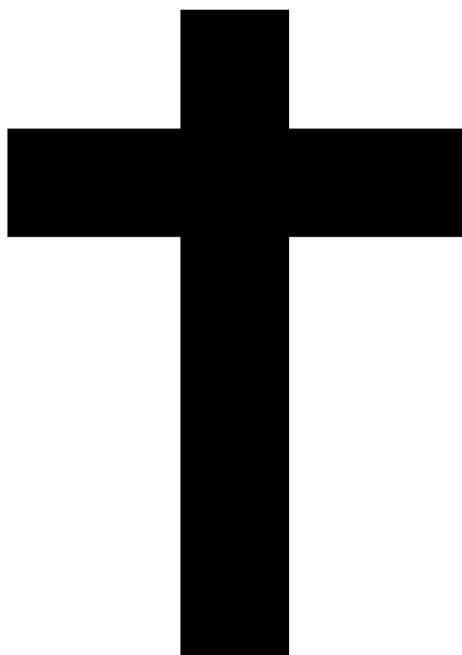

NGÖNËN PEPEWER

The New Testament in the Weri Language of Papua New Guinea

NGÖNĒN PEPEWER
The New Testament in the Weri Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Weri long Niugini

copyright © 1984 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Weri

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

ec1ac06d-1c8c-5be3-8326-dcf0ceacd4c2

Contents

Ngönën Pepewer	1
Matiu	2
Maak	51
Luk	79
Son	128
Ngön Yaaö Omnarö	164
Rom	212
1 Korin	234
2 Korin	255
Kalesia	270
Epesas	278
Pilipai	285
Kolosi	291
1 Tesalonaika	296
2 Tesalonaika	301
1 Timoti	304
2 Timoti	310
Taitas	315
Pailimon	318
Ipru	320
Sems	336
1 Pita	342
2 PITA	348
1 Son	352
2 Son	357
3 Son	358
Yut	359
Ënëma Ngönte	361
Bible reading	386

Ngönën Pepewer

The New Testament in the Weri language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Weri long Niugini

Ngönën Pepewer

The New Testament in the Weri language of Papua New Guinea

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1984, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1984 by Bible League International

Web version

© 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Your are free to share – to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats,

as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narepela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narepela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Ngönën Pepewer

Matiu

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wë enëmak Matiuuk Yesuu ngön ompyaö epët retëng ëa. Matiu, yapin nent Liwai, pöp Yesuu ru 12 pöröakaanëp. Pi tektek ngön yaauroa ngaan retëng ëa pöt Yesuu naë kè oröön pi Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöt ngës rëere Yesuu ngön kësang ök ëa pöt retëng ëa. Ngön pöt, Yuta omnarö Yesuun Anutuu Yaö Mëëaup pöt ewat sëpënëak retëng ëa.

Pöt epël wia.

Yesuu ëere körööröre pim wilauta ngönte *1:1-2:23*

Son i yamëaupë ya mënaut *3:1-12*

Yesu i momëën morök elmëaut *3:13-4:11*

Yesuu Kalili yangerak ya mënaut *4:12-18:35*

Kalili yangerakaan Yerusalemë saut *19:1-20:34*

Yerusalem kak Yesuu naë oröaut *21:1-27:66*

Yesuu wal ëak ëö pet elmëaut *28:1-20*

Yesu Kristo pim ëere körööröa ngönte (Luk 3:23-38)

¹ Yesu Kristo pim ëere körööröa kurment epël. Yesu pi Tewit pim kurmentëkaanëp. Ën Tewit pi Apram pim kurmentëkaanëp.

² Apram pi Aisakë pepap.

Ën Aisak pi Yakopë pepap.

Ën Yakop pi Yutaare pim nangre nanöröa pepap.

³ Ën Yuta pi Peresre Siraë pepap, ën pi-arpim ëlëp Tema.

Ën Peres pi Esronë pepap.

Ën Esron pi Ramë pepap.

⁴ Ën Ram pi Aminatapë pepap.

Ën Aminatap pi Nasonë pepap.

Ën Nason pi Salmonë pepap.

⁵ Ën Salmon pi Poasë pepap, ën pim ëlëp Reap.

Ën Poas pi Opetë pepap, ën pim ëlëp Rut.

Ën Opet pi Sesi pim pepap.

⁶ Ën Sesi pi omp ak Tewit pim pepap.

Ën Tewit pi Solomonë pepap, pim ëlëp pöt Yuraiaë öng kapirëp.

⁷ Ën Solomon pi Riapoamë pepap.

Ën Riapoam pi Apaisaë pepap.

Ën Apaisa pi Esaë pepap.

⁸ Ën Esa pi Seosapatë pepap.

Ën Seosapat pi Soramë pepap.

Ën Soram pi Asaiaë pepap.

⁹ Ën Asaia pi Sotamë pepap.

Ën Sotam pi Easë pepap.

Ën Eas pi Esekaiaë pepap.

¹⁰ Ën Esekaia pi Manasaë pepap.

Ën Manasa pi Emosë pepap.

Ën Emos pi Sosaiaë pepap.

¹¹ Ën Sosaia pi Sekonaiaare pim nangaröa pepap.

Akun pötak Papilon nga omnaröak Yuta omnaröa naëaan narö wii tëak wak së Papilon yangerak moulmëen pitëm inëen eim wakaima.

¹² Yuta omën narö Papilon yangerak wakaima akun pötak Sekonaia Sialtielë pepap wakaima.

Ën Sialtiel pi Serapapelë pepap.

¹³ Ën Serapapel pi Apaiatë pepap.

Ën Apaiat pi Elaiakimë pepap.

Ën Elaiakim pi Esoë pepap.

¹⁴ Ën Eso pi Setokë pepap.

Ën Setok pi Ekimë pepap.

Ën Ekim pi Elaiatë pepap.

¹⁵ Ën Elaiat pi Eliesaë pepap.

Ën Eliesa pi Matanë pepap.

Ën Matan pi Yakopë pepap.

¹⁶ Ën Yakop pi Yosepë pepap.

Ën Yosep pi Mariaë ompöp.

Ënak Mariaak Yesu, pim yapinte Kristo pël yema pöp wila.

¹⁷ Apramökaan yewaisem wais Tewitëk elën, omën kur pöment 14 yaë. Ën Tewitëkaan yewaisem wais Papilon omnaröa pit wii tëak wak së Papilon yangerak moulmëa akun pötak ela pöröeta 14 tapël yaë. Ën pitëm Papilon yangerak wii kaatak saö pörekaan yewaisem wais Yesuu wilaurek oröa pöröeta 14 tapël yaë.

Yesu Kristoë wilauta ngönte (Luk 2:1-7)

¹⁸ Yesu Kristo pim wilauta ngönte epët. Öng Maria Yesu pim ël pöp omp Yosep pöp

koiröpënëak yaö elmëen wëa. Pël äautak pi-
arip yal naën om namp nerek wëen, Maria
pi Ngëengk Pulöök elmëen önga namp tek-
eri sa.

¹⁹ Pël ëen pim omp yaö elmëaup Yosep pi
omën wotpilëp yak Maria omnaröa ëöetak
ëö sëpanëak ëlëep wes momëepënëak kön
wia.

²⁰ Yosep pi pël kön wieim ka uraan Aköpë
ensel nampök wangartak oröak piin epël
ök mëea. “Yosep, Tewitë körööp, ni Maria
pim öngaap wë piptaan kas ëëngan. Pim
önga tekeri sak wë pipop, Ngëengk Pulöök
kaamök elmëenak wë.

²¹ Pël ëen pi yokotup wilën pöt pim yap-
inte Yesu pël mam. Pi tapöpök pim om-
naröa ketre saunat ent ë nuulëak utpete-
takan kama niöpnaap.”

²² Omën nant peene e orö yes epot, Aköpë
pimtë tektek ngön yaaö omën naröen ök
maan pitëm tekeri wesak ök niaaö aprö ima
pötök kë yaarö.

²³ “Kat wieë. Koont öng tek nampök ru
yak sak yokot namp wilëpnaan yaë. Pël ëen
pitök yokot pöpë yapinte Emanuel pël map-
naap.” Yapin pöta songönte epët. “Anutu
tiarring wë.”

²⁴ Pël maan Yosep pi wal ëak Aköpë en-
selëpë ök mëea pöl ëak Maria koira.

²⁵ Pël äautak Maria yokot pöp nawilën
wëen Yosep piiring ka naurön ëa. Pël ëen
yokotup wilën pim yapinte Yesu pël mëea.

2

Këtëpë yengampiaulaan ëwat omën narö Yesuun itaampënëak waisa

¹ Omp Erot pim Yutia yangerak omp
ak sak wëa pötak Mariaak pörek Pe-
telem kak Yesu wila. Pël ëen ënëmak
këtëpë yengampiaulaan ëwat omën narö
Yerusalem kak së oröak epël pëel mëea.

² “Runga ngölöp oröaup, Yuta omnaröa
omp ak sëpna pöp e tarëk wë? Ten pim
tangewes këtëpë yengampiaulaan oröak
wëen itenak yaya manëak yewais,” pël
mëea.

³ Pël maan omp ak Erot pöpë ën
Yerusalem kakë omnarö pit ngön pöten kat
wiak yaan sak kön selap wia.

⁴ Pël ëak omën omp ak Erot pi kiri ar yaaö
wotöököröere ën Mosesë ngön kosangotë

ngarangk pouröen ngön maan së pim naë
rongan ëen ngön pötaan yak pitën, “Kristo
pi kak tarëk orööpnaap?” pël mëak pëlpël
mëea.

⁵ Pël maanak pit epël mëea. “Petelem kak
Yutia yangerak orööpnaap. Ngön pöt tektek
ngön yaaö omën nampök epël retëng äaut.

⁶ ‘O Petelem kak Yutia yangerak wëaurö,
arim kak Yutia yangerak ka wia pötë iri
naëpan.

Pöt arim naëaan omën kësang nampök
oröak

Israel nem omnaröa ngarangk sëpnaat.’ ”

⁷ Pël maanak omp ak Erot pi ëlëep këtëpë
yengampiaulaan ëwat omën pöröen ngön
maan pim naë sëen pitën, “Tangewes akun
taltak oröak wëen itena?” pöten pëel kat
wia.

⁸ Pël ëen pit ök maan pi pitën epël ök mëak
Petelem kakë wes momëa. “Ar së kosang
ngentiak ap wesak runga pöp koirak pöt
kaalak wais neen ök nean. Pël ëen neenta
së itenak piin yaya memaan,” pël mëea.

⁹ Pël maan pit kat wiak sëp wesak
kan yesem itaangkën tang peen ngaantak
pitëm këtëpë yengampiaulaan oröak wëen
itena pöwes pitëm wet rëak së ruupë ka
wieëaö pöta ngaarëk leng ëak wëa.

¹⁰ Ënak pit tang pöwesën itenak ya kë
panë sa.

¹¹ Pël ëak ka pöta kakaati së itaangkën
rupre ën pim ëlëp Maria wëa. Pël ëen
pit së rar rë mowesirak yaya mëak pitëm
ul keus köröökaan sum kësang yaaö nant,
aini koolre kos lölop kamp yaaöre i kamp
ompyaö yaaut yowe mena.

¹² Pël ëak pit rö kan ka uraan Anutuuk
wangartak omp ak Erotë ngësël sëpanëak
nga mëak pepanöm maan pit sëp wesak
pim naë nasën, kan munt naöök kaalak
pitëm kakël kan sa.

Yesure ëlre pepaar Isëp yangerakë kas sa

¹³ Pit kan sëen Yosep ka uraan Aköpë
ensel nampök wangartak oröak piin epël ök
mëea. “Ni wal ëak Yesure ëlëp mësak kan
kas Isëp yangerakël së. Erot pi runga pipop
ap wesak mëmpënëak yaë pötaan. Ni pörek
së wë kat wiaan ënëmak nemtok kaalak
waisën pël niaanak waisënëen.”

¹⁴ Pël maan Yosep pi wal ëak Yesure ëlëp mësak Isëp yangerakël rök taptakëer kan sa.

¹⁵ Pël ëak pit Isëp yangerak së wëen omën omp ak Erot pöp ënëmak wel wiin akun pötak kaalak waisa. Pöt Aköpë ngönte tektek ngön yaaö nampök ök ëa pöt kë rëa. Ngön pöt epët. “Ne nem ruup Isëp yangerak wëen yas maan waisa.”

Erotök maan runga narö kësang panë mën wel wia

¹⁶ Omp ak Erot këtëpë yengampiaulaan ëwat omën pörö pi morök elmëa pöten kön wiak ya sangën kaö pan ëa. Pël ëak pim omën naröen maan pit së Petelem kakre ka kot naë wieëa pötë yokot kot narö krismaki nentepar il newasën pörö pourö mën won wesa. Pöt ëwat omnaröa tangewesi oröön itenak ök mëea akun pöten kön weswes ëak ök maan së mën won wesa.

¹⁷ Akun pötak tektek ngön yaaö omën Seremaia pöpë ngön ëa pöt kë oröa.

¹⁸ Pöt epët.

“Rama kakaan ingre këlël kaö panë yaan kat wia.

Öng Resel pim ë köröörök pitëm rungaaröaan yaköm ëen ing aima.

Pël yaëen omnarök yok pangk pit wiap nemowasën ëa.

Pöt pitëm rungaarö wel wia pötaanök.”

Yesure ëlre pepaar Isëp yanger sëp wesak kaalak sa

¹⁹ Omp ak Erot pöp wel wiin Aköpë ensel namp kaalak Yosepë naë orök wangartak epël ök mëea.

²⁰ “Omën rungaap mëmpënëak ëa pörö yok wel wia. Pötaanök piar ëlëp mësak Israel yangrakël së.”

²¹ Pël maan Yosep pi wal ëak Yesure ëlëp mësak Israel yangerakël sa.

²² Pël ëak pi kat wiin Akeleas pöp pim pepap Erot pim urtak Yutia yangera omp ak sak wëa. Pël ëen pi we pöökël së öpnaaten kas ëa. Ënak Anutuuk piin wangartak pepanöm maan pi pörek sëp wesak Yesure ëlëp Kalili yangerakël mësak sa.

²³ Pël ëak pit së ka naökë yapinte Nasaret pël ya pöök wakaima. Pöt Anutuu tektek ngön yaaö omën naröa Yesu pimëen

ëa pöt kë oröa. Ngön pöt epët. “Omnarök piin Nasaret omnamp pël mapnaap.”

3

Son i yamëaup Anutuu ngönte ök aima (Maak 1:1-8; Luk 3:1-18; Son 1:19-28)

¹ Akun pötak Son omnarö i yamëa pöp orök Yutia yang omën wonrek Anutuu ngönte ngës rëak epël ök maima.

² “Anutuuk tiar wa ngaök nimëëpna akunet yok temanöm yes. Pötaanök ar lup kaip tiak utpetat sëp wesak kasëng mënëe.”

³ Son pöpön Anutuu tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpök ngön epël ëa.

“Yang pultakaan omën nampök epël ya. ‘Aköpëen kanö wotpil weseë.

Ngësak ompyaö panë weseë.’ ”

⁴ Son pöp pim ulpëen kosangëp pol kamel epötök ket ëak mëak wëa. Pël ëak pol koröpök yepat ket ëaö naö ureëa. Ën pim kaömp pöt ngëntre mop pëen neima.

⁵ Yerusalem kakaanre Yutia yang poutëaanre Yotan i pouuk ka wieëa pötëaan omnarö pim naë së rongan ëa.

⁶ Pël ëak pitëm ketre saunat tekeri wesak ök maan Sonök Yotan imeri i momëa.

⁷ Son pi itaangkën Parisiire Satusi ngönën omën narö kësang puuk i momëëpënëak yesën itenak pitën epël ök mëea. “Kamalöröa morök yaalni pöl ar yaaurö. Ar kön wiin nem naë waisën i nimëëma pöt Anutuuk nga elniipënëak ëa pöt naalniipan.

⁸ Ar lup kaip tiak wëwë pötakël önë pötakëer omnarök arën itaangkën lup kaip tian pël ëëpnaat.

⁹ Arimtë könök epël angan. ‘Ten Apramë köröörö,’ pël angan. Ar kön wi kosang newasën wë, ‘Ten Apramë köröörö,’ pël anë pöt pangk naën. Ne niamaan kat wieë. Anutu pi apënëak pöt yok pangk aan kël epotök Apramë körö koröp orööpnaat.

¹⁰ Anutu pim iner këra songöntak wia. Pöwer këra nement ulöp ompyaö nautön ëëpna pöt ku tiak es marën kotöpnaat.

¹¹ “Omën nem ënëm waisëpna pöp pim weëre kosangtak nemët il wasëpnaap. Ne utpet epöpök pim ing korötepar yok pangk wak nasëngan. Ne ar lup kaip tiak arim

utpetat sêp wasënëetaan i yaaptaring yan-imë. Ën puuk pôt ar Ngëengk Pulöök i ket êak nimëen esuwesi ök arim utpetat kotak won sêpnaat.

¹² Pi pim kat yaurautaring wais kat ur rongan êak kaömp ompyaut wa pim kaömp kaatak wiipnaat. Pël êak unönre söksök pôt wa top êak es kosangwesi moolaan kot sêpnaat.”

*Sonök Yesu i momëa
(Maak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Akun pôtak Yesu pi Kalili yanger sêp wesak Sonök i momëepna yak Yotan i pouukë sa.

¹⁴ Pël ëen Son pi ke mourak piin epël ök mëea. “Ni oröpmorëen nook i nimëëmëak yenëaan? Ne omën pasip, ën nuukëer omën kaöap. Pötaan nuukëer yok pangk ne i nemëëmëep. Pël ëautak ni nook i nimëëmëak waisan.”

¹⁵ Pël maan Yesuuk kangiiir epël ök mëea. “Ni peene kat newiak pël ëem. Tëpër wotpil wesak Anutuu ngön pout ngaarëk öpëa pôt pangk ëëpnaat.” Pël maan Son kuure mak mëak i momëa.

¹⁶ Sonök Yesu i momëen pi akun tapëtakëer imeriaan oröak itaangkën kutömwer këm nga ëen Ngëengk Pulö int ekëpë ök sak pim rangk irë ngentia.

¹⁷ Pël yaëen kutömweriaan ngön nent epël irëa. “Epop nem Ruup. Ne piin ya kë sak kent pan yaalmë.”

4

*Setenök Yesu morök elmëa
(Maak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

¹ Setenök Yesu morök elmëepna yak Pulöök Yesu mësak sê yang pultak omën won panëerek moulmëa.

² Pël ëen Yesu pi kaömp nanën wë këtre röök akun 40 pël êak sa. Pël ëen ënëmak pi këenëen elmëa.

³ Pël ëen Seten pi oröak morök elmëak epël mëea. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök kël epotön maan kaömp sëen në.”

⁴ Pël maan Yesuuk kangiiir kaip tiak epël mëea. “Ngönëntak epël wia. ‘Kaömp pôt pëenök omnaröa wëwëet nanimpan. Anutuu këmtakaan pim ngön ëaut pout ngaarëk weim öpna pöpökëer wëwë om wakaim öpnaap.’”

⁵ Pël maanak Setenök kaalak Yesu pi mës wak sê Yerusalem ka kësang ngëengköökë ngönën tup kaöeta möröök moulmëak

⁶ epël ök mëea. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök öngkrek sörok ola. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. ‘Anutu pi pim en-selöröen maan ni ngarangk elniipnaat. Pël êak këlötök nim ingesi niwalpanëen pitök morötök akaak elniipnaat.’”

⁷ Pël maan Yesu pi kaalak kangiiir epël mëea. “Ngönën nenteta epël wia. ‘Aköp Anutu kaamök elniipnaaten ököök elmëengan.’”

⁸ Pël maanak Seten pi kaalak Yesu mës wak sê rosir wali panë naöök moulmëak omnaröa kaare yang poutre ën pitëm omnant ompyaö poutön pet elmëak

⁹ piin epël mëea. “Ni nemëen rar rë nowesirak yaya neamë pôtak ne e yanger-akë omën ompyaö epot pout nimpaat” mëea.

¹⁰ Pël maan Yesuuk epël mëea. “Seten, ni mop wiak kama sê. Pôt ngönëntak epël wia. ‘Aköp Anutuun yaya mam. Pimënt kopëtapön inëen elmëem.’”

¹¹ Pël maan Seten pi yok Yesu pörek sêp wesak kan sëen ensel narö sê pi kaamök elmëa.

*Yesu Kalili yangerak ya ngës rëak mëna
(Maak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² Yesu pi kat wiin Son pi omën naröak wak wii kaatak moulmëen wë pël maan Yesu pi Kalili yangerakë sa.

¹³ Pi Nasaret kak sêp wesak Kapaneam kak sê wakaima. Ka pö i kaöökë ëöök Sepulanre Naptalai yang pöraarë tekarak wieëau.

¹⁴ Pël ëen Anutuu ngönte tektek ngön yaaö omën Aisaia pöp pim ök ëa pôt kë oröa. Pôt epët.

¹⁵ “Sepulanre Naptalai yang pöraarë, i kaöökë naë, i Yotanë nal komuntakël, Kalili yang ngönën wonöröa wëaurek,

¹⁶ omën narö pörek koutak wëa pörö pit yok ëwa kësangöön itena.

Ën omën pörek koutak wë wel wiak kö sëpënëak yaaö pöröa naë ëwaö yok oröa.”

¹⁷ Akun pôtak Yesu pi ngës rëak ngönën epël ök maö ima. “Anutuu wa ngaöök

nimëepna akunet yok temanön yes. Pötaanök ar lup kaip tieë.”

Yesuuk omp 4 ëak ngön maan pim ënëm sa (Maak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Yesu pi Kalili i kaö pöökë pouuk yesem itaangkën omp nanang naar, namp Saimon pim yapin nent Pita, ën pim nangap Entru, piarip i kaö pöök iir yoolaan itena. Pöt piarip i kaö animaurö korak wes mëak mon wa pël eim wëa.

¹⁹ Pël yeem wëen Yesu pi piaripön ngön mëak epël mëëa. “Arip nem ënëm waiseë. Pël ëen nook aripön arpim i kaö animaurö yewan pi tapël omnaröeta önëen niulëëmaan.”

²⁰ Pël maan piarip teëntom panë piarpim iiröt om wiak pim ënëm sa.

²¹ Pël ëen pi kaalak yesem itaangkën omp nanangën munt naar, piarpim pepapring i kaö wang naöökë rangk wë iiröt ompyaö yewasën itena. Piarpim yapintepar, namp Sems, namp Son, ën piarpim pepap Sepeti. Pël ëen pi piaripön pim ënëm sëpënëak mëëa.

²² Pël maan piarip teëntom panë piarpim pepapre wangaö sëp wesak Yesuu ënëm sa.

Yesuuk ngönën ök mëak omën kësang pan këëkë mowesa (Luk 6:17-19)

²³ Yesu pi Kalili yangerak ka wieëa pötë së omnaröen ngönën tupötë kakaati Anutuun ngönte rë moulak pim wa ngaöök nimëepna ngön ompyaö pöt ök mëak omën yauman ke nentere nent yaaö pöröere omën koröp lup nantë utpet ëa pörö pourö këëkë moweseima.

²⁴ Pël ëen Yesu pim pël yaaö pöta ngönte aö yesem Siria yangerak oröön yang pör pangk ëa. Pël ëen omën pörök wëaurö pötën kat wiak pitëm yauman omën pourö pim ngësë mësak sa. Yauman omën pörö, narö yauman ke nentere nent waurö, ën narö këlangön ke nentere nent kat yawiaurö. Ën këlangön kat yawia pörö, narö urmerarö pitëm lupötë wëaurö, narö om pas kawi ngentiak reireë ureim wëaurö, ën narö kosat kël waurö. Omën yauman piporö pourö pit pim naë mësak sëen këëkë moweseima.

²⁵ Pël yaëen Kalili yangerakaanre Tekapolis yangerak ka 10 pötëaanre Yerusalem kakaanre Yutia yangerakaanre i Yotanë nal komuntakëlaan omën kësang pan pim ënëm ëa.

5

Yesu pi rosiraöök isak ngönën ök mëëa

¹ Yesu pi omën kësang panë pim ënëm sa pöröen itenak rosir naöök së wel aisëak wëa. Pël ëen ruurö pim naë sa.

² Pël ëen pi ngës rëak ya rë moulak pitën epël ök mëëa.

Omnaröa ërëpërëp ëëpnaata songönte (Luk 6:20-23)

³ “Omën pitëmtë lupötön kön wiin ompyaut won yaë piporö Anutuuk wa ngaöök yemomë. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁴ “Omën ingre ya ilak aim wë piporö Anutuuk wiap mowasëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁵ “Omën ya wiapring wë piporö yang ngolöpra omnantëen yaö sëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁶ “Omën wëwë wotpilte öpnaaten kent ëen weë yengenti piporö Anutuuk wëwë wotpil pöt mangkën öpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁷ “Omën karuröaan yaköm yaalmëa piporö Anutuuk yaköm elmëëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁸ “Omën lup kölam wë piporö Anutuun itaampnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁹ “Omën mayaap wiaapnaataan weë yengenti piporöen Anutuuk pim ruurö pël mapnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

¹⁰ “Omën pitëm wëwë wotpil yaaö pötaan omën munt naröak utpet mowasën këlangön kat wiipna piporö Anutuuk wa ngaöök momëëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

¹¹ “Ën naröak itaangkën ar nem ënëm yeëan ëen pöt ökre was niaöre utpet elniire ngön utpet ke nentere nent ngön kaar niaö pël yaëen pöt ërëpërëp ëëneët.

¹² Pöt naröak tektek ngön yaaö omën ngaan wakaima pöröaan utpet ke pil elmëëimaurö. Pötaanök pitök peene ar pil

yaalniin pöt, 'Ēnēmak kutömweriaan kangut kēsang ōnaat,' pël weseē ya kē sak ērēpērēp ēēn."

Anutuu omnarö tomunatre ēwaöökē ökörö

(Maak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ "Tomunat polötē olaan söp naēn yaē pöl ar yangerakē omnarö utpet ēēpanēak kaamök yaalmēaurö. Pël yaauröak tomun pötē misēngö som sak wiaan tiar tol ēak kaalak misēng wasēn pangk ēēpēn? Pël naēngan. Tomun som ke piltak omnant pangk misēng newaspan. Pötaanök wa moolaan omnarö ing mēsaö kan ing ēēpnaat. Ar ngön epēt kasēng menak pöt tomun misēng won pöta ök sēnēēt.

¹⁴ "Ēn es ēwaöök rö kanötē omnarö kaamök elmēēn kamtaöök yes pöl ar yangerakē omnarö Anutuu ēnēm sēpēnēak kaamök yaalmēaurö. Ar ka naö rosiraöök wieēa pöökē ökörö. Ka pö ēlēp wi naöpan, om tekeri wiaan omnarö maimerekaan pangk itaampnaat.

¹⁵ Ēn omnarö esuwes mangiak kapita öngpök namēēpan, ngaarēk wasēn kakaati ēwa ēaan omēn kakaati wēaurö omnantön pangk itaampnaat.

¹⁶ Arim omnant yaaut esuwesi ök ēēp. Omnarö itenak arim Pep kutömweri wē pöpē yapinte ngaarēk wak isak apnaan omēn ompyaut ēēē."

Anutuu ngön kosangta ngönte

¹⁷ "Arök ne Moses pim ngön kosangötre tektek ngön yaaö omnaröa ngönöt wa moolamēak waisan pël wasnganok. Ne pipot wa moolamēak newaisēnēp. Ngön pi tapöt kē orööpēnēak waisaup.

¹⁸ Ne yaap pan niamaan. Kutömre yang epweriar won nasēn wiaan Mosesē ngön kosang lup kot nent ap nasēpan, pout kē rapnaat.

¹⁹ Omēn Mosesē ngön kosang lup kot panē nent wa moolēak naröen tapël ēēpēnēak mapna pörö pit omēn Anutuu wa ngaöök momēēpnaaröa ikanöök öpnaarö. Ēn omēn ngön pöt pout ngaarek wak naröen tapël ēēpēnēak mapna pörö omēn Anutuu wa ngaöök momēēpnaaröa naē kaö sak öpnaarö.

²⁰ Ne niamaan kat wieē. Arim Anutuu ngönte ngaarēk wak wēwē wotpil yaaö pötak omēn ngön kosangöte ngarangköröere Parisi ngönēn omnaröa pël yaaö pöt il newasēn ēēpna pöt ar Anutuu naē rē olēak wēēn wa ngaöök nanimēēpan."

Ya sangēn yaauta ngönte

(Luk 12:57-59)

²¹ "Ēaröen ngön ök mēēa pöt ar yok kat yawiaurö. Pöt epēt. 'Ni nim karip mēngkanok. Ēn ni namp pël ēēmē pöp ngön yaatak oröömēēp,' pël yaan kat wi yeē.

²² Ēn nook pöt ök niamaan kat wieē. Omēn namp pim karipön ya sangēn ēēpna pöp pi ngön yaatak orööpnaap. Ēn namp pim karipön utpet wesak mapna pöp pi ngarang wotöököröa naē oröak ngön ya mēmpnaap. Ēn namp pim karipön, 'Kaökaö,' kip mapna pöp pi es parēaöökē yaö sēpnaap.

²³ Pötaanök ni omēn nant Anutuun kiri wiimēak wak sē kiri yawiaurek wē kön wiin nim karipēēn utpet elmēēn pi niiring ngön wieēaupök ēanēēn pöt

²⁴ sēp mowasum. Pël ēak om kiri yaauta naē wiak kaalak sē. Pël ēak nim karipring arpm ngön wieēa pöt wilak wotpil wesak sēak Anutuun yowe wiim.

²⁵ "Ēn omēn nampök ni ngön yaatak nulēēpēnēak yaan pöt ngön yaaurek nasēn wieēaar ngön pöt teentom ē pet irak ngöntre kar ēēē. Pöt puuk ni omēn ngön ē pet yairaupē moresi nuulēēn polisöröa moresi wes nimēēn wii kaatak nuulnēēpanēēn.

²⁶ Ne yaappanē niamaan kat wi. Ni pörök wē teent naaröongan. Nim karipē kangut pet pan ir olēakök oröömēēp."

Öngre omp wēwēet utpet yawesauta ngönte

²⁷ "Ngön kosang nent yaan ar yok kat yawiaurö. Pöt epēt. 'Ni öngre omp wēwēet kom ēēnganok.'

²⁸ Ēn nook pöt, ök niamaan kat wieē. Omp namp öng nampön itenak kent kön wiin pöt yok könöök öng ngēsēp sēp yewas. Pël ēak öngre omp ē ngön kosangēt ilap riak saun yokoir.

²⁹ Ēn omēn nent nim it yaapkēöök itaampē pötak wak weru nuulaan utpet ēēmēak yeem pöt it pö ti moolam. Pöt koröp

kaö nentak elniin utpet äak nim koröp pou es parëaöökë sëpanëen koröp kaö kopët pöt won wasumë pötakëer ompyaö.

³⁰ Ën nim mor yaapkëewesök kentöökë ënem äak utpet nent ëemë pöt nim mor pöwes kama il moolam. Pöt koröp kaö nentak elniin utpet äak nim koröp pou es parëaöökë sëpanëen koröp kaö kopët pöt won wasumë pötakëer ompyaö.”

*Öngre omp wes yamëauta ngönte
(Matiu 19:9; Maak 10:11-12; Luk 16:18)*

³¹ “Ngön kosang munt nenteta epël yaan ar yok kat yawiaurö. ‘Omp namp pim öngöp wes mëepënëak pöt öngre omp yailauta pepewer pim öng pöp mamp.’

³² Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Omën namp pim öng omp nga naën yaaupök wes mëepna pöt pim pël elmëepna pötaan öngöp omp munt namp yokoirem öngre omp ë ngön kosangët ilap riak saun koirëpnaat. Ën namp pi munt nampë öng wes mëa pöp koirëpna pöt piita öngre omp ë ngön kosangët ilap riak saun koirëpnaat.”

Tiar ngön nent kosang wasëpenëak ngaarëkël wesak angan

³³ “Ën ngön kosang munt nent ëaröen ök mëea pöt ar yok kat yawiaurö. Pöt epët. ‘Ni omën nent ëemëak Aköpë ëöetak kaar kosang wesak anganok. Omën nent pël ëemëak pim ëöetak kosang wesak pöt ngaarëk wëen këet orööp.’

³⁴ Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Ar ngön nent kosang wasënëak ngaarëkël wesak yaap pël anganok, won pan. Ar kutömweriil wesak kosang wasnganok. Kutöm pöwer Anutu pim wëauwer pötaanök.

³⁵ Ën e yangerakëlta mëak kosang wasnganok. Yang epëreta Anutu pim ingesiarë urte pötaanök. Ën Yerusalem kakëlta yapin mëak kosang wasnganok. Yerusalem pö Omp Ak kaöapë ka kësangö pötaanök.

³⁶ Ën nim kepönöökëlta ngön nent kosang wasnganok. Nuuk yok pangk kepön ëp naön maan kööre kölam naëpan pötaanök.

³⁷ Ar omën nent ëënëak pöt om, ‘Mak, ne pël ëëmaap,’ pöt pëen an. Ma omën nent naën ëënëak pöt om, ‘Won, pël naëngan,’ pöt pëen an. Arim omën nantëël mëak kosang

wasënëak ngön munt nant anë pöt Setenë naëaan orööpnaat.”

Omën nampök utpet yaalniin pöt kangiiir elmëëngan

(Luk 6:29-30)

³⁸ “Ngön kosang nent epël yaan ar yok kat yawiaurö. ‘Omën nampök nim it naö utpet nuwasën pöt kangiiir pim naö utpet mowasumëep. Ën omën nampök nim kë naö nitiin pöt kangiiir pim naö motiimëep.’

³⁹ Ën nook pöt, epël niamaan kat wieë. Omën nampök ni utpet yaalniin pöt kangiiir elmëënganok. Ën omën nampök nim kerëm yaapkëetak nimöön pöt katnëëteta nimööpnaan mowasum.

⁴⁰ Ën omën nampök nim ulpëen iriip öpënëak ngön yaatak nuulëak ngön nent nimëen wesak niaan pöt ulpëen rangkëëpta përe mamp.

⁴¹ Ën omën kaö nampök kan mëntöök omën nant wak sumëak kosang wesak niaan pöt nuuk kan waliöököl wak sum.

⁴² Ën omën nampök ni omën nant pi mampëak kimang yeniaan pöt mamp. Ën nampök nim naëaan omën nant yaam öpënëak yaan pöt keimön ëënganëp mamp.”

Kööre tokörö lup sant elmëëpa

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ “Ngön kosang nent epël yaan ar yok kat yawiaurö. ‘Nim karipön lup sant elmëëm. Pël äak nim kööre toköpön kaaö elmëëm.’

⁴⁴ Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Arimëen kööre tok yaalniaurö lup sant elmëën. Ën utpet yaalniaurö Anutuuk kaamök elmëëpnaan kimang man.

⁴⁵ Ar omën ke pilöt ëënë pöt arim Pep kutömweri wëaup pim ru panë sënëët. Pöt puuk pim këtëpön maan omën utpetere ompyaö pouröa rangk yema. Ën pi tapöpök pim kopiirenta maan omën wotpilre korar pouröa naë yepel.

⁴⁶ Arën lup sant yaalniaurö kangiiir elmëënë pöt Anutuuk ompyaut nimpnaat ma? Won. Utpet yaaurö pitta lup sant tapël elmë yaë.

⁴⁷ Ën arimtë karuröenökëer sant mowasënë pöten kön wiin arök omën muntarö il wesak ompyaö ëen sa ma?

Won. Omën ngönën wonörö pitta sant tapël mowas yaë.

⁴⁸ Pötaanök arim Pep kutömweri wëa pöpë ompyaö wotpil wë pöl arta ompyaö wotpil wë arim kööre toköröen ompyaö moweseim ön.”

6

Omën il ngentingenti yaaö pörö kaamök yaalmëauta ngönte

¹ “Ar arimtën ngarangk këekë ëën. Arim ngönën yaat omnaröa ëöetak pit itenak arën kön wiin ompyaö ëëpna pöl wesak mëngkanok. Pël ëënë pöt arim Pep kutömweri wëaup kön wiin ompyaö naën ëën ompyaö kangut naningkën ëëpnaat.

² “Ni omën il ngentingenti yaaurö omnant kaamök elmëëmëak pöt kaar yaauröa ök elmëënganok ëlëëp mamp. Kaar omën pörö pit omën muntaröak itenak pitëmëën wak isak apëna yak omën il ngentingenti yaaurö kaamök ëak omnant ngönën tupötëere kamtatë omnaröa itöök yemengkaurö. Ne yaap yeniak. Omnaröa pitëmëën wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit puorö ënëmak Anutuuk kaalak ompyaö kang munt nant nemangkën ëëpnaarö.

³ Ni pöt omën il ngentingenti yaaurö kaamök elmëëmëak pöt omnant ëlëëp panë wesak mamp. Nim mor yaapkëewesök omnant yemangkën katnëëwesi ëwat nasën ëëpna pöta ök karuröak nim mampëëtön ëwat nasën ëëp.

⁴ Ni omnant ëlëëp mampë pöt nim Pep omën ëlëëp pipotön ityeengkaupök ompyaö kangut nimpnaat.”

Anutuun ök yamëëauta ngönte (Luk 11:2-4)

⁵ “Ar Anutuun ök manëak pöt kaar omnaröa yaaul ëënganok. Pit omnaröak itenak pitëmëën wak isak apëna yak ngönën tupötë kakaatiire kamtatë, omnaröa itöök, taueë Anutuun ök mapnaaten kent yaaurö. Ne yaap yeniak. Omnaröa pitëmëën wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit ënëmak Anutuuk kaalak kang munt nant nemangkën ëëpnaarö.

⁶ Ar Anutuun ök manëak pöt arimtë kaatë kakaati së kan wariak arim Pep ëlëëp wë pöpön ök man. Pël ëënë pötak arim Pep ëlëëp yamëëautön ityeengkaupök kangut nimpnaat.

⁷ “Arim Anutuun ök yamëëautë ngönën wonöröa ök ëak ngön paspas nentere nent kësang anganok. Pitëm pël yaaö pöt, pitëmtok kön wiin ngön wali yemaan Anutuuk kat mowiipnaat wesak pël yaaurö.

⁸ Ar pitëm ök ëënganok. Pep piin kimang nemaan wëen arim ap yewesautön ëwat yaaup.

⁹ Pötaanök ar Anutuun epël ök man.

“Tenim Pep kutömweri wëaup, nim yapinte ngëëngk wiaap.

¹⁰ Ni wais wa ngaöök nimë.

Kutömweri wëaurö nim këm ngön ngaarëk yeö pöl e yangerak wëaurö teenta tapël ëënëak kent yaë.

¹¹ Ni peene kët epta könkön kaömp nimp.

¹² Tenim saunatë kangut kërë nuula.

Tenökta omnaröa saun tenimëën yaalni pötë kangut tapël kërë yemoolak pötaanök.

¹³ Moröktak nuulëënganëp, pim naëaan ent ë nuulë’

¹⁴ “Yaap, ar omnaröa arimëën utpet elniauta kangut kërë moolanë pöt arim Pep kutömweri wë pöpökta arim utpet yaaütë kangut kërë nuulapnaat.

¹⁵ Ën ar omnaröa arimëën utpet elniauta kangut kërë nemoolaan ëënë pöt arim Pepap puukta arim utpet yaaütë kangut kërë nanuulaan ëëpnaat.”

Kaömp ngës olëak wëauta ngönte

¹⁶ “Ar Anutuun yak kaömp ngës olëak pöt omën ngön kaar yaauröa ök kööre sap ëak önganok. Pit kaömp ngës olëak wë pël yaëen omnaröak pitën itenak wak isak apëna yak kööre sap ëak wëaurö. Ne yaap yeniak. Omnaröa pitëmëën wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit puorö ënëmak Anutuuk kaalak ompyaö kang munt nant nemangkën ëëpnaarö.

¹⁷ Ar kaömp ngës olanëak pöt arim wëaul uwari mëak arim këere wot kanöt iirën.

¹⁸ Arim kaömp ngës olëak önë pöt, omnaröak itenak ëwat nasëpan, arim Pep ëlëëptak wë pöpökëer itaampnaan pël ëën.

Pël eëne pötak arim Pep elëep pipotön ity-eengkaupök ompyaö kangut nimpnaat.”

Omën ompyaut wieëauta ngönte
(Luk 12:33-34)

¹⁹ “Ar yangerakë omnant iwal ka eëre kumkum ë, omnaröak ka pör menak kékain wë pël yaaut kësang wiak önganok.

²⁰ Anutuuk arimëen omën ompyaut kutömweri ningkën önëen omën ompyaut eë. Kutömweri pötökëer iwal ka eëre kumkum ë, ën omnaröak ka pör menak kékain wë pël naën yaaut.

²¹ Arim omën ompyautë wia pörekël arim könötta wiaapnaat.”

Tiarim itöörar koröpöökë rampewesi ök
(Luk 11:34-36)

²² “It pipöörar arim koröpöökë rampewes. Arim itöök omnant itenak kön ompyaut yawiin pöt arim lupötë rampewesi yaë pöl ëwa ompyaö ëaapnaat.

²³ En arim itöök omnant itenak kön utpetat yawiin pöt arim lupötë koö olëaapnaat. Pötaanök arim lupötë ëwa wia pipët koö olapna pöt koö pöt sasa kësang panë olëaapnaat.”

Tiar Anutuu yaatere monere uröma yaat mêngkre mêngk namêngkan
(Luk 16:13)

²⁴ “Omën nampök yok pangk omën omp ak naarë inëen naën eëpnaat. Pi nampön kaaö yaalmëem nampön ngöntre kar elmëepnaat. Won eëen pöt, kangiir nampë naë rë olëak wë namp kasëng mampnaat. Pötaanök arta tapël Anutuu yaatere monere uröma yaat mêngkre mêngk namêngkan.”

Kön selap yaauta ngönte
(Luk 12:22-31)

²⁵ “Pötaanök ne arën epël ök yeniak. Ar arimtë wëwëetaan kön selap ëak epël anganok. ‘Tiar kaömpöt tarëkaan öpen? Ma iit tarëkaan öpen?’ Ën koröpöonta kön selap ëak epël angan. ‘Oröpötök kör koëpen?’ Kaömp pöt këet won, wëwëetakëer këet. Ën ulpëenre poë koröp pöt këet won, koröpöökëer këö.

²⁶ Ar intöröen kön wieë. Pit kaömp ngëntak nëere wa peram wi pël naën yauröak arim Pep kutömweri wë pöpök

kaömp koir mangkën neim wë. Omnarö arök intörö il yewas. Pötaanök pi ngarangk elniipnaat.

²⁷ Ma arim naëaan nampök weëre kosang wia pöt yok pangk pimtë wëwëeten kön selap ëak kot nent wali wes ulmëepën sa ma? Won.

²⁸ Ën ar tol eënak ulpëenre poë koröpötëen kön selap yeë? Ar polpol puutön kön wieë. Pit pitëm ulpëenre poë koröpötëen ya namëngkën yaë.

²⁹ Pël yaëetak ne epël ök yeniak. Omp ak Solomon pi omnant kësang wieëaupök ë rangiak wakaima. Pël ëaap pim ë rangiatök polpol pu pötëet il nemowasën.

³⁰ Këra pu ompyaut ya lupöök peene jaarö, ëlpamök tiak es marën won sëpnaat pël yewas pipotta Anutuuk maan ompyaut jaarö. Kön wi kosang panë newasënörö ar pöt, Anutuuk koröpöökë kaamököt nin yaë.

³¹ Pötaanök ar kön selap ëak epël anganok. ‘Tiar kaömpöt tarëkaan öpen?’ ma ‘Iit tarëkaan öpen?’ ma ‘Oröpötök kör koëpen?’ pël angan.

³² Omën ngönën wonörö pit omën pipotëen kön kësang wia. Pël ëaap arim Pepap ar wëwë koirënëen iire kaömp nënë pöten kön wiak nimpnaat. Pötaanök omën pipotëen kön selap eëngan.

³³ Ar pöt, wot rëak Anutuuk wa ngaöök nimëen wëwë wotpil pim önëak niia pöt önëen weë ngentieë. Pël eëne pötak yangerakë omën pipotta koir nimpnaat.

³⁴ Pötaanök omën nant ëlpamök orööpna pötön peene kët eptak kön selap eënganok Wangam kan orööpna akun pötakökëer omën pötön kön wiin. Ën kët nantë könömöt jaaröön yok pangk pötëen kön wiinëet.”

7

Omnaröa wëwëat wël yaauta ngönte
(Luk 6:37-38, 41-42)

¹ “Anutuuk ngön ë pet yairaupë yaë pöl ar elniipanëen omnarö kom ëak ngön ë pet yairaupë yaë pöl elmëëngan.

² Arök omnaröaan ngön ya ke nal wesak mompunë pöt Anutuuk kangiir ke tapël

wesak arimëen elniipnaat. Ën arök omnant omnaröaan elmëenë pöt Anutuukta tapël kaip ti nimpnaat.

³ Ni tol ëenak nim karipë itöök ulöl kotten iteneëak nimtëöökë këra elten kön nawiin yaën?

⁴ Nimtëöök om wiaan ni tol ëak karipön epël maan pangk ëëpën? ‘Ni kat newiin ne nim itöök ulöl wia pipët niömaan.’

⁵ Kaar omnamp, ni nimtë itöök këra elte wia pipët wakök këëkë iteneë nim karipë itöök ulöl wia pipët wëen pangk ëëpnaat.

⁶ “Omën utpet kentöröa ök pörö Anutuu ngön ngëëngkët köntak mengkanok. Pël ëënë pöt arim ë rangiat ent ëak polöröa naë olanë pöta ök yaë. Ënak pol pöröak ing samsam yeem kaalak kaip tiak arimënt kant nimpnaat.”

Anutuun ök yamëëauta ngönte
(Luk 11:9-13)

⁷ “Kimang maim olëak omën këët önëët. Ngaöl ëeim sëak këët koirënëët. Kanwer kōrangkōrang maimën tē niwiipnaat.

⁸ Anutuun kimang yamëëauröak omnant yeö. Ngaöl yaurö Anutuu naëaan këët yokoir. Kanweri kōrangkōrang yamëëauröaan Anutuuk tē yemowi.

⁹ Arim naëaan runga namp këënëen pepapön kaömp kimang maan këlö kor mampën ma?

¹⁰ Ma animautaan kimang maan kamal utpet namp wa mampën ma? Won.

¹¹ Ar omën utpetaröak arim rungaarö omën ompyaut men yeë pöl arim Pep kutömweri wë pöpök il niwesak omën piin kimang manë pörö omën ompyaut kaö wesak nimpnaat.

¹² “Arim omnaröak omën ompyaut elniipënëak kent kön yawi pipël arök kangüir pitën elmëen. Ngön piptak Mosesë ngön kosangötre tektek ngön yaaö omnaröa ngönöt kepön erën ëak wia.”

Wëwë kosangta kanër kotur
(Luk 13:24)

¹³ “Ar kan koturak ilëak wëwë kosangta kanöök sën. Kö yesaurekë kanër kaöer, ën pörökë kanö kaöaö. Pötaanök omën selap ilëak yesau.

¹⁴ Ën wëwë kosangtakël yesa kan pör kotur. Kan pöök sëpenëak pöt pomp ëak

omën selap won kopët nampnampök koirak yesau.”

Tektek ngön yaaö kaar omnaröaan
ngarangk këëkë ëëpa

(Luk 6:43-44; 13:25-27)

¹⁵ “Ar tektek ngön yaaö omën kaaröröaan ngarangk këëkë ëën. Pit arim naë wais wëen ar pitëm koröpötön pëen itenak pitën kön wiin pol sëpsëpöröa ök ëpre wiap yaurö pël wasënëët. Pël ëënëëtak pitëm lupötë kent toköröa ök nga panë wia. Pötaanök ar utpet niwasëpnaarö.

¹⁶ Ar pitëm omnant yaautön itenak songönten ëwat sënëët. Pöt wëleri ëer nautpan. Ën rakësaöök kasu nautpan.

¹⁷ Këra ompyaut ulöp ompyaurö yaut. Ën këra utpetat ulöp utpetarö yaut.

¹⁸ Këra ompyautök ulöp utpetarö nautpan. Ën këra utpetatök ulöp ompyaurö nautpan.

¹⁹ Ën këraat ulöp ompyaurö nautön ëëpna pöt ku tiak es marën kotöpnaat.

²⁰ Pötaanök tektek ngön yaaö omën kaaröröa omnant yaautön itenak pitëm songönten ëwat sënëët.

²¹ “Ar epël kön wiingan. ‘Omën neen, “Nem Aköp,” pël yenëa pörö pourö Anutuu wa ngaöök yamëautak ilapnaarö,’ pël wasngan. Nem Pep kutömweri wëaupë kentöökë ënëm yaaö pöröakëer pël ëëpnaarö.

²² Ënëmak akun kaöaöök omën kësang wais neen epël neapnaat. ‘Aköp, ten nim urtak wë Anutuu ngönte ök aöre omën naröa lupötëaan urmerarö waö ë momëere omën wëere kosang it ngölöp kësang nant pet ë pël eimaut.’

²³ Pël neaan ne pitën epël memaap. ‘Utpet omnaarö aë, ne arën köpël. Ar mop newiak kama sëë.’ ”

Ka ök yarëauta songön nenteparë ngönte
(Luk 6:47-49)

²⁴ “Omën nem ngön epët kat wiak ngaarëk öpna pörö pit omën kön ompyao wieëaup ka weit ök rëa pöpë ökörö.

²⁵ Pël ëën kopi kësang panë pelak i nga urak kent kësang nempel möak ka pöt tööl noolaan ëa. Pöt ka pöta wapöt yang weitak wesirak taë ë ulmëa pötaan.

26 Ën omën nem ngön epët kat wiak ngaarëk naön eëpna pörö pit omën kaökaup pim kaat i kosemeri pisöök ök rëa pöpë ökörö.

27 Pël eën kopi kësang panë pelak i nga urak kent kësang nempel möak ka pöt töolak sasa utpet wes olëa.”

28 Yesu pi ngön epët ök më pet yairën omën pim naë wa rongan ëa pörö pourö pim ngön pötaan yaan panë sa.

29 Pöt pi pepapök öngpököt wa kotiak maan ngön kosangötë ngarangköröa ngön yaaut il mowesa pötaanök.

8

Yesuuk omën kësë ëa namp ompyaö mowesa

(Maak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Yesu pi rosiraöokaan kaip tiak yengmaan omën rongan kësang panë nempel pim ënëm sa.

2 Akun pötak omën kësë ëa namp pim naë së rar rë mowesirak epël mëëa. “Aköp, ni ompyaö newasumëak pöt yok pangk ompyaö newasumëët.”

3 Pël maan Yesu mores el mëak pim rangk mowiak epël mëëa. “Pël elniimëak yeërek ompyaö së.” Pël maan tapëtakëër pim kësëat won sa.

4 Pël eën Yesuuk piin ngön epël mëëa. “Kat wi. E yaalni epëta ngönte omnaröen ök manganok om el wesak së nim koröpö kiri ar yaaö nampön pet elmë. Pël ëak omnarö nim ompyaö san pöt ewat sëpnaan Moses pim ngön kosangta wia pöl kiri ar ëëm.”

Yesuuk nga omnaröa wotöök nampë inëen ruup ompyaö mowesa

(Luk 7:1-10)

5 Ënëmak Yesu pi Kapaneam kakë sa. Pël eën Rom nga omnaröa wotöök namp së piin ngön kosang wesak epël mëëa.

6 “Aköp, nem inëen ruup pi yauman ëak pim kosat kël wak këlängön kësang yaëen komun ureim kaatak wia,” pël mëëa.

7 Pël maan epël mëëa. “Ne së ompyaö wasumaap.”

8 Maan nga omnaröa wotöököpök ngön kangit epël mëëa. “Aköp mosëp. Ne ompyaup talte nem kaatak waisum? Ni om

eprek wë këm pëentak aan nem inëen ruup ompyaö sëp.

9 Pöt ne omën isauröa ikanöök inëen yaaupök nem iri nga omnarö wë. Pötaanök nook nampön, ‘Së,’ maan sëpnaat, nampön, ‘Wais,’ maan waisëpnaat, ën nem inëen ruupön, ‘Pël ë,’ maan pël eëpnant. Pötaanök nim naë weëre kosang wieëaup pöten ne kön wiin ni maan nem inëen ruup yok pangk ompyaö sëpnaap.”

10 Pël maan Yesu pi kat wiak yaan sak omën pim ënëm yesa pöröen epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Israel omnarö arim naë kön wi kosang yewesa epël nent nokoiren ë yeë.

11 Kat wieë. Omën kësang panë yang we naöokaan naöök, këtëpë yengampiaulaanre së yeilëulaan omën pörö wais Apramre Aisakre ën Yakop pitëm naë kutömweri wel aisëak kaömp nëmpnaarö.

12 Pël eëpnaaröak Anutuuk Yuta omën narö kutömweri së öpnaarö pël yewesa pörö koö panëetakël wa moolaan wë ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaarö.”

13 Pël mëak pi kaip tiak nga omnaröa wotöököpön epël mëëa. “Ni së. Nim omën orööpënëak kön wi kosang yewesan pöt nim naë orööpnaat.” Pël yemaan akun tapëtakëër pim inëen ruup ompyaö sa.

Yesuuk Pita pim lëlamöp ompyaö mowesa

(Maak 1:29-34; Luk 4:38-39)

14 Yesu pi së Pita pim kaata kakaati ilëak itaangkën pim öng lëlamöp yauman koröp es nga kaö nent yeem ka ureëa.

15 Pël eën Yesu pi pim moresi mor moön yauman koröp es nga pöt won sëen pi wal ëak kaömp ar ë mena.

Yesuuk omën narö kësang ompyaö mowesa

(Maak 1:32-34; Luk 4:40-41)

16 Wiap kan koö olapënëak yaëen omën naröak yauman omën kësang pan pitëm lupötë urmerarö ilëak wëa pörö pim ngësë wak sa. Pël eën pi urmeraröen nga mëak pitëm lupötëaan waö ë momëak yauman yaurö ompyaö mowesa.

17 Pël ëa pötak tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpë ngön epël ëa pöt kë öröa. “Pi

tiarim yauman won nuwesak kēlangōn pōt kama wak sa.”

*Omēn naar Yesuu ēnēm sēpēnēak mēēa
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Yesu pi itaangkēn omēn rongan kēsang nempel pi wa taap elmēak wēēn pim rurōen i kaōōkē ēngk komuntakēl sēpnaan ko ēēpēnēak mēēa.

¹⁹ Pēl yaēēn omēn ngōn kosangōtē ngarangk nampōk piin epēl mēēa. “Rē yanuulaup, nim yasumētē ne ēnēm elniimaap.”

²⁰ Pēl maan Yesuuk kangiiir epēl ōk mēēa. “Kent tokōrō pit pitēm ka yauraut wia. Ēn intōrō pitta pitēm ka ēpōt wia. Pēl ēaatak Omēn Kēēp nem ka urōma kaat won.”

²¹ Pēl maan omēn munt pim ēnēm yaaō nampōk epēl mēēa. “Akōp, ni yok pangk kat newiin wet rēak sē nem pepap yang kel weerum.”

²² Pēl maan Yesuuk epēl mēēa. “Mosēpnerek ni nem ēnēm wais. Omēn nem ngōnte ngaarēk naōn yaaō pōrōak yok pangk wel pitēm karurō yang kel weerēpnaat.”

*Yesuuk kent kēsangōōn maan won sa
(Maak 4:36-41; Luk 8:22-25)*

²³ Pēl mēak Yesu pi wangaōōk ilaan pim ruurō pitta tapēl ēak piiring sa.

²⁴ Pēl ēēn kent kēsang nempel mōōn i kaō maat kēsang panē mōak wangaōōk ilaan utpet ēak iri i kaōōk ilapēnēak yeēa. Pēl yaēēn Yesu pi om ka kun sak wieēa.

²⁵ Pēl ēēn Yesu naē sē it moilak epēl mēēa. “Akōp, tiar kō sēpenēak yeēerek ni ten kaamōk elni,” pēl mēēa.

²⁶ Pēl maan Yesu pi pitēn epēl mēēa. “Ar tol ēēnak kas yeē? Arim kōn wi kosang yewesaut om kot panē wieēan epēt.” Pēl mēak pi kentōōre i kaōōn nga maan kentō leng ēēn kaō maatta won sa.

²⁷ Pēl ēēn pit yaan sak neneren epēl mēēa. “Elei, omēn epop ke tolēēl namp apen? Puuk kentre kaō maatōn nga maan pim ngōnte ngaarēk yeōp.”

*Yesuuk omēn naarē lupmeriarēaan
urmer narō waō ē momēa
(Maak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

²⁸ Pit i kaōōkē ēngk komuntak sē Katara yangerak orōōn omēn urmerarōaring wēa

naar Yesu naē sē koira. Omēn pōaar piarip wel yangaōōk wakaimēn omnarō piaripōn itaangkēn nga panē sak wēēn kas ēak piarpim naē nasēn ēeima.

²⁹ Pēl ēēn piaripōk merēk ē olēak Yesuun epēl mēēa. “Yesu, ni Anutuu Ruup. Ni ten tol elniimēēp? Akun kaōaō temanōm nasēn wiaan kēlangōn kat niwiimēak yaēn ma?”

³⁰ Akun pōtak pol narō kēsang kamaarek wē kaōmp neim wēa.

³¹ Pēl ēēn urmerarōak kosang wesak piin epēl mēēa. “Ni ten waō ē nimēēmēak pōt pol ēngkorōa lupōtē ōngpōk wes nimēēm.”

³² Pēl maan, “Yok seē,” pēl maan pit sē polōrōa lupōtē ōngpōk ilēa. Pēl ēēn pol pōrō kas pōōmpō sē parēaōōk orōak i kaōōk ilēak ēm pērēak wel wia.

³³ Pēl ēēn omēn pol ngarangk yaaō pōrō kas sē pitēm ka kaōaōōk orōak omēn urmerarōaring wakaima pōaarē naē orōa pōta ngōnōt ōk mēēa.

³⁴ Pēl ēēn ka kaō pōōkē omēn pourō Yesuun itaampō sa. Pēl ēak sē koirak pitēm yanger sēp wesak kaalak kaip tiak sēpēnēak ke urak mēēa.

9

*Yesuuk omēn kosat kēl wa namp ompyaō
mowesa
(Maak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

¹ Yesu wangaōōk ilēak pim ruurōaring kaalak i kaōōkē ēngk komuntakēl sē Kapaneam kak orōa.

² Pēl ēēn omēn narō omēn kosat kēl wa namp urweri wiak wak Yesu naē sa. Pēl ēēn Yesu pitēm kōn wi kosang yewesauten itenak omēn kosat kēl wa pōpōn epēl ōk mēēa. “Nem ruup, ne yok nim saunatē kangut ent ē yanuulak. Pōtaanōk ni ya kē sak ōm.”

³ Pēl maan omēn ngōn kosangōtē ngarangk narō neneren epēl mēēa. “Omēn epop, ‘Ne yok nim saunatē kangut ent ē yanuulak,’ pēl yemaan Anutuu yapinte wa ngep yaalmē. Ya pōt Anutu pimtēēt.”

⁴ Pēl yemaan Yesuuk pitēm kōnre lupōtōn itenak epēl mēēa. “Ar tol ēēnak kōn utpet pipot yawi?”

⁵ Pōt nem omnampōn, ‘Nim saunatē kangut ent ē yanuulak,’ ngōn pēl yemak pōt kengkēnte. Pōt ar ngōn pōta kēēt tekeri

nasën eën ar nem ngön pöt yaap ma kaar pël newasngan. Ën nem omnampön, ‘Wal ëak sê,’ ngön pël yemak pöt könömët. Pöt nem ngön pöta kēēt tekeri sēen ngön pöt yaap ma kaar pël wasēnēēt.

⁶ Pötaanök ar ne kaar omēn wonöp Omēn Kēep e yangerak wē weēre kosang wak saunatē kangut ent ē yemoolak pōten ēwat sēnēak epël ök yemaan iteneē.” Pël mēak kosat kēl wa pöpön epël mēea. “Ni wal ëak korumōnte wak nim kaatakē sē.”

⁷ Pël maan pi wal ëak pim kaatakē sa.

⁸ Pël eën omēn kēsang pōten itenak kas ëak Anutuuk weēre kosang ke pilte omēn moresi mena pötaan pit Anutuun ping we-sak mēea.

Yesuuk Matiuun pim ënēm eēpēnēak mēea (Maak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Yesu pi pōrek sēp wesak yesem takis yewa omēn namp Matiu ne nem takis yewa kaatak wēen itenak epël yenēa. “Ni nem ënēm elnē.” Pël neaan ne wal ëak omnant sēp wesak pim ënēm saut.

¹⁰ Yesu pi nem kaata kakaati wais wel aisēak kaōmp yenēn takis yewaare saun omēn munt narō kēsang wais Yesure ten pim ruurōaring wel aisēak kaōmp naut.

¹¹ Pël yaēen Parisi ngönēn omnarōak pōten itenak ten pim ruurōen epël niiaut. “Arim rē yanuulaup pi tol eēnak omēn takis yewaurōere saun omnarōaring kaōmp ngawi yen?”

¹² Pël yeniaan Yesu kat wiak kangiir epël mēēaut. “Omēn yauman wonōrō rota ngēsē nasën. Yaumanringōrōakēer ro-taarōa ngēsē sa yaē.

¹³ Ar pöt, sē ngön nent ngönēntak epël wia pöta songōnten kēekē kön wiin. ‘Ne ar nemēen animaurō kiri ar elnēenēeten kaaō. Nem kentōök ar omnarō yakōm eën ompyaō elmēenēetenök kent yaē,’ pël wia pōten kön wieim ön. Ne omēn pitēmtēn kön wiin wotpilōrō pël yewas pōrō lup kaip tiipnaan memēak newaisēn. Won, omēn pitēmtēn kön wiin saun yaaurō pël yewas pōrō ngön ök maan lup kaip ti-ipēnēak waisaup.”

Omēn narōak Yesuun kaōmp ngēs olēak wēautaan pēel mēea (Maak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Akun pötak Sonē ru narō Yesuu naē wais epël mēak pēel yema. “Ten Parisi ngönēn omnarō Anutuun yak kaōmp ngēs olēak wēaurō. Ën nim ruurō pit tol eēnak kaōmp ngēs olēak naön yaē?”

¹⁵ Pël maan Yesuuk kangiir epël mēēaut. “Omēn namp öng öpēnēak yeem pim karurōaring wēen karurōak yakōm eën kaōmp ngēs olēak öpēn ma? Won pan. Peene wē öng öpna pöp karurōaring akun wali naön eēpnaat. Pi peene wēen omēn narōak pi wak kama ulmēen akun pötakökēer pim karurō yakōm eën kaōmp ngēs olēak öpnaat. Pöl pit ne kama neöpna pötakökēer nem ruurō neen yakōm eën kaōmp ngēs olēak öpnaat.

¹⁶ “Omēn namp poē koröp ngolöpōokaan kaō nent ilak ulpēen ngaanēpē keliau-rek wiak korir namēēpan. Pël eēpna pöt poē koröp ngolöp pötak ulpēen ngaanēp weruun ilak kaak sēpnaat.

¹⁷ Ën omēn namp i kep pol koröp werring ket ëa ngaan pötak wain i ngolöpöt kolön yok pangk naēpan. Pël eēpna pöt wain i pöt kep wetak pol koröp pöt sak il ngentiin iit orō sēpnaat. Pël eën pol koröp werta utpet eēpnaat. Pötaanök wain i ngolöpöt kep ngolöptak lē mēēpna pötak pangk eēpnaat.” Yesuu pël mēea pöta songōnte epēt. Mosesē ngön kosang ngaanōtre pimtē ngön ngolöpöt pangk irikor naēpan pōtenök mēea.

Yesuuk ngarangk nampē koontupre öng namp ompyaō mowesa (Maak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Yesu pi ngön pöt ök yemēem wēen ngarangk namp wais pim naē rar rē mowesirak epël yema. “Nem koontup peene ngolöp wel wia. Pël ëaarek ni wais mores pim rangk mowiin kaalak öp sēp.”

¹⁹ Pël maan Yesu pi wal ëak ten pim ruurōaring omp pöpring saut.

²⁰ Pi kan yesēn öng namp öng yauman ëeim wēen krismaki 12 ëak saō namp kasngaël wais pim mores ulpēenēpök mēsēl yaalmē.

²¹ Pöt, “Ne om pim ulpēenēpök mēsēl elmēema pöt ompyaō sumaat,” pimēt kön pël wesak pël yaē.

²² Pël èen Yesu pi kaip ti itenak epël yema. “Koontup aë, nimtë kön wi kosang yewe-sautak ompyaö yesën. Pötaanök ya kë sak öm.” Pël maan öng pöp tapëtakëër ompyaö yes.

²³ Yesu pi së ngarangkëpë kaatak oröak itaangkën omnarö koontupëen yak yaköm èen pitëm yaaul nger pëep mempöore ngön kaëp ilö pël eim wëa.

²⁴ Pël èen pi pitën epël yema. “Ar mop wiak ka tomökël oröeë, koont epop wel nawiin om ka ura.” Pël maan pit sômre ëlak ya.

²⁵ Pël yaan Yesu pi omnarö tomökël wes momëak koontupë wieëa pörek ilë moresi wëen wal ëaut.

²⁶ Pël èen pim pël elmëa pöta ngönte yang pörek ka poutë sa pet ira.

Yesuuk omën it il tëa naarre ngön won sa namp ompyaö mowesa

²⁷ Yesu pi ka pö sëp wesak ten pim ruuröaring yesën omën it il tëa naar pim ënëm yewaisem ngön ë olëak epël yema. “Yesu ni Tewitë ëapök tenipön yaköm kön niwi.”

²⁸ Pël maan Yesu pi pim ka sëpënëak ëa pötak ilaan omën it il tëa pöaar pim naë waisën pëel mëëaut. “Arip kön wiin ne yok pangk ompyaö niwasum ma?” Pël maan piaripök kangiiir epël yema. “Aköp, mak.”

²⁹ Pël maan piarpim itöörarë mësël elmëak epël yema. “Arpim kön wi kosang yenewas pötak ne ompyaö yanuwat.”

³⁰ Pël maan piarpim itöörar nga ngëna. Pël èen Yesuuk kosang panë wesak epël yema. “Omnaröen ök manganok.”

³¹ Pël maan piarip së Yesu pim pël elmëa pöta ngönte yang pörekë omnaröen ök maan yang pörek pangk ë pet ira.

³² Ten kaalak ka pöt sëp wesak kan yesën omën narö omën urmerapök elmëen ngön won sak wëa namp Yesuu naë wak waisa.

³³ Pël èen Yesuuk urmer pöp waö ë momëen omën ngön won sak wëa pöpök ngön yaan omnarö kat wiak yaan sak epël ya. “Elei, tiar omën ke epël nent Israel yanggerak oröön itnaangkën ëaut.”

³⁴ Pël yaan Parisi ngönën omnaröak epël yema. “Urmeraröa kaöapök kaamök elmëen urmerarö waö ë yemomë,” pël yema.

Yesuuk omnaröen yaköm elmëa

³⁵ Yesu pi ten pim ruuröaring ka kotre kaö poutë imeë pitëm ngönën tupötë ngönën rë moulööre Anutuuk wa ngaöök nimëepna ngön ompyaö pöt ök maö, këlangönre yauman ke nentere nent ompyaö mowasö pël elmë imaut.

³⁶ Pël yeem pi omën selap pan itenak pitën kön wiin pol sëpsëp ngarangk wonöröa ök kön irikorring wë weëre kosang won wëen itenak pitën yaköm kön wia.

³⁷ Pël ëak pim ruurö tenën epël yenia. “Ya lupöök kaömp kë kësang pan köp sak wë. Pël ëaap ya omnaar kopët.

³⁸ Pötaanök ar ya Pepapön kimang man. Pël èen puuk ya omën munt narö koirak wes mëen këet wa rongan ëëpnaan.”

10

Yesuu ngön yaaö omën 12 pöröa yapinöt (Maak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Yesuuk ten pim ru 12 pöröen ngön niaan sëen urmerarö waö ë mëere këlangönre yauman ke nentere nent ompyaö mowasö pël èënëak weëre kosang ninaut.

² Ten pim ngön yaaö omën 12 pöröa yapinöt epot. Wotöököp Saimon yapin nent Pita piire ën pim nangap Entru, Semsre pim nangap Son, Sepeti pim ruaar,

³ ën Pilipre Patolomiu, Tomasre Matiu takis yewaup neere Sems Alpiasë ruupre Tatias,

⁴ Saimon Selot pël yamëëa pöp pi ngaan Rom kamanëp sëp mowasëpënëak aima omën tok pötakaanëp piire ën Yutas Kerriot kakaanëp ënëmak Yesuun kup mowiiipnaap.

Yesuuk pim ngön yaaö omën 12 pöröen ya ngön mëëa

(Maak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Ten omën 12 pöröen Yesuuk epël niak wes nimëen saut. “Ar omën ngönën wonöröa naë sëere Sameria omnaröa ka kaöatë së orö pël ëënganok.

⁶ Om Israel omën pol sëpsëp ngarangk won èen repak yes pöröa ök ëa pöröa naëkëër sën.

⁷ Pël ëak ar yesem pöt ngönën epël ök man. ‘Anutuuk tiar wa ngaöök nimëepna akunet yok temanöm yes.’

8 Pël yeem yauman omnarö ompyaö mowasöore omën wel wiaurö wal ë moulmë, omën kësë ëaurö ompyaö mowasöore urmerarö omën naröa lupötëaan waö ë momë pël elmëen. Nem weëre kosangöt sum won yangingk. Pötaanök arta tapël sum won omnarö kaamök elmëen.

9 Ën monat arim kërötë waulak sënganok.

10 Ar kan kourakë kaömp waulönëak këröt wak sënganok. Ar ulpëenre ing kör muntatre sungköratta wak sënganok. Pöt ar omnarö ya yamëngkën yok pangk kaamök elniak kaömp nimpnaat.

11 Ar ka kaö naöök ma kot nentak së oröak wet rëak pitëm songönöt nampön pëel mëak kat wiin ompyaö sant niwasëpnaap ëen pöt piiring wë olëak sënëetak sëp wesak sën.

12 Ar ka nenta kakaati yeilëem pöt omën pörek wëauröen, 'Anutuuk ompyaö elniip,' pël ök man.

13 Pël ëen pit sant niwasëpna pöt Anutuuk arim ngön manë pöl pit ompyaö elmëepnaat. Ën pit sant naniwasën ëëpna pöt arim ngön Anutuuk ompyaö elmëepënëak mëean pöt pitëm naë kë naarööpan. Arimënt wak sënëet.

14 Ën ka naöök ma nentak omën narö sant niwesak arim ngönte kat nawiin yaëen pöt ar pörek sëp wesak yesem pit utpet ëen Anutuuk kangiiir kasëng mampnaat pöt pet elmëak ing porpor elmëak arim ingötëaan yangre ulölöt kërë pörek moolan.

15 Ne yaap pan niamaan. Ngaanëer Sotomre Komora ka pöteparë omnarö pit utpet ëeima. Pötaan akun kaöaöök Anutuuk Sotomre Komora omnarö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Ën omën ar sant naniwasën ëëpna pörö utpet pan ëen Sotomre Komora omnaröa kangut kaö wesak mampnaat."

Könöm ke nentere nent orööpnaata ngönte (Maak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 "Kat wieë. Pol sëpsëp ruurö kent toköröa öngpök wes namëen yaautak nook ar kööre toköröa öngpök wes nimëen së öneën yeë. Pit utpet niwasëpënëak ëëpnaat.

Pötaanök ar pol reraupë yaë pöl it nganga yeem int ekëpë wë pöl wiap ëen.

17 Ar omnaröen ngarangk këëkë ëen. Pit ar kaöaröa naë niulëen pitök maan ngönën tupötë pës nimööpnaat pötaanök.

18 Ar nem ru sak wë pötaanök pitök ar yang ngarangkre omën omp ak naröa naë ngön yaatak niulëepnaat. Pël ëen ar pitre omën ngönën wonöröa ëöetak nem ngönte tekeri wesak manëet.

19 Yang ngarangköröa naë niulëen tol anet ëak kön selap ëënganok. Akun pötak ngön anëet Anutuuk arim lupötë niwiipnaat.

20 Pël ëen ngön anë pöt arimtok naëngan, arim Pepapë Pulöök tekeri wes nimpnaat.

21 "Omën naar nanëpök nangapëen kup mowiin mëmpnaat. Ën pepapökta ruupëen kup mowiin mëmpnaat. Ën koröngre ruuröak ëlre pepaarëen kup mowiin mëmpnaat.

22 Ar nem ru sak wë pötaan omën pourö ya sangën ëen kööre tok elniipnaat. Pël ëëpnaatak omën weë sak wëak wel wiipnaarö Anutuuk kama öpnaat.

23 Ar kak nerek wëen nga elniin pöt kas nerekël sën. Ne yaap niamaan. Ar kak nerekaan waö elniin pöt nerekël kas sënëet. Israel kaatë wii saal ar sa pet nairën wiaan Omën Këep ne oröomaap.

24 "Runga pep kaatak nampök pim pepap il newaspan. Ën inëen ru nampök tapël pim ngarangkëp il newaspan.

25 Runga pep kaatakëp pim pepapë mëngkre mëngk wëen pangk ëëpnaat. Ën inëen ruupta pim ngarangkëpë mëngkre mëngk wëen pangk ëëpnaat. Pitök ne arim kaöapön utpet wesak neak neen, 'Pielsepul urmeraröa kaöap,' pël neea. Pötaanök pitök il wesak ar nem ruuröen utpet panë wesak niapnaat."

Tiar Anutuunökëer kas ëëpa (Luk 12:2-7)

26 "Pitën kas ëënganok. Pöt epël. Omën ngep ëen wia pipot wiakaim wi naöpanëet. Ënëmak wëlël ëen omnarö itaampnaat. Ën ëlëep wia pipot wi naöpanëet. Pipot tekeri sëpnaat.

27 Nem arën koutak ök yeniak pipot ëwaatak ök an. Ën ngön laöök ök yeniak pipot omnaröa tekrak wë kaö wesak an.

28 Ar omën könöp utpet newasën koröpö pëen nimëmpnaaröen kas ëënganok. Anutu es parëaöök niulëak könöpre koröpö pout kö niwasëpna pöpönökëer kas ëën.

29 Omnarö tiar int sëpër naar 1 toea pötak sum ëëpenaat int ke pëlöröakaan namp köntak wel wiak yangerak nengentiipan. Anutuuk aanak pël ëëpnaat.

30 Ar omnarö pöt, arim kepön ëpötönta pi ëwat wë.

31 Pötaanök ar kas ëëngan. Pöt Anutuuk kön wiin arim sumatök int kot pöröaat il yemowas. Pötaanök omën nant arim naë köntak naarööpan. Puuk aanak orööpnaat.”

Yesuu yapinte aöre piin yak mowasö pël yaauta ngönte
(Luk 12:8-9)

32 “Namp pi omnaröa ëöetak, ‘Ne Yesuu ënëm yeë, pël apna pöp nookta kangiiir nem Pep kutömweri wë pöpön, ‘Pi nemop,’ pël memaat.

33 Ën namp pi omnaröa ëöetak neen yak newasëpna pöp nookta nem Pep kutömweri wë pöpë ëöetak piin yak mowasumaat.”

Yesu pi tiar kom elniipënëak waisa
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 “Arök ne yangerakë ngaat won wasumëak waisan wasngan. Ne arim naë ngaat won wasumëak newaisën. Ne ar neen kön wi kosang wesak wëaurö omën neen pël naalnëen wëauröa naëaan kom elniin pit kööre tok elniipënëak waisaup.

35 Nook elmëen ruupök pepapëen kööre tok ëere korömpök ëlëpëen kööre tok ëere koröng lëlamöpök ël lëlamöpëen kööre tok ë pël ëëpënëak waisaup.

36 Omën ka kopëtetak wëaurö neneraan kööre tok ëëpnaat.

37 “Omën namp pim ëlre pepaarëen kent panë yeem neen kent panë naën ëëpna pöp yok pangk nem omnamp pël naëpan. Ën namp pim rungaaröaan kent panë yeem neen kent panë naën ëëpna pöp yok pangk nem omnamp pël naëpan.

38 Ën namp pi, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra

yetapër wak nem ënëm naalnëen ëëpna pipop nem omnamp pël naëpan.

39 Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp nemëen yak wëwëet këëpöt wasëpna pöt pim wëwëet ompyaö orö morëëpnaat.”

Omën narö ompyaö kangut öpnaata ngönte

(Maak 9:41)

40 “Omën ar sant niwasëpna pöp ne elnëëpnaap. Ën omën ne sant newasëpna pöp Anutu nem wes nemëaup elmëëpnaap.

41 Omën namp tektek ngön yaaö namp pim ngësë yewaisën pi tektek ngön yaaup pël wesak sant mowasëpna pöt pi tektek ngön yaaupë ompyaö kangit piiring öpnaap. Ën namp omën wotpil namp pim ngësë yewaisën pi wotpil yaaup pël wesak sant mowasëpna pöt pi omën wotpilëpë ompyaö kangit piiring öpnaap.

42 Ën omën namp omën pas nampön itenak pi nem ruup pël wesak i ëpët nëmpënëak kelöntak kol mampna pöp pi Anutuuk yaap ompyaö kangit mampnaap.”

11

Sonök Yesuu ngësëel ngön wes mëa
(Luk 7:18-35)

1 Yesuuk ten pim ruuröen wetete ngön pöt ök ni pet irak pörek sëp wesak ka munt pörek wieëa pötë ngönën ök mëak rë moulö saut.

2 Son i yamëaup wii kaatak om wë Kristoë yaauta ngönte kat wiak pim ru naar wes mëen waisa.

3 Pël ëak piaripök piin epël mëak pëel yema. “Waisëpënëak aan kor wakaimaup ni tapöp ma muntapön kor ön?”

4 Pël maan omën pöaar wais ök maan Yesuuk kangiiir piaripön epël ök yema. “Arip së Sonön omnant arpm itaampööre kat wi yeë epötön ök man.

5 It ngaapörö it nganga së, ing il tëaurö ompyaö sak kan ë, kësë ëaurö ompyaö së, katun yaauro kat nganga së, welarö wal ë ulmë, ngöntök yaauro ngön ompyaut ök maan kat wi, pël yeë epötön ök man.

⁶ Omën namp nemëen yak pim kön wi kosang yewesaut irikor naën yaë pipop ërëpërëp ëëpnaap.”

⁷ Pël maan piarip yesën Yesuuk omnaröen Sonë songönte ök yema. “Ar ngaan yang omën wonrek kalaö naö kent möön sak waisak yaëen itaampunëak saurö ma? Won, Son pi pöta ök won.

⁸ Ma ar omën ulpëen ke nalëp mëaö nampön itaampunëak saurö ma? Won, omën ulpëen ke nalörö mëa pörö omën omp aköröa ka ompyautë wëetak Son pi ulpëen ke nalörö namëen wëaup.

⁹ Ma ar omën ke tolëëlëpön itaampunëak saurö? Ar tektek ngön yaaö nampön itaampunëak saurö ma? Ar yok pël ëan. Ne ök niamaan. Epop tektek ngön yaaö tapöpök pim ya yamëngka pötök tektek ngön yaaö muntaröa ya yamëngka pöt il yemowas.

¹⁰ Pöt omën pöpëenök ngönëntak epël retëng ëa.

‘Kat wi. Ne omën nem ngönte waup wes mëen wet rapnaat.’

Puuk nim kanö ningësëpnaat.’

¹¹ Ne yaap niamaan. Son puuk yangerakë omën pourö il yemowas. Pël ëaap omën Anutuuk wa ngaöök yamë pöröak pi il yemowas. Pitëm naëaan koturöakta pi il yemowas.

¹² Ngaan Son i yamëaup pim ngës reak ngönën ök ëa pötakaan wais peene e wë eptak omën utpet ke nenterë nent yaaö naröak Anutu pim wa ngaöök nimëak wë pötak ilapënëak weë yengenti.

¹³ Mosesre tektek ngön yauröak Anutuuk wa ngaöök nimëëpënëak ëa ngön pöt aö aö wais Sonë oröak wë eptak kë yaarö.

¹⁴ Ën ar pitëm ngönöt kat wiak taë wasënëak pöt Sonön pi Elia pitëm waisëpënëak ëa tapöp pël wasënëet.

¹⁵ Katringëpök ngön epët kat wiip.

¹⁶ “Ne ar akun eptak wëauröen oröp nentak ök elniim? Ar rungaaröa ökörö. Run-gaarö pit ka tomök ngasam yeem pitëm karuröen epël yema.

¹⁷ ‘Ten intö tang yamöön ar tan naurön yeë. Ten ingre tan yaan ar ingre ya ilak naën yeë.’

¹⁸ Ar tapël yaurö. Son pi wais wain i nanën wë akun nantë kaömp ngës olëak

wëen ar piin, ‘Pi urmerapring wë,’ pël aiman.

¹⁹ Ën peene Omën Këep ne wais iire kaömp yenën ar epël aim. ‘Iteneë. Omën epop wain iire kaömp kaö yenëp. Pi takis yewaöre saun omnaröa karip,’ pël aim. Pël ëaap Anutu pim ëwat pöt arim naë wieëanëen ar tenip sant elnian tapön.”

Yesuuk Kalili omnaröen pepanöm ngön mëa

(Luk 10:13-15)

²⁰ Akun pötak Yesu pim wet reak ka nantë ya retëng weëre kosang mëngkën itenak lup kaip natiin ëa pöröen epël mëak nga yema.

²¹ “Yakömpe, Korasin omnaröen. Yakömpe, Pesaita omnaröen. Nem retëng weëre kosangöt arim naë elnia pöl Taiiare Saiton omnaröen elmëanëen pit ngaanëer pitëm lupöt kaip tiak ulpëenre poë koröp sinöt ëak ka kosöt kolak pitëm koröpöök wa mëan tapön.

²² Pötaanök epël niamaan. Akun kaöaöök Anutuuk Taiiare Saiton omnarö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Ën ar pöt, utpet pan ëen pitëm kangut kaö wesak nimpnaat.

²³ Ën Kapaneam omnarö, ar kutömweriil isën ma? Won, ar es parëaöök ngemanëet. Nem retëng weëre kosangöt arim naë elnia pöl Sotom omnaröaan elmëanëen pitëm ka kaö pö kö nasën peene om wieëan tapön.

²⁴ Pötaanök epël niamaan. Akun kaöaöök Anutuuk Sotom omnarö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Ën ar pöt, utpet pan ëen pitëm kangut kaö wesak nimpnaat.”

Yesuu naë së kë sëpenaat

(Luk 10:21-22)

²⁵ Akun pötak Yesuuk Pepapön epël ök mëëaut, “O Pep, ni kutömre yang poutë pepap. Niin yowe yeniak. Ni omën ëwatöröaan nim ngönëntë ëlëep yaalmëaup. Ën kön nawiin yauröaan pet yaalmëaup.

²⁶ Mak, Pep nim kentöök pël yaaup.”

²⁷ Pël mëak omnaröen epël yema. “Pepak omnant pout ne nenaut. Pötaanök omnarö pit ne Anutuu Ruupë songönten köpël wë, Pepakëer ëwat wë. Ën Pepenta tapël wia. Omnarö piin köpël wë, Ruupökëer ëwat wë. Pötaanök Ruupök omën nampön Pepapë songönten ök maan yok pangk ëwat sëpnaat.

²⁸ Ar Anutuu ngönte ngaarëk önëëtaan ya kaö mëneimeë këlangön kat wieim wëaurö nem ngësë waisën. Pël èën nook niaan kë sënëën.

²⁹ Ar nem inëën ru sak neering ya mëneim wë nem naëaan ëwatöt ön. Pöt epël. Ne ya wiap yaaupök nemtën wak irëak wëen arim saunaté könöm pöt won sëen lup kengkën sak önëët.

³⁰ Omnant arim èënëak ök niaim pöt ompyaut, könöm won pangk èënëët.”

12

*Kë yesa akun ngëëngkta ngönte
(Maak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

¹ Wë kë yesa akun nentak ten Yesuring rais yaöökë lup yesem këënëën ulöp nant töak söngsöng ëak naut.

² Pël yaëën Parisi omnaröak itenak Yesuun epël yema. “Kat wi. Nim ruurö kë yesa akun ngëëngkötë naënëël yaë.”

³ Pël maan kangiir epël yema. “Ar Tewitre pim omnaröa këen wë ëa pöt ar sangk kelak kat nawiin yaauro ma?”

⁴ Tewitre pim omnarö pit Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati së kaömp Anutuu ëöetak wieëa pöt kiri ar yaauroakëer nëmpnaan piire omën pas pim naë wëaurö nëmpnanëak nga yaaut wa na.

⁵ Ma Mosesë ngön kosangtak lup epël wia pöt ar sangk kelak kat nawiin yaauro ma? Kiri ar yaauro Anutuu ngönën tup kaöetak kët kë yesa akun ngëëngkötë ya yamëngkem kë yesa akunaté nga wieëa pöt ilën saun naën ë yaë.

⁶ Ne niamaan kat wieë. Arim ëöetak e taua epöpök tup kaöet il yewas.

⁷ Ngönëntak ngön nent epël wia. ‘Ne ar nemëën animaurö kiri ar elnëënëëten kaaö. Nem kentöök ar omnarö yaköm ëak ompyaö elmëënëëtenök kent yaë.’ Ar ngön pöta songönte ëwat wëanëën omën ketre saun wonöröen nga nemaan ëan tapön.

⁸ Omën Këep ne kë yesa akun ngëëngk pöta pepap. Pötaanök nem kentöök akun eptak nem ruuröen omnant ëëpnaan memaat.”

*Kë yesa akun ngëëngk nentak Yesuuk
omën mores kël wa namp ompyaö mowesa
(Maak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹ Pël mëak pörekaan pitëm ngönën tuptak së ilëaut.

¹⁰ Pël èën omën namp pim mor nas kël waup pörek wëa. Pël èën pitök Yesuun morök elmëak ngön yaatak ulmëëpënëak epël pëel yema. “Tiar yok pangk kë yesa akun ngëëngktak ompyaö wasëpen ma won?”

¹¹ Pël maan epël mëëaut. “Arim naëaan namp pim pol sëpsëp namp kë yesa akun ngëëngk nentak yang öngöpöök ilëaan sëp wasëpen ma? Pël naëpan, öpnaat.

¹² Sëpsëp pöp omën pasip. Èn omnarö tiar këerö. Pötaanök kë yesa akun ngëëngktak yok pangk ompyaö wasëpenaat.”

¹³ Pël mëak pi omën pim mores kël wa pöpön epël yema. “Nim mores el më.” Pël maan pim mores el mëen kaalak muntasi ök ompyaö yes.

¹⁴ Pël yaëën Parisi omnarö ka tomök së wa top ëak pit tol ëak Yesu mëmpën pöta ngönte kopëta wesa.

Yesu pi Anutuu inëënëp

¹⁵ Yesu pi pitëm ngönte ëwat wëak pörekaan yesën omën selap pim ënëm waisa. Pël èën pi yauman omën pourö ompyaö mowesak

¹⁶ pitën omën muntaröen piin ök mepanëak nga yema.

¹⁷ Pël yaëën tektek ngön yaaö Aisaia pöpë ngön epël ëa pöt kë oröaut.

¹⁸ “Epop nem inëën ruup, nem yaö mëëaup. Ne piin kent pan ëak ya kë yes.

Nem Pulö pim naë wes mëen pim rangk wë weëre kosang mangkën

nem ngön wotpilte omën ngönën wonöröen ök mapnaat.

¹⁹ Pi omnaröaring ngön nga elööre ngön ëak aö,

omnarö pim ngönte ka tomök kat wi pël naëpan.

²⁰ Omën kalaö pötöp möautë ök këlangön kat yawiauro pi utpet nemowaspan, kaamök elmëen ompyaö sëpnaat.

Èn omën es wëlëngö riipënëak yaë pöl wiap panë yaauroeta puuk elmëen wel nawiipan, kaamök elmëen weë sak öpnaat.

Pi kosang ngentiak ya mēngkēn Anutuu wotpil yaautak omēn muntat il wasēpnaat.

²¹ Pēl ēēn omēn ngōnēn wonōrōak piin kōn wi kosang wesak kor ōpnaat.”

Omēn narōak Yesuun Pielsepulōk kaamōk yaalmē pēl mēēa

(Maak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Wē ēnēmak omēn narō omēn urmer nampōk elmēēn it il tēēre ngōn won sē pēl ēa namp Yesuu naē wak waisa. Pēl ēēn ompyaō mowasēn omēn pōp ngōn aōre it nga sē pēl ēaut.

²³ Pēl ēēn omnarō pōten itenak yaan sak epēl ya. “Elei, epop Tewitē ēap, Anutuu Yaō Mēēaup, tiarim ngarangk elniipnaap ma?”

²⁴ Pēl yaan Parisi omnarō pōten kat wiak epēl yema. “Kaar angan. Omēn epop urmerarōa kaōap Pielsepul puuk kaamōk elmēēn waō ē yamē.”

²⁵ Pēl yemaan pi pitēm lupōtē itenak yema. “Yang nerakē omnarō pitēm naē nga orōōn nener mēnak kom ēak wē weēre kosangring naōn ēēpnaat. Ēn omēn ka naōōk wēaurō ma ka kopēt nentak wēaurō tapēl nener mēnak kom ēēpna pōt repak sēēn omēn won wiaapnaat.

²⁶ Tapēl Seten pimtōk ne kaamōk elnēēn pim urmerarō waō ē yemomēanēēn pimtōk pimēt mēngkēn pim weēre kosangōt won san tapōn.

²⁷ Ar neen, ‘Pielsepul puuk kaamōk elmēēn urmerarō waō ē yamē,’ pēl aim. Pōtaanōk arim ngōn pipēt yaap yēēanēēn arim ruurō pitta Pielsepul kaamōk elmēēn urmerarō waō ē mēan tapōn. Pōtaanōk arim ruurō pitēmtok arim ngōn pōt kaar ēan pōt tekeri yewas.

²⁸ Ne pōt, Anutuu Pulōōk kaamōk elnēēn urmerarō waō yēē. Pōtaanōk Anutuu wa ngaōōk yanimē pōt arim naē yaarō.

²⁹ “Omēn nga namp wēēn munt nampōk pim kaatak ilēak pim omnant naōpan. Wet rēak omēn nga pōp wii tē wiakōk pim omnant pout ōpnaat. Nga pōp Seten.

³⁰ “Namp ne sant naalnēēn yaē pipop kōōre tok yaalnē. Namp neering pol sēpsēpōrō wa top naēn yaē pipop pi sēpsēpōrō rep yamē.

³¹ Pōtaanōk ne ōk niamaan. Omēn utpet ke nentere nent ēak Anutuun utpet wesak mapna pōt Anutuuk omēn utpet pōt poutē kangut yok pangk kērē moolapnaat. Ēn namp pi Ngēēngk Pulōōn utpet wesak tapēl mapna pōp pim saun pōta kangit ent ē nemoolapan.

³² Ēn namp pi Omēn Kēēp neen utpet wesak apna pōp pim saun pōta kangit Anutuuk kērē moolapnaat. Ēn namp pi Ngēēngk Pulōōn utpet wesak tapēl mapna pōp pim saun pōta kangit peeneere ēnēm poutē ent ē nemoolapan.”

Kēra ompyaōre utpet pōtē ngōnte
(Luk 6:43-45)

³³ “Kēra ompyaumentēk ulōp ompyaurō utōpnaat. Ēn utpetementēk ulōp utpetarō utōpnaat. Kēra ēlmenti songōnte ulōpōrōak war yewas.

³⁴ Kamalōrōa morōk yaē pōl ar yaaurō. Utpet yaaurōak tol ēak ngōn ompyaut an? Pēl naengan. Omēn namp ke nantre nant pim lupmeri peō ēak wē pōt kēmtak war yewas.

³⁵ Omēn ompyaup pim lupmeri kōn ompyaut wieē ngōn ompyaut ya. Ēn utpetap pim lupmeri kōn utpetat wieē ngōn utpet tapēlōt ya.

³⁶ “Ne ōk niamaan. Ēnēmak kangiir ēēpna akunetak Anutuuk omnarōa ngōn kōntak mosut yaaō pōtaan ngōn ya mēmpnaat.

³⁷ Arim ngōn yaautak arim songōn ompyaut tekeri wasēn pōt Anutuuk niōpnaat. Ēn arim ngōn yaautak utpet yaaut tekeri wasēn pōt sēp niwasēpnaat.”

Omēn narō Yesu retēng weēre kosangring nent ēēn itaampēnēak mēēa.

(Maak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Pēl maan ngōn kosangōtē ngarangkōrōere Parisi ngōnēn omēn narōak Yesuun epēl yema. “Rē yanuulaup, ten Anutu niiring wē ma won pōta songōnte ēwat sēnaan, ni retēng weēre kosang nent ē. Pēl ēēn itaampunaan.”

³⁹ Pēl maan pi epēl yema. “Omēn peene akun eptak wē eporō ar utpet ēak Anutuun kōn wi kosang newasēn yaaurō. Ar ya retēngōt yamēngka pōten ke urak yenēak. Pōtaanōk ne ya retēng nent naengan, om

ngaan tektek ngön yaaö omën Sona pim elmëa pöta ököt peën pet elniin itaampunëët.

⁴⁰ Ngaan Sona pi i kaö imën kaöapë yaatak këtire röök nentepar nent wakaima pöl Omën Këep ne këtire röök nentepar nent yangera öngpök ömaap.

⁴¹ Ënëmak Anutu pim ar kom elniipna akunetak Niniwa kakaanörö pit wal ëak arim kön wi kosang newasën yeë pöt war wasëpnaat. Pöt Sona puuk ngönën ök maan lup kaip tia pötaanök. Pël ëaap omën peene wë epop nook Sona il yemowesetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë.

⁴² Ënëmak Anutu pim ar kom elniipna akunetak öng ak namp yang we naöökël wakaimaup pi wal ëak arim kön wi kosang newasën yeë pöt war wasëpnaat. Pöt öng pöp yang kaö pantakaan Solomonë naë wais pim ëwat kësangöt kat wiipënëak waisaup pötaanök. Pël ëaap omën peene wë epop nook Solomon il yemowesetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë.”

*Urmerap omën namp sëp wesak së rëak kaalak waisauta ngönte
(Luk 11:24-26)*

⁴³ Pël mëak Yesuuk pitën watepang ngön nent epël ök yema. “Urmer namp omën nampökaan oröak së kosangöök wë urre korumön ap wesak

⁴⁴ epël kön wia. ‘Nem ka ngaan wakaim olëak waisautakë kaalak sumaan.’ Pël kön wiak së itaangkën ka tapët koore katëp ëak ë rangi ulmëen kos wieëa.

⁴⁵ Pël ëën pi kaalak së urmer muntarö 7 ëak koirak waisa. Pörö pim ök won, utpet panëerö koirak wais ka kopët taptak wëa. Pël ëën omën pöp pi ngaan utpet kot nent wakaimaupök ënëm sasa pan sa. Tapël Yuta omën utpet peene akun eptak wë eporö ar utpet panë sak önëerö.”

*Yesu pim ëlre nangaröa ngönte
(Maak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

⁴⁶ Yesu pi omnaröen ngön ök maim wëen pim ëlre nang wais ka tomök wë piin ngön ök mapënëak yema.

⁴⁷ Pël ëën omën nampök piin epël yema. “Nim ëlre nang niin ngön ök niapënëak wais ka tomök wë.”

⁴⁸ Pël maan piin kangiir epël yema. “Nem elëp talëp? Nangarö talörö?”

⁴⁹ Pël mëak pim ruurö tenim ngësël mor song ëak kaalak epël yema. “Nem ëlre nang pörö eporö.

⁵⁰ Omën nem Pep kutömweri wëaupë ngön ngaarëk yeö piporö nem ëlre nangarö pël yaë.”

13

*Omnant öp olëauta watepang ngönte
(Maak 4:1-9; Luk 8:4-8)*

¹ Kët pötak Yesu pi pim kaatakaan oröak ten pim ruuröaring i kaö ëöök së wel aisëaan

² omën kësang pan wais pim naë wa rongan yaë. Pël yaëen pi wangaöökë ngaarëk is wel aisëak wëen omnarö i pisöök taueëa.

³ Pël ëaan pi watepang ngön nentere nent mëak nent epël yema. “Omën namp pim yaak së omnant öpöt olëa.

⁴ Pël ëën nant kamtaöök ngentiin intöröak oröak na.

⁵ Ën nant këlöökë rangk ngentia. Pël ëën yanget kënyangap wiaan yak teënt oröa.

⁶ Pël ëën këtëp ngaarëk apër maan öp pöt kotön saap wak umön rëa. Pöt misënöt kotut pötaanök.

⁷ Ën nant nönötë öngpök olëa. Pël ëën nönöt oröak ngep ëën sësë ëa.

⁸ Ën nantökëer yang kolaptak olëa. Pël ëën pötökëer aprak kë kësang pan uta. Kengk nemorëët 100, nemorëët 60, nemorëët 30 pël uta.

⁹ Katringëpök ngön epët kat wiip.”

*Yesu pi watepang ngöntaan mëa
(Maak 4:10-12; Luk 8:9-10)*

¹⁰ Pël yemaan ten pim ruurö Yesuu naë së piin epël mëëaut. “Ni tol ëënak pitën watepang ngön yemaan?”

¹¹ Pël maan pi kangiir epël yenia. “Anutu pimtök wa ngaöök nimëak wë ngön ëlëep pöta songönte arënökëer pet yaalni. Ën muntarö puuk pël naalmëen yaë.

¹² Omën namp Anutuuk ngön ompyaö nant mangkën taë wak öpna pöp muntat mangkën pim naë kësang wiaapnaap. Ën namp mangkën taë wes wak naön ëëpna pöp kot weëa tapët Anutuuk kama wa ëp ëën elek öpnaap.

13 Nem watepang ngön yemak epëta songönte epël. Pit itöök iteneëak këëkë itna naskolön yaauro. Katëepök kat wieëak këëkë kön nawiin yaauro.

14 Tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpë ök ëa pöt pitëm naë kë yaarö. Pöt epël. 'Ar ngön pëen kat wiinëetak songönte ewat nasëngan.

Pël ëak ar itaampunëetak yok pangk omnantön itnaangkan.

15 Omën piporö pitëm lupöt kosang saurö, katöt il wariauro, itöt mësëaurö.

Pit pël naën ëanëen itaampööre kat wiire kön wi pël ëan tapön.

Ën pit pël naën ëanëen nem naë rë olaan ompyaö mowesan tapön, Anutuuk pël ya.'

16 "Ar pöt arim itöök omën ngolöpötön itaampööre katëepök ngön ompyaut kat wi pël yeë pötön ërëpërëp ëënëet.

17 Ne yaap ök niamaan. Ngaan tektek ngön yaaöre omën wotpilörö kësang omën epötön iteempënëak ëak itnaangkën ëautak ar peene ityaangk. Kat wiipënëak ëak kat nawiin ëautak peene kat yawi."

Omnant öp olëauta watepang ngön pöta songönte

(Maak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 "Peene omnant öpöt olëauta watepang ngön niak pöta songönte war wes niamaan kat wieë.

19 Omnant öpöt kamtöök ngentia pötë ökörö omën narö Anutuuk wa ngaöök nimëepënëak yaë ngön pöt kat wiauroak kön nawiin yaëen ngön Anutuu pitëm lupötë wia pöt Setenök kama wa ëp yaë.

20 Ën omnant öpöt këlöökë rangk ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiak ërëpsawi ëak öpnaat.

21 Pitëm lupötë misën il natëen. Pötaanök akun kot nent kön wi kosang wesak wëen pitëm Anutuu ngön ngaarëk yeö pötaan omnaröak këlängön kat mowiak utpet mowasën tapëtakëer wil këlök ëëpnaat.

22 Ën omnant öpöt nönötë öngpök ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiipnaatak wë koröpöökë omnantön kön selap ëere monere urömen kentre kaur ëere omën munt nantön war ë pël yaëen pötök ngëp elmëen Anutuu ngönte mos ëëpnaat.

23 Ën omnant öpöt yang kolaptak ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiak këëkë kön wiak wëen pitëm wëwëatë kë ompyaut orööpnaat. Narö kë 100, narö kë 60, narö kë 30 pël orööpnaat."

Ya lupöök nön utpetat oröauta watepang ngönte

24 Pël mëak Yesuuk watepang ngön munt nent pitën epël yema. "Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt omën namp pim ya lupöök omnant öp ompyaut ngënta pötakël ök ëëmaan.

25 Pël ëen röök nentak pim kööre tok namp wais nön utpetatë öpöt ompyautë rangk olëak sa.

26 Pël ëen omën ompyaut oröak këet ütöpënëak yaëen nön utpet pötta oröak kaö sa.

27 Pël ëen omp pöpë inëen ruurö pim naë wais epël mëëa. 'Kaöap, ni öp ompyaut ya lupöök ngëntauppe. Nön utpetat tol ëak oröa?'

28 Pël maan epël mëëa. 'Kööre tok nampök ëa.' Pël maan pim inëen ruuröak, 'Ten së nön utpetat ti moolan ma?' pël mëëa.

29 Pël maan pi kangiir pitën epël mëëa. 'Won. Ar nön utpetat yatiem omën ompyautta tiinganok.

30 Pout irikor ëak öp. Pël ëen omnant köp sëen öpenaatak nem omën këet öpnaaröen epël memaat. Wet rëak nön utpetat tiak ut urak esuwesi moolan. Pël ëak omën ompyaut wa rongan ëak nem kaatak wiin.' "

Këra lëlëp kotupre yis pöteparë watepang ngönte

(Maak 4:30-34; Luk 13:18-21)

31 Pël mëak Yesuuk watepang ngön munt nent pitën epël yema. "Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt këra nementi lëlëp pöpökël ök ëëmaan. Omën nampök lëlëp pöp pim ya lupöök ngënta.

32 Lëlëp pöp kot panëep, omën muntatë lëlëporöak il yewas. Pël yaëetak oröakökëer pöpök këra muntat il yewas. Pël ëak kësang sak wëen intörö wais morötë ngentiak ka ëp yawi."

33 Pël mëak watepang ngön munt nent epël yema. "Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt öng namp yis pöt korupaë kas

möautring irikor eën pötak ekek yes pötak ök eëmaan.”

³⁴ Yesu pi watepang ngön kësang omnaröen ök yema. Nent war wesak nemaan, watepang pëen yema.

³⁵ Pël yaëen tektek ngön yaaö nampë ngön epël ëa pöt pim naë kë yaarö.

“Ne watepang ngön ök memaap.

Omnant ngaanëer Anutuuk kutömre yang ket ëa akun pötakaan wais peene e wë eptak ëlëep wiakaima pöt nook tekeri wasumaap.”

Nön utpetat ya lupöök oröauta watepang ngön pöta songönte

³⁶ Yesu omnarö sëp wesak së kaata kakaati yeila. Pël eën ten pim ruurö naë së epël mëëaut. “Ya lupöök nön utpetat oröautakël nim watepang ngön yaan pöta songönte ök nia.”

³⁷ Pël maan kangiir epël yenia. “Omën öp ompyaut ngënta pöp Omën Këep ne epop.

³⁸ Ya pöwer pöt yang epër. Ën omnant öp ompyaö pöt omën Anutu pim wa ngaöök yamë pörö. Ën nön utpetat omën Setenë ënëm yaëen pim ngarangk yaalmë pörö.

³⁹ Kööre tok öp utpetat olëa pöp Seten, ën omën ompyaö wa pöt akun kaöaö. Ën omën wa wia pörö enselörö.

⁴⁰ Omnaröa nön utpetat tiak esuwesi mera pöta ök akun kaöaöök orööpnaat.

⁴¹ Akun pötak Omën Këep nook nem enselörö wes mëen nem wa ngaöök yamë pötak omën utpet yaauröere omën munt narö utpet sëpënëak yaalmëa pörö kama wak

⁴² es kosangwesi moolapnaat. Es kosang pöwesi omnarö ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaarö.

⁴³ Pël eën akun pötak omën ompyaö saurö pit Anutu pitëm Pepapök wa ngaöök yamëen këtëpë yema pöl ëwa elmëëpnaat. Katringëpök ngön epët kat wiip.”

Omën nampök uröm ompyaut yanggerak ëlëep wieëaut koirauta watepang ngönte

⁴⁴ “Ën Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt urömere omën ompyaut ngaanëer yanggerak ëlëep wia pötakël ök eëmaan. Ënëmak omën munt namp koirak muntarö koirpanëen kaalak ëlëep wia. Pël

ëak teëntom ërëpsawiarang së pim omën pout menak sumat wak yang lup pöt sum ëa.”

Songre sar ompyauta watepang ngönte

⁴⁵ “Ën Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt omën songre sar ompyaut ap yewesa pöpëel ök eëmaan.

⁴⁶ Pi songre sar ompyaö panë nent koirak pim omnant pout menak sumat wak së songre sar ompyaö pöt sum ëa.”

Iir yewaul pöta watepang ngönte

⁴⁷ “Ën Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt iirëep i kaöök olaan imën ke nampre namp ilëa pötakël ök eëmaan.

⁴⁸ Iir pöëep imënörö peö eën omnarö weruak ëöökël sa. Pël ëak wël ëak ompyaurö kaputë wesirak utpetarö wa moolëa.

⁴⁹ Pöta ök akun kaöaöök tapël ëëpnaat. Enselörök wais omën utpetarö ompyauröa naëaan wël ëak kama wak

⁵⁰ es kosangwesi moolapnaat. Es kosang pöwesi ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaat.”

Uröm ngaanre ngolöpöt wieëauta watepang ngönte

⁵¹ Pël niak tenën epël pëel yenia. “Ar pöta songönten kön wia ma?” Pël niaan ten, “Mak,” pël mëëaut.

⁵² Pël maan tenën epël niiaut. “Pöt ompyaö. Ngön kosangötë ngarangk namp Anutuu wa ngaöök yamëautak ilëak wë ngönente këkë ewat saup pi ka pepapë ököp. Ka pep pöp pi uröm ompyaö ngaanre ngolöp pout pim peram wiaurekaan yeö pöl pi ngönën ompyaö ngaanre ngolöp poutepar ewat wëaup.”

Nasaret omnarö Yesuun kaaöre këëpöt elmëa

(Maak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yesu pi watepang ngön pöt ök më pet irak ten pim ruuröaring saut.

⁵⁴ Pël ëak Nasaret pim ka songöntak orök ngönën tuptak ilëak ngönën ök yemaan omnarö pit yaan sak epël ya. “Elei, omën epop omën yaap tiarim karippe. Tarëkaan ewat ompyaö epot wa? Ma talëpök weëre kosang mangkën ya weëre kosang epot yamëngk?

⁵⁵ Tiar piin ewat wëep. Pi ka ök yarëaupë ruuppe. Pim ëlëp Maria. Ën yokot pim nangarö Semsre Yosep, Saimonre Yutas pörö.

⁵⁶ Ën koont pim nangaröeta tiarring wë. Pël ëaap pi weëre kosang epot tarëkaan wa?”

⁵⁷ Pël mëak pit piin kaaöre këepöt yaalmëen Yesuuk epël yema. “Tektek ngön yaaö namp ka poutë omnaröak piin ping wesak yema. Pël yaautak pimtë kaare yangerak wëen piiring wëauröak pi kaö nasën wë wesak piin ping wesak nemaan ë yaë.”

⁵⁸ Kak pörökörö pitëm kön wi kosang nemowasën ëautaan ya retëng weëre kosangring nant kësang pitëm naë namëngkën ëaut.

14

Son i yamëaup mëna

(Maak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹ Akun pötak yang ngarangk kaöap Erot pi Yesu pim yaauta ngönte kat wia.

² Pël ëak pim ya omnaröen epël mëëa. “Omën pipop Son i yamëaup, pi wel wiak wal ëaup yak weëre kosangring ya retëng pipot yamëngk.”

³⁻⁴ Erot pim pël mëëa pöta songönte epët. Ngaan pi pim nanëpë öngöp Erotias pöp wa ëp ëa. Pël ëen Sonök piin epël mëak nga mëëa. “Ni öng pipop wa ëp ëen pangk naën yaë.” Pël mëëa pötaanök Erotök pim ya omën naröen maan pitök Sonë ingre morötë wii tëak wii kaatak moulmëa.

⁵ Pël ëen Erot pi Son mëmpënëak kön wiautak omnaröak piin, “Anutuu tektek ngön yaaö omnamp,” pël yamëëa pötaan kas ëen sëp wesa.

⁶ Pël ëen ënëmak Erotë oröa akunet temanöm sëen këere imën nëmpënëak omën kaöarö pourö pim naë wa top ëa. Akun pötak Erotiasë koontup omën pöröa ëöetak tan yaurön Erot pi itenak kent kön wia.

⁷ Pël ëak pi koont pöpön epël mëëa. “Ne Anutuu ëöetak kosang wesak niamaan. Ni omën nenten kimang neamë pöt nimpaat.”

⁸ Pël maan pim ëlëpök këk maan epël mëëa. “Son i yamëaup pim kepönö töak söwar neweri wiak wak wais namp. Pël ëen ne pi wel wia pöt ewat sumaan.”

⁹ Pël maan omën omp ak Erot pi pöt kat wiak ya këlangön kön wia. Pël ëaap pi omnaröa ëöetak ngön kosang wesautaan pim kimang ngönten kat wiak

¹⁰ pim ya omën naröen maan wii kaatak së Sonë kepönö töak

¹¹ söwar neweri wiak wak së koontup mangkën wak së ëlëp mena.

¹² Pël ëen Sonë ruurö kat wiak së pim sokur wak yang kel weera. Pël ëak wais Yesuun ök yema.

Yesu pi omën 5000 pörö kaömp mena

(Maak 6:30-44; Luk 9:10-17; Son 6:1-14)

¹³ Yesu pi ngön pöt kat wiak ten pim ruuröaring yang pör sëp wesak wangaöök ilëak i kaöök yang omën wonrekël saut. Pël yaëen omnarö kat wiak pitëm kaat sëp wesak tenim ënëm yangerak waisa.

¹⁴ Pël ëen wangaöökaan oröak së itaangkën omën kësang pan wëen itenak yaköm ëen pitëm yauman omnarö ompyaö yemowas.

¹⁵ Wë wiap kan ten pim ruurö pim naë së epël ök mëëaut. “Omën wonrek wëen wiap kanëen yes. Pötaanök omnarö wes mëen kaatë së kaömp sum ëëp.”

¹⁶ Pël maan Yesuuk epël niiaut. “Pit tol ëen sëpën? Arök kaömp meneë.”

¹⁷ Pël niaan epël mëëaut. “Ten tarëkaan mampun? Tenim naë kaömp selap won, kaömp mor nas, ën i kaö imën kopët naar pël ëak wia.”

¹⁸ Maan epël niiaut. “Nem naë wak waiseë.”

¹⁹ Pël niak omnaröen maan nönö mö mëak wel aisëaan kaömp mor nas pötring i kaö imënaar wak kutömweriil iteneë Anutuun yowe mëak kaömpöt pelak ten pim ruurö ningkën omnarö menaut.

²⁰ Pël ëen omën pourö nak kep wesak kaut olaan ten wak kër 12 pötë waulön peö yaë.

²¹ Omën kaömp na pörö selap pan, ompörö 5000, ën öngre yokoturö pöt sangk nekelën.

Yesu pi i kaöökë roro sa

(Maak 6:45-56; Son 6:15-21)

²² Kaömp na pet irën Yesuuk ten pim ruuröen epël niak këk niiaut. “Ar wangaöök ilëak i kaöökë ëngk komuntakël së. Pël

yaëen ne omnarö wes määmaan." Pël niaan saut.

²³ Pël een pi omnarö wes mään yesën Anutuun ök mapënëak rosiraöök isa. Pël een koö olaan pimënt pörek wëen

²⁴ wangaö i kaöökë luptak yesën kentö maap yamöön kaö maat weëre kosangring wangaöök yamö.

²⁵ Pël een elpam wal eëpënëak yaëen Yesu i kaöökë roro tenim ngësë yewais.

²⁶ Pël yaëen itenak ten kas kësang äak, "Elei, waötöp ëngk yewais," pël mëak merëk äaut.

²⁷ Pël een pi tapëtakëer tenën epël niaut. "Arim lupöt weë söp. Nemtok yewaiserek kas eëngan."

²⁸ Pël niaan Pitaak piin epël määaut. "Aköp, nimtok yaëen pöt aan ne i kaöökë roro nim naë waisum."

²⁹ Pël maan, "Wais," maan Pita wangaöökaan oröak kaöökë roro Yesuu ngësël yes.

³⁰ Pël yeem kentö kësang yamöön itenak kas äak i kaöökë öngpök yengmëem ngön äak Yesuun, "Aköp, kaamök elnë," pël määaut.

³¹ Maan Yesuuk tapëtakëer el mëak moresi weë epël yema. "Nim kön wi kosang yewesaut këlok pan yaën. Tol eënak kön selap yaën?"

³² Pël mëak piarip wais wangaöök ilaan kentö leng yaë.

³³ Pël een wangaöök wëaurö ten piin yaya mëak epël määaut. "Yaap pan, ni Anutuu Ruup."

Yesu pi yauman omën kësang Kenesaret yangerak ompyaö mowesa (Maak 6:53-56)

³⁴ Ten i kaö poö ëngköök së Kenesaret yangerak oröaut.

³⁵ Pël een omën pörek wëaurö Yesuun itenak ewat sak ngön maan yauman omën yang pörek wëaurö pim naë wak waisa.

³⁶ Pël een pit pim ulpëen kautak pëen mësël äak ompyaö söpënëak këk yema. Pël maan omën pël äa pörö ompyaö saut.

15

Anutuu ngön kosangötök ëaröaat il yewas (Maak 7:1-13)

¹ Parisi ngönën omën naröere ngön kosangötë ngarangk narö Yerusalem kakaan Yesuu naë wais epël yema.

² "Nim ruurö tol eënak tiarim ëaröa ngön kosangöt ilap yari? Pit ngön kosangötë wieëaul kaömp nëmpënëak mor i nairën yaë."

³ Pël maan Yesuuk epël yema. "Ar tol eënak arim ëaröa ngön kosangöt ngaarëk önëak Anutu pimtë ngön kosangöt wa yoolak?"

⁴ Anutuuk kosang wesak epël äa. 'Nim ëlre pepaarë ngön ngar wak ompyaö elmë.' Èn nenteta epël. 'Omën namp pim ëlëpön ma pepapön utpet wesak mapna pöp mën wel wiip.'

⁵ Anutuuk pël yaatak ar ngön epël yaaurö. 'Namp pim ëlre pepaar omën nenten ap yewasën omën pim piarip kaamök elmëepna pöt pim naë wiaan pöten, "Ne omën epët Anutuun yaö äaup," pël määaupök pim ëlre pepaarë ikanöök wë kaamök naalmëen pöt pangk yaë.'

⁶ Ar pël yeem arim ëaröa ngön kosangötë ënëm yeë pötak Anutuu ngönte ke ur yoolak.

⁷ Kaar omnarö äë. Tektek ngön yaaö omën Aisaia pim ngaanëer arimëen ngön äa pöt kë yaarö. Pöt epël.

⁸ 'Omën eporö pitëm këmötök neen yaya yenëem lupötök këepöt yaalnëaurö.'

⁹ Pitëm ngönöt nem ngön këëta urtak wiak nener rë yemoulaurö.

Pël yeem neen yaya yenëaan itaangkën mos ë yaë.' "

Tiarim lupmer utpet yewas pöta ngönte (Maak 7:14-23)

¹⁰ Pël mëak Yesu pi omnaröen ngön maan waisën epël yema. "Nem ngön ök niama epët kat wiak kön wi soköleë.

¹¹ Omnant këmtak yen pötök lupmer utpet newasën yaë. Këmtakaan yaarö pötök lupmer utpet yewas."

¹² Pël maan ten pim ruurö së piin epël määaut. "Ni ngön pipot yemaan Parisi omnarö këepöt kön yawi pöten ni ewat wëen ma?"

¹³ Maan epël ya. "Këra pout nem Pep kutömweri wëaupök pim ya lupöök nangëntën äa pipot ti moolapnaat.

14 Ar Parisi omnaröen kön selap eëngan. Pit omën it il tëauröa ök yaë. It il tëa naar nampnamp mësak yesem kanö wiaan saarëak parë orööpnaat.”

15 Pël niaan Pitaak epël yema. “Watepang ngön pipta songönte ök nia.”

16 Maan Yesuuk epël ya. “E, arta om köpël wëan ma?”

17 Arim omnant këmtak yen pötök utpet naniwaspan, yaatak sëen ya jaar pöten ar köpël ma?”

18 Èn këmtakaan jaarö pipotökëer lupmeriaan jaarö. Pipotök lupmer utpet yewas.

19 Omën lupmeriaan utpet epot jaarö. Kön utpet, yamëngka, öngre omp wëwëet kom yaaö, öngre omp nga yaaö, këkain, kaar, neneren utpet wesak yaaö,

20 pipot lupmeriaan orök lupmer utpet wasëpnaat. Mor i nairën kaömp yen pötak omnampë lupmer utpet newaspan.”

Kanan yangerakaan öng nampök Yesuun kön wi kosang wesa (Maak 7:24-30)

21 Yesu pi ten pim ruuröaring Kenesaret yang pör sëp wesak Taiaare Saiton ka pöörar wieëa yang pörekël saut.

22 Pël eëen Kanan yangerakaan ngönën köpël öng namp yang pörek wëaupök wais merëkre ngön ëak Yesuun epël yema. “O Aköp, Tewitë ëap, Anutuu Yaö Mëëaup, urmer namp nem koontupë lupmeri wëen këlangön kaö panë kat yawi. Pötaan ni neen yaköm elnë.”

23 Pël maan pi kangiir nemaan eëen ten pim ruurö pim naë së ke urak epël mëëaut. “Pi tiarim ënëm yewaisem merëkre ngön yaarek wes momëen sëp.”

24 Pël maan Yesuuk kangiir Kanan öng pöpön epël yema. “Anutuuk ne Israel pol sëpsëpöröa ök ëak repak sauröaan pëen wes nemëaup.”

25 Pël maan pi pim naë wais rar rë we-sirak epël yema. “Aköp, kaamök elnë.”

26 Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Runjaaröa kaömpöt wa ëp ëak kentörö nemangkën ë yaë pöl ni maimap kaamök naalniingan.”

27 Pël maan pi kangiir epël ök yema. “Aköp, yaap yaan. Pël ëaap kentörö pit

peparö kaömp yenaurek yenën lupöt ti ngentiin na yaë pöl ni kaamök elnë.”

28 Maan epël yema. “Öng epop, ni kön wi kosang kaö panë yenewasën. Pötaanök nim kent kön yawiin pöt orö nirëepnaat.” Pël yemaan tapëtakëer koontup ompyaö sa.

Yesuuk yauman omnarö kësang ompyaö mowesa

29 Yesu ten pim ruuröaring yang pör sëp wesak kaalak Kalili i kaöökël së orök ë kankan rosiraöök së wel aisëaan

30 omën selap pan pim naë oröa. Omën ingöt kël wë, it il të, kos korar së, ngön won së, yauman ke nentere nent yaaurö wak wais Yesuu naë rongan ë moulmëen ompyaö mowesaut.

31 Pël eëen omën ngön won saurö ngön aö, kos korar saurö wotpil së, ing kël waurö kan ing ë, it il tëaurö it nga së, pël yaëen omën kësang pörö itenak yaan sak Israel omnaröa Anutuun yaya yema.

Yesuuk omën 4000 pörö kaömp mena (Maak 8:1-10)

32 Yesu pi ten pim ruuröen ngön niaan pim naë sëen epël niaut. “Ne omën kësang eporöen yaköm kön yawi. Pit neering wë kaömp nanën wëen kët nentepar nent ëak yes. Pötaanök ne pit këen wes mëen kan kourak yesem utpet ëëpanëak ya ngës yaë.”

33 Pël niaan ten epël mëëaut. “Tiar omën wonrek wë omën kësang eporöa kaömp mangkën pangk nëmpna pöt tarëkaan öpen?”

34 Pël maan Yesuuk, “Arim naë kaömp tolël ëak wia?” pël niaan tenök, “Kaömp 7, ën i kaö imën kopët naar,” pël mëëaut.

35 Maan Yesuuk omnaröen yangerak wel aisapën mëak

36 kaömp 7 pötring i kaö imënaar wak Anutuun yowe mëak pelak ten pim ruurö ningkën omnarö menaut.

37 Pël eëen omën pourö nak kep wesak kaut olaan ten wak kër 7 pötë waulön peö yaë.

38 Omën kaömp na pörö selap pan, ompörö 4000, ën öngre yokoturö pöt sangk nekelën.

39 Pörö Yesuuk wes mëen yesën tenring wangaöök ilëak Makatan yangerakël saut.

16

Parisiire Satusi omnaröak retëng it ngolöp nent nent itaampënëak Yesuun mëäa (Maak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Parisiire Satusi ngönën omën narö Yesuu naë wais piin morök elmëak epël yema. “Ni maan retëng it ngolöp nent oröön Anutuu naëaan waisan pöt ewat sënaan.”

² Pël maan pitën epël yema. “Ar wiap kanötë itaangkën yanget sapiire waö yamëen itenak, ‘Wangam kanök këtëp mapënëak yaë, pël ë yeë.

³ Ën wangam kanötë itaangkën yanget mëetmëet yaëen pöt, ‘Kopi pelëpënëak yaë, pël ë yeë. Ar mopöök uröamre kepilötön itenak ewat yaauröak peene Anutuu yaalni epëta songönten köpël yeë.

⁴ Omën peene akun eptak wë eporö ar utpet ëak Anutuun kön wi kosang newasën yaaurö. Ar ya retëngöt yamëngka pöten ke urak yenëak. Pötaanök ne ya retëng nent naëngan, om ngaan tektek ngön yaaö omën Sona pi i kaö imënëpë öngpök wëen Anutu pim elmëa pöta ököp pëen pet elniin itaampunëet.” Pël mëak pit sëp wesak saut.

Parisiire Satusi omnaröak irikor elmëëpanëak pepanöm mëäa (Maak 8:14-21)

⁵ Ten Yesuu ruurö kaömpöt kat kol wiak piiring i kaöökë ëngk komuntakël së oröak kön wiaut.

⁶ Pël yaëen Yesuuk epël yenia. “Ar Parisiire Satusi omnaröa yisötön ngarangk këëkë ëën.”

⁷ Pël niaan ten neneren epël mëëaut. “Tiar kaömp peretöt wak newaisën ëautaan epël yenia.”

⁸ Tenimënt neneren yemaan kat men ëak epël yenia. “Arim kön wi kosang yewesaut këlok pan yaaurö, aë. Ar tol ëënak kaömp won pöten yak?”

⁹ Ar om neen köpël wë ma? Ne kaömp mor nas wak ulöl wesak omën 5000 pörö mangkën nëen pangk ëaut pöt ar kat kola ma? Pit kep wasën ar kaömp kaut kër tolël ëak waulön peö ëa?

¹⁰ Ën ne kaömp 7 pöteparök wak ulöl wesak omën 4000 pörö mangkën nëen pangk

ëaut pöteta ar kat kola ma? Pit kep wasën ar kaömp kaut kër tolël ëak waulön peö ëa?

¹¹ Ar tol ëënak nem ngönten kön nawiin yeë? Ne kaömp peret pöten neniaan. Ar Parisiire Satusi omnaröa yisötön ngarangk këëkë ëën.”

¹² Pël niaan ten pim niia pöta songönten kön wiaut. Pi yis kaömp peretötë yamëa pöten neniaan, Parisiire Satusi omnaröa ngön kaaröt tenim yaapta öngpök ilapanëak niia.

Pitaak Yesuun pi Kristo pöt war wes ök mëäa

(Maak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Yesu pi tenring Sisaria Pilipai kak naë së oröak tenën epël pëel yenia. “Omnarö pit Omën Këëp neen talëp aim?”

¹⁴ Pël niaan epël mëëaut. “Naröak niin, ‘Son i yamëaup,’ pël yaan naröak, ‘Elia,’ naröak, ‘Seremaia ma tektek ngön yaaö namp wes,’ pël aim.”

¹⁵ Pël maan epël yenia. “Ën arimtok pöt neen talëp aim?”

¹⁶ Pël niaan Saimon Pitaak epël yema. “Ni Kristo, Anutuuk Yaö Niiaup. Ni Anutu wëwëetaringëpë Ruup.”

¹⁷ Pël maan Yesuuk epël yema. “Saimon, Sona pim ruup, ni ërëpërëp ëëmëëp. Yang omën nampök ngön pipët ök neniaan, nem Pep kutömweri wëaupök yenia.

¹⁸ Pötaanök ne niamaan kat wi. Nim yapinte Pita, pöt kël kosangö. Ën nim nem songönte tekeri yewasën pipëteta kël kosangöökë ököp. Nook maan nem ingre mor saurö kël kosang pöökë rangk tauaan Setenë weëre kosangtak il naniwaspan.

¹⁹ Ne Anutuuk wa ngaöök yanimë pötak yeilëauta kiet nimpaat. Pël ëën yangerak omnant yaautön, ‘Pël ëëngan,’ mamë pöt kutömweriita pël naën ëëpnaat. Ën yangerak omnant yaautön, ‘Pël ë,’ mamë pöt kutömweriita pël ëëpnaat.”

²⁰ Pël mëak tenën kosang wesak epël yenia. “Ar ne Kristo, Anutuu Yaö Neeaup, pöt omnaröen ök manganok,” pël niaut.

Yesuuk pi weletakaan wal ëëpnaap pöt ök mëäa

(Maak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Akun pötak Yesuuk ngës rëak ten pim ruuröen omnant ënëm pim naë

orööpnaatë ngönöt war wesak epël yenia. “Ne Yerusalem kak sëen ngarangkre kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröak këlangön kësang kat newiak nemëngkën kët nentepar nent won sëen kaalak weletakaan wal ëëmaap,” ngön pöt ök yenia.

²² Pël niaan Pitaak pëentakël koirak së epël mëak nga yema. “Anutuuk ngarangk elniaan omën ke pipot orö nanirëen ëëp.”

²³ Maan Yesuuk kaip tiak epël yema. “Seten, ni sëp newesak së kan newariingan. Nim ngön yaan pipët Anutuu ngönte won, omën ngönte.”

²⁴ Pël mëak Yesuuk ten pim ruuröen epël niiaut. “Omën namp pi nem ënëm elnëepënëak pöt pimtë könöökë kentöt këëpöt weseë, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër waalak nem ënëm ëëp.

²⁵ Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp nemëen yak wëwëet këëpöt wasëpna pöt pim wëwëet ompyaö orö morëëpnaat.”

²⁶ Ën namp yangerakë omnant pout kent ëak weim wëen pötök pim wëwë ompyaut utpet mowasën won sëen omën pötök tolëël kaamök elmëëpën? Pël naëpan. Ma namp pim wëwë ompyaut kaalak öpënëak pöt oröpöt kangiir mampën?

²⁷ Omën Këëp nem Pepapë ëwaö nem rangk wiaan nem enselörö koirak waisumaap. Pël ëak omën pourö neenem wëwëatë kangut mempaap.

²⁸ Ne yaap pan niamaan. E taua eporö arëkaan narö wel nawiin wëen Omën Këëp ne omp ak sak yewaisën itaampun sa.”

17

*Yesu pim möönre koröp maim wa
(Maak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Kët 6 ëak won sëen Yesu pi Pitaare Sem-sre pim nangap Son pörö koirak rosir wali naöök së pitëmënt wakaima.

² Pël ëak pi pitëm ëöetak möönre koröp maim wa. Ën pim këere wot kante këtëpë ök ëwa ëen ulpëënëpta kölam panë tëa.

³ Pël ëaan pit itaangkën Mosesre Elia pi-ariip oröak Yesuring ngönaak yeëa.

⁴ Pël ëen Pita pi Yesuun epël ök mëëa. “Aköp ten eprek wëen ompyaö yaë. Ni kent yaëen pöt ne ka kot nentepar nent ök remaan. Nent nimëen, nent Mosesëen, nent Eliaëen pël ëak ök remaan.”

⁵ Pël yemaan tapët pöt uröam kölam ëwa nempel irë kaka elmëen Anutuuk uröamta öngpökaan epël mëëa. “Epop nem Ruup. Ne piin ya kë sak kent pan yaalmë. Ar pim ngönte kat wiin.”

⁶ Ruurö pit ngön pöt kat wiak kas panë ëen yangerak së ngentiak wot nön ëak wieëa.

⁷ Pël ëen Yesu pi së pitën ngëen elmëak epël ök mëëa. “Wal ëëë. Kas ëëngan.”

⁸ Pël maan pit we riak itaangkën muntaar won, Yesu pimënt wëa.

⁹ Pit rosiraöökaan yeirëem Yesuuk pitën pepanöm epël mëëa. “Arim omën it köpëlöt ityaangk pöten omnaröen peene ök mangan. Ënëmak Omën Këëp ne weletakaan wal ëënak omnaröen ök man.”

¹⁰ Pël maan pim ruuröak epël mëak pëel mëëa. “Ngön kosangötë ngarangkörö pit tol ëënak Elia wet rëak oröönak Anutuu yaö mëëaup ënëm orööpnaat pël aim?”

¹¹ Maan pi epël mëëa. “Yaap, Elia pi wet rëak oröak Anutuu yaö neëaup nemëen omnant kopëta wasëpënëak ëaut.

¹² Pël wiaap ne epël niamaan. Elia pi yok oröak wëen omnarö piin këëkë ëwat nasën wë pitëm könöök utpet mowesaut. Pötaanök Omën Këëp neenta tapël elnëëpnaat.”

¹³ Pël maan pit epël kön wia. “Pipët Son i yamëaupön ya.”

*Yesuuk yokot nampë lupmeriaan urmer
namp waö ë mëa*

(Maak 9:14-29; Luk 9:37-43)

¹⁴ Omën kësang pan wa top ëak wëen pit wais oröön omën namp Yesu naë wais rar rë mowesirak epël yema.

¹⁵ “Kaöap, ni nem yokotupön yaköm kön wi. Pi it ngengën yeem imeri ilaöre es kotö pël yaë.

¹⁶ Pël yaëen nim ruuröa naë wak wais ompyaö wasëpënëak maan poprak ëaut.”

¹⁷ Pël maan Yesuuk epël yema. “O kön wi kosang yewesaut wonörö, aë. Ar lup kosarö. Ar neen kön wi kosang nenewasën

yeem ar kön wiin akun tolëel arring wë arim könömöt weim öm?” Pël mëak epël yema. “Yokotup wak wais.”

¹⁸ Pël maan wak waisën Yesuuk urmerapön nga maan kas oröak yes. Pël ëen akun tapëtakëer ompyaö saut.

¹⁹ Pël ëen ten peëntak së Yesuun, “Ten tol ëenak urmerap waö ë momëenëak poprak ëan?” pöten pëel mëëaut.

²⁰ Pël maan epël niaut. “Arim kön wi kosang yewesaut këlok yaë pötaan poprak ëan. Ne yaap niamaan. Ar kön wi kosang kot panë nent wieëan talte rosir epöön, ‘Ni tiak eprekaan ëngkrek së orö,’ pël maan yok pangk pël ëëpën. Ar kön wi kosang kaö newasënë pöt omnant pout pangk ëënëët.

²¹ [Urmer ke pilörö weëre kosangring wë. Pötaanök pit waö ë momëenë pöt kan munt naö won, om Anutuun kimang manëak kaömp ngës olëak önë kopët pötakëer waö ë momëenëët.]”

Yesuuk pimtë wel wiak wal ëëpnaata ngönte ök maan akun nentepar ëa (Maak 9:30-32; Luk 9:44-45)

²² Ënëmak Yesuuk ten pim ruurö wa top ë niulëak epël niaut. “Omnaröak Omën Këep ne ngaaröa moresi neulëëpnaat.

²³ Pël ëen pit nemëngkën kët nentepar nent won sëen kaalak weletakaan wal ë neulëëpnaap.” Pël niaan ten yaköm panë kön wiaut.

Yesuuk ngönën tup kaöeta takis mena

²⁴ Ënëmak ten Yesu piiring Kapaneam kak së oröön omën Anutuu ngönën tup kaöetaan takis yewa pörö Pitaë naë wais epël mëak pëel yema. “Arim rë yanuu-laup ngönën tup kaöetaan takis nawiin yeëa ma?”

²⁵ Pël maan Pitaak, “Won, yawiaup,” pël mëak Yesuu kaatak së ilëak ök nemaan wëen pimtök epël mëak pëel yema. “Saimon, ni kön tolëel yawiin? Yang omp akörö pit talöröa naëaan takis yewa? Pitëmtë onnaröa naëaan ma maimaröa naëaan yewa?”

²⁶ Pël maan Pitaak, “Maimaröa naëaan,” pël yemaan Yesuuk epël mëëaut. “Pël yaëen yang omp aköröa karurö pangk takis nemangkën ë yaë.

²⁷ Pël ëaap tepër nemangkën ëen pit kön wiin utpet ëëpanok i kaöök së tatë olëak

i kaö imën wet rëak ömë pöp këm nga ëak itaangkën sum nent wiaan pöt wak së tepërim könkön takis mamp.”

18

Yesuu ruuröak piin talëpök wotöök sak wë pöten pëel mëëa (Maak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Yesuuk Pitaan pël yemaan akun tapëtak ten pim ruurö naë së epël mëak pëel mëëaut. “Anutuu wa ngaöök yanimë eporö tenëkaan talëpök wotöök wë?”

² Pël maan pi runga nampön ngön maan waisën tenim tekarak tau ulmëak

³ epël yenia. “Ne yaap niamaan. Ar kön kur kaip tiak arimtën kön wiin iraan rungaaröa ök nasën ëenë pöt Anutuuk wa ngaöök nanimëëpan.

⁴ Namp pi pimtën kön wiin iraan runga epopë ök sak öpna pöp omën Anutuu wa ngaöök yamëautak wëauröa wotöök sak öpnaap.

⁵ Omën nemëen yak runga kot ke epëlöp sant elmëëpna pipop ne sant elnëëpnaap.”

Utpetatëen këk nemaan ëëpnaat (Maak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ “Ën omën nampök kot ke epëlöröakaan namp neen kön wi kosang yewesaupön këk maan pim kön wi kosang yewesaut sëp wasëpënëak yaëen pöt pël ëëpanëen naröak wet rëak kël kësangö pim mesetak öngö moutak i kaöök moolaan i nak wel wiipna pöt pangk ëëpnaat. Pöt omën pöpök maan kot ke epëlöröa namp pim kön wi kosang yewesaut sëp wasën pöt kangiiir utpet kaö panëët pim naë orööpnaat.

⁷ Yaköm. Morök ke nentere nent jaaröön onnarö saun yokoir. Yaap, morök ke nentere nent oröön onnarö saun koirëpnaat. Pël ëaap omën morök elmëen onnarö saun koirëpna pöp tol ëëpën?

⁸ Nim moresök ma ingesök utpet nent koirën pöt il olam. Mor kopëtasring ma ing kopëtasring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pouwesiarring wëen Anutuuk es kosangwesi nuulaan pangk naën ëëpnaat.

⁹ Ën omën nim itöök itaampëetak weru nuulaan utpet ëëmëak yeem pöt it pö ur olam. It kopët naööring wëwë kosangtak

ömë pöt ompyaö. Pourarring wëen Anutuuk es parëaöök wa nuulaan pangk naën ëëpnaat.”

*Sëpsëp kö saupë watepang ngönte
(Luk 15:3-7)*

¹⁰ “Ar ngarangk këekë ëën. Runga neen kön wi kosang yewesa kot eporöen kön wiin irepan. Ne yaap niamaan. Ensel pitën ngarangk yaaurö kët ëlötë nem Pep kutömweri wëaupë ëöetak wë pitëmëen ya yamëngk.

¹¹ [Omën Këep ne omën utpet ëäk kö sëpënëak yaaurö koirak ompyaö wasumëak waisaup.]

¹² “Ar kön tolëël yawi? Omën namp pim pol sëpsëp 100 ëäk wëauröak kopët namp kö sëen pöt pi tol ëëpën? Pi 99 ompyaö wëa pörö rosiraöök moulmëak kö sak sa pöpön ngaöl ëëpnaat.

¹³ Ne yaap niamaan. Pi ngaöl ë së koirak 99 kö nasën ëa pöröaan ya kë nasëpan, ngaöl ëäk koirak pöpönökëer ya kë panë sëpnaat.

¹⁴ Pötaanök nem Pep kutömweri wëaupë kentöök pim omën runga kot eporöa ök sak wëauröakaan kopët namp kö sëpnaaten kaaö yaë.”

*Kar nampök utpet elniin wotpil
wasëpenaata ngönte*

¹⁵ “Nim kar nampök utpet elniin pöt ni pim naë së arpimënt wë utpet pöta ngönte an. Pël ëën pi nim ngönte kat wiak ënëm ëën pöt arip lup kopëtemer sak önëët.

¹⁶ Ën nim ngönte kat nawiin ëën pöt ni omën kopët namp ma naar koirak pim naë sën. Pël ëäk ar naar ma naar namp pöröak pim ngönte ëäk wotpil wasën.

¹⁷ Ën pi arim ngönte wa olaan pöt së ingre moröröen ök man. Pël ëën pitëm ngönteta wa olaan pöt piin, ‘Ngönën wonöröere utpet yaauröa ököp, pël mëak waö ë mëën.

¹⁸ “Ne yaap niamaan. Ar yangerak wë omnant yaautön, ‘Pël ëëngan,’ manë pöt Anutu kutömweri wëaupökta tapël apnaat. Ën yangerak wë omnant yaautön, ‘Pël ë,’ manë pöt Anutu kutömweri wëaupökta tapël apnaat.

¹⁹ “Ën nenteta epël niamaan. Arim naëaan omën naar omën nentaan Anutuun kimang manëak lup kopëtemer sak kimang

manë pöt nem Pep kutömweri wëaup yok pangk kat wiipnaat.

²⁰ Ar omën naar ma naar nampök nem yapintakël kimang manë pöt ne arim tekarak wë kaamök elniimaat.”

Inëen ru utpetapë watepang ngönte

²¹ Yesuuk pël niaan Pitaak naë së epël yema. “Aköp, nem karip utpet yaalnëen ne akun tolël ëäk pim utpet pöt ent ë moolam? Akun 7 ëäk pël ëën pangk ëëpën ma?”

²² Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne akun 7 ëäk pël nenaan, sangk naalngan, om pël ëeim ömëeten yeniak.

²³ “Pöta watepang ngön nent epël niamaan. Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt ne yang omp ak nampë pim inëen ruurö sumat mangkën kangut mampënëak yas mëea pötakël ök ëëmaan.

²⁴ Pi nampön yas maan waisa. Pöp 10 milion kina pël mangkën kangut nemangkën ëa.

²⁵ Pi sum kësang pöta kangiiir mon oröpöt mampënëak ap yewasën omp aköpök pimëntre pim öngre ruure omnant pout omnarö menak sum öpënëak mëea.

²⁶ Pël maan inëen ru pöp omp aköpë naë së rar rë wesirak wiap sësë mëak epël mëea. ‘Kaöap, ni yaköm kön newi. Pël ëën ne sapsap nimpö së pet irumaan.’

²⁷ Pël maan omp aköpök pim kang kësang pöt sëp wesak sëpënëak mëea.

²⁸ Pël ëën inëen ru pöp kaatakaan oröak së kan kourak inëen ru pim kar namp koirak. Pim kar pöp puuk 100 kina pël mangkën kangut nemangkën ëaup. Pöp koirak ngerngeröök moröak, ‘Nem kangut peene nan,’ pël mëak këk mëea.

²⁹ Pël maan pim karip rar rë wesirak wiap sësë mëak epël mëea. ‘Ni yaköm kön newi. Pël ëën ne kangut sapsap nimpö së pet irumaan.’

³⁰ Pël maan pi kat nemowiin wii kaatak moulmëak epël mëea. ‘Nem kangut pout pet irakök oröömëep.’

³¹ Pël ëën inëen ru pim karuröak pim ëa pöten itenak ya këlangön panë ëën së omp aköpön ök mëea.

³² Pël ëën inëen ru mon kësang mena pöpön kaalak yas maan waisën epël mëea. ‘Ni inëen ru utpetemor. Nem sum

kësangötë kangut ni wiap sësë yenëaan yaköm èen pout sêp wesaut.

³³ Nem niin yaköm elnian pöl tol èënak nim karipön naën ëaup?

³⁴ Pël mëak omp aköpök ya sangën èen wii kaatak moulmëak epël mëëa. ‘Nem kangut pout pet irakök oröömëep.’ ”

³⁵ Yesu pi watepang ngön pöt ök ë pet irak tenën epël niaut. “Arim karuröa utpet elniaut yaap ent ë nemoolaan èënë pöt nem Pep kutömweri wëaupök tapël elniipnaat.”

19

Öng wes yamëauta ngönte (Maak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Yesu pi ngön pöt ök ni pet irak ten pim ruuröaring Kalili yanger sêp wesak Yotan olëak ëngk komuntakël Yutia yangera kautakël saut.

² Pël ëak wëen omën kësang ènëm wais pörök oröön yauman omnarö ompyaö mowesaut.

³ Pël yaëen Parisi ngönën omën narö wais piin morök elmëak epël yema. “Omën namp pim öngöp omën nant èen yok pangk wes mëepën ma?”

⁴ Maan epël yema. “Ar ngönëntak epël wia pöt sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? Anutu pi ngaan omën ket ëëpënëak öngre omp pouwaar ket ëa.

⁵ Pël ëak Anutu pi epël ëa. ‘Ne ompöpë kosaöokaan öngöp ket ëaut. Pötaanök omp namp pim ëlre pepaar sêp wesak öngöpring erën èen piarip pouwaarök möönre koröp kopëtaö sêpnaat.’

⁶ Anutuuk pël ëa pötaanök piarip naarök erën èen möönre koröp kopëtaö yes. Anutuuk erën elmëa. Pötaanök omnaröak yok pangk kom naën ëëpenaat.”

⁷ Pël maan pit piin epël yema. “Moses pi tol èënak epël ëa? ‘Namp pim öngöp wes mëepënëak pöt kaöaröa naëaan pep kosangwer wa öngöp menakök wes mëepnaat,’ pël ëa.”

⁸ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Moses pim ngön kosangtak arim lup kosangtaanök öng wes mëënëëtaan kuure mak niia. Pël ëaatak ngön pöt won wiaan ngaan panëer Anutu pim öngre omp ket ëa pötak pël èënëak neniaan.

⁹ Èn nook pöt epël niamaan kat wieë. Namp pi pim öngöp öngre omp wëwëet utpet newasën wëen wes mëak öng muntap koirëpna pöp pi öngre omp wëwëet utpet wesak saun koirëpnaap.”

¹⁰ Pël yemaan ten epël mëëaut. “Pil wiaan pöt öng naön öpën seëa.”

¹¹ Pël maan epël niaut. “Omën pourö arim ngön pöta ènëm pangk naëpan. Om Anutuuk öng naön ëëpënëak mapna pörö pëen arim ngön pöta ènëm ëak öng naön ëëpnaat.

¹² Omnaröa öng naön yaaö pöta songön nentere nent wia. Narö pitëm ëlörök mos wilën öng naön ëëpnaat. Narö omën narök öp ilën öng naön ëëpnaat. Narö Anutuu yaat mëmpënëak kön wiak öng naön ëëpnaat. Omën nem ngön epët kat wiak Anutuu yaat mëmpënëak tek öpna pörö yok pangk pël ëëpnaarö.”

Yesuuk rungaarö welaköt elmëa (Maak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Akun nentak omën narö pitëm rungaarö Yesu pim moresiar pitëm rangk mowiak Anutuun kimang mapënëak wak waisa. Pël yaëen tenök nga yemaan

¹⁴ Yesuuk epël niaut. “Nga mangan. Wes mëen nem naë waisêp. Ke pilörö Anutuuk wa ngaöök mëepënëak yaö yema pötaanök.”

¹⁵ Pël niak pim moresiar pitëm rangk mowiak wes mëak yang pör sêp wesak nal saut.

Omp ulwas omnant kësang wieëaupë ngönte

(Maak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Akun nentak omp ulwas namp Yesuu naë wais epël yema. “Rë yanuulaup, ne ya ompyaö tol nent mënak wëwë kosangta yaö sum?”

¹⁷ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni tol èënak ya ompyauten pëël yenëaan? Anutu kopëtapökëer ompyaup. Ni wëwë kosangtak ömëak pöt Anutuu ngön kosangöt ngaarök öm.”

¹⁸ Maan “Ngön kosang tal nent ngaarök öm?” pëël yema. Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ni omën mëngkanok. Ni öngre omp wëwëet kom ëënganok. Ni këkain ëënganok. Ni omën muntaröen kaar manganok.

19 Ni nim elre pepaarë ngön ngar om. Nimtëen lup sant yaën tapël muntaröen elmëem.”

20 Pël maan omën pöpök epël yema. “Pipot nem kotuukaan ë waiseimautöp wëwë kosangtak ömaan munt tal nent ëem?”

21 Maan Yesuuk epël yema. “Ni ompyaö sumëak pöt së nim omnant pout menak sumat wak omën omnant wonörö mamp. Pël ëemë pöt kutömweri omën ompyaut orö nirëepnaat. Pötaanök pël ëak wais nem ënem elnëem.”

22 Pël maan omnamp pi pöt kat wiak ya këlangön kön wiak sa. Pöt pi urömere kaar es kësang wieëa pötaanök.

23 Omën pöp yesën Yesuuk ten pim ruuröen epël niaut. “Ne yaap niamaan. Omën omnant kësang wieëaurö Anutuu wa ngaöök yamëa pöta öngpök ilapnaataan poprak ë yaë.

24 Pöta nokoli nent epël niamaan. Pol kamel namp yok pangk wap poë koröp korir yamë pöökë kanöök ilapna pöt kengkënte. Ën omën monere uröm selap wieëauröak Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapna pöt könöm panëet.”

25 Pël niaan ten kat wiak weëre kosang won sëen epël mëaut. “Omën ke pilörö Anutuu wa ngaöök yamëautak neilaan ëëpna pöt omën tolëëlöpök yok pangk wëwë kosangtak öpën?”

26 Maan Yesuuk tenën it kos ëë epël yenia. “Omnaröak Anutuu wa ngaöök yamëautak ilanë pöt pangk naën ënëëtak Anutuuk yok pangk kanö koir nimpnaat. Pöt pi weëre kosangringëpök omnant pout pangk yaaup.”

27 Pël niaan Pitaak kangiir epël yema. “Kat wi. Ten omnant pout sëp wesak nim ënem elniaut. Pöta kangiir ten ënemak oröpöt orö nirëepën?”

28 Maan Yesuuk epël yenia. “Ne yaap niamaan. Ënemak omnant pout ngolöp wasën ompyaö sëpna pötak Anutuuk Omën Këep ne weëre kosang nangkën nem ur kësangtak wel aisëaan ar nem ënem elnëeimauroeta kaö sak ur kësang 12 pötë wel aisëak neering Israel kur 12 pötë ngön ë pet irëpen sa.

29 Omën namp nemëen yak pim kaare yang, öngre ru, sasre nan, elre pep, ëmre ya

sëp wasëpna pöp Anutuuk kangiir omën ke pilöt kësang pan tekeri wes mangkën wëwë kosangët pep sëpnaap.

30 Wetëeröakaan selap ënem rapnaat. Ën ënemaröakaan selap wetë rapnaat.”

20

Wain yaaweri ya mëmpënëak wes mëauta watepang ngönte

1 Akun nentak Yesuuk watepang ngön nent epël niaut. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt wain yaawer wieëa nampök pim ya pöweri omnarö ya mëmpënëak wes mëen sa pötakël ök ëëmaan.

2 Omën pöp pi kët kopët nentaan 2 kina mampna pöten maan pit kat wiin pangk ëen yaakë wes momëen sa.

3 Pël ëen këtëp kosang yesën pi së itaangkën narö pit ka tomök tauwal ëeim wëen epël ök mëëa.

4 ‘Arta nem yaak së ya mëngkën ne sum ompyaö nimpaan.’

5 Pël ëen këtëp luptak wëen së tapël ök mëak kaalak këtëp tingk yewasën tapël ëa.

6 Pël ëak wiap kan kaalak së itaangkën munt narö ka tomök tauwal yaëen pitta koirak epël mëak pëel mëëa. ‘Ar tol ëënak kët ël epöök ya namëngkën wisën eprek wakaim?’

7 Pël maan pit epël mëëa. ‘Ten omën nampök ya ngön nent neniaan.’ Maan, ‘Arta nem yaak së ya mëmpunëen sëë, pël mëëa.

8 “Koö yoolaan ya pepap pimënt së pim ya ngarangkëpön epël ök mëëa. ‘Ya omnaröen ngön maan waisën pitëm sumat man. Wet rëak ënem waisa puorö pitëm sumat man. Pël ëak pitëm rakörö tapël tapël mampö së wetëerö ënem man.’

9 Pël maan omën wiap kan oröak ya mëna pörö waisën 2 kina 2 kina mena.

10 Pël ëak mampö yesën wet rëak ya mëna pörö pit sum isak öpnaat wesa pöt om 2 kina tapël mena.

11 Pël ëen pitëm sum mena pötaan ya pepapön kaaö ngön mëak epël mëëa.

12 ‘Ënem ya ngës rëaö eporö pit akun kot nent ya mëna. Ën ten kët ël epöök kët nga köpël ya mëneimauro. Pël ëauröak tenim

yaningkën tapël pit yemangkën. Pöten kaaö.

¹³ Pël maan pi kangiir pitëm tekraakaan nampön epël mëä. ‘Ngöntöp, ne niin utpet naalniin. Ne 2 kina nimpa pöten niaan ni kuure mak neeaup.

¹⁴ Pötaanök nim sumet wak së. Nim yaningk tapël ënëm waisa eporöeta mampëak kön yawi.

¹⁵ Sumat nemotöp nem kön wiaul naalmëengan ma? Ni tol ëen nem kësangënten kön wiin utpet yaë?”

¹⁶ Watepang ngön pöt niak epël yenia. “Pöta ök ënëm Anutuu naë waisauröakaan selap wotöök moulmëepnaat. Ën wet reäk waisauröakaan selap tapël ënëm moulmëepnaat.”

Yesuuk pim wel wiak kaalak wal ëëpnaata ngönte ök maan akun nentepar nent ëa (Maak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Yesuuk ten pim ru 12 pöröaring Yerusalem kakë yesem tenën pëen wesak epël niaut.

¹⁸ “Kat wieë. Tiar peene Yerusalem kakë yewais. Pörek sëen Omën Këep ne omnaröak kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröa naë neulëen pit ngön yaatak ne wel wiimëak neak

¹⁹ ngönën köpëlöröa naë wes nemëen pitök ökre was neak pës nemöak këra yetaprak nemöön wel wiak akun nentepar nent won sëen kaalak wal ëëmaap.”

Semsre Son piarip wotöök sëpënëak mëä (Maak 10:35-45)

²⁰ Pël niaan Sepeti pim öngöpök pim yokot Semsre Son pöaar Yesuu naë wak së rar rë wesirak omën nentaan kimang yema.

²¹ Pël ëen Yesuuk, “Ni oröptaan kent yaë?” pël maan epël yema. “Ënëmak nim omën poutë kaö sak ömë akunetak nem ru epaar, nim kopirarë, namp yaapkëel namp katnëel, wel aisëak wë niiring ngarangkëepnaan kosang wes mamëak yeniak.”

²² Pël maan Yesuuk epël yema. “Arim yenëak pöta songönte ar köpël wë. Ne kelöntak i kakam yaaut yen pöl këlangön kësang kat wiimaap. Pöt arip pangkëënëëwaar ma?” Pël maan piaripök, “Pangkëënaawaar,” pël yema.

²³ Maan epël yema. “I kakam pöt pangk nënëet. Pël ëënëetak nem kopirarë yaapkëëlaan katnëel wel aisapnaata ngönte nook naëngan. Nem Pëpapök wel aisapënëak yaö mëä pöröakëer wel aisapnaat.”

²⁴ Pël yemaan ten ru 10 pörö Sepeti pim ruaarëen mëä pöt kat wiak ya sangën ëaut.

²⁵ Pël ëen Yesuuk tenën ngön niaan pim naë sëen epël niaut. “Yang nantë omp akörö pitëm omnarö nga ëak ngarangk yaalmë. Pël yeem pitëm ikanöök ngarangk narö moulmëen pitta tapël omnarö ngarangk yaalmë.

²⁶ Ar pël ëëngan. Arim naëaan namp kaö sak öpënëak pöt pi ar pouröa inëen elniip.

²⁷ Ën namp wotöök sëpënëak pöt pi kot panë sak ar pouröa inëen panë elniip.

²⁸ Pi nem yeë epël ëëp. Omën Këep ne omnaröak inëen elnëepënëak newaisën. Nook arim inëen elniak omnarö utpetatë öngpökaan kama niömaan arim kangiir wel wiimëak waisaup.”

Yesuuk omën it il tëa naar ompyaö mowesa

(Maak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Ten Yeriko kakaan yesën omën kësang pan Yesuu ënëm waisa.

³⁰ Pël yaëen omën it il tëa naar kan ëöök wel aisëë Yesuu yesa ngön pöt kat wiak ngön ëak epël yema. “Aköp, Tewitë ëap, Anutuu Yaö Niaaup, ni tenipön yaköm kön niwi.”

³¹ Pël yemaan omnaröak leng ëëpën mëak nga yemaan piarip pöten kat nemowiin ke urak kaalak ngön ëak epël yema. “Aköp, ni Tewitë ëapök tenipön yaköm kön niwi.”

³² Pël maan Yesu pi leng ëak kamtaöök tauëë ngön maan waisën piaripön epël pëel yema. “Arip tol elniimëak yak?”

³³ Maan piaripök epël yema. “Aköp, ni aan tenip it nga sën.”

³⁴ Pël maan Yesuuk piaripön yaköm ëen pim moresiar piarpim itöörarë rangk mowiin tapëtakëer ompyaö sak Yesuu ënëm saut.

21

Yesu pol tongkiipë rangk isak Yerusalem

kakë sa

(Maak 11:1-11; Luk 19:28-40; Son 12:12-19)

¹ Ten Yesuring Yerusalem kak temanöm yesem Petepasi ka Olip tomök wieëa pöök oröak Yesuuk pim ru naar epël mëak wes yamë.

² “Arip ka ëngköök sê oröak itaangkën pol tongki ruupring namp këraamentëk wii ngan ë ulmëen öpnaat. Pipaar tapëtakëer wilak mësak waisën.

³ Pël yaëen omën nampök pëel yeniaan pöt epël man. ‘Aköpök epaarën ya.’ Pël maan kat wiak tapëtakëer pëel niaan mësak waisënëët.”

⁴ Pël yaëen tektek ngön yaaö nampë ngaan ngön ök ëa nent kë oröa. Ngön pöt epët.

⁵ “Omën Saion kak wëauröen epël man.

‘Kat wieë. Arim omën omp aköp arim naë yewais.

Pi pimtën kön wiin nawis, ya wiapring pol tongkiipë rangk yewais.

Yaap, pi pol tongki ruupë rangk wel aisëak yewais.’”

⁶ Maan ru pöaar sê Yesu pim ök mëëa pöl ëa.

⁷ Piarip pol tongkiipre ruup mësak wais piarpim ulpëen rangköt përeäk pol tongkiipë rangk mourön Yesu rangk wel aisëa.

⁸ Pël ëak kan yesën omën kësang pan pitëm ulpëen rangköt përeäk kamtaöök mourö yesën naröak ya lupöök sê kewisat ilak këemre kewis elmë yes.

⁹ Pël ëak omën wet rëak yesauröere ënëm yesa pourö ërëpsawi yeem ngön ëak epël yema.

“Tewitë ëap, yowe.

Aköpë këm ngöntak yewais epopön yaya mepa.

Anutu ngaarëk wëaup, yowe.”

¹⁰ Pël ë sê Yerusalem kak jaaröön pörek wëaurö yaan sak epël yema. “E, pipop talëp?”

¹¹ Pël yemaan omën Yesuring yesauröak epël yema. “Epop tektek ngön yaaö omnamp, Yesu, Kalili yangerak Nasaret kakaanëp.”

Omën narö ngönën tup kaöetak omnant mampöore sum ë pël ëeim wëen waö ë mëa
(Maak 11:15-19; Luk 19:45-48; Son 2:13-22)

¹² Yesu pi Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati sê itaangkën onnarö omnant ngawi yeem wëen itenak pit waö ë momëak omën mon ngawingawi yauröa urötere omën int ekörö menak sum yewauröa uröt kaip ti yemoola.

¹³ Pël ëak pitën epël yema. “Ngönën pepeweri Anutuuk epël ëa. ‘Nem tup pipten onnaröak kimang yenëa kaat pël apnaat.’ Ar pipël yaëen këkain yauröa kaata ök yes.”

¹⁴ Omën it il tëaare ing il tëaurö pim naë waisën ngönën tup kaöetak ompyaö mowesaut.

¹⁵ Pël yaëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröak pim ya retëngöt mëmpöore rungaaröak piin, “Tewitë ëap, yowe,” pël maö yaauten itenak pit ya sangën ëën

¹⁶ piin epël yema. “Ni pitëm yenia pöten kat wian ma?” Maan Yesuuk epël yema. “Mak, ne yok kat wia. Pël ëaap ngön nent ngönëntak wia pöt ar sangk kelak kat nawiin yaurö ma? Pöt epël. ‘Ni runga kotre kapaatakörö kengkën mowasën pitëm këmötëaan ompyaö wesak yaya yenia.’”

¹⁷ Pël mëak pit sëp mowesak Yerusalem kakaan oröak Petani kak sê wë koö olaan ka uraut.

Yesuuk maan këra kemment umön rëa
(Maak 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Wangam kanök ka kaöaöökël kaalak yesem këen ëa.

¹⁹ Pël ëën këra kem kan ëöök wëa nementën itaangkën ulöpörö nautön, om ëpöt pëen wëa. Pël ëën pömentën epël yema. “Ni kaalak ulöp utnganok.” Pël maan kem pöment tapëtakëer saap wak umön yarë.

²⁰ Pël yaëen ten pim ruurö pöten itenak yaan sak epël mëëaut. “Kem epment tol ëak teëntom umön yera?”

²¹ Pël maan Yesuuk epël yenia. “Ne yaap niamaan. Ar kön selap ëak yok pangk pël ëëpën ma won pël kön nawiin, kön wi kosang wasënë pöt arökta nem kemmentën maan yaë epël ëënëët. Pöt pëen won.

Tomön epöonta, 'Ni tiak i kaöökël sê orö,' pël maan pangk pël ëëpnaat.

22 Ar kön wi kosang yewesautaring wê Anutuun nem yapintakël omën nenten ki-mang manë pöt nimpnaat."

Kaöaröak Yesu ya yamëngkauten pëël mëëa (Maak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Yesu pi kaalak ngönën tup kaöetak sê ilëak omnaröen ngönën ök maim wëen kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö pit pim naë wais epël mëak pëël yema. "Nim eprek ë yaën pipot talëpë këm ngöntak ëeimën? Talëpök pël ëëm niia?"

24 Pël maan Yesuuk kangiir epël kaip ti mëëaut. "Nookta arën pëël niamaan. Ar këët ök neaan pöt ne talëpë këmtak omnant yeëan pöt ök niamaan.

25 Sonë i mëeima pöt talëpök maan eima? Anutuuk ma pimtök kön wiak eima?" Pël maan pit neneren epël yema. "Tiar tol mapen? 'Anutuuk,' pël mepenaatep pi epël niepan. 'Tol ëënak Sonë ngönten kön wi kosang newasën yeë?"

26 Ën tiar 'Sonök' pël mepenaatep omën pouröak piin, 'Tektek ngön yaaö namp,' pël yaauro yak utpet niwaspan. Pötaan kas yaë."

27 Pël mëak Yesuun kangiir epël yema. "Ten köpël." Pël maan Yesuuk epël mëëaut. "Nem yeë epotta talëpök neaan yeë pöt ök neniangan."

Yokot naarë watepang ngönte

28 Pël mëak Yesuuk ngön nent epël ök yema. "Ar kön tolël yawi? Omën namp pim yokot naar wëa. Pël ëën wetëepë naë sê epël mëëa. 'Yokotup, ni peene sê nem wain yaöök ya mën.'

29 Pël maan pi, 'Won, ne pël naëngan,' pël mëak wë ënëmak lup kaip tiak sa.

30 Pël yaëën pepap pi pim yokot muntapë naë sê tapël ök mëëa. Pël maan pi, 'Mak, ne sumaap,' pël mëak nasën ëa.

31 Ar kön tolël yawi? Yokot talëpök pepapë ngönte ngaarëk wa?" Pël maan pit, 'Wetëep,' maan Yesuuk epël yema. "Ne yaap niamaan. Takis yewaö utpetere öng omp nga yaaö utpet ke pilöröak ar il niwesak Anutuu wa ngaöök yamëautak ilapnaat.

32 Pöt Son pi wotpil yaauta kanö pet elniipënëak yewaisën ar pim ngönten kön wi kosang newasën yaëën takis yewaö utpetaröere öng omp nga yaauroakëër pim ngönten kön wi kosang wesa. Pit pël yaëën ar itenakök lup kaip tiak tapël naën ëan."

Wain yaaweri ngarangk utpetaröa watepang ngönte (Maak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 "Ne watepang ngön munt nent niamaan kat wieë. Omën kaö namp wain ya newer ngëntak ëm ök rëak wain ulöpörö wamp olapna yang öngöpö tëak ngarangk ëëpna ka wali nent ök rëa. Pël ëak ya omnarö ngarangk moulmëak pimënt yang wali nerek sê wakaima.

34 Wë köp yesa akunet temanöm sëen tööpënëak inëën narö wes mëën sa.

35 Sê oröön ngarangk moulmëaurö pit inëën namp pës möa, namp mën wel wia, namp kël mö wel wia.

36 Pël ëën ya pepapök inëën munt narö kësang wes mëën sê oröön tapël elmëa.

37 Pël ëën ënëmak pimtë ru panëëpön, 'Pit nem ruupë ngönte kat wiak ngaarëk öpnaat,' pël weseë wes momëën sa.

38 Pël ëën ngarangkörö piin itenak pitëmënt neneren epël mëëa. 'Omën epop pim pepapë mor kolut pout öpnaap. Pötaanök tiar mëmpa. Pël ëën yaat tiarimëën sëpnaan.'

39 Pël mëak wain yaaweriaan wa wilëngkëël olëak mëna."

40 Yesuuk ngön pöt mëak epël pëël yema. "Ënëmak wain ya pepap wais ngarangkörö tol elmëëpën?"

41 Pël maan pitök epël yema. "Pi yaap omën utpet pörö mënak utpet wesak ngarangk munt köp yesa akunatë ulöpörö pi mampna pörö wain yaaweri moulmëëpnaat."

42 Pël mëak Yesuuk kaalak pitën epël yema. "Ngönën pepeweri epël wia pöt ar sangk kelak kat nawiin yaauro ma?"

'Wap omën ka ök yarëauröa wël ë moolëaut Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.

Anutu pimtök pël yaalmëën ten itaangkën ompyaö panë yaë.'

⁴³ Pël wia pötaanök ne ök niamaan kat wieë. Anutuuk pim omën ompyaut ngaan ar nina pöt arim naëaan kama wak omën maimarö mangkën pit Anutuu könöökë ënem ëen kë ompyaut pitëm wëwëetak orööpnaat.

⁴⁴ [Omën namp wap epëtak soë urak kawi ngentiipnaap, pi koröp ilak utpet ëëpnaap. Ën wapëtak pim rangk ngentiipna pöt, omën pöp ilak unön ëak utpet panë sëpnaap.]

⁴⁵ Kiri ar yaaö kaöaröere Parisi omnarö pim watepang ngön pöt kat wiak pi pitëmël ko wesak ya pël wesak

⁴⁶ wali öpënëak kön wia. Pël ëautak omën pouröak piin, “Tektek ngön yaaö omnamp,” pël yamëëa pötaan kas ëen sëp wesa.

22

Öngre omp mës mampënëak këere imën yenauta ngönte

(Luk 14:15-24)

¹ Yesu pi kaalak omnaröen watepang ngöntak epël ök yema.

² “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamëaut omën omp ak nampë pim ruup öng mës mampënëak këere imën kaö wa pötakël ök ëëmaan.

³ Pi kaömpöt ar ëak kopëta wes pet irak pim inëen ruurö omën pim wet rëak ngön ök mëëauröa ngësë yas wes mëen sëen pit kat wiak waisëpnaaten kaaö ëa.

⁴ Pël ëen pi kaalak inëen ru munt naröen epël mëak wes mëa. ‘Omën nem wet rëak ngön ök mëëauröen epël man. “Kaömpöt ar ëak kopëta wes wiak wë. Purimakaö kaöaröaring ru ompyauröeta möak omnant pout yok kopëta wes pet iraut. Pötaanök peene wais këere imën yenem ërëpsawi ëëpa.”’

⁵ Pël maan pit së ök maan kat wiak pitëmötön sa. Namp pim yaakë sa. Namp pim uröm kaatakë sa.

⁶ Ën narö inëen ruurö wali wak utpet wesak mëna.

⁷ Pël ëen omën omp aköp pi ya sangën ëen pim nga omnarö wes mëen omën pim inëen ruurö mënaurö mënak pitëm kaaö es kor mëen kot sa.

⁸ Pël ëen pim inëen ru naröen kaalak epël ök mëëa. ‘Këere imën pöt kopëta wes pet irautak omën nem wet rëak yas mëëauröak utpet ëa.

⁹ Pötaanök ar kamtatë yesem omën koirënëërö pouröen wais këere imën nëmpnaan ök man.’

¹⁰ Pël maan pim inëen ru pörö kamtatë yesem omën koirauröen ök maan ompyaöre utpet pourö së kaatak ilaan peö ëa.

¹¹ “Omën omp aköp pi omën waisauröen itaampënëak kaata kakaati ilëak itaangkën omën namp wa top ke pötë ulpëen yamëaup namëen wëen itena.

¹² Pël ëak epël mëëa. ‘Ngöntöp, ni tol ëen wa top epta ulpëenëp won wais wel aisëaan? Ni pil yaëen pangk naën yaë.’ Pël maan ngön won sak wëa.

¹³ Pël ëen omën omp aköpök pim inëen ruuröen epël mëëa. ‘Omën epop ingre morötë wii tëak koö panëetak wa moolan. Pi pörek wë ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaan.’”

¹⁴ Yesu pi watepang ngön pöt më pet irak epël yema. “Ne yaap niamaan. Anutuu omën selap yas mëëauröakaan kopët naar waisën wël ë yaulmë.”

Takis yaautaan Yesuun morök elmëa
(Maak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Pël maan Parisi ngönën omnarö pit së wa top ëak ngön tol nentak Yesuun nga wiipën pël mëak kopëta wesa.

¹⁶ Pël ëak pitök pitëm ru naröere Erotë omën narö wes mëen wais epël yema. “Rë yanuulaup, ten niin ëwat wë. Ni ngön wotpil yaaup, ngön ompyaö Anutuuk ök niaut pëen omën pourö yaap wesak rë yanuulaup. Ni omën isaare irëaurö omnant mööngkraar kangk naalmëen yaaup.

¹⁷ Pötaanök ni kön tolëël yawiin? Rom omën omp ak Sisa pöp takis mampen ma Anutu pimënt mampen?”

¹⁸ Pël maan Yesuuk pitëm utpet mowasëpënëak yaauten iteneë epël mëëaut. “Kaar, omnarö ar tol ëënak morök yaalnë?”

¹⁹ Mon kël nent wak wais neneë.” Pël maan pit nent wak wais yemangk.

²⁰ Pël ëen Yesuuk pitën epël mëak pëël yema. “Könre yapin epot talëpëet?”

21 Pël maan pit epël yema. “Sisaëët.” Pël maan puuk epël yema. “Sisaën yaö ëa pipot Sisa mampun. Ën Anutuun yaö ëa pipot Anutu mampun.”

22 Pël maan pit yaan sak sêp wesak saut.

*Weletakaan wal yaauta ngönte
(Maak 12:18-27; Luk 20:27-40)*

23 Kët pötak Satusi ngönën omën narö Yesuu naë waisa. Omën pörö weletakaan wal naëngan pël yaaurö. Pit wais Yesuun epël mëak pëël yema.

24 “Rë yanuulaup, Mosesök epël ëa. ‘Omën namp öng wak ru won wë wel wiin pöt pim nangapök kaalak öng pöp wak wë ru oröön pöt pim nanëpë yaö sêpnaat.’

25 Pël wiaap tenim naë omën nanang narö 7 ëak wakaima. Pël ëaurö nanëpök öng namp wak ru won wë wel wiin nangap öng kapirëp wa.

26 Pël ëën pi tapël wel wiin nang muntap öng kapir pöp wa. Pël pël ë seim omën nanang 7 pörö öng kopët tapöp wak ru won wë wel wi won sa.

27 Pël ëën ënëmak pitëm öng kapirëpta tapël wel wia.

28 Pötaanök omën 7 piporö öng kopët tapöp wauröp wë wal ëëpena akunaök ni kön wiin talëpë öng sêpën?”

29 Pël maan Yesuuk pitën epël yema. “Ar ngönënre Anutuu weëre kosangöön ëngk ma e weseë irikor ngön yak.

30 Wal ëënë akunaök ar omnarö öngre omp naëngan. Kutöm enselöröa ök tek önëëro.

31 Ën weletakaan wal yaaö pöt ngönëntak Anutuuk epël ëa pöt sangk kelak kat nawiin yaaurö ma?

32 ‘Ne Apramre Aisakre Yakop pitëm Anutu.’ Ngön pöta songönte epët. Omën pörö wel wiaurö öp sak kutömweri wë. Pötaanök Anutu pi wel wiauröaap won, öp wëauröa Anutu.”

33 Pël maan kat wiak pim ngönëntaan yaan sa.

*Yesuun ngön kosangötë kaöeten pëël mëä
(Maak 12:28-34; Luk 10:25-28)*

34 Yesu pi ngön pöt ök maan Satusi omnarö ngön won sa. Pël ëën Parisi omnarök pöten kat wiak pit pimëën ngön nent kopëta wasëpënëak wa top ëa.

35 Pël ëak pitëm naëaan ngön kosangötë ngarangk nampök piin morök elmëak epël pëël yema.

36 “Rë yanuulaup, Anutuu ngön kosang tal nentak kaöet?”

37 Pël maan epël yema. “Anutu pi nim Aköp. Ni piin lup sant elmëak nim lupre könre kön yawia pipot pout pimëën pëël elmëëm.

38 Pipët Anutuu ngön kosangötë kaöet, muntat il yewas.

39 Pël ëak pöta kar nenteta wia. Pöt epël. Nimtëën lup sant yaën tapël nim karipön elmëëm.

40 Ngön pipteparök Mosesre tektek ngön yaauröa ngön kosangöt erën ëak wia.”

*Yesuuk Parisi omnaröen Kristoë
songönten morök elmëä
(Maak 12:35-37; Luk 20:41-44)*

41 Parisi omnarö wa top ëak wëën Yesuuk pitën epël mëak pëël yema.

42 “Ar Kristo, Anutuu Yaö Mëëaupön talëp aim? Pi talëpë ëap?” Maan pitök, “Tewitë ëap,” pël yema.

43 Pël maan Yesuuk epël yema. “Yak tol ëënak Ngëëngk Pulöök Tewitën elmëën Kristoon, ‘Nem Aköp’ pël mëëa? Pöt epël.

44 ‘Anutu puuk nem Aköpön epël yema.

‘Ni wais nem yaapkëetakël öm.

Pël ëaan nimëën kööre tok yaaö piporö nook nim weëre kosangöökë karök moulmëëmaat.’

45 Tewitök piin, ‘Nem Aköp’ pël mëëaupök tol ëënak Tewitë ëap pël yaë?”

46 Pël maan pit ngön pöta kangit mapnaat pangk naën ëën akun pötak ngës rëak pëël muntat mapnaaten kas ëën sêp yewas.

23

*Yesuuk omnaröen Parisiire ngön
kosangötë ngarangköröa utpet yaautë ënëm
ëëpanëak pepanöm mëä*

(Maak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

1 Akun pötak Yesuuk ten pim ruuröere omnaröen epël ök niiaut.

2 “Ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omnarö pit Mosesë urötak wë ngön kosangöt rë yanuul.

3 Pötaanök pitëm ök yenia pöt kat wiak ngaarëk ön. Ën pitëm wëwë wë pötak öngan.

Pit rē yanuulem pitēmēt ngaarēk naön yaë pōtaanök.

4 Pit ngön kosang nantta ar ngaarēk önēak pitēm könöökāan rangk ök niaan ar ngaarēk önēak poprak yaëen pitēmēt kaamök kot nent naën yaë.

5 Pitēm omnant yaaut omnaröak itaangkēn ompyaö eëpnaataan yaaurö. Pit ngön kosang lup nant retēng ēak kör koēak kepön upakötē wii ngan ē utöore moresi tapēl ē, ēn pitēm ulpēenöröa kautē poē koröp sētöt ngan ē mē pēl ēak yaaurö.

6 Pit kēere imēn yena akunatē itēkēel kaōaröa urötē wel aisapnaaten kent yeem ngönēn tupötē kakaatiita omnaröa itēkēel wel yaisēaurö.

7 Pēl yeem omnaröak wa topöök koirak ērēpsawi ngön maöre ‘Rē yanuulaup,’ maö pēl eëpnaaten kent yaaurö.

8 Ar pöt omnaröak arēn, ‘Rē yanuulaup,’ pēl niapnaaten kent eënganok. Ar ke kopētalörö, Anutu kopētap arim Rē Yanuulaup.

9 Yang omēn nampön, ‘Pep,’ manganok. Arim Pep kopētap kutömweri wē.

10 Omnaröak arēn, ‘Wotöököp,’ pēl niapnaaten kent eënganok. Arim wotöök kopētap Kristo nemēt.

11 Arimēen kaö sak wēaupök ar pouröa inēen elniip.

12 Omēn namp pimtök pimtēn kön wiin isēpna pöp Anutuuk wak irapnaap. Ēn namp pimtēn kön wiin irapna pöp Anutuuk wak isak mapnaap.”

Yesuuk Parisiire ngön kosangötē ngarangköröen pitēm kaar yaautaan nga mēea

(Maak 12:40; Luk 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13 “Elei, ngön kosangötē ngarangkre Parisi ngönēn omēn kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omnarö Anutuu wa ngaöök yamēautak ilapēnēak yaëen kan yemowariem arimēntta neilaan yaaurö.

14 [“Elei, ngön kosangötē ngarangkre Parisi omēn kaarörö. Ar öng kapiröröa omnant pout arimēen weimeē morök elmēak omnaröak arēn kön wiin isēpēnēak Anutuun kimang wali yamēēaurö. Ar kangiir akunetak könöm kēsangöt koirēnēēt.]

15 “Elei, ngön kosangötē ngarangkre Parisi ngönēn omēn kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omēn namp pim ngönēntē sēp wesak arim ngönēnta ēnēm eëpēnēak i kaöök olēak yang kaö poutē yesaurö. Pēl yeem arim utpet yaaut pet elmēen pi ēnēm panē ēak ar il niwesak arim es parēaöökē sēnē pöl piita teēntom sē orööpnaat.

16 “Elei, wotöök it il tēaurö, ar Anutuu kanö omnaröen pet yaalmēem arimēt kan pöök nasēn yaaurö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omnaröen ngön kaar epēl yamēēaurö. ‘Omēn namp ngön nent kosang wasēpēnēak Anutuu ngönēn tup kaöetakēl utak kosang wasēn pöt mos eëpnaat. Ēn namp aini kool ngönēn tup kaöeta kakaati ē rangia pötēel utak kosang wasēn pöt kē eëpnaat.’

17 It il tēa kaökaurö aë! Tol nentak kaöet? Ngönēn tup kaöetak kēēt ma aini kool kakaati ē rangia pötök kēēt? Anutuu ngönēn tuptakēer kaöet.

18 Ar tapēl ngön kaar epēl yamēēaurö’ ‘Omēn namp ngön nent kosang wasēpēnēak ur Anutuun kiri yawiautakēl utak kosang wasēn pöt mos eëpnaat. Ēn namp urta rangk kiri wiautēel utak kosang wasēn pöt kē eëpnaat.’

19 It il tēa kaökaurö aë! Tol nentak kaöet? Ur Anutuun kiri yawiautak kēēt ma urta rangk kiri wiautak kēēt? Urtakēer kaöet.

20 Pēl yaë pōtaanök omēn namp urtakēl utak kosang wesak yemaan pöt urötēre kiri wiaut pouteparēel utak kosang wesak yema.

21 Ēn namp Anutuu ngönēn tup kaöetakēl utak kosang wesak yemaan pöt ngönēn tupētere tuptak wēaupököl utak kosang wesak yema.

22 Ēn tapēl namp kutömweriil utak kosang wesak yemaan pöt Anutuu ur kēsangētēre pötak wel aisēaupököl utak kosang wesak yema.

23 “Elei, ngön kosangötē ngarangkre Parisi omēn kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ēwamre kaëkoöre kēenre pöt wa top ēak moresiar wesak kom ēak kopēt nent Anutuun yaö yaalmē. Ar omēn pas pöt yeemak nokoliil wotpil mēmpöore yaköm ēak ompyaö elmēere Anutuun kön

wi kosang wasö ngön kosang kaö pipot ngaarök naön yeë. Poutepar eëne pötaar ompyaö.

²⁴ Wotöök it il taurö, ar Anutuu kanö omnarö pet yaalmëem arimënt kan pöök nasën yaurö. Omën namp iiste nempëneäk yaëen iwal namp ilaan pöt nanëmpan, lë olapnaat. Pël eëpnaatak pol kamal kësangëp ilaan iistaring köntak nempnaat. Tapël ar Anutuu ngön kosangötë ënëm eëneäk kot panë nantë ënëm yeem kaöat sëp yewas.

²⁵ “Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar kelönre söwaröt kasngaëel pëen i yairem öngpök i nairën eëen kewil wia pöl ar koröpöök ompyaö wasën arim lupötë pöt kainre koröpöökë kentöökë ënëm yaaö pöt peö ëak wë.

²⁶ Parisi omën it il taur ni! Wet reäk kelönre söwarötë öngpök iirën kewil won sëpna pöt kasngaëelta won wiaapnaat.

²⁷ “Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omën yangaöökë ökörö. Tomök pöt omnaröak ë rangiin itaangkën ompyaö yaë. Ën öngpök pöt omën kosere söp kampöt wia.

²⁸ Ar tapël arim koröpöök omnaröa eöetak wotpil koröp oröak wëen arim lupötë pöt kaar yaaöre utpet yaaut wia.”

Yesuuk Parisiire ngön kosangötë ngarangkörö utpet kangut öpnaat pël mëëa (Luk 11:47-51)

²⁹ “Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar tektek ngön yaaö omën ngaanëer wel wiauröa yangaö wa ngolöp weseim wë. Pël yeem wotpil wakaimauröa yangaö ë morangieim wë.

³⁰ Pël yeem ar epël aim. “Tenim ëaröa wakaimauuk wakaimanëen pit kaamök ëak tektek ngön yaaö omnarö namëngkën ëan tapön.”

³¹ Arim ngön yak piptak ar omën tektek ngön yaaö omnarö mëneimauröa ëarö pöt tekeri yewas.

³² Arim ëaröa mëneima kaut wia pöt arök mën pet irën.

³³ Kamal ëlre ruuröa ök utpetarö, arim saunatë kangiiir es parëaöök sënë akun

temanöm yesën kas tarök së ëlëep ilan? Pangk pël naëngan.

³⁴ Pötaanök ne niamaan kat wieë. Ne tektek ngön yaaö omnaröere ngön ompyaut ewatöröere ngön ompyaö pöt rë nuulöpnaarö arim naë wes nimëëmaat. Pël eëen arök narö mëmpööre këra yetaprak mö pël eëneët, narö arim ngönën tupötë pës momöak ka nantëaan nantë waö ë momëëneët.

³⁵ Pël eëneët pötak Anutuu omën wotpilörö mënan pöta kangut arim naë orööpnaat. Ngaanëer arim ë nampök ngës reäk Apel mënak mëmpö mëmpö ë wais Sekaraia, Perekaiaë ruup, Anutuu ngönën tup kaöetak kiri yawiautere ngëëngk panë tupta ngeröök mënaut.

³⁶ Ne yaap niamaan. Omën mënauröa kangut ar peene e wë epöröa naë orööpnaat.”

Yesuuk Yerusalem omnaröen yaköm köm mëëa

(Luk 13:34-35)

³⁷ Yesuuk kaalak epël ök yema. “O Yerusalem omnarö, Yerusalem omnarö, yaköm. Ar tektek ngön yaaö omnarö mëmpööre ngönën omën arim naë wes nimëaurö kël mö wel wi pël yaurö. Ne kët ël epotë kokor ëlëpë ruurö wereweriare öngpök wa mëak ngarangk yaalmë pöl ar wa rongan ëak ngarangk elniimëak kent kön wiak pël yaalniin ar kaaö elnëimaurö.

³⁸ Pötaanök ne sëp niwasën ar ngarangk won önëët.

³⁹ Yaap, ne epël niamaan. Ar neen itnaangkën wakaim akun kaöaöök neen kaalak itenak epël neanëët. ‘Aköpök wes mëen yewais epopön yaya mepa.’ ”

24

Yesuuk Anutuu ngëëngk tupët utpet sëpnaat ök mëëa

(Maak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yesu pi ngön pöt ök më pet irak Anutu pim ngönën tup kaöetakaan oröak yesën ten pim ruurö naë së ka yal menmen ë seëautön sös mëak pet elmëaut.

² Pël eëen epël niiaut. “Ne yaap niamaan. Omën ompyaö e wiaan ityaangk epot epël wi naöpan. Ënëmak ngaaröak wais tup epët

tööl olaan kël naö naöökë rangk wi naöpan, utpet panë sêpnaat.”

Yesuuk këlängön ke nentere nent orööpnaata ngönte mëä

(Maak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Pël niak Yesu pi Olip tomök sê wel aisëaan pim ruurö tenimënt naë sê epël mëak pëel mëäut. “Nim ngönën tupët tööl komun ëëpnaat aan pöt taan pël ëëpën? Ën nim kaalak waisën akun pet irëpna pöt temanöm yesën oröpöt oröön ten itenak ëwat sën?”

⁴ Pël maan Yesuuk tenën epël niiaut. “Ar omnaröak lup wa irikor elniipanëen këëkë ngarangk ëën.

⁵ Naröak wais nem yapintakël, ‘Ne Kristo,’ pël niak omën selap pitëm lup wa irikor elmëëpnaat.

⁶ Ar nga yapinte kat wiak ngarangk ëë. Kas ëëngan. Akun kaöaö ngolöp yaëen omën pipot wet rëak orööpnaat.

⁷ Omën kur nementëkaanöröak kur nementekël nga ëëpnaat. Ën yang omp ak nampë omnaröak munt nampë omnaröaan nga ëëpnaat. Pël yaëen yang nantë kaömp ngöntök oröeim wëen moup selap mööpnaat.

⁸ Omën pipot om öng namp ru wilëpënëak lel yailën këlängön kat yawi pöta ök ëëpnaat.

⁹ “Akun pötak omnaröak ar wali nuwak naröa naë nuulëen këlängön kat niwiak nimpënaat. Ën yang poutë omnaröak ar nemorö pël weseë arën kööre tok elniipnaat.

¹⁰ Omën pöt yaaröön omën selap pitëm kön wi kosang yewesaut sêp wesak pitëm karuröen kup mowiin neneraan kööre tok ëëpnaat.

¹¹ Pël yaëen tektek ngön yaaö kaar omën narö selap oröak omën kësang morök elmëen pitëm kaarötë ënëm sêpnaat.

¹² Pël ëën utpet yaautök ulöl sëen omën selap pitëm lup sant yaaut won sêpnaat.

¹³ Ën omën weë sak wakaim wel wiipna pöp Anutuuk kama öpnaap.

¹⁴ Pël ëën Anutuuk wa ngaöök yanimë pöta ngön ompyaö epët nem omnaröak yang poutë omnaröen ök maan kat wi pet yairën akunet pet irëpnaat.”

Omën utpet panëet orööpnaata ngönte (Maak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ “Ënëmak omën utpet panëet omnant utpet yewesaut Anutuu ngëëngk tuptak wiaan itaampunëet. Omën pöt tektek ngön yaaö namp Taniel puuk orööpënëak ëaut.” (Ar ngön epët sangk kelënëerö pöten këëkë kön wiaan.)

¹⁶ “Pël yaëen Yutia yangerak wëaurö kas rosiraöökël sën.

¹⁷ Ka tomök öpnaapök kaata kakaati sê omnant öpan.

¹⁸ Ën yaak öpnaapta kak sê ulpëenre omnant öpan.

¹⁹ Elei, akun pötak ru kepringre ru kapa yemenaurö tol ëëpën?

²⁰ Ar omën kas yaaö pipot kopi akunetakre Anutuu kë yesa ngëëngk akunetak orööpanëen Anutuun kimang man. Akun pötë ar yok pangk kas nasëngan pötaanök.

²¹ Akun pötak këlängön kaö panë kat wiipnaat. Ke pil nent kutömre yang oröaurekaan yewaisem e wë eptak naaröön ëaut. Ënëmeta naaröön ëëpnaat.

²² Anutu pi akun pöt mënt wasëpënëak kön wia. Pi pël naën ëa talte omën pourö kö sën. Omën pim yaö wesauröaan akun pipët mënt wasëpnaat.

²³⁻²⁴ “Akun pötak kaar omën selap oröak naröak pitëmtën, ‘Ne Kristo,’ pël yaan naröak, ‘Ne tektek ngön yaaö omnamp,’ pël niapnaat. Pit omnarö morök elniin pitëm ënëm ëënëak retëng weëre kosangringöt ëëpnaat. Yaap, pit omën Anutuu yaö wesauröeta morök elniak pël ëëpnaat. Pötaanök nampök, ‘Kristo e oröak wë,’ pël yeniaan nampök, ‘Kristo ëngkrek oröak wë,’ pël yeniaan pöt kat mowiinganok.

²⁵ Ne omën pöt naaröön wiaan ök yeniak. Pötaanök ënëmak yaaröön ëngk ma e wasnganok.

²⁶ Ënëmak naröak, ‘Kristo yang omën wonrek yaaröön itenaut,’ pël niaan pöt sëngan. Ën naröak, ‘Kristo ka eptak ëlëëp wë,’ pël niaan pöteta kat wiingan.

²⁷ Omën Këëp ne kent tangarta yamëngk pöl ëëmaap. Kent tangarët kopëter tar elmëen këtëpë yengampiaulaan yeilëaul poutë ëwa ë pet yair. Pipta ök Omën Këëp

nem waisuma akunetak tekeri yesën omën pourö neen itaampun sa.

²⁸ Omnantë söp kampaöök wer moön tu-parö wa top yaë. Pöta ök enëmak ne wais utpet yaaurö kangut mempaat.”

*Omën Këëp orööpnaata ngönte
(Maak 13:24-27; Luk 21:25-28)*

²⁹ “Akun pötak omnarö këlangön kat wi pet yairën këtëp röök ulöpnaat. Pël eën ngoonöpta ngaap yesën ariat kutömweriaan tiak yengentiin kutömweri omën weëre kosangringöt këlok sëpnaat.

³⁰ Pël eën Omën Këëp nem tekeri suma retëng kësang nent kutömweri yaaröön yang omën pourö itenak kas ëak merek apnaat. Pël yaëen ne weëre kosangre iere kasir nemotring kutöm kepilötë rangk yaaröön itaampnaat.

³¹ Pël eën Anutuuk kuup kaö yamëngkën nem enselörö wes mëen së nem omën yaö wesaurö yang we naöökään naöök, oorekaan öngkrek yang poutëaan koirëpnaat.”

*Akun kaöaö temanöm yesën omnant
orööpnaata ngönte*

(Maak 13:28-31; Luk 21:29-33)

³² “Ar këra wasmentë yaë pöten kön wieë. Këra pöment ëp këre sak wil yewatën itenak pöt kopi akunet temanöm yes pël yewas.

³³ Pöta ök omën yeniak epot yaaröön itenak pöt, ‘Pim waisëpna akunet temanöm sëen waisëpënëak yaë,’ pël wasënëet.

³⁴ Ne yaap niamaan. Omën e wë epörö wel wi won nasën wiaan omën yeniak epot orööpnaat.

³⁵ Kutömre yang eptepar won sëpnaatepar. Ën nem ngön epët won nasëpan.”

*Akun kaöaö orööpna akuneten köpël wë
(Maak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)*

³⁶ “Omnarö ar omën pötë orööpna akun kë panëeten ëwat naön. Ën ensel kutömweri wëauröere Anutuu Ruup neenta ëwat naön. Pep pimtökëer ëwat wë.

³⁷ Noaë akunetak omnaröa ëa pöl Omën Këëp nem waisuma akunetak tapël ëëpnaat.

³⁸ I ngaampel naaröön wiaan pit iire kaömp në, öngre omp ë pël ëeim Anutu kasëng menak wëen Noa wangaöök ilëa.

³⁹ Pël yaëen pit köpël wëen i ngaampel oröön omën pourö i nak won sa. Pöta ök Omën Këëp nem waisumaatak omnarö köpël wë pitëm omnant yaaut ëeim wëen waisumaap.

⁴⁰ Akun pötak omp naar ya lupöök wëen namp yeweem namp sëp wasumaap.

⁴¹ Ën öng naarta kaömp koröp yokoëem wëen namp yeweem namp sëp wasumaap.

⁴² Ar Aköp nem waisuma akuneten köpël wë. Pötaanök ngaire wa kom ëeim ön.

⁴³ Ar epël kön wieë. Ka pepap pi kainëpë rö kan waisëpna akuneten ëwat wëanëen itit wë ngarangk eën kainëp kaat pör menak neilaan ëan tapön.

⁴⁴ Omën Këëp nem waisuma akunetak ar kön nenewiin wëen pipël eëm sa. Pötaanök ko ëak ön.”

*Inëen ru ompyaupre utpetapë ngönte
(Luk 12:41-48)*

⁴⁵ “Ar inëen ru ompyaupë ök sën. Inëen ru namp kön ompyaö wieë ya ompyaö yamëngkën kaöapök muntarö ngarangkëëë akunatë kaömp mampënëak moulmëak sa.

⁴⁶ Ënëmak inëen ruup kaöapë ök mëak sa pöl ëeim wëen kaöap wais itaangkën pöt pi ërëpsawi ëëpnaat.

⁴⁷ Ne yaap niamaan. Kaöap pi pim omnant pout ngarangk ëëpënëak moulmëëpnaat.

⁴⁸ Ën inëen ru utpet pöp pi, ‘Nem kaöap pi teënt newaispan,’ pël weseë

⁴⁹ inëen ru pim karurö tang mööre omën i ngaat nak kön irikor yaauröaring kaömpre i ngawi në pël eim wë

⁵⁰ pim kaöapë waisëpna akuneten kön nawiin öpna pötak kaöap kaalak waisëpna pöt

⁵¹ pi yokot pöp möak utpet wesak kaar omnaröa naë moulmëëpnaat. Pörek omnarö ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaan.”

25

Öng ulwas 10 pöröa ngönte

¹ “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt öng ulwas 10 pitëm karip omp koirëpna pöröakël ök eëmaan. Ong pörö omp namp pim öng yaup koirëpënëak yewaisën

pit neenem rampeet wak kan kourak koirëpënëak sa.

² Öng 5 äak könringörö, 5 äak wonörö.

³ Öng kön won pörö pit i kön korat naön, rampeet pëen wak sa.

⁴ Ën könringöröakëer i kön korat rampeetring wak sa.

⁵ Pël äak sê kor wëen omp öng koirëpnaap teënt newaisën ëen kor wê ka kom ëen ka ura.

⁶ Pël ëen rök lupöök ngön nent ngön äak epël mëea. ‘E, öng koirëpnaap yewaisrek wal äak sê koirëe.’

⁷ Pël maan pit yaan sak wal äak rampeet mangia.

⁸ Pël yeem kön wonöröak könringöröen epël mëea. ‘Tenim rampeet yariirek i nant lë ninee.’

⁹ Maan könringöröak epël mëea. ‘Tol äak pël ëepen? I epot tiar pourö pangk naalni-ipan. Arta uröm kaatak sê arimot sum ëee.’

¹⁰ Pël maan pit yesën omën öng koirëpnaap wais kopëta wesak kor wëaurö koirak sa. Pël äak kak sê oröak kaata kakaati sê ilëak kan wari ulmëak öng koirëpnaapë këere imën neim wëa.

¹¹ Pël ëeim wëen öng kön wonörö sê ap wesak ngön äak öng waupön epël mëea. ‘Kan tē niwi. Kan tē niwi.’

¹² Maan epël mëea. ‘Yaap niamaan. Ne arën it köpël yangëngk.’”

¹³ Yesu pi watepang ngön pöt niak kaalak tenën epël niaut. “Nem kaalak waisuma akunet köpël. Pötaanök ngai ëeim ön.”

*Omën mon menaurö watepang ngönte
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ Yesuuk kaalak watepang ngön munt nent epël niaut. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt omën kaö nampë äa pötakël ök ëëmaan. Pi yang wali nerakël sëpënëak pim inëen ruuröen yas mëak pim omnant ngarangk ëeim öpënëak kom ë mena.

¹⁵ Pi pitëm ya yamëngkauten kön weswes ëee kom äak namp 5000 kina, namp 2000 kina, namp 1000 kina pël meank sa.

¹⁶ Pël ëen inëen ru 5000 kina mena pöpök ya kosang mënak 5000 kina tapël koira.

¹⁷ Ën kar 2000 kina mena pöpök ya kosang mënak 2000 kina tapël koira.

¹⁸ Ën kar 1000 kina mena pöp pim kaöapë monat wak sê yang kel weera.

¹⁹ “Akun wali sëen kaöap kaalak wais pim inëen ruurö mon mena pöt öpënëak wa rongan elmëa.

²⁰ Pël ëen mon 5000 kina mena pöpök naë wais epël mëea. ‘Nem kaöap, ni mon 5000 kina nenaup. Pël ëen nook ya mënak 5000 kina tapël koiraut.’

²¹ Maan kaöapök epël ök mëea. ‘Inëen ru ompyaup, ni ya ompyaö mënan. Ni omën pasut ngarangk ompyaö ëeiman. Pötaanök nook omën këeta ngarangk niulëëmaan. Neering wê ërëpsawi ëëpa.’

²² Pël yemaan inëen ru 2000 kina mena pöpökta tapël naë wais epël mëea. ‘Kaöap, ni mon 2000 kina nenaup. Pël ëen nook ya mënak 2000 kina tapël koiraut.’

²³ Maan kaöapök epël ök mëea. ‘Inëen ru ompyaup, ni ya ompyaö mënan. Ni omën pasut ngarangk ompyaö ëeiman. Pötaanök nook omën këeta ngarangk niulëëmaan. Neering wê ërëpsawi ëëpa.’

²⁴ Pël yemaan inëen ru 1000 kina mena pöpökta tapël naë wais epël mëea. ‘Kaöap, ne nim songönte ewat wê. Ni nga yaaup yak omnant omën muntaröak ngëntën yewetaup. Ni omnant nangëntën yeem omën naröa ngëntaurekaan këet wak yenaup.

²⁵ Pël yaaup yak kas ëen nim 1000 kina nenan pöt wak sê yang kel weerak wakaimaut. Pötaanök nim monat kaalak yangk. E.’

²⁶ Pël maan kaöapök epël mëea. ‘Inëen ru utpet wisënëp. Ne omnant omën muntaröak ngëntën watööre omnant nangëntën wê omën naröa ngëntaurekaan këet wa nê pël yaaup pël kön wiaup ma?

²⁷ Ni nem songönten pipël ewat wëak tol ëënak nem monat mon kaatak nawiin ëaup? Pël ëanëen ne wais mon pöt kangitar- ing wan tapön.’

²⁸ Pël mëak omën pörek wëauröen epël mëea. ‘Ar mon 1000 kina epot piikaan wa ëp äak mon 10,000 kina wa epop meneë.

²⁹ Namp pi omnant menaut ngarangk äak wëen pöt muntat erën äak mangkën ulöl wesak wak öpnaat. Ën namp pi menaut ngarangk naën wëen pöt wa ëp ëen om pas öpnaat.

³⁰ Inëen ru utpet epop wak koö panëetak moolaë. Pël ëen pörek ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaan.’ ”

Yesuuk kom elniipnaat

³¹ “Wë ënëmak Omën Këep nem ëwaö wak nem enselöröaring waisumaatak kaö sak nem ur kësangtak wel aisëaam sa.

³² Pël ëen yang omën pourö nem iri wa top ë nuulëen sëpsëp ngarangkëpök sëpsëpörö memeeröa naëaan kom yaë pöl ëen rongan nentepar ëëpnaat.

³³ Pël ëen omën ompyaö sëpsëpöröa ökörö nem yaapkëel, utpet memeeröa ökörö katnëel pël ë nuulëëmaat.

³⁴ Pël ëak Omp Ak kësangëp nook yaapkëel önëeröen epël ök niamaap. ‘Nem Pepapök ompyaö niwësaurö, ar wais pim wangaöök nimëëpënëak kutömre yang naaröön wiaan kopëta wes niwia pötak ilaë.

³⁵ Ne këen wëen ar kaömp nenauro. Iiten yaëen iit nenauro. Maimerakaanëp sant elnëaurö.

³⁶ Ulpëen won wëen nenauro. Yau-man yaëen ngarangk elnëaurö. Wii kaatak neulëen wëen wais ëö nenauro.’

³⁷ Pël niaan omën wotpilöröak neen epël neanëet. ‘Aköp, ni taan këen wëen itenak kaömp ninan? Ën taan iiten yaëen iit ninan?’

³⁸ Ma taan maimerakaanëp sant elnian? Ma taan ulpëen won wëen ninan?

³⁹ Ën taan yauman yaëen ngarangk elnian? Ma taan wii kaatak wëen wais ëö ninan?’

⁴⁰ Pël neaan nook epël ök niamaat. ‘Ne yaap niamaan. Ar nem kar pas eporö kaamök elmëan pöt neen elnëan pël yaë.’

⁴¹ Pël niak nem katnëel öpnaaröen epël ök memaat. ‘Anutuuk kemp elniauro ar mop wiak es kosangwesi seë. Es pöwes Anutuuk ngaanëer Setenre pim enselöröaan merauwes.

⁴² Pöt epël. Ne këen wëen ar kaömp nenangkën ëaurö. Iiten yaëen iit nenangkën ëaurö.

⁴³ Maimerakaanëp sant naalnëen ëaurö. Ulpëen won wëen nenangkën ëaurö. Yau-man yaëen ngarangk naalnëen ëaurö. Wii kaatak neulëen wëen wais ëö nenangkën ëaurö.’

⁴⁴ Pël maan pit neen epël ök neapnaat. ‘Aköp, ni taan këen wëere iiten ë, maimerakaan waisöore ulpëen won wë, yauman ëere wii kaatak wë, pël yaëen itenak kaamök naalniin ëan?’

⁴⁵ Pël neaan pitën epël memaat. ‘Ne yaap niamaan. Ar nem kar pas eporö kaamök naalmëen ëan pöt neen elnëan pël yaë.’

⁴⁶ Omën utpet pörö pit kö yesa kak së utpetat ëeim öpnaat. Ën wotpilörö wëwë kosangtak së önëet.”

26

Omën kaöarö Yesu mëmpnaata ngönte ëmön ëa

(Maak 14:1-2; Luk 22:1-2; Son 11:45-53)

¹ Yesuuk ngön pöt ni pet irak kaalak ten pim ruuröen epël ök niiaut.

² “Ar ëwat wë. Kët nentepar won sëen Anutuu mait elmëa akunet temanöm sëpnaat. Akun pötak Omën Këep ne omnarök kööre toköröa moresi neulëen këra yetaprak nemööpnaat.”

³ Akun pötak kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö pit kiri ar yaaö wotöököp, Kaiapas, pim kaatak së wa top ëak

⁴ Yesu ëlëep wali wak mëmpnaata ngönte ëmön ëa.

⁵ Pël yeem pit epël mëëa. “Omnarö tiarring nga elpanök akun kësangtak pël naëngan.”

Öng nampök Yesu i nga kampët lë momëa (Maak 14:3-9; Son 12:1-8)

⁶ Yesu ten pim ruuröaring Petani kak së oröak kësë omën namp Saimon pim kaatak së wëa.

⁷ Pël ëen öng namp kël kep ompyaö nentak i köp nga kamp sum kësangring nent pim naë wak waisa. Pël ëak Yesu kaömp yenën i pöt pim kepönök lë yemomë.

⁸ Pël yaëen ten pim ruurö itenak öngöpön nga ngön epël ëaut. “Pi tol ëënak i sum kaöaring epët pas köntak lë yemomë?”

⁹ I piptak mon kësang koirën omën omnant wonörö mangkën pangk ëëpnaatëp.”

¹⁰ Pël yaan Yesu pi tenim ngönten kön waswas ëëep epël niiaut. “Ar tol ëënak maan pi ya këlangön kön yawi? Pi neen ompyaö pan yaalnë.

¹¹ Omën omnant wonörö pit akun wali aaring wëen ompyaö elmëenëak pöt yok

pangk pël eëneët. Ën ne pöt akun wali arring naön eëmaap. Pötaanök pim ompyaö yaalnë epët yok pangk yaalnë.

¹² Ne teënt wel wiin yang kel ne-weerëpnaap. Pötaanök Yuta omnaröa sokutë yaaul nem koröpöön kan yaö elmëak i nga kamp yaaut lë yenemë.

¹³ Ne yaap niamaan. Nem ngönte yang ël epotë aö yesem pöt öng epopë yaalnë epëta ngönte aan omnarö kat wiak kön wiipnaat.”

Yutas pi Yesuun kup mowiipënëak sum wa
(Maak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Pël niaan ten ru 12 pöröakaan namp, yapinte Yutas Keriot kakaanëp, pi kiri ar yaaö kaöaröa naë së

¹⁵ epël ök mëëa. “Ne Yesu arim moresi niulëën pöt ar mon tolël ëak nampön?” Pël maan pit mon siluwa 30 pöt mena.

¹⁶ Pël eën akun pötak ngës rëak Yesuun kup mowiipënëak kan ap weseima.

Yesu pi pim ruuröaring Anutuu mait kaömpöt na
(Maak 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Son 13:21-30)

¹⁷ Kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëëngkët temanöm sëën Yesuu ruurö ten pim naë së epël mëak pëël mëëaut. “Ka taltak Anutuu mait elmëa akunetak kaömp nëmpenaat ar ëak kopëta wasënëak kent kön yawiin?”

¹⁸ Pël maan epël niiaut. “Ar Yerusalem kak së oröak omën nem yeniak pöp koirak epël man. ‘Rë yanuulaupök epël yenia. “Nem akun newiaut temanöm yes. Pötaanök Anutuu mait elmëa akunetak nem ruuröaring kaömp ngawi numaat.” ’”

¹⁹ Pël niaan ten pim ök niaa pöl ëak së Anutuu mait elmëa akunetak kaömp nënaat ar ëak kopëta wesaut.

²⁰ Koö olaan Yesu ten pim ruuröaring kakaati së kaömp yenaautak wel aisëak wëa.

²¹ Pël ëak Yesuuk tenën epël niiaut. “Ne yaap niamaan. Arim naëaan nampök nemëën kup mowiipnaat.”

²² Pël niaan ten ya këlangön pan eën pöppöp piin epël mëak pëël mëëaut. “Aköp, nook ma?” “Aköp, nook ma?” pël maö saut.

²³ Pël eën puuk epël niiaut. “Neering kaömpöt iistak wariak yen epopök nemëën kup mowiipnaat.

²⁴ Omën Këëp ne ngönëntak nemëën ëa kan pöök së wel wiimaap. Ën nemëën kup mowiipna pöp, elei, kangut kësang pan öpnaap. Pim ëlëpök nawilën ëanëën ompyaö ëan tapön.”

²⁵ Pël maan kup mowiipnaap, Yutas Keriot kakaanëp, puukta tapël epël mëak pëël yema. “Aköp, nook ma?” Maan, “Ni tapöp,” pël yema.

Yesuuk ruurö kë mena
(Maak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Korin 11:23-25)

²⁶ Pël mëak ten kaömp yenem Yesuuk kaömp nent wak Anutuun yowe mëak pel ninak epël yenia. “Epët nem mësepëtak wa neë.”

²⁷⁻²⁸ Pël niak wain kelön nent wak Anutuun yowe mëak ten ninak epël yenia. “Epët nem iit. Il yoolaan Anutuuk omën selap pitëm saunat won yewasem pim sulöp ngolöpët taë yewas. Pötaanök ar pourö wak neë.

²⁹ Ne niamaan kat wieë. Yangerak eprek wain iit peene nëën pet yair. Arring kaalak nanën wë ënëmak akun kaöaöök nem Pepapë naë wain i maim nent nëmpenen ëa.”

³⁰ Ten kaömp na pet irak ngönën tan nent mëak kakaan oröak Olip tomökël saut.

Yesuuk Pitaë piin yak mowasëpnaaten ök mëëa
(Maak 14:27-31; Luk 22:31-35; Son 13:36-38)

³¹ Kan kourak yesem Yesuuk tenën epël niiaut. “Röök eptak ar pourö ne sëp newesak kas sënëët. Arim pël eëneët pöt ngönëntak ngön nent epël wia. ‘Ne sëpsëp ngarangkep mëngkën sëpsëpörö repak sëpnaat.’

³² Ne yaap wel wiin weletekaan wal ë neulëën wet rëak Kalili yangerak së wëën ar ënëm waisënëët.”

³³ Pël niaan Pitaak epël yema. “Eporö sëp niwesak kas sëpën koröp. Ne pöt, pël naëngan pan.”

³⁴ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne yaap niamaan kat wi. Ni röök eptak kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent yak newasumëët.”

³⁵ Pël maan Pitaak kaalak epël yema. “Nimënt yanimëngkem ne nempënëak yaan pöteta yak naniwasën eëmaap.” Pël yemaan ten pourö tapël mëëaut.

Yesu pi Kesemani ngësöök së Anutuun kimang mëëa

(Maak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Pörekaan yesem yang lup nenta yapinte Kesemani pörek së oröak Yesuuk tenën epël yenia. “Ar eprek wëen ne ëngkrek së Anutuun kimang memaan.”

³⁷ Pël niak Pitaare Sepeti pim ruaar koirak saut. Yesem ngës rëak ya këlangön kön wiak ya ngës pan ëa.

³⁸ Pël yeem epël mëëa. “Ne ya këlangön panë yeem wel wiima yangap yaë. Pötaanök kosang newesak neering itiit öpa.”

³⁹ Pël mëak kot nent ëngkël së ë kosaö yangerak wesirak wë Anutuun kimang ngöntak epël mëëa. “Pep, ni kön wiin pangk ëen pöt këlangön nem naë orööpënëak yaë epot mop wasum. Nem könöök won, nim könöökë wiaul eëm.”

⁴⁰ Pël më pet irak pim ru naar namp pöröa naë së itaangkën ka uraan Pitaan epël ök mëëa. “Ar neering kot nent itiit naöngan ma?”

⁴¹ Moröktak wiap sënganëen lup itiit wë Anutuun kimang maë. Arim lupöt kengkën yeëetak koröpöt könöm yaalni.”

⁴² Pël mëak kaalak së Anutuun kimang mëak epël mëëa. “Pep, këlangön epot ilap neriipënëak kön wiin pangk naën ëen pöt yok pangk kat wiimaat. Nim könöökë wiaul eëm.”

⁴³ Pël më pet irak kaalak pim ru naar namp pöröa naë së itaangkën pitëm itöt könöm yaëen ka ureim wëen itena.

⁴⁴ Pël ëak kaalak së kimang maan akun nentepar nent ëa. Ngön wet rëak kimang ngöntak ök mëëa tapët kaalak mëëa.

⁴⁵ Kimang më pet irak ru naar namp pöröa naë së epël mëëa. “Ar om ka könkön ureim wë ma? Peene epët nemëen kup mowiipna akunet temanöm yes. Omën Këep nemëen kup mowiak omën utpetaröa moresi neulëëpnaat.

⁴⁶ Wal ëen sëpa. Omën nemëen kup mowiipnaap e yaarö.”

Yutasök Yesu kööre toköröa moresi ulmëa (Maak 14:43-50; Luk 22:47-53; Son 18:3-12)

⁴⁷ Yesu pi pël yamëem wëen ten pim ru 12 pöröakaan namp yapinte Yutas pöpring omën kësang pan kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak maan inre tang wak wais oröaut.

⁴⁸ Yutas Yesu kup mowiipna pöp wet rëak pitën epël mëëa. “Ar ewat sënëen tot numataak pël yaëen tapöp wesak wali ön.”

⁴⁹ Pël mëak pi teëntom Yesuu naë wais, “Aköp, ni e wëen ma?” pël mëak tot yen.

⁵⁰ Pël ëen Yesuuk epël yema. “Ngöntöp nim eëmëak waisan pöl ë.” Pël maan pit wais yeö.

⁵¹ Pël yaëen ten Yesuring wëauröakaan nampök pim öpwer yepatuukaan tëak kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp möak pim katëep per yoola.

⁵² Pël ëen Yesuuk piin epël yema. “Ni öpwer yepatuuk më. Omën öpwerring nga yaë pörö naröak kangiir öp möön wel wiipnaarö.

⁵³ Ne nem Pepapön kimang maan pi teëntom ensel kësang pan rongan 12 pöt wes mëen wais kaamök elnëepna pöt ni köpël ma?”

⁵⁴ Pël eëmaatep ngönëntak utpet nem naë orööpënëak ëa epot tol ëak orööpën?”

⁵⁵ Pël niak pi öpënëak waisauröen epël yema. “Ar neen ngaap wesak wali neönëak inre tang wak yewais ma? Ne ket ël epotë ngönën tup kaöetak aaring wëaup. Pël ëen ar akun pötë neneön yaurö.

⁵⁶ Pël ëaap omën epot yaaröön tektek ngön yaaö omnaröa ngaanëer retëng ëa pöt kë yaarö.” Pël yemaan ten pim ruurö sëp mowesak kas saut.

Yesu ngön yaatak moulmëa (Maak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Son 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit kiri ar yaaö wotöököp, Kaiapas pim kaatak wa top ëak wëen omën Yesu wali wa pörö pi pörek mësak së moulmëa.

⁵⁸ Pël ëen Pita pi ënëmënëm sa. Pël ëak pi kiri ar yaaö wotöököpë kaatak oröak ëmööökë kakaati së ilëak pit Yesu tol yaalmë pöt itaampënëak ngai omnaröa tektrak wel aisëa.

59 Pël eën kiri ar yaaö kaöaröere kansol pourö Yesu mëmpnaan omën naröak kaar rëak pim utpet äautön mapënëak ap wesa.

60 Pël yeem pimëen ngön kaar kësang pan koiraap pöt könöm naën eën om ap weseim wëen ënëmak omën naar pitëm naë së

61 epël mëëa. “Omën epmor epël äaumor. ‘Ne Anutuu ngëengk tup epët tööl olëak kaalak kët nentepar nent ök remaap,’ pël yaan kat wiaumor.”

62 Pël maan kiri ar yaaö wotöököpök wal ëak Yesuun epël ök mëëa. “Pitëm nimëen ngön ya epëten tol yewasën? Ni kanggiir nent naëngan ma?”

63 Pël maan Yesu ngön nemaan wëen kiri ar yaaö wotöököpök kaalak epël ök mëëa. “Ne Anutu wëwëetaringëp pim ëöetak pëel niamaan kosang wesak am. Ni Anutuu Yaö Niiaup, Kristo, Anutuu Ru tapöp ma?”

64 Pël maan Yesuuk kanggiir epël mëëa. “Nimtë yaan pi tapët. Pötaanök ne niamaan kat wieë. Ënëmak Omën Këëp ne Anutu weëre kosangëp pim yaapkëël wel aisëak kutöm kepilötë rangk yewaisën it nengempun sa.”

65 Pël maan kiri ar yaaö wotöököp ya utpet pan eën pimtë ulpëenëp keli olëak pim omnaröen epël ök mëëa. “Pi Anutu il yemowasem utpet wesak ya. Tol eën omën munt narö piin ngön mapnaaröen kaalak ap weseim öpen? Ar pim Anutuun utpet wesak ya pöt yok kat wia.

66 Ar tol yak?” Pël maan epël mëëa. “Pi utpet yaarek wel wiip.”

67 Pël mëak pim këëre wot kantak wasöp ngës menak momöa. Ën naröak kerëmteparë mor kaë yemomöem

68 utpet wesak epël mëëa. “Kristo, omën ni yanimö pöpë yapinte ök a.”

Pitaak Yesuun yak mowesa

(Maak 14:66-72; Luk 22:56-62; Son 18:15-18, 25-27)

69 Pita pi ka tomök ëmöökö kakaati wel aisëaan inëen koont nampök pim naë së piin epël mëëa. “Namp ni, Yesu Kalili yangerakaanëp piiring wëaup.”

70 Pël maan pi omnaröa ëöetak yak wesak epël mëëa. “Ne nim yaan pipten ëngk ma e yewas.”

71 Pël mëak ëm kanrak orööpënëak yaëen inëen koont munt nampök itenak omën naë wëauröen epël mëëa. “Omën epop Yesu Nasaret kakaanëpring wëaakë yaaup.”

72 Pël yemaan Pita pi yak weseë kosang wesak epël mëëa. “Anutuu ëöetak ne piin köpël.”

73 Pël maan wë ngöpngöp yaëen omën pim naë wëauröak së piin epël mëëa. “Ten nim ngön köngkömöön kat yawi. Ni yaap pim toktakaanëp.”

74 Pël yemaan Pita pi kosang panë wesak ngön köntak epël mëëa. “Ne Anutuu ëöetak omën pöpön köpëlëp.” Pël maöataring kokor ngön ëa.

75 Pël eën Pita pi Yesuu epël mëëa pöt kön wia. “Ni kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent yak newasumëëp,” pël mëëa pöten kön wiak yaköm pan eën së ing kaö ëa.

27

Omnarö Yesu Pailatë naë wak sa (Maak 15:1; Luk 23:1-2; Son 18:28-32)

1 Ëlpam walën kiri ar yaaö kaöaröere ngarangk pourö wa top ëak Yesu mëngkën wel wiipnaata ngönte kosang wesa.

2 Pël ëak maan wii tëak mësak së Rom yang ngarangk Pailat pöpë naë moulmëa.

Yutas wel wia (Ngön 1:18-19)

3 Wel wiipënëak kosang wesa pöt Yutas kup mowiaup kat wiak tol ëënak ëan pël kön wiak ya utpet eën siluwa mon 30 ëak mena pöt wak së kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö kaip ti menak epël mëëa.

4 “Ne utpet ëak saun wonöpön kup niwiin mëmpunëak yeë.” Maan pit epël mëëa. “Tol eën tenën yeniaan? Pipët nimtëetep.”

5 Pël maan monat Anutuu ngönën tup kaöetak moolëak së kaö töa.

6 Pël eën kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö siluwa mon pöt wa rongan ëak epël mëëa. “Mon epot kup niwiak waut. Pötaanök ke epëlöt ngönënëen yawiautak wiipenaataan nga wia.”

7 Pël mëak pit ngön ë kopëta wesak omën kamaatëaanörö yang kel weerëpënëak omën yang kaap ket yaaupë yang lup nent sum ëa.

8 Pël ëa pötaanök yang lup pöta yapinte omën iita yanget pël ya.

9 Pël ëën tektek ngön yaaö namp Sere-maia pim ngaanëer ngön ëa pöt kë oröa. Ngön pöt epët. “Israel omën naröak siluwa mon 30 pöt omën sum ëëpënëak kosang wiak mena pöt pit kaalak wa.

10 Pël ëën aköpë ök neea pöl pit sum pötring omën yang kaap ket yaaupë yang lup nent sum ëa.”

Pailatök Yesuun pëël mëëa

(Maak 15:2-5; Luk 23:3-5; Son 18:33-38)

11 Yesu pi Rom yang ngarangkëpë ëöetak tauaan epël mëak pëël mëëa. “Ni Yuta omnaröa omën omp aköp ma?” Maan, “Yok yaan pi tapët,” pël mëëa.

12 Pël maan kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak pimëën ngön ya yamëngkën pi kangiir nemaan ëa.

13 Pël yaëën Pailatök epël mëëa. “Omnaröa ngön yaatak nimëën ngön ke nentere nent ya pöt kat nawiin ma?”

14 Pël maan Yesu pi ngön kangut nemaan pan yaëën yang ngarangkëp pi yaan sa.

Pailatök Yesu këra yetaparak mööpënëak mëëa

(Maak 15:6-15; Luk 23:13-25; Son 18:39-19:16)

15 Krismakiatë akun kësang pötak yang ngarangkëp pi omnaröak omën namp wii kaatakaan wes mëëpënëak maan pöt wes më pël yeëa.

16 Akun pötak omën namp yapinte Parapas pöp wii kaatak wë pöt omën pourö ëwat wëa.

17 Pötaanök omnarö wa top ëak wëën Pailatök epël mëëa. “Talëp wes nimëëmëak aim? Parapas ma Yesu yapin nent Kristo yemak pöp?”

18 Yuta omën kaöarö Yesuun om pas kaaö kön wieë wii kaatak moulmëa pöt pi ëwat wëak pël mëëa.

19 Yang ngarangkëp pi ngön pöt më pet irak pim ngön ë pet yaira urtak wel aisëaan pim öngöpök ngön nent epël wes mëa. “Ni omën wotpil puopë ngönte pet irngan. Ne peene wangerëtak piin itenak ya këlangön pan kön yawi.”

20 Pël yaëën kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak omnaröen Parapas wes mëak Yesu mëmpnaan mapënëak këk mëëa.

21 Pël ëën yang ngarangkëp pi kaalak epël mëak pëël mëëa. “Epaarëkaan talëp wes nimëëmëak aim?” Maan pitök, “Parapas,” pël mëëa.

22 Pël maan epël mëëa. “Ën Yesu, yapin nent Kristo pël yemak epop tol ëëm?” Maan epël mëëa. “Pi këra yetaparak möön wel wiip.”

23 Pël maan pi kaalak epël mëëa. “Omën epop utpet oröp nent ëa?” Maan ngön ë olëak epël mëëa. “Këra yetaparak möön wel wiip.”

24 Pël maan Pailat pi wiap yemowasem itaangkën pim ngönte kat nemowiin yeem ngön kaëp kësang yaan pi maan iit kol mangkën Yesu mëmpna saunet pim naë won pöt pet elmëëpënëak pim moresiar i yairem epël mëëa. “Omën wotpil epopë mëmpnaata saunet nemëën nasën, arimëën yes.”

25 Maan pit këm top ëak epël mëëa. “Pim mëmpnaata saunet tenre tenim ëaröaan wiaap.”

26 Pël maan Parapas pëël elmëak Yesu pol koröp wapötringöök momöak këra yetaparak mööpënëak ngaaröa ngësë wes momëa.

Nga omnarö Yesuun ökre was elmëa

(Maak 15:16-20; Son 19:2-3)

27 Yang ngarangkëpë nga naröak Yesu mësak së ngarangkëpë kaatak ulmëak maan nga omën pourö pim naë wa rongan ëa.

28 Pël ëak pim ulpëënëp përe moolëak ngaaröa ulpëën köp möa namp momëa.

29 Pël ëak wii këmampön ulte ket ë mowaëak kalaö naö mangkën mor yaap-këësi sungkör ëak taueëa. Pël ëën pim naë së ököök elmëak rar rë wesirak epël mëëa. “Yowe, Yuta omnaröa omp aköp.”

30 Pël mëak waasöp ngës menak sungköraö wa ëp ëak kepönöök momöa.

31 Ngaaröak ököökre waswas pël elmëak ngaë ulpëënëp përeëak kaalak pimtëëp më moulmëak këra yetaparak mööpënëak mësak sa.

*Yesu kera yetaprak möa**(Maak 15:21-32; Luk 23:26-43; Son 19:17-27)*

³² Pit kan yesem kantaöök omën namp Sairini kakaanëp, pim yapinte Saimon, pöp koirak Yesuu kera yetapër wak sèpënëak kék maan wak sa.

³³ Pël èak pit yang lup nenta yapinte Kolkota, tiarim ngöntak Kepön Kos pël yamëëa pötak sè oröa.

³⁴ Pël èak pit wain iitaring kakam yaaut irikor èak mangkën na pet èak kaaö èa.

³⁵ Pël èën pit pi kera yetaprak möak pim ulpëenre poë koröpöt wak ngasamtak wiak talëpök öpën pöten itena.

³⁶ Pël èak pörek wel aisëak piin ngarangk èa.

³⁷ Pël èak “Omën epop Yesu, Yuta omnaröa omën omp aköp,” ngön yaatak pimëën ngön pël èa pöt kera welingweri retëng èak kepön löötak mö ulmëa.

³⁸ Pël èak pit ngaare kékain omën naar, namp yaapkëel, namp katnëel mö ulmëa.

³⁹ Pël èën omnarö sak waisak yeem piin sòmre èlakëer kepön keke elmëak

⁴⁰ epël mëëa. “Ni, ‘Anutuu ngëëngk tupët tööl olëak kaalak akun nentepar nent ök remaap,’ pël èauppe nimtë koröpö kaamök è. Ni yaap Anutuu Ruup pöt kera yetaprakaan ent èak ira.”

⁴¹ Pël yemaan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit tapël ökre was elmëak epël mëëa.

⁴² “Pi omën muntarö kaamök yaaupök pimtëën poprak yaë. Pi yaap Israel omnarö tiarim omën omp aköp pöt peene kera yetaprakaan ent èak irap. Pël èën tiar itenak piin kön wi kosang wasëpenaan.

⁴³ Pi Anutuun kön wi kosang yewasem, ‘Ne Anutuu Ruup’ pël yaaup. Pötaanök Anutuuk kent yaalmëa pöt ent è moul-mëëpnep.”

⁴⁴ Pël yemaan ngaare kékain omën pöaarökta tapël utpet wesak mëëa.

*Yesu wel wia**(Maak 15:33-41; Luk 23:44-49; Son 19:28-30)*

⁴⁵ Këtëp luptak 12 kilok pötak wëën yanget koö olëak wiaan sè wiap kan 3 kilok oröa.

⁴⁶ Pël èën 3 kilok këtëp tingk wesak yengmaan Yesu pi ngön èak epël mëëa. “Eli, eli, lama sapaktani?” Pöt tiarim ngöntak epël. “Nem Anutu, nem Anutu, ni tol èënak sèp yenewasën?”

⁴⁷ Pël yemaan omën pörek taueëaurö pit pöten kat wiak epël mëëa. “Kat wieë. Omën epop Eliaan merëk yema.”

⁴⁸ Pël yemaan pitëkaan namp pöömpö sè i kaö kelwer wak wain i som yaautak wariak kékälëp kautak wa tèak Yesu nëmpënëak mena.

⁴⁹ Pël yaëen naröak epël mëëa. “Kora, Elia pi wais kaamök elmëëpën ma won pöten iteempa.”

⁵⁰ Pël yemaan Yesu pi kaalak merëk kaö èak pim könöp wes mëak wel wia.

⁵¹ Wel yawiin ngönën tup kaöetak poë koröp kësang ngeröök uteëaumpel oorekaan luptak keliak nempelnempel èa. Pël yaëen yanger moup yamöön kël kësangöt luptak weling wera.

⁵² Pël yaëen omën yangatta këm nga èën Anutuu omën ngaan wel wia narö selap weletakaan wal èa.

⁵³ Pël èën Yesu wet rëak weletakaan wal èënak pit omën yangat sèp wasak ka ngëëngk Yerusalem pöök sè oröak wëën omën narö selap pitën itena.

⁵⁴ Nga omën wotöököpre omën piiring Yesu ngarangk wëa pörö yanger moup yamöön omnant oröa pötön itenak kas kësang pan èak epël mëëa. “Yaap, epop Anutuu Ruup.”

⁵⁵ Yesu yamöön öng Kalili yangerakaan pim ènëm yewaisem kaömpre omnant kaamök elmë ima pörö kamaarek wë iteneëa.

⁵⁶ Öng pël èa pöröakaan narö eporö. Maria Matala kakaanëpre Maria muntap Semsre Yosep pöaarë èlëpre, Sepeti pim ruaarë èlëp piporö.

*Yesu yang kel weera**(Maak 15:42-47; Luk 23:50-55; Son 19:38-42)*

⁵⁷ Wiap kanök Arimatia kakaan omën uröm kësang wieëa namp yapinte Yosep pöp sa. Pi Yesuu ru namp.

⁵⁸ Puuk Pailatë naë sè Yesuu sokuren ök mëëa. Pël maan Pailatök pim omnaröen sokur mampënëak ök mëëa.

⁵⁹ Pël èen Yosep pi sokur wak poë koröp kölän ompyaö naöök kör koëak

⁶⁰ wak sê pimtëen wesak kël öngöp ngolöp téa naöök wiak kël kaö naö kur kaip tiak kanrak il wari ulmëak sa.

⁶¹ Pël èen Maria Matala kakaanëpre Maria muntap piarip naë wel aisëak ngarangk wëa.

Ngaarö yangaöök ngarangk wakaima

⁶² Kë yesa akun ngëëngktakëen omnant kön yaëen èlpam walën ngëëngk akun pöt oröön kiri ar yaaö kaöaröere Parisi ngönën omnarö wa top ëak Pailatë naë sê epël mëëa.

⁶³ “Kaöap, kaar omnamp pim öp wë epël ëaö pöten ten kön yawi. ‘Ne wel wiak kët nentepar nent won yesën kaalak wal ëëmaap.’

⁶⁴ Pötaanök pim ruuröak sê sokur këkain wak sê ëlëëp wiak kaar ‘Wal ëa’ epanok ni maan nga omnarö pit yangaöök sê ngarangk wëen kët nentepar nent won sêp. Pim ngaan kaar, ‘Ne Kristo,’ ëa pöt wiaan kaalak ‘Weletakaan wal ëëmaap,’ ëa epët rangk sëen kaö sêpan. Pötaanök yeniak.”

⁶⁵ Pël maan Pailatök epël mëëa. “Ar nga omnarö mësak sê moulmëen këëkë ngarangk ëëp.”

⁶⁶ Pël maan pit ngaaröaring sê këlöökë rangk kë il mowiak ngaarö ngarangk öpënëak moulmëa.

28

Yesu wal ëa

(Maak 16:1-10; Luk 24:1-12; Son 20:1-10)

¹ Kë yesa akunet pet irën Sante wangam kan èlpam walëpënëak yaëen Maria Matala kakaanëpre Maria muntap piarip itaampënëak yangaöökë sa.

² Yesën moup kësangpel möön Aköpë en-sel namp kutömweriaan irëak këlö wa pëlëer wiak rangk wel aisëëa.

³ Pim möönre koröpö kent tangarötë ököp, ën ulpëenëp kölän panë téaup.

⁴ Pël èen ngarangk wëaurö pit itenak kas kësang ëak reireë urak it köpköp tiak sê ngentiak wieëa.

⁵ Pël èen öngaar sê oröön enselëpök epël mëëa. “Arip kas ëëngan. Ne ëwat wë. Arip

Yesu këra yetaprak möaupön itaampunëak waisan.

⁶ Pël ëanëp eprek won wiaap. Pim ngaan ök niia pöl ëak wal ëa. Wais, ur koseten iteneë.

⁷ Pël ëak sê pim ruuröen epël ök maë. ‘Yesu pi weletakaan wal ëa. Pël ëak wet rëak Kalili yangerak sê wëen ar ënëm sê itaampunëët.’ Ngön kot pi tapët ök yeniak.”

⁸ Pël maan piarip teëntom yangaöökaan kaip tiak ërëpsawi kaö ë ruuröen ök mapënëak sa.

⁹ Yesën Yesu kan kourak koirak, “Yowe” mëëa. Pël èen piarip pim naë sê tok oriak ingesiarë moröak yaya mëëa.

¹⁰ Pël èen Yesuuk piaripön epël mëëa. “Kas ëëngan. Arip sê nem karuröen Kalili yangerak wais neen itaampnaan ök man.”

Yangaöök ngarangk wakaimauröa ngönte

¹¹ Öng pöaar yesën nga omën yangaöök ngarangk wakaimauröakaan narö kak sê kiri ar yaaö kaöaröen omnant yangaöök oröön itena pötön ök mëëa.

¹² Pël èen pit ngarangkörö wa top ë ulmëak ngön ë kopëta wesak nga omnarö sum kësang menak

¹³ epël mëëa. “Ar omnaröen epël man. ‘Rö kan ten ka uraan pim ruurö wais sokur këkain wak ëlëëp wia.’

¹⁴ Ngön pöt yang ngarangkëp kat wiak nga yaalniin pöt tenök wiap mowasën nga sêp wasëpnaat.”

¹⁵ Pël maan ngaarö pit mon pöt wak sê pitëm mëëa pöl ëa. Pël èen ngön kaar pöt Yutia yangerak kaö wesak om aim wë.

Yesu pim ruuröen ya ngön mëëa

(Maak 16:14-18; Luk 24:36-39; Son 20:19-20)

¹⁶ Ten ru 11 pörö Kalili yangerak sê Yesuuk ngaan rosir naö pi koirënëak ök niia pöökël saut.

¹⁷ Sê piin itenak narö yaya yemaan narö kön selap ëaut.

¹⁸ Pël yaëen Yesu tenim naë wais epël yenia. “Kutömweriire yangerakë weëre kosang pout Anutuuk ne nen pet iraut.

¹⁹ Pötaanök ar yang ël epotë yesem omën ke nampre namp pourö nem ingre mor sêpnaan ngönën ök maim ön. Pël yeem

Pepere Ruupre Ngëengk Pulö tenim yapin-
tak i momëën.

²⁰ Pël ëak nem ngön ök niaöre rë niulö
pël elnieim pöt rë moulön ënëm ëëp. Ne
niamaan kat wieë. Ne kët ël epotë arring
wëën akun kaöaö temanöm sêpën sa.”

Maak

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê krismaki 35 pöta ök won sêen Maak puuk Yesuu ngön ompyaö epêt retêng äa. Maak yapin nent Son pöp Yerusalem kak wilên wê Pitaare Pool kaamök elmäa. Pi Rom omnaröaan retêng äa. Rom omnarö pöt, weëre kosangötön kön wiin ompyaö yaurö yak pi Yesuu ya retêng weëre kosangring mëneimauta ngönte retêng äa.

Pöt epël wia.

Ngön ompyaut ngës räaut 1:1-13

Yesuu Kalili yangerak ya mënaut 1:14-9:50

Kalili yangerakaan Yerusalemë saut 10:1-52

Yerusalem kak Yesuu naë oröaut 11:1-15:47

Yesu wal äaut 16:1-8

Yesuu ëö pet elmäaut 16:9-20

Son i yamäaupök ngönën ök maima

(Matiu 3:1-12; Luk 3:1-18; Son 1:19-28)

¹ Yesu Kristo Anutuu Ruup pim ngön ompyaut ngës räak epël oröa.

² Aisaia Anutuu tektek ngön yaaupök epël retêng äa.

“Kat wi. Ne omên nem ngönte waup wes mëen wet rapnaat.

Puuk nim kanö ningësöpnaat.

³ Yang pultakaan omên nampök epël ya.

‘Aköpëen kanö wotpil weseë. Ngësak ompyaö panë weseë.’ ”

⁴ Aisaia pim retêng äa pöl Son i yamäa pöp yang pultak oröak ngön epël äa. “Arim utpetat sêp wasên ne ar i nimëëmaan. Pël ëen Anutuuk arim utpetat ent ë nuulapnaan.”

⁵ Pël maan Yutia yangrakaanre Yerusalem kakaan omên narö selap pim naë sê ngön kat wiak pitëm ketre saunat tekeri wesak ök maan Sonök Yotan imeri i momäa.

⁶ Son pöp pim ulpëen kosangëp pol kamel epötök ket äak mëak wëa. Pël äak pol koröpöök yepat ket äaö naö urëea. Ën pim kaömp pöt ngëntre mop pëen neima.

⁷ Ngönte pöt epël ök maima. “Omên nem ënem waisëpna pöp pim weëre kosangtak nemët il wasëpnaap. Ne utpet epopök pim ing korötepar wii nemowilnganëep.

⁸ Ne i yaaptaring yanimë. Puuk pöt Ngëengk Pulöök nimëëpnaat.”

Sonök Yesu i momäa

(Matiu 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Akun pötak Yesu Nasaret kak Kalili yangerakaan sê oröön Sonök Yotanëk i momäa.

¹⁰ Pël ëen imeriaan yaaprem itaangkën kutömwer këm nga ëen Pulö ekëpë ök sak pim rangk irëa.

¹¹ Pël yaëen kutömweriaan ngön nent epël mëea. “Ni nem Ruup. Ne nimëen ya kë sak niin kent panë yaalni.”

Setenök Yesu morök elmäa

(Matiu 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Pël yemaan Pulöök tapëtakëer yang omên wonrekë wes mëen sa.

¹³ Pörek sê akun 40 wëen Setenök morök elmëeima. Pi animauröa tekarak wëen en-selöröak kaamök elmëeima.

Yesu pim yaat ngës rëa

(Matiu 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Son wii kaatak moulmëen wëen Yesu pi Kalili yangerak sê oröak Anutuu ngön ompyaut war wesak epël ök mëea.

¹⁵ “Akun temanöm yesên Anutuuk peene wa ngaöök nimëëpnaan yaë. Pötaanök lup kaip tiak ngön ompyaut wak taë weseë.”

Yesuuk ru kong nent pimëen koira

(Matiu 4:18-22; Luk 5:1-11)

¹⁶ Yesu pi Kalili i kaö pöökë pouuk yesem itaangkën omp nanang naar, Saimonre nangap Entru, piarip i kaö pöök iir yoolaan itena. Piarip i kaö imënörö korak wes mëak mon wa pël eim wëa.

¹⁷ Pël ëen epël mëea. “Arip nem ënem waiseë. Pël ëen nook arpim i kaö imënörö yewan pi tapël omnaröeta önëen niulëëmaan.”

¹⁸ Pël maan piarip tapëtakëer piarpim iiröt om wiak pim ënem sa.

¹⁹ Pël ëen pi kot nent ëngkël yesem itaangkën omên nanang munt naar Sem-sre nangap Son, Sepeti pim ruaar, piarpim wangaöökë rangk iiröt ompyaö yewasem wëen itena.

²⁰ Pël äak piaripön ngön maan piarpim pepap Sepeti pim ya omnaröaring wangaöök wëen sêp mowesak Yesuu ënem sa.

*Yesuuk urmerap waö ë momëa
(Luk 4:31-37)*

²¹ Pël ëak pit Kapaneam kak së oröak kët kë yesautak Yesu pi Yuta omnaröa ngönën tuptak së ilëak ngës rëak ngönën ök mëëa.

²² Pël yaëen omnarö pim ngöntaan yaan panë sa. Pi pepapök öngpököt wa kotiak maan ngön kosangötë ngarangköröa ngön yaaut il mowesa.

²³ Pël yaëen akun tapëtak ngönën tup pöta kakaati omën urmerap pim lupmeri wëaö nampök Yesuun ngön ëak epël mëëa.

²⁴ “Elei, Yesu Nasaretanëp. Ni ten tol el-niim? Ni utpet niwasumëak waisan koröp. Ne niin ëwat wë. Ni Anutuun naëaan Omën Ngëengkep.”

²⁵ Pël maan Yesuuk urmer pöpön ngön kosang mëak epël mëëa. “Ni ngön angan. Omën pipop sëp mowesak oröak së.”

²⁶ Pël maan urmerap orööpënëak om-namp mök ë moolaan së ngentiak wiaan ngönëer oröak sa.

²⁷ Pël ëen omnarö yaan panë sak neneren epël mëëa. “Elei, epët oröpët? Ngön epët maim nent. Weëre kosangring maan urmeraröeta pim ngön ngaarëk yëo.”

²⁸ Pël ëen ngön pöt ulöl sak Kalili yanger pangk ëa.

*Yesuuk Pitaë lëlamöp ompyaö mowesa
(Matiu 8:14-15; Luk 4:38-39)*

²⁹ Akun pötak ngönën tuptakaan oröak Semsre Sonring Saimonre Entru piarpim kaatakë sa.

³⁰ Pël ëak Saimon pim öng lëlamöp yauman koröp es nga yeem wiaan teënt Yesuun ök mëëa.

³¹ Ök maan pim naë së moresi moröak wal ë moulmëen tapëtakëer koröp es nga pöt won sëen kaömp ar ë mena.

*Yesuuk omën selap ompyaö mowesa
(Matiu 8:16-17; Luk 4:40-41)*

³² Wiap kan pötak këtëp yeilaan omën kak pörek wëaurö pit omën yauman yaauröere urmerarö pitëm lupötë wëaurö pourö pim naë wak sa.

³³ Pël ëen kak pörekörö ka kanrak së rongan ëa.

³⁴ Pël ëen yauman ke nentere nent yaaurö ompyaö mowesak urmerarö selap waö ë momëa. Pël ëak urmerarö pim

songönte ëwatörö yak tekeri wesak apanëak nga mëëa.

*Yesu pi Kalili yangerak ngönën ök maö sa
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Röök nginömööring ëlpam këëkë newalën wiaan wal ëak yang lup omën won nentak së Anutuun ök mëëa.

³⁶ Pël ëen Saimonre pim karurö piin ap wasö ënëm së

³⁷ koirak epël mëëa. “Omnarö niin ap yewas.”

³⁸ Pël maan epël mëëa. “Tiar ka munt temanöm wia pötëeta ngönën ök maö sëpa. Ne ya pöt mëmpëak waisaup.”

³⁹ Pël mëak Kalili yangerak ka wieëa pötë së ngönën tupötë ngönën ök maöre urmerarö waö ë më pël ëeim wakaima.

*Yesu pi omën kësë ëa namp ompyaö mowesa
(Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Omën kësë ëa namp pim naë së rar rë mowesirak epël mëëa. “Aköp, ni ompyaö newasumëak pöt yok pangk ompyaö newasumëet.”

⁴¹ Pël maan Yesu pi piin yaköm ëen mores el mëak pim rangk mowiak epël mëëa. “Pël elniimëak yeëerek ompyaö së.”

⁴² Pël maan tapëtakëer pim kësëat won sa.

⁴³ Pël ëen teënt wes yamëem pepanöm mëak epël ök mëëa.

⁴⁴ “Epël yaalni epta ngönte omnaröen ök manganok om el wesak së nim koröpö kiri ar yaaö nampön pet elmë. Pël ëak omnarö nim ompyaö san pöt ëwat sëpnaan Moses pim ngön kosangta wia pöl kiri ar ëëm.”

⁴⁵ Pël ëen Yesu pi ka kaöatë yoolök naaröön ëlëep omën wonötë wëen omën nalaan nal wëaurö pim naë seima.

2

*Yesuuk omën kosat kël wa namp ompyaö mowesa
(Matiu 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Wë ënëmak akun nentak Yesu pi kaalak Kapaneam kak së oröak ka nentak së wëen ka peparö kat wiak

² pim ka wëa pötak së wa top ëak peö ëen ka kanëreta il wariak wëa. Pël ëen Yesuuk pitën ngönën ök yemaan

³ omën mor kong nent pöröak omën kosat kël wa namp urtak wiak wak së oröa.

⁴ Pël äak pim naë mowiipënëak omën selap peö äak wëen pomp äak kaata ngaarëk is Yesuu wëaurek ka möör wak omnamp urtaring wes mëen irëa.

⁵ Pël èen Yesu pitëm kön wi kosang yewe-sauten itenak omën kosat kël wa pöpön epël ök mëëa. “Nem ruup, ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak.”

⁶ Pël yemaan ngön kosangötë ngarangk pörek wëa narö kat wiak epël kön wia.

⁷ “Elei, omën epop pi oröp èënak epël ya? Pi, ‘Ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ pël yemaan Anutuu yapinte wa ngep yaalmë. Ya pöt Anutu pimtëetep.”

⁸ Pël yaëen Yesu pitëm könötön pim könöök itenak epël mëëa. “Arim lupötë tol èënak kön ke pil yawi?”

⁹ Nem omën kosat kël waupön, ‘Nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ ngön pël yemak pöt kengkente. Pöt ar ngön pöta këet tekeri nasën èen nem ngön pöt yaap ma kaar pël newasngan. Èn nem omnampön, ‘Wal äak së,’ ngön pël yemak pöt könömët. Pöt nem ngön pöta këet tekeri sëen ngön pöt yaap ma kaar pël wasënëet.

¹⁰ Pötaanök ar ne kaar wonöp Omën Këep e yangerak wë weëre kosang wak saunatë kangut ent ë yemoolak pöten ewat sënëak epël ök yemaan iteneë.” Pël mëak kosat kël wa pöpön epël mëëa.

¹¹ “Ne epël niamaan kat wi. Ni wal äak korumönte wak nim kaatakë së.”

¹² Pël maan pi wal äak tapëtakëer korumönte wak pit pouröa itöök kan sa. Pël èen yaan sak Anutuun ping wesak epël ök mëëa. “Tiar omën ke epël nenten itnaangkën äaut.”

*Yesuuk Liwai pimëen koirä
(Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Yesu pi pël äak kaalak i kaö eöökël yesën omën selap pim ènëm sëen ngönën ök mëëa.

¹⁴ Pël äak pörekaan së Liwai, Alpias pim ruup, pim mon yewaö kaatak wëen itenak epël ök mëëa. “Nem ènëm elnë.” Pël maan pi wal äak pim ènëm sa.

¹⁵ Pël äak Yesuun yas maan pim kaatak së wel aisëak kaömp yenën takis yewaöre

utpet yaaö munt narö kësang piire pim ruuröaring kaömp ngawi na. Omën ke pilorö kësang pan pim ènëm sa pötaanök.

¹⁶ Pël èen Parisi omën ngön kosangötë ngarangk naröak itaangkën pi omën utpet yauröere takis yewauröaring kaömp ngawi yenën pim ruuröen epël mëak pëel mëëa. “Arim rë yanuulaup, pi tol èënak omën takis yewauröere utpet omnaröaring kaömp ngawi yen?”

¹⁷ Pël maan Yesu kat wiak kangiir epël mëëa. “Omën yauman wonörö rota ngësë nasën. Yaumanringöröakëer rotaaröa ngësë sa yaë. Ne omën pitëmtën kön wiin wotpilörö pël yewas pörö lup kaip tiipnaan memëak newaisën. Won, omën pitëmtën kön wiin saun yaurö pël yewas pörö ngön ök maan lup kaip tiipënëak waisaup.”

*Kaömp ngës yoolëauta ngönte
(Matiu 9:14-17; Luk 5:33-39)*

¹⁸ Akun pötak Sonë ruuröere Parisi omnaröa ruurö kaömp ngës olëak wëa. Pël èen omën narö Yesuu naë së epël mëak pëel mëëa, “Sonë ruuröere Parisi omnaröa ruurö kaömp ngës olëak wë. Èn nim ruurö tol èënak pël naën yaë?”

¹⁹ Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Omën namp öng öpënëak yeem pim karuröaring wëen karuröak yaköm èen kaömp ngës olëak öpën ma? Won. Pitring wëen kaömp ngës olëak naöpan.

²⁰ Ènëmak omën naröak pi wak kama ulmëen akun pötakökëer pim karurö yaköm èen kaömp ngës olëak öpnaat. Pöl pit ne kama neöpna pötakökëer nem ruurö neen yaköm èen kaömp ngës olëak öpnaat.

²¹ “Omën namp poë koröp ngölöpöökään kaö nent ilak ulpëen ngaanëpë keliau- rek wiak korir nameëpan. Pël èëpna pöt poë koröp ngölöp pötak ulpëen ngaanëp weruun ilak kaak sëpnaat.

²² Èn omën namp i kep pol koröpwerring ket äa ngaan pötak wain i ngölöpët kolön yok pangk naëpan. Pël èëpna pöt wain i pöt kep wetak pol koröp pöt sak il ngentiin iit orö sëpnaat. Pël èen pol koröpwerta utpet èëpnaat. Pötaanök wain i ngölöpët kep ngölöptak lë mëëpna pötak pangk èëpnaat.” Yesuu pël mëëa pöta songönte epët. Mosesë ngön kosang ngaanötre pimtë

ngön ngolöpöt pangk irikor naëpan pötenök mēea.

*Akun kē yesauta ngönte
(Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5)*

²³ Kē yesa akun ngēengktak nentak Yesure pim ruurö pit rais yaöökē lup yesem ruurö ulöp narö töa.

²⁴ Pël yaëen Parisi naröak piin epël mēea. “Kē yesa akun ngēengktak pitēm ya yamēngk pipotön pepanöm wia. Pit tol ēēnak yaē?”

²⁵ Pël maan Yesuuk epël ök mēea. “Tewitre pim omnaröa kaömp won wē kēēnēen ēa pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma?”

²⁶ Apaiata pim kiri ar yaaö wotöök sak wēa akunetak Tewit pi Anutuu ngönēn tup kaöeta kakaati sē kaömp Anutuu ēöetak wieēa pöt kiri ar yaauröakēer nēmpnaan omēn pasurö nēmpnēak nga yaaut wak pimēt nak pim omnarö karut mangkēn na. Pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma?”

²⁷ Pël mēak epël mēea. “Anutu pi omnarö kaamök ēēpēnēak akun kē yesaut ket ēa. Pi akun kē yesaut kaamök ēēpēnēak omnarö ket naën.

²⁸ Pötaanök Omēn Kēep ne kē yesa akun ngēengktak pöta pepap. Nem kentöök akun eptak nem ruuröen omnant ēēpnaan memaat.”

3

*Yesuuk omēn kēl wa namp ompyaö mowesa
(Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11)*

¹ Akun nentak Yesu pi kaalak ngönēn tupta kakaati ilēak itaangkēn omēn mores kēl wa namp wēa.

² Pël ēēn omnarö pit Yesuuk akun ngēengktak ompyaö wasēn pöt ngön yaatak ulmēepēnēak ngai yeem wēa.

³ Pël ēēn puuk omēn mores kēl wa pöpön epël mēea. “Wal ēak wais itēkēel tau.”

⁴ Pël mēak omnaröen epël pēel mēea. “Kē yesa akun ngēengktak omnarö ompyaö elmēepen ma utpet elmēepen? Omnarö ompyaö mowasēpen ma utpet mowasēpen?” Pël maan pit nerek nemaan.

⁵ Pël yaëen pi pitēm lup kosang yaauten ya kēlangön ēēn nga it nalnal elmē pet irak

omēn pöpön epël mēea. “Nim mores el mē.” Maan mores el mēen kosang sa.

⁶ Pël ēēn Parisi omnarö ka tomök sē tapētakēer Erotē omnaröaring pit tol ēak Yesu mēmpēn pöta ngönte kopēta wesa.

Omnarö i kaöök wa rongan ēa

⁷ Yesu pi pim ruurö koirak i kaöök sē wēen Kalili yangerakaan omēn selap pan pitēm ēnēm sa. Pörö pēen won, Yutia yangerakaanre

⁸ Yerusalem kakaan, Itumia yangerakaanre i Yotanē ēngk komuntakēlaanre Taiaare Saiton ka pöörarēaan omēn selap pan pim yaautön kat wiak sē oröa.

⁹ Pël ēēn omēn selap pörö pi ngepre un elmēepänēak pim ruuröen wang naö te-manöm wes ulmēepänēak mēea.

¹⁰ Omēn selap pan ompyaö mowesa. Pötaanök omēn ēmpölre yaumanörö pi mēsēl elmēepänēak sē ngepre un elmēepänēak wangaöön mēea.

¹¹ Pël ēēn omēn urmeraröaringöröak Yesuun itenak pim ingrak rar rē wesirak ngön ēak epël mēea. “Ni Anutuu Ruup.”

¹² Pël yemaan pit pim songönte tekeri wesak apänēak kosang wesak nga mēea.

*Yesuuk pim ngön yaaö omēn 12 pörö wa ulmēa
(Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16)*

¹³ Wē akun nentak pimēt rosir naöök sē wē pim ru öpēnēak kent kön wiauröen yas maan pim naē sē rongan ēa.

¹⁴ Pël ēēn omēn 12 pörö ru wesak piiring wē ngönēn ök maöre

¹⁵ urmerarö waö ē momē pël ēēpänēak mēea.

¹⁶ Pim omēn 12 ēak wa ulmēa pörö eporö. Saimonön yapin ngolöpēt Pita mēea.

¹⁷ Pël ēak Sems Sepeti pim ruupre nangap Son, piaripön yapin ngolöpēt Poanesis mēea. Tiarim ngöntak tangre kaö pöta ökaar pël apenaat.

¹⁸ Ēn Entruure Pilip, Patolomiuure Matiu, Tomasre Sems Alpiasē ruup, Tatisre Saimon Selot pël yamēea pöp pi ngaan Rom kamanēp sēp mowasēpänēak aima omēn tok pötakaanēp piire

¹⁹ Ēn Yutas Keriot kakaanēp Yesuun kup mowiipnaap.

Yesure Pielsepulë ngönte
(*Matiu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10*)

²⁰ Yesu pi kaatak së wëen omën kësang pan kaalak wa top yaëen pit ruuröa kaömp nëmpna mopët won ëa.

²¹ Pël yaëen pim ëlre nang kat wiak, “Kön irikor yaalmë,” pël mëak koirëpënëak sa.

²² Pël ëen ngön kosangötë ngarangk Yerusalem kakaan sa pöröak epël mëëa. “Urmeraröa kaöap, Pielsepul, pim lupmeri wëen pöpë weëre kosangöök urmerarö waö ë yamë.”

²³ Yemaan wa top elmëak ngön nokoliil nent epël mëëa, “Setenök tol ëak pimënt waö elmëepën?”

²⁴ Yang nerakë omnarö pitëm naë nga oröön nener mënak kom ëak pöt naön ëëpnaat.

²⁵ Ën ka kopët nentak wëaurö tapël nener mënak kom ëëpna pöt repak sëen ka kosaö wiaapnaat.

²⁶ Tapël Setenök werak pimënt möak waö elmeëpna pöt pangk kosang sak naën ëëpnaat. Pi kö sëpnaat.

²⁷ Omën nga namp wëen munt nampök pim kaatak ilëak omnant naöpan. Wet réak omën nga pöp wii të wiakök pim omnant pout öpnaat. Nga pöp Seten.

²⁸ Ne yaap niamaan kat wieë. Omën utpet ke nentere nent ëak Anutuun utpet wesak mapna pöt Anutuuk omën utpet pöt poutë kangut yok pangk kërë moolapnaat.

²⁹ Ën namp pi Ngëëngk Pulöön utpet wesak tapël mapna pöp pim saun pöta kangit ent ë nemoolahan, om kosang wiaapnaat.”

³⁰ Ngön pipët, “Pim lupmeri urmerap wë,” mëëa pötaanök pil mëëa.

Yesuu ëlre nangaröa ngönte
(*Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21*)

³¹ Ngön pipöt ök yamëem wëen pim ëlre nang ka tomök së wë orööpënëak kakaatiil ngön wes mëa.

³² Pël ëen Yesu pi omnaröa öngpök wëen epël ök mëëa. “Nim ëlre nang tomök wë niin ya.”

³³ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Nem ëlre nang talörö?”

³⁴ Pël mëak omën wirö wa taap elmëak wëa pöröen iteneë epël mëëa. “Nem ëlre nang pörö eporö.”

³⁵ Omën Anutuu këm ngön ngaarëk yeö piporö nem ëlre nangarö pël yaë.”

4

Omnant öpöt olëauta watepang ngönte
(*Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8*)

¹ Yesu pi kaalak i kaö ëöök së këëkë wesak ngönën ök mëëa. Pël yaëen omën kësang pan pim naë wa rongan ëa. Pël ëen pi wangaöökë ngaarëk is wel aisëak wëen omnarö yangerak wëa.

² Pël ëaan watepang ngön nentere nent yamëem nent ngës réak epël mëëa.

³ “Niamaan kat wieë. Omën namp pim yaak së omnant öpöt olëa.

⁴ Pël ëen nant kamtaöök ngentiin intöröak oröak na.

⁵ Ën nant këlöökë rangk ngentia. Pël ëen yanget kënyangap wiaan yak teënt oröa.

⁶ Pël ëen këtëp ngaarëk apër maan öp pöt kotön saap wak umön réa. Pöt misënöt kotut pötaanök.

⁷ Ën nant nönötë öngpök olëa. Pël ëen nönöt oröak ngep ëen sësë ëak mos ëa.

⁸ Ën nantökëer yang kolaptak olëa. Pël ëen pötökëer aprak ulöl sak kë kësang pan uta. Kengk nemorëet 30, nemorëet 60, nemorëet 100 pël uta.”

⁹ Ngön pipët maö së epël mëak pet ira. “Katringëpök ngön epët kat wiip.”

Yesu pi tol ëënak watepang ngönöt mapënëak mëëa

(*Matiu 13:10-17; Luk 8:9-10*)

¹⁰ Omnarö sa pet yairën pimënt wëen pim ru 12 pöröere omën munt piiring wëaurö pim watepang mëëautë songönötön pëel mëëa.

¹¹ Pël ëen epël mëëa. “Anutu pimtök wa ngaöök nimëak wë ngön ëlëep pöta songönte arënököer pet yaalni. Ën omën muntarö pit pöta songönte kat wiipanëak watepang ngön ök yak.

¹² Pit Anutuu naë rë olaan pitëm saunatë kangut kërë olatan itöök itaampënaatak këëten yok pangk itnaampan ma katëepök kat wiipnaatak songönten këëkë kön nawiipan.”

Omnant öpöt olëauta watepang ngönta songönte

(Matiu 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Pël mëak epël mëëa. “Watepang niak pöta songönten ewat nasën ma? Pël yaëen tol ëak watepang ngön pout niaan ewat sën?”

14 Omnampë öpöt olëa pöt ngönën öpöt olëa.

15 Öpöt kamtaöök ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak wa lupmeri wiin Seten tapëtakëer wais wak sëpnaat.

16 Ën öpöt këlöökë rangk ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak tapëtakëer kent kön wiak wak öpnaat.

17 Pël ëak lupötë misën il natëën. Pötaanök akun kot nent kön wi kosang wesak wëen pitëm Anutuu ngön ngaarëk yeö pötaan omnaröak këlängön kat mowiak utpet mowasën tapëtakëer wil këlök ëëpnaat.

18 Öpöt nönötë öngpök ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiipnaatak

19 wë koröpöökë omnantön kön selap ëëre monere urömen kentre kaur ëëre omën munt nantön war ë pël yaëen pötök ngep elmëen ngönën mos ëëpnaat.

20 Ën öpöt kolaptak ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak wak wëen pitëm wëwëatë kë ompyaut orööpnaat. Narö kë 30, narö kë 60, narö kë 100 pël orööpnaat.”

Esuwesi ngönte

(Luk 8:16-18)

21 “Talëpök esuwes mangiak wak së kapita öngpök mëëre urta ikanöök wi pël ëëpën? Pël naëpan. Urta ngaarëk wesiren ëwa ëëpnaat.

22 Omën ëlëëp wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat. Ën ngep ëën wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ënëmak wëlël ëën omnarö itaampnaat.

23 Katringëpök ngön epët kat wiip.”

24 Pël mëak epël mëëa. “Ar nem ngönöt këëkë wesak kat wieë. Arök omnant omnaröaan elmëënë pöt Anutuuk tapël kaip ti nimpnaat. Pël ëak muntat kaö wesak nimpnaat.

25 Namp Anutuuk ngön ompyaö nant mangkën taë wak öpna pöp muntat mampnaap. Ën namp mangkën taë wes wak naön ëëpna pöp kot weëa tapët Anutuuk kama wa ëp ëën elek öpnaap.”

Omnant öpöt olaan yaaröauta watepang ngönte

26 Yesu pi ngön nent epël mëëa. “Anutuu wa ngaöök yanimë pöt epël. Omën namp pim yaak omnant öpöt olapnaat.

27 Pël ëak rö kan ka urööre këtëk wal ëak wë pël yeem rëngap yaaröön pöta songönte köpël öpnaat.

28 Yanger pimtök kaamök elmëen rëngap orööpnaat. Wet rëak rëngap orööpnaat. Pörekaan ëp wilëpnaat. Pörekaan këët utöpnaat.

29 Pël ëak köp sëen omnamp tööpnaat. Këët yatöa akunet temanöm yes.”

Këra lëlëp kotupë watepang ngönte

(Matiu 13:31-32, 34; Luk 13:18-19)

30 Yesuuk omnaröen ngön nent epël ök mëëa. “Anutuu wa ngaöök yanimë pöt tolëëlte? Ne oröp nantë ök ëak am?”

31 Pipët këra lëlëp nampë ököt. Lëlëp pöp kot panëëp, omën muntatë lëlëpöröak il yewas.

32 Pël yaëetak oröakökëer pöpök këra muntat il wesak wap wiak wëen intörö wais ngentiak kët kosöptak wëëre ka ëp wi pël yaë.”

33 Yesu pi watepang ngön nentere nent mëak ngönën ök maima. Pitëm ewat sëpnaat ök maima.

34 Nent war wesak nemaan, watepang pëen maima. Pimtë ruuröaring pëen wëakëer war wesak ök maima.

Kentöök Yesuu ngönte ngaarëk wa

(Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Kët taptak wiap kanök pim ruuröen epël mëëa. “Tiar i kaö olëak ëngk komuntakël sëpa.”

36 Pël maan omën kësang pörök wëen sëp mowesak teëntom piiring wangaöök ilëak yesën wang munt nant ënëm sa.

37 Yesën kent kësang panë möak kaö maat wangaöök ilëak peö ëëpënëak ëa.

38 Pël yaëen Yesu pimënt wangaöökë kasngaël ngan rereka rangk ka uraan it moilak epël ök mëëa. “Rë yanuulaup, tiar kö sëpenëak yeëp ya ngës naën ma?”

39 Pël maan wal ëak kentöön nga mëak i kaöön epël ök mëëa. “Ni leng ëak wia.” Pël maan kentö leng ëën i kaö wiap sa.

⁴⁰ Pël èen pitën epël mëëa. “Ar oröpëen kasiin sak yeë? Arim kön wi kosang yewe-saut won ma?”

⁴¹ Pël maan pit yaan sak neneren epël mëëa. “Elei, omën epop tal namp apen? Puuk kentre i kaö maatön nga maan pim ngönte ngaarëk yeöp.”

5

Yesuuk omën nampökaan urmerarö waö ë mëä

(Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Pit i kaö olëak ëngk komuntakël Kerasa yangerak sè oröa.

² Pël ëak wangaöökaan yaaröön omen urmerap pim lupmeri wëaö namp omën yangaöökaan sè pi koira.

³ Omën pöp omën yangaöök wë nga yaëen ingre morötë wii yaapötökre seenötök të yemowiin pangk naën yaaup.

⁴ Omnaröak kët ël epotë ingre morötë wii yaapötök tëëre seenötök të pël èen wii yaapöt il olëak seenötta tapël il olëak wëen omnarö mor öpënëak yaëen pangk naën yaaup.

⁵ Pi rö kanre këtëk poutë omën yangaöökre rosiratë ka ureim wë ngön ë olëak aimeë pimtök pimtë koröpö kël möeimën utpet ëaup.

⁶ Omën pöpök kamaarek wë Yesuun itenak pöömpö sè rar rë wesirak yaya yamëem

⁷ ngön ëak epël mëëa. “Yesu ni Anutu Ngaarëk Panëepë Ruup. Ni ne tol elnëëm? Ne Anutuu ëöetak niamaan. Ni këlangön nangkan.”

⁸ Yesuuk, “Urmerap ni, omnampökaan oröak se,” pël ök mëëa pötaanök.

⁹ Pël ëak Yesuuk pim yapinten pëel maan epël mëëa. “Nem yapinte Selap. Ten selap wë pötaanök.”

¹⁰ Pël mëak ke urak kimang epël mëëa. “Ten yang epër sèp wasënaataan waö el-nëengan.”

¹¹ Pël èen yang pörek tangitak pol narö kësang lupönöök wëa.

¹² Pël ëaan urmerarö pit Yesuun ke urak epël kimang mëëa. “Ni ten wes nimëen polöröa öngpök ilenaan sën.”

¹³ Pël maan Yesuuk kuure mak maan urmerarö pit omën pöpökaan oröak sè polöröak ilëa. Pël èen polörö pöömpö sè

parëaöök oröak sè i kaöök ilëak i nak wel wia. Pol pörö selap 2000.

¹⁴ Pël èen pol ngarangkörö kas sè kaare yang pörekë omën wëauröen ök më pet ira. Pël èen omnarö itaampënëak sa.

¹⁵ Pël ëak omnarö pit pöten itaampënëak Yesuu naë sè oröak itaangkën omën urmerarö selap piikaan oröak sa pöp könö koirak poë koröp urak Yesuu naë wel aisëaan itenak kas ëa.

¹⁶ Pël yaëen itenauröak omën urmerarö wakaima pöpë ngönteere polöröa ngönte poutepar ök mëëa.

¹⁷ Pël èen pit Yesu pitëm yanger sèp wesak sèpënëak ke urak mëëa.

¹⁸ Yesu wangaöök yeilaan omën urmeraröaring wakaima pöp piiring sèpënëak ke urak mëëa.

¹⁹ Pël yaëen Yesuuk ke mourak epël mëëa. “Nim kak sè nimoröaring wë Aköpë nim naë retëng kaö elniak sant yaniwas pipta ngönte ök mam.”

²⁰ Maan omën pöp Tekapolis yangerak ka 10 pötë Yesuuk pim elmëa pöt pout ök maö sa. Pël èen pit kat wiak yaan sa.

Yesuuk Sairasë koontupre öng namp ompyaö mowesa

(Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Pël ëak Yesu pi wangaöök ilëak ëngk komuntakël sè oröak i pisöök ngentiak wëen omën kësang pim naë sè oröak wa top ëa.

²² Pël yaëen ngönën tupta ngarangk namp yapinte Sairas pi Yesuu naë sè pim ingrak tok oriak

²³ kosang wesak epël mëëa. “Nem koontup wel wiipënëak yaë. Pötaanök ni wais moresi mor wëen ompyaö sak öp.”

²⁴ Pël maan kat wiak yesën omën kësang pan pim ënëm yesem pi il mowari yesa.

²⁵ Pël yaëen pitëm tekarak öng namp öng yauman ëeim wëen krismaki 12 ëak won saup wëa.

²⁶ Öng pöp rotaaröak ya mëngkën pangk naën om këlangön kat wieim wëa. Pël yeem pim sumat meneimën won sa. Pël èen yaumante won nasën om ëeim wëa.

²⁷ Öng pöpök Yesuu yaauta ngönte kat wiak omnaröa tekarak wë Yesuu kasngaël sè pim ulpëenöpök mësel elmëa.

28 Pöt, “Ne om pim ulpëenëpök mësäl elmëema pöt ompyaö sumaat,” pël wesakök ëa.

29 Pël elmëen tapëtakëer won sëen kat men ëen pim koröpö taë sa.

30 Pël ëen Yesu pim weëre kosangö won yesem yaan kat men ëak omnaröa tekrak kaip tiak, “Talëpök nem ulpëenëpök mësäl yaalnë,” mëak pëel mëea.

31 Maan ruuröak epël mëea. “Omnarö selap wë naröak mök ë yanimëerek, “Talëpök neek mësäl yaalnë?” pël angan.”

32 Yemaan Yesu pi pöt talëpök yaalmë pöt ewat sëpënëak omnaröen it nalaan nal elmëa.

33 Öngöp pi pöt pim koröpöök retëng oröa pöten itenak kas kön wiak reireë urak Yesuu naë së pim ingrak tok oriak pim songönte war wesak ök mëea.

34 Pël maan puuk epël mëea. “Koontup aë, nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën. Pötaanök ya kë sak së ompyaö öm.”

35 Öng pöpön pël yamëem wëen omën narö ngarangkëpë kaatakan së ngarangkëpön epël mëea. “Nim koontup wel wiaarek këpök rë yanuulaup koirak waisngan.”

36 Pël yemaan Yesu kat mowieë ngarangkëpön epël ök mëea. “Kön selap ëenganëp om kön wi kosang newas.”

37 Pël mëak omën muntaröen nga mëak Pitaare Semsre nangap Sonringörö pitëmënt sa.

38 Së ngönën tupta ngarangkëpë kaatak oröak omën selap pan pit ingre këlél aö ngön kaëp kaö aim wëen itena.

39 Pël ëak kakaati së omnaröen epël mëea. “Ar tol ëënak ingre ya ilak aö epël yeë? Koontup wel nawiin om ka ura.”

40 Pël yemaan sömre ëlak yeëa. Pël ëen pit koö ë mëen yaaröön ëlre pepaarring pim ruurö pëen koontupë wieëa pörek ilëa.

41 Pël ëak koontupë moresi moröak epël mëea. “Talita kumi.” Pöt tiarim ngöntak, “Koontup, ni wal ëëmëak yeniak,” pël ape-naat.

42 Maan tapëtakëer koontup wal ëak sak waisö ëa. Koont pöpë krismakiat 12 pël won saup. Pël ëen omnarö itenak yaan utpet sa.

43 Pël yaëen omnaröen ök mepanëak kosang wesak nga mëak koontup kaömp mangkën nëmpënëak mëea.

6

Nasaret omnarö Yesu kasëng mena (Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Yesu pi kaare yang pör sëp wesak pimtë ka songöntakël yesën pim ruurö ënëm sa.

2 Së wëen ngëëngk akunet temanöm sëen ngönën tuptak së ngönën ök mëea. Pël ëen omën selap kat wiak yaan sak epël mëea. “Elei, omën epët tarëkaan orö morëa? Ewat kësang eppel talëpök rë moula? Pël ëak pim retëng kaö yaaö pöt kaö panë maimal yaë.

3 Tiar piin ewat wë. Pi ka ök yarëaupë ruup. Pim ëlëp Maria. Yokot pim nangarö Semsre Yosep, Saimonre Yutas pörö. Eñ koont pim nangaröeta tiarring wë.” Pël mëak piin kaaöre këëpöt elmëa.

4 Pël yaëen Yesuuk epël mëea. “Tektek ngön yaaö namp ka nantëeröak piin ping wesak yema. Pël yaautak pimtë kaare yangerak wëen piiring wëauröak kaö nasën wë wesak piin ping wesak nemaan ë yaë.”

5 Kak pörekörö pitëm piin kön wi kosang nemowasën ëautaan ya retëng weëre kosangring nant kësang pitëm naë namëngkën ëa. Om yauman omën kopët nampnamp pim moresiar rangk mowiak ompyaö mowesa.

6 Pël ëak pitëm piin kön wi kosang nemowasën ëa pötaan yaan sa.

Yesuuk pim ru 12 pörö ya nga wes mëa (Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6)

Yesu pi ka muntatë ngönën ök maö seima.

7 Pël yeem pim ru 12 pöröen yas maan sëen urmerarö waö ë momëëpënëak weëre kosang menak ngës rëak kom ëak naar naar pël pël ëak wes momëa.

8 Pël ëak kan kourakë omnant wak sëpanëak nga mëak sungkörat pëen wak sëpënëak mëea. Kaömpre kërre monere pöt wak sëpanëak mëea.

9 Ing körötökëer mëak ulpëenaarta pouwaar mëëpanëak nga mëea.

10 Pël mëak epël ök mëea. “Kak nerek së oröak ka ilanë piptak pëen wë olëak oröak sën.

11 Kak nerek sê oröön ngöntre kar elniak arim ngönöt kat nawiin yaëen pöt kaseng menak ing porpor elmëak arim ingötëaan yangre ulölöt ka pöök kërë moolëak sêen pitëmtë songönöt kön wiipnaan.”

12 Pël maan pit sê lup kaip tiipënëak ngönën ök mëëa.

13 Pël yeem urmerarö selap waö ë momëëre yauman yaaurö selap tapël i kolapöt wa momëak ompyaö mowasö pël ëa.

*Erotök maan Son mëna
(Matiu 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)*

14 Yesuu yaauta ngönte aö aö yesem yang omp ak Erot pim naë oröön kat wia. Omën naröak epël mëëa. “Omën pipop Son i yamëaup pi wel wiak wal ëaup yak weëre kosangring ya retëng pipot yamëngk.”

15 Narëak Yesuun, “Elia,” pël mëëa. Ën naröak, “Pi tektek ngön yaaö ngaan wakaimauröa ök namp.”

16 Pël yemaan Erot pi kat wiak epël mëëa. “Won, Son nem ngernger ilaup pi tapöpök weletakaan wal ëak wë.”

17-18 Erot pi wet réak pim nanëp Pilipë öngöp, Erotias, wa ëp ëa. Pötaanök Sonök Erotön epël ök mëëa. “Ni nim nanëpë öngöp wa ëp ëan pöt yok pangk naën.” Pël maan Erotök Sonë nga mëëa pötaan pi wali wak wii tëa.

19 Erotias Sonë piin nga mëëautaan ya sangën kön wiak mëmpënëak kan ap wesak sêp wesa.

20 Erot pi pöt Sonön kön wiin omën wot-pilre ompyaup pël weseë piin kasinkasin ëak mait elmëa. Pël yaëen yak Erotias pi namëngkën ëa. Pël yaëen Erot pi Sonë ngönöt kat wiak ëngk ma e wesak kön selap ëa. Pël yeemak kat wiipnaataanta kent ëa.

21 Wë ënëmak Erot pim wila akunet temanöm sêen pim ngarangköröere nga omën wotöököröere Kalili yangerakaan omën kaöarö wa top elmëak këëre kaömp mena. Pël yaëen Erotiasë Son mëmpna kanö oröa.

22 Pit wa top ëak wëen Erotias pim koontup pitëm ëöetak sê tan yaura. Pël yaëen Erotre piiring wëaurö itenak kent kön wia. Pël ëak Erotök koontupön epël mëëa. “Ni omën nenten kent ëën aan pöt nimpaat.

23 Pël mëak Aköpë ëöetak kosang wesak epël mëëa. “Omën pasutön aan pöt nimpaat. Ën nem yangereta kom ëak kaö ner nimpëak aan pöt pangk nimpaat.”

24 Pël maan koontup sê ëlëpön epël mëak pëel mëëa. “Ne omën oröpötön mam?” Maan ëlëpök mëëa. “Son i yamëaup pim kepönöön ma.”

25 Pël maan koontup pi pöömpö omp aköpë naë sê epël mëëa. “Ni Son i yamëaup pim kepönö peene tapëtakëer söwarweri wiak nampëak kent yaë.”

26 Pël maan omp aköp pi ya utpet kön wia. Pël ëaap kaöapre omën piiring wëauröa ëöetak ngön kosang wesak ök mëëa pötaan kuure mak mëëa.

27 Pël ëak teënt nga omën namp Sonë kepönö wak waisëpënëak mëëa. Pël ëën pi wii kaatak sê Son ngernger ilak

28 kepönö söwarweri wiak wak sê koontup mangkën wak sê pim ëlëp mena.

29 Pël ëën Sonë ruurö kat wiak sê sokur wak sê yang kel weera.

*Yesuuk omën 5000 pörö kaömp mena
(Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Son 6:1-13)*

30 Yesuu ngön yaaö omnarö ya nga ë im olëak kaalak sê pim naë wa top ëak pitëm ya mëmpööre ngönën ök maö imautë ngönöt ök mëëa.

31 Pël ë pet irën omën selap yesën yewaisën yaëen kë sêëre kaömp në ëëpna mopö won yaëen ruuröen epël mëëa. “Tiarimënt omën wonrek sê kë sëpa.”

32 Pël mëak pitëmënt wangaöök ilëak yang omën wonrekël sa.

33 Pël yaëen omën selap pitëmtok itenak ëwat sak ka poutëaan i kaö pouuk kan pöömpö sê wet réak oröa.

34 Pël ëën Yesu pi wangaöökaan oröak omën selap pan wëen itenak sëpsëp pep wonöröa ök wakaima pötaan yaköm kön wiak ngës réak ngönën ngönöt selap ök mëëa.

35 Pël yaëen könöp wali yesën itenak ruuröak Yesuu naë sê epël mëëa. “Tiar yang omën wonrek wëen könöp wali yesrek

36 ni omnarö wes mëen ka wia pötë sê kaömp sum ëak nëmp.”

37 Maan Yesuuk epël mëëa. “Arök nant meneë.” Pël maan ruuröak mëëa. “Ten sê

200 kina pötak kaömp sum äak wais mam-punëak yaan ma?”

³⁸ Maan epël mëä. “Arim naë kaömp tolël äak wiaarek sê iteneë.” Maan pit sê itenak, “Kaömp mor nas, ën i kaö imën kopët naar pël äak wia,” pël mëä.

³⁹ Pël ëen omnaröen nönö mö mëak rek mëak wel aisapënëak mëä.

⁴⁰ Pël maan pit rek nemor 100, nemor 50 pël pël äak wel aisä.

⁴¹ Pël ëen Yesu pi kaömp mor nas pötring i kaö imënaar wak kutömweriil iteneë Anutuun yowe mëak pelak omnarö kom ë mampënëak ruurö mena. Pël äak i kaö imën pöarta tapël kom ë mampënëak mena.

⁴² Pël ëen pit pourö nak kep wesak

⁴³ kaut olaan wak kër 12 pötë waulön peö ää.

⁴⁴ Omën kaömp na pörö selap pan, ompörö 5000.

*Yesu i kaöökë roro sa
(Matiu 14:22-23; Son 6:15-21)*

⁴⁵ Kaömp na pet irën tapëtakëer Yesuuk pim ruurö wes mëen wangaök ilëak ëngk komuntak Pesaita kakël wet rëak yesën pimënt omnarö wes mëä.

⁴⁶ Pël ëen yesën pimënt Anutuun ök mapënëak rosiraöök isa.

⁴⁷ Pël ëen koö yolaan wangaö i kaö lup-tak yesën pimënt wëä.

⁴⁸ Pël äak pi itaangkën kentö sëpnaalaan yamöön pit weë ngentiak poprak yaëen ëlpam walëpënëak yaëen kaöökë roro sê pitëm naë oröak il mowasëpënëak ää.

⁴⁹ Pël yaëen pit itenak kas kësang äak, “Elei, waötöp ëngk yewais,” pël mëak merëk ää.

⁵⁰ Pit pourö itenak kas kësang ëen pël ää. Pël yaëen teënt epël mëä. “Nemtok yewaiserek kas ëëngan.”

⁵¹ Pël mëak pitëm naë wangaök ilaan kentö leng ää. Pël ëen pit yaan sak ngön won sak wëä.

⁵² Pöt kaömp mena pöta songönte ëngk ma e wesa pötaan pitëm lupöt om il wariak wëä.

*Yesu pi Kenesaret yangerak omnarö ompyaö mowesa
(Matiu 14:34-36)*

⁵³ I kaö olëak Kenesaret yangerak sê oröak wangaö leng ë ulmëä.

⁵⁴ Pël ëen wangaöökëan yaaröön tapëtakëer omnarö Yesuun itenak

⁵⁵ kaatë pöömpö sê yaumanörö urötring wak Yesuu wëautëel kat wiak pötëel seima.

⁵⁶ Pël ëen ka kaöre kot Yesuu yesautë yauman omnarö wak sê ka tomök mowiin pim ulpëen kautak pëen mësël äak ompyaö sëpënëak kék mëä. Pël maan omën pël ää pörö ompyaö sa.

7

*Yuta omnaröa ëaröa yaautë ngönte
(Matiu 15:1-9)*

¹ Parisi ngönën omën naröere ngön kosangötë ngarangk narö Yerusalem kakaan Yesuu naë sê wa rongan ää.

² Pël yeem pim ruuröakaan narö kaömp nëmpënëak ngön kosangta wieëaul mor i nairën kewilring kaömp yenën itena.

³ Parisiire Yuta omën pourö kaömp nëmpënëak pöt pitëm ëaröa ngön kosangta wieëaul mor iirakök yenaaurö.

⁴ Pötaanök sum yaaurekaan pitëm kaatë sê oröak mor i nairën kaömp nanëmpan. Pöt pëen won kapre kelönre omnant pout iirak pitëm ëaröa ngön kosangta wieëaul yaurö.

⁵ Pötaanök Parisiire ngön kosangötë ngarangkörö pit Yesuun epël mëä. “Nim ruurö pit tol ëënak tenim kaöaröa ngön kosangöt ilak pitëm moröt i nairën omnant wak yen?”

⁶ Maan epël mëä, “Kaar omnarö äë. Tek-tek ngön yaaö omën Aisaia pim nganëer arimëen ngön ää pöt kë yaarö. Pöt epël.

‘Omën eporö pitëm këmötök neen yaya yanëem

pitëm lupötök këepöt yaalnëaurö.

⁷ Pitëm ngönöt nem ngön këëta urtak wiak nener rë yemoulaurö.

Pël yeem neen yaya yenëaan itaangkën mos ë yaë.’

⁸ Ar Anutuu ngön kosangöt moolëak arimtë ngönöt kosang wesak wak wëaurö.”

⁹ Pël mëak epël mëä. “Arim ëaröa ngön kosangöt ulöl wesak äö imeë Anutuu ngön kosangöt utpet wesak komun yauraurö.

¹⁰ Mosesök kosang wesak epël ää. ‘Nim ëlre pepaarë ngön ngar wak ompyaö elmë.’ Ën nenteta epël. ‘Omën namp pim ëlëpön

ma pepapön utpet wesak mapna pöp mën wel wiip.’

11 Mosesök pël yaatak ar ngön epël yaaurö. ‘Namp pim elre pepaar omën nenten ap yewasën omën pim piarip kaamök elmëepna pöt pim naë wiaan pöten, “Ne omën epët Anutuun yaö äaup,” yemaan’

12 arök pim elre pepaarë ikanöök wë kaamök elmëepna pöt il yemowariaurö.

13 Ar pël yeem arim äaröa ngön kosangötë önëm yeë pötak Anutuu ngönte ke ur yoolak. Pël yeem omën utpet munt nantta yaaurö.”

Yenautök omnaröa lupöt utpet newaspan (Matiu 15:10-20)

14 Yesu pi pël mäak kaalak omnaröen ngön maan seën epël ök mëëa. “Ar pourö nem ngön ök niama epët kat wiak kön wi sokoleë.

15 Omën nëen yaatak yes pipotök lupmer utpet newasën yaë. Lupmeriaan jaarö pötök lupmer utpet yewas.

16 [Katringëpök ngön epët kat wiip.]”

17 Pël mäak omnarö wëen kaata kakaati yesën ruuröak watepang ngön pötaan pëel mëëa.

18 Pëel maan Yesuuk epël mëëa. “E, arta om köpël wëan ma? Omën nëen yaatak yes pipötök tol äak lupmer utpet niwasëpën?”

19 Pipot lupmeri nasën, yaatak seën ya jaar pöten ar köpël ma?” Yesu pim ngön pöt, yenautök utpet naniwaspan pël mëëa.

20 Pël mäak yal menak epël mëëa. “Lupmeriilaan omnant apër jaarö pötök utpet yaniwas.

21 Omën lupmeriaan jaarö pöt epot. Kön utpet, öngre omp nga yaaö, këkain, omën yamëngka, öngre omp wëwëet kom yaaö,

22 war, omën utpet panëët, morök, omën kewilringöt, keimön, omnaröen utpet wesak yaaut, iep inging, irikor.

23 Omën utpet pipotök omën lupmeriilaan apër oröak lupmer utpet yaniwas.”

Pinisia köpël öng namp Yesuun kön wi kosang wesa (Matiu 15:21-28)

24 Yesu kaare yang pör sëp wesak Taia kak naë së oröak ka nenta kakaati ilëak omnarö pim wëaut kat wiipanëak ëlëep wëaap tol äak ëlëep öpën?

25 Tapëtakëer öng namp pim wëaut kat wia. Öng pöp pim koontup lupmeri urmerap wëaup yak Yesuu naë së pim ingrak tok oria.

26 Öng pöp pi maim Siria yangerak Pinisia yangerakaanëp. Pöpök pim koontupökaan urmerap waö ë mëëpënëak ke urak mëëa.

27 Pël ëen Yesuuk epël mëëa. “Rungaarö kaömp nak kep ëëpënëak äaut. Pötaanök rungaaröa kaömpöt wa ëp äak kentörö nemangkën ë yaë pöl ni maimap kaamök naalniingan.”

28 Pël maan öngöpök kangiiir epël mëëa. “Aköp yaap yaan. Pël äaap kentörö rungaarö kaömp yenën ikanöök wë lupöt ti ngentiin na yaë pöl ni kaamök elnä.”

29 Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ni pil yaan nim koontupökaan waö ë yamëerek së.”

30 Pël maan öngöp kaatak së itaangkën pim koontup urmerap piikaan oröak seën ompyaö ka uraan itena.

Yesu pi omën ngön won katun namp ompyaö mowesa

31 Yesu pi Taia kakaan kaip tiak Saiton kak il wesak Kalili i kaöökë naë Tekapolis yangerak ka 10 äak wieëa pörek së oröa.

32 Pël ëen omën ngön won katun namp pim naë mësak së mores rangk mowiipënëak ök mëëa.

33 Pël ëen omën pöp omnaröa naëaan mop nentakël mësak së ulmëak pim mor wotö kat kanöök mowiak waasöp ngësak yangapöök wa momëak

34 kutömweriil iteneë ëm mëak omnampön epël mëëa, “Epata.” Tiarim ngöntak, “Kat kan të.”

35 Maan katëep kan tëen yangapööta kaip tiin ngön yaap äa.

36 Pël yaëen Yesu pi pöta ngönte kaö wesak apanëak nga mëëa. Pi kosang wesak yemaan pit ke ur moolëak aö seën kaö sa.

37 Pit yaan panë sak epël mëëa. “Omnant pout ompyaö wes pet yair. Katunörö

kat nga mowasööre ngön wonörö ngön nga mowasö pël yaë.”

8

Yesuuk omën 4000 pörö kaömp mena (Matiu 15:32-39)

¹ Akun pötak omën kaö pan pim naë wa top äak wë këen wëen ruuröen ngön mäak epël mëä.

² “Ne omën kësang eporöen yaköm kön yawi. Pit neering wë kaömp nanën wëen kët nentepar nent äak yes.

³ Pit këen wes mëen pöt kan kourak yesem utpet äëpnaat. Narö yang waliitëaan waisaurö.”

⁴ Pël maan ruuröak epël mëä. “Pultak wëep kaömpöt tarëkaan koirak omën selap eporö mangkën pangk äëpën?”

⁵ Pël maan Yesuuk, “Arim naë kaömp tolël äak wia?” pël maan, “Kaömp 7,” pël mëä.

⁶ Pël maan omnarö wel aisapën mäak kaömp 7 pöt wak Anutuun yowe mäak pelak ruurö mangkën omnarö mena.

⁷ Pël äak i kaö imën kopët naar wieä pöaar tapël wak yowe mäak omnarö mampënëak mëä.

⁸ Pël ään omën pourö nak kep wesak kaut olaan wak kër 7 pötë waulön peö ää.

⁹ Omën kaömp na pörö selap pan, 4000. Nëen wes mëen kaalak yesën

¹⁰ tapëtakëer ruuröaring wangaöök ilëak Talmanuta yangerak së oröa.

Parisi omnaröak retëngtaan mëä (Matiu 16:1-4; Luk 12:54-56)

¹¹ Pörek wëen Parisi omnarö Yesuu naë së oröak kutömweri retëng nent oröön itaampënëak morök elmëak këkre tö mäak piiring ngön nga ela.

¹² Pël ään pi ya këlangönring ëm mäak epël mëä. “Omën peene akun eptak wë eporö ar tol äänak ya retëngët äëmëak yak? Ne yaap niamaan kat wieë. Ne utpet ke piloro arimëen ya retëng nent naalniingan.”

¹³ Pël mäak sëp wesak wangaöök ilëak ëngk komuntakël sa.

Parisiire Erotë omnaröa yisötë ngönte (Matiu 16:5-12)

¹⁴ Yesem ruurö kaömpöt kat kol wiak sa. Pël ään om kopët nent wangaöök wieä.

¹⁵ Pël eaan Yesuuk pitën pepanöm mäak epël mëä. “Ar Parisiire Erotë omnaröa yisötön ngarangk këkë ään.”

¹⁶ Pël maan pitëmënt neneren epël mëä. “Tiar kaömp peretöt wak newaisën äautaan epël yenia.”

¹⁷ Pitëmënt pël yaan kat men äak epël mëä. “Kaömp peretöt kat kol wiak waisan pöten tol ään neneren yemak? Ar songönten äwat nasën ma? Ar kön tektek nasën wë ma?”

¹⁸ Ar iteneäak omnant këkë itnaangkën ääre katöt wëak ngönöt këkë kat nawiin yeë ma? Nem omnant yeë pöten kat kolak wë ma?”

¹⁹ Ne kaömp 5 pöt kom äak omën 5000 pörö mangkën nëen kaut om wiaan wak kër tol äak waulön peö ää?” Pëel maan, “12,” mëä.

²⁰ Än kaömp 7 äak kom äak omën 4000 pörö mangkën nëen kaut om wiaan kër tol äak waulön peö ää?” Pëel maan, “7,” mëä.

²¹ Pël maan epël mëä. “Pöten ar om kön tektek nasën wë ma?”

Yesuuk Pesaita kak omën it il tēja namp ompyaö mowesa

²² Yesure ruurö Pesaita kak së oröak wëen omën naröak omën it il tēja namp Yesuu naë wak së mësël elmëepënëak ke urak mëä.

²³ Pël ään omën it il tējaupë moresi wak kaöökë wilëngkëel së ulmëak itöörarë waasöp mongësak mores kepönöök mowiak pëel mëä. “Omnantön ityaangkën ma?”

²⁴ Maan it il tējaupök it ngaulak epël mëä, “Ne omnaröen itaangkën këraatë ökörö sak waisak yaë.”

²⁵ Pël maan Yesuuk pim mores itöörarë mowiin ompyaö sa. Ompyaö sak itöörar nga ngëna. Pël äak omnant kamaarekre naë wieä poutön këkë pan itena.

²⁶ Pël ään Yesuuk, “Ka epöök ilangan,” pël mäak pim kaatakë wes mëen sa.

Pitaak Yesuu songönte war wes mëä (Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Yesu pi pim ruurö koirak Sisaria Pili-pai kakë naë ka kot wieä pötëel sa. Kam-taöök yesem Yesuuk epël mäak pëel mëä. “Omnarö neen talëp aim?”

28 Pël maan epël mëëa. “Naröak niin, ‘Son i yamëaup,’ pël yaan naröak, ‘Elia,’ naröak ‘Tektek ngön yaaö namp wes,’ pël aim.”

29 Pël maan epël mëëa. “Ën arimtok pöt neen talëp aim?” Pël maan Pitaak epël mëëa. “Ni Kristo, Anutuuk Yaö Niaaup.”

30 Pël maan omnaröen pim songönte ök mapanëak nga mëëa.

Yesuuk pimtë wel wiipna ngönte war wes mëëa

(Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Akun pötak Yesuuk ngës rëak war wesak epël mëëa. “Omën Këep ne wë ënëmak këlangön kësang kat newiire ngarangkre kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangöte ngarangkörö pit kasëng neme-nak nemëngkën wel wiak kët nentepar nent yangaöök wieë wal ëëmaap.”

32 Ngön pöt war wesak ök mëëa. Pël ëën Pitaak pëentak koirak së ngës rëak nga mëëa.

33 Pël ëën kaip ti ruuröa ngësël iteneë Pitaan nga mëak epël mëëa. “Seten, ni sëp newesak së kan newariingan. Nim yaan pipët Anutuu ngönte won, omën ngönte.”

34 Yesu pi omën selap pörek wëauröere pim ruurö wa top ë ulmëak epël ök mëëa. “Omën namp pi nem ënëm elnëepënëak pöt pimtë könöökë kentöt këepöt weseë, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër waalak nem ënëm elnëep.

35 Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp nemëenre nem ngön ompyautaan yak wëwëet këepöt wasëpna pöt pim wëwëet orö morëëpnaat.

36 Ën namp yangerakë omnant pout kent ëak weim wëen pötök pim wëwë ompyaut utpet mowasën won sëen omën pötök tolëël kaamök elmëëpën? Pël naëpan.

37 Ma namp pim wëwë ompyaut kaalak öpënëak pöt öröpöt kangiiir mampën?

38 Namp pi omën utpet ëak Anutuun kön wi kosang newasën yaaö eporöa tektrak wë nemëntre nem ngönëntaan kön wiin öö ëëpna pöp pi Omën Këep nook nem Pepapë ëwaö nem rangk wiaan nem ensel ngëëngkörö koirak wais oröak piin kaaö elmëëmaap.

9

1 Ne yaap pan niamaan. E taua eporö arëkaan narö wel nawin wëen Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöt weëre kosangring yaaröön itaampun sa.”

Yesu pi möönre koröp maim wa (Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Kët 6 ëak won sëen Yesu pi Pitaare Semsre pim nangap Son pörö koirak rosir wali naöök së pitëmënt wakaima. Pël ëak pi pitëm ëöetak möönre koröp maim wa.

3 Ulpëenëp kölam panë tëen ëwa elmëa. Pöt yang omnaröa naënganëël ëa.

4 Pël ëën pit itaangkën Eliaare Moses pi-arip oröak Yesuring ngönaak yeem wëa.

5 Pël yaëen Pita pi köpël yak Yesuun köntak epël mëëa. “Kaöap, ten eprek wëen ompyaö yaë. Pötaan ka kot nentepar nent ëak ök renaan, nent nimëen, nent Mosesëen, nent Eliaëen ëak.”

6 Ruurö pit yaan sak reireë yaurem Pita pi köntak pël mëëa.

7 Pël yaëen tapët pöt uröam kölam ëwa nempel irë kaka elmëen Anutuuk uröamta öngpökaan epël mëëa. “Epop nem Ruup. Ar pim ngönte kat wiin.”

8 Pël maan pit it nalaan nal ëak itena pöt Yesu pimënt wëa.

9 Pit rosiraöökaan yeirëem Yesuuk pitën pepanöm epël mëëa. “Arim omën it köpëlöt ityaangk pöten omnaröen peene ök man-gan. Ënëmak Omën Këep ne weletakaan wal ëënak omnaröen ök man.”

10 Maan ruurö pit ngön pöt yak wesak wë pitëmënt neneren epël mëëa. “Weletakaan wal ëëpna pöt tol nent?”

11 Pël mëak Yesuun epël mëak pëël mëëa. “Elia wet rëak waisëpnaap ngön kosangöte ngarangkörö pit tol ëënak pël aim?”

12 Pëël maan epël ök mëëa. “Yaap, Elia pi wet rëak oröak Anutuu Yaö Nëeap nemëen omnant kopëta wasëpënëak äaut. Pötaanök ‘Omën Këepön utpet wesak mëak këlangön kat mowiipnaat,’ ngönëntak pël retëng ëa pöta songönte tol nent?”

13 Eliaan pöt epël ök yeniak. Pi yok oröak wëen omnaröak pitëm kentöök utpet mowasëpënëak ngönëntak ëa pöl elmëaup.”

Yesuuk yokot nampökaan urmerap waö ë momëa
(*Matiu 17:14-21; Luk 9:37-43*)

14 Pit rosiraöökaan ru muntaröa naë së itaangkën omën selap pitëm naë oröak wëen ngön kosangötë ngarangk narö pitring ngön nga yaalem wëa.

15 Pël yaëen omën pörö Yesuun itenak yaan sak tapëtakëer së koirak yoöre ërëp mëëa.

16 Pël ëen pi epël mëak pëel mëëa. “Ar tol ëenak ngön nga yaal?”

17 Maan omën pörökaan nampök oröak epël mëëa. “Rë yanuulaup, urmer ngön won sa nampök nem yokotup utpet yemowasënak wak yewais.

18 Yokot epop urmerapök kët ël epotë mök ë moolaan ngentiak këmtakaan kepop yaaröem këët nampnamp mënak ingre mor kosang sak wiaakë yaë. Pël yaëen nim ruuröa naë wak wais waö ëëpënëak ök maan pit ök ëen pangk naën yaë.”

19 Maan Yesuuk epël ök mëëa. “O omën kön wi kosang yewesaut wonörö, aë. Ar neen kön wi kosang nenewasën yeem kön wiin akun tolëël arring wë arim könömöt weim öm? Yokotup nem naë wak waiseë.”

20 Pël maan yokotup wak yesën urmerap Yesuun itenak tapëtakëer yokotup mök ë yangerak moolaan rikrik yaurem wieë kepop yangësa.

21 Pël yaëen Yesuuk pepapön epël mëak pëel mëëa. “Epët akun taltak orö morëa?” Maan pepapök epël ök mëëa. “Kotuukëer.

22 Urmer epop yokotup utpet wasëpënëak esuwesiire imeri wa yemoolëaup. Ni pöta weëre kosang wiaan pöt tenipön yaköm kön niwiak kaamök elni.”

23 Maan Yesuuk epël mëëa. “Weëre kosangtaan yaan. Pötaan niamaan kat wi. Namp pi kön wi kosang yewesautaring öpna pöp omnant pout yok pangk ëëpnaap.”

24 Pël maan tapëtakëer rungaapë pepapök ngön ë olëak epël mëëa. “Ne kot nent kön wi kosang yaniwas. Nimtok nem kön wi kosang yewesaut wiapre kor epët kosang newas.”

25 Pël yemaan Yesuuk omën selap pim naë së yaaröön urmerapön nga mëak epël mëëa. “Ngön won katun epop, ngön kosang

yeniak. Ni oröak kama së kaalak waisngan.”

26 Pël maan urmerap ngön kaëpëer oröak sëpënëak yokotup wa moolaan ngentiak wel ök wiak wieëa. Pël ëaan omnarö itenak, “Wel wia,” pël mëëa.

27 Pël yemaan Yesuuk yokotup moresi moröak wal ë tau moulmëa.

28 Pël ëak kaata kakaati yeilaan pim ruurö pëentak së epël mëak pëel mëëa. “Ten tol ëak waö elmëënëak poprak ëan?”

29 Maan epël ök mëëa. “Urmer ke pipëlörö omën nentak won, kimang ngöntak waö ë momëët.”

Yesuuk pim wel wiipna ngönte ök maan akun nentepar ëa

(*Matiu 17:22-23; Luk 9:43-45*)

30 Pit yang pör sëp wesak Kalili yangerak së oröak sa. Pöt omnarö piin kat wiipanëak ëlëep sa.

31 Yesem ruuröen epël mëak rë moula. “Omnaröak Omën Këep ne ngaaröa moresi neulëen pit nemëngkën ket nentepar nent won sëen kaalak weletakaan wal ëëmaap.”

32 Pël maan pit ngön pöt kat wiak ëngk ma ë ëen pëel mapënëak ëak kas ëen sëp wesa.

Wotöök wëauta ngönte

(*Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48*)

33 Pël ëen yesem Kapaneam kak së oröa. Pël ëak kakaati së ruuröen pëel mëëa. “Ar kamtaöök oröpmorëenök neneren mëëaurö?”

34 Pël maan pit om ngön won sak wëa. Pöt pit kamtaöök yesem, “Talëpök wotöök wë,” pël mëak neneren maö seima pötaanök.

35 Pël ëen wel aisëak ruurö wa top elmëak epël ök mëëa. “Namp pi wotöök öpënëak pöt muntaröa kasngaël wë inëen elmëep.”

36 Pël mëak runga kot namp wak pitëm tekarak tau moulmëak moresök kaamök elmëëë epël mëëa.

37 “Omën nemëen yak runga kot ke epëlëp sant elmëepna pipop ne sant elnëepnaap. Neen sant elnëepa pöpök nemënt won, nem wes nemëaupönta sant elmëepnaap.”

Utpetatëen këkre tö yaauta ngönte

(*Luk 9:49-50; Matiu 18:6-9; Luk 17:1-2*)

³⁸ Sonök Yesuun epël mëëa. “Rë yanuu-laup, ten itaangkën omën namp nim yapintak urmerarö waö ë yamëën itenaut. Pël ëaupök omën pöp tiarim ënëm naën yaë. Pötaanök tenök pël ëëpanëak kan mowari-aut.”

³⁹ Maan Yesuuk epël mëëa. “Kan mowariingan. Namp nem yapintak retëng ke pipëlöt yaaupök tol ëak kengkën sak neen utpet wesak apën?”

⁴⁰ Tiarim yaat komun naurön ëëpnaapök tiarim karip kaamök yaalniaup pël sak öpnaap.

⁴¹ Ne yaap niamaan. Nampök ar Kristoë omnarö pël wesak i pëente nimpna pöt kangit won naëpan.

⁴² “Namp pi kot ke epëlöröakaan namp neen kön wi kosang yewesaupön këk maan pim kön wi kosang yewesaut sëp wasëpënëak yaëën pöt pël ëëpanëën naröak wet rëak kël kësangö pim mesetak öngö moutak i kaöök moolaan i nak wel wiipna pöt pangk ëëpnaat. Pöt omën pöpök maan kot ke epëlöröa namp pim kön wi kosang yewesaut sëp wasën pöt kangiir utpet kaö panëët pim naë orööpnaat.

⁴³ Pël ëak nim moresök utpet nent koirën pöt il olam. Mor kopëtasring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pouwesiarring wëën Anutuuk parëaöök es kosangwesi niolaan pangk naën ëëpnaat.

⁴⁴ [Parëaöökë ngëëpörö wel nawipañëerö. Esuwesta nariinwes.]

⁴⁵ Ma nim ingesök utpet nent koirën pöt il olam. Ing kopëtasring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pouwesiarring wëën Anutuuk es parëaöök niolaan pangk naën ëëpnaat.

⁴⁶ [Parëaöökë ngëëpörö wel nawipañëerö. Esuwesta nariinwes.]

⁴⁷ Ën omën nim itöök itaampëetak weru nuulaan utpet ëëmëak yeem pöt it pö ur olam. It kopët naööring Anutuu wa ngaöök yanimë pötak ömë pöt ompyaö. Pouraring wëën Anutuuk es parëaöök wa niolaan pangk naën ëëpnaat.

⁴⁸ Parëaöökë ngëëpörö wel nawipañëerö. Esuwesta nariinwes.

⁴⁹ Tomunat yenautë yoola pöl esuwesök omën pouröa rangk olapnaat.

⁵⁰ Tomun pöt ompyaut. Pël ëautak pim misëngö won sak wiaan tol ëak kaalak misëng wasën pangk ëëpën? Ar tomuneta ök sak wë neneraan mayaap ëeim ön.”

10

Öng wes yamëauta ngönte (Matiu 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Yesu pi pörekaan Yutia yangerere Yotan ëngk komuntakël së oröa. Pël ëak pörek wëën omën selap pan kaalak pim naë së oröa. Pël ëën pim yaaö pöl kaalak ngönën ök mëak rë moula.

² Pël yaëën Parisi naröak së morök elmëak pëel mëëa. “Omën namp pim öngöp wes mëën pangk ëëpën ma?”

³ Maan Yesuuk epël mëëa. “Moses pi pöta ngönte tolëël niia?”

⁴ Pël maan pit epël mëëa. “Namp wes mëëpënëak pöt pep kosangwer menak wes mëëpnaat. Moses pi pötaan kuure mak niiaut.”

⁵ Maan Yesuuk epël mëëa. “Moses pi arimtë lup kosang yaautaan yak ngön kosang pipët retëng ë nina.

⁶ Pël ëaap songöntak Anutuuk omën ket ëëpënëak öngre omp pouwaar ket ë ulmëa.

⁷ Pël ëa pötaanök omp namp pim ëlre pepaar sëp wesak öngöpë naë rë olaan

⁸ piarip möönre koröp kopët naö pël sak wë. Ngönte pël wia pötaanök piarip pouwaar won, kopëtap pël sak wë.

⁹ Anutuuk erën ë ulmëa pötaanök omnaröak pangk kom naëngan.”

¹⁰ Pël mëak kakaati së wë ruuröak Yesuun taptan pëel maan

¹¹ songönte epël ök mëëa. “Omp namp pim öngöp wes mëak muntap öpna pöp pi öngre omp wëwëet kom ëak saun koirëpnaap.

¹² Ën öng namp pim ompöp sëp wesak muntap koirëpnaap pi tapël öngre omp wëwëet kom ëak saun koirëpnaap.”

Yesu pi rungaarö welaköt elmëa (Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Omnarö pitëm rungaarö Yesuuk pim mores pitëm rangk mowiak welaköt elmëëpënëak wak yesën pim ruuröak pitën nga mëëa.

14 Pël yaëen pi itenak kön wiin utpet sëen ya këlangön kön wiak epël mëëa. “Nga mangan. Wes mëen naë waisëp. Ke pilorö Anutuuk wa ngaöök momëëpënëak yaö yema pötaanök.

15 Ne yaap niamaan. Namp pi runga kot eporöa Anutuun kön wi kosang yewesa pöl naën ëëpna pöt Anutuu wa ngaöök yamëautak yok pangk neilaan ëëpnaat.”

16 Pël mëak pit moröëë pim mores pitëm rangk mowiak welaköt elmëa.

*Omën omnant kësang wieëaupë ngönte
(Matiu 19:16-30; Luk 18:18-30)*

17 Yesu pi pörek sëp wesak sëpënëak yaëen omën namp pöömpö së pim naë oröak ingrak tok oriak epël mëak pëël mëëa. “Tenim rë yanuula ompyaup, ne tol ëak wëwë kosangta yaö sum?”

18 Maan Yesuuk epël mëëa? “Tol ëënak neen, “Ompyaup,” pël yenëaan? Anutu kopëtapökëër ompyaup.

19 Ni ngön kosangöt epël kat yawiaup. Ni omën mëngkanok. Öngre omp wëwëet kom ëënganok. Ni këkain ëënganok. Ni omën muntaröen kaar manganok. Ni muntarö morök elmëak pitëm omnant wa ëp ëënganok. Ni nim ëlre pepaarë ngön ngaröm.”

20 Pël maan omnamp pi mëëa. “Rë yanuulaup, pipot pout nem kotuukaan ë waisëimaut.”

21 Pël maan Yesu pi pöpön iteneë piin kent ëën epël ök mëëa. “Köpët nent wia pöt ëëm. Ni së nim omnant menak sumat wak omën omnant wonörö këëpöt wes man. Pël ëën kutömweri omnant kosangöt orö nirëëpnaan. Pël ëak wais nem ënëm elnë.”

22 Pël maan omnamp pi urömere kaar es kësang wieëaup yak këëpöt sak ya utpetaring sa.

23 Yesën Yesu kaip ti ruuröen iteneë epël ök mëëa. “Omën monere uröm kaö wieëaurö Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapënëak pomp ë yaë.”

24 Pël maan ruurö pit ngön pöt kat wiak yaan sak yaëen kaalak rangk epël mëëa. “Nem ruurö, Anutuu wa ngaöök yanimë pötak yeila pöt omën könöm panëët.

25 Pol kamel namp yok pangk wap poë koröp korir yamë pööké kanöök ilapna pöt

kengkën. Ën omën monere uröm kësang wieëauröak Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapna pöt könöm panëët.”

26 Pël maan ruurö pit kat wiak yaan panë sak epël mëëa. “Omën ke pilorö Anutuu wa ngaöök yamëautak neilaan ëëpna pöt omën tolëëlëpök wëwë kosangtak öpën?”

27 Maan ruuröen it kos ëëë epël mëëa. “Omnaröak pangk naëngan. Pël ëënëëtak Anutu ke nentere nent yaaupök omën ke pilötë kanöt koirëpnaataan poprak naëpan.”

28 Pita pi ngön pöt kat wiak Yesuun epël mëëa. “Kat wi. Ten omnant pout sëp wesak nim ënëm elniaut.”

29 Maan Yesuuk epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Namp pi kaare yang, sasre nan, ëlre pep, koröngre ru, ëmre ya pöt nemëënre nem ngön ompyautaan yak sëp wasëpna pöp

30 pi omën kangut kësang pan öpnaap. E yangerak wë kaare yang, sasre nan, ëlre pep, koröngre ru, ëmre ya omën pipot kööre tokë rangk orö morëëpnaat. Pël ëak wë ënëmak akun kaöaöök wëwë kosangët öpnaap.

31 Pël ëak pöt wetëëröakaan selap ënëm rapnaat. Ën ënëmaröakaan selap wetë rapnaat.”

*Yesuuk pim wel wiipna ngönte ök maan
akun nentepar nent ëa
(Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34)*

32 Pël mëak kan yesem Yesuuk wet rëak Yerusalemë kanöököl yesën sa. Pël yeem pöl ko wesak yesën pit yaan sa. Pël ëak ënëm imaurekaan kas kön wial sa. Pël yaëen pim ru 12 pöröen pëlëër wa top elmëak omnant pim naë orööpnaatön war wesak epël ök mëëa.

33 “Kat wieë. Tiar peene Yerusalem kakë yewais. Pörek sëen Omën Këëp ne omnaröak kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröa naë neulëën pit ngön yaatak ne wel wiimëak neak ngönën köpëlöröa naë wes nemëën

34 pitök ökre was neak waasöp ngës nenak pës nemöak këra yetaprak nemöön wel wiak akun nentepar nent won sëen kaalak wal ëëmaap.”

*Semsre Son piarpim kaö sak öpënëak ki-
mang mëäuta ngönte
(Matiu 20:20-28)*

³⁵ Sepetii ruaar, Semsre Son, piarip Yesuu naë së epël mëäa. “Rë yanuulaup, tenip omën nenten kimang niaan nimpëak kent kön yawi.”

³⁶ Maan, “Tol elniimëak yak?” mëak pëël mëäa.

³⁷ Pël maan piarip epël mëäa. “Ni kat wiin wë ënëmak nim weëre kosang ierre kasiröök tenip nim kopirarë, namp yaap-këel namp katnëel, wel aisëeë ngarangk öpenaat.”

³⁸ Pël maan Yesuuk epël mëäa. “Arpim yenëak pöta songönte arip köpël wë. Ne kelöntak i kakam yaaut yen pöl këlangön kësang kat wiimaap. Pöt arip pangk ëënëëwaar ma? Ën omnaröak i yanimë pöl këlangön kësang kat newiipnaap. Pöt arip pangk ëënëëwaar ma?”

³⁹ Maan epël mëäa. “Yok pangk pël ëënaawaar.” Maan Yesuuk epël mëäa. “Nem i kakam numa pöt arip yaap nënëëwaar. Ën i nemëëpna pöt yaap pël ëënëëwaar.”

⁴⁰ Pël ëënëëtak nem kopirarë yaapkëëlaan katnëel wel aisapnaata ngönte nook naëngan. Pël ëëpënëak yaö mëäauröakëer wel aisapnaat.”

⁴¹ Pël yaëën ru munt 10 pörö kat wiak Semsre Son piaripön kön wiin utpet ëa.

⁴² Pël yaëën Yesuuk wa top elmëak epël ök mëäa. “Yang nantë omp akörö pitëm omnarö nga ëak ngarangk yaalmë. Pël yeem pitëm ikanöök ngarangk narö moulmëen pitta tapël omnarö ngarangk yaalmë.

⁴³ Arim naë pël orööpan. Arëkaan namp kaö sak öpënëak pöt ar pouröa inëen elniip.

⁴⁴ Ën arëkaan namp arim wotöök sëpënëak pöt pi kot panë sak ar pouröa inëen panë elniip.

⁴⁵ Pi nem yeë epël ëëp. Omën Këep ne arök inëen elnëenëak neiraan. Nemtok inëen yaat mënak omën pouröa kangüir nem wëwëet këëpöt wes nimpëak irëaup.”

Yesuuk Yeriko kak omën namp it nga mowesa

(Matiu 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Yesure ruurö kak së oröak ka pö il wesak yesën pitëm ënëm omën kësang sa.

Pël yaëën omën il tēja omnant won namp kan ëöök wel aisëak wëa, yapinte Patimias Timiasë ruup,

⁴⁷ puuk, “Yesu Nasaret kakaanëp yes,” yemaan kat wiak ngës rëak ngön ë olëak epël mëäa. “Yesu Tewitë ëap, ni neen yaköm kön newi.”

⁴⁸ Pël yemaan omnaröak leng ëëpën mëak nga yemaan pi kat nemowiin ke urak kaalak ngön ëak epël mëäa. “Ni Tewitë ëapök neen yaköm kön newi.”

⁴⁹ Ngön yemaan Yesu kat wiak kamtaöök leng ëak taueë epël mëäa. “Maan waisëp.” Pël maan omnaröak it il tējaupön epël mëäa. “Ngön yeniaarek kosang sak wal ëak wais.”

⁵⁰ Pël maan pi ngön pöt kat wiak tapëtakëer pim kelte er olëak wal ëak Yesuu naë sa.

⁵¹ Së oröön epël mëak pëël mëäa. “Tol elniimëak yaan?” Maan it il tējaupök epël mëäa. “Aköp, ni aan ne it nga sum.”

⁵² Maan Yesuuk epël ök mëäa. “Nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaö yesënrek së.” Pël yemaan tapëtakëer itöörar nga sëen Yesuu ënëm sa.

11

Yesu pi pol tongkiipök Yerusalem kak së oröa

(Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Son 12:12-19)

¹ Pörekaan yesem Yerusalem kak temanöm wesak Olip rosiraöök Petepasiire Petani ka pöteparë së oröak Yesuuk ru naar wes mëak

² epël mëäa. “Arip ka ëngköök së oröak tapëtakëer itaangkën pol tongki ru namp omnaröa wel naisaanëp wii ngan ë ulmëen öpna pipop wilak mësak waisën.

³ Yawilën omën nampök aripön, ‘Oröp ëënëak yeë?’ pël yeniaan pöt epël man. ‘Aköpök epopön ya. Teënt kaalak wes mëen waisëpnaat.’”

⁴ Pël maan ruaar piarip së pol tongki ruup ka kanrak temanöm wii tēja ulmëen wëen koirak wila.

⁵ Yawilën omën pörek wëauröak itenak epël mëäa “Aë, arip tol ëënëak yawil?”

⁶ Pël yemaan Yesuu ngön mëäa pöt ök maan kat wia.

7 Pël een Yesuu naë mēsak sē pitēm ulpēenōrō pērēak rangk wiin Yesu wel aisēa.

8 Pël een omēn selap pitēm ulpēenōt pērēak kamtaōōk mourō yesēn narōak ya lupōōk sē kewisat ilak kēemre kewis elmē sa.

9 Pël ēak omēn selap, narō wetēere narō ēnēm, pël yeem ngōn ēak epël maō sa. “Yowe.

Akōpē kēm ngōntak yewais epopōn yaya mepa.

10 Tiarim ēap Tewit pim wa ngaōōk mēa pōta okōt orōōpēnēak yaē.

Pōtaan ērēpsawi ēēpa.

Anutu ngaarēk wēaup, yowe.”

11 Pël elmē Yerusalem kak sē orōak Yesu pi ngōnēn tup kaōeta kakaati sē ilēak omnant itenak ēwat sak yanget wiap yoolaan pim ru 12 pōrō koirak Petani kakē sa.

Yesuuk kemmentēn nga maan umōn rēa (Matiu 21:18-19)

12 Ēlpamōk Petani kakaan wal ēak yesem Yesu kēen elmēa.

13 Pël een kamaarekaan itaangkēn kem nement ēp wileēa. Pël een uta wesak naē sē ap wesa. Ulōp yauta akunet temanōm nasēn yak epōt pēen wēa.

14 Pël een itenak epël mēēa. “Niikaan ulōpōrō utōn omnarō kaalak nanēn panē ēēpnaat.” Pël yemaan ngōn pōt pim ruurō kat wia.

Yesuuk ngōnēn tup kaōeten muumōngk mēēa (Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Son 2:13-22)

15 Pël ēak Yerusalem kak sē orōak Yesu pi ngōnēn tup kaōeta kakaati sē itaangkēn omnarō omnant ngawi yeem wēen itenak pit waō ē momēak omēn mon ngawingawi yaurōa urōtere omēn int ekōrō menak sum yewaurōa urōt kaip ti moolēa.

16 Pël elmēak ngōnēn tup kaōetak omēn ke pilōt wak sēpanēak nga mēēa.

17 Pël elmēak epël mēēa. “Ngōnēn pepeweri Anutuuk epël ēa. ‘Nem tup pipten yang ēl epotē omnarōa kimang yenēa kaat pël apnaat.’ Ar pipël yaēen kēkain yaurōa kaata ok yes.”

18 Pël yaēen kiri ar yaaō kaōarōere ngōn kosangōtē ngarangkōrō pit itenak,

“Tol ēak mēngkēn won sēpēn?” pël mēak neneren mēēa. Pël ēak, “Omēn pourō pim ngōnēntaan yaan sak yaurō,” pël mēak kas een sēp wesa.

19 Pël ēak wiap kan Yesure ruurō pit ka kēsangō sēp wesak sa.

Kemmenti umōn rēauta songōnte ok mēēa (Matiu 21:20-22)

20 Ēlpamōk kemmenti wēa pōrek kaalak sē itaangkēn kēra pōment umōn rēak wēa, misēnōtēaan epōtē pout.

21 Pël een Pita itenak ngōn mēēa pōt kōn wiak epël mēēa. “Akōp itan. Kēra kem nim umōn rapēnēak mēan pōment umōn rēak wēep.”

22 Pël maan Yesuuk epël mēēa. “Ar Anutuun kōn wi kosang weseim on.

23 Ne yaap niamaan. Nampōk tomōn epōon, ‘Tiak i kaōōkēl sē orō,’ pël yamēem kōn selap ēak yok pangk pël ēēpēn ma won pël kōn nawiin pim ok mēēa pōt kē orōōpnaat pël kōn wi kosang wasēpna pōt kē orōōpnaat.

24 Pōtaanōk ok niamaan. Ar omēn nēntaan kōn wiak Anutuun kimang manē pōt, ‘Yok wa,’ pël weseē kōn kosang yawiin orō nirēēpnaat.

25 Kimang manēak omēn nampē saunat arim naē wiaan pōt won wes moolan. Pël yaēen arim Pep kutōmweri wē pōpōk arimot tapël ent ē nuulapnaat.

26 [Ēn ar omnarōa saunat won wes nemoolan ēēnē pōt Pep kutōmweri wē pōpōk arimot nemoolaan ēēpnaat.]”

Yesure wotōōkōrō neneren morōk elmēa (Matiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yesure ruurō pit kaalak Yerusalem kak sē orōak Yesu ngōnēn tup kaōeta kakaati sē wēen kiri ar yaaō kaōarōere ngōn kosangōtē ngarangkōrōere kaōarō pit pim naē sē orōak

28 epël mēak pēel mēēa. “Nim eprek ē yaēn pipot talēpē kēm ngōntak ēeimēn? Talēpōk pël ēēm niia?”

29 Maan Yesuuk kaalak epël mēēa. “Ne ngōn kopēt nent pēel niamaan. Ar kēēt ok neaan pōt ne talēpē kēmtak omnant yeēan pōt niamaan.

³⁰ Sonë i mēeima pöt talëpök maan eima? Anutuuk ma pimtök kön wiak eima? Aan kat wiim.”

³¹ Pël maan pitēmēt neneren epël mēea. “Tiar tol mapen? ‘Anutuuk,’ pël mape-naatep pi epël niepan. ‘Tol ēēnak Sonë ngōnten kön wi kosang newasēn yeē?’

³² Ēn, ‘Son pimtök,’ pël mapenaatak pöteta omēn pourō Sonōn tektek ngōn yaaō omēn kēep pël yamēea pōtaan kas ēa.”

³³ Pël mēak Yesuun kangiir epël mēea. “Ten köpël,” maan Yesuuk epël mēea. “Nookta ne talëpë kēmtak yeēan pöt ök neniangan.”

12

Wain ya ngarangk utpetarōa watepang ngōnte

(Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Yesu pi watepang ngōnöt apēnēak ngēs rēak nent epël mēea. “Omēn namp wain ya newer ngēntak ēm ök rēak wain ulöpörō wamp olapna yang ōngöpō tēak ngarangk ēēpna ka wali nent ök rēa. Pël ēak ya omnarō ngarangk moulmēak pimēt yang wali nerek sē wakaima.

² Pël ēak wē kē jaarōa akunet temanōm sēen inēen ru namp ulöp narō öpēnēak ngarangk moulmēaurōa naē wes mēen sē orōön

³ tang möak waō elmēen elek kaalak sa.

⁴ Sēen ya pepapök kaalak inēen ru muntap wes mēen sēen kepōnōök möak utpet mowesa.

⁵ Pël ēen pi kaalak muntap wes mēen sē orōön mēna. Pël ēen kaalak muntarō wes mēen sē orōön ngarangkörōak nga elmēak narō tang möak narō mēna.

⁶ Pël ēen pimtē ru ulöpök kopētap pimēntring wēaup pim ngōnte ngaarēk öpnaat wesak wes mēa.

⁷ Pël ēen ngarangkörō piin itenak pitēmēt neneren epël mēea. ‘Omēn epöp pim pepapē mor kolut pout öpnaap. Pōtaanök mēmpa. Pël ēen yaat tiarimēen sēpnaan.’

⁸ Pël mēak mēnak pim sokur ya lupōōkaan wilēngkēel moolēa.”

⁹ Pël mēak Yesuuk epël mēea. “Yaaweri pepapök ngarangkörō tol elmēepēn? Pi

orōak ngarangk pörō mēnak pim ya lupōōk ngarangk ompyaō narō moulmēepnaat.

¹⁰ Ngōnēn pepeweri ngōn epël wia pöt sangk kelak kat nawiin yaaurō ma?

‘Wap omēn ka ök yarēaurōa wēl ē moolēaut Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.

¹¹ Anutu pimtök pël yaalmēen itaangkēn ompyaō panē yaē.’ ”

¹² Yesu pi pël maan wotōökörō pit watepang ngōn pöt kat wiak pi pitēmēen ko wesak ya pël wesak wali öpēnēak kön wia. Pël ēautak omnarōen kas ēen sēp wesak sa.

Yesuun takis yemengkautaan morök elmēa

(Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Yuta omēn wotōökörōak Parisi-ire Erotē omēn narō Yesuun morök elmēepēnēak wes mēa.

¹⁴ Pël ēen pit Yesu naē sē orōak epël mēea. “Rē yanuulaup, ten nim songōnte ēwat wē. Ni ngōn kaar naēn, yaap panēēt yaaup. Ni isaare irēa pourōen omnant möōngkraar kangk naalmēen yaaup, omēn ompyaut pēen Anutuuk ök niiaut omēn pourō yaap wesak rē yanuulaup. Pōtaanök ni aan kat wiin. Sisa takis monat yemangk pöt pangk yeē ma won?

¹⁵ Sisa pöp takis mampen ma Anutu pimēt mampen?” Pël yemaan Yesu pi pitēm morök yaalmēa pōten itenak epël mēea. “Ar tol ēēnak morök yaalnē? Mon kēl nent neneē.”

¹⁶ Pël maan nent mangkēn pēel mēea. “Kōnre yapin epot talëpēēt?” Maan pit epël mēea. “Sisaēēt.”

¹⁷ Pël maan puuk epël mēea. “Sisaēn yaō ēa pipot Sisa mampun. Ēn Anutuun yaō ēa pipot Anutu mampun.” Pël maan pit yaan sa.

Weletakaan wal yaauta ngōnte

(Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Pit yesēn Satusi ngōnēn omēn narō Yesu naē sa. Pit weletakaan wal yaaō pöt won wia pël yaaurō. Pit sē orōak epël mēak pēel mēea.

¹⁹ “Rē yanuulaup, Moses pi tiarimēen ngōn kosang nent epël retēng ēaap. ‘Omēn namp ōng wak ru won wē wel wiin pöt pim nangapök kaalak ōng pöp wak wē rungaap orōön pöt pim nanēpē yaō sēpnaat.’

20 Pël èen omèn nanang narö 7 äak wakaima. Pël äaurö nanëp öng namp wak ru won wë wel wia.

21 Pël èen nang pim rakëp öng tapöp wak ru won wë wel wia. Pël èen ènëmak nang 3 pöpök öng tapöp wak ru won tapël wë wel wia.

22 Pël äaap omèn 7 eporö pit öng kopët tapöp wak ru won wë wel wiin ènëmak pitëm öng kapirëpta tapël wel wia.

23 Pötaanök omèn 7 piporö öng kopët tapöp wauröep wë wal ëëpna akunaöök talëpë öng sëpën?"

24 Pël maan Yesuuk pitën epël mëëa. "Ar ngönëre Anutuu weëre kosangöön ëngk ma e weseë irikor ngön yak.

25 Weletakaan wal èënë akunaöök ar omnarö öngre omp naëngan. Kutöm enselöröa ök tek önëëro.

26 Èn weletakaan wal yaauta ngön pöt, Moses pi këra kotumentëk es wëlëng yokotön itenak sëen Anutuu ngön ök mëëa pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? Ngön pöt epët. 'Ne, Apramre Aisakre Yakop pitëm Anutu.'

27 Anutu pi wel wiauröaap won, öp wëauröa Anutu. Ar irikor ngön yak."

*Yesuun ngön kosang kaöeten pëël mëëa
(Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28)*

28 Pit Yesuring neneren ngön kaip tik-tik maim wëen ngön kosangötë ngarangk namp naë së kat wiin Yesu pi këëkë wesak kaip ti yemaan kat wiak epël mëak pëël mëëa. "Ngön kosang taltak kaöet?"

29 Maan Yesuuk epël mëëa. "Ngön kosang kaöet epël wia. 'Israel omnarö, ar kat wieë. Anutu tiarim Aköp, pi kopëtap Omp Ak Këëp.

30 Pötaan nim lupmerre könöpre kön yawiautere wëëre kosang pipot nem Omp Ak, Anutuun muumöngk wasën wiaap.'

31 Pöta kar nent epël wia. 'Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipön elmëëm.' Ngön kosang piptepar kaöetepar, muntat il yewas."

32 Pël maan ngön kosangötë ngarangkëpök epël ök mëëa. "Rë yanuulaup, ni ngönte aan kat wiin kë panë yes. Anutu pi yaap Omp Ak kë kopëtap. Pim ök namp naön.

33 Pël äak piin lupre kön yawiaare weëre kosangöt muumöngk pëël elmëëre èn nimtëen yaën tapël nim karipëen lup sant elmëëmëet piptak Anutuun kiri ke nentere nent ar yaaö pöt il yewas."

34 Pël maan Yesu kat wiin omnamp kön tektekring yemaan kat wiak epël mëëa. "Ni Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöta temanöm yesën." Pël maan akun pötak omnarö Yesuun pëël mapnaaten kas èen sëp wesa.

*Yesu pimtök Kristoon pëël mëëa
(Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44)*

35 Yesu pi ngönën tup kaöetak ngönën ök yamëem epël mëak pëël mëëa. "Ngön kosangötë ngarangkörö pit tol èënak Kristo pi Tewitë äap pël aim?"

36 Ngëëngk Pulöök Tewitën maan epël äa. 'Anutu puuk nem Aköpön epël yema. "Ni wais nem yaapkëetak öm.

Pël äaan nimëën kööre tok yaaö piporö nook nim weëre kosangöökë karök moulmëëmaat."'

37 Tewit pimtök piin, 'Nem Aköp,' pël mëëaupök tol èënak Tewitë äap pël yaë?" Pël yemaan omèn ngönën tup kaöetak wëaurö kat wiin misëng pan äa.

*Yesuuk ngön kosangötë ngarangköröaan
pepanöm mëëa*

(Matiu 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:45-47)

38 Yesu pi ngön ök maö yesem yal menak epël mëëa. "Ar ngön kosangötë ngarangköröa utpetatön ngarangk këëkë èen. Pit ulpëen waliit mëak wa topöök omnarö koirak ërëpsawi ngön mapnaaten kent yaaurö.

39 Pël äak ngönën tupötëëre këëre imën akunatë itëkëël omèn kaöaröa urötë wel aisapnaaten kent yaaurö.

40 Pit pël yeem öng kapiröröa omnant pout pitëmëen weimeë morök elmëak omnaröak pitën kön wiin isëpënëak Anutuun kimang wali yamëëaurö. Omèn ke pilörö pit kangiir akunetak könöm kësangöt koirëpnaat."

*Öng kapir omnant wonöpë ngönte
(Luk 21:1-4)*

41 Yesu pi ngönën tupta kakaati mon yawia urta ngësngësöök wel aisëë itenaan

omnarö mon yawia. Pël yaëen omën mon kësang wieëa selap së mon kësangöt wia.

⁴² Pël yaëen öng kapir omnant won namp pi mon kot köp möa nentepar wia.

⁴³ Pël yaëen Yesuuk pim ruuröen ngön mäak epël ök mëëa. “Öng kapir omnant won epopë mon yawi eptak omën muntaröaat il yewas.

⁴⁴ Omën monaringörö pit ëlöt wiaan kopëtetepar yawi. Ën öng kapir epop pi omnant wonöpök pim wieëaut wiak won pan wesak wë.”

13

Yesu pi ngönën tup kaöet utpet sëpnaata ngönte ök mëëa

(Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yesu ngönën tuptakaan oröak yesën pim ru nampök epël ök mëëa. “Elei, ru yanuu-laup itan. Ngönën tup epët kël kosangötök taë panë wesak ök rëaap. Ompyaö pan.”

² Maan Yesuuk epël mëëa. “Peene itaangkën kësangpel ök rëaan itenak yaan pippel epël wi naöpan. Ënëmak ngaaröak wais tup epët tööl olaan kël naö naöökë rangk wi naöpan, utpet panë sëpnaat.”

Këlangön akunet orööpnaata ngönte

(Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Ngönën tup pöt nal komuntakël wiaan Yesu Olip tomök së wëen Pitaare Sems, Sonre Entru pit së Yesuun pëentak epël mäak pëel mëëa.

⁴ “Omën nim yaan pöt akun taltak orööpën? Akun pöt temanön yesën oröpöt oröön ten itenak ëwat sën?”

⁵ Pël maan Yesuuk ngës rëak epël mëëa. “Ar omnaröak lupöt wa irikor elniipanëen këëkë ngarangk ëën.

⁶ Naröak wais nem yapintakël, ‘Ne Kristo,’ pël niak omën selap pitëm lup wa irikor elmëëpnaat.

⁷ Ar nga yapinte kat wiak kas ëëngan. Akun kaöaö ngolöp yaëen omën pipot wet rëak orööpnaat.

⁸ Omën kur nementëkaanöröak kur nementekël nga ëëpnaat. Ën yang omp ak nampë omnaröak munt nampë omnaröaan nga ëëpnaat. Pël yaëen moupötta tapël we naöökël së möak naöökël pël ëëpnaat. Pël yaëen kaömp ngöntök kësangpel orööpnaat.

Pipot öng nampë ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawi pöta ök ëëpnaat.

⁹ “Ar omnaröen ngarangk këëkë ëën. Pit ar kaöaröa naë niulëen pitök maan ngönën tupötë pës nimööpnaat pötaanök. Ar nem ruurö pël weseë pitök ar yang ngarangkre omën omp ak naröa naë ngön yaatak niulëëpnaat. Pël ëën pitëm ëöetak nem ngönte tekeri wesak manëët.

¹⁰ Akun pöt teënt pet nairpan. Wet rëak ngön ompyaut yang ël epotë pangk ë pet irëpënëak ëaut.

¹¹ Pötaanök ngön yaatak yanuuulëen ngön tol nant man pël ëak kön selap ëënganok. Akun pötak Anutuuk arim lupötë anëët ök niapna pipot an. Pël ëën anë pöt arim ngönöt pël naëpan, Ngëëngk Pulöökë ngönöt pël ëëpnaat.

¹² Omën naar nanëpök nangapëen kup mowiin mëmpnaat. Pepapökta ruupëen kup mowiin mëmpnaat. Ën koröngre ruuröak ëlre pepaarëen kup mowiin mëmpnaat.

¹³ Ar nem ru sak wë pötaan omën pourö ya sangën ëën kööre tok elniipnaat. Pël ëëpnaatak omën weë sak wëak wel wiipnaarö Anutuuk kama öpnaat.”

Omën utpet panëët omnant utpet yewesaut ngönte

(Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Ënëmak omën utpet panëët omnant utpet yewesaut wiaapanëak nga ëaurek wiaan itaampunëët.” (Ar ngön epët sangk kelënëerö pöten këëkë kön wiaan.) “Pël yaëen Yutia yangerak wëaurö kas rosiraöökël sën.

¹⁵ Pël yeem ka tomök öpnaapök kaata kakaati së omnant öpan.

¹⁶ Ën yaak öpnaapta kak së ulpëenre omnant öpan.

¹⁷ Elei, akun pötak ru kepringre ru kapa yemaurö tol ëëpën?

¹⁸ Ar omën kas yaaö pipot kopi akunetak orööpanëen Anutuun kimang man. Akun pötak ar yok pangk kas nasëngan pötaanök.

¹⁹ Akun pötak këlangön kaö panë kat wiinëët. Ke pil nent Anutuu kutömre yang ket ëaurekaan yewaisem e wë eptak naaröön ëaut. Ënëmeta naaröön ëëpnaat.

²⁰ Aköp pi akun pöt mënt wasëpënëak kön wia. Pi pël naën ëa talte omën pourö

kö sën. Omën yaö wesauröaan akun pipët mënt wasëpnaat.

²¹⁻²² Akun pötak kaar omën selap oröak naröak pitëmtën, 'Ne Kristo,' pël yaan naröak, 'Ne tektek ngön yaaö omnamp,' pël niaapnaat. Pit omnarö morök elniin pitëm ënëm ëënëak retëng weëre kosangringöt ëëpnaat. Yaap, pit omën Anutuu yaö wesauröeta morök elniak pël ëëpnaat. Pötaanök nampök, 'Kristo e oröak wë,' pël yeniaan nampök, 'Kristo ëngkrek oröak wë,' pël yeniaan pöt kat mowiingan.

²³ Ne omën pöt naaröön wiaan ök yeniak. Pötaanök ënëmak yaaröön ëngk ma e wasnganok."

*Omën Këëpë orööpnaata ngönte
(Matiu 24:29-31; Luk 21:25-28)*

²⁴ "Akun pötak omnarö këlangön kat wi pet yairën këtëp röök ulöpnaat. Pël ëën ngoonöpta ngaap yesën

²⁵ ariat kutömweriaan tiak yengentiin kutömweri omën weëre kosangringöt këlok sëpnaat.

²⁶ Pël yaëen Omën Këëp ne weëre kosangre iere kasir nemotring kutöm kepilötë yaaröön itaampnaat.

²⁷ Pël ëën nem enselörö wes mëen së nem omën yaö wesaurö yang we naöökaan naöök, oorekaan öngkrek, kutömre yang kauteparëlaan wa top elmëepnen ëa."

*Këra wasmentë ngönte
(Matiu 24:32-35; Luk 21:29-33)*

²⁸ "Ar këra wasmentë yaë pöten kön wieë. Këra pöment ëp këre sak wil yewatën itenak kopi akunet temanöm yes pël yewas.

²⁹ Pöta ök omën yeniak epot yaaröön itenak pöt, 'Pim waisëpna akunet temanöm sëen waisëpënëak yaë,' pël wasënëet.

³⁰ Ne yaap niamaan. Omën e wë epörö wel wi won nasën wiaan omën yeniak epot orööpnaat.

³¹ Kutömre yang eptepar won sëpnaatepar. Ën nem ngön epët won nasëpan."

*Omën Këëpë akunet köpël wë pöta ngönte
(Matiu 24:36-44; Luk 17:26-30, 34-36)*

³² "Omnarö ar omën pötë orööpna akun kë panëëten ëwat naön. Ën ensel kutömweri wëauröere Anutuu Ruup neenta ëwat naön. Pep pintokëer ëwat wë.

³³ Ar nem waisuma akuneten köpël wë. Pötaan ngarangk ëak ngaire wa kom ëeim ön.

³⁴ Omën namp ka wauret wiaan yang wali nerek sëpënëak pim inëenörö ngarangk moulmëak neenem ya ngönöt mëak kaata ngarangkëp ngai ëëpënëak mapnaat.

³⁵ Pöta ök arimtë wëwëat ngarangk këëkë ëeim ön. Ka pepap pi wiap kanök ma röök lupöök ma röökre ëlpamën yaëen ma wangam kanök orööpën pöten köpël wë pötaan ngarangk ëeim ön.

³⁶ Ar om ka ureim wëen teënt wais oröön yaan sënganëen.

³⁷ Ngön epët ar omën pouröen ök yeniak. Ngarangk këëkë ëeim ön."

14

Yesu mëmpënëak kup wia

(Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Son 11:45-53)

¹ Kaömp yis namëenöt yenaare Anutuu mait elmëa akunetepar temanöm sëpënëak yaëen kët nentepar wiaan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö Yesu ëlëëp wak mëmpënëak ngön ë kopëta wesa.

² Pël yeem epël mëëa. "Omnarö pit tiarring nga elpanok akun kësangtak pël naëngan."

Öng nampök Yesu i köp nga kampët lë momëa

(Matiu 26:6-13; Son 12:1-8)

³ Yesu pi Petani kak Saimon kësë ëaup pim kaatak së ilëak wëa. Pël ëak kaömp yenem wëen öng nampök i köp nga kamp ompyaö sum kësangring nent kep ompyautaring wak së rëak kepönöök pout lë momëa.

⁴ Pël yaalmëen omën pörek wëauröakaan naröak neneren këëpöt ngön epël mëëa. "Omën sum kësangringët oröp ëen utpet yewas?"

⁵ I kamp ompyaö piptak mon 300 kina il wesak koirën omën omnant wonörö mangkën pangk ëëpnaatep." Pël mëak öng pöpön ngön kosang mëëa.

⁶ Pël yemaan Yesuuk epël mëëa. "Pël mangan. Ar tol ëënak maan pi ya këlangön kön yawi. Pi neen ompyaö pan yaalnë.

⁷ Omnant wonörö pit akun wali arring wëen sant elmëenëak pöt yok pangk pël elmëenëët. Ne pöt, arim naë akun wali naön ëëmaap.

⁸ Öngöp pi pim elnëepnaal yaalnë. Ne teënt wel wiin yang kel neweerëpnaat. Pötaan tiarim yeë pöl nem koröpöön kan yaö yaalmë.

⁹ Ne yaap niamaan. Ngön ompyaut yang ëlötë aö sëen pangk ëëpnaal öng epopë nem koröpöön kan yaö yaalmë epta ngönteta aö sëen pangk ëëpnaat.”

*Yutasök Yesuun kup mowiipënëak mëëa
(Matiu 26:14-16; Luk 22:3-6)*

¹⁰ Akun pötak Yesuu ru 12 pöröakaan namp yapinte Yutas Keriot kakaanëp puuk kiri ar yaaö kaöaröa naë së piin kup mowiipënëak war wesak ök mëëa.

¹¹ Pël ëën pit kat wiak ya kë sak sum mampënëak mëëa. Pël maan pi Yesuun kup mowiipënëak kan ap weseima.

*Yesure ruurö mait kaömp na
(Matiu 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Son 13:21-30)*

¹² Kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëëngktak Anutuu mait elmëautaan kiri sëpsëporö yamöa akunet temanöm yesën Yesuu ruuröak piin epël mëak pëël mëëa. “Ka taltak së Anutuu mait elmëa akunetak kaömp nëmpenaat ar ëak kopëta wasënëak kent kön yawiin?”

¹³ Pël maan ru naarën epël mëak wes mëa. “Arip kak së oröak omën namp i kepit wak wëen koirak pöt pim ënëm sën.

¹⁴ Pël ëak kaatak yeilaan pöt ilëak ka pepapön epël ök man. ‘Rë yanuulaupök, “Nem ruuröaring ka taltak Anutuu mait elmëauten kön wiinaan kaömp nën,” pël ya,’ pël man.

¹⁵ Pël ök maan ka kaö ngaarëk nent urre korumön ëak ompyaö wesauten pet elniin pötak tiarimëen kaömp ar ëak kopëta wasën.”

¹⁶ Pël maan ruaar kak së oröak mëëaul ëak mait kaömpöt ar ëak kopëta wesa.

¹⁷ Wiap kan Yesu pi ru 12 pöröaring ka pötak së ilëa.

¹⁸ Pël ëak kaömp yenem Yesuuk epël ök mëëa. “Ne yaap niamaan. Arëkaan nampök

neen kup mowiipnaat. Neering kaömp yenem wë eporö arëkaan.”

¹⁹ Maan ruurö pit ngës rëak pöppöp epël mëak pëël mëëa. “Aköp, nook ma?” “Aköp, nook ma?” pël maö sa.

²⁰ Pël maan mëëa. “Ru 12 arëkaan namp neering kaömp peret iistak wariak mangkën yen epopök.

²¹ Omën Këëp ne ngönëntak nemëen ëa kan pöök së wel wiimaap. Ën nemëen kup mowiipna pöp, elei, kangut kësang pan öpnaap. Pim ëlëpök nawilën ëanëen ompyaö ëan tapön.”

*Kë mena
(Matiu 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Korin 11:23-25)*

²² Pit kaömp yenem Yesuuk kaömp nent wak Anutuun yowe mëak pel menak epël mëëa. “Epët nem mëësëpëtak wa neë.”

²³ Pël mëak wain kelön nent wak Anutuun yowe mëak mangkën pourö na.

²⁴ Yenën mëëa. “Epët nem iit. Arimëen il yoolaan Anutuuk sulöp ngolöpët taë yewas.

²⁵ Ne yaap niamaan. Yangerak eprek wain iit peene nëen pet yair. Arring kaalak nanën wë ënëmak akun kaöaök Anutuu naë wain i maim nent nëmpenen ëa.”

*Yesu pi Pitaë yak mowasëpnaaten ök mëëa
(Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Son 13:36-38)*

²⁶ Pit kaömp na pet irak ngönën tan nent mëak kakaan oröak Olip tomökël sa.

²⁷ Kan kourak yesem Yesuuk epël mëëa. “Peene eptak ar pourö ne sëp newesak kas sënëët. Arim pël ëënë pöt ngönëntak ngön nent epël wia. ‘Ne sëpsëp ngarangkëp mëngkën sëpsëporö repak sëpnaat.’

²⁸ Ne yaap wel wiin weletakaan wal ë neulëen wet rëak Kalili yangerak së wëen ar ënëm waisënëët.”

²⁹ Pël maan Pitaak epël mëëa. “Eporö sëp niwesak kas sëpën koröp. Ne pöt, pël naëngan pan.”

³⁰ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Peene rök eptak kokor ngön nentepar naën wiaan ni akun nentepar nent yak newasumëët.”

³¹ Maan Pitaak epël mëëa. “Nimënt yan- imëngkem ne nempënëak yaan pöteta yak

naniwasën eëmaap.” Maan ru pim karurö kaamök ëak tapël mëäa.

Yesu pi Kesemani ngësöök Anutuun ök mëäa

(Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Pörekaan yesem yang lup nenta yap-inte Kesemani pörek së oröak Yesuuk ru-uröen epël mëäa. “Ar eprek wëen ne ëngkrek së Anutuun kimang memaan.”

³³ Pël mëak Pitaare Semsre Sonringörö koirak sa. Yesem ngës rëak ya këlangön kön wiak ya ngës pan ëa.

³⁴ Pël yeem epël mëäa. “Ne ya këlangön panë yeem wel wiima yangap yaë. Pötaanök kosang newesak neering itiiit öpa.”

³⁵ Pël mëak kot nent ëngkël së ë kosaö yangerak wesirak këlangön akunet Pepapök kat wiin pël naën eëpnaat ëen pöt mop mowiipënëak kimang mëäa.

³⁶ Pël yeem epël mëäa. “Pep ni om-nant poprak naën yaaup. Pötaanök ni kön wiin pangk ëen pöt këlangön nem naë orööpënëak yaë epot mop wasum. Nem könöök won, nim könöökë wiaul eëm.”

³⁷ Pël më pet irak kaalak së itaangkën ka uraan Pitaan epël mëäa. “Saimon, ni tol ëënak ka uraan? Kot nent neering itiiit naöngan ma?

³⁸ Moröktak wiap sënganëen lup itiiit wë Anutuun kimang maë. Arim lupöt kengken yeëetak koröpöt könöm yaalni.”

³⁹ Pël mëak kaalak së kimang mëäa tapët kaalak mëäa.

⁴⁰ Kimang më pet irak kaalak së itaangkën ka ureëa. Pit ka urakaim olëak wal ëen pangk naën ëen ngön nent nemaan ëa.

⁴¹ Pël ëen kaalak së kimang mëak waisën akun nentepar nent sëen epël mëäa. “Ar om ka könkön ureim wë ma? Peene epët nemëen kup mowiipna akunet temanöm yes. Omën Këep nemëen kup mowiak omën utpetaröa moresi neulëepnaat.

⁴² Wal ëen sëpa. Omën nemëen kup mowiipnaap e yaarö.”

Yesu wali wa

(Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Son 18:2-12)

⁴³ Yesu pi pël yamëem wëen pim ru 12 pöröakaan namp yapinte Yutas pöpring

omën kësang pan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö maan inre tang wak së oröa.

⁴⁴ Yutas Yesuun kup mowiipna pöp wet rëak pitën epël mëäa. “Ar ewat sënëen tot numaatak pël yaëen tapöp wesak wali wak taintaë wesak wak sën.”

⁴⁵ Pël mëak pi teëntom Yesuu naë së, “O Aköp,” pël mëak tot na.

⁴⁶ Pël yaalmëen itenak wak kosang wesa.

⁴⁷ Pël yaëen ru piiring wëauröakaan nampök pim öpwer yepatuukaan tëak kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp möak pim katëep per olëa.

⁴⁸ Pël yaëen Yesuuk epël mëäa. “Ar neen ngaap wesak ne wali neönëak inre tang wak yewais ma?

⁴⁹ Ne kët ël epotë ngönën tup kaöetak arring wëaup. Pël ëen ar akun pötë neneön ëaurö. Pël ëaap epël yaalnëen ngönën pepeweri nemëen retëng ëa pöt kosang yes.”

⁵⁰ Pël yemaan pim ruurö sëp mowesak kas sa.

⁵¹ Pël yaëen yokot ulwas namp poë koröpö pëen ureëaup pim ënëm yesën

⁵² wali wëen poë koröpö wil menak kas pöömpö sa.

Yesu kiri yaaö wotöököpë kaatakël mësak sa

(Matiu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Son 18:13-14, 19-24)

⁵³ Pit Yesu mësak kiri ar yaaö wotöököpë naë së wëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö wa top ëa.

⁵⁴ Pël ëen Pita pi ënëmënëm sa. Pël ëak kiri ar yaaö wotöököpë ka tomök oröak ëmöökö kakaati së ilëak pit Yesu tol yaalmë pöt itaampënëak ngai omnaröa tekarak wel aisëak es mor yesa.

⁵⁵ Pël ëen kiri ar yaaö kaöaröaere kansol pourö Yesu mëmpnaan omën naröak kaar rëak pim utpet ëautön mapënëak ap wesa.

⁵⁶ Pël yeem omën selap pan pimëen kaar maan pitëm ngön pöt mëngkre mëngk naën ëa.

⁵⁷ Pël yaëen omën naarök kaar epël mëäa.

⁵⁸ “Ten epël aan kat wiaut. ‘Ne ngëengk tup omën moresök ök rëa epët tööl olëak kët

nentepar nent omën moresök ök nerapanë nent ök remaat.’ ”

⁵⁹ Pöteta aan mêngkre mêngk naën ëa.

⁶⁰ Pël ëen kiri ar yaaö wotöököpök pitëm tekrak wal ëak Yesuun epël ök mëëa. “Pitëm nimëen ngön ya epëten tol yewasën? Ni kangiir nent naëngan ma?”

⁶¹ Pël maan Yesu pi nerek wak nemaan wëen kiri ar yaaö wotöököpök epël mëak pëel mëëa. “Ni Kristo Yaya Yemak pöpë Ruup ma?”

⁶² Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Nimtë yaan pi tapët. Pötaanök ne nia-maan kat wieë. Ënëmak Omën Këëp ne Anutu weëre kosangëp pim yaapkëel wel aisëak kutöm kepilötë yewaisën it nengem-pun sa.”

⁶³ Pël maan kiri ar yaaö wotöököp ya utpet pan ëen pimtë ulpëënëp keli yoolëem pim omnaröen epël ök mëëa. “Tol ëen omën munt narö piin ngön mapnaaröen kaalak ap weseim öpen?”

⁶⁴ Pi Anutu il yemowasem utpet wesak yaan ar yok kat wia. Ar tol yak?” Pël maan epël mëëa. “Pi utpet yaarek wel wiip.”

⁶⁵ Pël mëak narök ngës rëak waasöp ngës menak itöörarë ngep elmëëë möak, “Talëpök yanimö?” pël mëak polisörö mangkën pitök wak möa.

Pitaak Yesuun yak wesa

(*Matiu 26:67-75; Luk 22:56-62; Son 18:15-18, 25-27*)

⁶⁶ Pita pi ka tomök ëmööké kakaati wëen kiri ar yaaö wotöököpë inëen koont nampök së

⁶⁷ itaangkën Pita es mor yesën itenak epël mëëa. “Namp, ni Yesu Nasaret kakaanëpring wëaup.”

⁶⁸ Pël maan pi yak wesak epël mëëa. “Ne nim yaan pipten ëngk ma e yewas.” Pël mëak ëm kanrak yaaröön kokor ngön ëa.

⁶⁹ Pël ëen inëen koontup piin itenak kaalak omën naë wëauröen epël mëëa. “Yaap, pitëkaan omën namp epop.”

⁷⁰ Pël maan pi kaalak yak wesa. Pël ëak akun kot nent wë olëak omën pim naë wëaurök epël mëëa. “Ni yaap pitëm tok-takaanëp, Kalili omnamp.”

⁷¹ Pël yemaan Pita pi kosang panë wesak ngön köntak epël mëëa. “Ne Anutuu ëöetak omën arim yak pipopön köpëlëp.”

⁷² Pël yemaan kokor ngön aan nentepar ëa. Pël ëen Yesuuk ngön epël mëëa pöt kön wia. Kokor akun nentepar ngön naën wiaan akun nentepar nent yak newa-sumëëp mëëa pöten kön wiak yaköm ëen ing kaö ëa.

15

Yesu Pailatë naë wak sa

(*Matiu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Son 18:28-38*)

¹ Ëlpam walën kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöaröere kansol pourö wa top ëak Yesu mëmpnaata ngönte kosang wesa. Pël ëak wii tëak narök mësak së Pailatë naë moulmëa.

² Pël ëen Pailatök epël mëak pëel mëëa. “Ni Yuta omnaröa omën omp aköp ma?” Maan “Yok yaan pi tapët,” pël mëëa.

³ Pël yemaan kiri ar yaaö kaöarö pit ngön kësang panë kosang wesak ök mëëa.

⁴ Pël yaëen Pailat pi Yesuun epël mëak pëel mëëa. “Pit nimëen ngön könöm wesak yaan tol ëënak kat wieëak nerek naën yaën?”

⁵ Pël maan Yesu pi ngön kangut nemaan pan yaëen Pailat pi yaan sa.

Pailatök Yesu mëmpënëak mëëa

(*Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Son 18:39-19:16*)

⁶ Krismaki poutë akun kësang pötak yang ngarangkëp pi omnarök omën namp wii kaatakaan wes mëpënëak maan pöt wes më pël yeëa.

⁷ Akun pötak omën namp wii kaatak wëa yapinte Parapas. Puuk omën muntaröa wotöök wëak nga yaalem namp mëna. Pël ëen pötaan wii kaatak ulmëa.

⁸ Pël ëen omën selap pit Pailatë naë së wa rongan ëak krismaki poutë yaalmëaul elmëëpënëak ök mëëa.

⁹ Pël ëen Pailatök epël ök mëëa. “Yuta omnarö arim omp aköp mait elmëak wes nimëëmaan. Kat wiin pangk yaë ma?”

¹⁰ Yuta omën kaöarö Yesuun om pas kaaö kön wieë wii kaatak moulmëa pöt pi ëwat wëak pël mëëa.

11 Pël maan kiri ar yaaö kaöaröak omnaröen Parapas Yesuu urtak wilak wes meëpnaan mapënëak kék mēēa.

12 Pël yaēēn Pailatök kaalak epël mēak pēēl mēēa. “Pël ē kosang yewas pöt arim omp ak pël yemak pöp tol ēēm?”

13 Maan elek wiak mēēa. “Pi kēra yetaprak wel wiip.”

14 Maan epël mēēa. “Omēn epop utpet oröp nent ēa?” Maan rangkrangk ngön ē olēak epël mēēa. “Kēra yetaprak wel wiip.”

15 Pël maan Pailat pi pitēm kentöt pet irēpnaak yak Parapas wes mēa. Ēn Yesuun pöt maan pol koröp wapötringöök momöak kēra yetaprak mööpënëak ngaaröa ngēsē wes momēa.

Ngaaröak Yesuun ököökre waswas elmēa (Matiu 27:27-31; Son 19:2-3)

16 Pël ēēn ngaarö pit Yesu mēsak oröak sē yang ngarangkēpē ka kaö nerak ulmēak maan nga omēn pourö pim naē wa rongan ēa.

17 Pël ēak ngaaröa ulpēēn köp möa namp momēak wii öng oröauuk ul ket ēa nent kepönöök mowaēa.

18 Pël elmēak rar rē mowesirak epël mēēa. “Yowe, Yuta omnaröa omp aköp.”

19 Pël mēak kalaö naööring kepönöök momöak waasöp ngēs menak rar rē mowesirak ngēēngk yemowesaul ököök elmēa.

20 Ököökre waswas pël elmēak ulpēēn köp möaup pērēak kaalak pimtēēp mē moulmēak kēra yetaprak mööpënëak mēsak sa.

Yesu kēra yetaprak möa

(Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Son 19:17-27)

21 Kamtaöök yesem omēn namp koirapinte Saimon, Sairini kakaanēp, Alesantaare Rupas piarpim pepap. Pi yaakaan yewaisēn koirak kék maan Yesuu kēra yetapēr waalēn sa.

22 Yesem yang lup nenta yapinta Kolkota, tiarim ngöntak Kepön Kos pötak, sē oröa.

23 Pël ēak wain iitarang i kön kat yokola nent irikor ēak nēmpënëak mangkēn kaaö ēa.

24 Pël ēēn pit kēra yetaprak möak pim ulpēēnre poē koröpöt narö nant öpënëak ngasamtak wia.

25 Pit kētēp kot nent luptakēl yaaprēn 9 kilok pötak möa.

26 Pël ēak pim kepön löötak epël retēng ēa. “Epop Yuta omnaröa omēn omp aköp.”

27 Pël ēak ngaare kēkain omēn naar, namp yaapkēēl namp katnēēl, mö ulmēa.

28 [Pël ēēn ngönēntak epël ēa pöt kē oröa. “Omēn utpet yauröa rongantak ulmēaup.”]

29 Pël ēēn omnarö sak waisak yeem piin sōmre ēlakēer kepön keke elmēak epël mēēa. “Aē, ni, ‘Anutuu ngēēngk tupēt tööl olēak kaalak akun nentepar nent ök remaap,’ pël ēauppe

30 nimtē koröpö kaamök ēēm. Ni yaap Anutuu Ruup pöt kēra yetaprakaan ent ēak ira.”

31 Pël yemaan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötē ngarangkörö pit tapël ökre was elmēak neneren epël mēēa. “Pi omēn muntarö kaamök yaaupök pimtēēn poprak yaē.

32 Pi Kristo, Israel omnarö tiarim omēn omp aköp pöt kēra yetaprakaan ent ēak irap. Pël ēēn tiar itenak piin kön wi kosang wasēpenaan.” Pël yemaan omēn ngēsngēs mö ulmēa pöarta tapël utpet wesak mēēa.

Yesu wel wia

(Matiu 27:45-56; Luk 23:44-49; Son 19:28-30)

33 Kētēp luptak 12 kilok pötak wēēn yanget köö olēak wieē sē 3 kilok ēa.

34 Pël ēēn 3 kilok kētēp tingk wesak yengmaan Yesu pi ngön ēak epël mēēa. “Eloi, eloi, lama sapaktani?” Pöt tiarim ngöntak epël. “Nem Anutu, nem Anutu, ni tol ēēnak ne sēp yenewasēn?”

35 Pël yemaan omēn pōrek taueēaurö pit pōten kat wiak epël mēēa. “E kat wieē. Eliaan merēk yemaap.”

36 Pël yaan omēn namp pōömpö sē i kaö kel newer wain i som yaautak wariak kēkalēp kautak wa tēak Yesu nēmpënëak yemangkem epël mēēa. “Kora. Elia pi wais kaamök elmēēpēn ma won pōten iteempa.”

37 Pël yemaan Yesu pi merēk kaö mēak wel wia.

38 Wel yawiin ngönēn tup kaöetak poē koröp kēsang ngeröök uteēaumpel oorekaan luptak keliak nempelnempel ēa.

39 Pël een ngaaröa wotöököp Yesu pim koëel tau wëaup pi itaangkën Yesu wel wiin epël ëa. “Omën epop yaap Anutuu Ruup.”

40 Yesu yamöön öng Kalili yangerakaan pim enëm yesem kaömpre omnant kaamök elmë ima pörö kamaarek wë iteneëa. Öng pël ëa pöröakaan narö eporö. Maria Matala kakaanëpre Maria muntap Sems kotupre Yose pöaarë ëlëpre Salomi pörö.

41 Pit Kalili yangerakaan Yesuu enëm inëen elmë imaurö. Pitëmënt pëen won, öng munt naröeta Yesuring së Yerusalem kak wakaima.

Yesu yang kel weera

(*Matu 27:57-61; Luk 23:50-56; Son 19:38-42*)

42 Kë yesa akun ngëengket ëlpamökëen wiaan omnant kön yaaö akuneta wiap kanök Yosep Arimatia kakaanëp sa.

43 Pi kansolöröa wotöök wë Anutuu wa ngaöök nimëëpnaaten kent kön wieimaup. Puuk kas kön nawiin Pailatë naë së Yesuu sokuren ök mëëa.

44 Pël een Pailat pi teënt wel wia pöten yaan sak nga omnaröa wotöököpön yas maan sëen pëel mëëa.

45 Pël een nga omnaröa wotöököpök “Teënt wel wia,” pël maan kat wiak Yosepön sokur öpnaaten kuure mak mëëa.

46 Pël maan Yosep pi së poë koröp kölam naö sum ëak së Yesuu sokur yetaprakaan ent ëak poë koröp pöök kör koëak wak së pimtëen wesak kël öngöp tëa naöök wiak kël kaö naö kur kaip tiak kanrak il wari ulmëa.

47 Pël yaëen Maria Matala kakaanëpre Maria Yoseë ëlëp piarip itena.

16

Yesu wal ëa

(*Matu 28:1-8; Luk 24:1-12; Son 20:1-10*)

1 Kë yesa akunet pet irën Maria Matala kakaanëpre Maria Semsë ëlëpre Salomiiringörö pit Yesuu sokurak kolap köp nga kamp ompyaut wa mëëpënëak sum ëak kopëta wesa.

2 Pël ëak Sante ëlpam yewalën oröak kan kourak yesën këtëp apra.

3 Pël een yangaö temanöm yewasem neneren epël mëëa. “Yangaöökë kanrakaan këlö talëpök wa pëlëer niwiipën?”

4 Pël mëak itaangkën kël kësang pö wa pëlëer wieëa.

5 Pël ëaan yangaöök ilëak itaangkën omp ulwas namp ulpëen kölam waliip mëaup yaapkëel wel aisëaan itenak yaan sa.

6 Pël yaëen epël mëëa. “Yaan sëngan. Ar Yesu Nasaret kakaanëp yetaprak möaupön itaampunëak waisan. Pi eprek won wia. Yok wal ëa. Ur koseten iteneë.

7 Ar së pim ruuröere Pitaan ök man. ‘Pi Kalili yangerakël arimëen wet réak sëpënëak ök niaaup. Pörek së itaampun.’”

8 Pël maan öngörö kas utpet ëak reireë urö yangaöökaan oröak kas pöömpö sa. Pël ëak kas panë een omnaröen ök nemaan ëa.

Yesuuk Maria Matala kakaanëp ëö pet elmëa

(*Matu 28:9-10; Son 20:11-18*)

9 [Yesu pi Santeetak ëlpam yewalën wal ëak wet réak Maria Matala kakaanëp ngaan urmer 7 ëak waö ë momëa pöp ëö pet elmëa.

10 Pël een së piiring wëaö muntarö ingre ya ilak aim wëen ök mëëa.

11 Pël een Yesu pi wal ëak wëen öngöp itena ngön pöten kat wiin kë won ëa.

Yesuuk ru naarën ëö pet elmëa

(*Luk 24:13-35*)

12 Akun nentak ingre mor sauröakaan omën naar kak nereké sëpënëak yesën kan kourak möönre koröp maim wak ëö pet elmëa.

13 Pël elmëen piarip së ru muntaröen ök maan kat wiin tapël kë won ëa.

Yesuuk ru 11 pöröen ëö pet elmëa

(*Matu 28:16-20; Luk 24:36-49; Son 20:19-23*)

14 Enëmak ru 11 pörö wa top ëak kaömp neim wëen ëö pet elmëa. Pël ëak wal ëak wëen itenauröak ök maan pitëm lupöt il wariak wëen kön wi kosang nemowasën ëa pötaan kos elmëa.

15 Pël elmëak epël ök mëëa. “Ar yang ël epotë yesem omnaröa wëaul ngön ompyaut ök man.

16 Kön wi kosang yewesautaring i mëëpnaap pi kutömweri yaö sëpnaap. Kön wi kosang yewesaut wonöp pi pöt es parëaöökëen yaö sëpnaap.

17 Kön wi kosang yewesautaring öpnaarö nook weëre kosang mangkën retëng ke

nentere nent epël eëpnaarö. Nem yapin-
tak urmerarö waö ë momëëpnaat. Ngön
köngköm ngolöpöök apnaat.

¹⁸ Kamalörö moröak mësël eëpnaat. I
nak wel yawiaut nëën utpet nemowas-
pan. Yauman yauröa rangk pitëm moröt
mowiin ompyaö sëpnaat.”

Yesu kutömweri isa
(Luk 24:50-53; Ngön 1:9-11)

¹⁹ Aköp Yesu pi ngön pipël ök më pet irën
Anutuuk wak kutömweri isa. Pörek së pim
yaapkëetakël wel aisëak wë.

²⁰ Pël eën pit kaare yang ël epotë pim
ngönte aö sa. Pël yaëën Aköpök kaamök
elmëak retëng nentere nent yaalmëem pim
ngön yaaö pöt yaap pël pet elmëa.]

Luk

Yesu pi wel wiak kutömweri sëen wë ënëmak Luk puuk Yesuu ngön ompyaö epët retëng ëa. Luk pi ngaan root yaatak wakaimaupök Pool kaamök elmëa. Pi Yuta omën wonöp, köpël omnaröakaanëpök Krik omnaröaan retëng ëa. Krik omnarö pöt, wotpil yaauten kön wiin ompyaö yaaurö yak pi Yesuun wotpil yaapöp pöta ngönte retëng ë mena. Pi omnaröen Yesuuk yaköm yaalni pöt pet elmëa. Luk pi Ngön Yaaö Omnaröa Ya Mëmpeimauta Ngönteta retëng ëa.

Pöt epël wia.

Son i yamëaupre Yesuu wilauta ngönte
1:1-2:52

Son i yamëaupë ya mënaut 3:1-20

Yesu i momëen morök elmëaut 3:21-4:13

Yesuu Kalili yangerak ya mënaut 4:14-9:50

Kalili yangerakaan Yerusalemë saut
9:51-19:27

Yerusalem kak Yesuu naë oröaut 19:28-23:56

Yesuu wal ëak kutömweri isaut 24:1-53

Luk puuk Tiopilas pöpëen pep epwer retëng ëa

1 O omën kaöap Tiopilas, tenim tekrakaan omën selap pöröak Anutuuk elmëen tenim naë omnant oröa pötön ökre was retëng ëaut.

2 Pit omën wet rëak omnant oröön itena pöröa këmötëaan ngön kat wiak retëng ëaut.

3 Pël yaëen nem itena pöröen pëël mëak songönöt këkë kat wiaut. Pötaanök wotpil wesak nimëen ë yaningk.

4 Ni kat wiak wet rëak omën muntarök ök niaan kat wian epot yaap tapöt pël wasumëak retëng ë yaningk.

Ensel nampök Sonë wilëpnaaten Sakaraiaan ök mëëa

5 Erot pim Yuta omnarö ngarangk ëak wëa akun pötak kiri ar yaaö omën namp wëa yapinte Sekaraia pöp Eron pim kurmentëkaanöröa naëaan Apaisa pim tok-takaanëp. Ën pim öngöp Elisapet piita Eron tapöpë kurmentëkaanëp.

6 Piarip Anutuu ëöetak wotpil wë pim ngön kosang pout ngar weim wakaima.

7 Pël ëak Elisapet pi ru köpëlëp yak piarip ru won wë ulöp sa.

8 Sekaraiaare kiri ar yaaö pim karurö pit Anutuu ngönën tup kaöetak së ilëak Anutuu ëöetak neenem yaat mëmpö yesem

9 Sekaraia puuk ka ngerö ngëengktak së köp nga kaampöt kiri ar ëak koulöp wes mëëpënak pitëm yaaul wël elmëen sa.

10 Pël yaëen akun pötak omën yaap sa pörö pit tomök wa top kësang ëak Anutuun kimang maim wëa.

11 Pël ëen Sekaraia pi itena pöt Aköpë ensel namp köp nga kaampöt kiri ar yaaö pöta wë yaapköökël tauaan itenak

12 kas kaö ëak reëreë ura.

13 Pël yaëen enselëpök epël mëëa. “Sekaraia, ni kas ëëngan. Anutu pi nim kimang ngönte kat wia. Pötaanök nim öngöp Elisapet pi nim yokot namp wilëpnaat. Pël ëen pim yapinte Son pël mam.

14 Pël ëak ni ya kë sak ërëpërëp yaëen omnaröeta pim orööpna pötaan ërëpërëp ëëpnaat.

15 Pi Aköpë ëöetak kaö sak wë wain iire i nga muntat nanëmpan. Pim ëlëpë yaatak wëen Ngëengk Pulö pim lupmeri peö ëëpnaap.

16 Puuk Israel omën selap pan lup kaip motiin Anutu pitëm Aköpë naë rë olapnaat.

17 Pi Eliaë ëa pöl weëre kosang wak Aköpë wotöök rapnaap. Puuk peparöa könöt kaip motiin rungaaröaring lup yal mampnaat. Pël ëen omën ngön wa olëolë yaauröeta tapël elmëen wotpil wëauröa könöt kat mowiipnaat. Pël elmëen omën pörö Aköpë waisëpnaataan ko ëak öpnaat.”

18 Pël maan Sekaraia pi enselëpön epël mëëa. “Ten öngöp pouwaar ulöpaar. Pötaanök nim ngönta këët orööpnaalën kön nawiin yeë.”

19 Pël maan enselëpök kangiir epël mëëa. “Ne Kepriel, Anutuu ëöetak wë piin inëen elmëeim wëaup. Pimtok ngön ompyaö epët ök niamëak wes nemëen waisaup.

20 Pël ëen ni kat wiak kön wi kosang newasën yaën. Pötaanök ngön won sak wëen nem ngön yeniak pipot kë oröönak kaalak ngön amëët.”

21 Sekaraia pi ka ngerö ngëengktak akun wali wëen omnarö kor wë kön selap ëa.

22 Pël ëeim wëen ënëmak kakaatiaan oröak ngönaak mapënëak poprak ëa. Pël ëen omnarö pit epël kön wia. “Pi ka ngëenghta kakaati omën it ngolöp nent itena koröp.” Pël ëen pi ngön apënëak pomp ëak moresiarëring ök elmëa.

23 Ënëmak Sekaraia pim ngönën tup kaöetak ya yamëngka akunet pet irën kaalak kakë sa.

24 Pël ëen ënëmak Elisapet ru kepring sa. Pël ëak ëlëepëlëep ëeim wëen ngoon mor nas won sa. Pël ëen epël mëëa.

25 “Aköp pi kaamök elnëak omnaröa ëöetak nem ëöempel won newesak rungaap yenangk.”

Ensel nampök Yesu wilëpnaaten Mariaan ök mëëa

26 Elisapet pöp ru iirak ëaan ngoon mor nas nasiaan namp won sëen Anutuuk ensel Kepriel pöp wes mëen Kalili yangerak ka naö yapinte Nasaret pörekë sa.

27 Pörek öng ulwas namp wëa yapinte Maria pi omp namp Yosep piin yaö elmëen wëa. Yosep pi Tewit pim körööp.

28 Pël ëen Kepriel pi Maria pim naë së epël mëëa. “Yowe, Aköp pi nimëen ya ërëp ëak niiring wë.”

29 Pël maan Maria pi kat wiak ya ngës ëen epël kön wia. “Tol ëënak yoöre ërëp epël yenëa?” pël kön wia.

30 Pël ëen enselëpök epël ök mëëa. “Maria, ni kas ëëngan. Anutu pi nimëen ya ërëp yaë.

31 Nim yokot kepring sak wilumë pipop yapinte Yesu pël mam.

32 Puuk omën kaö sak öpnaap. Pël ëen omnaröak piin yaya mëak Anutu kaö panëëpë Ruup pël mapnaap. Pël ëen Anutuuk pim körööp Tewit pim ëaul yangerakë omnaröa kaö wes moulmëepnaap.

33 Pi Yakopë ëere köröörö ngarangk ëak wakaim öpnaap. Pël ëen pim wa ngaöök nimëëpna pöt won nasëpan.”

34 Pël maan Maria enselëpön epël mëëa. “Tol ëak pël ëëm? Ne omp wonöppe.”

35 Maan enselëpök kangiir epël mëëa. “Ngëengk Puloök nim naë wais Anutu ngaarëkëp pim weëre kosangët nim rangk niwiin kaamök elniipnaat. Pël ëen nim ru

wilumë ngëengk pöpön omnaröak Anutuu Ruup pël apnaat.

36 Kat wi. Nim karip Elisapet pi ulöp saupök ru kepring wë. Ngaan, ‘Pi ru nawilpanëëp,’ pël aimautak peene pöt pi ru kepring wëen ngoon mor nas nasiaan namp ëak yes.

37 Anutu pi omën nant ëëpënëak poprak naën yaaup.”

38 Pël maan Mariaak kangiir epël mëëa. “Ne Anutuu inëen koontup. Pötaanök yaan pil elnëep.” Pël maan enselëp pi sëp wesak sa.

Maria pi Elisapeten itaampö sa

39 Maria pi akun tapëtakëer wal ëak Yutia rosir omnaröa kak nerekël sa.

40 Pël ëak Sekaraia pim kaata kakaati së ilëak Elisapeten yoöre ërëp mëëa.

41 Pël yemaan Elisapet pi Mariaë yoöre ërëp pöt kat yawiin ru Elisapet pim yaatak wëaö pöp elel ëa. Pël ëen Ngëengk Pulö Elisapet piik ilëak peö ëa.

42 Pël ëen ngön ëak Mariaan epël mëëa. “O öng epop, ni öng muntaröa ök won. Anutu pi niin ompyaö yaalni. Ën nim ru wilumë pöpta ompyaö elmëëpnaat.

43 Ne ompyaö talëpëen nem Aköpë ëlëpök nem naë yewaisën?

44 Yoöre ërëp ngön neaan kat yawiin nem yaatak wëaupta kat wiak ërëpsawi ëak elel yaë.

45 Ni Aköpë ngön ök niia pöt kë rapna pöten kön wi kosang yewasën. Pötaan ërëpsawiarang ömëëp.”

Mariaak ërëpsawi ngön mëëa

46 Pël maan Maria pi epël mëëa.

“Nem lupmerök Aköpë yapinte wak yawis.

47 Ën nem könöpök Anutu ne utpetetakaan yeneö pötaan ërëpsawi yaalmë.

48 Pi ne pim inëen koont pasip sant yaalnë. Pötaanök omën peene wë eporöere ënem orööpnaarö pitök neen, ‘Anutuuk ompyaö yaalmë,’ pël apnaat.

49 Anutu weëre kosangëp puuk retëng epët yaalnë.

Pötaan pim yapinte ngëengk wia.

50 Pi omën pim iri wëaurö sant yaalmëaup. Omnaröa öpnaal sant pöt pangk ëak wiaapnaat.

51 Pim moresök ya kosang mënak

omën pitëmtëen wak isak yaaurö wa moolaan yes.

⁵² Pi yang omp ak weëröeta wa moolëak omën yapin wonörö pitëm yapinöt wak isak yema.

⁵³ Pi omën ngöntök yaaö omnant wonörö ulöl wes yemangk.

Ën ulöpre moupring wëaurö ngöntök yémowas.

⁵⁴⁻⁵⁵ Pi tiarim ëaröen Apramre pim ruure ëarö kaamök elniipënëak kosang wesak ök mëëa.

Pötaanök pi pim ngön kosang wesa pöten kön wiak Israel pim ya omnarö kaamök elnieim wë.”

⁵⁶ Maria pi Elisapetring wëen ngoon naar namp ëak won sëen kaalak pim kakë sa.

Elisapetök Son wila

⁵⁷ Elisapet pim akunet temanöm sëen yokot namp wila.

⁵⁸ Pël ëen omën kaköröere nanangarö pit Aköpë sant elmëa pöt kat wiak piiring top ëak ërëpsawi ëa.

⁵⁹ Wë akun 7 ëak won sëen 8 pötak pit yokotup Anutuun yaö wesak pim koröp kaut ilëpënëak wa top ëa. Pël ëak pit Sekaraia pim pepapë yapin ngamp mapënëak mëëa.

⁶⁰ Pël maan ëlëpök ke urak epël mëëa. “Won, tiar pim yapinte Son pël mepa.”

⁶¹ Pël maan pit epël mëëa. “Nim nanang nampë yapinte pil won wia.”

⁶² Pël mëak pepapön mor ök elmëak yapin talte mapën pöten pëël mëëa.

⁶³ Pël ëen pi kël wësap naöön kimang elmëen wa mangkën puuk, “Yapinte Son,” pël retëng ëen pit yaan sa.

⁶⁴ Pël ëen tapëtakëer pim këmët kengkën sëen ngönte orö rëen Anutuun yaya mëëa.

⁶⁵ Pël ëen kak pörök wëaurö pit yaan sak pöta ngönte ka poutë ök maö yesem Yutia yangerak rosiratë ka wieëa pötëëta ök aö sëen pangk ë pet ira.

⁶⁶ Pël ëen omën pöt kat wia pörö om ngön pöt kön wieim wë Aköpök weëre kosang mena pël wesak epël mëëa. “Yokotup kaö sak tol ëëpën?”

Sekaraiaak tektek ngön mëak Aköpön yaya mëëa

⁶⁷ Ngëëngk Pulö Sonë pepap Sekaraia pim lupmeri peö elmëen tektek ngön epël mëëa.

⁶⁸ “Tiar Aköp, Israel omnaröa Anutu pim yapinte wak isak mapa.

Puuk tiar kaamök elniak utpetetakaan ent ë yanuulë.

⁶⁹ Pim inëen ruup Tewit pim kurmentëkaan namp tiar utpetetakaan niöpënëak omën weëre kosangring pöp tau yaulmë.

⁷⁰ Omën pöpön ngaanëer pim tektek ngön yaaö ngëëngköröen ök maan pitëm këmötëaan epël aimaut.

⁷¹ Aköpök tiarim kööre toköröere këëpöt yaniwësaurö pitëm naëaan ent ë nuulëëpnaat.

⁷² Pi ngaanëer ngön ngëëngk kosang wes mena pöten kön wieë tiarim ëarö lup sant elmëeima.

⁷³ Pim ngön kosang wes mena pöt tiarim körööp Apramön epël mëëa.

⁷⁴⁻⁷⁵ ‘Ne ar neen akun poutë ompyaöre wot-pil wë kas naën inëen elnëenëen arim kööre toköröa naëaan kama niömaat.’

⁷⁶ Ën yokot epop, ni wet rëak Aköpëen kan ngësum.

Pël ëëmë pötak omnaröak niin, ‘Anutu Ngaarëkep pim tektek ngön yaaup,’ pël niapnaat.

⁷⁷ Ni Anutuuk pitëm utpetatë kangut kërë moolëak utpetetakaan öpnaat pël ök maan kat wiipnaat.

⁷⁸ Anutu pi tiarimëen sant yaaup.

Pötaan pël elniipnaat.

Pi kutömweriaan namp tiarim naë wes mëen puuk këtëpë yema pöl ëwa elniipnaat.

⁷⁹ Pël ëen omën koutak wëauröere wel wiipënëak yaaurö

ëwa elniak mayaap kanöök niulëen öpenaat.”

⁸⁰ Ënëmak yokot Son pöp kaö sëere könö kaö së pël ëa. Pël ëak yang omën wonrek së wakaim wiak pim ya mëmpna akunet temanöm sëen Israel omnaröa naë orö tekeri sa.

2

*Yesu wila
(Matiu 1:18-25)*

1 Akun pötak Rom yang omp ak Sisa Okastas puuk omën pim iri wëauröa yapinöt öpënëak ngön kosang wia.

2 Ya pöt ngaan namëngkënte, Sairinias pim Siria yanggerak yang ngarangk ëak wëaö akun pötak ngës rëa.

3 Pël ëën omën pourö pit yapin wiipënëak pitëm ka songönötë sa.

4 Yesën Yosep pi Tewit pim körööpök Kalili yanggerak Nasaret pörek wëa. Pötaanök Yutia yanggerak Tewit pim kak Petelem pörekë sa.

5 Sëpënëak pim öng yaup Maria pöpta yapin wiipënëak koirak piarip pouwaar sa. Maria pöp ru kepringëp.

6 Pël ëak wëën Maria pim ru wilëpna akunet temanöm sa.

7 Pël ëën pim yokot wetkaalëp wila. Pël ëak poë koröp kautak kör koëak pol purmakaöröa kaömp umweri öngpök mowiin wieëa. Su kaat omën peö ëa. Pötaanök ur ap wesak purmakaö kaatak së wëa.

Enselöröak pol sëpsëp ngarangköröen ök mëëa

8 Petelem kak pörekë naë omën narö pitëm pol sëpsëpörö rö kan koinë ngarangkëim wëa.

9 Pël ëën Aköpë ensel namp pitëm naë së oröön Aköpë ëwaöök pitëk ëwa elmëën kas kaö ëa.

10 Pël yaëën enselëpök epël mëëa. “Ar kas ëëngan. Kat wieë. Ne arimëën ping ngön ompyaut wak yewais. Yang poutë omnarö kat wiak ërëpsawi ëënëët.

11 Peene öng nampök Tewitë kak eprek rungaap yawil pipop ar omën pourö utpetetakaan niöpnaap. Pi Aköp Kristo, Anutuuk Yaö Mëëaup.

12 Itenak yaap ëa wasënëëtaan wetete niamaan. Poë koröpöök kör koëak pol purmakaöröa kaömp umweri wiaan itaampunëët.”

13 Pël maötaring ensel muntarö kësang pan tapët pöt pitëm karipë naë oröak Anutuun yaya mëak epël mëëa.

14 “Anutu Ngaarëkëp pim yapinte wak isëp. Omen pim lup sant elmëaurö pitëm naë mayaap wiaap.”

Pol sëpsëp ngarangkörö Yesuun itena

15 Enselörö pit kaalak kaip tiak kutömweri sëën sëpsëp ngarangkörö pit neneren epël mëëa. “Tiar Petelem kak së oröak Aköpë ök yenia pipten iteempa.”

16 Pël mëak pit teëntom pan së Mariaare Yosep koirak itaangkën öngaap poë koröpö kör koëak pol purmakaöröa umweri wiaan itena.

17 Pël ëak yokot pöpëën ngön ök maan kat wia pöt ök mëëa.

18 Pël ëën omën pörek wëa pörö pourö pit sëpsëp ngarangköröa ngön ök mëëa pöt kat wiak yaan sa.

19 Ën Maria pöt ngön pöt kat wiak pim lupmeri wa wiak om kön wieima.

20 Pël ëën pol sëpsëp ngarangkörö pit kaalak yesem enselëpök rungaapëën ök mëëa pöl itaampööre kat wi ëa pötëën Anutuun yaya maima.

Yesuun yapin mëëa

21 Yesu wilën wieë akun 7 ëak won sëën 8 pötak pit pim koröp kaut ilak yapinte Yesu mëëa. Yapin pöt pi yaatak won wiaan enselëpök ök mëëaut.

Simionre Ana piarpim ngönte

22 Mariaare ruup piarip kak wë piarpim iirëpna akunet temanöm yesën Moses pim ngön kosangöt ngar wak Yosepring Yerusalem kak së yokotup Aköpëën yaö mowasëpënëak wak sa.

23 Pöt Aköpë ngön kosang epël wia pöt ngar wak pël ëa. “Yokot wetkaalörö wilën pöt Aköpëën yaö mowasën.”

24 Pël ëak piarip Aköpë ngön kosangöt ngar wak Aköpëën yaö mowasëpnaataan int ek naar kiri ar ëëpënëak wak sa.

25 Yerusalem kak omën namp wakaima yapinte Simion. Pi omën wotpil ngönënringëpök omën Israel omnarö utpetetakaan moöpna pöpön kor wëën Ngëëngk Pulö piiring wakaima.

26 Ngëëngk Pulöök ngaan piin epël ök mëëa. “Ni wel nawiin om wëën Aköpë Yaö Mëëaup, Kristo, oröön itenakök wel wiimëët.”

27 Omën pöp Ngëëngk Pulöök elmëën Anutuu ngönën tup kaöetak së wëa. Pël ëën Yosepre Maria piarip rungaap wak ngön kosangta wieëaul elmëëpënëak ngönën tupta kakaati sa.

28 Pël èen Simion pi Yesu wak kapariak epël mëak Anutuun yaya mëëa.

29 “Aköp nim neaan pöt yok kë jaarö.

Pötaanök nuuk aan ne ya kë sak wë wel wiimaan.

30 Nem itöök nim omën ten utpetetakaan niöpënëak yaan pöpön ityaangk.

31 Aköp ni omën pouröak piin itaampunëak ko ë ninaup.

32 Puuk kopël omnaröa lupöt ëwa yaalmë.

Ën Israel nim omnarö tenim yapinte wak yawis.”

33 Yokotupön pël yemaan ëlre pepaar pi-
arip kat wiin pölöppölöp ëa.

34 Pël èen Simion pi welaköt elmëak yokotupë ëlëp Mariaan epël mëëa. “Yokot epopë naë Israel omnarö pit komre kap ëëpnaap. Pël ëak narö pim naëaan kawi ngentiipnaat. Ën narö pim naë tauak kosang sëpnaat. Puuk sowi mowiin omnarö pimëen ngön utpet apnaat.

35 Pit pël yemaan pitëm kön ëlëöpöt yoolök wasëpnaat. Pël yaëen nimëntta ya këlangön ëak yaköm kön wiimëet.”

36 Tektek ngön yaaö öng namp wëa yapinte Ana. Pi Panuel pim koontup, Asa pim kurmentëkaanëp. Pim öng ulwasöök omp wak wëen krismaki 7 ëak sëen

37 wel wiin öng tek wakaima. Pim krismakiat 84. Öng ulöp pöp pi akun poutë ngönën tup kaöet sëp newasën këtëkre rö kan poutë Anutuun yak kë ngës olëak wë kimang maim wakaima.

38 Öng pöp pi akun pötak pitëm naë së Anutuun yokotupëen yaya mëak Yuta omën Anutuuk pit utpetetakaan moöpënëak kor wakaimauröen yokotupë ngönte ök mëëa.

Yosep Mariaare Yesu mësak Nasaret kakë sa

39 Yosepre Maria piarip Aköpë ngön kosangta wieëa pöl omnant pout ë pet irak kaalak Kalili yanggerak Nasaret kakë sa.

40 Pël ëak yokotup kaö sak weëre kosang wak ëwat kaöempelring wëen Anutu pimëen ya kë sa.

Yesu kotupök Anutuu ngönën tup kaöetakë sa

41 Yesuu ëlre pepaar piarip Anutuu mait elmëa akun poutë Yerusalem kak seim yeëa.

42 Pötaanök piarpim yaaul Yesu krismakiat 12 ëak won saupök mësak pit pourö sa.

43 Pël ëak wë ngëengki akonet pet irën kaalak kakë sëpënëak yokotup Yerusalem kak om wëen piarip pöten köpël yak sa.

44 Pël ëak yesem yokotup omën karuröaring yes wesak kët pöt seim wiap kan piarpim kar pöröa naë ap wesa.

45 Pël ëak pitëm naë ap wes pet irak kaalak Yerusalem kak ap wasëpënëak sa.

46 Pël ëak ap weseim wëen akun nentepar nent ëak won sa. Pël èen ënëmak ngönën tup kaöeta kakaati së itaangkën pörek rë yemoulauröa tektrak wel aisëëë pitëm ngönöt kat wiak songönötön pëël maim wëa.

47 Pël èen omën pim ngön kat wia pörö pit pim ngön kaip ti mampööre ëwat yaautaan itenak yaan sa.

48 Pël èen pim ëlre pepaar piin itenak yaan sak ëlëpök epël mëëa. “Yokot epop, tol èënak tenipön epël yaalniin? Ten pep yaköm ë sak niin ap wasö imep.”

49 Pël maan kangiiir epël mëëa. “Oröpmorëenök neen ap wasö im? Arip köpël ma? Ne nem Pepapë kaatak wëep.”

50 Pël maan piarip ngön pöt kat wiak ëngk ma e wesa.

51 Pël èen ëlre pepaaring pit kaalak Nasaret kak së wë piarpim ngön ngar weim wakaima. Ën ëlëp pöt pi omën itenak kat wia pöt pim lupmeri wa wiak kön wieima.

52 Pël èen Yesu pi wë kaö sak pim ëwatte ompyaö ëa. Pël èen Anutüre omnarö piin itaangkën pangk ëa.

3

Son i yamëaup pim yaat ngës rëa

(Matiu 3:1-12; Maak 1:1-8; Son 1:19-28)

1-2 Son, Sekaraiaë ruup, pi yang omën wonrek wëen Anutuuk ya ngön mëëa. Akun pötak omën eporöak yang ngarangk eim wëen Anutuuk pël mëëa. Rom omp ak Taipirias Sisa pi Rom yang pör ngarangk ëak wëen krismaki 15 ëak won sa. Akun pötak Pontias Pailat pi Yutia yanger

ngarangk eeëa. Ën Erot pi Kalili yangera kaõ sak wëen pim nangap Pilip pi Ituriaare Trekonaitas yangera kaõ sak ngarangk ëa. Ën Laisenias pi Apilini yanger ngarangk eeëa. Ën Anasre Kaiapas piarip kiri ar yaurõa wotõok wëa. Akun põtak Anutuuk Sonõn ya ngõn mëëa.

³ Pël ëën pi i Yotanë we naõõkaan naõõk yesem Anutuuk omnarõa saunatë kangut ent ë moolapnaataan lup kaip tiin i momëëpënëak òk maima.

⁴ Põta ngõnte tektek ngõn yaaup Aisaia puuk epël ngõnëntak retëng ëa põt Son pim naë kë orõa.

“Yang pultakaan omën nampök epël ya.

‘Akõpëën kanõ wotpil weseë.

Ngësak ompyaõ panë weseë.

⁵ I kõn pipotta yang rë ngep ëëë.

Pël ëak rosir kotre kaõ pipotta pout mêngkën iri rëëp.

Kan pek wia pipotta wotpil weseë.

Pël ëak kamtaõok kël wia pipotta wa moolëak won weseë.

⁶ Pël ëën omën pourõ Anutuuk utpetetakaan yaniõ põtën itaampenaan.’ ”

⁷ Omën kësang Sonõk i momëëpënëak pim naë sëën epël mëëa. “Kamalõrõa morõk yaalni pøl ar yaurõ. Ar kõn wiin nem naë waisën i nimëëma põt Anutuuk nga elniipënëak ya põt naalniipan.

⁸ Ar lup kaip tiak wëwë põtakël õnë põtakëer omnarõak arën itaangkën lup kaip tian pël ëëpnaat. Arimtë kõnõok epël angan. ‘Ten Apramë kõrõörõ,’ pël angan. Ar kõn wi kosang newasën wë, ‘Ten Apramë kõrõörõ,’ pël anë põt pangk naën. Ne niamaan kat wieë. Anutu pi apënëak põt yok pangk aan kël epotõk Apramë kõrõ korõp orõõpnaat.

⁹ Anutuuk iner këra songõntak wia. Këra nement ulõp ompyaõ nautõn ëëpna põt ku tiak es marën kotõpnaat.”

¹⁰ Pi pël maan pit piin pëël mëëa. “Elei, ten tol ëën?”

¹¹ Pël maan puuk kangiir epël mëëa. “Omën namp pim ulpëën naar wiaan põt omën wonõp namp mamp. Ën namp kaõmpõt selap wiaan põt tapël muntap nant mamp.”

¹² Takis yewa omën narõeta i mëëpënëak sa. Pël ëak pi ngõn põt maan kat wiak epël mëëa. “Rë yanuulaup, ten tol ëën?”

¹³ Maan puuk epël mëëa. “Ar omnarõa naëaan takis õnëak põt ngarangkõrõa niia pil pëën õn. Arõk arimëën kaut õnganok.”

¹⁴ Pël maan nga omën narõeta kaalak pëël mëëa. “Ën ten tol ëën?” Pël maan puuk epël mëëa. “Arta omnarõ möõre kaar ëak sumat wë pël ëënganok. Ar arimtë ya yamëngkauta sumat pëën weë. Muntat õnëak kent ëëngan.”

¹⁵ Son pi pël maan omnarõ pit ërëpërëp ëak pimëën kõn selap ëak epël mëëa. “Epop Yaõ Mëëaup Kristo tapõp korõp.”

¹⁶ Pël yaan pit pourõen epël òk mëëa. “Omën nem ënëm waisëpna põp pim weëre kosangtak nemët il wasëpnaap. Ne utpet epopõk pim ing korõtepar wii nemowilnganëëp. Ne i yaaptaring i yanimë. Puuk põt ar Ngëëngk Pulõ nimëën esuwesi òk arim utpetat kotak won sëpnaat.

¹⁷ Pi pim kat yaurautaring wais kat ur rongan ëak kaõmp ompyaut wa pim kaõmp kaatak wiipnaat. Pël ëak unõnre sõksõk põt wa top ëak es kosangwesi moolaan kot sëpnaat.”

Erotõk Son wii kaatak moulmëa

¹⁸ Son pi ngõn põt òk mëak wa korrõng ngõn munt nantre ngõn ompyaut omnarõen òk mëëa.

¹⁹ Pël ëak yang ngarangk kaõap Erot pi utpet nant yaaupõk pim nanëpë õngõpta wa ëp ëa põtãan ngõn kosang mëëa.

²⁰ Pël ëa põtãa rangk saun kaõ panëët Son wii kaatak moulmëa.

Yesu i mëa

(Matiu 3:13-17; Maak 1:9-11)

²¹ Son pi wii kaatak nemoulmëën wiaan omnarõ i momëak Yesuta i momëa. Pël ëën pi Anutuun kimang yemaan kutõmwer këm nga ëën

²² Ngëëngk Pulõ int ekëpë òk sak Yesuu rangk irëa. Pël yaëën kutõmweriaan ngõn nent epël mëëa. “Ni nem Ruup. Ne niin ya kë sak kent pan yaalni.”

Yesuu ëere kõrõörõ *(Matiu 1:1-17)*

²³ Yesu pi pim krismaki 30 ëak won sëen pim yaat ngës rëa. Pël yaëen omnarök piin kön wiin Yosepë ruup pël ëa.

Yosep pöp Ilai pim ruup.

²⁴ Ilai pöp Matat pim ruup.

Matat pöp Liwai pim ruup.

Liwai pöp Melkai pim ruup.

Melkai pöp Sanai pim ruup.

Sanai pöp Yosep pim ruup.

²⁵ Yosep pöp Matataias pim ruup.

Matataias pöp Emos pim ruup.

Emos pöp Neam pim ruup.

Neam pöp Eslai pim ruup.

Eslai pöp Nakai pim ruup.

²⁶ Nakai pöp Meat pim ruup.

Meat pöp Matataias pim ruup.

Matataias pöp Semen pim ruup.

Semen pöp Sosek pim ruup.

Sosek pöp Sota pim ruup.

²⁷ Sota pöp Soanan pim ruup.

Soanan pöp Resa pim ruup.

Resa pöp Serapapel pim ruup.

Serapapel pöp Sialtiel pim ruup.

Sialtiel pöp Nerai pim ruup.

²⁸ Nerai pöp Melkai pim ruup.

Melkai pöp Etai pim ruup.

Etai pöp Kosam pim ruup.

Kosam pöp Elmatam pim ruup.

Elmatam pöp Er pim ruup.

²⁹ Er pöp Yosua pim ruup.

Yosua pöp Eliesa pim ruup.

Eliesa pöp Sorim pim ruup.

Sorim pöp Matat pim ruup.

Matat pöp Liwai pim ruup.

³⁰ Liwai pöp Simion pim ruup.

Simion pöp Yuta pim ruup.

Yuta pöp Yosep pim ruup.

Yosep pöp Sonam pim ruup.

Sonam pöp Elaiakim pim ruup.

³¹ Elaiakim pöp Melia pim ruup.

Melia pöp Mena pim ruup.

Mena pöp Matata pim ruup.

Matata pöp Netan pim ruup.

Netan pöp Tewit pim ruup.

³² Tewit pöp Sesi pim ruup.

Sesi pöp Opet pim ruup.

Opet pöp Poas pim ruup.

Poas pöp Salmon pim ruup.

Salmon pöp Nason pim ruup.

³³ Nason pöp Aminatap pim ruup.

Aminatap pöp Atmin pim ruup.

Atmin pöp Anai pim ruup.

Anai pöp Esron pim ruup.

Esron pöp Peres pim ruup.

Peres pöp Yuta pim ruup.

³⁴ Yuta pöp Yakop pim ruup.

Yakop pöp Aisak pim ruup.

Aisak pöp Apram pim ruup.

Apram pöp Tera pim ruup.

Tera pöp Neo pim ruup.

³⁵ Neo pöp Serak pim ruup.

Serak pöp Reu pim ruup.

Reu pöp Pelek pim ruup.

Pelek pöp Epe pim ruup.

Epe pöp Sela pim ruup.

³⁶ Sela pöp Kenan pim ruup.

Kenan pöp Apaksat pim ruup.

Apaksat pöp Sem pim ruup.

Sem pöp Noa pim ruup.

Noa pöp Lamek pim ruup.

³⁷ Lamek pöp Metusala pim ruup.

Metusala pöp Inok pim ruup.

Inok pöp Saret pim ruup.

Saret pöp Malalel pim ruup.

Malalel pöp Kenan pim ruup.

³⁸ Kenan pöp Inos pim ruup.

Inos pöp Set pim ruup.

Set pöp Atam pim ruup.

Atam pöp Anutu pim ruup.

4

Setenök Yesu morök elmëa (Matiu 4:1-11; Maak 1:12-13)

¹ Yesu pi Ngëengk Pulöök pim lupmeri peö ëak mësak Yotan imer sëp wesak yang omën wonrekë sa.

² Pël ëak wë kët 40 ëak won sëen Seten pim naë së orök morök elmëa. Akun pötak pi kaömp won pan ëa. Pël ëen akun pöt won sëen këen wel wia.

³ Pël yaëen Setenök epël mëëa. “Ni Anutu Ruup. Pötaanök kël epotön maan kaömp sëen në.”

⁴ Pël maan Yesuuk kangiiir epël mëëa. “Ngönëntak epël wia. ‘Kaömp pöt pëenök omnaröa wëwëet nanimpan.’”

⁵ Pël maan Seten pi Yesu mësak rosir naöök is moulmëak tapëtakëer yangerakë omën poutön pet elmëak

⁶ epël mëëa. “Yang epotë omën nantre nant pötë weëre kosang nem naë wiaan

namp ngarangk elmëepnaataan mempëak pöt mempaat. Pötaanök ni ngarangk ëëmëëtaan nimpëak yeë.

7 Pötaanök ni nem iri ilëak yaya neamë pöt omën epot pout nimëën sëpnaat.”

8 Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Ngönëntak epël wia. ‘Aköp Anutuun yaya mam. Pimënt kopëtapön inëën elmëëm.’ ”

9 Pël maan Seten pi kaalak Yesu mësak Yerusalem kak së ngönën tup kaöeta möröök moulmëak epël mëëa. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök eprekaan öngkrek sörok ola.

10 Pöta ngönte ngönëntak epël wia. ‘Anutu pi pim enselöröen maan ni ngarangk elniipnaat.’

11 Ën ngönën nenteta epël wia. ‘Këlötök nim ingesi niwalpanëën pitök morötök akaak elniipnaat.’ ”

12 Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Ngönën nenteta epël wia. ‘Aköp Anutuun kaamök elniipnaaten ököök elmëëngan.’ ”

13 Pël maan Seten pi morök ke nentere nent elmë pet irak akun nentakëën wesak sa.

Yesu pi Kalili yangerak pim yaat ngës rëa (Matiu 4:12-17; Maak 1:14-15)

14 Yesu pi Pulöök weëre kosang kaamök elmëën Kalili yangerakël kaalak sa. Pël ëën pim ëa pöta ngönte yang pörek sa pet ira.

15 Pël ëën ngönën tupötë ngönën ök yemaan omën pourö pim yapinte ngar wa.

Nasaret omnarö Yesu kaseng mena (Matiu 13:53-58; Maak 6:1-6)

16 Yesu pi Nasaret kak pim kotuuk wakaimaurekë sa. Pël ëak pim yaaul kë yesa akun ngëëngktak ngönën tuptak së ngönënte sangk kelëpënëak wal ëa.

17 Pël ëën nampök Aisaia pim ngönën pepewer mangkën wilak epël retëng ëaö pöt koira.

18 “Aköpë Pulö neering wë.

Pim ngön ompyaut omën omnant wonöröen ök mamëak yenëa.

Pi ngön epël ök mamëak wes nemëën waisaut. ‘Ar wii kaatak wëaurö, nook wil niulëën kan sënëët.

Ën ar it ngaap wëaurö, nook ompyaö niwasën nga sënëët.’

Pi këlangön kat wieim wëaurö pitëm këlangön yemengkauröa naëaan wil moulmëën sëpënëak wes nemëaut.

19 Pi Aköpë omnarö utpetetakaan moöpëna akunet temanöm yes pötenta ök mamëak wes nemëaut.”

20 Yesu pi ngön lup pöt sangk kelak pepewer kaalak köö möak ya omnamp menak wel aisëa. Pël ëën omën ngönën tup pötak wëa pörö pourö piin it kos elmëëëa.

21 Pël ëën ngës rëak epël ök mëëa. “Ngönën lup sangk kelën kat yawi pipët peene kë yaarö.”

22 Pël maan pit piin kön wiin isën kön selap ëak pim këmtakaan ngön ompyaut oröa pöten yaan sak neneren epël mëëa. “E, tiar piin ëwat wëep. Pi Yosepë ruuppe.”

23 Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Tiar akun poutë, ‘Rotap nimtë yaumantë won wasum,’ pël yaaurö. Pöta ök arök neen, ‘Pi yaap ma kaar ya,’ pöt itaampunëak waswas ngön pöt an koröp. Pël neak arök kaalak, ‘Nim Kapaneam kak ya mëngkën kat wian pöt nimtë wëaö eprekta pël namëngkan ma?’ pël an koröp.”

24 Pël mëak epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Tektek ngön yaaö nampök ngönte aan pimtë ka songöntakörö kat nawiin yaaurö.

25 Ne yaap niamaan kat wieë. Arim köröörö tektek ngön yaaup Elia pim ngönten kat nawiin ëën Anutuuk maan kopi nepelën wiaan krismaki 3 ngoon 6 ëak won sëën kaömp ngöntök kësang pan yang poutë wiakaima. Akun pötak öng kapir kësang Israel yangerak wë kaömp ngöntök wakaima.

26 Pël yaëën Anutuuk Elia pitëm naë wes namëën, Saiton yangerak Sarepat kak öng kapir kopët namp wëa pöpë ngësël wes momëën sa.

27 Pöta ök, tektek ngön yaaup Ilaisaë wakaima akunëtak Israel omnaröa naë omën selap kësë ëak wakaima. Omën pörö pitëm naëaan namp ompyaö nemowasën won. Neaman Siria yangerakaanëp pi kopëtapökëer ompyaö mowesa.”

28 Pël maan omën ngönën tupta kakaati wëaurö pit ngön pöt kat wiak ya sangën pan ëa.

29 Pël een wal ëak Yesu moröak kaöökë wilëngkëel sa. Pitëm ka pö tomönta rangk wieëa. Pötaanök pit pi wak parëaöök moolapënëak sa.

30 Pël een Yesu pi pitëm teköök ilëak kö sak sa.

*Yesuuk urmer namp waö ë momëa
(Maak 1:21-28)*

31 Yesu pi Kalili yangerak ka naöökë yap-inte Kapaneam pörek së kët kë yesa akun ngëengktak omnaröen ngönën ök mëëa.

32 Pël een pit kat wiin pi pepapök öngpököt wa kotiak yemaan kat wiak yaan sa.

33 Pël een ngönën tup pöta kakaati omën urmerap pim lupmeri wëaö namp puuk Yesuun ngön ëak epël mëëa.

34 “Elei, Yesu Nasaretaanëp. Ni ten tol el-niim? Ni utpet niwasumëak waisan koröp. Ne niin ewat wë. Ni Anutuu naëaan Omën Ngëengkep.”

35 Pël maan Yesuuk urmer pöpön ngön kosang mëak epël mëëa. “Ni ngön angan. Omën pipop sëp mowesak oröak së.” Pël maan urmer pöp utpet nemowasën, om oröak sëpënëak pi kutpat ë omnaröa teköök moolëak oröak sa.

36 Pël een pit yaan panë sak neneren epël mëëa. “Elei, ngön epët tol nent? Pi weëre kosangring urmeraröen ngön maan kat wiak oröak kas yesëp.”

37 Pël mëak pit pöta ngönte aö sëen yang pörek ka wieëa pötë sa pet ira.

*Yesuuk Pitaë lëlamöp ompyaö mowesa
(Matiu 8:14-15; Maak 1:29-31)*

38 Yesu pi ngönën tuptakaan oröak Saimonë kaata kakaati sa. Pël ëak itaangkën Saimonë öng lëlamöp yauman koröp es nga kaö nent yeem wieëa. Pël yaëen pit puuk kaamök elmëëpënëak mëëa.

39 Pël een Yesu pi öng yauman wieëaupë naë së tauëë yaumanten nga mëëa. Pël een öngöp pi tapëtakëer koröp es nga pöt won sëen wal ëak kaömp ar ë mena.

*Yesuuk omën selap ompyaö mowesa
(Matiu 8:16-17; Maak 1:32-34)*

40 Kët yeilaan omnarö pitëm kar yauman ke nentere nent yaaurö mësak pim naë sëen pim moresiar pitëm rangk mowiak yaumanöt ompyaö mowesa.

41 Pël yaëen urmerarö pit omën naröakaan oröak yesem ngön ëak epël mëëa. “Ni Anutuu Ruup.” Pöt pit pi Kristo, Yaö Mëëaup, pöten ewat wëa. Pötaanök pim songönten ök mapanëak nga mëëa.

*Yesu pi ka nantë ya mëmpö sa
(Maak 1:35-39)*

42 Ëlpam walën Yesu pi kaöökaan oröak yang lup omën won nentak së wëen omnarö pit ap wasö së koirak pi sëpanëak mëëa.

43 Pël een Yesu pi epël mëëa. “Ne Anutuu omnarö wa ngaöök nimëëpna ngön ompyaö pöt ök niamëak wes nemëaup. Pötaanök omën ka muntatëeröenta ök maö sum.”

44 Pël mëak Yuta omnaröa ngönën tup wieëa pötë ngönën ök maima.

5

Yesuuk maan Pita i kaö imënörö kësang pan wa

(Matiu 4:18-22; Maak 1:16-20)

1 Akun nentak Yesu pi Kenesaret i kaöökë pisöök wëen omën kësang pan pit Anutuu ngönte kat wiipënëak së wa rongan ëak pi kör mokoëa.

2 Pël een i pisöök pörek wang kot naöörar wieëa. Pepaar pöt wi ulmëak së iiröt iireim wëa.

3 Pël een Yesu pi Saimon pimöökë ngaarëk isak Saimonön kot nent mök ë i kaöökël mëëpënëak mëak pöök wel aisëak wë omnaröen ngönën ök mëëa.

4 Pël ë pet irak Saimonön wangaö kaalak i kaöökël mök ë mëak iiröt olëak i kaö imën narö waulöpënëak mëëa.

5 Pël maan Saimonök kangiir epël mëëa. “Kaöap, ten röök epöök weë ngentiak pël ëeim imën namp naön ëautep nim ngöntak kaalak olamaan.”

6 Pël mëak pit iiröt olaan imën kësang pan ilëak peö een iiröt ilëpënëak ëa.

7 Pël een pit pitëm karurö wang muntaöök wëauröen kaamök elmëëpënëak moresring waiseë elmëen së kaamök ëak wangaöörarë wiin könöm menak i kaöök ilapënëak ëa.

8 Pël een Saimon Pita pi pöten itenak Yesuu ingrak tok oriak epël mëëa. “O Aköp, ne utpetapök sëp newesak së.”

⁹ Pöt piire omën pörek wëa pörö pit imën kësang pan wa pöten yaan sak pël mëëa.

¹⁰ Pël maan Sepeti pim ruaar Semsre Son, Saimon pim karaar, piaripta tapël yaan sa. Pël ëën Yesuuk Saimonön epël mëëa. “Ni kas ëëngan. Ënëmak nim i kaö imënörö yewan pi tapël omnaröeta ömëët.”

¹¹ Pël maan pit wangaöörar weruak sê i pisöök më ulmëak pitëm omnant pout sasa sêp mowesak Yesuu ënëm elmëa.

Yesuuk omën kësë ëa namp ompyaö mowesa
(*Matiu 8:1-4; Maak 1:40-45*)

¹² Yesu pi kak nerek sê wëën omën namp pim koröp pou kësë ëaup Yesuun itenak pim naë sê tok oriak ë koset yangerak elak wë epël mëak kimang mëëa. “Aköp, ni ompyaö newasumëak pöt yok pangk ompyaö newasumëët.”

¹³ Maan Yesuuk moresiar pim rangk mowiak, “Pël ëëmëak yeëerek, ompyaö sê,” pël maan tapëtakëër pim kësëat won sa.

¹⁴ Pël ëën Yesuuk ngön kosang mëak epël mëëa. “Epël yaalni epëta ngönte omnaröen ök manganok om el wesak sê nim koröpö kiri ar yaaö nampön pet elmë. Pël ëak omnarö nim ompyaö san pöt ëwat sêpnaan Moses pim ngön kosangta wia pöl kiri ar ëëm.”

¹⁵ Pël maan Yesu pim elmëa pöta ngönte ka poutë kat wi pet irak omën kësang pan pim ngön kat wiire yaumanöt won wasö pël ëëpënëak pim naë sê oröa.

¹⁶ Pël yaëën pi yang omën wonrekël sê Anutuun kimang mëëa.

Yesuuk omën kosat kël wa namp ompyaö mowesa
(*Matiu 9:1-8; Maak 2:1-12*)

¹⁷ Kët nentak Yesu pi omnaröen ngönën ök maim wëën ka poutë Kalili yangerakaanre Yutia yangerakaanre Yerusalem kakaan omën ngön kosangötë ngarangk naröere Parisi ngönën omën narö pitta pörek wel aisëak wëën Aköpë weëre kosangöök Yesu kaamök elmëën yauman omnarö ompyaö mowesa.

¹⁸ Pël yaëën omën narö omën kosat kël wa namp urweri wiak wak naë sê kakaati ilëak Yesuu naë mowiipënëak itaangkën omën kësang pan peö ëak wëa.

¹⁹ Pël ëën pit yaumanëp wak kakaati sêpënëak omnaröaan kan pomp ëak kamöröökë ngaarëk is kamörö kan wesak omën pöp urtaring wes mëën yangerak omnaröa tekarak Yesuu naë ngemëa.

²⁰ Pël ëën Yesu pi pitëm kön wi kosang yewesautön itenak epël mëëa. “Ngöntöp, ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak.”

²¹ Pël yemaan omën ngön kosangötë ngarangköröere Parisi omnarö neneren epël mëëa. “Omën epop pim oröptak Anutu wa iri yemowas? Omën nampök yok pangk omën muntapë saunatë kangut ent ë nemoolangan. Ya pöt Anutu pimtëëtëp.”

²² Pël yaan Yesu pi pitëm lupötön itenak epël mëëa. “Ar tol ëënak kön pil yawi?”

²³ Nem omnampön, ‘Nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ ngön pël yemak pöt kengkënte. Pöt ar ngön pöta këët tekeri nasën ëën nem ngön pöt yaap ma kaar pël newasngan. Ën nem omnampön, ‘Wal ëak sê,’ ngön pël yemak pöt könömët. Pöt nem ngön pöta këët tekeri sëën nem ngön pöt yaap ma kaar pël wasënëët.

²⁴ Pötaanök ar ne kaar omën wonöp Omën Këep e yangerak wë weëre kosang wak saunatë kangut ent ë yemoolak pöten ëwat sënëën epël ök yemaan iteneë.” Pël mëak kosat kël wa pöpön epël mëëa. “Ne epël niamaan kat wi. Ni wal ë korumönte wak nim kaatakë sê.”

²⁵ Pël maan tapëtakëër pitëm itöök wal ë pim korumönte wak pim kaatakë yesem Anutuun yaya mëëa.

²⁶ Pël ëën omën pourö itenak yaan panë sak Anutuun ping wesak epël mëëa. “Peene ten omën it ngolöp nenten ityaangk.”

Yesuuk Liwaiën yas mëëa
(*Matiu 9:9-13; Maak 2:13-17*)

²⁷ Yesu pi kaatakaan oröak yesem takis yewa omën namp yapinte Liwai pöp pim takis yewa kaatak wëën itenak epël mëëa. “Ni nem ënëm elnë.”

²⁸ Pël maan Liwai pi wal ëak pim omnant pout sêp wesak Yesuu ënëm sa.

²⁹ Liwai pi Yesuun sis nëmpënëak kaömp ar ëak takis yewa pim kar naröere omën

munt naröen maan pim kaatak sê piri-
aripring kaömp na.

³⁰ Pêl êen Parisi omnaröere pitêm ewat
omnarö pit Yesuu ruuröen epêl ök mëea.
“Ar tol êenak omên takis yewauröere saun
omnaröaring iire kaömp ngawi yen?”

³¹ Pêl maan Yesu kangiir epêl mëea.
“Omên yauman wonörö rota ngêsê nasên.
Yaumanringöröakêër rotaaröa ngêsê sa
yaë.

³² Ne omên pitêmtên kön wiin wotpilörö
pêl yewas pörö lup kaip tiipnaan memêak
newaisên. Won, ne omên pitêmtên kön wiin
saun yaaurö pêl yewas pörö ngön ök maan
lup kaip tiipênêak waisaup.”

*Ngês olêak wêauta ngönte
(Matiu 9:14-17; Maak 2:18-22)*

³³ Yesuuk pêl maan pit kangiir epêl mëea.
“Sonê ruurö pit Anutuun yak kaömp ngês
olêak wê kêt poutê Anutuun kimang më
yaë. Ên Parisi tenim ruuröeta tapêl ë yaë.
Ên nim ruurö pôt kaömp nëere i në pêl
êeim.”

³⁴ Maan Yesuuk pitêm pim karuröaan
kaaö ngön mëea pöten kat wiak kangiir
epêl mëea. “Ar yok pangk omên namp öng
öpênêak yeem pim karuaröaring wêen pôt
karuröen, ‘Kaömp ngês olêak weë,’ pêl maan
pit kat wiipên ma? Won pan.

³⁵ Peene wê omên öng öpna pöp pim
karuröaring akun wali naön êepnaat. Pi
peene wêen ênêmak omên naröak pi wak
kama ulmêen akun pôtakökêër pim karurö
yaköm êen kaömp ngês olêak öpnaat.” Pöl
pit ne kama neöpna pôtakökêër nêem ruurö
neen yaköm êen kaömp ngês olêak öpnaat.

³⁶ Yesu pi watepang ngön pil mëak kaalak
munt nent epêl mëea. “Omên namp
pim ulpêen ngolöpöpökaan lup nent ilak
ngaanêpök wiak korir namêëpan. Pêl êepna
pôt ulpêen ngolöpöp utpet wasên ngolöp
öpöpöpöpring ngöntre kar naên êepnaat.

³⁷ Ên omên namp i kep pol koröpwerring
ket ëa ngaan pôtak wain i ngolöpêt kolön
yok pangk naëpan. Pêl êepna pôt wain i pôt
kep wetak pol koröp pôt sak il ngentiin iit
orö sêpnaat. Pêl êen pol koröpwerta utpet
êepnaat.

³⁸ Pötaanök wain i ngolöpêt kep ngolöptak
lê mëepna pôtak pangk êepnaat.

³⁹ Omên namp wain i ngaante yenaupök
ngolöpta songönte köpêl êak nanên êepnaat.
Pêl êepnaatak ngaante ewat wê pôt pên
kent êak nêmpnaat.” Yesuu pêl mëea
pöta songönte epêt. Mosesê ngön kosang
ngaanötre pimtê ngön ngolöpöt pangk
irikor naëpan pötenök ya.

6

*Kê yesa akun ngêëngkta ngönte
(Matiu 12:1-8; Maak 2:23-28)*

¹ Kê yesa akun ngêëngk nentak Yesure
pim ruurö pit rais ya neweri lup sa. Pêl êak
ruurö pit ulöp narö töak söngsöng êak na.

² Pêl yaëen Parisi naröak pitên epêl mëea.
“Kê yesa akun ngêëngktak arim ya yamêngk
pipotön pepanöm wia. Tol êenak yeë?”

³ Maan Yesuuk kangiir epêl mëea. “Ar
Tewitre pim omnaröa kêen wê ëa pôt sangk
kelak kat nawiin yaaurö ma?

⁴ Tewit pi Anutuu ngönên tup kaöeta
kakaati sê kaömp Anutuu êöetak wieëa pôt
kiri ar yaauröakêër nêmpnaan omên pasurö
nêmpnêak nga yaaut wak pimênt nak pim
omnarö karut mangkên na. Pôt ar sangk
kelak kat nawiin yaaurö ma?”

⁵ Pêl mëak epêl mëea. “Omên Kêëp ne kê
yesa akun ngêëngk pöta pepap.”

*Kê yesa akun ngêëngk nentak Yesuuk
omên namp ompyaö mowesa
(Matiu 12:9-14; Maak 3:1-6)*

⁶ Kê yesa akun ngêëngk nentak Yesu pi
kaalak ngönên tupta kakaati sê omnaröen
ngönên ök yamêem pörek omên namp pim
mor yaapkêës kël waup wêen itena.

⁷ Pêl êen ngön kosangötê ngarangköröere
Parisi ngönên omnaröak Yesuuk akun
ngêëngktak ompyaö wasên pôt ngön yaatak
ulmêëpênêak ngai yeem wêa.

⁸ Pêl êen pimtök pitêm lupötê itenak
omên mores kël wa pöpön epêl mëea. “Ni
wal êak wais omnaröa itêkêël tau.” Pêl
maan omên pöp wal êak sê pörek taua.

⁹ Pêl êen Yesuuk epêl mëea. “Ne arên
pêlpêl niamaan. Tiar yok pangk kê
yesa akun ngêëngktak omnarö ompyaö
elmêëpen ma utpet elmêëpen? Yauman
omnarö ompyaö mowasêpen ma mëmpen?”

¹⁰ Pêl mëak pitên nga it nalnal elmê pet
irak omên pöpön epêl mëea. “Nim mores

el më.” Maan omnamp pi pël ëen mores kosang sa.

¹¹ Pël ëen pit ya këlangön utpet ëen pitëmënt wa top ëak neneren epël mëëa. “Tiar Yesu epop tol elmëëpen?” pël mëëa.

Yesuuk pim ngön yaaö omën 12 pörö il ulmëa

(Matiu 10:1-4; Maak 3:13-19)

¹² Akun pötak Yesu pi Anutuun ök mapënëak rosir naöökël sa. Pël ëak röök pötak ök maim wëen ëwa tëa.

¹³ Pël ëen ëlpam walën pim ruuröen yas maan sëen pi pitëm naëaan omën 12 ëak il moulmëak pitëm yapinten pim ngönte yaaö omnarö pël mëëa.

¹⁴ Nampë yapinte Saimon pöpön Yesuuk yapinte Pita pël mëëa. Ën namp Entru pöp Saimon pim nangap. Ën naröa yapinöt Semsre Son, Patolomiuure

¹⁵ Matiü, Tomasre Sems Alpiasë ruupre Saimon Selot pël yamëëa pöp,

¹⁶ Yutas Sems pim ruupre Yutas muntap Keriot kakaanëp, ënëmak Yesuun kup mowiipnaap.

Omën selap pan wëen Yesuuk ya mëna

(Matiu 4:23-25)

¹⁷ Yesu pitring rosiraöökaan ëëtöök së oröak pim ruurö selap pan pitring tauaan omën selap Yutia yangerakaanre Yerusalem kakaanre i kaö ëöök Taiiare Saiton ka pöteparëaan narö pit pourö wa top ëa.

¹⁸ Omën pörö pit Yesuuk ngönën ök maan kat wiire pitëm yaumanöt won wasö pël ëëpënëak sa. Pël ëen Yesuuk omën urmerarö pitëk wëauröeta ompyaö mowesa.

¹⁹ Pël ëen omën pourö pit itaangkën weëre kosangö pim naëaan sëen ompyaö sëpën seëa pöt itenak pitta ompyaö sëpënëak kent ëen piik morring ngëen elmëëpënëak ök ëa.

Ërëpsawiarang wëautere yaköm ë sak wëauta ngönte

(Matiu 5:1-12)

²⁰ Yesu pi pim ruuröen iteneë epël mëëa. “Omnant wonörö ar Anutuuk wa ngaöök yanimë. Pötaanök ërëpërëp ëënëët.

²¹ “Omën peene këen ëeim wëaurö ar ënëmak kep ëënëët. Pötaan ërëpërëp ëënëët.

“Omën peene ingre këlël aim wëaurö ar ënëmak söm anëët. Pötaan ërëpërëp ëënëët.

²² “Ënëmak omnarö pit arën Omën Këëp nemorö pël niak nga elniak kasëng ni-mampnaat. Pël ëak ngön utpet niak arim yapinöt utpet pan wesak niapnaat. Pël ëen ar pöten ërëpërëp ëënëët.

²³ Ngaan pitëm ëarö tektek ngön yaauröen pil elmëaurö. Pötaanök pit ar pël yaalniin pöt, ‘Ënëmak kutömweriaan kangut kësang önaat,’ pël weseë ya kë sak ërëpërëpring tan urön.

²⁴ “Ën monere urömaringörö ar omnant weimaurö, yakömpe. Ar kutömweri kaalak munt nant naöngan.

²⁵ “Kaömp nak kepring wakaimaurö, yakömpe. Ar këen eim önëët.

“Söm aim wakaimaurö, yakömpe. Ar ingre ya ilak aim önëët.

²⁶ “Omën peene omnaröak arim yapinöt ping wesak yaaurö, yakömpe. Ngaan arim ëaröak tektek ngön kaarka ar yaauröen tapël elmëa.”

Kööre tokörö lup sant yaalmëauta ngönte

(Matiu 5:38-48)

²⁷ “Nem ngönte kat yawiaurö arën ök niamaan. Arimëen kööre tok yaalniaurö lup sant elmëen. Utpet yaalniaurö ompyaö elmëen.

²⁸ Omën ar utpet niwasëpënëak ngön yaaurö Anutuuk ompyaö mowasëpnaan kimang man. Ën arimëen ökre was yaalniauröaan Anutuun kimang man.

²⁹ Omën nampök kerëm nentak yanimöön pöt nenteta nimööpnaan mowasum. Ulpëen rangkëp yeön pöt iriipön nga elmëënganok.

³⁰ Namp niin omën nantön kimang niaan mamp. Nampök niikaan wa ëp ëen kaalak nimpënëak ke urak manganok.

³¹ Ar omnaröak omnant elniipënëak kent kön yawi pipël arökta pitëmëen elmëen.

³² “Arim kar lup sant yaalniaurö kangiiir lup sant elmëënë pöt pangk naëpan. Omën saunaringörö pitta lup sant tapël elmë yaë.

³³ Ën omën ompyaö yaalniaurö kangiiir ompyaö elmëënë pöt pangk naëpan. Omën saunaringörö pitta ompyaö tapël elmë yaë.

³⁴ Ën ar omnarö kangut nimpënaak pël wesak omnant mampunë pöt pangk naëpan. Omën saunaringörö pitta omnarö kangiir tapël mampënaak pël wesak omnant men yaë.

³⁵ Ar pöt, arimëen kööre tok yaalni-aurö lup sant elmëak ompyaö elmëen. Ar omnarö omën kangutëen kön wiak mengkanok. Pël ëenë pötak kangut kaö pan wak Anutu Ngaarëkëpë ru sënëet. Pöt pi omën pimëen yowe nemaan yaaöre utpet yaalmëa pöröaan kësangën yaaup. Ar Anutu ru sënë pötaan pim ök tapël omnarö elmëen.

³⁶ Arim pepapök yaköm yaalni tapël arta yaköm elmëen.”

*Ngön ë pet yairauröa yaë pöta ngönte
(Matiu 7:1-5)*

³⁷ “Ar omnarö kom ëak ngön ë pet yairaupë yaë pöl ëënganok. Pël ëenë pöt Anutuuk ngön ë pet yairaupë yaë pöl naalniipan. Ar omnarö ngön ë pet yairaupë yaë pöl könöm mangkanok. Pël ëenë pöt Anutuuk ngön ë pet yairaupë yaë pöl könöm naningkën ëëpnaat. Ar omnaröa saunaté kangut kërë moolan. Pël ëenë pöt Anutuuk arimotë kangut kërë nuulapnaat.

³⁸ Ar omnarö kësangën yaalmëen Anutuuk ar tapël elniipnaat. Pöt arim ëenë pöt il wesak kësang panë wesak wa top elniipnaat. Pöta ök omnaröen elmëenë pöt Anutuukta ar elniipnaat.”

³⁹ Pël mëak Yesu pi yal menak watepang ngön nent epël mëea. “Omën it il tëa naar piarip yok pangk nampnamp mësak sëpën ma? Won, pël naëpan. Piarip pouwaar kanö wiaan saarëak së parë orööpnaat.

⁴⁰ Runga pep kaatak nampök pim pepap il newaspan. Pi omnant ewat sa pet irak pim pepapë ök sëpnaat.

⁴¹ Ni tol ëënak nim karipë itöök ulöl kotten iteneëak nimtëöökë këra elten kön nawiin yaën?

⁴² Nimtëöök om wiaan ni tol ëak karipön epël maan pangk ëëpën? ‘Ngöntöp, ni kat newiin ne nim itöök ulöl wia pipët niömaan.’ Kaar omnamp, ni nimtë itöök këra elte wia pipët wakök nim karipë itöök ulöl wia pipët wëen pangk ëëpnaat.”

Këraatë songönte

(Matiu 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ “Këra ompyaumentëk ulöp utpetarö nautpan. Ën këra utpetementëk ulöp ompyauro nautpan.

⁴⁴ Këraamenti songönte ulöpöröak war yewas. Wëleri ëer nautpan. Ën rakësaöök kasu nautpan.

⁴⁵ Omën ompyaup pi pim lupmeri kön ompyaut wieëa. Pötaanök omnant ompyaö yaë. Ën omën utpetap pim lupmeri kön utpetat wieëa. Pötaanök pi utpetat yaë. Omën namp ke nentere nent pim lupmeri peö ëak wë pöt këmtak war yewas.”

*Ka ök yarëauta songön nentepar wia
(Matiu 7:24-27)*

⁴⁶ “Oröp ëen, ‘Tenim Aköp,’ pël yeneemak nem ngönte kat nawiin ëeim?

⁴⁷ Omën nem naë wais ngönte kat wiak nem këm ngön ngar öpna pipopön omën eptak ök ëen ar ewat sënëen.

⁴⁸ Omën pipop pi omën ka weit ök rëaupë ököp. Omën pöp pi pim kaat ök rëëpënëak wap waliit ilak pongön tëak wes mëen nge- maan yang menak taintaë wesa. Pël ëen kopi akunaöök i nga urak tööl noolaan ëa. Pöt omën pöp pi taintaë pan wesak ök rëa. Pötaanök kosang ëa.

⁴⁹ Ën omën nem ngönte kat wiak ngar naön ëëpna pipopön omën kaat mangki- mangki ök rëa pöpëel ök ëëmaan. Omën pöp pi ka wapöt taë newasën ëa. Pötaanök kopi akunaöök i nga urak tööl olaan yangerak ngentiak utpet pan ëa.”

7

*Yesuuk Rom nga omnaröa wotöököpë
inëenëp ompyaö mowesa*

(Matiu 8:5-13)

¹ Yesu pi ngön pöt omnaröen ök më pet irak Kapaneam kak së oröa.

² Pörek Rom nga omnaröa wotöök nampë inëen namp yauman kaö pan yeem wel wiipënëak ëa. Wotöököp piin kent yaaup.

³ Pël ëen wotöököp pi Yesu pim yaauten kat wiak Yuta kaö narö pi koirak waisën pim inëen ruup ompyaö mowasëpënëak wes momëa.

4 Pël een pit Yesuu naë sê oröak kosang wesak epël mëëa. “Omën pöp ompyaö yaaup. Pötaanök ni kaamök elmé.

5 Pi tiar Yuta omnarö lup sant elniak tiarim ngönën tupët ök rêaup.”

6 Pël maan Yesu pitring sê kaata temanöm yesën nga wotöököp pim kar narö epël ök mapënëak wes mëën sa. “Aköp mosëp. Ne ompyaup talte ni nem kaatak waisum?”

7 Ne nemtëen kön wiin pangk naën een nim ngësäl waisumataan pomp yeë. Pötaanök ni om pirek wë kem pëentak aan nem inëen ruup ompyaö sëp.

8 Ne omën isauröa ikanöök inëen yaaup. Èn nem iri nga omnarö wë. Pötaanök nook nampön, ‘Së,’ maan sëpnaat, nampön, ‘Wais,’ maan waisëpnaat, èn nampön, ‘Pël ë,’ maan pël ëëpnaat. Pötaanök nim naë weëre kosang wieëaup pöten ne kön wiin ni maan nem inëen ruup yok pangk ompyaö sëpnaat.”

9 Pël maan Yesu pi kat wiak yaan sak kaip ti omën pim ënëm yesa pöröen epël mëëa. “Ne ök niamaan. Israel omnarö arim naë kön wi kosang yewesa epël nent nokoirën ë yeë.”

10 Pël maan nga wotöököpë karurö pit kaalak kaatak sê itaangkën inëen ruup ompyaö sak wëa.

Yesuuk yokot namp weletakaan wal ë moulmëa

11 Wë akun nentak Yesu pi ka nenta yapinte Nain pörökë yesën pim ruuröaring omën kësang pan piiring sa.

12 Pël een kak temanöm yesën öng kapir namp pim yokot kopëtap wëa pël ëëëaup wel wiin yang kel weerëpënëak omën pourö wak kakaan kan kourak koira.

13 Pël ëak Yesu pi öng pöpön itenak yaköm een epël mëëa. “Ing angan.”

14 Pël mëak naë sê umkekët mor wëën wak sa pörö leng ëak tauaan epël mëëa. “Yokot epop, ni wal ëëmëak yeniak.”

15 Pël ök maan welap wal ëak ngön ëa. Pël een Yesuuk pim ëlëpring öpënëak mëëa.

16 Pël een omnarö pöten itenak kas een Anutuun yaya mëak epël mëëa. “Tektek ngön yaaö kaö namp peene tiarim tektrak yaarö.” Pël yemaan naröak epël mëëa.

“Anutu pim omnarö kaamök elniipënëak yewais.”

17 Pël een Yesu pim ëa pöta ngönte Yutia yang pour pangk een yang naë wieëa pötë sa.

Sonök Yesuu ngësë ru naar wes mëa (Matiu 11:2-19)

18 Sonë ruurö pit Sonön Yesuu ëa pöta ngönte ök mëëa.

19 Pël maan Son pi ru naar ngön maan sëën Aköpön epël pëlpël mapënëak wes mëa. “Waisëpënëak aan kor wakaimaup ni tapöp ma muntapön kor ön?”

20 Pël mëak wes mëën omën pöaar Yesuu naë sê oröak epël mëëa. “Son i yamëaup puuk niin epël pëel nianëak wes yanimë. ‘Waisëpënëak aan kor wakaimaup ni tapöp ma muntapön kor ön?’ ”

21 Akun pötak Yesu pi omën yauman ke nentere nent yaaurö ompyaö mowasöore omën urmeraröaring wëaurö urmerarö waö ë momëëre omën it il tëaurö it nganga mowasö pël ëeim wëa.

22 Pël een omën pöaar sê ök maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Arip sê Sonön omnant arpim itaampöore kat wi yeë epötön ök man. It ngaapörö it nganga sê, ing il tëaurö ompyaö sak kan ë, kësë ëaurö ompyaö sê, katun yaaurö kat nganga sê, welarö wal ë ulmë, ngöntök yaaurö ngön ompyaut ök maan kat wi, pël yeë epötön ök man.

23 Omën namp nemëën yak pim kön wi kosang yewesaut irikor naën yaë pipop ërëpërëp ëëpnaap.”

24 Pël maan omën Sonë wes mëa pöaar yesën Yesuuk omnaröen Sonë songönte epël mëëa. “Ar ngaan yang omën wonrek kalaö naö kent möön sak waisak yaëen itaampunëak saurö ma? Won, Son pi pöta ök won.

25 Ma omën ulpëen ke nalëp mëaö nampön itaampunëak saurö ma? Won, omën ulpëen ke nalörö mëa pörö omnant kësangring omën omp aköröa ka ompyautë wë. Son pi ulpëen ke nalörö namëënëp.

26 Ma ar omën ke tolëëlöpön itaampunëak saurö? Ar tektek ngön yaaö nampön itaampunëak saurö ma? Ar yok pël ëan. Ne ök niamaan. Pi tektek ngön yaaö tapöpök

pim ya yamängka pötök tektek ngön yaaö muntaröa ya yamängkaut il yemowas.

²⁷ Omën pöpëenök ngönëntak epël retëng äa.

‘Kat wi. Ne omën nem ngönte waup wes meën nimëen wet rapnaat.

Puuk nim kanö ningësëpnaat.’

²⁸ Ne ök niamaan. Son puuk yangerakë omën pourö il yemowas. Pël äaap omën Anutuuk wa ngaöök yamë pöröak pi il yemowas. Pitëm naëaan koturöakta pi il yemowas.”

²⁹ Omën yaapöröere takis yewaurö pit makre ku mäak epël mëäa. “Mak, Anutu pi ompyaö yaaup.” Pöt Sonök wet rëak pit i momëa. Pötaanök pël mëäa.

³⁰ Ën Parisi ngönën omnaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit Sonök i momëëpnaaten kaaö yeem Anutuu kan ompyaö pet yaalmë pö kasëng mena.

³¹ Pit pël yaëen Yesuuk epël mëäa. “Ne ar akun eptak wëauröen oröp nentak ök elniim? Ar talöröa ökörö?”

³² Ar rungaaröa ökörö. Rungaarö pit ka tomök ngasam yeem neneren epël yema.

‘Ten intö tang yamöön ar tan naurön yeë.

Ten ingre tan yaan ar ingre ya ilak naën yeë.’

³³ Ar tapël yaurö. Son i yamëaup pi wais wain i nanën wë akun nantë kaömp ngës olëak wëen ar piin, ‘Pi urmerapring wë,’ pël aiman.

³⁴ Ën peene Omën Këëp ne wais iire kaömp yenën ar epël aim. ‘Iteneë. Omën epop wain iire kaömp kaö yenëp. Pi takis yewaöre saun omnaröa karip,’ pël aim.

³⁵ Pël äaap Anutu pim ëwat pöt arim naë wieëanëen ar tenip sant elnian tapön.”

Öng utpet nampök Yesuu ingesiarë i köp nga kamp nent lë momëa

³⁶ Parisi ngönën omën nampök Yesu piiring kaömp nëmpënëak yas maan pim kaata kakaati së kaömp yenem wëa.

³⁷ Pël ëen kak pörök öng utpet namp Yesu Parisi omnampë kaatak kaömp yenem wë pöt kat wiak i köp nga kamp nent kep ompyautaring wak sa.

³⁸ Pël äak Yesuu kasngaël së pim ingrak tauëë ing äa. Pël ëen ing lelapöt pim ingesiarë ngentiin pim kepön ëptak kol mowesak ingesiar tot nak i köp nga kamp pöt lë momëa.

³⁹ Pël yaëen Parisi omën Yesuun yas mëäa pöp itenak kön epël wia. “Pi tektek ngön yaaö namp äanëen öng epopë songönten ëwat äan tapön. Öng epop saun öngöp.”

⁴⁰ Pël kön yawiin Yesu pim kön pöt itenak epël mëäa. “Saimon, ne ngön nent ök niamaan kat wi.” Maan Saimonök epël mëäa. “Rë yauulaup, ök a.”

⁴¹ Pël maan Yesuuk epël mëäa. “Omën naar piarpim sum kangit wiaapnaat. Namp 500 kina, namp 50 kina.

⁴² Piarip sum pöt kangiir mampënaat pangk naën äa. Pël ëen mon pepap piarpim kangiir mampëna pöt sëp mowesa. Ni kön wiin omën pöaarëkaan talëpök mon pepapön lup sant elmëëpën?”

⁴³ Pëel maan Saimonök epël mëäa. “Ne omën sum kangit selap sëp mowesa pöpön kön yawi.” Pël maan Yesuuk epël mëäa. “Ni pangk yaan.”

⁴⁴ Pël mäak kaip ti öngöpön itneë Saimonön epël mëäa. “Ni öng epopön itenaan ma? Ne nim kaatak waisën ni ingesiar iirömaan iit nenangkën. Pël ëen öng epop pim ing lelapatak nem ingesiar i neirak kepön ëptak kol yewas.

⁴⁵ Ne waisën ni sant elnäak tot nenenën äaup. Pël ëen öng epopök nem ingesiar tot yen.

⁴⁶ Ni nem kepön ëptak iit wa nenemëen yaëen öng epopök ingesiarë i köp nga kampët wa yenemë.

⁴⁷ Pötaanök öng epopë lup sant kësang yaalnë pöta songönte ök niamaan. Pim utpetat kësang pan pötë kangut kërë moolëaut. Namp pi nook pim saun kotta kangit kërë moolema pöt pim lup santeta kot tapël elnëëpnaat.”

⁴⁸ Pël mäak Yesu pi öngöpön epël mëäa. “Nim saunatë kangut kërë niolëaut.”

⁴⁹ Pël yemaan omën piiring kaömp neim wëaurö pit kön epël wesa. “Saunatë kangut yakërë epop pi omën ke tolëëlöp?”

⁵⁰ Pël ëen Yesuuk öngöpön epël mëäa. “Nimtë neen kön wi kosang yewesautak utpetetakaan yaniö. Pötaanök ya kë sak së

öm.”

8

Öng narö Yesuu enëm sa

¹ Akun kot nent won sëen rangkël Yesu pi ka kotre kaö poutë ngön ompyaut ök mäak Anutuuk wa ngaöök nimëepna pöta ngönte ök maö yesën pim ru 12 pöröeta piiring sa.

² Pël yaëen öng narö Yesuu ngaanëer urmerarö pitëkaan waö ë mëere yauman ompyaö mowasö ëa pörö pitta Yesuring sa. Namp Maria Matala kakaanëp urmerarö 7 ëak waö ë momëa pöp.

³ Namp Soana ngarangk namp Susa Erotë kaatak wëaup pim öngöp. Ën namp Susana piporöere öng munt narö pit Yesuring yesem Yesure ruurö sumre omnant kaamök elmë sa.

Omnant öpöt yaak yoolëauta ngönte (*Matiu 13:1-9; Maak 4:1-9*)

⁴ Ka poutëaan omën selap pan së wa top ëen Yesuuk watepang ngön nent epël ök mëëa.

⁵ “Omën nampök pim yaak omnant öpöt olëa. Pël ëen nant kamtaöök ngentiin omnaröak kan së waisö yeem ing mësak pötöp rep olaan intöröak wa na.

⁶ Ën nant këlöökë ngaarëk ngentia. Pël ëaut oröak yang kolapët won ëen umön rëa.

⁷ Ën nant nönötë öngpök olëa. Pël ëen nönöt oröak ngep ëen sësë ëa.

⁸ Ën nantökëer yang kolaptak olëa. Pël ëen pötökëer aprak kë kësang pan, kengk nemorëet 100, nemorëet 100 pël uta.” Yesu pi pël mäak ngön ëak epël mëëa. “Katrëngëpök ngön epët kat wiip.”

Yesu pim watepang mëëauta songönte (*Matiu 13:10-17; Maak 4:10-12*)

⁹ Pël maan ruuröak Yesu pim watepang ngön pöta songönten pëël mëëa.

¹⁰ Pëël maan Yesuuk epël mëëa. “Anutu pimtok wa ngaöök nimëak wë ngön ëlëep pöta songönte arënökëer pet yaalni. Ën omën muntarö pit pöta songönte kat wiipänëak watepang ngön ök yak. Pit Anutuu naë rë olaan pitëm saunatë kangut këre olaan itöök itaampënaatak këëten yok pangk itnaampan ma katëepök kat wiipnaatak songönten këëkë kön nawiipan.”

Omnant öpötëen watepang ngön ëa pöta songönte

(*Matiu 13:18-23; Maak 4:13-20*)

¹¹ “Watepang ngön niak pöta këët epët. Anutu pim ngöntak omnant öpöt yoolak pötë ök yaë.

¹² Omnant öpöt kamtaöök ngentia pötë ökörö, omën narö ngönën kat wiak Anutuun kön wi kosang wasën utpetetakaan moöpanëak Setenök pitëm lupötëaan wa yemoola.

¹³ Ën öpöt këlöökë rangk ngentia pötë ökörö, omën narö ngönte kat wiak ërëpsawi ëak öpnaat. Pitëm lupötë misën il natëen. Pötaanök akun kot nent kön wi kosang wesak wëen morököt oröön wil këlok ëëpnaat.

¹⁴ Ën öpöt nönötë öngpök ngentia pötë ökörö, omën narö ngönën kat wiipnaatak wë koröpökë omnantön kön selap ëëre monere urömen kentre kaur ëëre omën munt nantön war ë pël yaëen pötök ngep elmëen ngönën këët mos ëëpnaat.

¹⁵ Ën öpöt yang kolaptak ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak lupöt ompyaö wesak wak wëen pitëm wëwëatë kë ompyaut koirëpnaarö.”

Esuwes mangiak ëlëep yawiauta ngönte (*Maak 4:21-25*)

¹⁶ “Omnarö esuwes mangiak kapita öngpök mëere urta ikanöök wi pël naëngan. Ngaarëk wesirën ëwa ëaan omën kakaati waisëpnaarö ëwa pöön itaampnaat.

¹⁷ Omën ëlëep wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat. Ën ngep ëen wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ënëmak wëlël ëen omnarö itaampnaat.

¹⁸ Ar nem ngönöt këëkë wesak kat wieë. Omën namp Anutuuk ngön ompyaö lup nant mangkën ompyaö wesak öpna pöp muntat kësang wesak mampnaat. Ën namp naön wë wak wë wes öpna pöt wa ëp ëëpnaat.”

Yesure ëlre nang pitëm ngönte (*Matiu 12:46-50; Maak 3:31-35*)

¹⁹ Akun nentak Yesuu ëlre nang pit Yesuun itaampëneak sa. Pël ëen omnarö kësang pan peö ëen pit om pëlëer wëa.

20 Pël èen omèn nampök epël mëëa. “Nim èlre nang niin itaampënëak wais tomök wë.”

21 Maan kangiir epël mëëa. “Omèn Anutuun ngönöt kat wiak ènèm yaë piporö nem èlre nangarö pël yaë.”

Yesuuk kent kaöaöön nga maan leng ëa (Matiu 8:23-27; Maak 4:35-41)

22 Kët nentak Yesure pim ruurö pit wang naöök ilëak pitën epël mëëa. “Tiar i kaö olëak èngk komuntakël sèpa.” Pël mëak sa.

23 Yesem Yesu pi itkaan èen ka ura. Pël èen kent nempel möön i kaö maat wangaöök ilaan utpet ëak i kaöök ilapënëak ëa.

24 Pël èen pit Yesuu naë sè it moilak epël mëëa. “Rë yanuulaup, tiar kö sèpenëak yeë.” Pël maan pi wal ëak kentöore kaö maatön nga maan kentö leng èen kaö maat wiap sa.

25 Pël èen pitën epël mëëa. “Ar oröpmorëen neen kön wi kosang newasën yeë?” Pël maan pit yaan sak kas ëak neneren epël mëëa. “Omèn epop tal namp apen? Puuk kentre kaö ma pöteparën nga maan pim ngönte ngar yeöp.”

Yesuuk omèn kaökaö yaaö nampökaan urmerarö waö ë mëa (Matiu 8:28-34; Maak 5:1-20)

26 I kaö olëak sè Kalili èngk komuntakël Kekesa yangerak sè oröa.

27 Pël ëak pörek wangaö leng ë ulmëak wëen ka pöökaan omèn namp pitëm naë sa. Omèn pöp pim lupmeri urmerarö wëen akun wali yool wakaimaup. Akun wali urmer pörö omèn pöpök taintaë wakaima. Pël ëaan omnaröak kët poutë ngarangk këëkë elmëeimeë wii weitring wii motëeima. Pël ëaap omèn pöp pi wii pötta wil moolaima. Pël ëak urmer pöröak omnamp mësak omèn wonrekë seima. Pi kakaati ka naurönöp, omèn yangaöök pëen wëaup.

28 Omèn pöpök Yesuun itenak merëk mëak pim ingesiarë sè ngentiak epël mëëa. “Yesu ni Anutu Ngaarëk panëëpë Ruup. Ni ne tol elnëëm? Ne këlangön nangkanëak kimang yeniak.”

29 Pöt Yesuuk urmeraröen ngön ök maan orööpënëak yeem urmeraröak ngön pil mëëa.

30 Pël èen Yesuuk pim yapinten pëel maan epël mëëa. “Nem yapinte Selap.” Pöt urmer selap piik ilëak wakaima pötaanök.

31 Pël èen urmer pöröak Yesuun ngön ëak epël kimang mëëa. “Ni ten es parëaöökël waö ë nimëëngan.”

32 Yang pörek tangitak pol narö kësang lupönöök wëa. Pël èen urmerarö pit es parëaöökël sèpanëak kas èen Yesuun ke urak epël kimang mëëa. “Ni ten om wes nimëen polöröa öngpök ilenaan sën.” Pël maan Yesuuk kuure mak mëëa.

33 Pël èen urmerarö pit omèn pöpökaan oröak sè polöröak ilëa. Pël èen polörö pöömpö sè parëaöök oröak sè i kaöök ilëak i nak wel wia.

34 Pël èen pol ngarangkörö pit itenak kas sè ngön pöt ök maan kaare yang pörekë omèn wëaurö pangk ë pet ira.

35 Pël èen omnarö pit pöten itaampënëak Yesu naë sè itaangkën omèn urmerarö piikaan oröak sa pöp könö koirak poë koröp urak Yesu naë wel aisëaan pit itenak kas ëa.

36 Pël èen omèn pöten itena pöröak Yesu omèn urmerarö lupmeri wakaimaup ompyaö mowesa pöta ngönte omnaröen ök mëëa.

37 Pël èen Kekesa yang pörekë omèn pörö pim ëa pöten kas èen Yesu pi pitëm yanger sèp wesak sèpenëak maan kaalak wangaöök ilëa.

38 Pël yaëen omèn urmerarö piikaan waö ë momëa pöpök Yesuring sèpenëak ke urak kimang mëëa. Pël èen Yesuuk kaalak wes mëak epël mëëa.

39 “Nim kak sè omnaröen Anutuu nim naë retëng kaö elniak sant yaniwas pipta ngönte ök mam.” Pël maan omèn pöp pim kak sè omèn pörek wëauröen Yesuuk pim elmëa pöt pout ök maima.

Yesuuk öng namp ompyaö mowesak Sairasë koontup weletekaan wal ë moulmëa (Matiu 9:18-26; Maak 5:21-43)

40 Omnarö pit Yesu kaalak sèpenëak yaëen kor wëen sè oröön omèn pourö wa top ëak èrëpsawi elmëa.

41 Pël èen ngönën tupta ngarangk namp Sairas pi Yesu naë sè pim ingrak tok oriak kosang wesak kimang epël mëëa. “Ni nem kaatak wais,” pël mëëa.

42 Omën pöp pim koont kopëtap krismaki 12 ëak saup wëa pöp yauman kaö pan wel wiipënëak yeëa.

Yesu piiring yesën öngre omp kësang pan pi il mowaria.

43 Pël ëën pitëm tekrak öng namp öng yauman ëeim wëen krismaki 12 ëak saup wëa. Pël yaëen rotaaröakta kaamök elmëen pangk naën ëa.

44 Öng pöp Yesuu kasngaë së pim mores ulpëenëpök mësël elmëen tapëtakëer won sa.

45 Pël yaëen Yesu kat men ëak pëël mëëa. “Talëpök mësël yaalnë?” Pël maan pit won-won yemaan Pitaak epël mëëa. “Kaöap, omnarö tetang menak wëep naröak mësël yaalniip oröpmorëen yaan?”

46 Maan Yesuuk epël mëëa. “Won, omën nampök mësël elnëen nem weëre kosang nant piik yesën kat men yeë.”

47 Pël maan öngpöp pi itaangkën pim songönte tekeri yewasën reireë urak Yesuu naë së pim ingrak tok oriak omnaröa itöök pim yaumanta songöntere mësël ëlmëak teëntom ompyaö sa pöta ngönte war wesak ök mëëa.

48 Pël ëën Yesuuk epël mëëa. “Koontup aë, nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën. Pötaanök ya kë sak öm.”

49 Pi pël yamëem taprek om wëen omën namp ngarangkëpë kaatakaan së ngarangkëpön epël mëëa. “Nim koontup wel wiaarek këpök rë yanuulaup koirak waisngan.”

50 Pël maan Yesu pi ngön pöt kat wiak kangiir ngarangkëpön epël mëëa. “Ni kon selap ëenganëp om kön wi kosang newas. Pël ëën nim koontup ompyaö sëpnaan.”

51 Pël mëak kaatak së oröak omën muntaröen kakaati sëpanëak nga mëak Pitaare Sonre Semsre koontupë ëlre pepaar pitëmënt piiring koontupë wieëaurekë sa.

52 Pël ëak öngre ompörö koontupëen ingre ya ilak kësang yaan Yesuuk epël mëëa. “Ar ing angan. Koontup pi wel nawiin om ka ura.”

53 Pël maan pit wel yaap wiaup pël kön wiak söm ëa.

54 Pël yaëen Yesu pi koontupë moresi wak epël mëëa. “Koontup aë, ni wal ë.”

55 Maan pim könöp kaalak së ilaan tapëtakëer teëntom wal ëa. Pël ëën kaömp mampënëak ök mëëa.

56 Pël ëën ëlre pepaar pöten itenak yaan panë sa. Pël yaëen Yesuuk omën oröa pöta ngönte omnaröen mepanëak nga mëëa.

9

*Yesuuk pim ru 12 pöröen ya ngön mëëa
(Matiu 10:5-15; Maak 6:7-13)*

1 Yesu pim ru 12 pöröen yas maan sëen urmerarö waö ë momëëre yauman yaurö ompyaö mowasö pël ëëpënëak weëre kosang mena.

2 Pël ëak Anutuuk wa ngaöök nimëak wë pël maöre yaumanörö ompyaö mowasö pël ëëpënëak pit wes momëa.

3 Wes momëëpënëak yeem epël ngan rë mena. “Ar kan kourakë omnant wak sënganok. Sungkörere kërre kaömpre monere pötring ulpëen naar wak sënganok.

4 Kak nerek së oröak ka ilanë pïptak pëen wë olëak sën.

5 Nerek së oröön pit ka naningkën ëën pöt ing porpor elmëak arim ingötëaan yangre ulölöt kërë ka pöök moolan.”

6 Pël maan sa. Pël ëak ka poutë yesem ngönën ök maö yauman omnarö ompyaö mowasö pël ë sa.

*Erot pi Yesuu ngönte kat wia
(Matiu 14:1-2; Maak 6:14-29)*

7 Omën omp ak Erot pi Yesuu omnant yaaö pötön kat wiak ëngk ma e wesa. Pöt omën naröak Yesuun Sonök weletakaan wal ëak wë yaë pël mëëa pötaanök.

8 Ën naröak tapël, “Eliak oröak yaë koröp,” yemaan naröak, “Tektek ngön yaaö ngaan wakaimauröakaan nampök wal ëak yaë koröp,” pël mëëa.

9 Pël yemaan Erot pi epël mëëa. “Son pöp nook maan ngernger ilauppe. Talëpök yaauten ne kat yawi?” Pël mëak Yesuun itaampënëak kent elmëa.

*Yesuuk omp 5000 ëak kaömp mena
(Matiu 14:13-21; Maak 6:30-44; Son 6:1-13)*

10 Yesuu ngön yaaö pim wes mëa pörö pit ya nga im olëak kaalak sa. Pël ëak pitëm ya mëmpööre omnant ë ima pötön ök mëëa. Pël ëën pit koirak kak pörök sëp wesak ka

nenta yapinte Pesaita pörek sê pitëmënt öpënëak sa.

11 Pël ëën omnarö pöten kat wiak kaalak pim ënëm sê oröön Yesu pitën itenak ngöntre kar elmëak Anutuuk wa ngaöök nimëak wê pöta ngönte ök mëak yauman-ringörö ompyaö mowesa.

12 Pël ëeim wëen wiap kanök këtëp yeilaan ru 12 pörö pim naë sê epël mëä. “Tiar omën wonrek wë. Pötaanök ni omnaröen maan repak yang eprek ka wieëautë sê kaare kaömp koirëp.”

13 Pël maan Yesuuk epël mëä. “Arök kaömp meneë.” Maan pit epël mëä. “Tenim naë kaömp selap won, kaömp mor nas ën i kaö imën kopët naar pël ëak wia. Ma ten kak sê omën selap eporöa kaömp nant sum ëënëak yaan ma?”

14 Ompörö selap pan 5000. Pötaanök pël mëä. Pël maan Yesuuk pitën epël ök mëä. “Ar omnaröen ök maan pit kom ëak rongan 50 50 pël wel aisap.”

15 Pël maan ruurö pit pël elmëen omën pourö wel aisä.

16 Pël ëën Yesu pi kaömp mor nas pötring i kaö imënaar wak kutömweriil iteneë Anutuun yowe mëak pelak omnarö kom ë mampënëak ruurö mena.

17 Pël ëën omën pourö nak kep ëak kaut olaan ruurö wak kër 12 pötë waulön peö ëa.

*Pitaak Yesuun Kristo mëä
(Matiu 16:13-19; Maak 8:27-29)*

18 Akun nentak Yesu pi pimtë ruuröaring pëen wë kimang ya mëna. Pël ëak pitën epël mëak pëël mëä. “Omnarö neen talëp aim?”

19 Pël maan pit kangiir epël mëä. “Naröak niin, ‘Son i yamëaup,’ pël aim. Ën naröak pöt, ‘Elia,’ pël yaan naröak, ‘Tektek ngön yaaö ngaan wakaimauröakaan nampök wal ëa,’ pël aim.”

20 Maan Yesuuk epël mëä. “Ën arimtok pöt talëp aim?” Pël maan Pitaak kangiir epël mëä. “Ni Kristo, Anutuuk Yaö Niaup.”

*Yesu pi pimtë wel wiak wal ëëpna ngönte ök mëä
(Matiu 16:20-28; Maak 8:30-9:1)*

21 Pël maan Yesuuk pitën Pitaë ngön mëä pöt omnaröen ök mepanëak nga mëä.

22 Pël mëak yal menak epël mëä. “Omën Këep ne wë ënëmak këemre këlangön kësang kat wiire ngarangkre kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit kasëng nemenak nemëngkën wel wiak akun nentepar nent kaalak wal ëëmaap.”

23 Pël mëak omën pouröen nent epël mëä. “Namp pi nem ënëm elnëëpënëak pöt pimtë könöökë kentöt këëpöt weseë, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër kët poutë waalak nem ënëm ëëp.

24 Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp nemëen yak wëwëet këëpöt wasëpna pöt pim wëwëet ompyaö orö morëëpnaat.

25 Ën namp yangerakë omnant pout kent ëak weim wëen pötök pim wëwë ompyaut utpet mowasën won sëen omën pötök tolëël kaamök elmëëpën? Pël naëpan.

26 Namp pi nemëntre nem ngönëntaan omnaröa ëöetak ëö ëëpna pöp ënëmak Omën Këep ne nem Pëpape ngëëngk enselöröaring pitëm ëwaat nem rangk elaan nem kutöm ëwaöring oröak piin kaaö elmëëmaap.

27 Ne yaap niamaan. E taua eporö arëkaan narö wel nawiin om wëen Anutuun wa ngaöök nimëëpna pöt jaaröön itaampun sa.”

*Yesu pi möönre koröp maim wa
(Matiu 17:1-13; Maak 9:2-13)*

28 Yesu pi ngön pöt mëak wë kët 8 ëak won sëen Pitaare Sonre Semsre pël ëak pit koirak Anutuun ök mapënëak rosir naöökë sa.

29 Pël ëak ök yemaan ë kosaö maim koröp oröön ulpëënëpta kölam panë tëen ëwa elmëa.

30 Pël ëën omën naar oröak piiring ngönngön ëa yapintepar Mosesre Elia.

31 Piarip kutöm ëwaöring oröak wë Yesu pi Anutuun yaö mëä pöl Yerusalem kak sê wel wiipna pöta ngönte piiring aim

32 wëen Pitaare karaar pit kakom pan yaëenak ke urak it ngangsa sak itaangkën Yesuu ëwaö wiaan omën pöaar piiring tauaan itena.

33 Pël ëën piarip Yesu wil moulmëak sëpënëak yaëen Pita pi köpël yak Yesuun köntak epël mëä. “Kaöap, ten eprek wëen

ompyaö yaë. Pötaanök ten ka kot nentepar nent äak ök renaan, nent nimëen, nent Mosesëen, nent Eliaëen äak.”

³⁴ Pël yemaan tapët pöt uröam nempel iri kaka elmëen pit kas ëa.

³⁵ Pël ëen uröam pömpelë öngpökaan ngön epël oröa. “Epop nem Ruup, piin yaö mëëaup. Pötaanök ar pim ngönte kat wiin.”

³⁶ Pël ëen pit ngön pöt kat wieë itaangkën Yesu pimënt tauaan itena. Pël äak pit omnant pitëm itaampöore kat wi ëa pöt tapëtakëer omnaröen ök nemaan om yak wesak wakaima.

Yesuuk yokot namp urmerap piik wëen waö ë momëa

(Matiu 17:14-21; Maak 9:14-29)

³⁷ Ëlpam walën rosiraöökaan ngemaan omën kësang pan Yesu kan kourak koirak.

³⁸ Pël äak omën pöröa tekrakaan nampök epël mëëa. “Rë yanuulaup, ni nem yokotupön iteempëek yak kosang wesak kimang yeniak. Pi kopëtapök yaë pötaanök.

³⁹ Urmerapök pi taintaë wak wëen këlël aim wë. Pël äak pöpök pi kutpat ë moolaan ngentiak ing elre mor el äak wieë kepeep yangësem wiaakë yaë. Pël ëen këlangön panë yemengkem wil nemoulmëen yaëen

⁴⁰ nim ruuröak waö ë momëëpënëak kosang wesak kimang maan pitök waö ëen pangk naën ëaut.”

⁴¹ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “O kön wi kosang yewesaut wonörö, aë. Ar lup kosarö. Ar neen kön wi kosang nenewasën yeem kön wiin akun tolëël arring wë arim könömöt weim öm? Nim yokotup nem naë wak wais.”

⁴² Maan yokotup wak yesën urmer pöpök kutpat ë moolaan ngentiak ing elre mor el äak wiaan Yesuuk urmerapön ngön kosang mëak yokotup ompyaö mowesak pim pepap kaalak mena.

⁴³ Pël ëen omnarö Anutuu weëre kosang pöten itenak yaan sa.

Yesu pi kaalak pim wel wiipnaata ngönte ök mëëa

(Matiu 17:22-23; Maak 9:30-32)

Pit Yesuu ëa pöten om kön wieim wëen Yesuuk pim ruuröen yas mëak epël mëëa.

⁴⁴ “Ar ngön epël këekë kat wieë. Omnaröak Omën Këëp ne ngaaröa moresi neulëëpna akunet temanöm yes.”

⁴⁵ Yesuuk pit ngön pöta songönten kön wiipanëak ëlëëp mowesa. Pël ëen pit ngön pöt kat wiak ëngk ma e ëen pëel mapënëak äak kas ëen sëp wesa.

Kaö sak wëauta ngönte

(Matiu 18:1-5; Maak 9:33-37)

⁴⁶ Ruurö pit, “Tiarim naëaan talëpök kaö sak wë,” pël mëak pitëmënt ngön nga ela.

⁴⁷ Pël yaëen Yesu pi pitëm kön pöten itenak runga kot namp wak pim naë tau ulmëak

⁴⁸ pitën epël mëëa. “Omën namp nemëen yak runga kot ke epëlëp ompyaö elmëëpna pipop ne elnëëpnaat. Ne elnëëpna pipop nem wes nemëaup elmëëpnaat. Arim tekrakaan namp, ‘Ne irëak wë,’ pël apna pipop pi isak öpnaap.”

Omën namp arim yaaut utpet newasën ëëpna pipop arim karip

(Maak 9:38-40)

⁴⁹ Pël maan Sonök epël mëëa. “Kaöap, ten itaangkën omën namp nim yapintak urmerarö waö ë yamëen itenaut. Pël ëaupök omën pöp tiarim ënëm naën yaë. Pël ëen tenök pël ëëpanëak kan mowariaut.”

⁵⁰ Pël maan Yesuuk piin epël mëëa. “Ar kan mowariingan. Omën namp arim yaat komun naurön ëëpna pipop arim karip.”

Sameria omnaröak Yesu ka nemangkën ëa

⁵¹ Yesu pi Anutuuk pi koirak kutömweri sëpna pöt temanöm yesën kosang weseëak Yerusalem kakë sëpënëak mëëa.

⁵² Pël äak omën narö wes mëen wet rëak së Sameria yangerak ka naöök së oröak Yesuun kaare omnant kopëta wasëpënëak mëëa.

⁵³ Pël maan omën pörö pit Yesu Yerusalem kakë sëpnaat ëwat wë yak pi sant nemowasën ëa.

⁵⁴ Pël ëen Yesuu ruaar Sonre Sems piarip pöten itenak epël mëëa. “Aköp, tenip maan kutömweriaan esuwes irë pit kotöpën ma?”

⁵⁵ Maan kaip ti nga mëëa.

⁵⁶ Pël äak pit kak nerekë sa.

Yesuu ënëm ëëpenaata ngönte

(Matiu 8:19-22)

⁵⁷ Yesën kan kourak omën nampök epël mēëa. “Nim yasumēētē ne ēnēm elni-imaap.”

⁵⁸ Maan Yesuuk epël mēëa. “Kent tokörö pit pitēm ka yauraut wia. Ēn intörö pitta pitēm ka epöt wia. Pël ēaap Omën Kēep nem ka urōma kaat won.”

⁵⁹ Pël mēak Yesuuk omën nampön epël mēëa. “Ni nem ēnēm ē.” Pël maan kangiiir epël mēëa. “Aköp, ni yok pangk kat newiin wet rēak sē nem pepap yang kel weerum.”

⁶⁰ Maan Yesuuk epël mēëa. “Sēp was. Omën nem ngönte ngaarēk naön yaaö pörōak yok pangk wel pitēm karurō yang kel weerēpnaat. Ēn ni pöt sē Anutuuk wa ngaöök nimēak wē pōta ngönte ök ma.”

⁶¹ Pël maan omën munt nampök epël mēëa. “Aköp, ne nim ēnēm elniimaaten kent yaē. Pël ēaap ni kat wiin wet rēak kak sē nem karurō mor menak waisum.”

⁶² Maan Yesuuk epël mēëa. “Omën namp pi Anutuu yaatak wē wēwē ngaan-ten yaköm ēēpna pöpök Anutu pim wa ngaöök mēak wēaö pōta yaat yok pangk namēman.”

10

Yesuuk omën 70 ēak ngönēn yaatak wes mēa

¹ Ēnēmak Aköp pi omën munt 70 ēak kom ē ulmēak pim ēnēm sēpnaal ka kotre kaö poutē naar kak nerekēēn naar kak nerekēēn pēlpēl ēak wet rēak wes mēēn sa.

² Wes mēēpēnēak yeem epël mēëa. “Ya lupōök kaömp kē kēsang pan köp sak wē. Pël ēaap ya omnaar kopēt. Pōtaanök ar yesem pöt ya Pepapön kimang man. Pël ēēn puuk ya omën munt narō koirak wes mēēn kēēt wa rongan ēēpnaan.

³ Seē. Yesem epël kön wieē. Pol sēpsēp ruurō kent tokörōa öngpök wē pöl nook ar omnarōa öngpök wes nimēēn sē önēēn yeē.

⁴ Pōtaanök monere kēre ing kōrre pöt wak sēnganok. It wompwomp ēēnganēēn kan kourak yesem omnarō koirak ngōnaak manganok.

⁵ Ar ka nentak sē ilanē piptak wet rēak epël man. ‘Anutuuk öngre omp ka eptakörō mayaap elniip.’

⁶ Pël ēēn ka pötak omën mayaap namp wēa pöt arim mayaap ök mēëa pöt pim naē orööpnaat. Won ēēn pöt arim mayaap pöt arimtē ngēsēl kaip tiak waisēpnaat.

⁷ Ya omnarō pit pitēm ya yamēngkauta kangiiir omnant yok pangk yeō. Pōtaanök ar ya omnarō arim ka önē pötak pēēn wēēn kaömpre iire pöt pit ningkēn pöt yok pangk nēn. Pël ēak ar ka paspas ēēnganok.

⁸ Kak nerek sē oröön sant niwesak kaömp ningkēn pöt nēn.

⁹ Pël ēak kak pōrekē yauman omnarō ompyaö mowesak, ‘Anutuuk wa ngaöök nimēēpēnēak yaē,’ pël man.

¹⁰ Ēn ar kak nerek sē oröön pit sant naal- niin ēēn pöt ar ka tomök sē tauēē epël man.

¹¹ ‘Ar kön wiak “Ten utpet yeē,” pël wasēnēēk yak arim ka epōōkaan yangre ulöl tenim ingötē el menaut kaalak kēre arimtēēn yanuulak. Pōtaanök ar kēēkē kön wieē. Anutuuk wa ngaöök nimēēpnaaten kaaö yeē.’

¹² Ne niamaan kat wieē. Ngaanēēr Sotom kakörö pit utpet ēeima. Pōtaan akun kaöaöök Anutuuk Sotom kakaanörö pitēm utpetatē kangut mampnaat. Ēn ka ke pilötē pörö utpet pan ēēn Sotom omnarōa kangut kaö wesak mampnaat.”

Yesuuk ka nantē omën lup kaip natiin ēaurōaan yaköm ngön mēëa (Matiu 11:20-24)

¹³ “Yakömpe, Korasin omnarōen. Yakömpe, Pesaita omnarōen. Nem retēng weēre kosangöt arim naē elnia pöl Taiiare Saiton omnarōen elmēanēēn pit ngaanēēr pitēm lupöt kaip tiak ulpēēnre poē koröp sinöt ēak ka kosöt kolak pitēm koröpōök wa mēan tapön.

¹⁴ Pōtaanök wē ēnēmak akun kaöaöök Anutuuk Taiiare Saiton omnarō pitēm utpetatē kangut mampnaat. Ēn ar pöt utpet pan ēēn pitēm kangut kaö wesak nimpnaat.

¹⁵ Ēn Kapaneam omnarō, ar kutömweriil isēn ma? Won, ar es parēaöök ngemanēēt.”

¹⁶ Pël mēak Yesuuk pim ruurōen epël mēëa. “Arim ngönöt kat wiipna piporō nem ngönte kat wiipnaat. Ar kasēng

nimampna piporö ne kasëng nemampnaat. Ne kasëng nemampna piporö wes nemëaupta kasëng mampnaat.”

Ya omën 70 pörö kaalak waisa

17 Omën 70 pörö ya nga im olëak kaalak ërëpsawiarang së oröak Yesuun epël mëëa. “Aköp, ten nim yapintak urmerarö waö elmëen tenim ngönöt kat yawi.”

18 Maan epël mëëa. “Ne itaangkën Seten pim weëre kosang won sëen pi kent tangaarötë yaë pöl kutömweriaan wais yengenti. Pötaanök ar peene urmerarö waö yaalmë.

19 Kat wieë. Ne yok weëre kosang nin-aut. Pötaanök ar kamalre körngap pörö ing mësaan kööre toköp Seten pim weëre kosang pötak ar il naniwaspan ma këere nga nentak utpet naniwaspan.

20 Ar pöt, urmerarö arim ngönöt kat wia pötaan ërëpsawi ëëngan. Won, ar Anutuuk arim yapinöt kutömweri wa yawi pötaanökëër ërëpsawi ëë.”

Yesu pi ërëpsawi ëak pim Pepapön yaya mëëa

(*Matu 11:25-27; 13:16-17*)

21 Akun pötak Ngëëngk Pulöök Yesu kaamök elmëen ërëpërëp kësang ëak Pepapön epël mëëa. “O Pep, ni kutömre yang poutë Pepap. Niin yowe yeniak. Ni omën ëwatöröaan nim ngönönte ëlëëp yaalmëaup. Ën kön nawiin yaauröaan pet yaalmëaup. Mak, Pep nim kentöök pël yaaup.”

22 Pël mëak omën pouröen epël mëëa. “Pepak omnant pout ne nenaut. Pötaanök omnarö ne Anutuu Ruupë songönten köpël wë, Pepakëër ëwat wë. Ën Pepenta tapël wia. Omnarö piin köpël wë, Ruupökëër ëwat wë. Pötaanök Ruupök omën nampön Pepapë songönten ök maan yok pangk ëwat sëpnaat.”

23 Pël mëak Yesu pi kaip tiak ruurö pitëmtën epël mëëa. “Omën it ngolöpöt arim ityaangk epötön ërëpërëp ëënëët.

24 Ne ök niamaan. Ngaan tektek ngön yaaöre yang omp akörö kësang pit omën epötön itaampënëak ëak itnaangkën ëautak ar peene ityaangk. Kat wiipënëak ëak kat nawiin ëautak peene kat yawi.”

Sameria omën nampök pim kööre toköp ngarangk elmëa

25 Omën ngön kosangöt ëwat nampök Yesuun morök elmëepënëak epël mëëa. “Rë yanuulaup, ne tol ëak wëwë kosangta yaö sum?”

26 Maan Yesuuk kangiiir epël mëëa. “Ngön kosangöt pepeweri tolëël wiaan sangk kel yaaup?”

27 Pël maan omën pöpök epël mëëa. “Anutu pi nim Aköp. Ni piin lup sant elmëak nim lupmerre könre weëre kosangre kön yawiaare pipot pout pimëen pëël elmëak nimtëen lup sant yaën tapël nim karipön elmëem pël wiaap.”

28 Maan Yesuuk epël ök mëëa. “Yok pangk yaan. Pël ëëmë pötak wëwë kosangta yaö sumëët.”

29 Pël maan omën pöp pi pimtën wak isëpënëak Yesuun epël mëëa. “Ën nem karip talëp?”

30 Maan Yesuuk watepang ngön nent epël ök mëëa. “Yuta omën namp Yerusalem kakaan Yeriko kakë sëpënëak yesën këkain yaaö naröak kamtaöök koirak mën olëak pim ulpëenre omnant wak sëen wel wiipënëak eim wieëa.

31 Pël ëen kët pötak kiri ar yaaö namp kan tapöök së itaangkën wiaan keker elmëak sa.

32 Pël ëen Liwai ngönën omën kiri ar yaaö kaata inëen namp kan tapöök së oröak itenak keker elmëak sa.

33 Pël ëen Sameria omën namp Yuta omnaröa kööre toköröa naëaanëp pi kan tapöök së oröak omën pöpön itenak yaköm pan ëa.

34 Pël ëen naë së mën ilautë kolapötire wain iit wa momëa. Pël ëak kör mokoëak wa pim pol tongkiipë rangk ulmëak mësak së su ka nentak moulmëak ngarangk yeem ka ura.

35 Pël ëak wangam kanök sëpënëak sum 2 kina pöt su ka pöta pepap menak epël mëëa. ‘Ni omën epop ompyaö wesak ngarangk ëëm. Nim sum nant pimëen won wesan ëen pöt nem kaalak waisumaatak kangit nimpaat.’ ”

36 Yesuuk watepang ngön pöt më pet irak ngön kosangöt ëwat pöpön epël mëëa. “Omën naar namp pöröakaan talëpökëër omën këkainöröak mëna pöpë karip yaë?”

³⁷ Pël maan omën pöpök mëëa. “Mënaup sant mowesa pöp.” Maan Yesuuk kangüir epël mëëa. Niinta së tapël ëëm.”

Mataare Maria piarpim ngönte

³⁸ Yesure pim ruurö pit së kak nerek oröön öng nampë yapinte Mata puuk Yesu pim kaatak koirak së ulmëak sant mowesa.

³⁹ Pël ëën Mataë nang namp wëa yapinte Maria pöpök Yesuu naë së pim ingrak wel aisëak wë ngönën yaan kat wia.

⁴⁰ Pël ëën Mata pimënt kaömp kësang ar yeem pangk naën ëën kön selap ëak Yesuu naë së epël mëëa. “Aköp, nem nangap pi ne wil neulëak sëën nemënt kaömp ar yeë. Pöten ni kön wiin yok pangk yaë ma? Ni maan ne kaamök elnëëp.”

⁴¹ Pël maan Yesuuk piin epël mëëa. “Mata, Mata, ni kaömp kësang ar ëëmëëtaan kön selap ëak ya ngës yaën.

⁴² Pël ëaap ar omën kopët nent ëënë pöt pangk. Maria pi omën kopët ompyaö tapët yaë. Pötaanök sëp waspanok mangan.”

11

Kimang yamëëauta ngönte (Matü 6:9-15; 7:7-11)

¹ Akun nentak Yesu pi nal së Anutuun ök maima. Pël ëak pet irën ruuröakaan nampök epël mëëa. “Aköp, Son pi pim ruuröen Anutuun ök mapënëak rë mouleima pöl nuuk ten nent rë nuul.”

² Maan Yesuuk epël ök mëëa. “Ar Anutuun ök manëak pöt epël man:

‘Pep, nim yapinte ngëëngk wiaap. Ni wais wa ngaöök nimë.

³ Kët poutë tenim kaömpöt nimp.

⁴ Tenim saunatë kangut kërë nuula.

Tenök omnaröa saun tenimëën yaalni pötë kangut tapël kërë yemoolak pötaanök.

Moröktak nuulëënganok, ”

⁵ Pël mëak Yesuuk kaalak yal menak pim ruuröen epël mëëa. “Arim naëaan nampök rök ulöpöök së pim karip ka uraan it moilak epël mapnaat. ‘Ngöntöp, ni kaömp nemesiar nemes ëak nan.

⁶ Nem kar namp kan im wais nem naë oröön kaömp mempaat won.’

⁷ Pël maan ka pepap pi wal ëak epël mapnaat. ‘Ni tol ëën ka uraan it yeneilën? Kaat

kan wariaan rungaaröeta ka uraap. Yok pangk kaömp naningkan sa.’ ”

⁸ Pël mëak Yesuuk yal menak epël mëëa. “Ka pepap tol ëëpën? Ne niamaan kat wieë. Pi ‘Nem ngöntöpök ya,’ pël wesak nemamp. Om pim ke urak mapna pötaan omnant pim mapna pöt mampnaat.

⁹ Pöta nokoliit niamaan. Kimang maim olëak omën këet önëët. Ngaöl ëeim së këet koirënëët. Kanwer körangkörang maimën të niwiipnaat.

¹⁰ Anutuun kimang yamëëauröak omnant yeö. Ngaöl yaaurö Anutuu naëaan këet yokoir. Kanweri körangkörang yamëëauröaan Anutuuk të yemowi.

¹¹ Arim naëaan namp pim ruupök animauten maan kamal utpet namp wa mampën ma?

¹² Ma kokor ngeepön maan körngap namp wa mampën ma? Won.

¹³ Ar omën utpetaröak arim rungaarö omën ompyaut men yeë pöl arim Pep kutömweri wëaup puuk il niwesak Ngëëngk Pulöön piin kimang maan nimpnaat.”

Omën naröak, “Pielsepul pöpök Yesu kaamök ëën ya yamëngk,” pël mëëa (Matü 12:22-30; Maak 3:20-27)

¹⁴ Yesuuk omën urmerapök elmëën ngön naën wëaö namp waö ë momëën oröak sëën ngön yaap yaan omnarö itenak yaan sa.

¹⁵ Pël yaëën naröak epël mëëa. “Pi urmeraröa kaöap Pielsepul puuk kaamök elmëën urmerarö waö ë yemomë,” pël mëëa.

¹⁶ Pël yaëën naröak Anutu piiring wë ma won pöten itaampënëak kutöm retëng nent ëëpën mëak morök elmëa.

¹⁷ Pël yaëën pi pitëm lupötë itenak mëëa. “Yang nerakë omnarö pitëm naë nga oröön nga elak kom ëak wëën weëre kosangring naön ëëpnaat. Ën ka naöök wëaurö pit tapël kom elmëën repak sëën ka kosaö wiaapnaat.

¹⁸ Pöta ök Setenë omnarö pit kom ëak pitëmënt nga elëpna pöt tol ëak pim yaat kosang sëpën? Ar neen, ‘Pielsepulök kaamök elmëën urmerarö waö ë yamë,’ pël yak. Arim ngön pöt yaap ëanëën nemorö waö ë mëan tapön.

¹⁹ ‘Pielsepul puuk kaamök elmëën urmerarö waö ë yamë,’ pël aim. Pötaanök

arim ngön pipët yaap yeëanëen arim ruurö pitta Pielsepul kaamök elmëen urmerarö waö ë mëan tapön. Pötaanök arim ruurö pitëmtok arim ngön pöt kaar ëan pöt tekeri yewas.

²⁰ Ne Anutu weëre kosangöök urmerarö waö yeë. Pötaanök Anutuu wa ngaöök yanime pöt arim naë yaarö.

²¹ Omën nga namp, Seten, pim raëep wak tupre ka pimtak ngarangk ëak öpna pöt pim omnant muumöngk wiaapnaat.

²² Pël ëaap omën nga munt namp weëre kosangringëp nook wais il mowesak raare inre tang pim kosang wesak weëa pöt wa ëp ëak pim omnant pout kom ëak omën muntarö mempaat.

²³ Namp ne sant naalnëen yaë pipop kööre tok yaalnë. Namp neering pol sëpsëporö wa top naën yaë pipop pi sëpsëporö rep yamë.”

*Urmerap kaalak waisëpna pöta ngönte
(Matiu 12:43-45)*

²⁴ Pël mëak Yesuuk pitën watepang ngön nent epël ök mëea. “Urmer namp omën nampökaan oröak së kosangöök wë urre korumön ap wesak epël kön wia. ‘Nem ka ngaan wakaim olëak waisautakë kaalak sumaan.’

²⁵ Pël kön wiak së itaangkën ka tapët koore katëp ëak ë rangi ulmëen kos wieëa.

²⁶ Pël ëen pi kaalak së urmer muntarö 7 ëak koirak waisa. Pörö pim ök won, utpet panëerö koirak wais ka kopët taptak wëa. Pël ëen omën pöp pi ngaan utpet kot nent wakaimaupök ënëm sasa utpet pan sa. Pöta ök namp pim lupmeri ne won kos wiaapna pöt pi ënëmak utpet pan ëëpnaat.”

Ërëpsawiarang wëauta ngönte

²⁷ Yesu pi pël yemaan öng nampök omnaröa tekrakaan ngön ëak epël mëea. “Ni-wilak kapa nina pöpön kön wiin ërëpsawi yaë.”

²⁸ Maan Yesuuk epël mëea. “Pipët yaap yaan. Nook pöt, Anutuu ngönte kat wiak wak wë piporöen kön wiin ërëpsawiarang yaë.”

*Omën naröak Yesu ya retëng nant mëmpënëak mëea
(Matiu 12:38-42; Maak 8:12)*

²⁹ Omën kësang pan pim naë së wa top yaëen pi pitën epël mëea. “Omën peene akun eptak wë eporö ar utpetarö. Ar ya retëngöt yamëngka pöten ke urak yenëak. Pötaanök ne ya retëng nent naëngan, ngaan Sona pim elmëa pöta ököp pëen pet elniin itaampunëet.

³⁰ Sona pim naë omën oröa pipët Niniwa kak wëauröaan Anutuuk pitën retëng pipët pet elmëa. Pipta ököp Omën Këep nem elnëëpna pipët akun eptak wë eporö arën retëng pet elniimaat.

³¹ Ënëmak Anutuu omën kom elniipna akunetak öng ak namp yang we naöökël wakaimaup pi wal ëak arim kön wi kosang newasën yeë pöt war wasëpnaat. Pöt öng pöp yang kaö pantakaan Solomonë naë wais pim ewat kësangöt kat wiipënëak waisaup pötaanök. Pël ëaap omën peene wë epop nook Solomon il yemowasetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë.

³² Ënëmak Anutuu omën kom elniipna akunetak Niniwa kakaanörö pit wal ëak peene wë eporö arim utpetat tekeri wasëpnaat. Pöt Niniwa omnarö pit Sonaak ngönën ök maan kat wiak lup kaip tiaurö pötaanök. Pël ëaap omën peene wë epop nook Sona il yemowasetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë.”

*Tiarim lupötë ëwa wiaap
(Matiu 5:15; 6:22-23)*

³³ “Ar esuwes mangiak karök wiire kapita öngpök më pël naëngan. Ngaarëk we-sirën ëwa ëaan omën kakaati waisëpnaarö ëwa pöön itaampnaat.

³⁴ It pipöörar arim koröpöökë rampewes. Arim itöök omnant itenak kön ompyaut yawiin pöt arim lupötë rampewesi yaë pöl ëwa ompyaö ëaapnaat. Ën arim itöök omnant itenak kön utpetat yawiin pöt arim lupötë köö olëaapnaat.

³⁵ Pötaanök arim lupötë ëwa wia pipët köö olapanëen ngarangk këekë ëen.

³⁶ Pël ëen arim lupötë kout won, ëwaat pëen wiaan pötak esuwesi yaë pöl ëwa elni-aan önëet.”

*Yesuuk Parisi omnaröere ngön kosangötë ngarangkörö pitëm utpet yaaut war wesa
(Matiu 23:1-36; Maak 12:38-40; Luk 20:45-47)*

³⁷ Yesu pi ngön pöt më pet irak wëen Parisi ngönën omën nampök kaömp nëmpënëak yas maan pim kaatak sê ilëak wel aisëa.

³⁸ Pël èen omën pöp itaangkën Yesu Yuta omnaröa yaaul kaömp akunetak i nairën ëa pöten kön wiin pangk naën ëa.

³⁹ Pël yaëen Yesuuk itenak epël ök mëëa. “Ar Parisi omnarö kelönre söwarre pöt kasngäëel pëen i yairem öngpök i nairën èen kewil wia pöl ar koröpöök ompyaö wasën arim lupötë pöt kainre utpet yaaut peö ëak wë.

⁴⁰ Kaökaurö aë. Anutu omnantë koröpöt ket ëaup pi lupötta ket naën ëa ma? Ar pöt, arim koröp pëen kölam wasënëak kent yeëetak Anutu pöt, tiarim lupötta kölam sëpenëak kent yaë.

⁴¹ Ar arim lupötëaan kësangën yaat mëmpunë pötak arim lupötë kout won sëpnaat.

⁴² “O Parisi omnarö, yakömpe. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ëwamre kaëkoöre këenre pöt wa top ëak moresiar wesak nokoliil nent Anutuun yaö yaalmë. Ar omën pas pöt yeemak nokoliil omën ompyaut ëëre Anutuun lup sant elmë pöt naën yeë. Poutepar èënë pötaar ompyaö.

⁴³ O Parisi omnarö, yakömpe. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ngönën tupötë kakaati sê omnaröa itëkëel wel aisanëëten kent yaaurö. Pël ëak omnarö wa ronganöök koirak ërëpsawi ngön niapnaaten kent yaaurö.

⁴⁴ O yakömpe. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omnarö yangaöökë ongpök weera pöta ök. Pël ëaan omnarö utpet wia pöten köpëlëk roro sak waisak yaë.”

⁴⁵ Yesu pi ngön pöt maan ngön kosangötë ngarangk nampök epël mëëa. “Rë yanuu-laup, nim ngön pipët tenta yaniö.”

⁴⁶ Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “O ngön kosangötë ngarangkörö, yakömpe. Arta arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ngön kosang nant pit ngar öpënëak arim könöökaan mangkën pit ngar öpënëak këlangön kat yawiin arimënt kaamök naën yeë.

⁴⁷ Yakömpe. Arim ëaröak tektek ngön yaaurö mënaut. Pël èen arök pitëm yangaö wa ngolöp wesak ë yemorangi.

⁴⁸ Pël yeem arim ëaröa eima pötön kön wiin ompyaut yaë. Pitök tektek ngön yaaurö mëngkën wel wia. Èn arök yangaö ë yemorangi.

⁴⁹ Pötaanök Anutu ëwatëpök epël ëaut. ‘Ne tektek ngön yaauröere nem ngön yaaö omnarö pitëm naë wes mëen narö këlangön kat mowiire narö mëmpö pël ëëpnaat.’

⁵⁰ Ar arim ëaröa eima pötön kön wiin ompyaut yaë. Pötaanök omën ngaan tektek ngön yaaurö mëmpö waiseima pöröa saunatë könömët akun eptak wë eporö ar önëët.

⁵¹ Ngaanëër arim ë nampök ngës rëak Apel mënak mëmpö mëmpö ë wais Sekaraia pi kiri ar yaaö kaata kakaati mënaut. Pötaanök ne niamaan kat wieë. Mëneima pöta könöm pöt peene ar akun eptak wë eporöa naë pet irëpnaat.

⁵² O ngön kosangötë ngangkörö, yakömpe. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ngönën kat yawiauröa kanö il yemowariaurö. Arimëntta kan pöök nasën wë omnarö sëpanëak kan yemowariaurö.”

⁵³ Ngön pöt mëak yesën ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omnarö ngës rëak pim ököök ë yesem morök elmë sa.

⁵⁴ Pël yeem pim këmtakaan ngön nent kat wiin korar aan pöt pötak utöpënëak ngarangk këkë pan ëa.

12

Kaarötön ngarangk ëëpenaata ngönte (Matiu 10:26-27)

¹ Omën selap pan Yesuu naë wa top ëak teptep ëak naröa ingötë rangk naröaat mësäak wëa. Pël èen Yesuuk pim ruröen wet rëak epël mëëa. “Parisi omnarö pit kaar yaaurö. Yis kaömp peret ket yaaö pöt korupaë kas möautë öngpök ëlëëp repak yes pöl pitëm kaar yaaö pöt repak yes. Pötaanök arim naë repak waispanëen ngarangk këkë èen.

² Omën ngep èen wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ènëmak wëlël èen omnarö itaampnaat. Èn ëlëëp wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat.

³ Pötaanök arim koutak ngön yak pipot omnarö pit ëwaatak kat wiipnaat. Èn arim

kaata kakaati ngön laöök yak pipot enëmak omnaröa tekarak wë kaö wesak orööpnaat.”

*Omën kopët nampönökëer kas elmëëpa
(Matiu 10:28-31)*

4 “Ngöntörö, ne niamaan. Ar koröpö pëen nimëmpnaaröen kas eëngan. Pit pël ëak rangkël munt nant naalniipan.

5 Ën arim kas eënë pöpön nook ök niamaan. Ar Anutu nimënak enëmak kaalak es parëaöök wa nuulapna pöpönökëer kas eën.

6 Omnarö tiar int sëpër mor nas pörö 2 toea pötak sum eëpenaatak Anutu pi int kot ke pëlöröenta kat nokolön yaaup.

7 Ën omnarö ar pöt, arim kepön epötönta ewat wëaup. Pötaanök ar kas eëngan. Anutuuk kön wiin arök int koturöa sum pöt il mowasën arën kat nokolön yaaup.”

*Yesuu yapinte apenaata ngönte
(Matiu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

8 “Ne niamaan kat wieë. Namp pi omnaröa eöetak, ‘Ne Yesuu enëm yeë,’ pël apna pöp Omën Këep nookta kanggiir Anutuu enselöröa eöetak, ‘Pi nemop,’ pël amaata.

9 Ën namp pi omnaröa eöetak neen yak newasëpna pöp nookta Anutuu enselöröa eöetak piin yak mowasömaap.

10 Namp pi Omën Këep neen utpet wesak apna pöp pim saun pöta kangit Anutuuk kërë moolapnaat. Ën namp pi Ngëëngk Pulöön utpet wesak tapël mapna pöp pim sauneta kangit ent ë nemooolapan.

11 Ën omnaröak ngönën ngarangköröere yang ngarangköröa naë mës nuwak së ngön yaatak niulëëpënëak yaëen pöt ngön nokoliit tolël menet ëak kön selap eënganok.

12 Akun pötak ngön anë pöt Ngëëngk Pulöök tekeri wes nimpnaat.”

Mon omën kaökaupë ngönte

13 Omnarö pitëm tekrakaan nampök Yesuun epël mëëa. “Rë yanuulaup, nem nanëp pi tenpim pepapë mor kolöt pimënt wak wë. Pötaan ni ök ma. Pël eën nent kom ëak ne nampnaan.”

14 Maan Yesuuk epël mëëa. “Talëpök ne arim ngön ë pet irööre omnant kom ë pël eëmëak yaö neea? Pël naëngan.”

15 Pël mëak yal menak pitën epël mëëa. “Ar ngarangk eën. Ar omnantëën kentre kaur eënganok. Omnarö pitëm omën kësang wa pipotök wëwëet koir nemangkën yaaut.”

16 Pël mëak watepang ngön nent epël mëëa. “Omp ak namp pim yaak kaömp kësang pan oröa.

17 Pël eën pi epël kön wia. ‘Ne kaömp kaat wonöp. Oröptak kaömp epot wa wiim?

18 Ne epël eëm. Kaömp kaat töölak kaö wes ök rëak nem kaömpre omnant pout wa wiimaan.

19 Pël ëak epël kön wiimaat. Peene akun eptak nem kaömpre omnant kësang pan wia. Pötaanök akun wali wak wë në pël ëeimeë ërëpsawaring kë seim ömaat.’

20 Pël maan Anutuuk epël mëëa. ‘Kaökaup, ni rööök eptakëer wel wiimëëp. Talëpök kopëta wes wian pöt öpën?’ ” Pël mëak Yesuuk ngön kaut epël mëëa.

21 “Omën narö Anutuu naëaan ulöpre moup pöt pitëm lupötë won wiaan yanggakë omnant ulöpre moupring öpna pörö omën pöpë ök sëpnaat.”

*Koröpöökë omnantëën kön selap naën
ëëpa
(Matiu 6:25-34)*

22 Pël mëak Yesuuk pim ruuröen epël mëëa. “Pötaanök ne niamaan. Ar arim wëwëetaan kön selap ëak epël anganok. ‘Tiar kaömp tarëkaan öpen?’ Ën koröpöönta kön selap ëak epël angan. ‘Oröpötök kör koëpen?’

23 Kaömp pöt këet won, wëwëetakëer këet. Ën ulpëenre poë koröp pöt këet won, koröpöökëer këö.

24 Ar intöröen kön wieë. Pit kaömpöt ngëntööre wa peram wi pël naën yauröak Anutuuk kaömp koir mangkën neim wë. Omnarö arök intörö il yewas. Pötaanök pi ngarangk elniipnaat.

25 Ma arim naëaan nampök weëre kosang wia pöt yok pangk pimtë wëwëeten kön selap ëak kot nent wali wasëpën sa ma? Won.

26 Arök kot ke pëlöt naënöröak tol eënak omën muntatëën kön selap yeë?

27 Ar polpol puutön kön wieë. Pit pitëm ulpëenre poë koröpötëen waur naën yaë.

Pël yaëetak ne niamaan. Omp ak Solomon pi omnant kësang wieëaupök ë rangiak wakaima. Pël ëaap pim ë rangiatök polpol pu pötëët il nemowasën.

²⁸ Këra pu ompyaut ya lupöök peene yaarö, ëlpamök tiak es marën won sêpnaat pël yewas pipotta Anutuuk maan ompyaut yaarö. Kön wi kosang panë newasënörö ar pöt, Anutuuk koröpöökë kaamököt nin yaë.

²⁹ Pötaanök ar iire kaömp nënë pötön kön selap ëëngan.

³⁰ Yangerak köpël omnarö pit omën pipotëën kön kësang wia. Pël ëaap arim Pepap ar wëwë koirënëën iire kaömp nënë pötën kön wia. Pötaanök omën pötëën kön selap ëëngan.

³¹ Ar pöt, Anutuuk wa ngaöök nimëepnaataan weë ngentiin. Pël ëën puuk omën pipotta koir nimpnaat.”

Kutömweri omën ompyaut wa top ëëpenaata ngönte
(Matu 6:19-21)

³² “Sëpsëp rongan kot epët ar kas ëëngan. Pep pi ar wa ngaöök nimëëpënëak kön wiin pangk yaë.

³³ Arim omnant pout sum ëak mon kangiiir önë pöt wonörö meneë. Pël ëak ar mon weë panëët wak wëën utpet nasëpanëët. Titi tëëre kain wë pël naëpanëët. Mon pöt arimëën kutömweri wiaapnaat pötaanök.

³⁴ Arim omën ompyaut wia pörekël könötta wiaapnaat.”

Lup itit öpenaata ngönte

³⁵ “Ar poë koröp mënt wes urak es rangiak kopëta weseë.

³⁶ Ar pël ëak inëën omën narö pitëm kaöap wa topöokaan wais kanwer körang elmëën të mowiipënëak kor wakaima pöta ök ëë.

³⁷ Pël ëën inëën ruurö ka naurön wiaan wais itaangkën pöt pit ërëpsawi ëëpnaat. Ne yaap niamaan. Kaöap pi poë koröp mënt wes urak urötë wa moulmëak kaömp nëmpnaataan inëën elmëëpnaat.

³⁸ Ën pi rööök lupöök ma ëlpam walëpënëak yaëën pit ka naurön wëën wais itaangkën pöt pit ërëpsawi ëëpnaat.

³⁹ Ar epël kön wieë. Ka pepap pi kainëpë waisëpna akuneten ëwat wëanëën pi itit

wë ngarangk ëën kainëp kaat pör menak neilaan ëan tapön.

⁴⁰ Omën Këëp nem waisuma akunetak ar kön nenewiin wëën pipël ëëm sa. Pötaanök ko ëak ön.”

Inëën ru ompyaupre utpetapë ngönte
(Matu 24:45-51)

⁴¹ Yesu pi ngön pöt maan Pitaak epël mëëa. “Aköp, ni watepang ngön pipët tenimëntëën ma ten omën pouröaan yaan?”

⁴² Pël maan Aköpök epël mëëa. “Ar inëën ru ompyaupë ök sën. Inëën ru namp kön ompyaö wieë ya ompyaö yamëngkën kaöapök pim karurö ngarangk ëëë akunatë kaömp mampënëak moulmëak sa.

⁴³ Ënëmak inëën ruup kaöapë ök mëak sa pöl ëeim wëën kaöap wais itaangkën pöt pi ërëpsawi ëëpnaat.

⁴⁴ Ne yaap niamaan. Kaöap pi pim omnant pout ngarangk ëëpënëak moulmëëpnaat.

⁴⁵ Ën inëën ru pöp pi, ‘Nem kaöap pi teënt newaispan,’ pël weseë inëën koont yokot muntarö tang mö kaömpre i ngaat nak kön irikor ëeim wë

⁴⁶ pim kaöapë waisëpna akuneten kön nawiin öpna pötak kaöap kaalak waisëpna pöt pi yokot pöp möak utpet wesak omën ngön wa yoolëauröa naë moulmëëpnaat.

⁴⁷ “Inëën ru namp pim kaöapë këm ngönten ëwat wëak kangk naën kat koko öpna pöp kaöapök pës kaö panë mööpnaat.

⁴⁸ Ën ru namp kaöapë këm ngönten köpël wë omnant pës mööpna salöt ëëpna pöp kaöapök pës kaö namöön ëëpnaat. Pötaanök nem kaalak waisuma pötak ko ëak ön. Namp pi omnant kësang mampnaap këët kësang tapël koirën pangk ëëpnaat. Ën namp pi ya kaö tapël menaupök kosang ngentiak ya kaö mëmpna pöp kësang tapël koirën pangk ëëpnaat.”

Yesu pi omnarö kom elniin kööre tok ëëpenëak irëaup
(Matu 10:34-36)

⁴⁹ “Ne esuwes marën ulölöt yokot pöta ök ar omnarö kom elniimëak yangerak waisaup. Pötaanök esuwes teëntom wëlëng kotöpnaaten kent yaë.

⁵⁰ Ne këlangön kat wiimëak äautak pël naën wë. Pötaan ya ngësring wë pet irumaaten kent yaalnë.

⁵¹ Arök ne yangerakë ngaat won wasumëak waisan wasngan. Ne omnarö kom elniin kööre tok eëneëk waisaup.

⁵² Pötaanök peene ngës reäk ka nentak omën mor nas önëerö ar kom elniin naar namp ëak nal naar nal pël ëak neneraan kööre tok eëneët.

⁵³ Epël eëneët. Pepapök ruupön kööre tok yeëa. Ruupök pepapön kööre tok yeëa. Ëlëpök korömpëen kööre tok yeëa. Korömpök ëlëpëen tapël yeëa. Pël yaëen öng lëlamringaarta nampnampön kööre tok eëpnaat.”

Omën orööpnaatön ewat sëpenaata ngönte (Matu 16:2-3; Maak 8:11-13)

⁵⁴ Yesuuk pël mëak omën pouröen epël mëëa. “Ar uröam yewariin itenak, ‘Kopi waisëpënëak yaë,’ pël yaan yok wais yaë.

⁵⁵ Ën yanget ompyaö ëak yesën itenak, ‘Kët mapnaan yaë,’ pël yaan yok kët më yaë.

⁵⁶ Kaar omnarö, ar mopöök uröamre kepilötön itenak ewat yaauröak tol eën akun wë eptak Anutu pim yaauta songönten köpël yeë?”

Omën nimëen ngön apnaapring ngönte wotpil wasum

(Matu 5:25-26)

⁵⁷ “Tol eënak utpetre ompyaö pötepar kom naën yeë?”

⁵⁸ Ni ngön yaatak sumëak yeem pöt wet reäk niiring ngön wieëaupring ë kopëta wasum. Ni pël naën së niiring ngön wieëaupök ë pet yairaupë naë niulëen puuk ë pet irak polisöröa naë niulëen pitök wii kaatak niulëëpan.

⁵⁹ Ne niamaan kat wi. Ni pörek wë teënt naaröongan. Nim karipë kangut pout pet ir olëakök oröömëep.”

13

Omnaarö lup kaip natiin eëpena pöt kö sëpenaat

¹ Akun pötak omën naröak Yesuu naë së epël mëëa. “Kalili yangerakaan omën narö ngaan animaö iit Anutuu kiri eëpënëak yaëen Pailatök maan pim ngaaröak mëngkën wel wia.”

² Maan Yesuuk kangiiir epël mëëa. “Ar epël kön wiingan. ‘Pitëm saunat Kalili omën muntaröaat il yemowasën yak mëngkën wel wia,’ pël wasnganok.

³ Won, arta lup kaip natiin eëneë pöt tapël wel wiinëët.

⁴ Ën ngaan Yerusalem kak Siloam ka waliimpel töölak omën 18 ëak ngep eën wel wia pöröeta pitëm saunat Yerusalem omën muntaröaat il yemowasënak ëa wasngan.

⁵ Won, arta lup kaip natiin eëneë pöt tapël wel wiinëët.”

Këra ulöp nautön yaauta watepang ngönte

⁶ Yesu pi ngön pöt mëak watepang ngön nent epël mëëa. “Omën namp pim ya lupöök kem nement ngëntën wëa. Pël eën enëmak ulöpörö tööpënëak së itaangkën won wieëa.

⁷ Pël eën inëen yaaupön epël ök mëëa. ‘Krisimaki nentepar nent pötë öngpök këra epment töömëak wais itaangkën won yaë. Pi këpök yang kolapöt yen. Pötaanök ni ku ti ola,’ pël mëëa.

⁸ Pël maan inëen ruupök epël mëëa. ‘Pël eënganëp om öp. Pël eën krisimaki kopët epëta öngpök nook songöntak yang inin ëak pol yaat köm lëëmaat.

⁹ Pël eën krisimaki ootak utöpna pöt yok pangk. Nautön eëpna pöt ku tiimëët.’ ”

Yesuuk kë yesa akun ngëëngk nentak öng namp ompyaö wesa

¹⁰ Yesu pi kë yesa akun ngëëngk nentak ngönën tup nentak së omnaröen ngönën ök mëëa.

¹¹ Pël yaëen omnaröa tekarak öng namp urmerap piik wëen yauman sësë eim wëen krisimaki 18 ëak won saup wëa. Öng pöp kasngelö pak ëak wë wotpil tau naön yaaup.

¹² Pël eën Yesuuk öng pöpön ngön mëak epël mëëa. “Öng epop, nook nim yaumante wa yoolak.”

¹³ Pël mëak moresiar pim rangk mowiin tapëtakëer wotpil sak Anutuun yaya mëëa.

¹⁴ Pël yaëen ngönën tup pöta ngarangkëp Yesuuk akun ngëëngktak ompyaö yemowasën itenak ya sangën eën omnaröen epël mëëa. “Kët 6 pipot ya akunat. Pötaanök ar ompyaö

niwasëpënëak pöt akun pipotë waisën. Ën akun ngëëngktak pipotëën waisngan.”

¹⁵ Pël maan Yesuuk kangiiir epël mëëa. “Kaar omnarö ar, akun ngëëngkötë ar pol purmakaöre tongkiiröa kaatak së kan të mowiak mësak sëën i na yaë. Ar kön wiin arim animaurö pël yaalmëem ya yamëngk pipët ompyaut pël yewas.

¹⁶ Pël ëaap öng epop pöt tiar Yuta omnaröa kar namp Apramë ëapök Setenök krismaki 18 pötë öngpök wii motëak wakaima. Pötaanök nook akun ngëëngktak wil yemoulmëep pangk naën yaë ma?”

¹⁷ Pël maan pimëën kööre tok yaaurö pit ëö sa. Ën omën ëlörö pöt pim ya ompyaö yamëngka pötëën ërëpërëp ëa.

*Këra lëlëpre yis pöteparë ngönte
(Matiu 13:31-33; Maak 4:30-32)*

¹⁸ Yesu pi yal menak epël mëëa. “Anutuu wa ngaöök yanimë pöt tolëëlte? Ne oröp nantë ök ëëm?”

¹⁹ Pipët këra lëlëp nampë ököt. Omën nampök lëlëp pöp pim yaak së ngëntën oröak kaö sak wëën intörö wais morötë ngentiak ka ëp yawi.”

²⁰ Pël mëak munt nent epël mëëa. “Anutuu wa ngaöök yanimë pöten oröptak ök ëëm?”

²¹ Pöt yis pöta ököt. Öng nampök yis pöt korupaë kas möautring wa irikor ëën pötak ekek sëpnaat.”

*Kan koturakë ngönte
(Matiu 7:13-14, 21-23)*

²² Yesu pi Yerusalemë sëpënëak yesem ka kotre kaö poutë ngönën ök maö sa.

²³ Pël yaëën omën nampök pëël mëak epël mëëa. “Aköp, Anutu pi omën kopët namp-namp utpetetakaan öpën sa ma?” Maan Yesuuk pitën epël mëëa.

²⁴ “Ar kan koturak ilëak wëwë kosangta kanöök sënëëtaan weë panë ngentiin. Ne niamaan. Omën selap pan kan pörak ilapënëak weë ngentiipnaatak pourö neilapan.

²⁵ Ka pepap pi pim kaat kan wariak öpnaat. Pël ëën ar tomökël wë pomp ëak tauëë körang elmëak epël manëët. ‘Aköp, tenimëën kan të niwi.’ Pël maan puuk epël niapnaat. ‘Ne arën köpël. Ar tarëkaanörö?’

²⁶ Pël niaan ar epël manëët. ‘Ten niiring kaömpre i ngawi naut. Ni tenim kak wais rë nuuleimënte.’

²⁷ Pël maan puuk epël niapnaat. ‘Ne arën köpël. Ar tarëkaanörö? Utpet omnarö, ar mop newiak kama seë,’ pël niapnaat.

²⁸ Pël ëën ar itaangkën Apramre Aisakre Yakopre tektek ngön yaaurö pit Anutuu naë wëën itaampunëët. Ën ar pöt kaaö yaaurö. Pötaanök tomökël wë ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim önëët.

²⁹ Pël ëën omën yang we naöökaan naöök, ketëp yengampiaulaanre yeilëaulaan pourö wais Anutuu naë wel aisëëë kaömp neim öpnaat.

³⁰ Kat wieë. Tiar yang omnaröa naëaan kot narö kutömweri së kaö sëpnaat. Ën kangiiir kaö narö kot sëpnaat.”

*Yesuuk Yerusalem omnaröen yaköm
ngön mëëa
(Matiu 23:37-39)*

³¹ Akun taptak Parisi omën narö së Yesuun epël mëëa. “Yang omp ak Erot pi ni nimpënëak ya. Pötaanök ni eprek sëp wesak nal së.”

³² Maan Yesuuk epël mëëa. “Ar kaalak së kent tok utpet pöpön epël man. ‘Yesuuk pimtën epël ya. Pi akun eptak omën urmerarö wëaurö waö ë momëak yauman omnarö ompyaö mowesak akun kot nent won sëën pet irëpnaap pël ya,’ pöt man.

³³ Peeneere ëlpamök yesem muntetak Yerusalem kak oröomaap. Pöt tol ëënak? Tektek ngön yaaö namp Yerusalem kak naaröön wiaan namëngkën ëëpnaat.”

³⁴ Pël mëak pimtëën epël mëëa. “O Yerusalem omnarö, Yerusalem omnarö, yaköm. Ar tektek ngön yaaurö mëmpööre ngönën omën arim ngësë wes nimëaurö kël mö wel wi pël yaaurö. Kët ël epotë ne kokor ëlëpë ruurö wereweriarë öngpök wa mëak ngarangk yaalmë pöl ar wa rongan ëak ngarangk elniimëak kent kön wiak pël yaalniin ar kaaö elnëeimauro.

³⁵ Pötaanök ne sëp niwasën ngarangk won önëët. Ne yaap niamaan kat wieë. Ar it nenengaangkën wakaim akun kaöaöök neen kaalak itenak epël neanëët. ‘Aköpök wes nimëën yewais epopön yaya mepa.’ ”

14

Yesuuk omën namp kë yesa akun ngëengk nentak ompyaö mowesa

1 Kë yesa akun ngëengk nentak Yesu pi Parisi omën kaö nampë kaatak sê kaömp yenën omnarö pit iteneëa.

2 Pël yaëën omën koröpö pön mena namp pim naë wëa.

3 Pël ëën Yesuuk itenak ngön kosangötë ngarangköröere Parisi omnaröen epël mëak pëël mëëa. “Tiar yok pangk akun ngëengktak yauman omnarö ompyaö mowasëpen ma won?”

4 Pël maan pit om ngön won sak wëën omën pöp moröak ompyaö mowesak wes mëën sa.

5 Pël ëën pitën epël mëëa. “Arim naëaan namp akun ngëengktak pim rungaap ma pol namp yang öngöpöök ilëaan sêp wasëpën ma yok pangk akun ngëengktak taptak öpën?”

6 Pël maan pit kangiir mapënaat ap wesak sêp wesa.

Omnarö irëak öpenaat

7 Yesuuk omën kaömp nëmpënëak sê wëa narö itkëël wel aisapënëak yaëën itenak watepang ngön nent epël mëëa.

8 “Ni omën nampë këere imëntak yas niaan sê pöt itkëël wel aisanganok. Pël ëëmë pöt omën yapinring namp ni il niwasëpna pöp waisën pöt

9 omën yas niaa pöpök epël niapnaat. ‘Ni itkëël ur epët omën epop man.’ Pël niaan ëö kaö sak kasngaëël sê ömëët.

10 Ën nampök pim këere imën nentak yas niaan sê pöt kasngaëël pan wel aisam. Pël ëën këere imën pepapök wais itenak epël niapnaat. ‘Ngöntöp, ni itkëël wais wel aisa.’ Pël niaan ni omën muntaröa ëöetak itkëël wëën niin kön wiin isëpnaat.

11 Namp pi pimtën kön wiin isëpna pöp Anutuuk wak irapnaat. Ën namp pimtën kön wiin irapna pöp Anutuuk wak isëpnaat.”

Këere imën nëmpënëak yas mëëauta ngönte

12 Pël mëak omën yas mëëa pöpön epël mëëa. “Ni këere imën numëak nim ngöntre kar, sasre nanre nim kak omën mon wieëa piporöen yas manganok. Ni pitën mamë

pöt pitök kangiir niin yas niak kangut nimpnaat.

13 Pötaanök pël ëënganëp. Ni këere imën ar ëak pöt omën omnant won, ingre mor il téaare it il téa piporöen yas mam.

14 Omën ke pilöröakëer kangut nanimpan. Pötaanök ni ërëpsawi ëëmëët. Om wiaan wë ënëmak omën ompyaüröa weletakaan wal ëëpna akunetak Anutuuk nim kangut nimpnaat.”

Këere imën kaö ëauta watepang ngönte (Matiu 22:1-10)

15 Yesu pi pël maan kaömp yenaürö pit kat wiak pitëm naëaan nampök epël mëëa. “Omën Anutuuk wa ngaöök mëaan piiring kaömp nëmpna pörö ërëpsawi ëëpnaarö.”

16 Pël maan Yesuuk ngönaak nent piin epël ök mëëa. “Omën nampök këere imën kaö nent nëmpënëak omën kësang pan yas mëëa.

17 Pël ëak nëmpëna akunet temanöm sëën pim inëën ruup wes mëën sê yas mëëauröen epël mëëa. ‘Yok waisë. Omnant pout yok wa kön ë pet iraut.’

18 Pël maan pit pourö omën pasutëël utak om öpënëak nampök epël mëëa. ‘Ne yang nent sum ëaut yak pötak wer yeneön sumaan yeë. Pötaanök nemop newaisngan sa.’

19 Pël yemaan nampökta tapël mëëa. ‘Ne pol purmakaö moresiar ya kaamök el-nëpënëak waut yak sê ya ökre was ë pet ëëmaan yeë. Pötaanök nemop ne newaisngan sa.’

20 Yemaan nampök epël mëëa. ‘Ne peene tapët öng waup. Pötaan newaisngan sa.’

21 Pël maan inëën ruup sê pim kaöapön ök mëëa. Pël ëën kaöap pi kat wiak ya këlangön ëën inëënëpön epël mëak kaalak wes mëa. ‘Ni teënt sê kaatë omën omnant won ingre mor il téaare it il téa piporö pourö koirak nem kaatakë waisum.’

22 Pël maan inëën ruup pim mëëa pöl ëak sê kaöapön epël mëëa. ‘Kaöap, nim aan pöl ëautep omnarö pangk naën ur nant om wiaap.’

23 Maan kaöapök kaalak epël mëëa. ‘Ni kan kaö poutë sê pël ëak wilëngkë kaatë sê öngpök ilëak omën pouröen këkre tö mëak koirak wais ulmëën nem kaat peö ëëp.

24 Ne niamaan kat wi. Omën wet réak nem yas mëä piporö nem kaömp pöt nanëmpän pan.’” Yesu pi watepang ngön pipët yamëem yas maan pim naë sëpnaaten kaaö yaurö kutömweri piiring kaömp nanën ëëpën pël mëä.

*Yesuu ënëm ëëpenaata ngönte
(Matiu 10:37-38; 5:13; Maak 9:50)*

25 Omën kësang pan Yesuring sa. Pël ëën pi kaip ti pitën itneë epël mëä.

26 “Omën namp nem ënëm ëëpënëak pim ëlre pep, öngre ru, sasre nan pimoröen kent ëak neen kaaö elnëepna pipop ma pimtë koröpöökë wëwëeteta kasëng nemangkën ëëpna pipop nem ruup pël nasëpan.

27 Pötaanök omën namp pi, ‘Ne Yesu pimëën wel wiima pöt pangk ëëmaap, pël wesak pim këra yetapër wak ënëm naal- nëën ëëpna pipop nem ruup pël nasëpan.

28 Arim naëaan namp pim ka kaö nent ök rapën pël kön wiak pöt wet réak monet ka pöt pangk ëëpën ma won pöten sangk kelëpnaat.

29 Ën pël naënrek köntak wap wesirak mormor ë yesem luptak së pangk naën ëën sëp mowasën om wiaan pöt omnaröak itenak ökre was epël mapnaat.

30 ‘Omën epop pi kaat ök rapënëak ngës réaupök pet nairën ëä.’

31 Ën yang omp ak namp pi yang omp ak munt nampring nga elëpënëak wet réak pimëntë nga omnaröa saarëët sangk kelën pimtëët 10,000, ën muntapëët 20,000. Pël ëën pimënt kön wiipnaat. Pi yok pangk muntapring nga elëpën ma won pöten kön wiipnaat.

32 Pël ëak pi kön wiin pangk naën ëën pöt pim kööre toköp kamaarek wëën omën narö wes mëën së ngön ëak nga pöt wiap wasëpnaat.

33 Pötaanök arim naëaan omën namp pi pim omnant pout kasëng nemangkënëpök nem ru nasëpan.

34 “Tomun pöt omën ompyaut. Pël ëautak pim misëngö won sak wiaan tiar tol ëak kaalak misëng wasën pangk ëëpën? Pël naëngan.

35 Tomun ke pëltak ya lupöök olaöre pur- makaö yaatring irikor ë pël naëngan om moolapnaat. Katëëpringëpök ngön epët

kat wiip.” Pöta ök tapël narö yaap Yesu pim ënëm naën ëëpna pöt Anutuuk wa moolap- naat.

15

*Sëpsëp kö saupë watepang ngönte
(Matiu 18:12-14)*

1 Akun nentak omën takis yewaare utpet yaaö munt narö Yesuuk ngönën ök yemaan kat wiipënëak pim naë sa.

2 Pël yaëën Parisi omnaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit Yesuun yak këëpöt ngön mëak epël mëä. “Omën epop omën utpet yaurö ngöntre kar elmëak kaömp ngawi yen.”

3 Pël yemaan Yesu pimënt kat wiak watepang ngön nent epël mëä.

4 “Ar nampë pol sëpsëpörö 100 ëak wëauröak kopët namp kö sëpnaat. Pël ëën sëpsëpöröa pepap pi 99 pörö we naöökël kaömp neim wëën pi we naöökël kö sa pöpön ngaöl ë së koirëpnaat.

5 Pël ëak ya kë sak wa kuröpweri waalak

6 kak së öröak karuröen ngön ëak epël ök mapnaat. ‘Nem sëpsëp epop kö sëën ngaöl ë së koirak yewais. Pötaanök ërëpsawi ëëpa.’

7 Ne ök niamaan kat wieë. Pöta ök omën wotpil 99 pörö lup kaip tiipënëak kön nawiin yaurö omën kutömweri wëaurö pitëmëën ërëpsawi kotkot yaë. Ën utpet kopët epop lup kaip yati pötaan kutömweri wëaurö ërëpsawi kaö yaë.”

Mon kö sauta watepang ngönte

8 “Öng namp pi mon 1 kina wak wëën 10 toea nent kangk ngentiin pöt pi kalaö rangiak kakaati katëp ilak këëkë panë ap wesak koirëpnaat.

9 Pël ëak pim karuröen epël mapnaat. ‘Nem 10 toea irikor ëën ap weseim pöt peene yokoir. Pötaanök ërëpsawi ëëpa.’

10 Ne ök niamaan kat iweë. Pöta ök omën utpet kopëtap lup kaip tiin Anutuu enselörö ërëpsawi yaë.”

Yokot pim pepap sëp wesak maimerekë saupë watepang ngönte

11 Yesu pi pël mëak munt nent epël mëä. “Omën namp pim yokot naar wëa.

12 Wë yokot ënëmapök pepapön epël mëä. ‘Nim monere uröm tenpimëën yaö ëan pöt kom ëak nemëën ëaut nan.’ Pël

maan pepapök pim omnant pout kom äak yokotaar mena.

13 Pël een akun kot nent wë yokot enëmap pi pimat wak yang wali nerekël sa. Pörek sê wë omnantëen kentre kaur äak pim monat pout won wes olëa.

14 Pël äak omnant pout won wesak wëen enëmak yang pörek këen kësang nempel oröa. Pël een pi ngöntök panë een

15 yang pörek omën nampë naë sê wëen omën pöpök pim polöröa ngarangk moulmëen wakaima.

16 Pël äak polöröa kaömp karut mangkën nak kep eëpën wesak itaangkën pötta nemangkën äa.

17 Pël een pi kön tektek sak epël kön wia. 'Nem pepapë inëen ruurö kaömp kësang pan neim wëen ne eprek wë këenëen wel wiimëak yeë.

18 Pötaanök nem pepapë ngësë kaalak sumaat. Sê oröak epël memaat. "Pep, ne Anuture niire äak utpet elniaut.

19 Pötaanök peene pöt nim ru panëep pël neangan. Om nim inëen ru newasën ömaat."

20 Pël wesak wal äak pim pepapë ngësël sa. Seim sê kak temanöm yesën pepap itenak ya utpet een naë sê kapariak tot na.

21 Pël een ruupök epël mëea. 'Pep, ne Anuture niire äak utpet elniaut. Pötaanök peene pöt nim ru panëep pël neangan.'

22 Pël maan pepapök pim inëen ruuröen epël mëea. 'Ar teëntom nem ulpëen wali ompyaup momëak mor ëngö wak wais moresi momëak ing körtepar wak wais ingesiarë momëak pël eeë.

23 Pël äak purmakaö ru ompyaö mësëpringëp möeë. Pël een ar äak yenem ërëpsawi eëpenaan.

24 Nem ruup wel wia wesaupök kaalak waisa. Irikor ëaupök kaalak orö yarë. Pël mëak pit ërëpsawi äa.

25 "Wëen yokot kaöap pi yaak wakaim olëak kaalak wais kaat temanöm yewasem kat wiin intö ngönre tanre pöt yeëa.

26 Pël een inëen ru nampön maan sëen, 'Tol eënak ya?' pël mëak pëel mëea.

27 Pël maan puuk epël mëea. 'Nim nangap kaalak waisa. Pi irikor äak saupök kaalak wais oröa. Pötaanök arpim pepapök

maan purmakaö ru ompyaö mësëpringëp möak ar äak yen.'

28 Pël maan pi kölöp äak kakaati sëpnaaten kaaö äa. Pël een pepapök wais wiap wesak ngön ök mëea.

29 Pël een pi kangiir epël mëea. 'Kat wi. Ne krismaki selap pan nim naë pas ya mënemeë nim ngön nent wa noolaan äaut. Pël een ni pol meme ru namp nem karuröaring ërëpsawi eëmaan nenangkën ëaupök

30 nim ru pipmor pi öng paspas yauröaan nim omnant pout won wes olëak kaalak waisën ni pimëenökëer purmakaö ru ompyaö mësëpringëp yamöön.'

31 Pël maan pepapök epël mëea. 'Yokot epop, ni ket ël epotë tepër wëaup. Pötaanök nem omnant epot pout nimot.

32 Ën nim nang epop wel wia wesaupök kaalak waisa. Irikor ëaupök kaalak orö yarë. Pötaanök tiar pimëen ërëpsawi een pangk yaë.' "

16

Ngarangk utpetapë watepang ngönte

1 Yesuuk pim ruuröen ngönaak nent epël ök mëea. "Omën omp ak namp pim inëen ru omnant ngarangk yaaö namp wëa. Pël een wë akun nentak omnaröak omp aköpön epël mëea. 'Nim omnant ngarangk yaaup pi nimot köntak pentak yaë,' pël mëea.

2 Pël maan kat wiak omnant ngarangk yaaupön yas mëak epël mëea. 'Ni tol yaëen omnarö nimëen yaan kat yawi? Pöta songönte itempaana nem omnant nim ngarangk yaën pötë pepewer wak wais nan. Ke pilëpök nem omnant ngarangk naëngan.'

3 Pël maan inëen ru omnant ngarangk yaaup pim könöök epël wesa. 'Nem kaöapök nem omnant ngarangk yaauten nga neak wes nemëen tol eëm? Ne yang kelumaata weëre kosang won. Ën sumatön kimang memaatenta eö yaë.

4 Peenök nem eëmaaten kön yokoir. Pël eëma pötak nem kaöapök wes nemëen pöt kaamök elmëemaaröa naë sëen sant elnëepnaat.'

5 Pël kön wiak omën pim kaöapë naë kangut wieëauröen ngön maan pöppöp waisa. Pël een wet réak waisaupön pëel mëëa. ‘Nem kaöapë kangut nim naë tolëël wia?’

6 Maan pi epël mëëa. ‘Kolap tram 100,’ pël mëëa. Pël maan ngarangkëpök pep nent menak epël mëëa. ‘Nim pep eptak 100 pöt kërëak 50 retëng ë.’

7 Pël mëak nampön pëel mëëa. ‘Nim naë nem kaöapë kangut tolëël wia?’ Pël maan puuk epël mëëa. ‘Rais kër 100,’ pël mëëa. Pël maan pep nent menak epël mëëa. ‘Ni eptak 100 pöt kërëak 80 retëng ë,’ pël mëëa.

8 Pël een kaöap pi ngarangk utpet pöpë ewat ëa pöten itenak piin ping wesak mëëa. Pöt tol ëënak? Omën yangerakë omnantön kentre kaur yaaurö pit pitëm omnant ngarangk ëëpënëak pitëm ewat pöt omën Anutuu ewaatak wë pöröa ewatöt il yewas.

9 “Pötaanök ne niamaan. Ar tapël monere uröm omën pasut omnarö menak ngöntre kar réak önë pötak omën pas pöt pet irën Anutuuk yas niaan wëwë kosangta kaatak së önëët.

10 Ën namp pi omën pasut ompyaö wesak ngarangk ëëpna pöp omën ompyautta tapël ompyaö wesak ngarangk ëëpnaat. Ën namp omën pasut ompyaö wesak ngarangk naën ëëpna pöp omën ompyautta tapël ompyaö wesak ngarangk naën ëëpnaat.

11 Ar yangerakë monere uröm pasut ompyaö wesak ngarangk naën yaëën talëpök omën këët arök ngarangk ëëneën nimpën?

12 Ar omnaröaat yaam ninaut ompyaö wesak ngarangk naën yaëën Anutuu yaö niaa pöt naningkën ëëpnaat.

13 Inëën ru kopëtapök kaö naarë inëën naëpan. Pi nampön kaaö yaalmëem nampön ngöntre kar elmëëpnaat. Won ëën pöt, nampë naë rë olëak wë namp kasëng mampnaat. Pötaanök arta tapël Anutuu yaatere monere uröma yaat mëngkre mëngk namëngkan.”

Yesuuk Parisi omnaröen pepanöm mëëa (Matiu 11:12-13; 5:31-32; Maak 10:11-12)

14 Yesu pi ngön pöt maan Parisi omnarö pit monere urömen kent yaaurö yak kat wiak ökre was mëëa.

15 Pël yemaan Yesuuk epël mëëa. “Arimtok arimtën omnaröa itöök ping wesak yaaurö. Pël ëaap Anutuuk arim lupötë ityaangk. Omnaröak ompyaut pël yewas pipot Anutuuk itaangkën kömkëënring yaë.

16 “Moses pim ngön kosangötre tektek ngönöt im wais Son pim naë oröak pet ira. Ën Sonë naëaan wais peene wë epëtak pöt Anutu pim wa ngaöök nimëak wë pöta ngön ompyaut yaan omën pourö kat wiak pötak ilapënëak wë yengenti.

17 Wë ënëmak kutömre yang epraar won sëpënëak pöt yok pangk won sëpnaat. Ën ngön kosang pöt nent won nasëpan, pout om wiaapnaat.

18 “Omp namp pi pim öngöp wes mëak munt namp öpna pöp pi öngre omp wëwëet kom ëak saun koirëpnaat. Ën namp pi munt nampë öng wes mëaup öpna pöp pi öngre omp wëwëet kom ëak saun koirëpnaat.”

Mon omnampre Lasaras piarpim ngönte

19 “Mon omën namp wakaima. Pël ëaup pi akun poutë ulpëen retëngretëng ëa ompyaut mëak wë kaömp ompyaut neim wakaima.

20 Pël een omën elek yaaö namp wëa yapinte Lasaras. Pöp koröp pouuk ëmpöl pep saup pi mon omnampë kaata kanra naë wëën

21 mon omën pöp kaömp yenën lupöt ngentiin wa nëmpënëak kön wieim wëaakë yeëa. Pël yaëën kentöröak wais pim ëmpölöt öngör neim yeëa.

22 Pël een wë elek yaaö omën pöp wel wiin enselöröak koirak së Apramë naë moulmëa. Pël een wë mon omën pöpta wel wiin yang kel weera.

23 Pël een pi es parëaöök së wë këlangön kaö kat yawiem ool itaangkën Apram maimerek wëën Lasaras pim naë wëa.

24 Pël een mon omën pöpök Apramön ngön ëak epël mëëa. ‘Pep, ni neen yaköm kön wiak Lasaras wes mëën wais pim mor wotö iitak wariak nem yangapöök wa nemëën kot nent ëp sëp. Ne esuwesi öngpök wë këlangön kaö kat yawi.’

²⁵ Pël maan Apramök epël mëëa. ‘Nem ruup, ni kön wi. Ni ngaan yangerak wë omën ompyaut ëeim wëen Lasaras pi pöt utpetat pëen eima. Pötaanök peene pöt pi kak eprek wais ya kë sak wëen ni kangiiir këlangön kat yawiin.

²⁶ Pël ëaap Anutuuk tiarim tekarak parë naö wiau wia. Pötaanök eprekaanörö pipël yeiraan pirekaanörö epël yaaprën pël naëngan.’

²⁷ Pël maan mon omnampök epël mëëa. ‘Pep, ne kosang wesak ök yeniak. Ni Lasaras wes mëen nemoröa naë sëp.

²⁸ Nem nangarö mor nas wë. Pötaanök Lasaras pi së pitta eprek wais këlangön kat wiipanëen nga map.’

²⁹ Pël maan Apramök epël mëëa. ‘Won. Pit Mosesre tektek ngön yaauröa ngön pitëm naë wia pipot kat wiip.’

³⁰ Maan mon omnampök epël mëëa. ‘Apram nem pepap, pöt pangk naëpan. Omën wel wiaö nampök weletakaan wal ëak së ngön ök mapna pöt pit kat wiak lup kaip tiipnaat.’

³¹ Pël maan Apramök kaalak epël ök mëëa. ‘Pit Mosesre tektek ngön yaauröa ngönöt wa olapna pöt weletakaanëpök wal ëak së mapna pöteta wa olapnaat.’ ”

17

Utpetatök kön wi kosang yewesaut utpet yewas

(Matiu 18:6-7, 21-22; Maak 9:42)

¹ Yesuuk pim ruuröen ngön nent epël ök mëëa. “Morök ke nentere nent oröön omnarö saun koirëpnaat. Pël ëaap omën morök elmëen omnarö saun koirëpna pöp tol ëëpën? Yaköm.

² Omën ke pilëpök runga kotup morök elmëen saun koirpanëen ar kël kaöaö wii ngan ëak omën pöpë mesetak öngö moutak i kaöök moolaan i nak wel wiipna pöt ompyaö.

³ Ar ngarangk këëkë ëen. Arim kar namp saun yokoirën pöt nga man. Pël ëen pi lup kaip tiin pöt saun pöta kangit ent ë moolan.

⁴ Pël ëen arim kar namp pi kët kopët nenta öngpök akun 7 ëak utpet elniak akun 7 tapël arim naë wais, ‘Ne lup kaip yati,’ pël niaan pöt ar pim saun pötë kangut ent ë moolan.’

Kön wi kosang yewesaut ngönte

⁵ Yesuu ngön yaaö omnarö pit Yesuun epël mëak kimang mëëa. “Ni tenim kön wi kosang yewesaut kaö wes nin.”

⁶ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ar kön wi kosang yewesa kot panë nent wieëan talte këra kaö epmentën, ‘Ni kaam tiak i kaöökë öngpök së orö,’ pël maan yok pangk kat wiak pël ëëpën.”

Inëen yaauta ngönte

⁷ “Arim tekraakaan nampë inëen ruupök ya lupöök së yang mëmpën ma polörö ngarangk ëëpën pël ëeim olëak yewaisën yok pangk epël mam ma? ‘Ni kakaati wais kaömp numëen,’ pël mam ma?

⁸ Pël naëpan. Pi epël mapnaat. ‘Ni nem kaömpöt ar elnëem. Pël ëak poë koröpö mënt wes urak kaömpre iit wak waisën numaan. Pël ëen ënëmak nimtëet ar ëak numëen.’

⁹ Pi inëen ruup pim ngan rë menaul ëa pötaan yowe mapën ma? Yok pangk pël naëpan.

¹⁰ Pötaanök arim naë tapël ëëpnaat. Anutuun ya ngön niaut ë pet irak pöt epël an. ‘Ten inëen ru katkoko yaaurö. Ya ngön niaut pëen yaaurö,’ pël an.”

Yesuuk omën kësë ëa moresiar pörö ompyaö mowesa

¹¹ Yesu Yerusalem kakë sëpënëak Kalili yanger nal, Sameria yanger nal pël ëaan teköök sa.

¹² Pël ëak së kak nerek oröön omën kësë ëa narö moresiar pörö pit kamtaöök së koirak pëlëer taueë

¹³ ngön ëak epël mëëa. “Yesu, Kaöap, ni tenën yaköm kön wi.”

¹⁴ Pël maan pi pitën epël mëëa. “Ar së kiri ar yaauröen arim koröpöt pet elmëen pit ar ompyaö san pël apnaat.” Pël maan yesem koröpöt ompyaö sa.

¹⁵ Pël ëen pitëkaan kopët namp pi pim koröpöön itaangkën ompyaö sa. Pël ëen kaalak së ngön ë olëak Anutuun yaya mëëa.

¹⁶ Pël ëak Yesuu ingesiarë së tok oriak ë koset yangaak wesirak wë yowe mëëa. Omën pöp Sameria yangerakaanëp.

¹⁷ Pël ëen Yesuuk epël mëëa. “Omën moresiar ompyaö sauröep 9 pörö tarëk wë?”

18 Pit kaip tiak sē Anutuun yoöre ērēp mapnaaten kōn nawiin. Katkoko ēak sēen Sameria yangerakaan omēn maim epop pimēt waisa.”

19 Pēl mēak omēn pōpōn epēl mēēa. “Nimtē kōn wi kosang yewesautak ompyaō yesēnrek wal ēak sē.”

*Anutuuk wa ngaōōk nimēēpnaata ngōnte
(Matiu 24:23-28, 37-41)*

20 Parisi ngōnēn omnarōak Yesuun, “Anutu taan wa ngaōōk nimēēpēn?” pēl mēak pēēl mēēa. Maan Yesuuk kangiir epēl mēēa. “Anutuu wa ngaōōk nimēēpna pōt yoolōk pēl yaalniin itnaangkan.

21 Kat wieē. Anutu pi peene arim tekarak wē wa ngaōōk yanimē. Pēl yaēēn narōak, ‘Anutuu wa ngaōōk yanimē pōt e yaarō,’ pēl yaan narōak, ‘O ēngk yaarō,’ pēl naēpan.”

22 Pēl mēak ruurōen epēl mēēa. “Wē ēnēm akun nent temanōm sēen ar kēlēlre ngōn epēl anēēt. ‘Omēn Kēēp yaarōōn ten itaampun,’ pēl anēētak yok pangk itnaangkan.

23 Pēl yaēēn akun pōtak narōak, ‘Eprek yaarōōrek iteneē,’ pēl yeniaan narōak, ‘Ēngkrek yaarōōrek iteneē,’ pēl yeniaan kat wiak pitēm ēnēm ēēnganok.

24 Kent tangarēt kopēter tar elmēēn yang poutē ēwa ē pet yair. Pipta ōk Omēn Kēēp nem waisuma akunetak pēl ēēm sa.

25 Pōtaanōk omēn peene wē eporō kasēng nangkēn kēēmre kēlangōn kēsang kat wi-
imaat.

26 Noaē akunetak omnarōa ēa pōl Omēn Kēēp nem waisuma akunetak tapēl ēēpnaat.

27 Pit iire kaōmp nē, ōngre omp ē, pēl ēeim Anutu kasēng menak wēēn Noa wangaōōk yeilaan i ngaampel orōōn omēn pourō i nak won sa.

28 Lot pim naēēta tapēl ēaut. Omnarō iire kaōmp nē, omnant sumre kap ē, ēmre ya ē, ka ōk raō, pēl ēeim Anutu kasēng menak wēa.

29 Pēl ēēn Lot pi Sotom kak sēp wesak yesēn akun tapētak kutōmweriaan esutre kēl es ngaat kopiitē yepel pōl ēēn omēn pourō won sa.

30 Pōta ōk omnarō tapēl eim wēēn Omēn Kēēp nem tekeri suma akunetak tapēl ēēpēn sa.

31 “Akun pōtak omēn ka tomōk ōpnaapōk kakaati sē pim omnant ōpan. Ēn yaak ōpnaapta tapēl kaalak kakē sēpan.

32 Ar Lot pim ōngōp Anutuu ngōn wa olēak wel wia pōten kōn wieē.

33 Omēn namp pi pim wēwēet keimōn ēēpna pōt pim wēwēet kō sēpnaat. Ēn namp pim wēwēet kēēpōt wasēn pōt orō morēēpnaat.

34 Ne niamaan kat wieē. Akun pōtak omēn naar rō kan ur kopētetak ka uraan namp yeweem namp sēp wasumaat.

35 Ōng naarta kaōmp korōp yokoēm wēēn namp yeweem namp sēp wasumaat.

36 Ēn omp naar ya lupōōk wēēn namp yeweem namp sēp wasumaat.”

37 Pēl maan ruurōak epēl mēak pēēl mēēa. “Tarēk pēl ēēpēn?” Maan Yesuuk omēn piin kōn wi kosang newasēn yaaurōa kēlangōn kat wiipnaataan kōn wiak watepang ngōn nent epēl mēēa. “Omnantē sōp kampaōōk wer moōn tuparō wa top yaē.”

18

*Ōngōp ngōn ē pet yairaupōn kimang
mēēauta ngōnte*

1 Yesuuk pim ruurōen kaaō kōpēl kimang maim ōpēnēak watepang ngōn nent epēl mēēa.

2 “Kak nerek ngōn ē pet yaira namp wēa. Omēn pōp pi Anuturē omēn pourōen kas naēn yaaup.

3 Kak taprek ōng kapir namp wēaup pi kēt poutē omēn pōpē naē sē, ‘Nemēēn kōōre tokōpēēn ngōn yaatak kaamōk elnēēm,’ pēl mē yeēa.

4 Pēl ēeimēn omēn pōp pim lupmeri epēl kōn wia. ‘Ne Anuturē omēn pourōen kas naēn yaauppe.

5 Ōng kapir epop ke urak neaim. Pōtaanōk kaalak wais neaan kaaō kōn wiingōnēēn kaamōk elmēēmaat.’ ”

6 Yesu pi ngōn pōt mēak kaalak epēl mēēa. “Ar ngōn ē pet yaira utpetapē ngōn ōk yeniak epēten kōn wieē.

7 Ēn Anutuun tol yewes? Omēn pimēēn yaō wesaurō kēt kanaan rō kanē piin kimang maim wēēn kaamōk naalmēēpan ma? Ma kat wiak kat nawiin korōp orōak ōpēn ma? Pēl naēpan.

8 Ne niamaan. Pi teënt kaamök elmëepnaap. Omën Këep nem waisuma akun pötak yangerakë omnaröa naë kön wi kosang yewesaut koirum ma won?”

Parisi omnampre takis yewaö omnampë watepang ngönte

9 Omën narö pitëmtok pitëmtën kön wiin wotpilörö pël kön wieë muntaröen wak irëak ya pöröaan Yesuuk watepang ngön nent epël mëä.

10 “Omën naar piarip ngönën tup kaöetak së Anutuun ök mapënëak sa. Namp Parisi ngönën omën namp, namp takis yewa namp.

11 Pël ëak Parisi omnampök taueë pimtën weseë epël mëä. ‘O Anutu, ne omën naröa ök wonöp. Pötaanök niin yowe yeniak. Pit këkain ëere omën utpet nant ë, öngre omp wëwëet utpet wasö pël yaaurö. Ne pitëm ök wonöp. Pël ëak omën takis yewa epopë ök wonöp.

12 Pël ëak sant poutë akun nentepar pöteparë kaömp ngës olëak wëakë yaaup. Pël yeë omnant koirak pöt wa top ëak more-siar wesak nokoliil nent nimëen yaö yaal-niaup.’

13 Pël yemaan takis yewa pöp pëlëer taueë kutömweriil itaampnaaten ëö ëen tok oriak epël mëä. ‘O Anutu, ne saun omnamp. Pötaan yaköm kön newi.’

14 Kat wieë. Takis yewaup pi Anutuuk pim saunatë kangut won wes moolëak piin, ‘Omën wotpilëp,’ pël maan kaalak pim kaatakë sa. Ën Parisi pöp pim saunatë kangut om wiaan sa. Omën namp pimtök pimtën wak isak apna pöp Anutuuk wak irapnaap. Ën namp pimtën kön wiin irapna pöp Anutuuk wak isak mapnaap.”

Yesuuk runga koturö welaköt elmëa (Matiu 19:13-15; Maak 10:13-16)

15 Omnarö pit pitëm runga koturö Yesuuk pim mores pitëm rangk mowiak welaköt elmëepënëak wak yesën pim ruuröak pitën nga mëä.

16 Pël ëen Yesuuk rungaaröen ngön mëak pim ruuröen epël mëä. “Nga mangan. Wes mëen nem naë waisëp. Ke pilörö Anutuuk wa ngaöök mëepënëak yaö yema pötaanök.

17 Ne yaap niamaan. Namp runga kot eporöa Anutuun kön wi kosang yewesa pöl naën ëëpna pöt Anutuu wa ngaöök yamëautak yok pangk neilaan ëëpnaat.”

Ngarangk monere urömaringëpë ngönte (Matiu 19:16-30; Maak 10:17-31)

18 Ngarangk nampök Yesuun pëlpël mëak epël mëä. “Rë yanuula ompyaup, ne tol ëak wëwë kosangta yaö sum?”

19 Maan Yesuuk epël mëä. “Tol ëenak neen, ‘Ompyaup,’ pël yenëaan? Anutu kopëtapökëer ompyaup.

20 Ni ngön kosangöt epël kat yawiaup. ‘Ni öngre omp wëwëet kom ëenganok. Ni omën mëngkanok. Ni këkain ëenganok. Ni omën muntaröen kaar manganok. Ni nim ëlre pepaarë ngön ngar öm.’ ”

21 Maan ngarangkëpök epël mëä. “Nem kotuukaan pipot ë waiseimaut.”

22 Pël maan Yesu pi ngön pöt kat wiak epël mëä. “Kopët nent wia pöt ëëm. Ni së nim omnant menak sumat wak omën omnant wonörö këepöt wes man. Pël ëen kutömweri omnant kosangöt orö nirëepnaan. Pël ëak wais nem ënëm elnë.”

23 Pël maan omën pöp pi monere uröm kaö panë wieëaup yak ngön pöt kat wiak ya utpet ëa.

24 Pël yaëen Yesu itenak epël mëä. “Omën monere uröm kaö wieëaurö Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapënëak pomp ë yaë.

25 Pol kamel namp wap poë koröp korir yamë pökë kanöök ilapna pöt kengkën. Ën omën monere uröm kësang wieëauröak Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapna pöt könöm panëet.”

26 Pël maan omën ngön pöt kat wia pöröak epël mëä. “Omën ke pilörö Anutuu wa ngaöök yamëautak neilaan ëëpna pöt omën tolëëlëpök wëwë kosangët öpën?”

27 Maan Yesuuk epël mëä. “Omnaröak omnant pangk naën ëënë pipot Anutuuk yok pangk ëëpnaat.”

28 Pël maan Pitaak epël mëä. “Kat wi. Ten omnant pout sëp wesak nim ënëm el-niaut.”

29 Maan Yesuuk kangiir epël mëä. “Ne yaap niamaan. Namp pi Anutu wa ngaöök

yamäauta yaat mëmpënëak pim kaare öngre ru, sasre nan, ëlre pep pörö sêp wasêpna pöt
³⁰ pi peene akun epöök kangut selap wak wë ënëm akunaöök wëwë kosangët öpnaap.”

Yesuuk pimtë wel wiak wal ëëpnaaten ök maan akun nentepar nent ëa

(Matiu 20:17-19; Maak 10:32-34)

³¹ Yesu pi pim ruurö wa top elmëak epël mëëa. “Kat wieë. Tiar Yerusalem kakë yewais. Pël ëën Omën Këëp nemëën tektek ngön yaauröak ngön epël retëng ëa pöt kë rapnaat.

³² Pit ne newak ngönën köpëlöröa moresi neulëën pitök ökre was neak utpet newesak waasöp ngës nampnaat.

³³ Pël ëak pës nemöak mën wel newiin akun nentepar nent yangaöök wieë kaalak wal ëëmaap.”

³⁴ Pël maan ngön pöta songönte ilëëp ilaan pit ëngk ma e wesak ëwat nasën ëa.

Yesuuk omën it il tëa namp ompyaö mowesa

(Matiu 20:29-34; Maak 10:46-52)

³⁵ Yesu pi yesem Yeriko kak temanöm së itaangkën omën it il tëa namp kan ëöök wel aisëëë monatön kimang maim wëa.

³⁶ Pël ëak pi kat wiin omnarö yesem yaan omën muntaröen epël mëëa. “Pit tol yaë?”

³⁷ Maan pitök epël mëëa. “Yesu Nasaretëpök yewais.”

³⁸ Pël maan pi ngön ëak epël mëëa. “Yesu, Tewitë ëap, ni neen yaköm kön newi.”

³⁹ Pël yemaan omën wet rëak yesauröak leng ëëpën mëak nga yemaan pöten kat nemowiin ke urak kaalak ngön ëak epël mëëa. “Ni Tewitë ëapök, neen yaköm kön newi.”

⁴⁰ Pël maan Yesu pi leng ëak kamtaöök taprek taueë epël mëëa. “Nem ngësël wak waiseë.” Maan mësak sëën piin epël mëak pëël mëëa.

⁴¹ “Nook ni tol elniimëak yaan?” Maan puuk epël mëëa. “Aköp, ni aan ne it nga sum.”

⁴² Pël maan Yesuuk epël mëëa. “It nga së. Nimtë neen kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën.”

⁴³ Pël yemaan tapëtakëër itöörar nga sëën Yesuu ënëm yesem Anutuun yaya mëëa. Pël yaëën omën pörek wëaurö pöten itenak pitta Anutuun yaya mëëa.

19

Sakias pim ngönte

¹ Yesu pi Yeriko kak së oröak el wesak sêpënëak yaëën

² kak pörekaan omën takis yewauröa ngarangk namp wëa yapinte Sakias. Pöp pi mon kaö wieëaup.

³ Pi Yesuu möönre koröp itaampënëak kent elmëa. Pël ëaap pi omën mëntëp yak omën muntaröak il mowariin pomp ëak itnaangkën ëa.

⁴ Pël ëak wet rëak pöömpö së, “Eprek yewaisën itampaatak,” pël wesak këra nementë ngaarëk isa.

⁵ Pël ëën Yesuuk pörek së oröak ngaarëk itenak epël mëëa. “Sakias, teënt ira. Ne peene nim kaatak wais ömaat.”

⁶ Pël maan pi ya kë sak këraamentëkaan irë ngentiak Yesu koirak pim kaatakë sa.

⁷ Pël yaëën omën pörek wëaurö pit pöten itenak kaaö mëak epël mëëa. “Pi tol ëënak saun omnampë naë së ilëak wë,” pël mëëa.

⁸ Pël ëën Sakias pi Yesuu naë taueë epël mëëa. “Kaöap, ni kat wi. Nem omnant kom ëak tok nentepar wesak nent omën omnant wonörö mempaat. Pël ëak omnaröen morök elmëak monat waut pötë kangiir peene nook il wesak maim oorek mempaan.”

⁹ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Omën epop niinta Apram pim körööp yak Apram pim ök Anutuun kön wi kosang yewasën. Pötaanök niire nim kaatakörö Anutuuk utpetetakaan yaniö.

¹⁰ Ne Omën Këëpök omën epopë ök Anutuu naëaan kö saurö wa rongan ëak ompyaö mowasumëak waisaup.”

Inëën ru moresiar mon wa pöta watepang ngönte

(Matiu 25:14-30)

¹¹ Yesu pi ngön pöt ök maan omnaröak kön epël wia. “Pi Yerusalem kak temanöm yewasën Anutu peene wa ngaöök nimëëpnaan yaë,” kön pël yewasën Yesuuk itenak yal menak watepang ngön nent epël mëëa.

¹² “Omp kaö namp yang wali nerak sëën omp ak wes moulmëën wë kaalak waisëpënëak sa.

13 Pi sèpènèak yeem pim inèen ru moresiar pöröen yas maan waisèn mon 20 kina, 20 kina pèl pangk pangk menak epèl mèèa. ‘Ar mon epot wak ya mènak kaö wes wiak wèen waisumaat.’

14 Pèl mèak yesèn pim kaatak narö kaaö èak piin epèl mapènèak omèn narö pim ènèm wes mèèa. ‘Ten nuuk omp ak sak ngarangk elniimèeten kaaö.’

15 Pèl maan pi sè wèen pit pi omp ak wes moulmèen wakaim olèak kaalak waisa. Pèl èak inèen ru mon menak sa pöröen ngön èak epèl mèèa. ‘Ar nem mon ninak san pötök ya mængkèn muntat tolèèl koirak wè pöten itampaan.’

16 Pèl maan nampök wet rëak wais epèl mèèa. ‘Kaöap, ne nim mon 20 kina nangkèn pötak nook ya mængkèn 200 kina pèl oröa.’

17 Pèl maan epèl mèèa. ‘Inèen ru ompyaup, ni ya ompyaö mènana. Ni omèn pasut ompyaö wesak ngarangk èan. Pötaanök nook ka moresiar pötè ngarangk niulèëmaan.’

18 Pèl èen inèen ru munt nampök wais epèl mèèa. ‘Kaöap, ne nim mon 20 kina nangkèn pötak nook ya mængkèn 100 kina pèl oröa.’

19 Maan omp aköpök epèl mèèa. ‘Nook, ni ka mor nas pötè ngarangk niulèëmaan.’

20 Pèl maan inèen ru munt nampök wais epèl mèèa. ‘Kaöap, nim mon 20 kina nangkèn pöt e wia. Ne poë koröp kautak kör koë wiak wakaimaut e wia.

21 Ne niin itaangkèn ni nga yaaup yak muntaröa naëaan omnant yewaup. Ni omnant omèn muntaröak ngëntèn yewetaup. Pötaanök niin kas èak kö sèpanèak poë koröp kautak kör koë wiak wakaimaut.’

22 Maan omp aköpök epèl ök mèèa. ‘Ni inèen ru utpetap. Nimtè ngön yaan taptak nimènt utpet èaup pèl yeniaak. Ni neen, “Nga yaaup yak muntaröa naëaan omnant wèere omnant omèn muntaröak ngëntèn watö pèl yaaup,” pèl yenëaan pöt yaap.

23 Ni nem songönte pipèl èwat wèak tol èènak nem monet mon kaatak nawiin èaup? Pèl èanèen ne wais kangitaring wan tapön.’

24 Pèl mèak omèn pörek wèauröen epèl mèèa. ‘Ar mon 20 kina epèt piikaan wa èp èak 200 kina wa epop meneë.’

25 Pèl maan pit epèl mèèa. ‘Kaöap, pi yok

200 kina waap.’

26 Maan puuk epèl mèèa. ‘Ne nia-maan kat wieë. Namp pi omnant menaut ngarangk èak wèen pöt munt nant erèn wes mempaat. Èn namp pi menaut ngarangk naèn tapèt wak wèen pöt wa èp èen om pas öpnaat.

27 Peene pöt, nem kööre tokörö nook pitèm omp ak sumaaaten kaaö èa pörö mèsak wais nem itöök mængkèn wel wiip.’ ”

Yesu pi pol tongkiipè rangk wel aisèak Yerusalem kakè sa
(*Matiu 21:1-11; Maak 11:1-11; Son 12:12-19*)

28 Yesu pi ngön pöt mè pet irak Yerusalem kakèl ko wesak wet rëak isa.

29 Pèl èak yesem Olip tomök is oröak Petepasiire Petani ka pöteparè temanöm yesem ru naarèn epèl mèak wet rëak wes momèa.

30 “Arip ka èngköök sè oröak öngpök sè itaangkèn pol tongki ru namp omnaröa wel naisaanèp wii ngan è ulmèen öpna pipop wilak mèsak waisèn.

31 Arip sè pèl yaèen omèn nampök aripön, ‘Oröp èènèak yawil?’ pèl yeniaan pöt epèl man. ‘Aköpök epopön ya.’ ”

32 Pèl maan piarip sè itaangkèn Yesuu mèèa pöl èèèa.

33 Pèl èen itenak yawilèn tongkiipè peparöak itenak epèl mèèa. “Arip oröp èènèak yawil?”

34 Maan piaripök mèèa. “Aköpök epopön yaanak yeë.”

35 Pèl mèak Yesuu naë mèsak sè tongkiipè rangk pitèm ulpèenöt pèrè mourak Yesu wa ngaarèk moulmèa.

36 Pèl èen wel aisèak yesèn ulpèenöt pèrèak kamtaöök mourö sa.

37 Pèl èen Olip tomökaan ngemè Yerusalem kak temanöm yewasèn omèn pimèen saö rongan pötak wèauröak pim ya it ngolöpöt yaaö pötèen ngön èak epèl maö Anutuun yoöre èrèp mèèa.

38 “Yowe.

Omèn omp aköp Aköpè këm ngöntak yewais epopön yaya mepa.

Kutömweri mayaap wiaap.

Anutu Ngaarèkèp pim yapinte wak isak mepa.”

³⁹ Ëlak wiak pël yemaan Parisi omën narö pitëm öngpök wëauröak Yesuun epël mëëa. “Rë yanuulaup, nim ruuröen pël epan ma.”

⁴⁰ Pël maan Yesuuk mëëa. “Ne niamaan kat wieë. Pit yaya yenëa pöt ompyaö ya. Leng ëëpna pöt kël epotök yaya neapnaat.”

Yesuuk Yerusalem omnaröaan ing ëa

⁴¹ Yesu pi pël mëak yesem Yerusalem kaöökë tomök së oröak kakën itenak yaköm ëën ing yeem epël mëëa.

⁴² “Yerusalem wëaurö, ar peene eptakëer mayaap önë kanöön ëwat wë talte yok pangk ön. Pël ëaap kan pö ëlëëp wia. Pötaanök itnaangkën yeë.

⁴³ Kat wieë. Wë akun nentak arim kööre toköröak wais taap elniak ëm ket ëak kaö poutë il niwariipnaat.

⁴⁴ Pël ëak arimëntre arim ruurö pourö won niwesak arim kaat töölak wapötta ti olaan ur kosat wiaapnaat. Pöt tol ëënak? Anutuuk kaamök elniipënëak wes nemëën arim ngësë yewaisën köpël ëak kaaö ëan. Pötaanök pël elniipnaat.”

Yesu ngönën tup kaöetakaan omën narö waö ë momëa

(Matiu 21:12-17; Maak 11:15-19; Son 2:13-22)

⁴⁵ Yesu pi ngön pöt më pet irak ngönën tup kaöeta kakaati së itaangkën omnarö omnant ngawi yeem wëën itenak pit waö ë yemomëem epël mëëa.

⁴⁶ “Ngönën pepeweri Anutuuk epël ëa. ‘Nem ka pipët kimang yenëa kaat pël ëëpnaat.’ Ar pipël yaëën këkain yaauröa kaata ök yes.”

⁴⁷ Pël ëak pi akun poutë ngönën tup kaöetak së omnaröen ngönën ök maim wëën kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere omën kaöarö pit mëmpënëak kanten ngaöl ëa.

⁴⁸ Omën pourö pim ngönëntaan pim naë rë olëak wëën sëp wesa.

20

Yesure ngarangkörö neneren pëel elmëa (Matiu 21:23-27; Maak 11:27-33)

¹ Kët nentak Yesu pi ngönën tup kaöetak së omnaröen ngönën ök maim wëën kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit së epël mëëa.

² “Nim eprek ë yaën pipot talëpë këm ngöntak ëeimën? Talëpök pël ëëm niia?”

³ Pël maan Yesuuk kangiir pitën epël mëëa. “Nookta arën kangiir nent pëel niamaatak ök nean.

⁴ Sonë i mëëima pöt talëpök maan eima. Anutuuk ma pimtök kön wiak eima?”

⁵ Pël maan pitëmënt neneren epël mëëa. “Tiar tol mapen? ‘Anutuuk,’ pël mepe-naatep pi epël niepan. ‘Tol ëënak Sonë ngönten kön wi kosang newasën yeë?’

⁶ Ën, ‘Son pimtök,’ pël mepenaatep omnarö pit Sonön. ‘Pi tektek ngön yaaö namp,’ pël weseë kël nimööpan.”

⁷ Pël mëak Yesuun kangiir epël mëëa. “Sonë i mëëima pöta songönten ten köpël.”

⁸ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Nookta ne talëpë këmtak yeëan pöt neniangan.”

Wain ya ngarangk utpetaröa watepang ngönte

(Matiu 21:33-46; Maak 12:1-12)

⁹ Yesu pi ngön pöt ök mëak watepang ngön nent omnaröen epël mëëa. “Omën namp wain ya newer ngënta. Pël ëak ya omnarö ngarangk ëëpënëak moulmëak pimënt yang wali nerek së wakaima.

¹⁰ Pël ëak wë kë jaaröa akunet temanöm sëën ngarangk moulmëauröak ulöp narö tö mëmpënëak inëën ru namp wes mëën sa. Së oröön pit möak waö elmëën elek kaalak sa.

¹¹ Pël ëën pepapök kaalak munt namp wes mëën sëën pöpta möak utpet mowesak waö elmëën elek tapël sa.

¹² Pël ëën pepapök kaalak wa ngolöp wesak wes mëën sëën pöpta këlangön kat mowiak ke ur mëën elek sa.

¹³ Pël ëën ya pepap pi epël wesa. ‘Ne tol ëëmete? Nem ru ulöpöököp wes mëëmaan. Pit yok pangk pim ngönte kat wiak ngaröpën koröpök.’

¹⁴ Pël ëak wes mëën sëën yaakë ngarangkörö piin itenak pitëmënt neneren epël mëëa. ‘Omën epop pim pepapë mor kolut pout öpnaap. Pötaanök mëmpa. Pël ëën yaat tiarimëën sëpnaan.’

¹⁵ Pël mëak pit wain yaaweriaan wa wilëngkël moolëak mëna.” Yesu ngön pöt mëak epël pëel mëëa. “Yaaweri pepapök ngarangköröen tol elmëëpën?”

16 Pi wais ya ngarangk pörö mēnak pim ya lupöök ngarangk ompyaö narö moulmēēpnaat.” Pēl maan pit ngön pöt kat wiak epēl mēēa. “Won. Pēl ēēpan.”

17 Pēl yaan Yesu pi pitēn iteneē epēl mēēa. “Ngönēn pepeweri ngön nemēēn epēl wia pöt tol nentaanök?”

‘Wap omēn ka ök yarēauröak wēl ē moolēaut Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.’

18 Omēn namp wap epētak söē urak kawi ngentiipnaap pi koröp ilak utpet ēēpnaap. Ēn wapētak pim rangk ngentiipna pöt omēn pöp ilak unön ēak utpet panē sēpnaap.”

Yesuun Sisa takis yemengkauten pēēl mēēa

(Matiu 22:15-22; Maak 12:13-17)

19 Pēl maan ngön kosangötē ngarangköröere kiri ar yaaö kaōarö pit Yesu pim wain ya ngarangk utpetarōaan watepang ngön mēēa pöt pitēmēl ko wesak yemaan kat wiak mor öpēnēak ēäkök omnarōen kas ēēn sēp wesa.

20 Pēl ēak Yesu moröak Rom yang ngarangkēpē moresi moulmēēpēnēak it wawaö ēeim wēa. Pēl ēēē omēn narö wēs mēēn Yesuu naē sē ngönēn kat yawia koröp oröak wē ngön nent maan pöt öpnaat weseē Yesuun morök elmēak epēl mēēa.

21 “Rē yanuulaup, ten niin ēwat wē. Ni ngön wotpil yaaup, omnarōenta wotpil wesak ök yeniaup. Ni omēn isaare irēaurö omnant mööngkraar kangk naalmēēn yaaup, omēn ompyaut pēēn Anutuuk ök niaut omēn pourö yaap wesak rē yanuulaup.

22 Pötaanök ni kön wiin Rom omp aköp Sisa takis mampen ma Anutu pimēnt mampen?”

23 Pēl maan pitēm morök yaalmēa pōten itenak epēl mēēa.

24 “Mon kēl nent koirak neneē. Könre yapin epot talēpēēt?” Pēl maan pit epēl mēēa. “Sisaēt.”

25 Pēl maan puuk epēl mēēa. “Omnant Sisaēn yaö ēa pipot Sisa mampun. Ēn Anutuun yaö ēa pipot Anutu mampun.”

26 Pēl maan omnaröa itöök pi aan wali öpna nent nokoirēn ēa. Pēl ēak pit kaip ti

mangkēn kat wiak yaan sak kēm ur wariak wēa.

Weletakaan wal yaauten Yesuun pēēl mēēa

(Matiu 22:23-33; Maak 12:18-27)

27 Akun nentak Satusi ngönēn omēn narö Yesuu naē sa. Omēn pörö weletakaan wal yaaö pöt won wia pēl yaaurö.

28 Pit sē Yesuun epēl mēēa. “Rē yanuulaup, Moses pi tiarimēēn ngön kosang nent epēl retēng ēaap. ‘Omēn namp öng wak ru won wē wel wiin pöt pim nangapök kaalak öng pöp wak wē ru oröön pöt pim nanēpē yaö sēpnaat.’

29 Pēl wiaap omēn nanang narö 7 ēak wakaima. Pēl ēaurö nanēp öng namp wak ru won wē wel wia.

30 Pēl ēēn nang pim rakēp öng tapöp wak wē wel wia.

31 Pēl ēēn ēnēmak nang 3 pöpök öng tapöp wak ru won tapēl wē wel wia. Pēl ēaap omēn 7 eporö pit öng kopēt tapöp wak ru won wē wel wia.

32 Pēl ēēn ēnēmak pitēm öng kapirēpta tapēl wel wia.

33 Pötaanök omēn 7 piporö öng kopēt tapöp wauröp wē wal ēēpna akunaöök talēpē öng sēpēn?”

34 Maan Yesuuk kangiir epēl mēēa. “Peene yangerak wē epöök öngre omp yeē.

35 Ēn wē ēnēm akun kaöaöök Anutuuk kat mowiin wēwē kosangtak weletakaan wal ē rēēpnaarö pit yok pangk öngre omp naēpan.

36 Anutuuk pit weletakaan wal ē moulmēēpnaat. Pötaanök pit pim ru sak en-selöröa ök wē kaalak wel nawiipan.

37 Weletakaan wal ēēpena pöta ngönte Mosesök ngönēn pepeweri retēng ēaut. Kēra kotumentēk es wēlēng koteima pöta ngöntak Anutuuk piin epēl mēēa. ‘Ne Apramre Aisakre Yakopre pörö pitēm Anutu.’

38 Omēn wel wia pourö Anutuuk wēwēetaring wē pēl wesa. Pötaanök Anutu pi wel wiauröaap won. Pi omēn öp wēauröa Anutu.”

39 Pēl maan ngön kosangötē ngarangk naröak, “Rē yanuulaup, ni aan ompyaö yes,” pēl mēēa.

40 Pit kaalak pēēl mapnaaten kas ēēn sēp wesak pipēt pēēn mēēa.

Yesuuk Kristo pötaan Parisi omnaröen pëel mëä

(Matiu 22:41-46; Maak 12:35-37)

41 Pël ëen Yesu pi epël mëak pëel mëä. “Tol ëënak, ‘Kristo, Yaö Mëëaupön pi Tewitë körööp’ pël aim?”

42 Tewit pimtök Sam pep pöweri tan nent epël ëä.

‘Anutu puuk nem Aköpön epël yema.

“Ni wais nem yaapkeëtakël öm.

43 Pël ëaan nimëën kööre tok yaaö piporö nook maan nim weëre kosangöökë karök moulmëëmaat.”

44 Tewit pimtök piin, ‘Nem Aköp,’ pël mëëaupök tol ëënak Tewitë ëap pël yaë?”

Ngön kosangötë ngarangköröa ngönte

(Matiu 23:1-36; Maak 12:38-40; Luk 11:37-54)

45 Pël mëak Yesu pi omnaröa ëöetak pim ruuröen ngön epël ök mëä.

46 “Ar ngön kosangötë ngarangköröa utpetatön ngarangk ëën. Pit ulpëën waliit mëak wa topöök koirak ërëpsawi mapnaaten kent yaaurö. Pël ëäk ngönën tupötëëre këëre imën akunatë omën kaöaröa urötë wel aisapnaaten kent yaaurö.

47 Pit pël yeem öng kapiröröa omnant pout pitëmëën weimeë morök elmëak omnaröak pitën kön wiin isëpënëak Anutuun kimang wali yamëëaurö. Omën ke pilörö pit wë kangiiir akunetak könöm kësangöt koirëpnaat.”

21

Öng kapir nampë Anutuun kiri wiauta ngönte

(Maak 12:41-44)

1 Yesu pi ngönën tup kaöetak wë we riak itaangkën omën monaringörö pit Anutuun monat kiri yawia.

2 Pël yaëën Yesu pi itaangkën öng kapir omnant won nampä pim mon kot köp möa nentepar wia.

3 Pël yaëën Yesuuk itenak epël mëä. “Ne yaap niamaan. Öng kapir omnant won epöpë mon yawi epëtak omën muntaröaat il yemowas.

4 Omën monaringörö pit ëlöt wiaan kopëtetepar yawi. Ën öng kapir epöp pi

omnant wonöpök pim wieëaut wiak won pan wesak wë.”

Yesuuk ngönën tup kaöet utpet sëpnaata ngönte ök mëä

(Matiu 24:1-2; Maak 13:1-2)

5 Yesu pim ru narö pit ngönën tup kaöetak këlöt retëng ke nalre nal ëäk ök rëëëa pötön itenak aöre mon Anutuun kiri mowia pötë ngönöt aö pël ëeim wëën Yesuuk epël mëä.

6 “Wë akun nent temanöm sëën omën ityaangk epot epël wi naöpan. Ënëmak ngaaröak wais tööl olaan kël naö naöökë rangk wi naöpan, utpet panë sëpnaat.”

Yesuuk könöm nentere nent orööpnaat pël mëä

(Matiu 24:3-14; Maak 13:3-13)

7 Pël maan pit epël mëak pëel mëä. “Rë yanuulaup, nim yaan pöt akun taltak orööpën? Akun pöt temanöm yesën oröpöt oröön ten itenak ëwat sën?”

8 Pël maan Yesuuk epël mëä. “Ar omnaröak lup wa irikor elniipanëën këëkë ngarangk ëën. Pit morök elniak naröak nem yapintak wais, ‘Ne Kristo,’ pël aöre naröak, ‘Kristo pim orööpna akunet yok temanöm yes,’ pël yeniaan pitëm ënëm elmëënganok.

9 Ar nga yapinte kat wiak kas ëëngan. Akun kaöaö ngölöp yaëën omën pipot wet rëak orööpnaat.”

10 Pël mëak yal menak epël mëä. “Omën kur nementëkaanöröak kur nementëkël nga ëëpnaat. Ën yang omp ak nampë omnaröak nampëëroaan nga ëëpnaat.

11 Pël yaëën moup kësang pan yangerak mööpnaat. Pël ëäk yang we nantë këënre yauman kaöat orööpnaat. Pël yaëën mopöök oorek omën retëng ke nentere nent yaaröön ar kas ëëneët.

12 Omën pöt naaröön wiaan pit wet rëak wa niulëak këlangön kat niwiiipnaat. Pël ëäk ngön kaatë së niulëak wii kaatë niulëëpnaat. Pël ëäk omën omp akre yang ngarangköröa naë niulëëpnaat. Ar nem yapinte wak wë pötaanök pël elniipnaat.

13 Akun pötak ar nem songönten ök manëët.

14 Ar epël kön kosang wiaan. Ar wa nanuulëën wiaan tol man pël ëäk kön selap ëënganok.

15 Nemtok arim këmötë ngön anëetë wetetöt nimpaat. Pël ëak ompyaö elniin kööre tokörö arim ngönöt wak irëak ke ur noolepan.

16 Arim ëlre pep, sasre nan, ngöntre kar, pöröak arim kööre toköröen kup mowiin arim tekrakaan narö nimpënaat.

17 Pël ëak nem yapinte wak wë pötaan omën pourö ya sangën ëak kööre tok elniipnaat.

18 Nook ngarangk elniak wëen ar kö nasëngan pan, arim ngan ëp naööta mop nerapan.

19 Weëre kosangring wakaim olëak wëwë kosangët önëët.”

Yesuuk Yerusalem kaö utpet ëëpnaata ngönte ök mëëa

(Matiu 24:15-21; Maak 13:14-19)

20 “Ar itaangkën ngaarö Yerusalem kaö taap yawiin pöt ka töölak utpet wasëpna akunet temanöm yes pël wasënëët.

21 Pël ëak Yutia yangerak wëaurö ar kas rosiraöökël sën. Yerusalem kak wëaurö ar kaö sëp wasën. Ën yang nantë wëaurö ka kaöaöökël sëngan.

22 Ngönëntak retëng ëa pöt kë rapnaan Anutuuk akun piptak kangut wes mëen orööpnaat.

23 Elei, öng ru kepringöröere ru kapa yemenaurö, tol ëënëërö? Akun pötak Anutuuk omnaröen ya sangën elmëen yangerakë omnarö këlangön kaö panë kat wiipnaat.

24 Ngaaröak narö öp wesir olapnaat, narö moröak wii tëak wak pitëm kaatë së inëen wesak ulmëak öpnaat. Pël ëak ngönën köpëlörö pit Yerusalem kaö utpet weseim wëen Anutu pimtë akun mampna pötak säak pet irëpnaat.”

Omën Këëp orööpnaata ngönte

(Matiu 24:29-31; Maak 13:24-27)

25 “Këtre ngoonre ari pötë omën it köpëlöt yaaröön yangerak i kaö maat kësangöt yamöön omnarö kas kaö ëëpnaat.

26 Pël yaëen kutömwer ëtëp ëën ariat tiak yesën omnarö yangerak omnant orööpna pötaan kor wë kas kaö panë ëak it köpköp tiak së wiaapnaat.

27 Pël yaëen Omën Këëp ne nem weëre kosangre iere kasir nemotring kutöm kepiltak yaaröön itaampnaat.

28 Omën ke pöt yaaröön, ‘Anutuuk niöpna akunet temanöm yes,’ pël wesak wal ë tauëë we riak itaampun.”

Këra nantön itenak akunet ëwat yes pöta watepang ngönte

(Matiu 24:32-35; Maak 13:28-31)

29 Pël mëak watepang ngön nent epël mëëa. “Ar këra wasre munt nantön itenak wa weswes ë yeë.

30 Ar itaangkën këre sak wil yewatën itenak kopi akunet temanöm yes pël yewas.

31 Pöta ök omën yeniak epot yaaröön itenak pöt, ‘Anutu wa ngaöök nimëëpënëak yaë,’ pël wasën.

32 Ne yaap niamaan. Omën e wë eporö wel wi won nasën wiaan omën yeniak epot orööpnaat.

33 Kutömre yang eptepar won sëpnaatepar. Ën nem ngön epët won nasëpan.”

Pim ruuröen wa korkor ngön ök mëëa

34 “Ar iire kaömp na olëölë imeë yangerakë omnantëen kön selap pötëen lupre kön arimot wes mëak wëen akun kaöaö kalaapöökë yaë pöl teënt pan niöpanëen ngarangk këëkë ëeimeëak ön.

35 Akun kaö pöt yang ël epotë wë eporö ar pouröa naë orö nirëëpnaat.

36 Pötaanök ar kët el epotë ngaire wa kom eimeë Anutuun kimang ngaangan maim ön. Pël ëën omën könöm orööpënëak yeniak pöt yaaröön Anutuuk weëre kosang ningkën ing mës ngep ëak Omën Këëp nem ëöetak tauanëët.”

37 Akun poutë Yesu pi këtëkötë ngönën tup kaöetak omnaröen ngönën ök maim olëak pöt rö kanötë Olip tomöntak së ka ur pël ëëima.

38 Pël ëën omnarö pit ngönën kat wiipënëak wangam kan röökëërötë ngönën tup kaöetak pim naë seima.

22

Yutasök Yesuun kup mowiipënëak kosang wes mena

(Matiu 26:1-5, 14-16; Maak 14:1-2, 10-11; Son 11:45-53)

1 Kaömp peret yis namëenöt yena akun ngëengket pitök Anutuuk mait elmëaut pël yamëea pöt temanöm sa.

2 Pël yaëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit omnaröen kas ëen Yesu ëlëep mëmpëna kanten ap we-seima.

3 Pël yaëen Seten pi Yutas Keriot kakaanëp pim lupmeri ilëa. Pöp Yesuu ru 12 pöröakaanëp.

4 Pël ëen kiri ar yaaö kaöaröere ngönën tup kaöeta polisöröa naë së Yesuun kup mowiak pitëm moresi ulmëepnaata ngönte pitring ëa.

5 Pël ëen pit ërëpërëp ëak mon mamp-naata ngönte ë kopëta wesa.

6 Pël ëen Yutas pi makre ku mëak ngës rëak akun nentak omnarö Yesu ent ë mëen pimënt wëen kup mowiipna kan ap we-seima.

Ru naar mait elmëa akun ngëengktakëen kaömp kopëta wesa

(Matü 26:17-25; Maak 14:12-21; Son 13:21-30)

7 Kaömp peret yis namëenöt yena akun ngëengktak Anutuu mait elmëautaan kiri sëpsëpörö yamöa akunet temanöm sa.

8 Pël ëen Yesuuk Pitaare Sonön epël mëak wes mëea. “Arip së mait elmëauten kön wiipënaan kaömpöt kopëta wes wiin. Pël ëen ten waisën nëmpënaan.”

9 Pël maan piarip epël mëea. “Ka taltak kopëta wes wiinëak kent kön yawiin?”

10 Maan puuk kangiiir epël mëea. “Kat wieë. Arip kak së oröak itaangkën omën namp i kepit wak wëen koirak pöt pim ënëm së ka ilapnaatak ilan.

11 Pël ëak ka pepapön epël man. ‘Rë yanuulaupök, “Ne nem ruuröaring ka taltak Anutuuk mait elmëauten kön wiinaan kaömp nën?” pël ya,’ pël man.

12 Pël ök maan ka kaö ngaarëk nent urre korumön ëak ompyaö wesauten pet elniin pötak kaömp ar ëak kopëta wasën.”

13 Pël maan piarip së mëeaül ëak mait kaömpöt ar ëak kopëta wesa.

Mait kaömp nak kë mena

(Matü 26:26-30; Maak 14:22-26; 1 Korin 11:23-25)

14 Nëmnpna akunetak Yesure pim ngön yaaö omnarö pit kakaati së kaömp yenau-tak wel aisëak wëa.

15 Pël ëak Yesuuk epël ök mëea. “Nem këlangön kat wiima akunet temanöm yenewas. Pötaanök wet rëak mait kaömp epët arring ngawi numaataan kent pan yaalnë.

16 Ne yaap niamaan kat wieë. Ne mait kaömp epët kaalak nanën wë Anutuu wa ngaöök nimëepnaatak kaömp pöta këet tek-eri sëen numaat.”

17 Pël mëak wain kelön nent wak Anu-tuun yowe mëak epël mëea. “Ar epët wak ngawi neë.

18 Ne niamaan. Yangerak eprek wain iit peene nëen pet yair. Arring kaalak nanën wë ënëmak Anutuuk wa ngaöök nimëak wëen piiring nëmpënen ëa.”

19 Pël mëak kaömpöt wak Anutuun yowe mëak pelak epël mëak mena. “Epët nem mësepët. Ar kaamök elniipnaan këeröt wes nimpaat. Pötaanök nënëël neen kön wieim ön.”

20 Kaömp pöt nëen wain kelönte wak tapël ëak epël mëak mena. “Wain i epët sulöp ngolöpta nem iit. Wain i epëtak ne wel yawiem nem iit olama pötaan Anutuu om-naröaring sulöp ngolöp pöt kosang yewas pöt pet yaalni.

21 Iteneë. Omën kup newiak kööre toköröa moresi neulëepnaap neering kaömp ngawi yen.

22 Omën Këep ne pöp nem Pepapë kan yaö neeaöök së wel wiimaap. Ën nemëen kup mowiipna pöp, elei, pi kangut kësang pan öpnaap.”

23 Pël maan ngön yaaö omnarö pit, “Talëpök ëëpnaaten ya,” mëak neneren pëël mëea.

Ruurö pit pitëm naëaan talëpök isëpën pötaan ngön nga ela

24 Ruurö pit, “Talëpök tiarim naëaan isak wë,” pël mëak ngön nga ela.

25 Pël yaëen Yesuuk epël mëea. “Yang omp akörö pit omën pitëm iri wëaurö ngarangk elmëimeë pitök kangiiir pitëmëen ping wesak, ‘Kaamök yaaurö,’ pël mapëneak kent yaaurö.

26 Ar pël eënganok. Ar pöt, kaöaröak koturöa ök sak ön. Ën wotöököröak inëen yaauröa ök sak ön.

27 Ma ar aë. Talëpök isa? Wel aisëeë kaömp yen pöpök ma ar ëak korak wais yemangk pöpökëer isa? Wel aisëeë kaömp yen pöpökëer. Pël ëaap ne pöt, arim tektrak wë inëen yaauröa ök koröp oröak wëaup.

28 “Akun poutë këemre këlangön pöt nem naë yaaröön ar sëp nenasen yaaurö.

29 Nem Pepapök ar wa ngaöök nimëemëak wes nemëaut nook ar tapël wa ngaöök momëenëak yeniak.

30 Ne wa ngaöök nimëak wëen ar neering këere kaömp ngawi neimeë omp aköröa urötë wel aisëeë Israel kur 12 pötëaanöröa ngönte ë pet irënëet.”

Yesuuk Pitaë piin yak mowasëpnaaten ök mëä

(Matiu 26:31-35; Maak 14:27-31; Son 13:36-38)

31 “Saimon, Saimon kat wi. Seten pi raisatë koröp koëak wël yeë pöl ar morök elniipënëak ya.

32 Pël ëen nook nim kön wi kosang yewesaut won sëpanëak kaamök elniak Anutuun kimang mëëaut. Pötaanök ni ënëmak kaalak kaip tiak pöt nim karurö taë mowasum.”

33 Pël maan Pitaak epël mëä. “Aköp, ni weletak ma wii kaatak yesën pöt ne tepër sëpëaap.”

34 Maan Yesuuk kangiir epël mëä. “Pita ne niamaan kat wi. Ni peene rök epëtak kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent ëak neen wonwon mamëep.”

Kërre monere öpre pötön mëä

35 Pël mëak pim ruuröen epël mëä. “Ngaan ne ar wes yanimëem, ‘Monere kërre ing kërre pöt wak sëngan,’ pël niiaut. Pël ëa akun pötak omën nantön elek ëaurö ma won?” Pël maan pit, “Won,” mëä.

36 Pël maan kaalak epël mëä. “Peene pöt nga akunaö yaaröön namp monet wiaan pöt pangk waap. Ën namp kërëep wiaan pöt yok pangk wetaap. Ën namp öpwer won ëen pöt ulpëen rangkëp përe omnamp mangkën öpwer kangiir mamp.

37 Ne niamaan kat wieë. Ngönën pepeweri ngön epël ëa pöt nem naë kë orööpnaan yaë. ‘Pit pi utpetap wesak utpetaröa öngpök

moulmëaup.’ Ngön nemëen retëng ëa pipot kë orööpnaat.”

38 Maan ruuröak epël mëä. “Kaöap, ni itan. Ten öp neweriar wia.” Pël maan Yesuuk epël mëä. “Ngönte sëp weseë.”

Yesuuk Kesemani ngësöök së kimang maima

(Matiu 26:36-46; Maak 14:32-42)

39 Pël mëak wë olëak kakaan oröak pim ë yaaul Olip tomöntakël yesën ruurö ënëm sa.

40 Pël ëak së oröön Yesuuk ruuröen epël mëä. “Ar moröktak wiap sënganëen kimang maë.”

41 Pël mëak këlotë mööna yaë pöl ëak së rar rë wesirak Anutuun kimang epël mëä.

42 “Pep ni kat wiin pangk ëen pöt këlangön nem naë orööpënëak yaë epot keker elnëep. Nem könök won, nim kentöökë wiaul ëëm.”

43 Pël yemaan kutömweriaan ensel namp irë pim naë oröak kosang mowesa.

44 Pël ëen Yesu pi lupmer këlangönring wë ke urak kimang yemaan köömöt omën iitë ök sak oröak yangaak il ngentia.

45 Kimang më pet irak wal ëak së pim ruuröen itaangkën pit piin yaköm pan ëen ka uraan

46 epël mëä. “Ar tol ëënak ka ureim? Moröktak wiap sënganëen wal ëak Anutuun kimang maë.”

Yesu kööre toköröa moresi moulmëä

(Matiu 26:47-56; Maak 14:43-50; Son 18:3-12)

47 Pël yamëem wëen omën kësang pan pim naë oröa. Pël ëak pim ru 12 pöröakaan namp Yutas pöp Yesu tot nëmpënëak pim naë sa.

48 Pël ëen Yesuuk epël mëä. “Yutas, ni Omën Këep neen kup mowiin nempëna pötaan tot yenenën ma?”

49 Pël ëen pim ruurö pit omën orööpënëak yaaö pöten itenak piin epël mëä. “Aköp, ten öp möön ma?”

50 Pël mëak pitëm naëaan nampök kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp möak pim kat yaapkëep per olëa.

51 Pël ëen Yesuuk itenak epël mëä. “Ar sëp weseë.” Pël mëak omën pöpë katëep moröak ompyaö mowesa.

52 Pël ëak Yesu kiri ar yaaö kaöaröere ngönën tup kaöeta polisöröere kaöarö pi

öpënëak sa pöröen itenak epël mëëa. “Ar neen ngaap wesak wali neönëak inre tang wak yewais ma?”

⁵³ Ne kët ël epotë ngönën tup kaöetak arring wëaup. Pël ëën ar akun pötë neneön ëaurö. Pël ëaap peene akun epët arim akunet. Akun eptak kouta weëre kosangët tekeri yaarö.”

Pitaak Yesuun wonwon mëëa.

(Matiu 26:57-58, 69-75; Maak 14:53-54, 66-72; Son 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Pël maan pit Yesu wali wak kiri ar yaaö wotöököpë kaatakë sa. Pël ëën Pita pi ënëmënëm sa.

⁵⁵ Pël ëak itaangkën ngaarö ëmöökë kakaati së ilëak ka tomök es merak mor yesem wëën Pita pi pitëm tekarak së wel aisëa.

⁵⁶ Pël ëak es ëwaöök wel aisëaan inëën koont nampök piin itneë epël mëëa. “Omën epopta Yesuring wëaup.”

⁵⁷ Pël maan Pitaak wonwon mëak epël mëëa. “Koont epop, ne piin köpëlëp.”

⁵⁸ Pël mëak kot nent wëwë yaëën kaalak omën nampök piin itenak epël mëëa. “Ni-inta pitëkaan nampök.” Pël maan Pitaak epël mëëa. “Omp epop, ne wonöp.”

⁵⁹ Pël mëak wë ngöpngöp yaëën kaalak omën munt nampök kosang wesak mëëa. “Yaap, omën epopta Yesuring wëaup. Pi Kalili omnamp.”

⁶⁰ Maan Pitaak mëëa. “Omp epop, ne nim ngön yaan pipten ëngk ma e yewas.” Pël maötaring kokor ngön ëa.

⁶¹ Pël ëën Aköp kaip ti Pitaan itena. Pël ëën Pita pi Aköpë ngön epël mëëa pöten kön wia. “Ni peene röök epëtak kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent ëak neen wonwon mamëëp.”

⁶² Ngön pël mëëa pöten kön wiak ya ilak sëën tomökël së ing kaö pan ëa.

Ngaaröak Yesuun ökre was mëak tang momöa

(Matiu 26:67-68; Maak 14:65)

⁶³ Yesuu ngarangk wëaurö pit piin ökre was mëak tang momöa.

⁶⁴ Pël ëak itöörarë poë koröpöök kör mokoëak epël mëëa. “Ni tektek ngön yaauppe. Talëpök yanimö?”

⁶⁵ Pël mëak ngön utpetat kësang mëëa.

Yesu kansolöröa naë moulmëak ngön ya mëna

(Matiu 26:59-66; Maak 14:55-64; Son 18:19-24)

⁶⁶ Ëlpam walën omën kaöarö, kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö, wa top ëak wë maan Yesu mësak pitëm naë sëën epël mëëa.

⁶⁷ “Ni tenën ök nia. Ni Yaö Niaaup Kristo tapöp ma?” Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ne niamaatep ar kat wiak wa yaap newasngan.”

⁶⁸ Ën nookta pëel niaan yok pangk ök nenëangan.

⁶⁹ Peene pöt Omën Këëp ne Anutu weëre kosangëp pim yaapköel wel aisëaama akunet temanöm yes.”

⁷⁰ Maan pit pouröak epël mëëa. “Ni Anutu Ruup ma?” Pël maan kangiir epël mëëa. “Yök yak pil.”

⁷¹ Pël maan pit epël mëëa. “Oröpmorëën ngön ya mëmpen? Pimtë këmtakaan yok aan kat yawi.”

23

Pit Yesu Pailatë naë së ulmëak ngön ya mëna

(Matiu 27:1-2, 11-14; Maak 15:1-5; Son 18:28-38)

¹ Omën pourö wal ëak Yesu mësak Rom yang ngarangkëp Pailatë naë sa.

² Pël ëak Pailatën ngës rëak epël mëëa. “Tenim itöök omën epmor ten omën pourö morök elnieimeë pi omp ak Sisa takis mangkanëak nga niaimeë pimtök pimtën, ‘Ne Kristo Yaö Neeaup,’ pël aöre ‘Ne omën omp aköp,’ pël yaaumor.”

³ Pël maan Pailat pi Yesuun pëel mëak epël mëëa. “Ni Yuta omnaröa omën omp aköp ma?” Maan kangiir epël mëëa. “Yök yaan pi tapët.”

⁴ Pël maan Pailat pi kiri ar yaaö kaöaröere omnaröen epël mëëa. “Ne omën epopë saun nent nokoirën.”

⁵ Maan pit kosang wesak ke urak epël mëëa. “Pi omnaröen ngön ök mëak lup es nga mowasën Yutia yang pourak akak yes. Pi Kalili yangerak ngës rëak pël ë waisaumorök eprekta tapël yaë.”

Pit Yesu Erotë naë së ulmëak ngön ya mëna

6 Pël maan Pailat pi pöten kat wiak pitën epël mēea. “Omën epop Kalili yanger-akaanēp ma?”

7 Maan pit kangiir mēea. Pël ēen Pailat pi omën omp ak Erot pim yang ngarangk ēēaurekaanēpök ēa pël wesak akun pötak Erot piita Yerusalem kak wēen yak Yesu wes mēen pim ngēsēl sa.

8 Pël ēen Erot pi Yesuun itenak ērēpērēp ēa. Pöt pi Yesuu yaautōn kat yawiem itaampēnēak kent kōn yawia. Pël ēak pim itōök retēng nent ēen itaampēn pël wesak ērēpērēp ēa.

9 Pël ēak Yesuun pēēl ke nentere nent yemaan Yesu pi ngōn kangut nemaan ēa.

10 Pël ēen kiri ar yaaō kaōarōere ngōn kosangōtē ngarangkōrō pit pim naē sē tauak kosang wesak pi utpet ēa pöt mēea.

11 Pël ēen Erotre pim ngaarō pit piin ököök elmēak ökre was mēea. Pël ēak ulpēen wali retēngretēng ēa ompyaō namp wa momēak kaalak wes mēen Pailatē ngēsē sa.

12 Erotre Pailat piarip ngaan pöt namp-nampōn kōöre tok yaauwaarök akun pötak ngōntre kar ēa.

Pailat pi Yesu kēra yetaparak mööpēnēak kat mowia

(Matiu 27:15-26; Maak 15:6-15; Son 18:39-19:16)

13 Pailatök maan kiri ar yaaō kaōarōere ngarangkōrōere omēn muntarō wa top ēa.

14 Pël ēen epël mēea. “Ar omēn epopōn, ‘Pi omnarō wa irikor yaalmēaup,’ pël aō nem naē wak waisan. Pël ēen nook pim songōnte tekeri wasēpēnēak arim ēōetak pēēl mēēaut. Pël ēautak ne piin kat wiin pim utpet yaēen arim ngōn yaatak moulmēan pöt nokoirēn yeē.

15 Erotta tapēl ēak kaalak wes mēen waisa. Kat wieē. Omēn epop pi utpet tiarim mēmpena nent naēn.

16 Pōtaanök ne maan ngaarōak om tang pēen möak wes mēēpnaat.”

17 [Krismaki poutē Anutuu mait elmēa akun ngēengktak Pailatök omēn namp wes mē yeēa.]

18 Pël maan pit omēn pourō ēlak wiak epël mēea. “Pipmor mēngkēn wel wiip. Parapasökēer wes nimē.”

19 Parapas pöp kak wē omēn narōaring nga yaalem namp mēngkēn wii kaatak ulmēaup.

20 Pël maan Pailatök kaalak epël mēea. “Ne Yesu wil momēēmaat.”

21 Maan pit ngōn ēak epël mēea. “Kēra yetaparak möon wel wiip. Kēra yetaparak möon wel wiip.”

22 Pël maan Pailat pi akun nentepar nent pötak epël mēea. “Omēn epop pi utpet oröp nent ēa? Ne itaangkēn pi mēmpena nent naēn. Pōtaanök ne maan ngaarōak tang pēen möak wii kaatakaan wes mēēpnaat.”

23 Pël maan pit ke ur olēak ngōn ēak, “Pi kēra yetaparak möon wel wiip,” pël mēak ngōn kaēpre ngōn ēak Pailatē ngōnte wa irikor ē olēa.

24 Pël ēen Pailat pi pitēm ngōn mēea pöt kat wiak möon wel wiipēnēak mēea.

25 Pël ēak pitēm kēk mēea pōtaan om-namp mēngkēn wii kaatak ulmēaō pöp wil moulmēak Yesu pitēm kentōök möon wel wiipēnēak pēēl elmēa.

Yesu kēra yetaparak möa

(Matiu 27:32-44; Maak 15:21-32; Son 19:17-27)

26 Pit Yesu mēsak yesem kamtaōök omēn namp yapinte Saimon, Sairini kakaanēp, pi yaakaan yewaisēn koirak wali wak kēra yetapēr mangkēn waalak Yesuu ēnēm sa.

27 Pël ēen omēn selap ēnēm yesem öng narō Yesuun ingre tanēer sa.

28 Pël ē yesēn Yesu kaip ti epël mēea. “Yerusalem öngörō, ar neen ing angan. Arimēntre arim ruurōaanökēer ing aē.

29 Kat wieē. Ēnēmak akun nent temanōm sēen epël anēēt. ‘O, öng ru köpēlörō. Pit ru wilōöre kapa mampō pël naēn yaaurō. Pōtaanök pitökēer ērēpērēp yaē,’ pël anēēt.

30 Akun pötak rosir kaōatōn, ‘Pelak ngep elnieē,’ pël mēak kotutōn, ‘Kör elnieē,’ pël manēēt.

31 Kēra iiringöt es yemarēn pangk naēn yaē pōta ök ne omēn ompyaō yaaup wel newiinē pöt pangk naēn yaēetak ar wel newiinēak kent yeē. Pōtaanök kēra umōnöt es marēn pangk yaē pōta ök ar utpet yaaurōak wel wiinēēt.”

32 Pit omēn utpet yaaō naarta Yesuring mööpēnēak mēsak sa.

³³ Pël äak yang lup nent yapinte “Kepön Kos” pël yamëea pörek sê oröak pi këra yetaprak momöa. Pël äak utpet omën naarta, namp yaapkëel namp katnëel, mö ulmëa.

³⁴ Pël ëen Yesu pi epël mëak kimang mëea. “Pep, pitëm yaalnë epot köpël wë yaalnë. Pötaan pitëm saun epotë kangut won mowas.” Pël yemaan ngaarö pit pim ulpëenre poë koröpöt wak ngasamtak wiak talëpök öpën pöten itena.

³⁵ Pël yaëen omnarö itenaan omën kaöarö pit epël mëak ökre was mëea. “Pi omën muntarö kaamök yaaupök peene pimtök pimënt kaamök ëëp. Pi Kristo, Anutuu Yaö Mëëaup pöt pël ëëp.”

³⁶ Pël yemaan ngaaröakta ökre was mëak naë sê wain i somit menak epël mëea.

³⁷ “Ni yaap Yuta omnaröa omën omp aköp pöt nimitok nimënt kaamök ë.”

³⁸ Pël mëak pim kepön löötak epël retëng ë ulmëa. “Omën epop Yuta omnaröa omën omp aköp.”

³⁹ Pël yaëen utpet omën naar piiring möa pöaar nampök utpet wesak epël mëea. “Nim ök pilëpta Kristo ma? Ni yaap pöp pöt nimënt kaamök yeem tenipta pël elni.”

⁴⁰ Pël yemaan ngöntöpök nga mëak epël mëea. “Nim këlangön kat yawiin tapël yaëëp ni Anutuun kas naën yaan ma?”

⁴¹ Tepër pöt, tepërim saunatë kangiir ompyaö yaalni. Ën omën epop pöt, saun wonöp.”

⁴² Pël mëak Yesuun epël mëea. “Yesu nim omp ak sak waisumëetak neen kön wiim.”

⁴³ Pël maan Yesuuk epël mëea. “Ne yaap niamaan. Peene tapëtakëer ni neering ngës ompyauuk ömëet.”

Yesu wel wia

(Matiu 27:45-56; Maak 15:33-41; Son 19:28-30)

⁴⁴ Këtëp luptak 12 kilok pötak wëen kët itte utpet ëen yanget koö olëak wieë sê wiap kan 3 kilok oröa.

⁴⁵ Pël yaëen ngönën tup kaöetak poë koröp kësang ngeröök uteëaumpel luptak ke-liak nempelnempel äak sa.

⁴⁶ Pël ëen Yesu pi ngön äak epël mëea. “Pep, nem könöp nim moresi yanuulë.” Pël mëak yok wel wia.

⁴⁷ Pël ëen ngaaröa wotöököp pi omën oröa pötön itenak Anutuun yaya mëak epël mëea. “Omën epop pi yaap saun wonöp.”

⁴⁸ Pël yaëen omën itaampënëak sê wa top ëa pörö pit omën oröa pötön itenak yaköm kön wi kakë sa.

⁴⁹ Pël yaëen Yesu pim karuröere Kalili yangerakaan ënëm sa pörö pit pëlëer wë omnant oröa pötön itena.

Yesu yang kel weera

(Matiu 27:57-61; Maak 15:42-47; Son 19:38-42)

⁵⁰ Omën namp yapinte Yosep pöp Yutia yangerak

⁵¹ Arimatia kakaanëp, pi omën ompyaup yak wotpil wë Anutuuk wa ngaöök momëëpënëak kor wakaima. Pi kansol wotöököröaring wëaup. Pël ëaupök pim karurö Yesu mëmpënëak ngön yaan pi nerek wak nemaan ëa.

⁵² Omën pöpök Pailatë naë sê Yesuu sokuren ök mëea.

⁵³ Pël ëen kat mowiin sê yetaprakaan ent äak poë koröp kölam ompyaö naöök kör koëak kël öngöp naö omnarö wa wiipënëak tëau wieëa pörekël wak sa. Kël öngöp pö omën namp wa nawiinö.

⁵⁴ Pöt kë yesa akun ngëëngkët ëlpamök wiaan omnant kön ëa.

⁵⁵ Pël ëen öng Kalili yangerakaan Yesuring saurö pit Yosepë ënëm sê omën yangaöön itena. Pël äak Yosep pi sokur tolëel yawi pöten itena.

⁵⁶ Pël äak kaalak kak sê kolap köp nga kamp ompyaut Yesuu sokurak wa mëëpnaan wak sëpënëak kopëta wes wiak akun ngëëngktak ngön kosangta wieëaul koröp kë sa.

24

Yesu kaalak wal ëa

(Matiu 28:1-10; Maak 16:1-8; Son 20:1-10)

¹ Sante wangam kan röökëer pan öngörö kolap köp nga kamp kopëta wes wia pöt wak yangaöökë sa.

² Sê oröak itaangkën kël kësang kan wari ulmëaumpel wa olaan kan të wieëa.

³ Pël ëen pit kël öngöpöökë kakaati sê itaangkën Yesuu sokur won wieëa.

4 Pël een ap wesak engk ma e wasö yaeën omën naar ulpeën kölam panëepëaar mëauwaar piarpim naë oröak taua.

5 Pël een öngörö itenak kas een tok oriak yangaakël itenaan omën pöaarök epël mëäa. “Ar oröp eenak öp wëaupön welaaröa naë ap yewas?”

6 Pi eprek won. Yok wal ëa. Ar pim ngaan Kalili yangerak wë ngön epël ök niaaö pöten kön wieë.

7 Pi epël niaaup. ‘Omën Këep ne saun omnaröa naë neulëen pitök këra yetaprak nemöön wel wiak kët nentepar nent yangaök wieë kaalak wal ëëmaap, pël niaaup.’

8 Pël maan öngörö Yesuu ngaan ngön ök mëäa pöten kön wiak

9 yangaöökaan kaalak kak së Yesuu ru 11 pöröere omën muntaröen pitëm omën itaampöore kat wi ëa pötön ök mëäa.

10 Öng pörö Maria Matala kakaanëpre Soanaare Maria Semsë ëlëpre öng munt naröere pël ëak öng pöröak së Yesuu ngön yaaö omnaröen ök mëäa.

11 Pël een pit ngön pöt kat wiak, “Öngre yokot ngön ya,” pël mëak wa yaap newasën ëa.

12 Pël ëak Pita pi wal ëak pöömpö së yangaök oröak tok oriak kël öngöpöök itaangkën poë koröp kör koëau pëen wiaan itena. Pël ëak omën oröa pöten kön selap ë kakë sa.

Omën naar Emeasë kanöök Yesuun itena (Maak 16:12-13)

13 Kët tapëtak Yesuu ingre mor sauröakaan naar Emeas kakë sëpënëak sa. Ka pö Yerusalem kak naë 11 kilomita pöta ök wieëa.

14 Omën pöaar kamtaök yesem omnant oröa pötë ngönöt aö yesa.

15 Pël yaeën Yesu pimënt piarpim naë oröak piarpring sa.

16 Pël een omën pöaar itenak Yesuun pi newasën ëa.

17 Pël een pëel mëak epël mëäa. “Oröp nantëen nampnampön maö im?” Pël maan piarip leng ëak tok orieë yaköm ë sak ëa.

18 Pël ëak namp Kliopas puuk epël mëäa. “Elei, ka ël epotëaan omën pourö Yerusalem kak wëep ni kopëtapökëer omën pörek oröauten köpël wëen ma?”

19 Pël maan Yesuuk piaripön pëel mëak epël mëäa. “Pöt tol ëa?” Pël maan piarip kangiir epël mëäa. “Yesu Nasaret kakaanëpë elmëa pöten yak. Pi tektek ngön yaaö namp, Anuture omnaröa ëöetak ngön kosang aöre ya weëre kosangringöt mëmpö pël yaaupök

20 kiri ar yaaö kaöaröere tiarim ngarangköröak Rom yang ngarangkëpë naë wes mëen puuk mëmpënëak maan këra yetaprak möaup.

21 Ten pöt, puuk Israel omnarö tiar utpetetakaan niöpnaat pël weseëan pöt pitök möön wel wia pöta ngöntere kët nentepar nent een munt nant oröa pötë ngönöt yak.

22 Tenim naëaan öng naröak Santeetak röökëer yangaök së itenak wais ök niaan yaan saut.

23 Pit së sokuren ap wesak wais epël niaut. “Ten së itaangkën ensel naarök, “Yesu pöp öp sak wë,” pël yenia.’

24 Pël niaan tenim naëaan omën naar piaripta së yangaök itaangkën öngöröa aan kat wia tapël itena. Pël ëaap pimtën itaangkën ëa.”

25 Pël maan Yesuuk kangiir epël mëäa. “Arip kön won pan. Arip oröp eenak tektek ngön yaaö omnaröa ngön retëng ëautön kön wi kosang newasën yeë?”

26 Kristo Yaö Mëëaup pi këlangön kat wiak kaalak pim ëwaare weëre kosang pimat öpna pöten arip köpël ma?”

27 Pël mëak Moses pim ngön ëa pötak ngës rëak tektek ngön yauröak ngönën pepatë pimëen ngön ëa pöt pout ök mëäa.

28 Piaripring kak së oröak el wesak sëpënëak yaeën piarip epël mëäa.

29 “Këtëp ilaan köö olapënëak yaëërek tenipring öpa.” Pël maan piaripring kakaati sa.

30 Pël ëak wë kaömp nëmpënëak wel aisëë puuk kaömpöt wak Anutuun yowe mëak pelak piarip mena.

31 Pël yaeën piarip pörekök kön tektek sak iten sokola. Pël een pi ëlëep ilëa.

32 Pël een piarpimënt nampnampön epël mëäa. “Tepër kamtaök yewaisem pi ngönën pepatëaan ngön songönöt ök niaan kat wiak ya kë saut.”

33 Pël mëak akun tapëtakëer wal ëak

kaalak Yerusalem kakël sa. Pël äak pörek sê itaangkên ru 11 pöröaring piarpim karurö wëen itena.

³⁴ Pël ëen pitök epël mëëa. “Yaap pan, Aköp wal äak wë Saimonön ë pet elmëen itena.”

³⁵ Pël maan piaripök piarpim kamtaöök yesën ëa pöta ngönte ök mëak kak sê kaömpöt yepelën piarpim piin këëkë itena pöta ngönteta ök mëëa.

Yesuu ruurö pit piin itena

(Matiu 28:16-20; Maak 16:14-18; Son 20:19-23)

³⁶ Pit ngön pöt aim wëen Yesu pimënt pitëm tekarak orö rëak epël mëëa. “Arim lupötë mayaap wiaap,” pël mëëa.

³⁷ Pël ëen pit yaan sak, “Yesuu könöpök yaë,” wesak kas ëa.

³⁸ Pël ëen pi epël mëëa. “Ar oröp ëen yaan utpet sak kön selap yeë?”

³⁹ Nemënt tapöpök wë. Ar nem ingre morötön iteneë. Pël äak morö pat äak këëkë it nengëneë. Ne koröpre mësëpring wë. Kön pörö epël wonörö.”

⁴⁰ Pël mëak pim ingre moröt pet elmëa.

⁴¹ Pël ëen pit ya kë sak pim ngönte kat wiak kön wi kosang newasën om yaan sak yeem wëen epël mëak pëël mëëa. “Arim kaömp nant eprek wia ma?”

⁴² Pël maan pit i kaö imën kota kaö nent mangkên

⁴³ wak pitëm itöök na.

⁴⁴ Na pet irak epël mëëa. “Ne arring wë epël niaimaut. ‘Ngaanëer Mosesë ngön kosangötre tektek ngön yaauröa pepatë ngön wia pipotre tan pep Sam pöweri nemëen ngön ëa pipot pout kë rapënaat,’ pël niiaut.”

⁴⁵ Pël mëak pimtök ngönën pepeweri ngön wia pöt ök maan kat wiak pitëm lupöt kan tëa.

⁴⁶ Pël ëen Yesuuk epël ök mëëa. “Ngönën pepeweri epël wia. ‘Yaö Mëëaup, Kristo, pi këlangön kat wiak wel wiak akun nentepar nent pël wieë kaalak yangaöökaan wal ëëpnaap.

⁴⁷ Pël ëen omnarö lup kaip tiin pitëm utpetat kërë moolapëna pöt pim yapintak ök maan Yerusalem kak ngës rëak aö yesem yang poutë sê pet irëpnaat,’ ëaut.

⁴⁸ Pötaanök arim itenan puot tekeri wesak ök man.

⁴⁹ Kat wieë. Nem Pepapök ngaan omnant arimëen yaö niia pöt nook wes nimëëmaat. Pötaanök ar om kak eprek wëen kutömweriaan weëre kosang pöt arim naë irapnaat.”

Yesu kutömweri isa

(Maak 16:19-20; Ngön 1:9-12)

⁵⁰ Pël mëak pit mësak Petani kak naë sê oröak pim moresiar ngaarëk weë pit welaköt elmëa.

⁵¹ Pël yeem wil moulmëak kutömweri isa.

⁵² Pël ëen pit piin yaya mëak ërëpsawi kaö ë kaalak Yerusalem kak sê

⁵³ wë kët ël epotë ngönën tup kaöetak wakaimeë Anutuun yaya maim wakaima.

Son

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 60 pöta ök won sêen Sonök Yesuu ngön ompyaö epët retëng ëa. Son pi Yesuu ru 12 pöröakaanëpök omën pouröaan ëa. Pim ngön pöt, omnarö Yesuun kön wi kosang wesak wëwë kosangët öpenëak retëng ëa. Pötaanök Yesuu ya mëna pöta ngönte naën, pim ök mëea pöta ngönte ëa.

Pöt epël wia.

Yesu pi Anutuu Këmët 1:1-18

Son i yamëaupre Yesuu ru wetëerö 1:19-51

Yesuu ya mënaut 2:1-12:5

Yerusalem kak Yesuu naë oröaut 13:1-19:20

Yesuu wal ëak ëö pet elmëaut 20:1-21:25

Këm Ngönte wëwëetaringtak omën sak oröa

¹ Ngaan panëer kutömre yang won wiaan Këm Ngön pi wakaima. Këm Ngön pi Anuturing wakaima. Këm Ngön pi Anutu tapöp.

² Ngaan panëer pi Anuturing wë.

³ Piaripök ël epot pout ket ëauwaar. Omën nant kan naöökëlaan naaröön. Won, Anutu puuk Këm Ngön piin maan omën ël epot pout ket ëa.

⁴ Pël ëak pimënt wëwë pepap pël saarëen pim wëwë pötak omnarö piin kön wi ipenëak ëwa elnia.

⁵ Ëwa pepap pi ëwa elnieim wë. Pötaanök koutak ëwaat ngep naalmëëpan.

⁶ Omën namp Anutuuk wes mëen oröa yapinte Son.

⁷ Pi ëwa pöta ngönte omnaröen ök maan ëwa pepapön kön wi kosang wasëpënëak oröa.

⁸ Son pi pöp ëwa wonöp pi om ëwa pepapë ngönte ök apënëak oröa.

⁹ Ëwa pep kë pöp pi oröak yangerakë omën pourö ëwa elnia, wë epop.

¹⁰ Anutu puuk Këm Ngön piin maan puuk yangerakë omënere omnant ket ëaup pitring wëenak pit piin ewat nasën wakaima.

¹¹ Pi pimtë yang songöntak oröak wëenak omnarö pit piin ngöntre kar naalmëen ëa.

¹² Ën omën ngöntre kar elmëak piin kön wi kosang wesaurö tiar Yesuuk pimëen yaö niwasën wë Anutuu koröngre ru seim wë.

¹³ Tiar omnaröa yaaul Anutuu koröngre ru sak naön. Ëlre peparö pitëm kentöök ma könöök pël naën. Anutu puuk elniin pim koröngre ru seim wë.

¹⁴ Këm Ngön pi omën orö rëak tenim tektrak wëen ten pim ë rangiatön iteneimaut. Pi komre kolap elnieimeë ngön kët pëen ök niamaup. Ten pim ë rangiat iteneimaö pöt Anutuuk pim ru kopëtap mena.

¹⁵ Son i yamëaup pi ru pöpë songönten war wesak ök mëak epël mëea. “Omën epopön ne ngaan arën epël ök niiaut. ‘Omën nem ënëm yewais pöp puukëer kaöap. Ne naaröön wiaan pi wakaimaup.’ ”

¹⁶ Pi komre kolap pepap yak tiar pourö pim naëlaan komre kolap kësangën yaalniin nganngan weim wë.

¹⁷ Pöt tol ëënak? Anutuuk tiarimëen tek-tek ngönöt pëen Moses pim moresi mowiin nina. Pël ëautak Yesu Kristo puuk komre kolap niwesak ngön kët tekeri wes nina.

¹⁸ Omën nampök Anutuun itnaangkëntak pim Ruup pimtökëer Pepapring wëaup. Pötaanök Pepapë songönte war wesak tiarën ök yenia.

Son i yamëaupök war wesak mëea (Matiu 3:1-12; Maak 1:1-8; Luk 3:1-18)

¹⁹ Yuta ngarangk Yerusalem kak wëaurö pit Anutuun kiri ar yaaö naröere Liwai ngönën omën narö Sonë naë wes mëen së epël pëlpël mëea. “Ni talëp?”

²⁰ Pël maan Son pi ngep naën war wesak epël ök mëea. “Ne Yaö Mëëaup, Kristo won.”

²¹ Pël maan pit piin kaalak epël pëlpël mëea. “Ën ni Anutuu tektek ngön yaaö omnamp Elia ma?” Pël maan pi wonwon mëea. Pël maan pit kaalak epël pëlpël mëea. “Ma ni Anutuu tektek ngön yaaö omnamp tenim kor wakaima pöp ma?” Pël maan pi kaalak wonwon mëea.

²² Pël maan pit epël mëea. “Ën ni talëp? Tenim wes nimëauröen së ök menaan. Nim songönten ök nia. Nimtok nimtëen talëp yamëëaup?”

²³ Pël maan Son puuk epël mëea.

“Ne yang pultak wë ngön ëak epël yaaup.”

‘Aköpëen kanö ngëseë.’

Ngaanëer Anutuu tektek ngön yaaö omnamp Aisaia pim tektek ngön ëa pöt nem naë kë yaarö.”

²⁴ Pël maan omën wes mëauröa naëaan Parisi ngönën omën narö pit piin epël pëlpël mëëa.

²⁵ “Ni Kristo won, ma ni Elia won ma ni Anutuu tektek ngön yaaö omnamp tenim kor wakaima pöp won ëen pöt ni tol ëënak omnarö i yamëaup?”

²⁶ Pël maan Son pi epël mëëa. “Ne omnarö i yaaptaring yamëaup. Ën omën namp arim tektrak wëen itnaangkën wë.

²⁷ Ne utpet epopök yok pangk pim ing korötepar wii nemowilngan.”

²⁸ Yotan i pouuk Petani kak Son pim omnarö i mëa lup pötak ngön pöt oröa.

Yesu Anutuu Sëpsëp Ruup

²⁹ Ëlpamök Son pi itna pöt Yesu yewaisën itenak epël mëëa. “Iteneë. Ëngkop Anutuu Sëpsëp Ruup. Kiri ar yaaurö sëpsëp ruurö Anutuuk omnaröa ketöt won wasëpënëak pit kiri ar ë yaë ök tapël Anutuuk tiar omnaröa ketöt puuk won niwasëpënëak wes mëen oröaup.

³⁰ Omën pipopönök ne ngaan epël niaut. ‘Omën nem ënëm yewais pöp puukëer kaöap. Ne naaröön wiaan pi wakaimaup.’

³¹ Nemëntta piin köpëlëp. Pël ëautak ar Israel omnarö piin ëwat sënëak i yanimë.”

³²⁻³³ Pël niak Son pi epël yenia. “Neenta köpël wëënak Anutuu omnarö i momëëmëak neeapök epël neeaut. ‘Ni omën namp i yemomëen Ngëëngk Pulö irë rangk ngentiak öpna puopök omnarö Ngëëngk Pulö momëëmpnaap.’ Pël neaan ne itaangkën Ngëëngk Pulö int ekëpë ök sak kutömweriaan irë pim rangk ngentiak wëa.

³⁴ Ne pöten itenak war wes niamaan. Yaap, epop Anutuu Ruup.”

Yesuuk ru kong nent koirra

³⁵ Ëlpamök Son pim ru naarring wë

³⁶ itaangkën Yesu kan yesën epël ök yenia. “Iteneë. Ëngkop Anutuu Sëpsëp Ruup.”

³⁷ Pël niaan tenip kat wiak Yesu ënëm saut.

³⁸ Pël ëen Yesu kaip ti itaangkën tenip pim ënëm yesën itenak epël pëlpël yenia. “Arip oröp wë yewais?” Pël niaan tenip epël pëël mëëaut. “Rë yanuulaup, ni ka taltak wëaup?”

³⁹ Pël maan Yesuuk tenipön epël yenia. “Arip wais iteneë.” Pël niaan tenip piiring së ka wëauten itenak kët taptak piiring wë ka uraut. Tenip wiap kan 4 kilok saut pötaanök.

⁴⁰ Yokot Son pim ngönte kat wiak neering Yesu ënëm sa pöpë yapinte Entru, Saimon Pita pim nangap.

⁴¹ Pi teëntom së pim nanëp Saimon koirak epël ök mëëa. “Tenip Anutuu Yaö Mëëaup Kristo koirak itenaut.”

⁴² Pël mëak Entruuk Saimon koirak Yesu naë waisa. Pël ëen Yesuuk Saimon piin itenak epël mëëa. “Ni Saimon, Sonë ruup. Ne nim yapinte Sipas yeniak.” Yapin Sipas pötere Pita pötepar tiarim ngöntak kël.

Yesuuk Pilipre Nataniel koirra

⁴³ Ëlpamök Yesu pi Kalili yangerakë sëpënëak kön wia. Pël ëak itaangkën Pilip wëen epël ök mëëa. “Ni nem ruuröaring wë.”

⁴⁴ Pilip pi Entruure Pita piarpim ka songönte Pesaita pörekaanëp.

⁴⁵ Pilip pi së Nataniel koirak epël ök mëëa. “Ngaanëer Anutuuk ngön kosangöt Moses mangkën retëng ëere tektek ngön yaauröa retëng ë pël ëaut kat wieim pöp ten koiraut. Pöp Yesu Yosep pim ruup Nasaret kakaanëp.”

⁴⁶ Pël maan Nataniel pi epël mëëa. “Omën ompyaup ke pëlëp Nasaret kakaan naarööpanpe.” Pël maan Pilipök epël mëëa. “Wais itaampëen.”

⁴⁷ Pël mëak Pilip Nataniel koirak Yesu pim naë waisën itenak pim songönten epël yenia. “Omën yewais ëngköp pi yaap Israel omën yaapöp. Pi morököt wonöp.”

⁴⁸ Pël yeniaan Nataniel pi Yesuun epël yema. “Ni tol ëak nem songönten ëwat wëen?” Pël maan Yesuuk epël yema. “Pilipök ngön neniaan wiaan ni kem songöntak wëen itenaut.”

⁴⁹ Pël maan Nataniel kangiir epël mëëaut. “O rë yanuulaup. Ni Anutuu Ruup. Ni Israel omnaröa omën omp aköp.”

⁵⁰ Maan Yesuuk kangiir epël ök yema. “Kem songöntak wëen nem itnak niaä kot taptaan kön wi kosang yenewasën. Pötaanök ënëmak omën kaöat oröön itaampëët.”

⁵¹ Pël mëak Yesuuk kaalak rangk epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Ënëmak ar itaangkën kutömwer kan tëen Anutuu enselörö Omën Këep nem naë isak yeiraan itaampunëët.”

2

Yesuuk maan i yaaptak wain i sa

¹ Kët nentepar won sëen Kena kak Kalili yangerak omën namp öng mor mampënëak yaëen Yesu pim ëlëp omën pöpë kaatak wëa.

² Pël ëen Yesure pim ruurö ten këere imën nënëak tenën yas niia.

³ Pël ëen së wë wain iit won sëen Yesu pim ëlëpök piin epël ök yema. “Pitëm wain iit kos sa.”

⁴ Pël maan Yesuuk epël yema. “Öng epop, ni nem ëëma pöten kön selap ëengan. Nem songönte tekeri wasuma akunet naën.”

⁵ Pël maan ëlëpök inëënöröen epël ök yema. “Omën nant ëënëak niaan pöt ënëm elmëen.”

⁶ Yuta omnarö tenim ngönënta wieëaul kaömp nënëak pöt mor i yairaut. Pötaanök ka pötak yang kap 6 ëak wieëa. Kap nent peö ëaan pöt 20 ma 30 kalen i ke pël wiaapnaat.

⁷ Pël ëen Yesu pi inëënöröen epël ök mëëa. “Ar i kolak lë mëen peö ëëp.” Pël maan pit kolak wais mëak peö panë ë ulmëa.

⁸ Pël ëen Yesu pi epël ök mëëa. “Ar nant kap pötëaan lë mëak wak së këere imën ngarangkëp meneë.” Pël maan pit kolak lë mëak wak së mangkën

⁹ i yaaptak wain i sa pöten kön nawiin ëa. Inëënörö i kolak së mena pörö pitökëer ëwat wëa. Pël ëen ngarangkëp pi omp öng koirapöpön ngön mëak epël mëëa.

¹⁰ “Omnaröa yaaul wain i ompyaut mangkën omën pourö nëmpënaatëp tol ëënak ompyaut om wiaan wain i pasit wet rëak ningkën nak kep ëak wëënak ënëmak wain i misëng wesaut ëlëëp ngëp ëak wakaimaut wak yaën? Talëp pël yeëa?”

¹¹ Yesu pim retëng nentere nent ëëpna ngës rëak Kena Kalili yangerak pim weëre

kosang pet elniipënëak retëng pipët ëen itenak ten pim ruurö weëre kosangö pim naë wia pël kön wi kosang wesaut.

¹² Ënëmak Yesuu ëlre nangre ruurö pël ëak ten Kapanëam kak së oröaut. Pörek së akun wali naön.

Yesuuk ngönën tup kaöetak omnarö sum ëeim wëen waö ë mëa
(*Matiu 21:12-13; Maak 11:15-19; Luk 19:45-46*)

¹³ Anutuu mait elmëa akun ngëëngkët temanöm yesën ten Yesuring Yerusalem kakë saut.

¹⁴ Pël ëak pörek së Anutuu ngönën tup kaöetak ilëak Yesu pi itaangkën omnarö ka lup nentak wë pol purimakaöre sëpsëpre intre pörö sum ë ën monat ngawingawi ë pël ëeim wëa.

¹⁵ Pël ëen Yesu pi itenak wii köö nenges wak omënere pol purimakaöre sëpsëp pörek wëaurö waö ë mëak mon ngawingawi yaauröa monat wak kömen moolëak urötta kaip ti yemoola.

¹⁶ Pël ëak intörö wak ngawingawi ëeim wëauröen epël yema. “Piporö wak kama seë. Nem Pëpapë tup ngëëngk epët uröm kaatë ök wasngan.”

¹⁷ Pël yemaan pim ruurö ten ngönën pepeweri ngön epël retëng ëa pöten kön wi aut. “Ne nim kaat ompyaö wiaapnaataan weë yengenti.”

¹⁸ Yesu pit waö ë momëen ngönënë kaöarök epël yema. “Nim ten waö yaalniin pöta songönte pet elniimëen retëng weë nent pet elniin itaampun.”

¹⁹ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ar tup epët tööl olaan pöt nook kaalak akun nentepar nent ök rëëmaat.”

²⁰ Pël maan pit epël yema. “Akun selap pan krismaki 46 ke pël ök rëautëp. Nuuk yok pangk akun nentepar nent kaalak ök ram ma?”

²¹ Yesu pim ngön mëëa pöt ngönën tupten nemaan, pimtë koröpöön yema.

²² Pël ëautak wë ënëmak weletakaan wal ë moulmëa akun pötak pim ruurö ten pim ngaanëer ngön ök niia pöten kön wi aut. Pël ëak ten ngönën pepeweri wieëa pötëre Yesuu ök niia pötëparën kön wi kosang wesaut.

Yesu pi omën pouröa songönöt ëwatëp

²³ Anutuu mait elmëa akun ngëengktak Yesu Yerusalem kak wëen omën selap pim retëng weëre kosangring yaaö pötön itenak piin kön wi kosang yemowas.

²⁴ Pël ëen Yesu pi pitëm songönten ëwat wëa. Pötaanök pitëm piin kön wi kosang yemowas pöten yaap newasën yaë.

²⁵ Pël ëen nantön köpël naënëp yak omnaröak ök nemaan wiaan pimtök pitëm lupötë iten pet ira.

3

Yesu pi Nikotimasring ngönnöngön ëa

¹ Omën namp wëa yapinte Nikotimas, pi Parisi ngönën omën, Yuta omnaröa kaö namp.

² Pi röök nentak Yesuu naë së epël mëëa. “Rë yanuulaup, niin ten ëwat wë. Anutuuk ni ten rë niulömëak wes nimëaup. Anutu omën nampë naë won wiaan yok pangk nim yaën epël retëng it ngolöp nent naëpan.”

³ Pël maan Yesuuk kangiir epël ök mëëa. “Ne yaap pan niamaan. Namp pi ngolöp wesak yawilën wëwë kosangtak öpna pöp Anutuuk wa ngaöök mëëpnaap. Pël naënëpök yok pangk naëpan.”

⁴ Pël maan Nikotimas pi epël mëëa. “Tol ëak omën namp pi kaö saupök ngolöp wesak wilëpën? Ma kot sak kaalak ëlëpë lupmeri ilaan ngolöp wesak wilëpën ma?”

⁵ Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Yaap pan niamaan. Namp pi iitere Pulöök elmëen ngolöp wesak yawilën wëwë kosangtak naön ëëpna pöp Anutuuk wa ngaöök namëëpan.

⁶ Omën kepëtakaan wilëpna pöp omën möönre koröp pëen wak öpnaat. Ën Pulöök elmëen ngolöp wesak wilën wëwë kosangtak öpna pöp Pulöökë weëre kosang wak öpnaap.

⁷ Ni nem ngolöp wesak wilën wëwë kosangtak ön pël ök yeniak pötaan yaan sak ëëngan.

⁸ Kentö pi pimtë yamöaul yamö. Pël ëak omnant pout ëtëp ë yesën nga ngönpel pëen kat yawiin. Ën songönte tarëkaan oröak yewais ma tarëk së pet yair pöt ni köpël wëen. Omën Pulöök elmëen ngolöp wesak wilën wëwë kosangtak öpnaarö pit tapël

ëëpnaarö. Ni Pulöökë yaë pöten köpël wëen pötaanök.”

⁹ Pël maan Nikotimas kangiir epël mëëa. “Pöt tol ëak pël ëëpën?”

¹⁰ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ni Israel omnaröa rë yanuula kaö nampök tol ëënak köpël yaën?”

¹¹ Ne yaap pan niamaan. Omnant tenim itenak kat wiak pël yaautön yeniak. Ök yeniiaan ar kasëng yemengkaurö.

¹² Ne yangerakë omnantëel niaanakta ar kön wi kosang newasën yeë. Pötaanök kutömweriil ko wesak niamaatep ar pötön köök kön wi kosang newasën ëen sa.

¹³ Arëkaan namp kutömweri nawisën Omën Këëp nemtokëër kutömweriaan yangerakël irëaup.

¹⁴ Ngaan Moses puuk yang pultak kamal könöp ket ëak këarak möak wesir ulmëa pöta ök Omën Këëp ne tapël elnëëpnaat.

¹⁵ Pël ëen neen kön wi kosang newasëpnaarö wëwë kosangtak öpnaarö.

¹⁶ Anutu pi yangerak omnarö lup sant elniak pim Ru kopëtap wes nemëen irëaut. Pötaanök narö ar neen kön wi kosang newasënëerö kö nasëngan, wëwë kosangtak önëerö.

¹⁷ Ruup ne ngön ë pet yairauröa yaë pöl elniimëak won, omnarö utpetetakaan kama niömëak Anutuuk wes nemëen irëaut.

¹⁸ Pötaanök namp pi kön wi kosang newasëpnaap pi ngön ya nampan. Ën namp pi kön wi kosang nenewasën ëëpna pöp pi kö sëpënëak ngön ë pet irën wë. Pöt tol ëënak? Anutuu Ru kopëtap neen kön wi kosang nenewasën ëa pötaanök.

¹⁹ Ngön ya mëmpna pöta songönte epël. Yesu pi ëwa pepap yangerak oröak wëenak omnarö pit pim ëwa pöten itaampnaaten kaaö ëen kouten kent ëa. Pöt pitëm wëwëet utpet pötaanök ëwaaten kaaö ëa.

²⁰ Omën utpetat yaaurö pit ëwaaten kaaö yaë. Pit pitëm yaaut tekeri sëpan pötaan kas ëak ëwaatak naaröön yaë.

²¹ Ën namp pi këët ngar öpna pöp ëwa pöt temanöm wasëpnaap. Pël ëen pim omnant yaaut Anutu pim ngönta ököök ima pöta songönte tekeri sëpnaat.”

Sonök Yesuu songönte war wesak ökmëëa

22 Pël mëak Yesu pi pim ruurö tenring Yutia yangerakël saut. Pörek sê wê omnarö i momëaut.

23 Inon kak, Selim kak naë pörek i kësang wieëa. Pötaanök omnarö sêen Son piita i momëeim wêa.

24 Akun pötak Erot pi Son wii kaatak nemoulmëen wiaan pël ëa.

25 Pörek Sonë ru naröere Yuta omën namp pitëm i yamëa pötaan neneren ngön nga ela.

26 Pël ëak pit Sonë naë sê piin epël ök mëëa. “Rë yanuulaup, ni omën namp ngaantak Yotan i pouuk niiring wê pim songönte war wesak ök mëëan pöpön kön wiaan ma? Omën pöpök omën i yemomëen omën pourö pim ngësël sa pet yair.”

27 Pël maan Sonök kangiiir epël mëëa. “Pi yok pangk yaë. Anutuuk omën namp omnant ëëpënëak weëre kosang nemangkën wiaan pimtök yok pangk naëpan.

28 Arimtokëer ewat wê. Ne ngaan epël niiaut. ‘Ne Yaö Mëëaup, Kristo won. Pi tapöpëen wet rëak wes nemëaup.’

29 Omën namp pim öng yaup koirën pöt öngöp pimtë naë sê öpnaat. Pël ëen ompöpë karip pi naë wê pim ngöntöpë ngönte kat wiak ërëpërëp ëëpnaat. Pöta ök omnarö Yesuu naë yesën itenak nem lupmer ërëpsawi kaö yeë.

30 Puukëer isëp. Ne irem.”

31 Omën ngaarëkaan irëaup pi omnant pout il niwesaup. Omën yangerakaan oröaup pi yangerakaanëp. Pi yangerakë omën epotëel ngön apnaat. Omën kutömweriaan irëaup pi omën epot pout il niwesaup.

32 Pi pim omnant itaampöore kat wiëautön ök yeniaanak omën naröak kat wiak kön wi kosang newasën yeë.

33 Omën namp pi kat wiak kosang wasëpnaap Anutuu ngönte këet pöt pet yaalmë.

34 Anutu pim wes mëen waisa pipop pim Pulö mangkën peö ëaup. Pötaanök pi Anutuu ngön këet ya.

35 Anutu pi pim Ruup lup sant elmëak ngarangk elniipënëak omnant pout pim moresi mowia.

36 Pötaanök namp pi Ruupön kön wi kosang wasëpna pöp wëwë kosangtak

wakaim öpnaap. Namp pi Ruupë këm ngönta ënëm naën ëëpna pöp pi wëwëet naön ëëpnaap. Anutu pim ya këlangönte pim rangk wiakaim wiaapnaat.

4

Yesu pi Sameria öngöpring ngönaak ëa

1 Akun pötak Parisi ngönën omnarö pit ngön nent epël kat wia. “Yesu pi omnarö kësang pan i momëen pim ënëm yesën Sonë ruurö il yemowas,” pël kat wia.

2 Pöt Yesu pi won, pim ruurö tenimënt omnarö i momëeimaut.

3 Pël ëen Yesu pi ngön pöt kat wiak ten Yutia yangerakaan kaip tiak kaalak Kalili yangerakël saut.

4 Tenim kan sa pö Sameria yangerak oröak seëau.

5 Pöök yesem Sameria yangerak ka naö Saika pël yamëëa pöök sê oröaut. Ka pö Yakop pim ruup Yosep pim yang mena pöra naë wieëa.

6 Ka pöökë naë Yakop pim i öngöp ngaanëer tëau wieëa. Ten kan im Yesu koröpön ëen itaangkën këtëp luptak wëen i öngöp pöökë pourak wel aisëak kë yes.

7-8 Kë yesem wëen pim ruurö ten ka pöökë omnaröa ngësë kaömp sum ëënëak saut. Pël ëen pimënt wëen Sameria kak pörekaan öng namp i kolöpënëak sa. Sê pim naë oröa. Pël ëen pi öng pöpön iit nëmpënëak kimang mëëa.

9 Pël maan öngöpök epël mëëa. “Ni Yuta omnampök yaanëp ne Sameria öngöppe. Tol ëënak neen i kimang yenëaan?” Pim mëëa pöt Yuta omnaröere Sameria omnarö pit omnant ngawi naën yeëa. Pötaanök mëëa.

10 Pël maan Yesuuk epël ök mëëa. “Ni Anutuu omën ompyaut nimpna pöten ewat wê omën niin i kimang yeniak epop neen ewat wëen talte neen kimang neaan nook i omnaröa kol mangkën nak wëwë kosangta yaö sëpna pöt nimp.”

11 Pël maan öngöpök epël mëëa. “Omën kaöap, ni i kepit wonöpök ëaanëp öngöp epö wali panëööp nim i won nasën yaaut yaan pipët tarëkaan öm?”

12 Tenim ëap Yakop puuk i öngöp epö tëak pimëntre pim ruuröere pim pol sëpsëpre

purimakaö pörö neimau. Nuuk Yakop il mowesak i won nasën yaaut koiröm ma?”

13 Pël maan Yesuuk kangiir epël mēēa. “Omën i öngöp epöökāan yena piporö pourö kaalak iiten ēēpnaarö.

14 Ēn omën nook iit ningkēn nēnēērö kaalak iiten naēngan. I kölokōta olaim wē pöl arim lupötē wieē pötē menmen eim wēēn ar wēwē kosangtak önēērö.”

15 Pël maan öngöpök epël mēēa. “Omën kaöap, i nim yaan pit nan. Pël ēēn ne i pipēt nak kaalak iiten naēn ēēmaan. Pël ēak eprek wais yokola pöt sēp wasumaan.”

16 Maan Yesuuk epël mēēa. “Ni sē nim ompöp koirak epël waiseē.”

17 Pël maan öngöpök epël mēēa. “Ne omp wonöp,” maan Yesuuk epël mēēa. “Nim omp wonöp yaan pipēt yaap.

18 Ngaan ni omp mor nas waup. Pël ēaupök peene omp namp niiring wē pipöp nim omp yaapöp won. Nim ngön yaan pit yaap.”

19 Pël maan öngöpök epël mēēa. “Ne peene niin ēwat yes. Ni Anutuu tektek ngön yaaö namp.

20 Tenim ēarö pit rosir epöök wais Anutuun yaya maimaurö. Ēn ar Yuta omnaröak pöt epël yak. ‘Omnaröa yaya mapena pörek Yerusalem kak.’ ”

21 Pël maan Yesuuk epël mēēa. “Öng epöp, ni nem ngönte kat wiak kosang was. Akun nent orööpēn sa. Pël ēak tiar rosir epöök wais nem Pepapön yaya nemangan. Ēn Yerusalem kak sēeta yaya nemangan.

22 Ar omën arim köpēlötön yaya yamēēaurö. Ēn ten Yuta omnarö pöt tenim ēwatötön yaya yamēēaurö. Pöt tol ēēnak? Anutu pim omnarö utpetetakaan kama yewa ya pöt ten Yuta omnaröa naē oröa pötaanök.

23 Akun nent temanöm sēpnaat ēa pöt yok oröa. Pël ēēn omnarö piin yaap yaya yamēēaö pörö nem Pepapön pitēm lupötök yaap yaya mapnaat. Nem Pepap pi omën ke pēlöröaan kent yaaup.

24 Anutu pi Pulö. Pötaanök omën piin yaya yamēēaurö pit lupötök yaap yaya map.”

25 Pël maan öngöpök epël mēēa. “Ne ēwat wē. Yaö Mēēaup orööpnaap, pim yapinte

Kristo. Pim orööpna akun pötak omën epöt poutēt war wesak ök niapnaap.”

26 Maan Yesuuk epël mēēa. “Ne tapöp, niiring ngönaak yak epöp.”

27 Yesuuk pël yamēem wēēn pim ruurö ten kaalak sē oröak pim öngöpring ngönaak yeēa pöten itenak yaan saut. Pël ēak nampök öngöpön, “Ni oröpmor ömēak yewaisēn?” pël nemaan. Ēn Yesuunta, “Oröp ēēnak öng pipöpring ngönaak yaan?” pöt nemaan ēaut.

28 Pël ēēn öngöp i kepit pörek wiak kak sē omnaröen epël ök mēēa.

29 “Waiseē. Itaampunēēn. Omën namp e wais wē nem ngaan ēaö pöt pötön ök yenēa. Omën epöp Anutuu Yaö Mēēaup, Kristo koröp.”

30 Pël maan pit kakaan oröak Yesuu ngēsē waisa.

31 Akun pötak Yesuu ruurö tenök piin ke urak epël mēēaut. “Rē yanuulaup, ni kaömp nē.”

32 Pël maan pi epël yenia. “Ne nem kaömp ke nampöt wia pöten ar köpēl wē.”

33 Pël niaan ten ruurö neneren epël mēēaut. “Omën nampök kaömp nant wak wais mena koröp.”

34 Pël yemaan Yesuuk epël yenia. “Nem kaömpöt epël. Nem wes nemēaupē ngönte ngaarök wak pim ya ngön ēaut mēmpa pötak nem kaömpöt yaē.

35 Ar kēere kaömp önēak epël aim. ‘Ngon kong nent won sēēn kēere kaömp köp sēēnak öpen,’ pël aim. Pël ēautak ne arēn ök niamaan. Omnaröen iteneē. Arim kēere kaömp yewaul arök pit nemēēn neweē. Nem omën nemēēn öma akunet temanöm sa.

36 Ya omën namp kēēt yeön ya pepap pi sumat yemangk. Ök tapēl ya omën namp nemēēn wē pöp pi kangit mempaat. Pël ēēn pim öpna pörö pit wēwē kosangtak öpnaat. Pötaanök omën yangēntaupre yewaup piarip pouwaar ērēpsawi ē yaē.

37 Pötaanök ngaanēer omën namp pim ngön epël ēa pöt yaapēt. ‘Omën namp pi ya ngöntēn nampök kēēt yeö’

38 Ne arim ngaan ya mēnak nangëntēnrekēlök om kēēt önēētaan wes yanimē. Ya pöt naröak mēnak ngöntēn kē oröaut. Ar om pep sak kēēt önēēt.”

³⁹ Akun pötak Sameria omën kësang ka pöök wëaurö pit öng pöpë ngönte kat wiak Yesuun kön wi kosang wesa. Pöt öng pöp epël mëëa. “Pi nem ngaan ëaö pöt poutön ök yenëa.”

⁴⁰ Pël ëën Sameria omnarö pim naë wais pitring öpënëak yema. Pël ëën pi akun nentepar pitring wakaimaut.

⁴¹ Pël ëën omën selap pimtë këmtakaan ngön kat wiak piin kön wi kosang wesak

⁴² öngöpön epël mëëa. “Ten nim ngön pëente kat wiak omën epopön kön wi kosang newasën. Tenimtokta pim ngönte kat wiak epël kön yawi. ‘Omën epopök yangerakë omnarö utpetetakaan kama niöpnaap,’ pöt peene kön yawi.”

Yesuuk yang ngarangkëpë ya omnamp pim yokotup ompyaö mowesa

⁴³ Akun nentepar won sëën ten Kalili yangerakël saut.

⁴⁴ Pöt Yesu pimtök pimtëën wet réak tek-eri wesak epël ök ëa. “Tektek ngön yaaö namp pimtë kaare yangerak wëën omnaröak pi kaö nasën wë wesak piin yaya nemaan ë yaë.”

⁴⁵ Pël ëak Kalili yangerak së oröaut. Pël ëën Kalili omnarö pit Yesu piin itenak ërëpsawi yaë. Pöt wet réak pit pourö Yerusalem kak Anutuu mait elmëa akun ngëëngktak wëën pi ya yamëngkën itena. Pötaanök pi sëën ngöntre kar yaalmë.

⁴⁶ Ten Kena kak Kalili yangerak së oröaut. Pörek pimtë ngaan maan i yaaptak wain i sa pörek. Pël ëën kak pörekë naë Kapaneam kak pörek yang ngarangkëp pim ya omën nampë yokotup yauman wieëa.

⁴⁷ Pël ëën pöp pi Yesu pim Yutia yanger sëp wesak Kalili yangerak së yaarö pöt kat wiak pim naë wais oröak epël kimang yema. “Nem yokotup yauman kaö panë yeem wel wiipënëak yaë. Pötaanök ni tepër së nem yokotup ompyaö wasumëak yewais.”

⁴⁸ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ar retëng it köpëlöt arim itöök pet naalniin ëën pöt kön wi kosang newasën ëënëërö.”

⁴⁹ Pël maan omën pöpök epël yema. “Kaöap, teënt pan sëpa, nem yokotup wel wiipanok.”

⁵⁰ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni së, nim yokotup öp wëerek.” Pël maan omnamp Yesuu ngönte wa yaap wesak kaalak kakë yes.

⁵¹ Pël ëak pi kan kourak yesën pim inëën ruurö së koirak epël ök mëëa. “Nim yokotup yok öp sak wë.”

⁵² Pël maan pi pitën akun taltak ompyaö sa pöten pëlpël maan pit epël mëëa. “Kusi, kët luptak wëën pim koröp es nga pöt won sa.”

⁵³ Pël maan pepap pi pimënt epël kön wia. “Akun taptak Yesuuk neen, ‘Nim yokotup yok öp öpnaap,’ pël neeautep.” Pël ëak piire pimorö Yesuun kön wi kosang wesa.

⁵⁴ Yesu pi Yutia yangerakaan Kalili yangerak së oröak retëng wëere kosang pipët kaalak ëën nentepar pël saut.

5

Yesuuk Petesta i kaöök omën namp ompyaö mowesa

¹ Wë akun nentak Yuta omnarö pitëm akun ngëëngk nent temanöm sëën ten Yesu piiring Yerusalem kakë saut.

² Yerusalem kak naë sëpsëpöröa ka kanra ëöök i kaö nent Yuta ngöntak Petesta pël yamëëaut wieëa, pöta ëöök kët kosöp ka mor nas wieëa.

³ Ka pötë omën yauman ke nentere nent yaaurö, it ngaap saare ing il tëaöre omën kël wëere pël ëaurö wë i kaö ëtëp elmëëpënëak kor wakaima.

⁴ Akun nantë Aköp pim ensel namp wes mëën wais i kaö ëtëp elmëën ëtëp yaëën omën wet réak ilapna pöp pim yaumante won sëpnaat.

⁵ Pël ë yaurek omën namp kët kosöp ka nentak wieëa. Pi yauman eim wëën akun wali pan krismaki 38 pël won saup wieëa.

⁶ Yesu pi omën pöp ka uraan itenak akun wali yauman eimaup pöten ewat wë omnampön epël yema. “Nim yaumante won sëpënëak kent saan ma?”

⁷ Pël maan yauman omnampök epël yema. “Kaöap, i kaö ëtëp yaëënaar omën namp wa neulëpnaap won. Nemtok sumaat pangk naën ëak ilamëak yaëën wet réak saupök il yenewas.”

8 Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni wal ë tauak nim korumönte wak kan së.”

9 Pël maan tapëtakëer ompyaö sak pim urte wak kan yes.

Yesu pim omnamp ompyaö mowesa akun pöt kë yesa akunetak ëa.

10 Pötaan Yuta omën kaöarök omën ompyaö mowesa pöpön epël mëëa. “Peene akun epët kë yesa akunet. Nim korumönte ömë pötaan nga wia.”

11 Pël maan omën ompyaö sa pöpök pitën epël mëëa. “Omën nem ompyaö newesaupök nem korumönte wak sum pël neeautep.”

12 Pël maan pit epël pëël mëëa. “Omën talëpök nim korumönte wak sum pël yenia?”

13 Pël maan omën ompyaö sa pöp omën tok kësang ëaan Yesu omën pörök irikor ëak yesën köpël ëak ëngk ma e wesa.

14 Ënëmak Yesu pi Anutuu ngönën tup kaöetak së omën pöp koirak epël yema. “Ni ompyaö saupök kaalak utpetat ëënganok. Pël ëëmë pöt omën könöm nant nim yau-mante il niwasëpna pöt nim naë orööpnaat.”

15 Pël maan omën ompyaö mowesa pöp Yuta kaöaröa naë së epël mëëa. “Omën ne ompyaö newesa pöp Yesuuk ëa.”

16 Pël maan Yuta kaöarö pit pöten kat wiak kë yesa akunetak Yesuuk omnamp këëkë mowesa pötaanök pörek ngës reäk kööre tok elmëak mëmpënëak kent wia.

17 Pël ëën Yesuuk kangiir epël mëëa. “Nem Pepap pi akun poutë ya yamëngkaup. Pötaanök ne ök tapël yeë.”

18 Pël maan Yuta kaöarö pit akun pötak Yesu mëmpënëak nga kup ria. Pöt pi pitëm ngön kosang wiaut ilap riak kë yesautak ëa pötaanök. Pi Anutu pim Pep panëëp yamëem Anutuu ök sak pimtëën omnaröen pet elmëa. Pötaanök pit pouteparëën pi mëmpënëak ngön ë kosang wesa.

Yesuuk pi ya weëre kosangöt wak wë pël ök mëëa

19 Yesu pi kangiir yema. “Ne yaap pan niamaan. Ruup ne nemtë könöök omën nant naëngan. Nem Pepap yamëngkën iteempa pöt mëmpaat. Pötaanök omnant nem yeë epot nem Pepap yaëënak ök yeë.

20 Nem Pepap ne pim Ruupön kent ëak pimtë omnant yamëngka pout neen pet elnëeim wë. Pël ëak kaalak munt kësang nant pet elnëën pöt epot il wesak mëmpa pötön ar yaan sënëët.

21 Nem Pepap pi omën wel wiaurö wal ë moulmëak wëwë yemengkaupök tapël Ruup neenta nem kentöök omën narö wëwë yemengkaup.

22 Nem Pepap pi omnarö ngön yaatak kom naalmëën yaaup. Ngön ya yamëngka pöt pout ne nenaup.

23 Pötaanök omën narö Pepen yaya mapnaarö, ök tapël Ruup neenta yaya neapnaat. Ën omën Ruup neen yaya nenëaan ëëpnaarö pit Pep nem wes nemëaup piinta yaya nemaan ëëpnaat.

24 “Ne yaap pan arën niamaan. Omën namp nem ngönte kat wiak nem wes nemëaup piin kön wi kosang wasëpnaap pi wëwë kosangtak öpnaap. Ne pi ngön yaatak naulmëëngan. Pi yok wel yawiaurek sëp wesak peene wëwë kosangtak wë.

25 Ne yaap pan arën niamaan. Akun orööpënëak ëa pöt yaarö. Pötaanök omën wëwë kosangtak naön lup wel wiaurö pit peene Anutuu Ruup nem ngönte kat wiipnaat. Pël ëak këëkë kat wiipna pörö wëwëeta öngpök ilapnaan.

26 Nem Pepap pi wëwëeta songönte. Pötaanök pi pim Ruup ne elnëën neenta wëwëeta songön saup.

27 Ne Omën Këëp. Pötaanök ar omnarö ngön ya mënak kom elniimëak weëre kosang nenaup.

28 Ar epëten yaan sak ëëngan. Akunet temanöm yesën omën wel yangaöök wieëaö pourö nem ngönte kat wiak

29 wal ëëpnaat. Omën ompyaö ëaurö pit wal ëak wëwëetak öpnaan. Ën omën utpetatringörö pit wal ëak nem naë ngön ya mëmpnaat.”

Narök Yesuu songönte war wesak ök mëëa

30 Pël mëak Yesu pi kaalak epël yema. “Ne omën nant nemtë könöök naëngan. Nem Pepapök ëëmëak neea pöl ne omnarö ngön ya yemomëngk. Nem ngön ya yamëngk pöt wotpil panë yeë. Pöt ne nemtë könöök naën, wes nemëaup pim könöök yeë.

³¹ Nem ngön ök yeniak epot nemtë könöökaan nemtok nga ilak yeniak talte ar kat wiak yaap ma kaar wasënëët.

³² Nem Pepapök nem songönte aan yaap eëpnaat.

³³ Ar ngaan omën narö Sonë naë wes meën pëel maan puuk nem ya yamëngkautaan ngön këët ök mëëa.

³⁴ Nem Pepapök nem songönte ök yaaup yak omën nampök nem songönte ök apëna pötaan ne kön selap naën. Pël yeëetak ar neen kön wi kosang wasën Anutuuk ar utpetatë öngpökaan niöpënëak Sonë nemëën ök niia pöt kön wiinëak ök yeniak.

³⁵ Son pi kalaötë rangiak ëwa yeë pöl omnarö ar ëwa elniin akun kot nent ëwa pöön ërëpsawi ëan.

³⁶ Ar nem songönte ewat sënëak omën munt nantök pet yaalni. Omën weëre kosang pöt Sonë neekël utak niia pöt il yewas. Omën epot pout mëmpö së mën pet irumëak Pepak neeaut. Pötaanök nem ya yamëngk epot pimtök omnaröen nem songönte pet yaalni. Pël ëën ar itenak neen, 'Pi Pepapök wes meën irëa,' pöt kön wiinëët.

³⁷ Pep, nem wes nemëaup, pimtök nem songönte tekeri wes nina. Ar pim këmtakaan ngön kot nent kat wiire ë kos itempö pël naënörö.

³⁸ Pël ëäk pim ngönte arim naë wi naön. Pöt ar Pepak wes mëaup nemëën kön wi kosang newasën yeë.

³⁹ Ar wëwë kosangtak önëak ngönën pepeweri ngön wia pipot pout sangk kelak kat yawiaurö. Ngön pipotök nem songönte war wes yaningk.

⁴⁰ Pël yaëënak arökëër nem naë wais wëwëet önë pötaan kaaö yeë.

⁴¹ Ne omnaröak yaya neapnakök naën.

⁴² Ën arën ne ewat wë. Arim lupöt Anutuun rë noolaan wë.

⁴³ Nemtok nem könöök newaisën. Nem Pepapök wes nemëën waisën ar ne sant newsak nem ngönte ngar naön yeë. Ën omën namp pim könöök waisëpna pöpökëër ar pi sant mowesak pim ngönte kat wiinëët.

⁴⁴ Ar arimtok arimtëën neneraan yaya aimeë Anutu kopëtapök yaya niapnaaten kaaö yauröak tol ëäk Anutuun kön wi kosang wasën?

⁴⁵ Arök nook Pepa naë arimëën ngön ya mëmpaat wasngan. Moses pim ngön kosang retëng äaut wia pipotök ar ngön yaatak niulëëpnaat. Moses pim ngön kosang retëng ëa pötök, 'Tiar kaamök elniipnaat,' pël yewas. Pël naëpan.

⁴⁶ Moses pim ngön retëng ëa pipot nemëën retëng äaut. Pötaanök ar pim ngön pout kat wiak kosang wesän talte nemotta tapël kat wiak kosang wasën.

⁴⁷ Ar pim ngön retëng ëa pöt kat wiak kosang newasën ëauröp tol ëäk nemotta kosang wasën?"

6

Yesuuk omën 5000 pörö kaömp mena

(Matiu 14:13-21; Maak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹⁻⁴ Yesu pi ngön pit më pet irak wë Anutuun mait elmëa akun ngëëngk pöt temanöm yesën, Kalili i kaö yapin nent Taipirias pökë we naöökël saut. Pël ëën omën selap pan pi yauman omnarö ompyaö yemowasën itenaurö yak pim ënëm waisa. Pël ëën ten Yesu pim ruuröaring rosir naöök is wel aisëak

⁵ itaangkën omën kësang pan yewaisën Yesuuk Pilipön epël yema. "Omën selap eporö kaömp tarëkaan wak mangkën pangk eëpën?"

⁶ Pöt pimënt pöp pim eëpnaat kön wieëak Pilipön ököök mëëa.

⁷ Pël maan Pilipök epël yema. "Tiar yok pangk mon kësang 200 kina pöta kön kaömp sum ëäk mempnaatep pöteta omnarö pangk naëpan sa."

⁸ Pël maan Yesu ru namp Entru, Saimon Pita pim nangapök Yesuun epël yema.

⁹ "Yokot omp ulwas namp e wë epop pim naë kaömp kotut mor nas ën i kaö imën kot naar pël ëaap epteparök tiar omën selap eporö pangk naëpan sa."

¹⁰ Pël maan Yesu itna pöt nön kësang naö wieëa. Pël ëën ten pim ruuröen epël yenia. "Ar omnaröen wel aisapën maë." Pël niaan omnaröen maan wel aisëa. Omp pörö kësang pan 5000.

¹¹ Pël ëën Yesuuk kaömp pöt wak Anutuun yowe mëak mëmpö së pet irak kaalak i kaö imënaar wak tapël ëäk mangkën pangk ëa.

12 Pël èen pit na pet irèn Yesu pi ten pim ruuröen epël yenia. “Ar kaömp yenem kaö olëa epot wieë utpet ëëpanok wa top ëë.”

13 Pël niaan ten kaömp mor nas pöteparë kaut wa top ëak kër 12 pötë waulön peö ëaut.

14 Omnarö pit pim retëng ëa pöten itenak epël yema. “Omën epop Anutuu tektek ngön yaaö kaöap tiarim kor wakaima pöp yangerak orööpnaat pël aan kat wia tapöp.”

15 Pël mëak pit Yesu moröak pitëm kaö was ulmëepënëak yaëen pimënt itenak kaalak rosiraöökë sa.

*Yesu i kaöökë roro sa
(Matiu 14:22-23; Maak 6:45-52)*

16 Wiap kan kët yeilaan Yesuu ruurö ten i kaö ëöökël ngemëaut.

17 Pël ëak pörek oröak wëen Yesu newaisën wiaan koö olaan ruurö tenimënt wangaöök ilëak Kapaneam kakël saut.

18 Pël ëak yesën kent kësangpel yamöön kaö maat kësang panë yamöa.

19 Pël èen ten kaö ma ilë luptak 7 ma 8 kilomita pöta ök yesem itaangkën Yesu pi i kaöökë roro wangaöökë naë yewaisën ten itenak kas ëaut.

20 Pël èen Yesuuk epël yenia. “Nemtok yeërek kas ëëngan,” pël yenia.

21 Pël èen ten pi wangaöök wa moulmëenëak yaëen tapëtakëer tenimtë san pörek yaarö.

Omnarö Yesu koirëpënëak ap wesa

22 Ëlpamök omnarö i kaöökë ëngk komuntakël wëen sa pörö pit wal ë Yesuun ap wesak epël mëëa. “Kusi rö kan wang kopëtaö wiaan iteengk pöök Yesu om wëen pim ruurö pitëmënt saut.”

23 Pël yamëem wëen Taipirias kakëlaan wang nant kusiitak Yesu pim kaömp Anutuun yowe mëak omnarö mangkën na pörek së oröa.

24 Pël èen omën Yesu pim kaömp mangkën na pörö pit itaangkën Yesure pim ruurö ten pitëm naë won. Pël èen wang nantë ilëak Yesuun ap wasö Kapaneam kakë waisa.

Yesu pi wëwë koirëpena pöta kaömpët

25 Pörek wais i kaöökë ëngk komuntak Yesu koirak epël yema. “Rë yanuulaup, ni taan epël waisaup?”

26 Pël maan Yesu pi kangiir epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Ar nem retëng weëre kosangring pet elniin itenan pötaan won, om kaömpöt ningkën nëen kep elnia pötaan pëen neen ap wasö waisan.

27 Ar kaömp lëngë sasa yangerakë epëtaan pëen ya kaö mëngkanok. Kaömp munt arim nak wëwë kosangtak önë pötaan weë ngentiak ya mëmpun. Kaömp pöt Omën Këep nook ar nimpaat. Pöt nem Pepap Anutu puuk ne wëwë kosangët nimpëak yaaö neeaö pöt tekeri wesa. Pötaanök nook ningkën nak wëwë kosangtak önëët.”

28 Pël maan pit epël yema. “Ten tol ëak Anutu pim yaat mëmpun?”

29 Pël yemaan Yesuuk kangiir pitën epël yema. “Anutu pim yaat mëmpunëak pöt pim wes mëen waisaup neen kön wi kosang wasënëët.”

30 Pël maan pit kangiir ngön epël yema. “Ni retëng talte yaëen ten itenak nim ngönte kön wi kosang niwasën? Ma ni ya oröpët mëmpëep?”

31 Tiarim ëarö yang pultak imeë kaömp mana pëenë neima. Pöt ngönëntak epël retëng ëa. ‘Pi pit nëmpënëak kutömweriaan kaömp meneima.’ ”

32 Pël mëak Yesu pi kaalak epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Moses pi kutöm kaömpöt nemangkën eima. Nem Pepapök kutöm kaömp yaapöt yaningk.

33 Kaömp Anutu pim yaningk epët kutömweriaan irëaut. Pötaan omën pourö nak wëwë koirënëak irëaut.”

34 Pël maan pit epël yema. “Kaöap, ni kaömp epët kët poutë ten nineim öm.”

35 Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Nemënt tapöpök arim wëwë koirënë pöta kaömpët. Pötaanök omën namp nem naë waisëpnaap pi kaalak këen naëpan. Ën namp pi neen kön wi kosang newasëpna pöp pi iitenta naëpanëep.

36 Ne arën epël niiaut. Ar nem yaautön iteneëak kön wi kosang nenewasën yeë.

37 Omën pourö Pepak nem ngësël waisënëak niaurö nem ngësë waisënëët. Pël èen nem naë waisën nook yok pangk ke nanuurngan. Won pan.

38 Ne nemtë könöök ya mëmpëak kutömweriaan neiraan. Nem wes nemëaup

pim könöök ya mëmpëak yangerak wes nemëen irëaut.

³⁹ Pötaanök omën wes nemëaupë kentöök epël ya. Omën nemëen nenaö pörö namp il nanimëengan, won. Akun kaöaöök nenaul wal ë niulëëmaat.

⁴⁰ Nem Pepapë kentöök epël ya. Omën narö it këekë nengënak ne Anutuu Ruup pöt kön wi kosang newasënëerö ar wëwë kosangtak önëerö. Pël ëen akun kaöaöök nook ar wal ë niulëëmaat.”

⁴¹ Yesu pi pimtök pimtëen, “Ne kaömp tapët kutömweriaan irëaup,” wet reak pël mëëa. Pötaanök Yuta omnarö pit piin ya sangën ëak pimëen kaaö ngön mëëa.

⁴² Pit neneren epël mëëa. “Omën epop Yesu, Yosepë ruuppe. Tiar pim ëlre pepaarën ewat wëep. Pi tol ëënak, ‘Ne kutömweriaan irëaup,’ pël ya?”

⁴³ Pël yemaan Yesuuk epël yema. “Arimënt neneren kaaö ngön mangan.

⁴⁴ Omën namp pi pim könöök nem ngësë newaispan. Nem Pepapök mök ë momëënak nem ngësë waisëpnaat. Pël ëen nook akun kaöaöök wal ë moulmëen wëwëetak öpnaat.

⁴⁵ Anutuu tektek ngön yaaurö pitök nem ngësël waisëpnaaröan wesak ngön nent ngönëntak epël retëng ëaut. ‘Anutu pi omën pourö rë niulöpnaat.’ Pël ëen omën narö Pepa ngönte kat wiak ewat sënë pörö nem naë waisënëët.

⁴⁶ Arim naëaan nampök nem Pepapön itnaangkënorö. Anutuuk wes nemëaup nookëer nem Pepapön itenaup.

⁴⁷ Ne yaap pan niamaan. Namp pi neen kön wi kosang newasëpnaap pi wëwë kosangtak öpnaap.

⁴⁸ Nemënt kopët tapöpök arim wëwë koirënë pöta kaömpët.

⁴⁹ Ngaanëer arim ëarö pit yang pultak kaömp mana pëenöt neimeë ulöp sak wel wi saurö.

⁵⁰ Ën kutömweriaan kaömp nak kö nasënganëët nem naë epët.

⁵¹ Wëwë kosangta kaömp epët kutömweriaan irëaut. Pötaanök narö ar kaömp pöt nënë pörö wëwë koirënëët. Nem kaömp ar nimpa pöt nemtë mësëpët yangerakë omnarö wëwë koirënëëtaan nimpaat.”

⁵² Pël maan Yuta omnarö pit pitëmënt

neneren epël mëak ngön nga yaal. “Omën epop pi tol ëak pim mësëpët tiar ningkën nëmpenëak ya?”

⁵³ Pël yemaan Yesuuk kangiir epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Ar Omën Këep nem mësëpët nëere nem iit në pël naën ëënë pöt wëwëetak naön ëënëët.

⁵⁴ Omën nem iire mësëp nënë pörö ar wëwë kosangtak wëen ënëm akun kaöaöök wal ë niulëëmaarö.

⁵⁵ Pöt tol ëënak wasnganok. Yangerakë kaömp pöt kaömp pasut. Ën nem mësëp epët kaömp panëët, i epët i kë panëët.

⁵⁶ Pötaanök omën narö ar nem iire mësëp pöt në seim önë pörö ar neering wëen ne arring wakaim ömaat.

⁵⁷ Nem Pep wëwë pepapök wes nemëen irëaut. Pötaanök ne pim wëwëetakël wëaup. Ök tapël omën ne neneim önëerö ar nem wëwëetakël wakaim önëët.

⁵⁸ Kaömp kutömweriaan irëa epët arim ëaröa ngaan yang pultak neimeë ulöp sak wel wieima pötaat won. Omën narö kaömp epët nënë pörö akun wali pan wëwëetaring wakaim önëët.”

⁵⁹ Yesu pi Kapanëam kak wë Yuta omnaröa ngönën tupta kakaati ngön pipot ök mëak rë mouleima.

Wëwë kosangtak öpena ngönte Yesuu naë wia

⁶⁰ Pël maan Yesuu ënëm yaaö narö pit ngön pipot kat wiak neneren epël yema. “Ngön epot könöm yesëp. Talëp kat wi- ipën?”

⁶¹ Pitëmënt neneren kaaö ngön yemaan Yesu pimtë könöök itenak epël yema. “Ar ngön pipot kat wiin utpet yaë ma?

⁶² Ma ar itenaan Omën Këep ne nem ka songöntakë kaalak isën pöt tol ëënëerö?

⁶³ Pulöök tiar wëwëat yanking. Omnaröa weëre kosangöök yok pangk pël naëpan. Nem ngön ök yeniak epot kat wiak kosang wasën Pulöök arring wëen wëwëetaring önëët.

⁶⁴ Pël ëënëëtak arim tekrakaan omën narö pit kön wi kosang newasën eim.” Pël mëëa pöt Yesu pi omën pimëen kön wi kosang newasën ëëpnaaröere ën pimëen kup mowiipna pöpön wet reak ewat wëa.

⁶⁵ Pël mëak yal menak epël yema. “Songön pi taptaanök epël niaut. ‘Omën

narö nem Pepapök kan mowasëpnaarö pitëmënt nem ngësël waisëpnaat, pël niiaut.”

⁶⁶ Yesu ngön pötaan pim ënëm yaaö narö selap pit pi sëp mowesak sa, piiring kaal wak naën.

⁶⁷ Pël ëen Yesuuk ten pim ru 12 pöröen epël pëel yenia. “Arta sëp newesak sën ma?”

⁶⁸ Pël niaan Saimon Pita puuk epël yema. “Aköp ten talëpë ngësë sën? Ten nimtë ngöntakaan wëwë kosangët yeö.

⁶⁹ Pël niameë ten niin kön wi kosang wesak ni Anutu pim omën ngëëngkëp pël yaniwas.”

⁷⁰ Pël maan Yesuuk kangiir epël yenia. “Ne ar yokot 12 ëak wa niulëaut. Tol ëënak arim naëaan namp Setenë ënëm yeë?”

⁷¹ Pël niia pöt pi Yutas, Saimon Keriot kakaanëp pim yokotup piinök niia. Pi Yesu pim ru 12 pörö tenëkaan namp pi pöpök wë ënëmak Yesuun kup mowiipnaap.

7

Yesuu nangarö pit piin kön wi kosang newasën ëa

¹ Wë ënëmak Yesu pi kaalak Yutia yangerakël sëpnaaten kaaö ëen Kalili yangerakël sa. Pöt Yuta ngarangköröak pi mëmpënëak nga wëen kat wiak nasën ëa.

² Yuta omnarö akun ngëëngk nent wiire këra ëp ka yaaö akun nent temanöm yesën

³ pim nangaröak epël ök yema. “Ni kak eprek sëp wesak Yutia yangerakël së. Pël ëak retëng nant yaëen nim ruurö itaampnaan.

⁴ Omën namp pi pim yaautön omnarö itenak kent ëëpënëak pöt ëlëëp naën yaaup. Ni retëng weëre kosangringöt yaaup. Pötaanök pitëm tekrak së wë yoolök pël yaëen omën pourö it ningampnaan.”

⁵ Pim nangarö pitta piin kön wi kosang nemowasën. Pötaan pël yema.

⁶ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Arimtokëer akun pasutë ëënëët. Ën ne pöt nem ya yamëngkaut pet elmëëma akun pöt ngolöp yaë.

⁷ Omën ngönën wonörö pit arimëen yok pangk kööre tok naalniipan. Pit nemëenökëer kööre tok yaalnëaurö. Pöt

nook pitëm utpet yaaut war wesak yemak. Pötaanök nemëen kööre tok elnë yaë.

⁸ Pötaanök arökëer tiarim akun ngëëngk pipten itaampunëen seë. Ën ne pöt nem ya yamëngkaut pet elmëëma akunet ngolöp yaëërek peene nasëngan.”

⁹ Pël mëak Yesu pi Kalili yangerak om wakaima.

Yesu pi akun ngëëngktak Yerusalem kakë sa

¹⁰ Wëen nangarö wet rëak wa topöök së wëen ënëmak sa. Omnarö itaampnëak ëlëëp sa.

¹¹ Pël ëen Yuta ngarangkörö pit wa topöökë öngpök ap wasën won ëen epël mëëa. “Omën pöp tarëk wë?”

¹² Pël yemaan omnarö pit pimëen ngön laaök neneren naröak, “Ompyaö yaaup,” pël yemaan naröak, “Won, pi omnarö lup wa irikor yaalmëaup,” pël mëëa.

¹³ Pöt pit Yuta kaöaröen kas ëen ngaarëk wesak naën ëlëëp pitëmënt pël ëa.

¹⁴ Akun ngëëngk pöta luptak Yesu pi Anutu ngönën tup kaöeta kakaati së omnaröen ngönën ök yema.

¹⁵ Pël ëen Yuta ngarangkörö pit yaan sak epël mëëa. “Omën epop tiarim pep kaatak neilaanëppe. Pi tol ëak pepeweriaan ngönën songön ëwat sak ök ya?”

¹⁶ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Nem ngön arën ök yeniak epot nemtëët won. Anutuu ngönötök ök yeniak puuk ne wes nemëen waisaut.

¹⁷ Pötaanök narö ar Anutuu këm ngönta ënëm ëënë pörö nem ngön ök yak epotë songönöt ëwat sënëët. Pël ëak ar nemtok rëak yeëan ma Anutuuk ök neaan yeëan pöt ëwat sënëët.

¹⁸ Omën namp pimtë könöökaan apna pöp pimtök pimtëen koröp ngar wak apnaat. Ën omën namp pi pim wes mëaupë yayaat orööpënëak ya mëmpëna pöpön korar won, wotpil yaë pël mapnaat.

¹⁹ Ngaanëer Moses puuk ngön kosang retëng ëaut wiaan ngar naön yaaurö. Tol ëënak ne nempunëak yeë?”

²⁰ Pël maan omnaröak kangiir epël yema. “Urmerap nim lupmeri ilëak wëen kaökaö saup. Talëpök ni nimpënëak yaë?”

21 Pël maan Yesu pi epël yema. “Ne kë yesa akun ngëëngktak retëng weëre kosang kopëtet ëën ar yaan sak yeë.

22 Moses puuk arim yokoturöa koröp kaut ilënëak niia pipët yaap Mosesök nga ilak neniaan. Ngaanëër arim ëaröak ngës rëaut. Pël ëautak Moses puuk rangk niaan kë yesaö akunatë arim yokoturöa koröp kaut ileim yeë.

23 Ar Moses pim ngön kosangöt ilap ringanëak kön wieimeë arim yokoturö kë yesa akunatë pitëm koröp kaut il yeë. Pël yauröak oröp ëën kë yesa akunetak nook omën yauman wiakaima namp ompyaö yemowas pötaan nemëën ya sangën yeë?

24 Ar itöök itneë ngön köntak angan. Omnant ompyaö wesak kön wi sokolak wotpil kanöökël ë pël ëëë.”

Omnanaröak Yesuun, “Pi Kristo ma?” pël mëëa

25 Yerusalem kakaan omën naröak epël yema. “Omën mëmpënëak aim pöp e tapöp.

26 Iteneë. Pi yoolök wë ngön ök yeniaan omën kaöaröak pit ke urak nemaan yaëëp. Ma pit kön wiin pi Anutuu Yaö Mëëaup, Kristo tapöp yaë ma?

27 Pël ëaap tiar pim ka songönten ëwat wë. Pi Anutuu Yaö Mëëaup Kristo ëanëën tiar pim ka songönten köpël ëan tapön.”

28 Pël maan Yesu pi ngönën tup kaöetak ngönën ök yamëem ngön ëak epël yema. “Ar yaap neen ëwat wë, nem ka songöntenta ëwat wë ma? Ar pël naën yeëetak ne nem könöök newaisënëp. Nem Pepapök wes nemëën waisaup. Pi këëp. Ar piin köpël wë.

29 Ën ne piin ëwat wë. Pöt ne ngaan piiring wakaimaupök puuk wes nemëën waisaup.”

30 Pël maan pit wii motëëpënëak kön wiin mor könöm ëa. Pöt pim mëngkën wel wiipna akunet temanöm nasën ngolöp yaëën yak mor könöm ëën sëp wesa.

31 Pël ëën omën selap piin kön wi kosang wesak epël mëëa. “Omën epop Anutuu Yaö Mëëaup, Kristo tapöp koröp. Omën munt nampök ënëm oröak pim retëng yaë epot il nemowaspan sa.”

Polisörö Yesu wali öpënëak sa

32 Omnarö ngön laaök pël yemaan Parisi ngönën omnarö kat wiak kiri ar yaaö

kaöaröen ök maan polis narö Yesu wak wii tëëpënëak wes mëën sa.

33 Pël ëën Yesuuk epël yema. “Akun kot nent ne arring wë olëak kaalak nem wes nemëën waisaupë ngësë sumaap.

34 Pël ëën arök yok pangk ngaöl ë wais ne koirak itnaangkan. Ma nem öma pörekta ar pangk newaisngan.”

35 Pël maan Yuta kaöarö pitëmënt neneren epël mëëa. “Pi talël sëën tiar ngaöl ëëpenaaten ya? Ma tiarim kar Krik omnaröaring wëaurö pitëm naë së Krik omnarö rë moulöpënëak ya ma?

36 Pi, ‘Ngaöl elnëënëetak yok pangk koirak itnaangkan,’ pël niak kaalak, ‘Nem së öma pörek ar yok pangk newaisngan,’ pël yenia epëtëp, tol ëënak yenia?”

Yesu pi wëwë kosangta i köloköt yaningk

37 Yuta omnarö pitëm akun ngëëngkët wieë pet irëpënëak temanöm yesën akun nent ngëëngk wesak wa top kaö yeëa. Akun pötak Yesu pitëm tekrak wal ë ngön ëak epël yema. “Omën namp iiten ëën pöt wais nem naëaan iit nëmpnaat.

38 Anutuu ngönëntak wia pöl, ‘Omën narö neen kön wi kosang newasëpnaarö i yaapötë kölok olaim wë pöl pitëkaan wëwë kosangët oröeim öpnaat.’ ”

39 Yesu pim ngön mëëa pipët Pulöön kön wieëak mëëa. Pi Pul pö omën piin kön wi kosang wasëpna pöröaan wes mëën pitëk ilapnaat weseëak mëëa. Akun pötak Yesu pi pim ë rangi urtak nawisën wiaan Pulö neiraan. Pötaanök mëëa.

Omnanarö kom ëak tok nentepar sa

40 Pël maan omën narö pöten kat wiak epël mëëa. “Omën epop pi yaap Anutu pim tektek ngön yaaup tiarim kor wakaim pöp.”

41 Pël yemaan naröak epël mëëa. “Epop Yaö Mëëaup, Kristo tapöp.” Pël maan naröak epël mëëa. “Kristo puuk pöt Kalili yangerakaan newaispan.

42 Ngönëntak epël wia. ‘Kristo pöp Tewit pim kurmentëkaan orööpnaap. Pötaanök Tewit pim wakaimaurek Petelem pörek orööpnaat,’ pël ëaut.”

43 Pël maan omnarö pit komkap ëën tok nentepar sa.

44 Pël ëak naröak Yesu wii motëëpënëak kön wiin mor könöm ëën sëp wesa.

Omën kaöaröak Yesuun kön wi kosang newasën ëa

⁴⁵ Polisörö pit kaalak sê Parisi ngönën omnaröere kiri ar yaaö kaöaröa naë oröön, “Ar tol ëënak pi koirak newaisën yeë?” pël mëëa.

⁴⁶ Pël maan polisörö pit kangiir epël mëëa. “Ngaan omën epopë ngön ya epël naënte.”

⁴⁷ Pël maan Parisi ngönën omnarö pit epël mëëa. “Pi arënta morök elnia ma?”

⁴⁸ Ten Parisiire ngönënë kaöarö nampökta piin kön wi kosang yemowas ma? Won.

⁴⁹ Omën ngön kosang wiaut köpël piporö Yesuuk morök elmëen piin kön wi kosang wesa porö pit Anutuuk kangut elmëen kö sêpnaarö.”

⁵⁰ Pël maan pitëm kar namp Nikotimas ngaan Yesuu naë sa pöpök pitën epël mëëa.

⁵¹ “Ma tiarim ngön kosang nentak omnarö pas ngön yaatak ulmëepen pël wia ma? Won. Pötaanök tiar pim songönten kat wiakök omën pipot elmëepenaat.”

⁵² Pël maan pitök kangiir epël mëëa. “Ninta Kalili omën namp ma? Ngönëntak ngön wia pipot këëkë sangk kelak ewat sê. Anutuu tektek ngön yaaö namp Kalili yangerak naarööpanpe.”

8

Öng utpet yaaö nampë ngönte

¹ [Omën pourö pitëm kaatë repak sêen Yesu pimënt Olip tomökël saut.

² Pël ëak pörekaan ëlpamök röökëer kaalak ngönën tup kaöetakë saut. Pël ëën omën pourö pim ngësë waisën pi wel aisëak pitën ngönën ök yema.

³ Pël yaëen ngönënë ngarangköröere Parisi ngönën omnarö pit öng namp ompringëpök omp këkainëpring yaëen itenak mësak Yesuu naë wais pitëm tekarak tau moulmëak epël yema.

⁴ “Rë yanuulaup, öng epop ompringëpök omp maimapring yaëen itena.

⁵ Pël ëautep Moses pim ngön kosangtak pöt öng ke pëlörö kël mö wel wiipënëak ëautep ni tol amte?”

⁶ Pitëm mëëa pöt pit pi morök elmëen ngön nent maan ngön yaatak moulmëepënëak kön wiak yema. Pël ëën Yesu

pi wel aisëak mor wotöök yangerak retëng yaë.

⁷ Pël yaëen pit piin pël mëak rangkëer yaëen wal ë tauak epël yema. “Arim tekraakan namp saun wonöp wë pöt puuk wet rëak kël mööp.”

⁸ Pël mëak pi kaalak wel aisëak mor wotöök yangerak retëng yaë.

⁹ Pël yaëen pit ngön pöt kat wiak ngarangkörö wot raan omën pourö pöp pöp oröak yesem won sa. Pël ëën Yesu pimënt wëen öngöp pim naë taueëa.

¹⁰ Pël ëën Yesu pi we riak öngöpön itenak epël pël yema. “Öng epop, omën ni mës niwak waisaurö pit tarëk wë? Ma pit nampök ni këlangön yaatak niulëepënëak ngön ë pet nairën ëëpën ma?”

¹¹ Pël maan öngöpök epël yema. “Kaöap, omën nampök yok pangk pël naalnëëpan.” Pël maan Yesu kangiir epël yema. “Nookta yok pangk ni këlangön yaatak nanuulëëngan. Pötaanök ni sê wë kaalak utpetat ëënganok.”]

Yesuuk yang omnarö ëwa yaalni

¹² Yesu pi omën ngönën tup kaöetak wëauröen kaalak epël ök yema. “Ne ar yangerakë omnaröaan es ëwa yaalniaup. Pötaanök namp pi nem ënëm elnëëpna pöp koutak kan sak waisak naëpan. Pi ëwaatak ëwa elmëaan wëwëetak öpnaat.”

¹³ Pël maan Parisi ngönën omnarö pit kangiir epël yema. “Nimtok nimtë songönte war wesak aan kat wiak yaap newasën yeë.”

¹⁴ Maan Yesuuk epël yema. “Omën namp pimtök pimtë songönte yaan pöt ar pi yaap ya pël newasngan pöt yaap. Pël ëaatak nemtok nemtë songönte ök yak epët yaap. Ne nemtë kak waisaurekën ewat wë. Ën kaalak suma pörökënta ewat wë. Pël ëaap ar nem kakën köpël wë. Ën ne talël sumaap pötenta ar köpël wë.

¹⁵ Ar pöt yangerakë wëwëetakël kön wieë omnarö ngön yaatak yaalmëaurö. Ne pöt arim yeë pöl ngön yaatak naniulëënganëëp.

¹⁶ Nook omnarö komkap ëëmëak pël ëëma pöt yaapët. Pöt nemënt won, nem Pep wes nemëaup tenip pouwaarök pël ëënaat.

¹⁷Tiarim ngön kosangtak epël retëng äaut wia. ‘Omën naar piarip ngön kopët nent, pouwaarök apna pöt yaap pël wasëpenaat.’

¹⁸Nemtok nemtë songönte ök yeniaan Pep wes nemëaup puukta kaamök äak ök yenia.”

¹⁹Pël maan pit epël yema. “Nim pepap tarëk wë?” Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ar neen köpël wë. Pötaan nem Pepapönta köpël wë. Neen ewat sanëen nem Pepapönta ewat san tapön.”

²⁰Yesu pi ngönën tup kaöeta ka kaö mon kiri yawiaurek wë omnaröen ngön pipot pout ök maimaut. Pël äa akun pötak omnarö pit pi wii nemotëen yaë. Pöt pim mëngkën wel wiipna akunet temanöm nasën pötaanök.

Yesuuk, “Ar nem së öma pörek newaisngan,” pël mëäa

²¹Yesu pi ngön wet rëak ök mëäa tapët ngolöp wesak epël ök yema. “Ne ar sëp niwesak sëen neen ap wasö wais itnaangkan. Arim saunatring wë wel wiinëët. Pël ëënë pötak nem së öma pörek newaisngan.”

²²Pël maan Yuta kaöarö pit neneren epël mëäa. “Pi tol ëëpënëak, ‘Nem ömaarek ar newaisngan,’ pël ya? Ma pimtök pimënt ëënë äak wel wiipënëak ya ma?”

²³Pël yemaan Yesuuk kangiir epël ök yema. “Ar yangerakaanörö. Ën ne ngaarëkaanëp. Ar yang eprekaanörö. Ën ne eprekaan wonöp.

²⁴Pötaanök ne epël niiaut. ‘Ar arim saunatring wë wel wiinëët.’ Ën arën nemtë songönte ök niak pöten kön wi kosang newasën ëënë pötak arim saunatring wë wel wiinëët.”

²⁵Pël maan pit epël yema. “Ni talëp?” maan Yesuuk epël yema. “Ne tapöp ngaan nem songönte ök niaim tapöp.

²⁶Ne arim omnant yeë pötë ngönöt selap wia. Pël äak ök niak arim yaaut ngön ya nimpaat. Pël ëëmaatak omën nem wes nemëaupë yaaut yaap yaaup. Pim neeautök ar yangerak omnaröen tekeri wesak ök niaim.”

²⁷Pël maan pit pim Pepap Anutuun mëäa pöten kön tektek nasën äa.

²⁸Pël ëen Yesuuk epël ök yema. “Ar ënëmak ne Omën Këëp wak ngaarëk

nemöönë pötakök nem songönte ök niak pöten kön wi kosang newasënëët. Pël äak pörekök ne nemtë könöök omnant naën nem Pepapök ök neeautök iman pöten ewat sënëët.

²⁹Pep wes nemëen waisaup pi neering wë. Pi ne wil nenemëenëp kët epotë nem omnant yeë epot pim kentöök yeë.”

³⁰Pël yemaan omën selap pan pim ngön pöt kat wiak piin kön wi kosang mowesa.

Ngön këetak söë niwasëpnaat

³¹Yesu pi Yuta omën piin kön wi kosang wesa pöröen epël yema. “Ar nem ngönte kat wiak kosang yenewas pöt nem ënëm panë yaalnë.

³²Pötaanök ar ngön këet kat wiak ewat sënë pötak ngön epëtak söë niwasën utpetatë inëen naëngan.”

³³Pël maan pit ngön kangit epël yema. “Ten Apram pim ëarö. Ten omën narök pitëm inëen naniwasënöröep. Tol ëënak, ‘Ar söë sënëët,’ pël yeniaan?”

³⁴Pël maan Yesuuk kangiir pitën epël yema. “Ne yaap pan ök niamaan. Omën narö utpetat yaë piporö pit utpetatë inëen yaë.

³⁵Inëen ruup pi inëen yaalmëaupë kaatak sasa naön yaaup. Ën ru panëëpökëer pim pepapë kaatak sasa wëaup.

³⁶Pötaanök narö ar Anutuu Ruup nook söë yaniwas eporö ar söë pëen önëët.

³⁷Ar Apramë ëarö pöt ne ewat wë. Pël äaap nem ngönte arim lupötë wi naön. Pötaanök ar ne nempunëak aim.

³⁸Ne nem Pepapë naëaan omnant itenak ewat saut arën ök yeniaan, arta arim pepapë ök niiaut pël yeë.”

Yesuuk, “Arim pepap Seten,” pël mëäa

³⁹Pël maan pitök kangiir, “Ten Apramë ruure ëarö,” maan Yesuuk epël yema. “Ar yaap Apram pim ruure ëarö talte pim omnant eima pöl ëen.

⁴⁰Ne Anutuu naëaan ngön kë kat wi aut ök niaan ar peene ne nempunëak aim. Apram pi ngaan omën ke pil nent naën eimaup.

⁴¹Ar arim pepapë äaut yeë,” maan pitök kangiir epël yema. “Ten kain ru wonörö. Tenim Pep kopëtap Anutu.”

42 Pël maan Yesuuk epël yema. “Anutu pöp yaap arim Pepap talte ar ne ompyaö elnëen. Pöt tol ëënak? Ne Anutu piiring wakaim wiak waisaut. Nemtë könöök newaisën. Won. Anutuuk wes nemëen waisaut.

43 Ar tol ëënak nem ök yeniak pötön kön nawiin yeë? Ar nem ngönte kat wiinëëtaan kaaö yeë pöta songönte epël wia.

44 Arim pepap Seten. Pötaanök ar pim kentöökë ënëm yeë. Pi ngaanëer omën mëneimaupök om pël ëeim wë. Ngön këet pim naë won. Pötaanök ngön kë yaapët sasa sëp wesak wë. Pi kaar pepap yak kaar yaaup. Pötaanök pim könöökkaan kaar aim wë.

45 Ën ne pöt, ngön kë yaapöt ök yeniaanak ar kön wi kosang newasën ëeim.

46 Ar nampök nem saun nent nokoirngan. Ne omën ke pëlëpök ngön yaap këet ök yeniaan tol ëënak kön wi kosang newasën yeë?

47 Anutuu ruurö pit pim ngönöt kat yawiaurö. Ar pöt Anutuu ruurö won. Pötaanök pim ngönöt kat nawiin yeë.”

Yesuuk, “Ne Apram naaröön wiaan wakaimaup,” pël mëëa

48 Pël maan Yuta omnarö kangiir epël yema. “Ten niin, ‘Sameria omën urmerap pim lupmeri ilaan kaökaö saup,’ pël aim yaaut yaap aiman.”

49 Pël yemaan Yesuuk kangiir epël yema. “Urmerap nem lupmeri won. Ne nem Pepapön wak isak yaan ar koröp kolak neaim.

50 Ne nemtën wak isak naën. Neen wak isak apna pöp omën namp wë. Pöp Anutu pi tiar wak kom elniipnaap.

51 Ne yaap pan niamaan. Omën namp nem ngön epët ngaarëk öpna pöp pi wel sasa nawiipan.”

52 Pël maan Yuta omnaröak epël yema. “Ten niin ewat yes. Urmerap niik isak wë. Apram wel wiaup. Ën tektek ngön yaaö omnaröeta wel wiaut. Pël ëautep ni epël yaanëp. ‘Omën namp nem ngönta ë pël ëëpna pöp pi wel sasa nawiipan.’

53 Pël ëautep nuuk Apram tiarim ëap il mowasumëak yaan ma? Pi wel wiaup.

Ën tektek ngön yaauröeta wel wiautep. Nuukëer talëpë ök sak ömëak yaan?”

54 Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Nemtök nemtëen wak isak ama pöt pangk naëpan. Nem Pepapök neen wak isak yaaup. Arök, ‘Pi tiarim Anutu pël yemak pöp,’ pël yaatak neen wak isak naën yeë.

55 Pël ëaap ar piin köpël wëen nookëer ewat wë. Ën nook arën ne piin köpël pël niamaatep arim yeë pöl kaar niangan. Ne piin ewatëp. Pötaanök pim ngönte ngaar wak ënëm yaaup.

56 Tiarim ëap Apram pi nem yangerak oröomaaten ewat sak ërëpre sawi ëa. Anutuuk elmëen pim könöök itenak ya kë sa.”

57 Pël maan pitök kangiir epël yema. “Nim krismakiat 50 naën wiaap. Ni yaap Apramön itenaup ma?”

58 Maan Yesuuk epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Ne ngaanëer Apram naaröön wiaan wakaimaup.”

59 Pël maan kël korak mööpënëak yaëen Yesu ngönën tupta kakaati ëlëep ilëak orök saut.

9

Yesu omën it il tëaö namp ompyaö mowesa

1 Yesure pim ruurö ten kan yesem itaangkën omën namp it il tëaup wëen itenaut. Omën pöp pim pëlëp ëlëpök wilaup wëa.

2 Pël ëën ten Yesu ruuröak Yesuun epël pëel mëëaut. “Rë yanuulaup, talëpë saunetak omën epop it il tëaup ëlëpökaan oröa? Pimtë saunetak ma pim ëlre pepaarë saunetak epël ëa?”

3 Pël maan Yesuuk kangiir epël yenia. “Pimtë saunetakre ëlre pepaarë saunetak won. Omën epët Anutuu ya yamëngkauta këet war wasëpënëak omën epop epël oröa.

4 Pötaanök këtëp wë epëtakëer Anutu nem wes nemëen waisaup pim yaat mëmpa. Koö olapnaan yaëërek koutak omën nampök ya nent namëngkan.

5 Nem yangerak öma pötak ar omnarö ewat sënëen nem es ëwaöök ëwa elniaapnaat.”

6 Yesu pi pël niak waasöpët ngësak yangetaring ngawi sak omën pöpë itöörarë wa yemomë.

7 Pël äak epël yema. “Ni Siloam i kaöök sê nim itöörar iiröm.” Siloam pöt tiarim ngöntak, “Wes mëen sa,” pël yak pöt. Pël maan sê iirên it nga ngênak kaalak waisa.

8 Pël èen omên pim kaköröere ka nantëaan piin êwatörö, ngaan omnaröen sum kimang yemaan itenauröak pitëmënt neneren epël mëea. “Omên epop ngaan wel aisëeë omnaröen sum kimang yeniauppe.”

9 Pël yemaan naröak mëea. “Mak, omên epop tapöp.” Pël maan naröak epël mëea. “Won, omên munt tapöpë ök nampök wê.” Pël yemaan omên pöp pimënt kat wiak mëea. “Ne tapöp.”

10 Pël maan pit epël mëea. “Ni tol äak itöörar ompyaö saup?”

11 Pël maan puuk kangiir epël mëea. “Omên pitëm Yesu pël aim pöpök pim waasöptaring yanget ngawi sak itöörarê wa nemëak epël neea. ‘Ni Siloam i kaöök sê iiröm,’ pël neaan sê iiran pötak nem itöörar ompyaö sak omnantön ityaangk.”

12 Pël maan pit epël mëea. “Omên pöp tarëk wê?” Pël maan pi, “Ne köpël,” pël mëea.

13 Pël maan Yuta omnarö pit omên it il tëak wakaima pöp mësak Parisi ngönën omnaröa naë sa.

14 Akun Yesuu yanget kaplak ngawi sak omnampë itöörar ompyaö mowesa pöt Yuta omnaröa kë yesa akun ngëengk nentakök ëa.

15 Pötaan Parisi omnarö pit pëel mëak epël mëea. “Tol äak nim itöörar ompyaö saup?” Pël maan itöörar ompyaö sa pöpök epël mëea. “Puuk yanget waasöptaring kaplak ngawi sak itöörarê wa nemëen iirên it nga yangëngk.”

16 Pël maan Parisi omên naröak epël mëea. “Omên epop akun ngëengkët kë sêpënëak ngön kosang wiaut yailën yak ten Anutuuk wes mëen newaisënëp pöt êwat yes.” Pël maan naröak epël mëea. “Tol äak omên saunaringëpök retëng ke epël ëëpën?” Pitëmënt neneren pël mëak pitëm wëwëet kom ëa.

17 Pël äak pit kaalak omên it il tēja pöpön epël mëea. “Omên nim itöörar ompyaö niwesa pöpön talëp yemaan?” Pël maan epël mëea. “Pi tektek ngön yaaö omên namp.”

18 Yuta kaöaröak omên pöp it il tëak

wakaimaupök it nga ngëna pöten kön wi kosang wasëpnaaten kaaö èen ëlre pepaarën yas mëea.

19 Pël äak epël mëea. “Epop arpim ruup ma? Ëlëpë yaatakaan it ngaap oröaup ma? Yak tol äakök peene it nga yangëngk?”

20 Pël maan ëlre pepaar kangiir epël mëea. “Epop tenpim ruup pöt êwat wê, ëlëpök it ngaapöp wilaup.

21 Pël ëaupök peene tol äak it nga yangëngk pöten tenip köpël. Talëpök itöörar ngaul moulmëa wes pötenta tenip köpël. Ar pimtën pëel maë. Pi kaö saupök pimtök pimtë songönten ök niapnaan.”

22 Ëlre pepaar piarip Yuta kaöaröen kas èenak pël mëea. Pöt Yuta kaöarö ngön epël kosang wia. Omên nampök Yesuun pi Kristo, Anutuu Yaö Mëeaup pël war wesak apna pöp ngönën tuptakaan yaya mepanëen waö ë mëepnaat.

23 Pël wieëa pötaanök ëlre pepaar piarip epël mëea. “Pi kaö saupök arimtok pëel maë.”

24 Pël maan pit kaalak omên ngaan it il tëak wakaima pöpön ngön maan akun nentepar sa. Pël äak epël mëea. “Ni Anutuu ëöetak yaap am. Ten omên pipopön êwat wê. Pi saun omnamp.”

25 Pël maan pi kangiir epël mëea. “Pi saunaringëp ma won pöt ne köpël. Ën ne omên kopët nentenökëer kön wia. Ne ngaan itöörar ngaap wakaimaup. Pël ëautak peenökëer it nga yangëngk.”

26 Pël maan pit epël mëea. “Pi tol elnia? Tol äak itöörar ompyaö niwesa?”

27 Pël maan pi kangiir pitën epël mëea. “Ar tol èenak ök yeniaan kat wiinëeten kaaö yeë? Kaalak tol äak niaan kat wiin? Ma arta pim ënëm èen ma?”

28 Pël maan pit piin utpet wesak epël mëea. “Nimtokëer omên pömorë ënëm yaaumoröp. Ten pörö Moses pim ngön wia pöta ënëm yaaurö.

29 Ten pörö Anutuuk Mosesën ngön ök mëea pöt êwatörö. Ën omên pipmorön ten köpëlëp. Talëlaan oröa?”

30 Pël maan omên pöpök kangiir epël mëea. “Elei, omên epët piita ke nalte. Ar köpël, pi talëlaan waisa wes. Pël ëaupök nem itöörar ompyaö newesaut.

31 Tiar ewat wë. Anutu pi saun omnaröa ngönöt kat nemowiin yaaup. Ën omën namp Anutuun yaya maimeë pim könöökë ënëm yaaupök më yaë pötak pim ngönte kat mowi yaë.

32 Ngaanëer öng nampök ru it il tã namp wilën omën nampök itöörar ompyaö mowesa pël aan kat nawiin äaut.

33 Anutuuk omën epop wes nemomëen äanëen retëng ke epëlte naën äan tapön.”

34 Pël maan pitök kangiir epël mëäa. “Nim ëlëpë yaatak saunaring wëen pötaring wil niulëen wakaimaumor. Nuuk yok pangk ten ngönen rë niulömëak yaan ma?” Pël mëak waö ë mëa.

Yesuun kön wi kosang newasën yaauro pit lupmeri it ngaap sak wë

35 Yesu pitëm pimëen pël elmëa ngön pöt kat wiak omën pöp koirak epël yema. “Ni Omën Këëpön kön wi kosang yewasën ma?”

36 Pël maan omën pöpök epël yema. “Kaöap, Omën Kë pöp talëp? Ni ök nea. Pël ëen ne kön wi kosang wasumaan.”

37 Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni yok piin itenaup pöp peene niiring ngönngön yaë epop.”

38 Pël maan omën pöpök epël yema. “Aköp, ne kön wi kosang yaniwas.” Pël mëak pi rar rë wesirak Yesuun yaya yema.

39 Pël yaëen Yesuuk epël yema. “Ne yangerakë omnarö ar kom elniimëak waisaup. Pötaanök omën it ngaap pël yewesaurö pit it nga ngëmpnaat. Ën omën pitëmtok pitëmtën it nga yangënaurö pël yewesaurö pit kangiir ngaap sëpnaat.”

40 Pël yemaan Parisi ngönen omën narö pim naë wëaurö pit ngön pöt kat wiak Yesuun epël yema. “Nuuk tenën, ‘Arta it ngaapörö’ pël yeniaan ma?”

41 Pël maan Yesuuk epël yema. “Arim itöt ngaap talte saunatë kangut won ön. Ar it ngaarö pël yaauro. Pötaanök arim saunatë kangut wiaan ön.”

10

Sëpsëp ëmöökö watepang ngönte

1 Yesu pi watepang ngön nent epël yema. “Ne yaap pan niamaan kat wieë. Omën namp sëpsëp ëmöökö ëm kanërak neilaan

maimerek ngaar kaö möak wel rëak öngpök yes pipop pi koröp kosangëp omnant këkain yewaup.

2 Ën ëm kanërak yeila pöpökëer sëpsëpöröa ngarangkëp.

3 Pi sëen kanweri ngarangkëpök kan tã mowiin ilapnaat. Pël äak yapin maan kat wiin mësak orööpnaat.

4 Pimorö mësak orö ulmëak pimënt wet rapnaat. Pël ëen sëpsëpörö pit ngön kat yawiaurö. Pötaanök pimtë ngönte kat wiak ënëm sëpnaat.

5 Pit omën maimapë ënëm nasëpan. Won, pit piin kas ëëpnaat. Pöt tol ëënak? Pit omën maimaröa ngönötön köpël äak pötaan kas ëëpnaat.”

6 Yesu pi watepang ngön pöt maan pit pim ngön pitën mëäa pöta songönte ëngk ma e wesa.

Yesu pi sëpsëp ngarangk ompyaup

7 Pël yaëen Yesuuk kaalak epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Nemënt tapöp sëpsëpöröa kanwer.

8 Tektek omën kaarkaarörö, nem wet rëak waisa piporö, omnant këkain yaauro. Pötaanök sëpsëpörö pitëm ngönöt köpël äak kat nemowiin eima.

9 Nemënt tapöpök kanwer. Pötaanök omën namp nem naë wais oröak kakaati ilapna pöp Anutuuk utpetetakaan kama moöpnaap. Pël ëen pi ilëak oröak ëeimeë kaömp neim öpnaap.

10 Kain omën pöp pas newaispan. Pi sëpsëpörö kain wak mënak utpet wasëpnaap. Ën ne pöp ar omnarö nem naëaan wëwëet önëak waisaut. Pötaanök ërëpsawaring wëwëetak önëet.

11 Ne sëpsëpöröa ngarangk ompyaup. Pötaanök sëpsëp ngarangk ompyaup pim wëwëet sëpsëpöröaan këëpöt wes mampnaat.

12 Omën sëpsëp pep panëëp won, sumetaan pëen ngarangk yaaup pi kent tokörö yewaisën itenak sëpsëpörö moolëak kas sëen mënak rep mëëpnaat.

13 Pöt pi sëpsëpöröaan kön selap naën, sumetaan pëen yeäa pötaanök.

14-15 Ne sëpsëpöröa ngarangk ompyaup. Pötaanök nem Pepap pi neen ewat wëen ne piin ewat wë. Ök tapël ne nem sëpsëpörö

arën ewat wëen ar neen ewat wë. Pötaanök nem wëwëet arimëen këepöt wes nimpaat.

16 Ën nem sëpsëp munt naröeta wë. Pörö em epöök wonörö. Pötaanök ne pöröeta koirumaap. Pël eën pit nem ngönte kat wiak tok kopët nent eën ngarangk kopëtap nemënt pötaan nemtok ngarangk eëmaan.

17 Nem wëwëet pitëmëen sëp wesak kaalak ömaat. Pötaanök nem Pepap ne lup sant yaalnë.

18 Omën nampök elnëen pangk wel nawingingan. Won. Pöt nemtë könöök wëwëet sëp wasumaat. Ne nem wëwëet sëp wasuma pöta weëre kosangët pangk wia. Ën kaalak öma pöta weëre kosang pöteta pangk wia. Ne pël eëmëak Pepak ngan rë nenaut.”

19 Yesu pi pël maan Yuta omnarö ngön pöt kat wiak kaalak kom ëak tok nentepar sa.

20 Pël ëak narök epël mëëa. “Urmerap pim lupmeri ilëak wëen kaökaö yaë. Tol eënak ar pim ngönöt kat mowieim?”

21 Pël maan narök epël mëëa. “Ngön epët omën urmerapring wëaupë ngönte won. Urmerapring wëaupök yok pangk omën it il tëaurö ompyaö mowasëpën ma?”

Yuta omnarö Yesuun kööre tok elmëa

22 Yuta omnaröa Yerusalem ngönën tup kaöeta kan tëa akunet temanöm sëen pöt ngëëngk wesak kë sa yeëa pöt kopiirir akunetak temanöm sa.

23 Pël eën Yesu pi ngönën tup kaö pöta kaö nera yapinte Solomon pöta kakaati yesën,

24 Yuta omnarö pit wais pi tekarak ulmëak tauëë epël yema. “Ni tol eënak nim songönte wa ngep yaëen ten kön selap yeë? Ni yaap Kristo, Anutuu Yaö Niiaup pöt tenën war wesak ök nia.”

25 Pël maan Yesuuk pitën kangiir epël yema. “Ne yok ök niautak ar kön wi kosang nenewasën yeë. Nem ya yamëngk epot pout nem Pepapë këm ngöntak yeë epotök ne Anutuu Yaö Neeaup pöt tekeri yenewas.

26 Pël yeëetak ar nem sëpsëp tok-takaanörö won. Pötaanök ar kön wi kosang nenewasën yeë.

27 Ën nem sëpsëpörö nem ngön kat yawiaurö. Pël eën ne pitën ewat wëen nem ënem yaaurö.

28 Pël eën nook wëwë kosangët koir mangkën wakaim öpnaarö. Pit kö nasëpan. Won pan. Omën nampökta nem moresiaan wa ëp naëpan.

29 Nem Pepapök pit nemëen nenaaurö. Pi weëre kosang panëëp omën ël pout il we-saup. Pötaanök omën nampök Pepa moresiaan wa ëp naëpan.

30 Neere nem Pepap tenip kopëtap.”

31 Pël maan Yuta omnarö pit kaalak këlöt wak pi mööpënëak yaë.

32 Pël yaëen Yesuuk epël yema. “Ne ya ompyaö epot pout Pepa naëaanötök pet elniautep, tol nentaanök ar kël nemöönëak yeë?”

33 Pël maan Yuta omnarö pit nerak wak epël yema. “Ten ya ompyaö pöt nentaan kön wiakök ni kël nimöönëak naën. Ni omën yaapöpök Anutuun ökre was aimeë nimtën Anutu pël aimën. Pötaanök kël nimöönëak yeë.”

34 Pël maan Yesuuk epël yema. “Arim ngönën pepeweri Anutuuk maan retëng ëaut omën pim ya yamëngkauröaan epël wia. ‘Ar Anutu nem ökörö.’

35 Omën pörö pit ngaan Anutuu ngönte pitëm naë sëen pitën Anutuu urtak wë mëëa ngönën ngön epët kaëngk naën yaë.

36 Pël ëautak ne pöt, Pep pimtök neen yaö neak wes nemëënak yangerak irëaut. Pötaanök epël yak. ‘Ne Anutuu Ruup,’ pël yakap tol eënak arök, ‘Ni Anutuun ökre was yaan,’ pël neaim?

37 Nem Pepapë yaat namëngkën yeë pöt ar neen kön wi kosang nenewasën eëneët.

38 Ar nem ngönten kön wi kosang nenewasën yeë. Pël yeëetak ne nem Pepapë yaat yamëngk epot pöt Pep neering wëen ne Peparing wë pöt këëkë ewat sënëen nem ya yamëngk epotön itenak neen kön wi kosang wasën.”

39 Pël maan pit kaalak wali öpënëak ëak mor könöm eën yes.

40 Ten Yesuring kaalak së Yotan olëak ëngk komuntakël Sonë ngaan omnarö i momëeima pörek së wakaimaut.

41 Pörek wëen omën selap pim naë wais orök wë neneren epël yema. “Yaap, Son pi ya retëng nent naën ëaut. Ën Son pim omën epopön ngön aim pöt nent kaar won.”

⁴² Pël mëak omën pörek wëa pörö narö piin kön wi kosang yewas.

11

Lasaras wel wia

¹ Petani kak omën namp wëa yap-
inte Lasaras pi pörek yauman wieëa.
Pim sasaar Mataare Maria piaripta kak
taprekaar.

² Ngaan Maria pöpök i köp nga kampët
Aköpë ingesiare lë momëak pim kepön
ëptaring kol mowesaup. Pim nangap
Lasaras pi yauman yeëa.

³ Pël ëën sasaarök Yesuu ngësël ngön epël
wes mëa. “O Aköp, nim kent yaën pöp
yauman yaë.”

⁴ Pël maan Yesu pi ngön pöt kat wiak
tenën epël yenia. “Yauman pipët pi wel
wiipënëak naën. Piptak omnarö Anu-
tuun yaya maimëë pim Ruup neenta yaya
neanëët.”

⁵ Yesu pi Mataare Mariaare Lasaras-
ringöröen kent yeëa.

⁶ Pël yaaup yak Lasarasë yauman yaaut
kat wiak pim kak wëaurek wëën akun nen-
tepar sa.

⁷ Pël ëën ten pim ruuröen epël yenia.
“Tiar kaalak Yutia yangerakë sëpa.”

⁸ Pël niaan ten epël mëëaut. “Rë
yanuulaup, peene tapët Yuta kaöaröak
kël nimööpënëak ëautep ni kaalak tapël
sëpenëak yaan ma?”

⁹ Pël maan Yesuuk epël yenia. “Kët nenta
öngpök aöa 12 ëak wia. Pötaanök yanget ëwa
wiaan omën namp këtëk kan yesem kawi
nengentiipan.

¹⁰ Ën omën namp rö kan yesem ëwaat
won pötaan kawi ngentiipnaat.”

¹¹ Pi ngön pöt niak kaalak ënëm tenën
epël yenia. “Tiarim ngöntöp Lasaras pi ka
uraarek së it moilmaan.”

¹² Pël niaan ten epël mëëaut. “Aköp, pi ka
urak pöt ompyaö sëpnaat.”

¹³ Yesu pi Lasaras wel wiauten yeni-
aanak tenök pöt ka yaap uraan yenia we-
san.

¹⁴ Pël yeëan pöt Yesu pi war wesak epël
yenia. “Lasaras wel wia.

¹⁵ Ne wet rëak pim naë nasën ëaut. Ën
wel wiak wiaan neen kön wi kosang
newasënëëtaan së ya momëmpaat. Pötaanök

arim kön wi kosang wasënëëtaan ërëpërëp
yeë. Yok peenök pim naë sëpa.”

¹⁶ Pël niaan Tomas, yapin nent Ruprup
Ëak Wilaup, puuk ten pim karuröen epël
yenia. “Sëpa, tiarta piiring erën ëak wel
wiipenaan.”

Yesu pi weletakaan wal yaautere wëwëeta pepap

¹⁷ Pël niak ten Yesuring së oröak Lasaras
yangaöök kët kong nent wieëa pöt ëwat
saut.

¹⁸ Petani kak pörek Yerusalem kak naë 3
kilomita pöta ök wieëa.

¹⁹ Pötaanök Yuta omën narö selap pan
Mataare Mariaan yaare sër mapënëak së
wëa.

²⁰ Pël ëën Mata pi Yesu yesën kat wiak
koirëpënëak kamtaöök tenim naë waisa.
Pël ëën Maria pi om kak wëa.

²¹ Pël ëën Mata pi wais ten nikoirak
Yesuun epël yema. “Aköp, ni eprek
wëanëën nem nangap wel nawiin ëan
tapön.

²² Pël ëaap ne niin ëwat wë. Peenta ni
Anutuun omën nantön kimang maan pöt
yok pangk nimpnaat.”

²³ Pël maan Yesuuk epël yema. “Nim
nangap kaalak wal ëëpnaap.”

²⁴ Pël maan Mataak epël yema. “Pim
akun kaöaöök ten omën pourö wal ëëna
pötak wal ëëpna pöten ne yok ëwat wë.”

²⁵ Pël maan Yesuuk epël yema. “Wele-
takaan wal yaautere wëwëeta pepap
nemënt tapöp. Omën namp neen kön
wi kosang newasëpna pöp pi wel sasa
nawiipan. Om wakaim öpnaat.

²⁶ Pötaanök omën narö nem naëaan
wëwëet wak neen kön wi kosang
newasëpna pörö wel nawiipanëëro. Pit om
wakaim öpnaarö. Ni pöten kön wi kosang
yewasën ma won?”

²⁷ Pël maan Mataak Yesuun epël yema.
“Mak Aköp, ne niin kön wi kosang yeniwas.
Ni Anutuu Ruup, pim tenën Yaö Nii-
aup Kristo, ngaan Anutuuk yangaak oröömëep
pël ëaup.”

Yesu pi ing ëa

²⁸ Mata pi Yesuun pël mëak së pim nan-
gap Mariaan ngön laaök epël mëëa. “Rë
yanuulaup pi wais wë niin ya.”

29 Pël maan Maria pi kat wiak teënt wal äak Yesuu ngësë waisa.

30 Yesu pi kakë nasën, Mataë koira pörek om wëa.

31 Pël ëën Maria pi teënt oröak yewaisën Yuta omën piaripön yaare sër mapnak së piarpim kaatak wëaurö pit itaangkën Maria pi teënt wal äak yaaröön yangaöök së ing apënëak yes wesak pit pim ënëm waisa.

32 Pël ëën Maria pi tenim naë wais oröak Yesuun itenak pim naë iri wel aisëak piin epël yema. “Aköp, ni eprek wëanëën nem nangap wel nawiin ëan tapön.”

33 Pël mëak ing yemaan Yuta omën pim ënëm waisaö pöröeta top äak ing ya. Pël ëën Yesu pi pöten itenak ya ilak sa.

34 Pël äak epël yema. “Ar pim sokur tarëk weaurö?” Pël maan pit piin epël yema. “Aköp, së itaampa.”

35 Pël maan Yesu pi ing ya.

36 Pël yaëën Yuta omnarö pit neneren epël yema. “Iteneë. Omën epop pimëën kent pan kön wieëaap.”

37 Yemaan naröak epël yema. “Omën epop pi it il tēaup ompyaö mowesaupe. Pi kaamök elmëanëën Lasaras wel nawiin ëan tapön.”

Yesu pi Lasaras wal ë moulmëa

38 Yesu pi kaalak ya ilak sëën yangaöök së oröa. Omën pöp kël öngöpöök wi ulmëak kël saulöp naöök ur wari ulmëëa.

39 Pël äaan Yesuuk epël yema. “Ar kël epö wa pëlëer wieë.” Pël maan omën wel wiaupë sasëp Mata puuk epël yema. “Aköp, pi wel wiin wieë akun kong nent saup yak kamp utpet yaë.”

40 Pël maan Yesuuk piin epël yema. “Tol ëënak yaan? Ne wet rëak epël niakat. ‘Ni kön wi kosang wasumë pötak Anutuu weëre kosangët oröön itaampëët,’ pël niakat.”

41 Pël maan pit këlö wa pëlëer wiin Yesu pi ngaarëkël iteneë epël yema. “Pep, ne niin yowe yeniak. Ne kimang niaan kat yawiaup.

42 Ne niin ëwat. Ni kët poutë nem kimang ngönöt kat yawiaup. Ën om omën e taua eporöaan kön wiak pit nuuk ne wes nemëën waisan pöt kön wi kosang wasëpna pötaanök epël yeniak.”

43 Pël mëak pi ngön äak epël yema. “Lasaras, ni wal äak orö.”

44 Pël maan omën welap wal äak oröa. Ingre moresiarë wii tēautre ën kepönöök poë koröp kör koëaöre pöt om äaul äaan. Pël ëën Yesuuk omnaröen epël yema. “Wil moulmëë. Pël ëën sëpnaan.”

Kaöaröak Yesu mëmpënëak kup ria (Matiu 26:1-5; Maak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Yuta omën selap Mariaaring wais wëaurö pit Yesuu äa pöten itenak narö piin kön wi kosang wesa.

46 Pël ëën naröak së Parisi ngönën omnaröen Yesuu äa pöten ök mëëa.

47 Pël ëën kiri ar yaaö kaöaröere Parisi omnarö pit kansolörö wa top ë ulmëak epël mëëa. “Omën Yesu pömor retëng it ngolöpöt yaëp tol elmëëpen?”

48 Pi om pël ëeim wëën tiar kat koko öpena pöt omën pourö pim naë së rë olëak piin kön wi kosang wasëpnaat. Pël ëën Rom ngaarö wais tiarim omnaröere ngönën tup kaöere pöt utpet niwasëpnaat.”

49 Pël yaan pitëm kar namp yapinte Kaiapas pöp krismaki pötak kiri ar yaauröa wotöök wëaup puuk epël mëëa. “Ar kön won pan.

50 Epël kön wieë. Yuta omën pourö kö senganëën kopëtapök wel wiipna pöt ompyaut.”

51 Pim ngön mëëa pipët pimtë könöök won, pi krismaki pötak kiri ar yaauröa wotöök wë yak Yesu kopëtapök Yuta omnaröaan wel wiipna pöten war wesak mëëa.

52 Pël äaup Yesu pi Yuta omnarö tenimtëen won, Anutuuk pim omnarö yang ël epotë wë eporö rongan kopëtet ë nilëëpënëak pël äaup. Pöt Kaiapas pi kön nawiin wë äa.

53 Pël maan pit kët pötak Yesu mëmpna ngönte ngës rëa.

54 Pël yaëën Yesu pi Yuta omnaröa itöök sak waisak naën. Kak pörek sëp mowesak yang omën wonra kautakël kak nereké yapinte Iprem pörek së ten pim ruuröaring wakaimaut.

55 Yuta omnaröa Anutuu mait elmëa akun ngëëngkët temanöm yesën ka kotutëaan omnarö lup kölam tēëpënëak wet rëak Yerusalem kakë sa, pitëm ngön kosangta wieëaul.

⁵⁶ Pël èen pit ngönën tup kaöeta kakaati sê Yesuun ap wesak pitëmënt neneren epël mëëa. “Ar tol yewas? Pi akun ngëëngk eptak newaisën èëpën koröp.”

⁵⁷ Pël yemaan kiri ar yaaö kaöaröere Parisi ngönën omnarö pit ngön kosang epël wia. “Omën namp pim wëaurekën ewat wë pöt ök aan wali öpenaan.”

12

Mariaak Yesuu ingesiarë i köp kaampët lë momëa
(*Matiu 26:6-13; Maak 14:3-9*)

¹ Anutuu mait elmëa akunet temanöm sëpënëak ngolöp yaëën kët 6 ëak wiaan ten Yesuring Petani kak sê oröaut. Kak pörek Lasaras Yesuuk weletakaan wal ë moulmëaup pim kak.

² Pël èen omën pörek wëaurö pit Yesuring kaömp ngawi nëmpënëak kaömp ar ëa. Pël ëak Mata pi kaömp yokorön Lasaras pi omën Yesuring wel aisëë kaömp yena pöröaring wëa.

³ Pël èen Maria pi i köp nga kamp sum kësang yaaö kep kot nent wak Yesuu ingesiarë lë momëak pim kepön ëptaring kol yemowas. Pël èen i pöta kampil ka pöt ur wariak wieëa.

⁴ Pël èen Yesuu ruurö tenim naëaan namp, Yutas Keriot kakaanëp, Yesuun kup mowiiipnaap puuk epël ya.

⁵ “Tiar tol èënak i köp nga kamp epët omnarö menak 300 kina wak omnant wonörö mempen naën?”

⁶ Pi omën omnant wonöröaan kön nawiin wë mëëa. Pi mon kërëëp ngarangk ëëë kain yaaup yakök pël èëpënëak mëëa.

⁷ Pël yemaan Yesu pi epël yema. “Pël mangan. Pi epët nem yangerak neweerëpna akunetaan peram wiak wakaimautak yaalnë.

⁸ Omën ngöntök yaaö piporö arring akun wali öpnaarök ar ënëmak yok pangk ompyaö elmëënëët. Ën ne pöt, arring akun wali naön èëmaap yak pim ompyaö yaalnë epët yok pangk yaalnë.”

Kiri ar yaaö kaöarö Lasaras mëmpënëak kup ria

⁹ Yuta omën selap pan Yesu Petani kak wë pöt kak wiak waisa. Pit Yesu pimtën itaampënëak won, Lasaras Yesuuk

weletakaan wal ë moulmëa pöpönta itaampënëak waisa.

¹⁰ Pël èen kiri ar yaaö kaöarö pit Lasaras piita Yesuring mëmpënëak kup ria.

¹¹ Pöt Yuta omën selap pan Lasarasë ëa pötaan kiri ar yaaö kaöarö kasëng menak Yesuun kön wi kosang wesa pötaanök.

Yesu pi pol tongkiipök Yerusalem kakë sa
(*Matiu 21:1-11; Maak 11:1-11; Luk 19:28-40*)

¹² Èlpamök omën rongan kësang Anutuu mait elmëa akun ngëëngktak wa top ëak wëa pörö Yesu Yerusalem kak waisëpnaan yaë pöt kat wia.

¹³ Pël ëak pit èrëpërëp yeem këëmre kewis wak kamtaöök koirëpënëak yewaisem ngön ëak epël ya.

“Yowe. Aköpë këm ngöntak yewais epopön yaya mepa.

Pi Israel omnaröa omp aköp.”

¹⁴ Pël yemaan Yesu pi pol tongki ru namp koirak rangk wel aisëa. Pöt ngönën pepeweri wieëa pöl ëa.

¹⁵ “Saion kak wëaurö ar kas ëëngan.

Arim omën omp aköp arim naë yewais.

Pi pol tongki ruupë rangk wel aisëak yewais.”

¹⁶ Pël elmëauta songön pöt pim ruurö ten akun pötak kön nawiin ëaut. Ënëmak pi kutömweri is ë rangiat wak wëënak ten epël kön wiaut. “Ngaan pimëën ngönën pepeweri wia pöt kë rapënëak omnarök pimëën pël elmëa,” pöt kön wiaut.

¹⁷ Ngaan omën Yesuuk Lasarasën ngön mëak weletakaan wal ë yemoulmëën itena pöröak Yesu pim ëa pöten ök maima.

¹⁸ Pël èen omën kësang pan pim retëng ëa pöt kat wiak pi koirëpënëak kamtaöök waisa.

¹⁹ Pël èen Parisi ngönën omnarö pitëmënt neneren epël mëëa. “Ar iteneë. Omën pourö pim naë sê rë olëak wë. Tiar yok pangk naënganpe.”

Krik omën narök Yesuun itaampënëak mëëa

²⁰ Yuta omnarö akun ngëëngktak Yerusalem kak sê Anutuun yaya mapënëak yesën Krik omën narö pitring sa.

21 Pël äak omën pörö pit Pilip, Kalili yangerak Pesaita kakaanëp, pim naë wais epël mëëa. “Ngöntöp, ten Yesuun itaampunëak yewais.”

22 Pël maan Pilip pi sê Entruun mëak piarip sê Yesuun ök mëëa.

23 Pël ëën Yesuuk kangiiir epël ök mëëa. “Omën Këëp nem kutömweri is ë rangiat öma akunet temanöm yes.

24 Ne yaap pan niamaan. Korupaë öpö yangerak nangëntën ngaarëk wiaapna pöt kopët tapö om wiaapnaat. Ën yangerak ngëntëpna pötak rëngap yaaröön ëlëp moö sëën kaalak kë selap ütöpnaat.

25 Ök tapël namp pi pimtë möönre koröpöön kent ëëpna pöp kö sëpnaat. Ën namp e yangerak wë pi nemëen yak pim möönre koröpö këëpöt wasëpna pöp wëwë kosang koir mangkën wakaim öpnaat.

26 Pötaanök omën namp nem inëën elnëëpënëak pöt nem ngönte kat wiak ënëm ëëp. Pël äak nem kak öma pörek nem inëën ru sak öpnaap. Pël ëën nem inëën elnëëpna pöp nem Pepapök ping mowasëpnaat.”

Yesu pimtë wel wiipnaataan ök mëëa

27 Yesuuk pël niak kaalak epël yenia. “Nem lupmer könöm yaëëp tol am? Ma epël mem ma? ‘Pep, nem naë orööpënëak yaë epët wa ap was,’ pël mam ma? Pël mema pöt pangk naëpan. Könöm orö nerëëpënëak waisaut.

28 Pötaanök Pep, ni nim yapinte kaö was.” Yesu pi pël yemaan kutömweriaan ngön nent epël irëa. “Ne nem yapinte kaö we-saut. Pötaanök kaalak kaö wasumaan.”

29 Pël ëën omën piiring taueëaurö pit ngön pöt kat wiak naröak epël yema. “Tangre kaö yera.” Pël yemaan naröak epël yema. “Ensel nampök piin ngön yema.”

30 Pël yaan Yesuuk nerek wak epël yema. “Ngön pipët nemëen naën. Ar kaamök elni-pënëak yaarö.

31 Peene Anutuuk omën ngönën wonörö këlangön yaatak niulëak yangerakë kaöap, Seten, pi il mowasëpnaat.

32 Pöt omnarö pit ne yangerakaan wak ngaarëk këraarak nemöönak yang ël epotë omnarö pourö wa nem naë niulëëmaat.”

33 Pim ngön mëëa pöt pimtë wel wiipnaaten mëëa.

34 Pël ëën omën piiring wëaurö pit epël yema. “Ten ngön kosangtak epël kat wi yeë. ‘Yaö Mëëaup, Kristo pi akun wali wakaim öpnaap.’ Pël wiaap tol ëënak ni epël yaan? ‘Omnarö pit Omën Këëp wa ngaarëk mööpnaat,’ pël yaan. Omën Kë pöp talëp?”

35 Pël maan Yesu pi pitën epël yema. “Nem es ëwa epö arim naë akun kot nent wiaapnaat. Pötaanök ar ëwa elniipnaatak koutak ngep elniipanok sak waiseë. Pöt omën namp koutak yesem pöt, pim sëpna kön wiaul nasën ëëpnaat.

36 Pötaanök ëwa elnia epöökëer pöten kön wi kosang weseë. Pël ëënë pötak ar ëwa pepap nem ingre mor sënëët.”

Yuta omnarö Yesuun kön wi kosang newasën ëa

Yesu pi pël më pet irak sê ëlëëp ilaan pit itnaangkën ëa.

37 Pit ngaanëer pitëm itöök Yesu pim retëng selap pan yaëënak piin kön wi kosang nemowasën eima.

38 Pöt Aisaia pim tektek ngönte epël retëng ëa pöt kë oröa.

“Aköp, omnaröa naëaan nampök tenim ngönte kön wi kosang newasën yaë.

Ën Aköp, ni ya yamëngkem nim weëre kosangö pet elmëen nampökta pöten itenak kön nawiin yaë.”

39 Pël äak pitëm Yesuun kön wi kosang newasën ëa pöta songönte Aisaia puuk ngön nent epël ëa.

40 “Pitëm itöök itaampööre lupmeri kön wi pël äak

Anutuu naë rë olaan ompyaö mowaspanëak

Anutuuk pit it ngaap mowesak lupöt këlötë ök wes moulmëaurö.”

41 Aisaia pi Yesuu kutöm ë rangiatön itneëak ngön pipot wet rëak ëaut.

42 Pël ëaut omën kaö narö selap pit Yesuun kön wi kosang weseëak war wasëpnaatep Parisi omnaröak ngönën keimön elmëëpanëak kas ëën yak wesak wakaima.

43 Pit Anutuuk pitëm yapinte wak isëpnaaten kent panë naën. Omnarö pitëmtok pitëmtë yapinte wak isak mapna pötenök kent pan ëa.

Yesuu ngöntak omnarö kom elniipnaat

44 Yesu pi ngön äak epël yema. “Omën namp pi neen kön wi kosang newasëpna pöp nemtën pëen naëpan. Pep wes nemëen waisaup piinta kön wi kosang wasëpnaat.

45 Ën namp neen itnengempëna pöp Pep wes nemëen waisaup piinta itaampnaat.

46 Ne ëwa pepap yak omën neen kön wi kosang yenewesaurö koutak önganëak ëwa elniimëak yangerak irëaut.

47 Pötaanök omën namp nem ngönte kat wiak ngaar naön ëëpna pöp ne këlangön yaatak moulmëëmëak ngön ë pet nairën ëëmaap. Ne omnarö këlangön yaatak moulmëëmëak neiraan, utpetetakaan kama moömëak irëaup.

48 Omën namp ne kasëng nemenak nem ngönten kaaö ëëpna pöp ngön ë pet yairauröa ök pi kom elmëëpnaap. Pöt nem ngön wet rëak ök yeniak epotök akun kaöaöök ngön ë pet yairauröa yaë pöl ëëpnaat.

49 Nem ngön aim epot nemtë könöökään naën. Won, Pep wes nemëaup puuk ök neeautök pim neeaul war wesak ök niaim.

50 Pël äak ne ëwat wë. Ar nem Pepapë ngön ngaar önë pöt wëwë kosangët koir nimpnaat. Pötaanök nem ngön ök niaim epot pim ngan rë nenautök ök niaim.”

13

Yesuuk pim ruuröa ingöt i moira

1 Anutuu mait elmëa akun ngëëngkët temanöm yesën Yesu pimtë ëëpnaaten epël kön wia. “Ne yanger sëp wesak nem Pepapë ngësë suma akunet temanöm yes,” pël kön wiak omën pimorö yangerak wëaurö lup sant elnieima. Pim lup sant elnieima pöt om wiaan wel wiipnaat.

2 Wiap kanök ten kaömp neim wëen Setenök Yutas Keriot kakaanëp, Saimonë ruup, pim lupmeri ilaan Yesu kööre toköröa moresi moulmëëpënëak kön wia.

3 Ën Yesu pi pöt epël kön wia. “Ne nem Pepapë naëaan irëaup kaalak pim ngësë sumaap. Pötaanök pi nook omnant pout ngarangk ëëmëak rë nemëa.”

4 Pël kön wiak kaömpöt sëp wesak wal ë ulpëen rangkëp përe wiak poë koröp sak kol yewas pöp nent wa ura.

5 Pël äak Yesuuk iit söwarweri lë wiak ngës rëak ruuröa ingöt i yaniir. Pël äak poë koröp pötaring kol niwesaut.

6 Pël ë Saimon Pitaë naë sëen epël yema. “Aköp, nuuk nem ingesiar yok pangk i neneirngan.”

7 Pël maan Yesuuk epël yema. “Nem yeë epëten ni köpël wëen. Ënëmak ëwat sumëët.”

8 Pël maan Pitaak epël yema. “Nuuk yok pangk nem ingesiar i neneirngan pan.” Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Nook i naniir ëëma pöt ni neering naöngan.”

9 Pël maan Saimon Pitaak epël yema. “Aköp, ingesiar pëen i neirnganëp, morre kepönre pötta i neir.”

10 Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Omën namp koröp pou iirëpna pöp pi ënëm kaalak irëpnaataan ya kaö namëngkën ëëpnaat. Om ingesiar pëen kaalak iirëpnaat. Pël ëaap ar kölam tëauröak pourö kölam pëen naön.”

11 Pim pël niia pöt piin kup mowiipnaap tenring wëen itneëak epël yenia. “Ar pourö kölam pëen naön.”

12 Yesu pi ten pim ruuröa ingöt iir pet irak pim ulpëen waliip wa mëak kaalak tenim naë wel aisëak epël yenia. “Ar nem yaalni epëta songönten ëwat wë ma?”

13 Ar neen, ‘Aköp, tenim rë yanuulaup,’ pël neaim pöt yaap, ne arim pöp.

14 Pötaanök ne arim Aköp, rë yanuu-laupök arim ingöt iir yanuulë epël arök arim karuröa ingöt i moirën.

15 Arim ëënëël nook peene pet yaalni. Pötaanök nem yaalni epët arök yal menak nem yeë epël ëën.

16 Ne yaap pan niamaan. Inëen yaaö nampök pim ngarangkëp il nemowaspan. Ma omën ya nga wes mëen sa nampökta pim wes mëaup il nemowaspan.

17 Ar pipët ëwat wë. Pöta ök ëënë pötak ërëpsawiarëng eim önëët.

18 Ne ngön epët ar pouröaan neniaan. Omën nemëen wesa pöröen ne ëwat wë. Pël ëaap omën epot ngönën pepeweri ngön wia pöt kë rap. Pöt ngönën pepeweri epël wia. ‘Omën neering kaömp yen epopök neen utpet pan elnëëpënëak yaë.’

19 Omën pöt naaröön wiaan wet rëak ök yeniak. Pötaan ënëmak oröön pöt epël kön

wiinëet. 'Pi yaap Kristo pim ök niia tapöt,' pël kön wiinëet.

²⁰ Ne yaap pan niamaan. Omën namp nem ya ngan rë menak arim naë wes yanime epop sant mowasënë pöt ne tapël sant newasënëet. Ën ar ne sant elnëenë pöt nem wes nemëaup tapël sant elmëenëet."

Yesu pi Yutasë pimëen kup mowiipnaaten war wesak mëä

(*Matiu 26:20-25; Maak 14:17-21; Luk 22:21-23*)

²¹ Yesu pi pël niak ulöp es mokotön epël yenia. "Ne yaap pan niamaan. Arim naëaan namp ngaaröa naë së nemëen kup mowiipnaat."

²² Pël niaan ruurö ten it neneren ëak talëpön ya pël kön wiak ëngk ma e wesaut.

²³ Pël ëak ruuröa naëaan ne Yesu pi neen kent yaaup yak pim naë wëen,

²⁴ Saimon Pita puuk kepönöoring, "Tol?" elnëak, "Talëpön yaarek pël maan ök niap," pël yaalnë.

²⁵ Pël elnëen ne Yesu ngësël ko wiak epël mëäut. "Aköp, talëpön yaan?"

²⁶ Pël maan Yesuuk epël yenëa. "Kaömp kaut iistak mëak mempa pipopön yeniak." Pël neak kaömp kaut iistak mëak Yutas, Saimon Keriot kakaanëp pim ruup, yemangk.

²⁷ Pël ëen Yutas kaömp pöt nëen Seten pim lupmeri ilëa. Pël ëen Yesuuk epël yema. "Omën nim ëëmëak yaën pipët teënt ëëm."

²⁸ Pël ök yemaan ten piiring wëa pörö kat wiak këékë kön nawiin ëaut.

²⁹ Pël ëak ten naröak epël kön wiaut. "Yutas pi tiarim mon kërëep wieëaupok akun ngëëngktakëen omën nant wë wes yamë ma ngöntök yaurö omën nant mampënëak wes yemomë," pël wesaut.

³⁰ Yutas pi kaömp kaö pöt wa nak tapëtakëer kakaatiaan oröak rö kan koutak sa.

Kan ngolöpö

³¹ Yutas pi oröak yesën Yesuuk epël yenia. "Peene Omën Këep nem yapin pingët tekeri yaaröön nook Anutuu yapin pingëteta tekeri wes yamë.

³² Omën Këep ne Anutuu weëre kosangöt tekeri yewas. Pötaanök Anutuuk Omën Këep nem weëre kosangöt tekeri

wasëpnaat. Akun wali nasën wiaan pël ëëpnaat.

³³ Nem ruurö, ne akun kot nent ar-ring wë olëak sëen ar neen ap wasënëet. Pötaanök Yuta omnaröen mëä tapët arënta yeniak. Nem së öma pörök ar peene yok pangk newaisngan.

³⁴ Ne kan ngolöpö epël koir yaningk. Ar neneren lup sant ëeim ön. Nem ar lup sant elnieimaa pöl arta arimtok neneraan lup sant ëeim ön.

³⁵ Pël ëenë pöt omnaröak arën itaangkën nem ruurö pël koröp orööpnaat."

Yesuuk Pitaë yak mowasëpnaat war wes mëä

(*Matiu 26:31-35; Maak 14:27-31; Luk 22:31-34*)

³⁶ Pël yeniaan Saimon Pitaak epël yema. "Aköp, ni talël sum?" Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. "Nem së öma pörök yok pangk peene newaisngan. Ënëmak waisumëet."

³⁷ Pël maan Pitaak epël yema. "Aköp, tol ëenak nim ënëm newaisën ëëm? Ne nimëen wel wiimëak pöt yok pangk wel wiimaat."

³⁸ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. "Ni nim wëwëet nemëen këëpöt wasumëep ma? Ne yaap pan niamaan. Kokor ngön naën wiaan ni akun nentepar nent yak newasumëet."

14

Yesu pi tiarim Pepa ngësë sëpena kanö

¹ Yesuuk kaalak yal menak epël yenia. "Ar ya ngës ëëngan. Anutuun kön wi kosang wesak neenta kön wi kosang newasën.

² Pöt tol ëenak? Nem Pepapë kak kaat kësang wia. Pötaanök ne wet rëak pörök së arimëen ur nant kopëta wes ulmëëmaan. Pël naën wieëanëen ne wet rëak ngön pipët arën ök neniaan ëan tapön.

³ Pël ëa pötaanök ne pörök së arim uröt kopëta wes ulmëak ar neering önëen kaalak wais nikoirumaat.

⁴ Ën nem kan suma pöön ar ëwat wë."

⁵ Pël niaan Tomasök epël yema. "Aköp, nim kan sumë pöön ten köpël. Tol ëak ëwat sën?"

⁶ Pël maan Yesuuk epël yema. "Kan pö nemënt tapöp. Ne ngön këëtere wëwëeta

pepap. Kan maim naöök sē Pepa naë naaröongan. Nemënt kan kopët tapö.

⁷ Ar wet rëak neen yaap ewat sanëën nem Pepapönta ewat san tapön. Peenök ar piin itenak ewat yes pël kön wiinëët.”

⁸ Pël maan Pilipök epël yema. “Aköp, ni Pepen pet elniimë pötak ten yok pangk eënaat.”

⁹ Pël maan Yesuuk epël yema. “Pilip, ne akun wali pan arring wakaimauppe. Ni neen ewat nasën ma? Omën neen ityaangk pöp nem Pepapönta ityaangk. Oröp eënak ni epël yaan? ‘Ni Pepen pet elni,’ pël yaan.

¹⁰ Ni, ‘Ne Peparing wëën Pep pi neering wë,’ nem yak pöt kön wi kosang newewasën imaup ma? Nem ngön arën ök yeniak epot nemtë könöokaan nga ilak ök neniaan. Pep pi neering wë pimtök pim yaat yamëngk.

¹¹ Ar ne Peparing wëën Pep pi neering wë nem ök yeniak epot kat wiak kosang weseë. Pël naën ëak pöt nem ya yamëngk epotön itenak kön wi kosang neweseë.

¹² Ne yaap pan niamaan. Omën namp neen kön wi kosang newasëpna pöp puuk yok pangk nem ya yamëngk epot mëmpnaat. Pël ëak kaö panë wesak mëmpö yesem pim ya pötak nemët il newasëpnaat. Ne Pepa ngësë sumen ëa pötaan pël eëpën sa.

¹³ Pël eën ar nem yapintakël kimang neanë pöt Anutuu Ruup nook nem Pepapë weëre kosangöt tekeri wesak yok pangk nimpaat.

¹⁴ Ar nem yapintak neen omën nant eëmëak kimang nean pöt pangk eëmaat.”

Yesuuk Ngëëngk Pulö wes mëepënëak ök mëëa

¹⁵ “Ar ne lup sant elnëënë pötak nem ök yeniak pöl eëneët.

¹⁶ Pël ëak ne Pepen kimang maan puuk Ël Kaamök munt namp arimëën wes mëëpnaat. Pël eën akun wali arring wakaim öpnaat.

¹⁷ Ngëëngk Pul pö ngön këët tekeri yewesa pöta Pulö omën ngönën wonöröak itaampööre ewat sē pël naën yaau. Pötaanök pit sant mowesak naön eëpnaat. Pi peene arring wë arim lupötë wakaim öpnaap. Pötaanök ar piin ewat wë.

¹⁸ Ne ar sēp niwasën ru wamir sak naongan. Arim ngësë kaalak waisumaap.

¹⁹ Akun kot nent wia pöt pet irën omën ngönën wonöröak neen itnaangkën eëpën sa. Ën ar pöt neen itaampunëët. Ne öp wëaup. Pötaanök arta öp önëët.

²⁰ Akun pötakök ne Peparing wakaiman, ar neering wëën ne arring wakaiman pöten ewat sënëët.

²¹ Omën namp nem këm ngönte ngaar wak öpna pöp pi lup sant elnëëpnaap. Ën namp lup sant elnëëpna pöp nem Pepapök pi lup sant elmëëpnaat. Nookta tapël lup sant elmëak nem songönte tekeri wesak pet elmëën itaampnaap.”

²² Yesu pi pël maan Yutas, Keriot kakaanëp won, pim ngampupök epël yema. “Aköp, ni tol eënak nim songönte tenimtën tekeri wes niak omën ngönën wonöröaanta pël naalmëën eëmëak yaan?”

²³ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Omën namp ne lup sant elnëëpna pöp pi nem ngönta ënëm eëpnaap. Pël eën nem Pepapök pi lup sant elmëën tenip pim naë sē piiring önaat.

²⁴ Ën namp pi ne lup sant naalnëën eëpna pöp nem ngönötë ënëm naën eëpnaap. Ngön arim e kat yawi epot nemtëët won. Pep nem wes nemëaupök nangkën wak waisaut.

²⁵ “Nemënt arring wë ngön epot pout ök yeniak.

²⁶ Ënëmëak arim Ël Kaamököp, Ngëëngk Pulö, Pepak nem yapintakël wes mëëpna pöök ar rë niulak arim könöt wa ngolöpngolöp niwasëpnaat. Pël eën ar nem ök niamaö pöt poutön kön wiinëët.

²⁷ Ne ar sēp niwasumëak nem mayaapët ningkën arring wiaapnaat. Nem pöt omnaröa mayaap pöta ök wontak yaningk. Ar ya ngës ëak kas eëngan.

²⁸ Ar ngön epël ök niaan kat wiaurö. ‘Ne kamaarek sē rëak kaalak waisumaat,’ pël niiaut. Pep pi kaöap ne il newesauap. Pötaanök ar yaap neen lup sant elnëan talte nem Pepa ngësë suma pöten ërëpërëp eën.

²⁹ Këët naaröön wiaan wet rëak ök yeniak. Pötaan ënëmëak oröön itenak ar kön wi kosang newasënëët.

³⁰ Yangerakë kaöap Seten pi waisëpënëak kan ko yaë. Pötaanök ne arën ngön wali neniaan ëëm sa. Pi wais ne il nenewaspan.

³¹ Yangerakë omën ngönën wonörö nem Pepapön lup sant yaalmëa pöten itenak kön wiipënëak pim ngön ök neeautë ënëm yaaup. Yok, wal ëak sëpa.”

15

Yesu pi wain ëlweë

¹ Yesu pi ten pim ruuröen ök niak kaalak watepang ngön nent epël ök yenia. “Ne wain këwei ököp. Ën nem Pepap pi wain ya ngësëp.

² Nem lööre morötë nautön ëëpna pöt ngësëpök oröak il moolapnaat. Ën mor nant utöpna pöt pi mënt il moolëak ompyaö mowasën selap utöpnaat.

³ Ar pöt, nem ngön ök niaan kat wian pötak ompyaö niwesa.

⁴ Pötaanök nem arring eim öma pöl ar neering eim ön. Wain mor nemor ëlwei yal naën pëlëer wë yok pangk nautpan. Ök tapël, arta neering naön ëënë pöt kë won ëënëët.

⁵ Ne wain songönte. Ar nem moröt. Pötaanök namp neering wëen ne piiring ömaap pim këët selap uteim öpnaat. Ën ar ne sëp newesak wë arimënt omnant pangk naëngan.

⁶ Pötaanök neering naön ëëpna pöp ngësëpök wain morötë yaë pöl il moolaan wa top ëak esuwesi yemar pöl elmëëpnaat.

⁷ Ar neering wë nem ngönte kat wieim önë pöt ar omën nenten kimang neaan yok pangk nineim ömaat.

⁸ Pötaanök ar kë selap yautön nem ruurö pöt tekeri yesën önë pöt nem Pepapë weëre kosangöt oröön omnarö itaampnaat.

⁹ Nem Pepapök ne lup sant elnëeim wë pöl nook ar lup sant yaalni. Pötaanök ar nem lup sant pöta öngpök ön.

¹⁰ Ar nem këm ngönta ënëm eim önë pötak nem lup sant pöta öngpök wakaim önëët. Neenta tapël nem Pepapë ngön ngaar weimeë pim lup sant pöta öngpök wëaup.

¹¹ “Ne ngön pipot nem ya ërëpërëp pöt arim naë oröak peö ëak wiaapënëak ök yeniak.

¹² Ne ngön epël niiaut. ‘Nem lup sant elnieima pöl ar nener lup sant elmëeim ön,’ pël niiaut.

¹³ Omën namp pim karuröaan wel wiipna pöpön, ‘Lup sant panë yaë,’ pël mepe-naat.

¹⁴ Ar nem yeniak pöl ëënë pötak nook itaangkën nem ngöntörö pël koröp orööpnaat.

¹⁵ Inëen yaaup pi pim ngarangkëpë omnant yaauten köpël wë. Pötaanök nook arën, ‘Inëenörö,’ pël naniwasën yeë. Nem Pepapë naëaan ngön kat wiaut ök niaimaut. Pötaanök ne arën, ‘Nem ngöntörö,’ pël yaniwas.

¹⁶ Arök ne arimëen kom ë neneulëen ëaurö. Nookëer ar këët selap uteim önëak yaatak kom ë niulëaut. Pël ëen arim kë pöt oröak wiaan ar nem yapintak Pepen omën nantön kimang manë pöt yok pangk nimpnaat.

¹⁷ Ne arën kosang wesak epël yeniak. Ar neneraan lup sant ëeim ön.”

Ngönën wonöröak Yesuu ruurö kööre tok elniipnaat

¹⁸ “Ngönën wonöröak kööre tok yaalni pöt, ‘Pit wet rëak Aköpön kööre tok elmëaurö yak tenënta tapël yaalni,’ pël wasën.

¹⁹ Ar yaap ngönën wonöröa rongantak wëan talte pitëm karurö pël wesak kent elniipën. Ar pitëm toktak wonörö. Nook pitëm naëaan kama niön pitëm wëwëet sëp wesaurö. Pötaan kööre tok yaalni.

²⁰ Arën nem ngön epël niak pöten kön wiaan. ‘Inëen yaaö nampök pim ngarangkëp il nemowaspan.’ Pit neen kööre tok elnëaut. Pötaan arënta tapël elniipnaat. Pit nem ngönta ënëm yeëa talte arimteta kat wiak ënëm ëëpën.

²¹ Pël ëëpnaatak pit Pep ne wes nemëaup piin köpël ëak kasëng mena. Pötaanök ar nemorö pël wesak kööre tok elniipnaat.

²² Ne yaap pitëm naë oröak ngön ök nemaan ëan talte pitëm saun pötë kangut tekeri nasën ëëpën. Pël ëëpnaatak ök maan kat wiak kaaö ëaurö. Pötaan saunat wiaapnaat.

²³ Omën neen kööre tok yaalnë piporö nem Pepapönta kööre tok yaalmë.

²⁴ Ne ya ke nentere nent omën ngaanöröa naënöt pitëm tekarak mëneimaut. Pël

naën äan talte saunatë kangut pitëm naë naaröön eëpën. Pël eëpnaatak pit nem ya mäna pötön itenak ten Pep pouwaarën kööre tok yaalni.

²⁵ Pël yaë pötak ngönën pepeweri ngaan ngön kosang nent epël äa pöt kë jaarö. ‘Pit pas neen kööre tok elnäut.’

²⁶ Ël Kaamököp nook nem Pepapë naëaan wes mëen arim ngësë waisëpnaat. Pöp ngön këet tekeri yewesa pöta Pulö Pepapring wëaupök wais nem ngönöt war wesak ök niapnaat.

²⁷ Pël eën pöt arta ngaanëer nem ya ngës räurekaan akun wali neering wakaimaurö. Pötaan nem songönte arökta tekeri wesak ök anëët.”

16

¹ Yesu pi ten pim ruuröen kaalak epël ök yenia. “Ar kön wi kosang yewesaut sëp wasnganok pël niaut.

² Pit ar pitëm ngönën tupötëaan waö ë nimëepnaat. Pël äak kaalak akun nent oröön pit ar mën wel yaniwiem Anutuun kaamök yaalmë pël kaar wasëpnaat.

³ Pit neen köpëlre Pepenta köpël. Pötaanök pël elniipnaat.

⁴ Naaröön wiaan ök yeniak. Pötaanök ënëmak oröön pöt epël wasënëët. ‘Pim ngaan ök niia pötak jaarö,’ pël wasënëët.”

Ngëengk Pulökë ya yamëngkaut

“Ne ngaan arëring wë yak ngön pipot ök neniaan äaut.

⁵ Pël äautak peene pöt nem wes nemëaupë ngësë sumëak yaëen arim naëaan nampök neen, ‘Ni talël sum?’ pël nenëaan yeë.

⁶ Ne sëen omën orööpnaaten ök niak pötaan ya ngës yeë.

⁷ Pötaanök ne yaap niamaan. Ne ar sëp niwesak sëen arim naë omën ompyaut orööpnaat. Ne nasën eëma pöt Ël Kaamököp arim naë newaispan. Ën nem suma pötak nook wes mëen irapnaat.

⁸ Pi irapna pötak ngönën wonörö saunaring wëanre wotpil sak wëan pöta songönte tekeri wes menak ngön ya yamëngkauta songönteta tekeri wes mampnaat.

⁹ Saunaring wëa pöta songönte eptakël tekeri wasëpnaat. Neen kön wi kosang newasën yaaurö pötakël tekeri wasëpnaat.

¹⁰ Ën wotpil sak wëa pöta songönte eptakël tekeri wasëpnaat. Ne nem yaat pet irak Pepa ngësë sëen ar kaalak itnaangkën eënëët pötakël tekeri wasëpnaat.

¹¹ Ën ngön ya yamëngkauta songönte eptakël tekeri wasëpnaat. Anutuuk yangerkë kaöap Seten pi këlangön yaatak ulmëëpënëak ngön ë pet irak wë pöl pit tapël elmëëpnaat pötakël tekeri wasëpnaat.

¹² “Ngön kësang wiaap ök niamaatep peene tapëtakëer ar yok pangk ënëm naën eënëen sa.

¹³ Ngön këet tekeri yewesa pöta Pulö irëak ngön këeta songönte pet elniin ewat sënëët. Pël yeem pim könöökaan rëak nant neniapan. Pepa naëaan kat wiaul war wesak omën ënëm orööpnaatönta ök niapnaat.

¹⁴ Pi nem ngönre omnant wak ök yeniaan nem yayaat orööpnaat.

¹⁵ Pepa omën pout nemot. Pötaanök, ‘Pi nem ngönre omnant wak tekeri wes nimpnaat,’ pël niaut.”

Yesu pi sak kaalak waisëpnaap

¹⁶ “Akun kot nent won sëen ar neen itnaangkan. Kaalak akun kot nent tapël won sëen waisën itaampunëët.”

¹⁷ Pël niaan ruurö tenimtok tenimënt neneren epël mëëaut. “Pi tol eënak epël ya? ‘Akun kot nent won sëen ar neen itnaangkan. Kaalak akun kot nent tapël won sëen waisën itaampunëët,’ pël yaap. Pël niak kaalak, ‘Pepa ngësë sumaat,’ pël yaap.

¹⁸ ‘Akun kot nent,’ pël ya pöt tol nenten ya? Tiar pöta songönten köpël yeë.”

¹⁹ Pël mëak ten Yesuun pëel menëak yaëen pimtök itenak epël yenia. “‘Akun kot nent won sëen ar neen itnaangkan. Kaalak akun kot nent tapël won sëen waisën itaampunëët,’ ar nem pël niak pötaan pëel neanëak yeë ma?

²⁰ Ne yaap pan niamaan. Ar ingre ya ilak kaö panë anëët. Pël yaëen omën ngönën wonörö pit ërëpsawi eëpnaat. Arim lupöt ya ngës eënëët. Pël eënëëtak pötak kaip tiin ërëpsawi koirënëët.

²¹ Öng namp pi ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat wiipna akunet temanöm yesën ya ngës eëpnaat. Pël eën ruup oröön

pöt ya ngës pöt won sëen rungaap oröa pötaan ya ërëpërëp kön wi yaë.

²² Pöta ök ar peene ya ngësring wë. Pël yeëetak ne kaalak arën itaangkën ënëmak ar ërëpsawiarung önëët. Pël ëën omën nampök arim ërëpsawi pöt wa ëp naalniipan.

²³ Akun pötak arök neen omën nentaan pëël nenëangan. Ne yaap pan niamaan. Ar nem yapintak Pepen omën nentaan manë pöt yok pangk nimpnaat.

²⁴ Ar ngaan omën nent önëëtaan nem yapintak kimang nemaanörö. Pötaanök kimang maan ningkën arim naë ërëpsawi kësang pan oröak wiaapnaat.”

Yesu pi yangerakë omën utpetat il wesa

²⁵ “Ne wet rëak arën watepang ngön ni-iaut. Ën ënëm pöt kaalak watepang nenian-gan. Nem Pepapë songönte tekeri wesak ök niamaat.

²⁶ Akun pötak arimtok nem yapintak Pepen kimang manëët. Nook arimëën kimang mema pöt neniaan yeë.

²⁷ Ar ne lup sant elnëak Pepa naëaan waisaup pöt kön wi kosang yenewes. Pötaan Pepak ar lup sant yaalni.

²⁸ Ne ngaan Peparung wakaim olëak pi moulmëak e yangerakë waisaup. Pël ëak peene wakaim olëak yanger sëp wesak kaalak Pepa ngësë sumaat.”

²⁹ Pël niaan ruurö ten epël yemak. “Peene pöt watepang neniaan, tekeri wesak ök yeniaan.

³⁰ Ten peene niin ëwat yes. Omnarök pëlpël neniaan wiaan nim könöök war wesak yaaup. Ni omën poutön ëwatëp. Pötaanök ten peene ni Anutuu naëaan irëaup pöt kön wi kosang yewas.”

³¹ Pël maan Yesuuk kangiir epël yenia. “Yaap, peenök kön wi kosang yewas ma?”

³² Kat wieë. Akun orööpnaat pël niak pöt yok oröa. Pël ëën ar repak arim kaatë sënëak noolëak sëen nemënt ömaat. Pël ëëmaatak nemënt won. Nem Pepap pi neering wë.

³³ Ar neering wëen arim naë mayaap oröak wiaapëneak niiaut. Ar yangerak wë këlangön kat wiinëët. Pël ëënëetak yangerakë omën utpetat nook il yemowas. Pël yaëen arim lupöt kosang sak ön.”

17

Yesu pim ruurö tiarimëen kaamök elni- ipënëak kimang mëëa

¹ Yesu tenën pël niak we riak kutömweriil iteneë epël yema. “Pep, akunet yok oröa. Pötaanök nook nim yapin pingët tekeri wes mempaat, nuuk nim Ruup nem yapin pingët tekeri wes man.

² Nuuk omën nem naë wa neulëaurö wëwë kosangët koir mampëak ne yangerak omnaröa ngarangk wes neulëaup.

³ Wëwë kosangta songönte epël. Pit ni Anutu këep niin ëwat wë nim wes nemëaup, Yesu Kristo, neenta ëwat öpna pötak wëwë kosangët pitëm naë orö rëëpnaat.

⁴ Ne nim ya ngön neaan pöt mënak pet irumëak yeë. Pël yeem yangerak nim yapin pingët tekeri wes yemangk.

⁵ O Pep, ngaan kutömre yang naaröön wiaan ne nim naë wë kutöm ë rangiatring wakaimaut. Pötaanök kaalak peene ë rangi tapët nan.

⁶ “Ne yangerakë omën nim ne nenan pöröen nim songönte ök maimaut. Omën nimëen yaö wesak nem naë wa neulëa pörö nim ngönta ënëm yaë.

⁷ Pël ëak omën ne nenan pöt pout nim naëaanöt pöt pit ëwat yes.

⁸ Ngön pout ne nenan pöt nook pit mangkën yeö. Pël ëak ne nim naëaan waisan pöt pit ëwat sak nuuk ne wes nemëan pötenta kön wi kosang yewas.

⁹ Ne pitëmëen kimang yeniak. Omën ngönën wonöröaan won, omën nim ne nenan pöröaan kimang yeniak. Ni pit nimëen yaö wesaurö pötaanök.

¹⁰ Omën nim piporö tepërimorö. Nem eporö tepërimorö. Pit nem weëre kosangö pet yaalmëen nem yapin pingët orö yarë.

¹¹ Pit pöt yangerakë wëwëet om yal menak öpnaarö. Ën nem yangerakë wëwëet pet yair. Pël ëak ne nim naë waisumaan yeë. Pep, ni ngëëngkëp, nim weëre kosang nenan pötring nuuk ngarangk elmëem. Pël ëën muumöngk öpnaan. Pël ëak tepërim lup kopëtemer sak wë pöl pitta tapël ëak öpnaat.

¹² Ne pitring wë nim weëre kosang nenan pötring ngarangk elmëen muumöngk wakaimaut. Ne ngarangk yaalmëen namp kö nasën. Nim ngönëntak ëan pöt kë

rapënëak kopët namp kö sêpënëak yaö ëan pöpökëer kö sa.

13 Ne peene nim ngësë aprumëak yeë. Pötaanök nem ërëpsawiet pitëm lupötë oröak ulöl sak wiaapnaataan yanggerak wë ök yeniak.

14 Ne nim ngönöt ök më pet irën omën ngönën wonörö pit kööre tok yaalmë. Pöt ne omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën ök tapël pitta omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën. Pötaanök kööre tok yaalmë.

15 Ne pit yangerakaan ömëak kimang neniaan. Omën utpetapë moresiaan ent ë moulmëëmëak kimang yeniak.

16 Ne omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën, ök tapël pitta omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën.

17 Nim ngön këetak kom elmëen nimëen yaö sak öpnaan. Nim ngön pöt këet.

18 Nuuk neen ya ngön neak yanggerak omnaröa ngësë wes nemëen pöl nook pit ya ngön mëak omnaröa ngësë wes yemomë.

19 Nuuk pit ngön këetak kom elmëen nimëen yaö sak öpënëak nook nem wëwëet pitëmëen yaö yemowas.

20 “Ne pitëmëen pëen kimang neniaan. Omën pitëm ngön kat wiak neen kön wi kosang wasëpna pöröaanta yeniak.

21 Ne omën eporö pourö lup kopëtemer sak öpna pötaan kimang yeniak. Pep, ni neering wëen nem niiring wë pöl pit tepëring öpënëak kimang yeniak. Pël ëen ngönën wonörö pit pöten itenak nuuk ne wes nemëen waisan pöt kön wi kosang wasëpënëak pötenta kimang yeniak.

22 Pit tepërim lup koftermer sak wë epël pitta tapël sak öpënëak ë rangiat nim ne nangkën pöt nook pit yemangk.

23 Pit lup kopëtemer panë sak öpnaataan ni neering wëen ne pitring wë. Pël ëen omën ngönën wonörö pit pöten itenak nuuk ne wes nemëen waisan pöten kön wiak nuuk ne lup sant yaalnëen pöl pit lup sant yaalmë pötenta kön wiipnaat.

24 Pep, omën nim ne nangkën pörö nem kutöm ë rangiat itaampnaan nem ömaarek ten pourö öneak kimang yeniak. Nem kutöm ë rangi pöt ni ngaanëer kutömre yang won wiaan ne lup sant elnëak ne-naup.

25 O Pep wotpilëp, omën ngönën wonörö pit niin köpël wëen nookëer niin ëwat wë. Ën omën nem naë wë eporö pit nuuk ne wes nemëen waisan pöten ëwat wë.

26 Ne nim songönte tekeri wes menaut. Pël ëak tekeri wes meneim ömaat. Pël ëen ne lup sant yaalnëen pöl pitta tapël elmëen. Pël ëen ne pitring ömaan.”

18

Yesu Kesemani wëen ngaaröak wali wa (Matiu 26:47-56; Maak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Yesu pi kimang ngön pet irak pim ruurö ten koirak i Kitron pömer olëak ëngk komuntakël Olip ya newer wieëa pörökë saut.

2 Pörek së wëen Yutas ngaaröen kup mowiipnaap pi Olip ngës pöön ëwatëp yak Yesure ruurö ten ngës pöök kët poutë pörek wa top ë yaaut yak.

3 Pörek së wëen Yutas pi Rom nga naröere kiri ar yaaö kaöaröere Parisi ngönën omnaröa naëaan polis narö koirak nga ë omnant wak es mangiak waisa.

4 Pël ëen Yesu pi omnant elmëepna pötön ëwat wëak kepöngk wiak naë së epël pëël yema. “Aë, ar talëpön ap weseim?”

5 Pël maan epël yema. “Ten Yesu Nasaret kakaanëp koirënëak yewais.” Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne tapöp.” Pël mëak itaangkën Yutas ngaaröen kup yemowiem pit pourö wëa.

6 Pël ëen pit pim, “Ne tapöp,” pël mëea pötaan kasngaë kan së yangaak yengenti.

7 Pël ëen kaalak rangk pëël yema. “Aë, ar talëpön ap weseim?” Pël maan epël yema. “Yesu Nasaret kakaanëpön.”

8 Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne tapöp niakat. Ar nemtën ap yewas pöt omën eporö om wes momëen sëp.”

9 Pi pim wet rëak Anutuun, “Omën nim ne nenan pörö namp ap naön,” pël mëea pöt kë rapënëak ngön pipët mëea.

10 Pël yemaan Saimon Pita pi öpwer wëaup yak yepatuukaan përeäk kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp yapinte Malkas pöp möak pim kat yaapkëep per olëa.

11 Pël ëen Yesuuk Pitaan epël yema. “Öpwer kaalak yepatuuk më. Këlangön Pepak yenangk epot sëp newasngan.”

Pit Yesu wak Anasë naë sa

¹² Pël maan ngaaröere pitëm wotöököp pre polisörö pit Yesu wali wak wii tëa.

¹³ Pël ëak pit pi wak wet rëak Anasë naë sa. Pöt Kaiapas pi akun pötak kiri ar yauröa wotöök wëaup Anasë koontup wak wëa.

¹⁴ Kaiapas pöp wetkaal Yuta omnaröen, “Omën pourö kö senganëen kopëtapök wel wiipna pöt ompyaut,” pël mëa pöp.

Pitaak Yesuun yak mowesa

(Matiu 26:69-70; Maak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Ten Saimon Pita pit Yesu wak yesën ënëm saut. Pël ëak kiri ar yaaö wotöököp pi neen ëwatëp yak nemënt Yesuu ënëm kiri ar yaaö wotöököpë ëmöökö ëngpök ilëaut.

¹⁶ Ën Pita pi om ëm ngësöök taueëa. Pël ëen kiri ar yaaö wotöököpë ëwatëp nook kaalak ka tomök orö öng ëm kanëra ngarangk wëa pöpön mëak Pita koirak öngpök saut.

¹⁷ Pël ëen öng ëm kanëra ngarangk pöpök Pitaan epël yema. “Yesuu ruuröakaan namp ni koröp.” Pël maan Pitaak, “Ne won,” pël yema.

¹⁸ Pël mëak polisre inëen yaurö tomök ëp ëen es merak taueë mor yesa pöröa naë së es mor yes.

Kiri ar yaaö wotöököpök Yesuun pëel mëa

(Matiu 26:59-66; Maak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Kiri ar yauröa wotöököpök Yesuun pim ruuröen pëel mëak omnaröen ngönën ök yamëa pötenta pëel mëa.

²⁰ Pëel maan kangiir epël mëa. “Ne omnaröa ëöetak ngön ök yamëëaup. Yuta omnaröa ngönën tupötëere ngönën tup kaöetak wa top ëak wëen ök yamëëaup. Ëlëep naën.

²¹ Tol ëen neen pëel yenëaan? Nem ngön ök yamëëauröen pëel ma. Pit nem yamëëa pöt ëwat wëerek kat mowi.”

²² Pël yemaan polis namp pim naë taueëaupök Yesu mor kaë momök epël mëa. “Ni wotöököpön pil mangan.”

²³ Pël maan Yesuuk epël mëa. “Ne ngön utpet yak pöt utpet pöt war wesak aan ten kat wiinaatëp. Yaap yakap oröp ëenak pas yenëmöön?”

²⁴ Pël maan pim moresiarë wii motëa pöt om ëaul ëaan Anasök wes momëen kiri ar yaaö wotöököp, Kaiapas, pim ngësë sa.

Pitaak kaalak Yesuun yak mowesa

(Matiu 26:71-75; Maak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Saimon Pita pi es mor yesem tauaan piiring wëa pörök epël yema. “Niinta pim ru namp koröpök.” Pël maan pi yak wesak, “Ne won,” pël yema.

²⁶ Pël maan kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp Pitaë öp möak katëep per olëa pöpë karipök epël yema. “Yaap, ne itaangkën Olip yaöök piiring wëen itenaut koröp.”

²⁷ Pël maan Pitaak epël yema. “Ne won.” Pël yemaan kokor namp ngön ya.

Pit Yesu wak Pailatë naë sa

(Matiu 27:1-2, 11-14; Maak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Pit wangam kan röököer Yesu Kaiapasë naëaan mësak Rom yang ngarangkëpë ka kaöetakë mësak yes. Pël ëak pitëmënt pörö yang ngarangkëpë kaatak lup kewil ëëpanëak kakaati neilan ëa. Pöt tol ëenak? Pit lup kewil ëak pöt Anutuu mait elmëa akun ngëengtak kaömp nanën ëëpën sa pötaanök.

²⁹ Pël wesak om tomök tauaan Pailat pi pitëm naë së epël pëel yema. “Ar oröpmor ëen omën epop ngön yaatak ulmëenëak mësak yewais?”

³⁰ Pël maan pit epël yema. “Pi utpet naën ëanëen ten pas mësak newaisën ëan tapön.”

³¹ Pël maan Pailatök epël yema. “Arimtok mësak së ngön yaatak ulmëak arim ngön kosangta wieëaul elmëë.” Pël maan Yuta omnarök epël yema. “Ar Rom omnarö arim ngön kosangtak tenim naë omën yamëngkautaan nga wia.”

³² Yuta omnarö pit pël yemaan ngaan Yesu pimtök pim këra yetaprak möön wel wiipnaat ngön pël mëa pöt kë oröa.

³³ Pël maan Pailat pi kaalak kakaati ilë wë Yesuun ngön maan sëen epël mëa. “Ni Yuta omnaröa omën omp aköp ma?”

³⁴ Maan Yesuuk epël mëa. “Ngön pit nimitök kön wiak yaan ma omën narök ök niaan yaan?”

³⁵ Pël maan Pailatök kangiiir epël mēea. “E, ne Yuta omnamp ma? Nimtē omnarōere kiri ar yaaō kaōarōak nem naē mēsak wais yanuulēp. Ni tolēl ēaup?”

³⁶ Pël maan Yesuuk kangiiir epël mēea. “Nem omnarō wa ngaōōk yamēa pōt yangerakaan wonte. Pël ēēēanēēn nem ruurōak nga elmēēn Yuta omnarōak ne neneōn ēan tapōn. Nem omnarō wa ngaōōk yamēa pōt yangerakaan wonte.”

³⁷ Pël maan Pailatök epël mēea. “Ēn ni omēn omp ak namp ma?” maan Yesuuk epël mēea. “Nim neen omp ak namp pël yenēaan pipēt yaap. Ne ngōn kēēt tek-eri wasumēak yangerak wes nemēēn nem ēlēpōk newilaup. Pōtaanōk namp pi ngōn kēēta ēnēm ēēpna pōp nem kēm ngōnte kat wiipnaap.”

³⁸ Pël maan Pailatök epël mēea. “Ngōn kē pōt tol nent?”

Pailatök Yesu kēra yetaparak mööpēnēak mēea

(Matiu 27:15-31; Maak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Pël mēak kaalak tomōkēl orō epël yema. “Nem piin nga elmēēma utpet nent pim naēlaan nokoirēn.

³⁹ Arim yeē pōl ne Anutuu mait elmēa ngēēngk akunetak omēn namp wii kaatakaan öpēnēak wes nimē yeē. Pōtaanōk ne ar Yuta omnarōa omēn omp aköp wes nimēēn sēpēn ma?”

⁴⁰ Pël maan pit ngōn ē olēak epël yema. “Pipmor won. Ni Parapasökēēr wes nimē,” pël yema. Parapas pōp pi omnarō mēnak pitēmōt kain yewaup.

19

¹ Pailatök pim ngaarōen maan Yesu pol korōp wapōtringōōk momōa.

² Pël ēak ngaarōak ökre was mēak wii kēmampōn ulte ket ēak kepōnōōk mowaēak ngaarōa ulpēēn köp möa namp wa momēa.

³ Pël elmēak naē sē epël mēea. “Yowe, Yuta omnarōa omēn omp aköp,” pël mēak mor kaē momōa.

⁴ Pël yaēēn Pailat pi kakaatiaan orō Yuta omnarōen epël yema. “Iteneē. Ne piikaan nga elmēēma utpet nent nokoirēn. Pōtaan arimēntta ēwat sēnēak wes yanimē.”

⁵ Pël mēak Yesu pi kēmampōn ulre ulpēēn pōtring mēsak tomōk orō ulmēak epël yema. “Omēn epopōn iteneē.”

⁶ Pël maan kiri ar yaaō kaōarōere polisörō iteneē ēlak wiak epël yema. “Kēra yetaparak möōn wel wiip. Kēra yetaparak möōn wel wiip.” Pël yemaan Pailat pi epël yema. “Piikaan nga elmēēma utpet nent nokoirēn. Pōtaanōk arimtok wak kēra yetaparak momōēē.”

⁷ Pël maan Yuta omnarōak epël yema. “Pimtok pimtēn, ‘Ne Anutuu Ruup,’ pël yamēem Anutuu yapinte wa ngep yaē. Pōtaanōk tenim ngōn kosangtak, ‘Pi wel wiip,’ pël ya.”

⁸ Pël yemaan Pailat pi ngōn pōt kat wiak kas pan ēa.

⁹ Pël ēak kaalak Yesu mēsak pim ka kaōeta kakaati ilē epël mēea. “Ni tarēkaan orōaup?” Pël maan Yesuuk kangiiir nemaan ēa.

¹⁰ Pël ēēn Pailatök epël mēea. “Tōl ēēnak neen ngōn nenēaan yaēn? Ne wil nilēēmaare kēra yetaparak nimōōma poutē weēre kosangēt pangk ēaap. Ni pōten köpēl ma?”

¹¹ Pël maan Yesuuk kangiiir epël mēea. “Anutuuk weēre kosang naningkēn ēanēēn neen ngep ēak nenēaan ēan tapōn. Pōtaanōk omēn ne newak nim ngēsē wes nemēa pōpē saunetak nimēt il yewas.”

¹² Pël maan Pailat pi ngōn pōt kat wiak wes momēēpēnēak yemaan Yuta omnarōak ngōn ēak epël yema. “Ni omēn pipmor wes mēēmē pōt Rom omēn omp ak kaōap Sisa ngōntre kar naalmēēn ēēmēēt. Omēn namp pi pimtōk pimtēn omēn omp aköp apna pōp pi Sisa piin kööre tok elmēēpnaat.”

¹³ Pël maan Pailat pi ngōn pōt kat wiak Yesu mēsak tomōkōl orō ngōn ē pet yaira urtak wel aisēa. Ur pōta yapinte Kēl Purpurwer. Pōwer Yuta ngōntak Kapata pël yamēea.

¹⁴ Akun pōt Anutuu mait elmēa akun ngēēngktakēēn omnant wa kön yaaō kēttak yak kētēp luptak wēēn Pailatök Yuta omnarōen epël yema. “Arim omēn omp aköpōn iteneē.”

¹⁵ Pël maan pit ngōn ēak epël yema. “Pi wel wiip, wel wiip. Kēra yetaparak möōn wel wiip.” Pël maan Pailatök epël yema. “E, arim omēn omp aköp kēra yetaparak

möömëak yak ma?” Pël maan kiri ar yaaö kaöaröak epël yema. “Ten omën omp ak munt nampta won, Sisa kopëtap.”

¹⁶ Pël maan Pailat pi ngön pöt kat wiak Yesu këra yetaprak mööpënëak ngaaröa naë wes yemomë.

Yesu këra yetaprak möa

(*Matiu 27:32-44; Maak 15:21-32; Luk 23:26-43*)

¹⁷ Ngaarö pit Yesu pimtë këra yetapër menak waalën kakaan mësak yang lup nenta yapinte Kepön Kos, Yuta ngöntak Kolkota, pörekë yes.

¹⁸ Pörek së Yesu këra yetaprak mö yemoulmë. Yesu tekarak, ën omën naar, namp we naöök ë yaulmë.

¹⁹ Pël ëen Pailatök ngön nent epël retëng ëak këra yetaprak wi yaulmë. “Yesu, Nasaret kakaanëp, Yuta omnaröa omën omp aköp.”

²⁰ Yesu yetaprak möa yang lup pöt Yerusalem kak naë yak Yuta omnarö kamtaöök kaal wak yeem sangk kel yeëa. Retëng pöt Pailatök Yuta ngöntakre Rom ngöntakre Krik ngöntak poutë wi ulmëaut.

²¹ Pël ëen Yuta omnaröa kiri ar yaaö kaöaröak Pailatën epël yema. “Ni, ‘Yuta omnaröa omën omp aköp,’ pël retëng eënganëp. Epël ë. ‘Puuk, “Ne Yuta omnaröa omën omp aköp,” pël yaaupok,’ pël retëng ë.”

²² Pël maan Pailatök epël yema. “Yok retëng ëanrek epël wiaap,” pël yema.

²³ Ngaarö pit Yesu yetaprak mö ulmëak pim ulpëenre poë koröpöt kom ëak kong nent wesak neenemot ëa. Pël ëak pit pim ulpëen waliip omnaröa ket yeem ilak korir namëenëp wa.

²⁴ Pël ëak pit neneren epël ök mëëa. “Tiar epop kelinganëp. Om ngasamtak wiak talëpök öpën pöten itaampa.” Pit pël ëen ngönëntak epël ëa pöt kë oröa.

“Pit nem ulpëenre poë koröpöt kom ëak wak ngasamtak wiak talëpök nem ulpëen waliip öpën pöten itena.”

Pël wia pötak ngaarö pit pël ëa.

²⁵ Yesuu këra yetapra ingtak öng epël ëak taueëa. Yesu ëlëpre ëlëpë nangapre Maria, Klopasë öngöpre Maria Matala kakaanëp pël ëak taueëa.

²⁶ Pël ëen Yesu pi itaangkën pim ëlëpre ne pim ru kent yaaup, tenip pim naë tauaan ëlëpön epël yema. “Ma, epop nim ruup.”

²⁷ Pël mëak neen epël yenëa. “Epop nim ëlëp.” Pël neaan akun pötak ne Maria mësak nem kaatak së ulmëak ngarangk elmëimaut.

Yesu wel wia

(*Matiu 27:45-56; Maak 15:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Pël mëak Yesu pi pim yaat pet yair pël kön wiak ngönëntak wia pöt kë rapënëak epël ya. “Ne iiten yaë.”

²⁹ Pël yaan pit i kaö kel newer wak wain i som kep nent peö ëak wieëa pötak wariak këkalëp naö yapinte isop pöök wa tëak këmtak yemowas.

³⁰ Pël ëen Yesu i pöt nak epël ya. “Yok pet yair.” Pël ëak kepönö töak ngemaan pim könöp oröön wel yawi.

Nga omën nampök Yesuu kalapmorök ingëp wesira

³¹ Anutuu mait elmëa akun ngëëngktakëen Yuta omnarö pit omnant wa kön yeëa. Pötaanök pit omën sokur akun ngëëngktak këra yetaprak möaurö ngaarëk utaapnaaten kaaö ëen së Pailatën epël mëëa. “Ten yok pangk së ing kilöt rë moutak sokur ent ë wiin ma?”

³² Pël maan Pailatök ngaarö wes mëen së omën Yesuu naë möa pöaarë ing kiltepar rë yemout.

³³ Pël ëak Yesuun itaangkën pi yok wel wia ëen ing kiltepar nemoraan yaë.

³⁴ Pël ëautak nga omën kopët nampök ingëper kalapmorök wesirën iire ëröt yaarö.

³⁵ Omën pöt yaëen itenaup nook arta kön wi kosang wasënëak ngön yaap ök yeniak. Ne ewat wë ngön yaap yeniak. Pötaanök ar kön wi kosang wasën.

³⁶ Ngönëntak epël wia pöt kë rapënëak oröa. “Pit pim kos naö mö narëëpan.”

³⁷ Ën ngönëntak ngön munt nent epël ëa. “Omnaröak pitëm ingëp moëa pöpön itaampnaan.”

Yesu weera

(*Matiu 27:57-61; Maak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ Yesu wel wiin Arimatia kakaan omën namp Yosep ngaan Yesuu ru sak wakaimaupök Yuta omën kaöaröen kas eën elëep wëaupök Pailatë naë së Yesuu sokur ent eëpënëak ök mëëa. Pël eën Pailat pi kuure mak maan së sokur ent ëa.

³⁹ Pël eën Nikotimas ngaan röök nentak Yesuu naë sa pöp pi kolap köp nga kamp yaaö kep nent pim könömët 45 kilokram pöta ököt wak sa.

⁴⁰ Pël eën piarip Yuta omnaröa welarö weerëpënëak yaaul kolap köp nga kamp yaaö pöt wa momëak poë koröpöök kör koëa.

⁴¹ Yesuu yetaprak möa yang lup pöta nokoliil ngës naö wieëa. Ngës pöök omën sokut wak së wiipënëak yaö ëa kël öngöp naö wieëa. Pö omën namp nawiinö.

⁴² Pöt Anutuu mait elmëa akun ngëengtakëen Yuta omnarö pit omnant kön yaëen kël öngöp pö naë wiaan yak piarip Yesuu sokur wak së weera.

20

*Yesu weletakaan wal ëa
(Matiu 28:1-8; Maak 16:1-8; Luk 24:1-12)*

¹ Santeetak röökëer Maria Matala kakaanëp koutaring omën yangaöökë sa. Pël ëak së itaangkën kël ur wari ulmëaumpel wa olaan kan të wieëa.

² Pël eën pi itenak pöömpö wais ten Saimon Pitaë naë oröak epël yenia. “Pit tiarim omp aköp wak së tarëk wia wes? Ten köpël.”

³ Pël niaan ten Pita kaatakaan oröak omën yangaöökë saut.

⁴ Pël ëak kan kourak yesem nook Pita ënëm rë moolëak ne wet rëak omën yangaöök së oröaut.

⁵ Pël ëak ne öngpök neilaan. Om tok ori öngpök itaangkën Yesuu poë koröp pëenö wieëa.

⁶ Pël ëak wëen Saimon Pita pi nem ënëm wais omën yangaöökë öngpök së itaangkën poë koröpö wieëa.

⁷ Pël eën itaangkën poë koröp Yesuu kepönöök kör koëauta wieëa. Pö muntaöring erën ëak wi naön. Ponspons ëau pëlëer wieëa.

⁸ Pël eën wet rëak së oröaup nookta öngpök së itenak kön wi kosang wesaut.

⁹ Pël ëa akun pötak Anutuuk ngönëntak, “Pi weletakaan wal eëpnaap,” pël ëa pöt kön nawiin ëaut.

¹⁰ Pël ëak tenip kaalak kakël saut.

*Yesu pi Maria Matala kakaanëp öö pet elmëa
(Matiu 28:9-10; Maak 16:9-11)*

¹¹ Maria pi omën yangaöök om wë ing aim wiak kël öngöpöök tok oriak itena.

¹² Pël ëak itaangkën ensel naar ulpëen kölamaar mëëauwaar kël öngöpöökë kakaati Yesuu urtak, namp ingesiare urtak namp kepönöökë urtak ëak wel aisaëëëa.

¹³ Pël eëëaurekaan epël mëëa. “Öng epop, ni tol eënak ing yaan?” Pël maan epël mëëa. “Omnaröak nem Aköpë sokur wa pi nerek wia. Ën ngaöl yeëep pit korak tarëk wia wes? Ne pöten köpël.”

¹⁴ Pël mëak kaip ti itaangkën Yesu taueëa. Pël eën Maria pi itenak, “Epop Yesu,” pël newasën ëa.

¹⁵ Pël eën Yesuuk epël mëëa. “Öng epop, ni tol eënak ing yaan? Talëpön ap yewasën?” Pël maan Maria pi ngës pöökë pepapök ya wesak epël mëëa. “Kaöap, nuuk pim sokur wak së nerek wiaup pöt wiaurkën ök nea. Pël eën ne së ömaan.”

¹⁶ Maan Yesuuk epël mëëa. “Maria.” Pël maan Maria pi kaip tiak Yuta ngöntak, “Raponai,” pël mëëa, pöt tiarim ngöntak, Rë yanuulaup.

¹⁷ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ni ne wali neöngan. Ne nem Pepapë ngësë nawisën wë. Pël ëaarek ni së nem karuröen epël ök mam. ‘Ne Anutu nem Pepapë ngësë isumaap. Nem Pep pöp arim Pepap. Ën nem Anutu pöp tapël arim Anutu.’ ”

¹⁸ Pël maan Maria Matala kakaanëp pi wais ten Yesuu ruuröen epël yenia. “Ne omp aköpön itenaut.” Pël niak Yesu ngön piin mëëa pöt tenën ök niaut.

*Yesu pim ruurö öö pet elmëa
(Matiu 28:16-20; Maak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Yesuu ruurö ten Sante rö kan Yuta omnaröen kas eën ka kan wari ulmëak kakaati wëen Yesu pi wais tenim tekarak taueë epël yenia. “Arim naë mayaap wiaap.”

²⁰ Pël niak pim kalapre morre pöt pet elniin piin itenak ya kë saut.

21 Pël yaëen Yesuuk kaalak epël yenia. “Arim naë mayaap wiaap. Pepak ne wes nemëen waisaut, nook tapël ar wes yan-imë.”

22 Pi pël niak pul mën nimëak epël yenia. “Ar Ngëëngk Pulö weë.

23 Pël ëak omnaröa saunat kërë moolaan won sèpnaat. Ën nemokërëen ëen pöt om wiaapnaat.”

Yesuuk Tomas ëö pet elmëa

24 Yesu ten pim ru pöröen ëö pet elnia akun pötak tenim kar namp yapinte Tomas yapin nent Ruprup Ëak Wilaup, pi won.

25 Pël ëen tenök piin epël ök mëëaut. “Ten Aköpön itenaut.” Pël maan Tomas pi epël yenia. “Nemtok nem itöörarök pim moresiarë wap sëeteparën itaampöore mor wotööring morö itaampöore ën kalapmorök ingëp ëa seltak mores wesir itaampö pël naën ëëma pöt yaap newasngan.”

26 Wë sant nent won sëen Santeetak Yesuu ruurö ten Tomasring kaalak kakaati wa top ëak ka kan wari ulmëak wëen Yesu pi kaalak wais tenim tekarak tauëë epël yenia. “Arim naë mayaap wiaap.”

27 Pël niak Tomasën epël yema. “Nim mor wotö nem moresi wiak itan. Pël ëak mores nem kalapmorök ingëp ëa seltak wesir. Pël ëak kön selap ëënganëp kön wi kosang newasum.”

28 Pël maan Tomasök epël yema. “Ni nem Aköp. Ni nem Anutu.”

29 Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni neen itenakök kön wi kosang yenewasën ma? Omën neen itnaangkënöröak kön wi kosang newasëpna pörö ërëpërëp ëëpnaarö.”

Son pim pep epwer retëng ëauta songönte

30 Yesu pi tenim itöök retëng selap pan imaut. Pël ëa pöt ne pout pep epweri retëng naën.

31 Ne pi Anutuu Yaö Mëëaup, Kristo, Anutuu Ruup pöt ar kön wi kosang weseimeë pim naëaan wëwë kosangët koirënëëk yak kopët eptepar retëng yeë.

21

Ru 7 pörö i kaöök wëen Yesu ëö pet elmëa

1 Wë akun nentak Yesuu ruurö Taipirias i kaöök së wëen Yesu tenim naë oröa. Ten ru epörö,

2 Saimon Pitaare Tomas yapin nent Ruprup Ëak Wilaup, Nataniel Kena kak Kalili yangerakaanëpre Sepeti pim ruaarreten Yesuu ru munt naar pël ëak wëen oröa.

3 Wë Saimon Pita pi epël yenia. “Ne i kaöök imën nga ë sumaan.” Pël niaan ten epël mëëaut. “Tiar pourö sëpenaan.” Pël mëak tenta wangaöök ilëak ten pourö së röök pötak animaö namp naön ëaut.

4 Ten i kaöök së wëen ëwa tëak kët mapënëak yaëen itaangkën Yesu pi i pisöök tauëëa. Pël ëen ten itenak piin Yesu pël newasën ëaut.

5 Pël yaëen Yesuuk epël yenia. “Nem ruurö ar imën namp koran wesetak?” Pël niaan ten epël mëëaut. “Won pan.”

6 Pël maan pi epël yenia. “Ar wangaöökë ë yaapkëëlöök olaë. Pël ëak narö korönëen.” Pël niaan ten iirëep kaöökë öngpök olaan imënörö kësang pan ilëak peö ëak wëen werunëak poprak ëaut.

7 Pël ëen nook Pitaan epël mëëaut. “Ëngkop Omp Aköppe.” Pël maan Saimon Pita pim ulpëenëp përé wiak ya yamëngkem wëaurekaan Omp Aköpë yapinte kat wiak ulpëenëp wa mëak i kaöök sörok yoola.

8 Pël yaëen ten wangaöökë ngaarëk së imën iirëep weru wiaut. Pöt i pisö wali won, kot nent temanön, 100 mita pöta ök.

9 I pisöök së el ulmëak itaangkën es newes meraan imënre kaömp nant ar ëëëa.

10 Pël ëen Yesuuk epël yenia. “Ar arim imën peene wan pöröakaan narö wak waiseë.”

11 Pël niaan Saimon Pita pi wangaöökë ngaarëk is iirëep weru i pisöökël yawi. Pël ëak itaangkën imënörö peö pan ëëëa. Pitëm saareet 153 pöt selap pan iirëep ilëpna saltak nailën ëaut.

12 Pël ëaan Yesuuk ten së kaömp nën yenia. Pël ëen ten pourö, “Epop Omp Aköp,” pël wesak tenëkaan nampök Yesuun, “Ni talëp?” pël nemaan ëaut.

13 Pël ëen Yesuuk wais kaömpöt kom ë ninak imënöröeta tapël yaë.

14 Yesu pi weletakaan wal ë wë tenim naë orö nirëen nentepar nent ëa pöt pipët.

Yesuuk Pitaan sëpsëpörö ngarangk ëëpna pötaan akun nentepar nent ök mëëa

¹⁵ Ten kaömp na pet irak Yesuuk Saimon Pitaan epël yema. “Saimon, Sonë ruup, nim neen lup sant yaalnëen pöt eporöat il yemowasën ma won?” Pël maan Pitaak epël yema. “Omp Aköp, yaap ni ewat wëen. Ne lup sant yaalni.” Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ni nem sëpsëp ruurö ngarangk ëeim öm.”

¹⁶ Pël mëak Yesuuk kaalak akun nentak epël yema. “Saimon, Sonë ruup, ni neen lup sant yaalnëen ma?” Maan Pitaak epël yema. “Aköp, yaap ni ewat wëen. Ne lup sant yaalni.” Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni nem sëpsëpörö ngarangk ëeim öm.”

¹⁷ Pël mëak kaalak akun munt nentak epël yema. “Saimon, Sonë ruup, ni neen lup sant yaalnëen ma?” Pël maan Pita pi Yesu pim akun nentepar nent, “Ni neen lup sant yaalnëen ma?” pël mëä pötaan ya ngës ëak epël yema. “Aköp, ni omën poutön ewat yaaup. Nem niin lup sant yaalni pötenta ewat wëen.” Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni nem sëpsëpörö ngarangk ëeim öm.”

¹⁸ Ne yaap pan niamaan. Ni ngaan ulwas wë kan nim kent kön wiautëel sumëak nimtok nim yepatu urak seimaup. Wë ulöp sumë pötak nim moresiar elmëak wëen maim nampök wii nitëak nim kaaö ëëmë pöl mës nuwak sëpnaat.”

¹⁹ Yesu pi ngön pipët Pitaë wel wiipna akunetak Anutuu yapinte wak isëpnaat pötakëlök mëä. Pël mëak kaalak epël yema. “Nem ënëm ëëm.”

Yesuu ru kent yaaup, Son, pim ngönte

²⁰ Yesure Pita piarip yesem Pita pi kaip ti itaangkën ne piarpim ënëm yesan. Ne ngaan kaömp naö akunetak Yesuu naë wel aisëëë piin epël mëëaut. “Aköp, talëpök niin kup mowipën?”

²¹ Pël ëën Pitaak neen itenak Yesuun nemëen epël yema. “Omp epop tolël ëëpën?”

²² Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Nem kentöök pi om wëen ne kaalak waisuma pöt nemtëët. Ën ni nem ënëm ëëm.”

²³ Pël maan pit repak së pitëm karuröen epël mëä. “Omën pöp wel nawiin ëëpën ya,” pël mëä. Pël ëaap Yesu pi pöt, wel nawiin ëëma pöten nemaan. Pi om epël

mëä. “Nem kentöök pi om wëen ne kaalak waisuma pöt nemtëët.”

²⁴ Yesu pi neenök ngön pipot ëä. Ne tapöpök ngön epot retëng ë yaningk. Epot pout yaapöt. Nem karuröeta nem epotön yaap ya pël yewas.

²⁵ Yesu ya ke nentere nent mëneimaut kësang wiaap. Ne kön wiin pöt pout pepatë wiipena pöt selap pan ëëpnaat.

Ngön Yaaö Omnarö

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-maki 33 pōta ök won sēen Luk puuk Ngön Yaaö Omnaröa Ya Mēmpeimauta Ngön epēt retēng ēa. Pi wet rēak Yesuu ngön ompyaut retēng ēak kaalak epēt ēa. Ngön epēt, Ngēēngk Pulöök kaamök elmēen Yesuu ruuröak ngön ompyaut Yerusalem kak ngēs rēak ök mēak Yutiaare Sameria yang pōtē ök maō sa. Pēl ēak yang nantē ök maō sē pet ira. Pitaē ya mēnauta ngōnte Sowi 1-12 wia, ēn Poolēet Sowi 13-28 wia.

Pōt epēl wia.

Ngönēn ya mēmpēnēak kopēta wesaut
1:1-26

Yerusalem kak ngönēn ya mēnaut 2:1-8:3
Yutiaare Sameria pōtē ngönēn ya mēnaut
8:4-12:25

Poolē ngönēn ya mēnaut 13:1-28:31

1. Pim ngēs rēak ya mēnaut 13:1-14:28
2. Yerusalem kak ngönēnē wa top kēsangpel 15:1-35
3. Pim ēnēm ya mēnaut 15:36-18:22
4. Pim ēnēm panē ya mēnaut 18:23-21:16
5. Pim wii kaatak ulmēaut 21:17-28:31

Yesu pi Ngēēngk Pulö wes mēēpēnēak kup mowia

¹ O Tiopilas,

Ne peene kaalak pep epwer retēng ē yaningk. Nem ngaantak ngön retēng ē nina pōtōn ni ēwat wēen pōt Yesu pim ya mēmpōöre ngönēn aō pēl ima pōtē ngönōt akun pim yaat ngēs rēa

² pōrekaan mēmpō yesem Pepapē akun mowia pōt temanōm sēen pepapök koirak kutömweri isa. Pēl ēēn akun pōtak Yesu pi weletakaan wal ēak kutömweri nawisēn wēen Ngēēngk Pulöök kaamök elmēen puuk pim ngön yaaö omēn wet rēak yaō elmēaō pōrōen pitēm ya mēmpnaata ngönōt ök maima.

³ Pēl ēak kēt akun selap 40 ruuröa naē ēō pet elmēeim wakaima. Pōt pit piin itenak pi yok yaap wal ēak wēa wesak kōn wi kosang mowasēpna yak pēl ēak pi wet rēak ruurōen Anutuuk songōnōt ök maima. Puuk omēn pourō wa ngaaök nimēak wē.

⁴ Pēl ēēn akun nentak Yesuu ngön yaaö omnarö pit wa top ēak wēen Yesu pi pitēn ngön kosang wesak epēl ök mēēa. “Ar teēntom Yerusalem kak sēp wasnganok. Ar eprek om kor ön. Pēl ēēn nem Pepapök Ngēēngk Pulö nimpēnēak neen ök neaan nem arēn ök niia pō nimpnaat.

⁵ Ngaan ök niak pōt omēn eptaanök ngaan Son pi i yaaptak öngre ompörō i momēa. Ēn kot nent wē pōt nem Pepapök Ngēēngk Pulöök i ket ēak nimēēpnaat.”

Yesu kutömweri isa (Maak 16:19-20; Luk 24:50-53)

⁶ Akun nentak kaalak Yesu pim ngön yaaö omnarö pit Yesuring Olip tomök sē wē ruurö pit epēl pēlpēl mēēa. “Aköp aē, tiarim ēaröa ngaanēer eima pōl ni yok pangk aan Israel omnarö tiarimtok tiarimēt nener ngarangk ēēpen ma won?”

⁷ Pēl maan pi kangiir epēl ök mēēa. “Iteneē. Nem Pepap pimtök akun nenten yaō wasēn wia pōtakök omēn puot orōöpnaat. Yaō ēa pōtakök omēn pōt orōöpna akun pōten ar ēwat nasēngan.

⁸ Pēl ēēnēetak ar epēl kōn wiaan. Pi weēre kosang kēsang ar nimpēnaat, akun Ngēēngk Pulö arim ngēsē waisēpna pōtak. Pēl ēēn ar nem ngōnta omnarö pēl sak wē nem songōnte tekeri wesak Yerusalem omnarōen ök mēak aō aō ē yesem Yutia omēn muntarōen ök mēak om aō yesem Sameria omnarōen ök mēak aō yesem kaare yang nantē sē pet irēp. Pēl ēēn omēn pourō neen ēwat sēpnaan.”

⁹ Akun pōtak Yesu pi ngön epot ök mē pet yairēn Anutuuk koirak kutömweri isa. Pēl ēēn ruurö pit mopöök iteneim wēen kepēltak is ilēak kō sak sa.

¹⁰ Pi sēen pit ngaarēkēl om iteneim wēen tapētakēer omēn naar pitēm naē orōak taueēa, ulpēen kōlam panēēwaar mēauwaar pōaarök pitēn epēl ök mēēa.

¹¹ “Kalili omnarö, ar orōpmorēen mopöökēl we riak itnakaim? Yesu pi Anutuuk koirak o kutömweri yawis. Pi peene ar itenaan yawis pi tapēl kaalak irapnaap.”

Yutasē urtakēp koir ulmēa

¹² Yesu pim ngön yaaö omnarö pit Olip tomōkaan kaalak Yerusalem kakē sa.

Tomökaan kakë saö pöt wali won, om wan kilomita pöta ök.

¹³ Pël äak Yerusalem kaöökë öngpök së oröak el wesak ka wet réak pitëm së wakaim wiak sa pötak së ilëa. Pël äak ka kaö ngaarëkël wieëa pörek së wel aisëak wakaima. Pit omën eporö, Pitaare Son, Semsre Entru, Pilipre Tomas, Patolomiure Matiu, Sems muntap Alpias pim ruup, piire Saimon pi ngaan Rom kamanëp sëp mowasëpënëak aima omën tok pötakaanëp, piire Yutas muntap Sems muntapë ruup.

¹⁴ Pit omën piporö öng naröaring pit pourö wa top äak wëa. Maria Yesu pim ëlëp, piire pim yokoturö pit pourö wë Anutuun ök maima.

¹⁵ Akun nentak Yesuu ru 120 pörö kaalak wa top äak wë Pita pi pitëm tekarak wal ë tauak epël ök mëea.

¹⁶ “Nemorö, Ngëëngk Pulöök ngaanëer elmëen omën omp ak Tewit puuk ngönën pepeweri ngön nent retëng ëaö pöt peene kë oröa. Pi Yutas pöp omën Yesu moröpnaarö mësak kan pet elmëen Yesu moröaup piinök ëa. Pöt Yutas pi kawi ngentiin muntap pim urtak sëpna pötenök ëa.

¹⁷ Tiar ëwat wë. Yesu pi Yutas tenring öpënëak mëeaup. Pël ëen Yutas pi tenring ya waup.”

¹⁸ Pi pël äak Yesuun kup mowia utpet pöta sumet waup. Pël äak pi sum pötaring yang lup nent sum ëa pöt, kawi ngentiak yaat pör menak oröa.

¹⁹ Pël ëen Yerusalem kakë omën pourö pit ngön pöt wak wë yok wel wia wesa. Pël äak pit yang pöta yapinte Akeltama pël mëea. Yapin pöta songönte pöt epël, Omën lita yanget.

²⁰ “Tewit pi tan pep Sam pöweri Yutas pimëen epël retëng ëa.

‘Pim kaat om pas wiaap.

Omën namp pötak öpan.’

Ën Sam pöweri tan munt nentak epël ëa.

‘Omën muntapök pim urtak sak pim ya mëna pöt kaalak mëmp.’

²¹⁻²² Pötaanök tiar omën munt namp pim urtak koir ulmëëpenaan, Yesu pim ngön yaaö omnarö 11 tenim naë. Pël ëen puuk Aköp Yesu weletakaan kaalak wal ëa pöt apnaap. Pötaanök tiar omën namp tiarintë

naëlaan koirëpenaan. Pi ngaan pan tiarring wëen Sonök Yotanëk Yesu i yemomëen itenaupök om wë yewaisem wëen Anutuuk Yesu koirak mopöök kutömweri yawisën itenaö pöpök.”

²³ Pita pi ngön pël ök maan pit omën naar tekeri wesa. Nampë yapinte Yosep, omnaröak Pasap pël yamëea pöp, pim yapin munt nent Sastas pël yamëeaup. Ën nampë yapinte Mataias.

²⁴ Pöaar wël ë ulmëak Aköpön epël ök mëea. “O Aköp, ni omën pouröa lupötön ëwatëp. Pötaanök niin pëlpël yeniak. Omën epaarë naëaan namp ma nampök ya epët wak Yesu pim ngön yaaö omnamp pël sëpnaap?

²⁵ Pël äak puuk Yutas pim ya sëp wesa epët mëmpnaan. Pi pöt yok sa, Aköpë pimëen kaare yang yaö elmëaö pörekë.”

²⁶ Pël mëak talëpök isëpënëak itena pöt Mataiasök isa. Pël ëen pit pi il moulmëen Yesu pim ngön yaaö 11 pitring wakaima.

2

Ngëëngk Pulö irëa

¹ Yuta omnaröa akun ngëëngk kësang nent yapinte Pentikos pël ya pötak Yesuu ingre mor saurö pit ka nentak wa top äak wëa.

² Akun pötak pit kakaati wëen omën nempel mopöökaan uure kapkapëer kent ket äak teëntom irë pitëm wëa ka pötak ilëak pangk äak wieëa.

³ Pël yaëen pit itaangkën omën pitëm tekarak oröa pöt es wilëngre yangap pötë ök sak kom kap äak omnaröa rangk gentia.

⁴ Pël äak Ngëëngk Pulö Yesuu ingre mor saurö pitëm lupötë ilëak peö äak pit weëre kosang kësang kaamök elmëen ngës réak ka nantëeröa kakë ngönötring ngön ök aima.

⁵ Akun pötak Yuta omën ka waliitëaanörö Yerusalem kak së peö äak wëa. Pit ngönëntaan kent äak pitëm kaat sëp wesak së wëa.

⁶ Pël äak wë pit u pömpelën kat wiak naë së ityeengka pöt Yesu pim ruurö pit omën sa pöröa ngönötë ngönën ök maan kat wiak yaan sa.

⁷ Pël äak epël mëea. “Elei, omën ngön ya eporö pit pourö Kalili omnaröep.

8 Pit tol äakök aan tiar neenem ngönötë kat yawi?

9-11 Tiarim kakë ngön ke nentere nent kësang wia. Pël äaatak tiar ka poutë ngönötëel ya kësangöt Anutu pim weëre kosangööring yamëngkauten kat yawi. Itneë. Tiar narö Patia yangrakaanörö, narö Mitia yangrakaanörö, narö Ilam yangrakaanörö, narö Mesopotemia yangrakaanörö, narö Yutia yangrakaanörö, narö Kapatosia yangrakaanörö, narö Pontas yangrakaanörö, narö Esia yangrakaanörö, narö Prisia yangrakaanörö, narö Pampilia yangrakaanörö, narö Isëp yangrakaanörö, narö Lipia yangrakaanörö, narö Sairini kak naëaanörö. Tiarim naëaan, narö Rom kakaanörö, Yuta yaapöröere köpël Yuta panëeröa öngpök ilëaurö. Ën tiarim naëaan naröeta Krit kustaakaanörö, narö Arepia yangrakaanörö. Yaap pan, tiarim kakë ngönöt selap wiaatak yok pangk tiarimtë ngönötë Anutu pim weëre kosangring ya yamëngka pöta ngönte ök niaan kat yawi.”

12 Pël mëak pit yaan sak kön selap äak neneren epël maima. “Elei, pit tol äak epël ya?”

13 Pël yemaan naröak ökre wasiin wesak epël mëëa. “Pit wain i ngaat nak kön irikor äak ya.”

Pitaak omnaröen ngönën ök mëëa

14 Pitëmënt pël aö yesën Pita pi Yesuu ngön yaaö omnarö 11 pitëm naëaan wal ë tauak maap ngön äak epël mëëa. “Yuta omnarö, ar tenim karuröere Yerusalem kak wëaurö, ar këëkë wesak kat wieë. Pël ëën omën e yaarö epëta ngönte ök niamaan.

15 Arim naëaan naröak ten i nak kön irikor äak wë yak pël aim. Pöt won. Peene wangam kan ngölöp 9 kilok yaë. Talëp epëtak i nak kön irikor yeëa?

16 Epët Anutu pim ngaanëer tektek omnamp Soel piin epël ök maan retëng äa.

17 ‘Anutuuk epël ya. Ënëm pan yangaakë wëwëet won wasuma akunetak nem Pulö wes mëën irëak yang poutë omnarö pangk elniipnaat.

Pël ëën arim koont yokoturö pit nem ngön pöt war wesak apnaat.

Ën omp ulwas narö pit pöt, nook wangar ke pëlöt rë moolamaat.

Ën omp ulöpörö pitta nook wangar rë moolamaat.

18 Yaap, akun pötak nem Pulö wes mëën iraan

inëën öngre ompörö pitök nem ngön ompyaut war wesak ök apnaat.

19-20 Pël ëën akun pötak elmëën mopöök retëng kësang orööpnaat.

Këtëp röök wiipnaat.

Ën ngoonöp pöt, i möak omën iitë yaarö ke pöl koröp orööpnaat.

Pël ëën yangrakta tapël yaaröön ar yaan sak ëënëët.

Es koulöpre es yaapre omën i ököt orööpnaat.

Omën pipot wet rëak orööpnaat.

Pël ëën Aköp nem akun kaöet orööpnaat.

21 Pël ëën omën namp pi neen merëk neaan pöt ne pi kama ömaat.’

22 Soel Anutu pim tektek ngön yaaup puuk ngön lup pöt retëng äa. Pël ëën ënëmak Pita puuk muntat kaalak yal menak epël ök mëëa. “Israel omnarö, ar këëkë wesak kat wiaan. Ne peene Yesu Nasaret kakaanëp piin ök niamaan. Anutu puuk omën pipop weëre kosang retëng ke nampre nampöt tiarim it köpëlöt pet elniipënëak wes nimëaup. Anutu puuk weëre kosang pöt mangkën wak irëa pöt arim naë öröa. Pël äaut ar yok ëwat wë.

23 Ën ngaanëer Anutu puuk Yesu pimëën kön wia pölök arök omën utpet ngaarö pitëm naë wes mëën pitök këra yetaprak möa.

24 Pël ëën Anutu puuk weletakaan wal ë moulmëa. Weleta këlangön ke nentere nent kat wia pötë öngpökaan ent ë moulmëa. Pi weletak kosang sak wii naön äa.

25 Iteneë. Omën omp aköp Tewit pi ngaanëer pan wetete ngön nent Yesu pim naë omën orööpna pötaan retëng äa.

‘Ne itaangkën Aköp pi neering wëaup.

Pi nem naë pan wë.

Pël ëën ne omën nantön kas naëngan.

26 Pötaanök nem lupmer ërëpsawi panë yeë.

Pël äak ërëpsawi tan yamëem nem koröpwerta omën ompyaut orööpnaataan kor wë.

27 Oröpmorëenök? Ni ne sêp newasën welaaröa wii kaatak öma saltak wal ë neulëan.

Ni nim ya omën ompyaup welaaröa kaöök wieë söp ëëmëak nenëaan ëan.

28 Ni yok wet rëak wëwë ngolöp ompyaut öma pöta kanö pet elnëaup.

Pël ëak akun poutë neering wëen ne ërëpsawi om eim ömaap.’”

29 Pita puuk Tewitë retëng ëa pöt ök më pet irak yal menak epël mëëa. “O karurö, ne ngön epët tekeri wesak ök niamaan, omën omp aköp Tewit pim ngönte. Ngaan panëer pi wel wiin yang kel weerauppe. Pël ëaup pim yanget Yerusalem kak eprek e wiaan iteneim wë epët.

30 Tewit pi Anutuu tektek ngön yaaö omnamp Anutuuk piin kosang wesak epël ök mëëa. ‘Nim ëaröa naëaan nampök nimtë ök omën omp ak sêpnaat.’

31 Tewit pi Anutu pim omnant ëëpna pötön pi wet rëak ëwat sa. Pël ëak Anutuuk Kristo Yaö Mëëaup welaaröa naëaan wal ëëpnaap pöteta ök mëëa. Pël ëak pi epël ök mëëa.

‘Anutu pi omën pöp sêp mowasën welaaröa wii kaatak wieë söp naëpanëep.’

32 Omën pöp Yesu Anutuuk welaaröa naëaan wal ë moulmëen ten itenakök pöta ngönte arën ök niaim.

33 Pël ëaup pi Anutu pim pepapök yok pim yaapkëetakël moulmëen weëre kosang kësang wak wë. Pël ëen Pepapök ngaanëer kup mowia pöl Ngëengk Pulö mena. Pël ëautak omnant arim itaampööre kat wi pël yeë epot Yesu pim Ngëengk Pul ten ninaö pö.

34 Pël ëaap tiar ëwat wëep. Tewit pi pimtëenök ngön epot naën. Pi kutömweri nasënëpök om ngön epot epël ëa.

‘Anutu puuk nem Aköpön epël ya. Ni wais nem yaapkëetakël öm.

35 Pël ëëë neen kor wëen pöt omën nimëen kööre tok yaaö piporö nook maan nim weëre kosangöökë karök ilapnaat.’

36 Pötaanök Israel omnarö ar epël kön wieë. Yesu epop arök këra yetaprak möan pöp Anutu puuk kaö wes moulmëen pi tiarim Kristo pim Yaö Mëëaup pël sak wë.”

Omën selap pan lup kaip tiin i momëa

37 Pita pi pël maan omnarö pit pöt kat wiak pitëm lupöt könöm ëa. Pël ëen narö pit Pitaan pëël mëëa. Ën narö pit ngön yaaö omën muntaröen pëlpël mëak epël mëëa. “Karurö, ten tol ëen?”

38 Pël maan Pita pi pitën epël ök mëëa. “Ar neenem utpet yaaut kasëng mampun. Pël ëen Anutuuk arim ketöt ent elniin ar Yesu Kristo pim ru ulöpökörö pël sak önë pötaan ten ar i nimëënaan. Ar pël ëak wëen Ngëengk Pulö nimpnaat.

39 Pöt oröpmorëenök? Anutu pim ngön kosang wesa pöt epël wia. ‘Ne omën epot ningkën pöt arimëntre arim koröngre ruröere ën omën yang ël epotë wëaurö pourö pangk elniipnaat.’ Omën epot Aköp tiarim Anutu puuk omën pourö yas niaan pim naë sëpenaarö tiar nimpnaat.”

40 Pita pi ngön pöt ök më pet irak kaalak ngön nant kosang wesak epël ök mëëa. “Omën utpet yaauröaring ar pourö kö sënganëen.”

41 Pël maan omën kësang pan pit ngön pöt kat wiak kön wi kosang wesa. Pël ëen Yesu pim ngön yaaö omnarö pitök i momëa. Akun pötak omën i momëa kësang pan, 3000 pörö, pit Aköpök wet rëak kön wi kosang yewesa pöröaring erën ë moulmëa.

42 Omën pël ëa pörö pit Yesu pim ngön yaaö omnarö pitök omnant rë moulopna pötaan kent pan ëeima. Pit pël ëak wa top ëak kaömp ngawi neimeë Anutuun yaya maöre kimang maö pël eima.

Ingre mor saurö ompyaö wakaima

43 Anutu puuk kaamök elmëen pim ngön yaaö omnarö weëre kosang ke nentere nent yaëen omnarö pöten itenak yaan seima.

44 Pël ëen omën wet rëak Yesuun kön wi kosang wesa pörö pit lup kopëtëmer sak wë pitëm omnant neenemot wieëa pöt sêp wesak ngawingawi ëeim wakaima.

45 Pël ëak akun nantë pit pitëm yangre omën nantë sumat wak pöt kaömp sum ëak omën ngöntök yaaurö meneima.

46 Pël eimeë akun poutë pit Anutu pim ngönën tuptak wa top ëak pitëm kaatë kaömp ngawi në pël eimeë ërëpsawi yaau-taring wakaima. Pël ëak pit lup kopëtëmer

sak wë kaömp ngawi neimeë, Anutuun yaya maima.

⁴⁷Pël ëen Yerusalem kak omën wëaurö pit pitëm wëwë pöten itaangkën ompyaö pan ëa. Pël ëen kët poutë Aköpök omën muntarö koirak kön wi kosang yewesa pöröaring yal men moulmëa.

3

Omën ing il tēaup ompyaö mowesa

¹Kët nentak wiap kan 3 kilok Yuta omnaröa Anutuun kimang yamëëa akun pötak Pitaare Son piarip Anutu pim ngönën tup kaöetakë sa.

²Pël ëak itaangkën ngönën tup kaöetak ka kanër pitök ka kan ompyaaur pël yamëëa pöra naë omën namp ing il tēaup wëa ngaanëer ëlëpë yaatakaan pël ëaup wilaup pi pimtök kan sak waisak pël naën yaaup. Pi akun poutë omnaröak wak së moulmë pël yeëa. Pël ëen omnarö Anutu pim ngönën tuptak ilëak jaaröön sumatön kimang maim yeëa.

³Pël ëaö pöpök Pitaare Son piarip Anutu pin ngönën tup kaöetak ilapënëak yaëen sum kot nent mampënëak mëëa.

⁴Pël ëen piarip pörek tauak omën pöpön it kökö ngëneë Pitaak epël mëëa. “Ni tenipön itan.”

⁵Pël maan pi omnant mampënëak ya wesak piaripön itena.

⁶Pël ëen Pita puuk epël mëëa. “Yaköm, ne kot nim nimpaat won. Pël ëaatak ne omën maim nent wa pötaar ni nimpaan. Yesu Kristo Nasaret kakaanëp pim weëre kosangöök ök niamaan. Wal ëak kan së.”

⁷Pël mëak Pita puuk mor yaapkëësi moröak kaamök elmëak wal elmëen tapëtakëer pim ingesiar el mö rëen kosat kosang sa.

⁸Pël ëak ingesiar ompyaö sëen pi sörok olëak tauak kan ing ëa. Pël ëak piaripring Anutu pim ngönën tup kaöetak ilëak kaalak kan ing ëak sörok olëak Anutuun yowe mëëa.

⁹Pël ëen omën Anutu pim ngönën tup kaöeta kakaati wëaurö pit itena pöt pi kan ing ë Anutuun yaya yamëëa.

¹⁰Pël ëen pit itenak epël mëëa. “E, omën epop pi Anutu pim ngönën tup kaöeta ka

kan yapinte ompyaaur pörek wë sum kimang yaaup,” pël mëëa. Pël mëak pit omën pöpön itenak pim naë oröa pöten yaan sa.

Pitaak Anutuu ngönën tup kaöetak ngönën ök mëëa

¹¹Omën pöp pi Pitaare Son ent ë moulmëak sëpnaaten kaaö ëa. Pël ëak pi piaripring mor yal ëak Anutu pim ngönën tup kaöetak purpur omnarö pitëm ëapë yapin ngamp Solomon pël yamëëauweri wëen omnarö pit yaan sak së pitëm naë wa top ëa.

¹²Pël ëen Pita pi pitën itenak epël mëëa. “O Israel nem karurö, ar epëten yaan sak ëengan. Tenip tenpimtë weëre kosang nentak omën epët naën. Arök tenpim ngönën wak wëaö pötaan omën epop ompyaö sa wesak tenipön itaangkan. Won.

¹³Omën epët Anutu pimtök yaë. Anutu, pöp pi tiarim ëarö Apramre Aisakre Yakop pitëm yaya maima pöp, tiarim Anutu, puuk pim inëenëp, Yesu, pim weëre kosangöt tiarën pet yaalni. Pöp ngaan arök kaöaröa naë wes momëënak pimëen ngön ya mënaup. Pël ëak Rom yang ngarangkëp Pailat pi mangkën puuk kan wes momëëpënëak ëa pöt

¹⁴arök kosang ngentiak omën wotpil ompyaö pöp kasëng menaurö. Mak, ar ke urak Pailatën maan Yesu pim urötak omën yamëngkaup wii kaatakaan kan wes mëen sa.

¹⁵Pël ëen arim ngöntaan pitök tiarim omën wëwë ompyaot yaningkaup mëna. Pël ëaupök Anutu puuk weletakaan wal ë moulmëen wëwëetaring wëen tenip itenaut. Pötaanök pöta ngönte ök aim wë.

¹⁶Tenip Yesuun kön wi kosang yewasën pim weëre kosangööring omën epop ompyaö yemowas. Yaap, Yesu pi tenip piin kön wi kosang wasënëak kaamök elnia pötak omën epop arim itöök ompyaö sak wë.

¹⁷“Ngöntre karurö, ne arën ëwat wë. Arre arim kaöaröak Yesuun utpet elmëaurö. Pël ëautak ar pim songönte ëwat nasën wë yak pël elmëaurö.

¹⁸Pël ëaap Anutu pim ngaanëer tektek ngön yaaö pöröen ök maan tekeri wesa pöt kë oröa. Pi ngaan epël mëëa. ‘Kristo Anutu

pim Yaö Mëëaup pi këlangön kaö pan kat wiipnaap.'

¹⁹ Pël mëëa pötaanök ar arim lupöt kaip tiak Anutu pim ë pël elmëen. Pël ëen arim saunat won niwasëpnaan.

²⁰ Pël ëak wë ënëmak Anutu puuk ulöpre moup elniak arim lupöt weëre kosang niwasëpnaan. Pël ëak kaalak Yesu Anutu puuk tiarim kama niöpënëak Yaö Mëëaö pöp arim naë wes mëëpnaan.

²¹ Pël ëëpnaatak pi kutömweri om wë Anutu pim ngolöp ngolöp wasëpna akun mowia pöten kor wë. Pël ëëpënëak ngaanëer Anutuuk tektek ngön yaaö omën ngëëngköröen ök maan tekeri wesa.

²² Pöt Moses puuk nant epël ëa. 'Anutu, tiarim Aköp, puuk tektek ngön yaaö namp wes mëen waisëpnaat. Pöp arimtä naëaan namp. Pël ëen Anutu pi neen yaö elnäa ke pëlöp. Ar pim ngön apna pipöt pout ngar ön.

²³ Ën omën Anutu pim tektek ngön yaaö omnampë ngön kat nawiin ëëpna pörö Anutu pim omnaröaring naöpan. Pit kö sëpnaat.'

²⁴ Moses puuk ngön pël retëng ëa. Pël ëen Anutu pim tektek ngön yaaö omën muntarö Samuelre pim kasngaël pöröen ngön ök maan tekeri wesa pöt peene tiarim tekrak jaarö.

²⁵ Ngön epot Anutu puuk tektek ngön yaaö omnaröen maan pitök pitëm këmötëaan ngaanëer retëng ëen wiakaimautök peene tiarim naë këet jaarö. Tol ëënak wasngan. Ar pitëm kurmentëkaanörö. Pötaanök ngön kosang wia epët Anutu puuk arim ëaröaan ëaö epët ar pouröaan yes. Kat wieë. Anutu puuk Apramön epël ök mëëa. 'Ne nim ëere köröörö ulöpre moup elmëen yangerak omën pourö pangk ë pet irëpnaat.'

²⁶ Pël ëak Anutu pi pim Inëenëpön yaö mëak wes mëen wet reak arim ngësë waisa. Pi ulöpre moup elniin arim utpet yaaut sëp wasënëak waisa."

4

Pit Pitaare Son ngön yaatak moulmëa

¹ Pitaare Son piarip omnaröen ngön ök maim wëen kiri ar yaauröere Anutu pim

ngönën tup kaöeta polisöröa ngarangkëpre Satusi ngönën omnarö piarpim naë sa.

² Pit së kat wiin piarip Yesu pim wel wiak weletakaan wal ëa pöta ngönte ök mëak tiarta wel wiak tapël wal ëëpenaarö omnaröen pël ök maim wëen pit së kat wiak piarpimëen ya sangën kön wia.

³ Pël ëak këtëp irë ilapënëak yaëen yak om moröak ëlpamök ngön ya mëmpënëak wii kaatak moulmëa.

⁴ Ën piarpim ngön ök maima omën pöröa naëaan omën kësang pan saareet 5000 pörö Yesuun kön wi kosang wesa.

⁵ Ëlpamök ngönënë ngarangköröere kaöaröere ngön kosangötë ngarangk yaaurö pit pourö Yerusalem kak wa top ëa.

⁶ Anas kiri ar yaauröa wotöököp piire Kaiapas, Sonre Alesantaare Anas pim kurmentëkaanörö pit pourö wa top ëak wëa.

⁷ Pël ëak wa top pötak Pitaare Son piarip pitëm tekrak tau moulmëak pëlpël mëëa. "Arip talëpön maan pimtök pimtë weëre kosang ningkënak omnamp ompyaö wesauwaar? Ma talëpë yapinte mëak ompyaö wesauwaar?"

⁸ Pit pëel maan Pita pi Ngëëngk Pulö pim lupmeri peö ëen epël ök mëëa. "Omën kaöere ngarangkörö,

⁹ ar tenpim omnamp ngaanëer ing il tëaup ompyaö mowesan pöten pëlpël yeniak.

¹⁰ Pötaanök arën ök niaan Israel omnarö ar pourö ëwat seë. Yesu Kristo Nasaret kakaanëp pim weëre kosangöök omën arim tekrak taua epop ompyaö sak wë. Arök Yesu Kristo pöp këra yetaprak möön wel wiaupök Anutuuk weletakaan wal ë moulmëa.

¹¹ Ngönëntak ngön nent epël wia. 'Wap omën ka ök yarëauröa wël ë moolëaut Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.'

Wap pöta yapinte Yesu.

¹² Pi tapöpök tiar niwak wëwë ompyautak niulëëpnaap. Yang epera rangk omën wë epörö tiarim naëaan nampök tiar niwak wëwë ompyautak niulëëpna pöten yaö niaan. Yesu pimënt kopët tapöp."

¹³ Pël maan ngönën ngarangkörö pit yaan panë sa. Pöt Pitaare Son piarip kaö wonaar. Pël ëak piarip ëwat kaatak

neilaanaarök wa top kaöetak ngön apnaaten kas köpël weëre kosangring ök mëëa. Pël ëën pit piaripön epël wesa. “Piarip Yesuring wë weëre kosang epël wa,” pël wesa.

¹⁴ Pël ëäk pit itaangkën omën ingesiar ompyaö mowesa pöp piarpim naë yaap tauaan itenak ngön kangiir mapnaat pangk naën ëën sëp wesa.

¹⁵ Pël ëäk omën kaöarö pitëmënt ngönaak apënëak piarip ka ngerö nentakël wes momëa.

¹⁶ Pël ëäkök pitëmënt ngön epël ë kopëta wesa. “Tiar omën epaar tol elmëëpen? Omën Yerusalem kak wëa pörö pit epël kön wia. ‘Omën weëre kosang epët omnarö yok pangk naënganëët. Retëng piarpim yaë epët tiar yak newasngan.’ Ngarangkörö tiar piarpim ëa pöt kaar newasngan.

¹⁷ Kopëtet om ulöl sak sëpan pötaanök tiar ngön ë kosang wasën piarip kaalak Yesu pim ngönte naën ëëpnaan.”

¹⁸ Pël mëak pit kaalak piaripön yas maan koirak së tau moulmëak Yesu pim ngönte omën muntaröen ök mapanëak nga mëëa.

¹⁹ Pël maan Pitaare Son piarip taueë Pitaak ngön kangit epël mëëa. “Arimtok omën eptepar kom ëäk iteneë. Kan tal-takëer ompyaut? Ten arim ënëm ëën ma Anutu pim ënëm ëën? Pël ëautak ten Anutuu ënëm ëëna pöt arim ënëm naëngan.

²⁰ Tenip yok pangk pim ngönte anaaten kaaö naëngan. Omnant Yesu pim yaëën tenpim itenak kat wiak pël ëaö pipot tenip yok pangk ngep naëngan.”

²¹⁻²² Omën Anutuuk pim ingesiar ompyaö mowesa pöp pim krismakiat omën naar ulpëën il wesaup pöp pi ulwas wonöp. Pël ëën omnarö pit Anutuuk omën pöp ompyaö mowesa pötaan Anutuun yaya mëëa. Pötaanök ngönënë kansolörö pitök piarip këlangön kat mowiipënëak itaangkën kan won ëën ap wesak piarip kaalak omnaröen ngön ök mepanëak nga mëak wes mëën sa.

Ingre mor saurö pit ngönënë ök apnaataan weëre kosang öpënëak Anutuun kimang mëëa

²³ Pitaare Son piarip wes mëën kaalak piarpimoröa naë së kiri ar yaaö kaöaröere

ngönënë ngarangköröa ngön mëëaö pöt ök mëëa.

²⁴ Pël ëën kat wiak pit pourö kön kopëtaö wesak Anutuun epël ök mëëa. “Nuukëer kaöap, ni kutömwer ket ëäk pöweri omnant mowian. Pël ëäk yanger ket ëäk pörak omnant moulmëan. I kaö ket ëäk i kaöökë omnant moulmëan.

²⁵ Ni ngaan panëer Ngëëngk Pulö elmëën tenim ëap omën omp aköp Tewit nim inëën ngaanëpön maan ngön nent epël retëng ëa. ‘Tol ëënak köpëlorö neen ya sangën ëa?

Ën tol ëënak omnarö nemëën kup riipënëak ëa?

²⁶ Yang omp aköröere wotöökörö ne Aköpre nem Yaö Mëëaup nga elniipënëak wa rongan ëa.’

²⁷ Ngön pöta këet peene e yaarö. Pöt oröpmorëën? Yerusalem ka kaö eprek omën omp aköp Erot piire Pontias Pailatre köpël omnarö pit Israel omën kaöaröaring wa top ëäk Yesuun nga elmëëpënëak ëa. Pi nim Inëën ompyaup ni ngaan ya yaö mëëaup.

²⁸ Pit wa top ëäk omnant orööpënëak ngaan nim kopëta wes menan pöpön nga kupre wap wieima. Pël ëeim wëën omnant orööpënëak ëan pöt nimtë weëre kosangöök elmëën oröa.

²⁹ Pötaanök ten peene ni tenim Aköpön kimang yeniak. Omnarö pit nga kup yari pötaanök ni ten nim inëënörö kaamök elniaan kas köpël nim ngön ompyaut war wesak ök menaan.

³⁰ Ni kaamök elniaan yauman omnarö ompyaö mowesak weëre kosang it ngölöp ke nampöt nim inëën ru ngëëngkëp Yesu pim weëre kosangöök mëmpunaan.”

³¹ Pit Anutuun ngön pil ök maö së pet yairën ka pitëm wëa pöt moup ket ëäk möa. Pël ëën Ngëëngk Pulö pitëm lupötë ilëak peö ëën pit Anutuu ngönte kas köpël omnaröen ngës rëak ök maö sa.

Ingre mor saurö pit lup kopëtemer sak wakaima

³² Akun pötak omën Yesuun kön wi kosang wesa pörö pit lup kopëtemer sak pitëm naëaan nampök epot nemtëët pöt naën. Won. Pitëm omnant pout ngawi wiak wakaima.

³³ Pël äak Yesuu ngön yaaö omnarö weëre kosang kësang wak pitëm Aköp Yesu weletakaan wal äa pöten omnaröen ök maan Anutuuk omën piin kön wi kosang wesa pörö komre kolap kaö elmëen pit ompyaö wakaima.

³⁴⁻³⁵ Pël wakaimeë pitëm tekrakaan nampök omën nentaan ngöntök naën. Pit tol äakök pël eima wasngan. Pitëm naëaan nampök kaare yangatë sumat wak pöt Yesu pim ngön yaaö omnarö pitëm naë wak së mangkën kom äak ngöntök yaaurö meneima.

³⁶ Akun pötak omën namp pim yapinte Yosep pi pitring wakaima. Omën pöpön Yesu pim ngön yaaö omnarö pitök pim yapin nent Panapas pël maima. Yapin pöta songönte Omnarö Lup Ketumön Yemowesau. Pi Yuta omnamp Liwai pim kurmentëkaanëp Saipras kustak wilaup.

³⁷ Omën pöp pim yang lup nent omnarö menak sumat wak ngön yaaö omnaröa naë së kom ë mampënëak mena.

5

Ananiasre Sapaira

¹ Panapas pi pël äa. Ën omën pöröa naë öngre omp naar wëa. Ompöpë yapinte Ananias. Ën öngöpë yapinte Sapaira. Ananias puuk pim yang lup nent omnarö menak sumat wa.

² Pël äak kaö nent yoolök wasëpënëak kaö nent ëlëep wia. Pël ëen pim öngöp piita ëlëep wia pöten kön wiin ompyaö äa. Pël ëen pi sum kaö nent wak së ngön yaaö omnarö menak, e tapët pël mëëa.

³ Pël ëen Pitaak piin epël ök mëëa. “Ananias, Seten puuk nim lupmer utpet panë niwasën Ngëëngk Pulöön morök elmëëmëak nim yangeta sumat wak kaö nent ëlëep wian.

⁴ Ni wet rëak yanget sum naën wieëa akun pötak yang pöt nimtëët pël wieëa. Ën ënëmak ni yang pöt omnarö menak sumat ningkën wan pöt nimtëët. Oröpmorëënök ni sum kaö nent ëlëep wiak ngön kaar äaup? Nim ngön kaar pipët ten omnaröen pëen nenian, Anutuun kaar yemaan.”

⁵⁻⁶ Pël maan Ananias pi ngön pöt kat wiak wel wiak së ngentia. Pël ëen yokoturö

pit kat wiak së pim sokur poë koröpöök kör koëak wak së yang kel weera. Pël ëen omnarö pit ngön pöt kat wiak kas kaö panë äa.

⁷ Kot nent wë ngöpngöp äak 3 aöa pël won yesën pim öngöp Sapaira pim ompöp wel wia pöten kat nawiin yak Pita pim kaata kakaati së ilëa.

⁸ Pël ëen Pita pi epël pëlpël mëëa. “Arip yangeta sumet epët pëen wauwaar ma?” Pël maan öngöpök epël mëëa. “Yok nim wan pi tapëtep.”

⁹ Pël maan Pita puuk epël mëëa. “Aripök Aköpë Pulöön morök elmëënë pöten kön wiin kengkën sa ma? Kat wiaam. Omën nim ompöp yang kel weeraurö pit ka kanrak pi yawir niinta niöpnaat.”

¹⁰ Pël maan tapëtakëer öngöpta wel wia. Pël ëen yokoturö pit kaalak wak së pim ompöpë naë moweera.

¹¹ Pël ëen Yesuu ingre mor sauröere omën muntarö ngön pöt kat wia pörö pourö kas kësang panë äa.

Retëng it köpëlöt mëna

¹² Akun pötak Yesu pim ngön yaaö omnarö pit weëre kosang it ngolöpöt kësang omnaröaan elmëa. Pël ëen omën Yesuun kön wi kosang wesa pörö pit Anutuun ngönën tup kaöetak purpur omnarö pitëm äapë yapin ngamp Solomon pël yamëëauweri wa top äak Anutuun ök maim wakaima.

¹³ Pitëmënt pëen pël ëeim wëen omën muntarö pitëm wëwëatön itenak pit ompyaö wëaurö pël yamëëaurö yak pitring öpnaaten kas ëeima.

¹⁴ Pël äaatak omën kësang pan Aköpön kön wi kosang wesak pim ingre moröröaring yal mena.

¹⁵ Pël ëen Yesuu ngön yaaö omnarö pit pitëm yaat om mëmpö yesën omnarö pit pitëm yauman omnarö wak së kamtaöökë kan ëöök urötring wi moulmëa pöt pit epël mëakök äa. “Pita pi kamtaöök yesem pim moresök moröpnaat. Ën nent pöt pi yesën pöt pim könöpök pitëm rangk ilap riak sëen ompyaö sëpnaat.” Pit pël mëak wak së mowieima.

¹⁶ Pël ëen Yerusalem kak we naöökaan naöökë ka pötëaan yauman omnaröere omën pitëm lupötë urmerarö wëaurö

pourö wak sê Yesu pim ngön yaaö omnarö pitëm naë oröön waö ë momëak ompyaö mowesa.

Ensel nampök ngön yaaö omnarö wii kaatakan ent ë moulmëa

17 Ënëmak kiri ar yaauro pitëm wotöököpre omën piiring wëaurö pitëm yapinte Satusi, pit Yesuu pim ngön yaaö omnaröa yaaö pötön itenak war kön wiak ya sangën ëen utpet mowasëpënëak kön wia.

18 Pël ëak sê ngön yaaö omnarö wak wii kaatak moulmëen utpet yaauroaring wëa.

19 Pël ëen rö kan Anutuu ensel nampök wii kaata kanwer tē mowiak ngön yaaö omnarö wël ëak mësak orö epël ök mëëa.

20 “Ar Anutu pim ngönën tup kaöetak sê wëwë ngolöpta ngönte omnaröen ök man.”

21 Pël maan pit ngön pöt ngar wak wëen këtëp ngampi yoolaan ngönën tup kaöetak ilëak ngës réak omnarö ré moula.

Pit pël ëeim wëen kiri ar yaauroa wotöököpre pim omnarö pit Yuta omën kaöaröen yas maan ngönënë kansolörö wa top ëa. Pël ëak wii kaata kaöapë ngësël ngön wes mëa, Yesu pim ngön yaaö omnarö wii kaatakan koirak waisëpënëak.

22 Pël ëaatak ngönënë polisörö pit wii kaata kakaati sê itaangkën Yesu pim ngön yaaö omnarö pit won wieëa. Pël ëen pit kaalak ngönënë ngarangköröa naë sê pitën ök mëëa.

23 “Ten wii kaatak sê itaangkën kan ngarangkörö wëen ka kanötta om wari seëa. Pël ëaan ten koirënëak kakaati sê itaangkën won wieëa.”

24 Pël maan ngönën tup kaöeta polisöröa kaöapre kiri ar yaauroa wotöököp pöt kat wiak kön selap wiak neneren epël mëëa. “Pitëm yaë pipëtakaan oröpöt orööpënëak yaë?”

25 Pël aö yeem wëen omën namp pitëm wa topöök sê epël ök mëëa. “Kat wieë. Arim omën wii kaatak ulmëan pörö pit ngönën tup kaöeta kakaati sê omnaröen ngönën ök maim wë.”

26 Pël maan polis ngarangkëpre pim koturö pit sê Yesuu ngön yaaö omnarö koirak sa. Pit koirak yewaisem tang nemomöön, omnaröak pit kël momööpanëak kas ëa.

Ngön yaaö omnarö pit ngönënë kansolöröen kas naën, ngön ök mëëa

27 Pit Yesu pim ngön yaaö omnarö koirak kakaati sê ngönënë kansolöröa naë tau moulmëen tauaan kiri ar yaauroa wotöököpök pitën epël pëel mëëa.

28 “Ten arën Yesuu ngönte anëëtaan nga nenian ëan ma? Ma arök kön wiin pöt omën pasit yaë ma? Yerusalem omnaröen ngön pöt ök maan pitök tenën Yesu möan pël apna pöten ar kent yëe.”

29 Pël maan Pitaare karurö pit kangiir epël mëëa. “Ten yok pangk ar yang omnaröa ngönte ngar naöngan. Ngön Anutu pim ök niia pöta ënëm ëënaat.

30 Arök Yesu këra yetaprak möön wel wia. Pël ëaupök tiarim ëere körööröa Anutu puuk weletakaan wal ë moulmëa.

31 Pël ëak Anutuuk koirak sê pimtë naë ulmëen pim yaapkëetakël wë. Pël ëen Anutu puuk kaö wes moulmëen tiarim kepönöök wë kaamök elniak Israelörö tiarim kanöökël pourö wa nuulëen utpetat kasëng mampunëen. Pël ëen Anutuuk arim utpetat wa moolapnaat.

32 Ngön pöt tenök ök yeniaan Ngëengk Pulöökta omën pötön war wesak yenia. Anutuuk omën pim ngönte kat yawiauro ten Pulö yaningk.”

Kameliel pi ngönënë kansolöröen ngön yaaö omnarö kön wialök elmëëpënëak mëëa

33 Ngönënë ngarangkörö ngön pöt kat wiak ya sangën ëen Yesuu ngön yaaö omnarö mëmpënëak ëa.

34 Pël yaëen Parisi omën kaö namp Moses pim ngön ë kosang wesaut rë yemoulaup pi pitëm tekrak wëa, pim yapinte Kameliel. Pit omën pöpön kön wiin ompyaö yaaup. Puuk ngönënë ngarangköröa tekrakaan wal ëak Yesuu ngön yaaö omnarö ka kaö nerakël wes momëen sa.

35 Pël ëen pitën epël ök mëëa. “Israel omën nem karurö, tiar omën eporö omën nant elmëëpenëak pöt kön wialök elmëëpenaan.

36 Kat wieë. Ngaan panëer won, peen peen omën namp wakaima yapinte Tiutas. Pimtok pimtën kön wiin, ‘Ne omën kaöap,’ pël wesak omnaröen maan omën kësang 400 ke pël ëak yang ngarangkëpön

nga elmëepënëak sa. Pël ëen narö pitök pi mëngkën pim iri wëaurö pit pim ngön pöt sëp wesak repak sa.

³⁷ Pël ëen kaalak Yutas Kalili omnamp puuk omën muntarö wak Rom yang ngarangkëpëen nga elmëa. Pël ëa akun pötak yang ngarangkëp pi ka poutë omnaröa yapinöt wë yesën ngaarö pitök pöpta mëna. Pël ëen pim iri wëauröeta pim ngönte sëp wesak repak sa.

³⁸ Pël ëaut pötaanök Yesuu ngön yaaö eporöen tiar mop mowiak itöök elmëaapa. Pitëm ngön epot omën pëenök yeëa pöt won sëpnaat.

³⁹ Ën omën puot Anutuuk kaamök elmëen pim weëre kosangöök yeëa pöt tiarök yok pangk il nemowasngan. Pötaanök mowëen it mongënaapa. Tiar pël yeem Anutu pimtën nga elmëënganok.”

Ngön yaaö omnarö Yesuu yapintaan ëö sëpna pöten ërëpërëp ëa

⁴⁰ Pël maan ngönënë kansolörö pit Kameliel pim wes mëen sëpënëak ëa pöt ngar wa. Pël ëak pit Yesuu ngön yaaö omnarö koirëpënëak maan koirak sëen ngönën ngarangköröak polisöröen maan pës möön epël mëëa. “Ar kaalak Yesu pim ngönte omnaröen ök manganok.” Pël mëak wes mëen sa.

⁴¹ Pël ëak Yesuu ngön yaaö omnarö pit wa toptakaan oröak yesem ërëpsawi ëa. Pöt Anutuuk pitëm ya mëna pöten itaangkën yok pangk ëen pit Yesuu ngöntaan yok ëö mongawisëpnaat pël wesa.

⁴² Pël ëak kët ël epotë pit ka yaapötëere Anutuu ngönën tup kaöetak së omnaröen Yesu Anutu pim Yaö Mëëaup ngön ompyaö pöt ök maima.

6

Pit omën 7 ëak ngön yaaö omnarö kaamök ëëpënëak moulmëa

¹ Akun pötak Yuta omën narö Yesuu ingre mor saurö selap sak wë tok nentepar pitëm tekarak kom kap oröa. Pöt Krik ngön yaauröak Yuta ngön yaauröen kaaö ngön mëak epël mëëa. “Kët poutë omën omnant ngöntök yaaurö kaömp yemangkem ar Krik ngön yaauröa öng kapirörö ompyaö wesak nemangkën ë yeë.”

² Pël ëen Yesu pim ngön yaaö omnarö 12 pöröak Yesuu ingre mor sauröen yas maan së wa top ëen epël ök mëëa. “Kat wieë. Kaömpre monat kom yaaö ngön pötak tenim ya mëmpuna kanöt il yeniwari pipët pangk naën yaë. Tenim ya kët pöt Anutu pim ngönte omnaröen ök nianëak ëaut.

³ Karurö, ar peene arim naëaan omën 7 ëak kom ë moulmëen pitök omnant kom ëëpëna ya pöt ngarangk ëëp. Pit omën Ngëëngk Pulö pitëm lupötë wieëa könringöröak moulmëen.

⁴ Pël ëen tenimtokëer kët ël epotë Anutuun ök maimeë pim ngönte tekeri wesak ök niaim önaan.”

⁵ Pël maan omën pourö ngön pöten kent ëak omën eporö ulmëa. Wet réak Stiwen omën pöp pi Anutuun kön wi kosang pan yewesaup Ngëëngk Pulö pim lupmeri peö ëaö pöp moulmëa. Pël ëak namp Pilip, namp Prokoras, namp Naikena, namp Taimon, namp Pamenas, namp Nikolas Antiok kakaanëp, pi köpël omnamp ngës réak Israel omnaröa ngönën wak wëaö pöt yaaup. Pël ëak Yesuun kön wi kosang wesau. Pit omën piporö moulmëa.

⁶ Pël ëak pit Yesu pim ngön yaaö omnaröa naë moulmëen pitëmëen Anutuun ök mëak pitëm moröt kepönötë mowiak welaköt elmëa.

⁷ Anutu pim ngönte ulöl sëen Yerusalem kak omën wëaurö pitëm naëaan selap pan Yesu pim ru sa. Pël ëen kiri ar yaauröa naëaan selap pitta Yesuun kön wi kosang wesa.

Yuta omnarö pit Stiwen wali wa

⁸ Stiwen pi Anutuuk komre kolap elmëak ngönënë weëre kosang ke nentere nent kaamök elmëen retëng weëre kosang omnaröa yok pangk naënganëët omnaröa tekarak mëneima.

⁹ Pël yaëen omën narö Stiwen pim yaaö pötön kaaö ëëima. Omën pörö pit tok nentak wë Yuta omnaröa ngönën tup nent, yapinte wii natëenöröa ka pötak wa top ëëima. Omën pörö pit Alesentriaare Sairini kakaanörö. Ën narö Silisiaare Esia yan-grakaanörö. Pit së wa top ëak Stiwenring ngön nga ela.

¹⁰ Pël ëaap Pulöök kaamök elmëaan yak pitök pi il nemowasën ëa.

11 Pël een pit omën naröak Stiwen pimëen ngön mööngk réak mapëna yak sum elmëen pitök ngön mööngk réak epël mëëa. “Pi Moses tiarim ëapre Anutuun pim këmtakaan utpet wesak yaan ten kat wiaut.”

12 Pël maan omën pörö pit omën yaapöröere ngönënë ngarangköröere ngön kosangötë ngarangkörö pit es nga mowesak Stiwenë naë së moröak wais ngönënë kansolöröa tekarak tau moulmëa.

13 Pël ëak omën ngön kaar apnaaröeta piiring tau moulmëen kaar epël mëëa. “Omën epop pi akun poutë Anutuu ngönën tup ngëengki epëtere Mosesë ngön kosangötön utpet wesak yaaup.

14 Ten kat wiin pi epël ya. ‘Yesu Nasaret kakaan pipopök ngönën tup epët tööl komun ëak Mosesë ngaantak tiarim ëarö ngön mena pötë urtaköt wiipnaat.’ ”

15 Pël maan ngönën ngarangk kaöarö pourö pit Stiwen pim ë kosaöön it kökö mongnaan ëwa panë tëak enselöröa ë kos koröp oröa.

7

Stiwen pi ngönënë kansolöröen ngön ök mëëa

1 Pël een kiri ar yaauröa wotöököpök Stiwenën epël pëlpël mëëa. “Ngön e ya epët kaar ma yaap?”

2 Pël maan pi kangiir epël ök mëëa. “Nem pepere karurö, ar nem ngön epët kat wieë. Anutu, ëwa pepap, pi ngaanëer tiarim ëap Apram pi Mesopotemia yanggerak om wëënaar Anutu pi pim naë oröak epël ök mëëa.

3 ‘Ni nim omënere kaare yanger sëp wesak nem yang pet elniima pörek së öm.’

4 Pël maan pi Kaltia yang pör sëp mowesak ka kaö naö Aran pörek së wëen pim pepap wel wia. Pël een ënëmak Anutu puuk wes mëen kaalak yang Israel omnarö tiarim wë eprekël waisa.

5 Pël ëaap Anutu pi yang lup nent pimtëen panë wesak, ‘Epët nemët,’ pël apna nent wël ë nemangkën ëa. Won pan. Anutu pöp om epël kosang wes ök mëëa. ‘Ënëmak yang epër nimpaat. Pël een nim ruure ëarö oröak pep sak öpnaat.’ Pël mëëaö akun pötak Apram pim öngöp ru nawilën ëa.

6 Pël een Anutuuk kaalak ngön munt nent epël ök mëëa. ‘Nim ruure ëarö yang maim nerek së wëen omën pörek wëauröak ngarangk elmëen ya pas mëneim sum won öpnaat. Pël een pörekörö pitök këlangön ya pas mangkën krismaki 400 pil wakaimpënaat.

7 Pël een ënëmak nook omën pit këlangön kat mowiipna pipörö ngön ya mëmpaat. Pël een ënëmak nim ruure ëarö pit yang pör sëp wesak yang eprek wais wë neen yaya neaimpënaat.’

8 Pël mëak Anutuuk Apramre ëaröaan pim ngön kosang wes mëëa pöt pet elmëepënëak Apramön pim ruure ëaröa koröp kaut ilëpënëak ök mëëa. Pël een omnaröak koröp kaut ila pöten itenak Anutu pim Apramön ngön kosang wes mëëa pöten kön wiipnaan. Pël een wëak pim öngöp yokot namp wila yapinte Aisak wë akun 7 ëak won sëen 8 pötak koröp kaut ila. Pël een Aisak puuk wë pim ruup Yakop wilak tapël elmëa. Pël een Yakop puukta wë pim ruurö 12 pörö tapël elmëa. Pël een pöröak wë 12 tapël ëak pitëm naëaan Israel omnarö tiarim kur 12 ëak oröa.

9 “Yakopë ruurö pit omp kaö sak wë Yosepëen këepöt kön mowia. Pël ëak pi omën narö mës menak sumat öpënëak kön wiak mangkën pit koirak Isëp yangrakë sa. Pi pörek së inëen ru sak wë waur eima, sum won. Pël een Anutuuk pi sëp nemowasën,

10 könöm nant pim naë yaaröön Anutu puuk ngarangk elmëeima. Pël ëak Anutuuk pi ël kaamök elmëak kön tektek kaö mangkën Pero Isëp yang omën omp aköp pim naë wëen piin itaangkën ompyaö ëen kaö wes moulmëen puuk Isëp yang ngarangkëpë yaat ngarangk ëa. Pël ëak wë Pero pim kaata yaat pour pi ngarangk ëak wakaima.

11 Pël een wë ngöntök kësang nempel Isëpre Kanan yangrak oröak wiaan omnarö kaömpëen utpet ë yesën Israel tiarim ëaröeta tapël ëa.

12 Pël yeem Yakop pi kat wia pöt Isëp yangrak omnaröak wet réak akun pötaan kaömpöt wa kön wiaut wia. Pël maan pi ngön pöt kat wiak tiarim ëarö pim ruurö ngës réak wes mëen Isëp yangrak së kaömp wak waisa.

13 Pël äak wais wë akun nentak kaalak sa. Së oröön Yosepök nanöröen epël ök mëä. 'Ne arim nangap Yosep.' Pël yemaanak Pero piita Yosepë nanöröen ewat sa.

14 Pël ëen Yosepök nanöröen epël ök mëä. 'Ar së tiarim pepap Yakopön maan wais eprek Isëp tiarim karuröaring öpenaan.' Yakopë omën kurmentëkaan pörö 75.

15 Yakopre pim kuröokaan pörö Isëp yangrak së wë ulöp sak we pöök wel wia.

16 Pël ëen ënëmak pit pouröa kosat wak së omën yangaökë wieëaurek Sekem pörek weera. Yang pör ngaanëer Apram puuk Emo pim omnaröa naëaan sum ëa.

17 "Israel omnarö pit Isëp yangerak wë ulöl sa. Pël ëen Anutu pim Apramön yang yaö mëä pörekë sëpënëak Isëp yanger sëp wasëpna akun mena pöt temanöm sa.

18 Pël ëa akun pötak Isëp omën omp ak munt namp oröa, pöp Yosepön köpëlöp.

19 Omën pöpök Israel tiarim ëere körööröen morök elmëak epël maima. 'Ar ru wilak pöt wak së pëlëer mowiin. Pël ëen wel wiipnaan.'

20 Pël maan akun pötak Moses pi pim ëlöpök wilak itaangkën pim möönre koröp ompyaö ëen itenak ëlöpök ngarangk ëak kapa yemangkën ngoon naar namp won sa.

21 Pël ëen ëlöp pi yang ngarangkëpë ngönte ngar wak Moses wak së pëlëer mowia. Pël ëen yang ngarangkëpë koon-tupök së koirak pim ru ket ëak ngarangk elmëeima.

22 Pël eim wëen Moses pi kaö sak wë Isëp omën kaöaröa naëaan kön tektek wak kaö panë sa. Pël ëak pi ya kësangöt wak ngön weëre kosangringöt pitën ök maima.

23 "Wë ënëmak krismaki 40 ëak won sëen Israel omën pim karurö kaamök elmëepënëak kön wia.

24 Pël ëak pi yesem itna pöt Isëp omën nampök Israel omën namp möa. Pël ëen pi pim karip kaamök ëak Isëp omnampë utpet elmëa pöta kangiir Isëp omnamp mëna.

25 Pël ëa pöten Moses pi epël kön wia. 'Nem omnarö pit neen epël kön wiipnaat. "Anutuuk pi kaamök elmëen tiar Israel omnarö Isëp yangrakaan nikoirëpënëak yaö mëäup," pël kön wiipnaat.' Pël ëa pöt pit pël kön nawiin ëa.

26 "Ka urak wangam kanök Israel omën naar nga yaalën pi ngeröök yaalmëem epël mëä. 'Arpimënt tapaarök yeëerek nga elngan.'

27 Pël maan omën ngöntöp ngep ëak yamöa pöpök Moses mök ë moolëak epël mëä. 'Talëpök ni tenim kaö sak wë ngön ë pet irumëak niia?

28 Ma nim peen kusi Isëp omnamp mënan pöl kaalak neenta nemëmpëak yaan ma?'

29 Pël maan Moses pi ngön pöt kat wiak yang pör sëp wesak Mitian yangerak kas së wakaim wë öng namp wak yokot naar wila.

30 "Moses pi yang pörek wëen krismaki 40 ëak won sëen akun nentak yang pultak Sinai tomök ikanöök këra kot nementëk es wëlëng yokota. Pël ëen Anutu pi enselëpë ök sak es wëlëngöökë öngpök wëen

31 Moses pi pöten itenak yaan sak itaampënëak naë yesën Aköpök epël ök mëä.

32 'Ne nim ëarö Apramre Aisakre Yakop pitëm Anutu.' Pël maan Moses pi yaan sak reireë urak kaalak itaampnaaten kas ëa.

33 Pël yaëen Aköpök epël ök mëä. 'Ne ngëëngkëp yang eprek wë. Pötaan yang nim tauaan pipët welakët yak kan wariaarek nim ing korötepar përe ola.

34 Ne itaangkën Isëp omnaröak nem omnarö utpet moweseim wë. Pël ëen ne kat wiin pit ya utpetaring wë neen merëk neaim wë. Pötaanök ne pitëm könömöt ent ë moolamëak yewais. Wal ë. Wes nimëen Isëp yangerakë sumëen.' "

35 Stiwen puuk kaalak epël ök mëä. "Moses pi ngaanëer Israel omnarö pitök pim ngönte wa moolëak epël mëä. "Talëpök ni tenim kaö sak wë ngön ë pet irumëak niia?" pël mëä. Pöt pit omën pöp Anutuuk Israel omnarö pit ngarangk ëak këemre këlangönë öngpökaan ent ë moulmëepënëak yaö maan wëen enselëpök këra kotumentëk es wëlëngöokaan ök mëä pöten pit köpël pötaanök.

36 Pël ëak Moses puuk omën pörö mësak yesem Isëp yangerakaan i kaö Köp Möauukaan yang pultakë pötë yesem retëng ke nampöt mëneim wëen krismaki 40 ëak won sa.

37 Pël ëak Moses puuk Israel omën pimoröen epël ök mëä. 'Anutu tiarim Aköp

puuk tektek ngön yaaö namp wes meën waisëpnaat. Pöp arimtë naëaan namp. Pël ëën Anutu pi neen yaö elnä ke pëlëp, pël mëëa.

³⁸ Moses pi tapöp ngaan yang pultak omnaröaring wa top ëak wakaima. Pi akun pötak tiarim ëaröaring wëën ensel Sinai tomök ngön ök mëëa pöp piarip pouwaar wëa. Pël ëëëak Moses pi Anutu pim naëaan pim ngön lëngë nasëpanë pöt wak tiarimëën mena.

³⁹ Pël ëënak tiarim ëarö pit Moses pim ngön pipët wa olëak kaalak Isëp yangerakël sëpënëak ëa.

⁴⁰ Pël ëak pit Moses pim nanëp Eron pim naë së oröak epël mëëa. ‘Moses pi tiar Isëp yangerakaan mësak wais eprek niulëak pi talël sa wes? Ten köpël yaëërek nuuk omën kön nent ket ë nin pötak tenim omp ak sak wotöök rëak mës niwak sëpnaan.’

⁴¹ Pël mëak akun pötak purimakaö ru kön namp ket ëak animaö narö möak kön kaar pöpëën kiri ar ë mowiak pitëmtë omën ket ëaö pötaan ërëpsawi elmëëima.

⁴² Pël eim wëën Anutuuk mopöök omnant wia epot këtire ngoonre ari puotön yaya mapënëak pit kasëng momena. Omën pipot Anutu pim tektek ngön yaaö omën nampök epël retëng ëa.

‘Israel omnarö ar yang pultak imeë kris-maki 40 ëak sa.

Akun pötak animaö kiri ar ëëiman.

Pël ëan pöt nemëën won.

⁴³ Ar wet rëak omnant arimtë ket ëautön yaya maimaurö.

Pël ëak ar omp ak kaarëp Molok pim poë koröp ngönën tup kaarkaarte tiak wak

pötaring omp ak kaarëp Repan pim ari könte wak sa pël eimaurö.

Pötaanök peene nook ar kama niwak wes nimëën maimerek Papilon yangrakë sënëën.’

⁴⁴ ‘Tiarim ëarö pit yang pultak wakaima akun pötak poë koröp ka nent Anutu pi pitring wë pöta ökre waste tiak wak ima. Ka pöt Anutu pimtök Mosesën ök rapnaal pet elmëën ök rëak wak ima.

⁴⁵ Pël ëën ënëmak tiarim ëaröak poë koröp ka pöt pitëm peparöa naëaan wak Yosuaaring imeë yang munt ner Anutuu omën

yang pörek wëaurö waö ë momëa pörek së oröa. Pël ëaut poë koröp ka pöt om wiakaim wiaan yang omën omp aköp Tewit pi oröa.

⁴⁶ Pël ëën Tewit pim wëwëeten Anutu kent elmëa. Pël ëën Tewit pi Anutuun epël kimang mëëa. ‘Ne yok pangk ni, nem ëap Yakop pim Anutu, nimëën ngönën tup ompyaö nent ök ram ma?’

⁴⁷ Pël mëëautak omën omp aköp Solomon, Tewit pim ruup, puuk ka pöt ök rëa.

⁴⁸ Pël ëaap Anutu O Ngaarëkëp pi ka omën moresök ök yera epotë pëën naöpanëpön tektek ngön yaaö omnampök pël ëa.

⁴⁹ ‘Aköp pi epël ëa. Ne kaöap kutömweri wë omën pout ngarangk ëak wëaup.

Ën yang pipër nem weëre kosangöökë iri wia.

Pötaanök arök yok pangk ka nent nem wel aisëëë kë sumaan ök nenerangan sa.

⁵⁰ Iteneë. Nemtok nem omën ket ëaö epot pout il wesak wë.’ ”

⁵¹ Stiwen puuk kaalak kansolöröen epël ök mëëa. ‘Arim lupötë wa olëere kön utpet pötök peö ëak wë köpël omën ket ëak Anutuu ngönte kat nawiin yaaurö. Ar kët ël epotë Ngëëngk Pulöökë ngönötta wa olaim wëaurö. Tiarim ëarö pit pim ngönöt wa olaimaurö. Arta tapël yeë.

⁵² Yaap, tiarim ëarö pit Anutu pim tektek ngön yaaö omnarö pitëm naëaan namp öp sa wasngan. Pourö utpet mowesa. Pit omën wotpil waisëpnaapön tektek ngöntak war wesak ëaö pörö pourö mënak won wesaurö. Pël ëauröak peene arökta omën wotpil tapöp ngaaröa naë wes meën mëna.

⁵³ Tiar tapöröak Anutuu naëaan ngön ë kosang wesa pöt öpenëak enselöröak tiarim ëaröen ök mëëautak arta ngön pötë ënëm naën yeë.”

Pit Stiwen kël möön wel wia

⁵⁴ Stiwen pi pël maan ngönënë kansolörö pit ngön pöt kat wiak ya sangën ëën kë ruru kön wia.

⁵⁵ Pël ëën Ngëëngk Pulö pim lupmeri ilëak peö ëa. Pël ëën pi we riak itena pöt Anutuu naë ëwa kësangpel ëaan Yesu Anutu pim yaapkëetak tauaan itena.

⁵⁶ Pël ëak Stiwen pi pitën epël ök mëëa. ‘Kat wieë. Ne peene itaangkën kutömwer

kan tēen Omēn Kēēp pi Anutu pim yaapkeēl tauaan ityaangk.”

⁵⁷ Pēl yemaan kansolörö pit Stiwen pi Anutuu yapinte ngep yaē wesak kat wi-ipanēak kat ur wariak ngön kaēpre ngön ēak wal ēak sē morōak

⁵⁸ weruak Yerusalem ka pōökē wilēngkēēl koliil sē olēak kēl momōa. Pēl ēak omēn pimēēn ngön aima pörōak pitēm ulpēēnöt pērēak omp ulwas nampē yapinte Sool pim naē rongan ē ulmēa.

⁵⁹ Pit pi kēl yemomōōn Stiwen pi kimang ngöntak Aköpön epēl ök mēēa. “O nem Aköp Yesu, ni nem könöp kama neō.”

⁶⁰ Pēl mēak rar rē wesirak ngön ēak epēl mēēa. “Aköp, ni omēn utpet yaalnē eporō kangit mangkan.” Pi ngön pil ök mē pet irak wel wia.

8

Sool pi Yesuu ingre mor saurō utpet moweseima

¹⁻² Sool pi Stiwen mēngkēn ya kē sa. Pēl ēēn omēn ngönēn kat wiaurō pitök pim sokut wak sē yang kel weera. Pēl ēak pit ingre ya ilak aima. Pēl ēa akun pōtak Yerusalem kak omēn wēa pörōak ngēs rēak Yesuu ingre mor saurō mēmpō waō ēak rep momēēn Yutia yangrakaan Sameria yangrakē sa. Pēl ēēn Yesu pim ngön yaaō omnarō pitēmēt Yerusalem kak wakaima.

³ Pēl ēaan Sool pōpök Yesu pim ingre mor sa pörō utpet mowesak pitēm kaatē kakaati ilēak öngre omp pourō morōak wii tēak wak sē wii kaatak ulmēa.

Pit Sameria kak ngön ompyaut ök mēēa

⁴ Yesu pim ingre mor rep momēēn saō pörō pit neenem yesautē pim ngönte ulöl wesak ök maō sa.

⁵ Pēl ē yesēn Pilip pi Sameria kak sē omnarōēn Kristo Anutuu Yaō Mēēaup pim ngönte ök mēēa.

⁶ Pēl yemaan omēn kaō pan pim naē wa top ēak retēng omnarōa it köpēlöt ēaō pötön itenak pim ngönöt kēēkē pan kat wieima.

⁷ Pēl yaēēn omēn selap urmerarō pitēm lupötē wēa pörō waō ē mēēn merēkre ngönēer orōak sa. Pēl yaēēn omēn kosat kēl waare kan utpet yaaō pourō ompyaō panē sa.

⁸ Pēl ēēn omēn Sameria kak wēaō pörō Pilip pim ēa pōten itenak ērēpsawi kaō pan ēa.

⁹ Akun pōtak kak taprek omēn namp wēa pim yapinte Saimon pi kempre pōlang pöt ēwat panēēp. Pēl ēēn Sameria kak pōrekē omnarō pit pim yaaō pōten yaan sa. Omēn pōp omnarōēn pi pitēm kaōap pēl maim yeēa.

¹⁰ Pēl ēēn kak pōrekē omēn kotre kaō pourō pit pim ngön mēēaō pōten kēēkē pan kat wiak epēl maima. “Omēn epop pi weēre kosang kaō pan wak Anutuu naēaan irēa.”

¹¹ Yaap, pit akun wali pim yaaō pötön itenak yaan sak pim ngön yaaut kēēkē kat wieima.

¹² Pēl eim wēēnak Pilip pi waisak Anutu pi omnarō wa ngaōök nimēak wē pōpē ngön ompyaō pōtre Yesu Kristo Anutu pim Yaō Mēēaup pim ngön ompyaō pöteta ök maan omēn narō piin kön wi kosang wasēn Pilip pi omēn pörō i momēa.

¹³ Pēl ēēn Saimon piita Yesuun kön wi kosang wasēn Pilipök i momēēn Pilipring wakaima. Pēl ēak pi Pilipē retēng kēsang ke nalöt yaaō pötön itenak yaan sa.

¹⁴ Yesu pim ngön yaaō omnarō pit Yerusalem kak wē Sameria omnarō Anutuu ngönte wak wēa pöt kat wiak Pitaare Son wes mēēn itaampō sa.

¹⁵⁻¹⁷ Pēl ēak pitēm naē sē orōak itaangkēn pit Aköp Yesu pim ru ulöpōökörō pēl sak wēa pōtaan i momēēn wēa. Pēl ēaap itaangkēn Ngēēngk Pulō pitēm naē neiraan wieēa. Pēl ēēn Pitaare Son piaripök Ngēēngk Pulō pitēm lupötē ilapna pōtaan kimang mēak piarpim moresiar pitēm kepönötē rangk mowiin Ngēēngk Pulō pitēm lupötē ilēa.

¹⁸ Pēl ēēn Saimon pi Yesu pim ngön yaaō omnaarē moresiar omnarōa kepönötē yemowiin Ngēēngk Pulō pitēm lupötē ilēa pōten itenak pi weēre kosang pöt piarpim naēaan sum ēēpēnēak kimang mēēa.

¹⁹ “Arpim weēre kosang wa pipēt nampun. Pēl ēēn nookta omnarōa kepönötē nem moresiar mowiin Ngēēngk Pulō pitēm lupötē ilapnaan.”

²⁰ Pēl maan Pita pi epēl mēēa. “Ni korar pan yaanēp. Nim sum pōtak yok pangk Anutuu naēaan Pulō sum ēēm wesak

yaan. Pötaanök nim sumetaring utpet kak sumëet.

²¹ Anutu pi nim lupmeri itaangkën yok pangk naën. Pötaanök ni tenring ya epëtak naön eëm sa.

²²⁻²³ Yaap, ne niin ewat wë. Nim lupmer warre kaur pömpelök peö ëak wiaan utpetatök par elniak wë. Pötaanök ni pipot kasëng menak Aköpön kimang maan puuk nim utpetatë saunat lupmeri wia pipot won niwasëpnaan."

²⁴ Pël maan Saimon pi piaripön epël mëea. "Arip nemëen Aköpön kimang maë. Pël eën omnant nim yenëaan pöt nem naë kaalak naaröön eëpnaan."

²⁵ Pitaare Son piarip ngön weëre kosangringöt pël ök mëak Yesuu naëaan ngön kat wia pöt ök mëak Yerusalem kakë sa. Yesem Sameria yangera öngpök ka wieëa pötë ngön ompyaut ök maö sa.

Pilipök Itiopia omnampön ngön ompyaut ök mëea

²⁶ Eñemak Aköpë ensel nampök së Pilipön epël ök mëea. "Wal ëak ëngkël së Yerusalemëaan kan Kasa kakël sa pipöök sum." Kan pö yang pultak yesau.

²⁷⁻²⁸ Pël maan Pilip pi wal ëak sa. Yesem itaangkën omën kaö namp Itiopia yangerakaanëp piita kan tapöök yesa. Omën pöp Itiopia yangerak öng aköp yapinte Kantesi pim kaatere ya ommaröa ngarangkëp, pi Yerusalem kak së Anutuun yaya mëak kakë sëpënëak kar pol osöröak weruak yaaö naöök wel aisëak yesem Aisaia Anutuu tektek ngön yaaup pim pep retëng ëauwer sangk kelö yesa.

²⁹ Pël yaëen Anutuu Pulöök Pilipön epël ök mëea. "Ni kar osöröa weruak yes ëngköökë naë së."

³⁰ Pël maan Pilip teëntom së itaangkën omën pöp Aisaia pim pep ngaan retëng ëa pöwer sangk kelö yesa. Pël eën pi omën pöpön pëel mëea. "Ni ngön sangk yaalën pita songönten ewat wëen ma won?"

³¹ Pël maan pi kangiir epël ök mëea. "Omën nampök pet naalnëen eëpna pöt ne tol ëak ewat sum? Pötaanök ni nem naë wais wel aisëak ök nea."

³² Pël maan Pilip pi karöökë ngaarëk is wel aisëak omën pöpë ngönën pepeweriaan sangk kelö yesa pöten kat wia. Pöt epël.

"Ommaröa sëpsëpörö mööpënëak wak yes pöl elmëa.

Sëpsëp ruuröa epöt ilëpënëak yaëen këlël naën yaë pöl ngön won sak wëa.

³³ Ommarö pit pi ngep ëak utpet elmëak ngön yaat wotpil wesak namëngkën ëa.

Pit pim wëwëet won pan wes moolaan pim yangerakë wëwëet won sa.

Ommarö pitök pim ru wilëpnaaröen itnaampän."

³⁴ Omën kaö pöpök Pilipön epël pëlpël mëea. "Omën epop ngön epot pimtëen ya ma omën nampëen ya?"

³⁵ Pël maan Pilipök ngön kangit ök mëea. Pi ngës rëak Anutu pim ngönën pepeweriaan omën kaöap pim sangk kela pöt war wesak Yesu pim songönte pim ngön ompyao pöt ök mëea.

³⁶ Pël ëak kamtaöök om yesem omën kaö pöpök i kaö naöön itenak Pilipön epël ök mëea. "Itan. I kaö nent ëngk wiaap. Ni yok pangk ne i nemëem ma won?"

³⁷ [Pël maan Pilip pi epël mëea. "Nim lupmerök Yesuun kön wi kosang wasën pöt ne yok pangk i nimëemaat." Pël maan pi epël mëea. "Ne Yesu Kristoon pi Anutuu ruup pöt kön wi kosang yewas."]

³⁸ Pël mëak pi karaö leng eëpën maan leng ë ulmëen piarip i kaöötak ngemë Pilipök i momëa.

³⁹ Pël ëak piarip i kaöötakaan yaaprën Aköpë Pulöök Pilip kama wak yang maimerekël sa. Pël eën omën kaöap pi Pilipön itnaangkën ëak pim sëpënëak sa pöl yesem ërëpërëp kaö ë sa.

⁴⁰ Eñ Pilip pi itaangkën pi Astot kak wëa. Pël ëak Astot il mowesak kan yesem kamtaöök ka wieëa pötë Anutuu ngön ompyaut ök maö yesem Sisaria kak së öröa.

9

*Sool pi lup kaip tiak ingre mor sa
(Ngön 22:6-16; 26:12-18)*

¹ Sool pi Aköp Yesu pim ingre mor saurö mëmpënëak ngön kosang wia. Pël ëak pi kiri ar yaauröa wotöököpë naë së

² pep nant Yuta ommaröa ngönën tupötë ngarangk Tamaskas kak wëauröaan retëng eëpënëak maan pël ëak Sool mena. Pep pötë

ngön epël retëng ëa. Sool pi omën öngre omp Yesuu ingre mor saurö koirak wii tëak Yerusalem kakë wak sëpënëak wiak mena.

³ Pël ëën Sool pi sa. Seim Tamaskas kak temanöm yewasën kutömweriaan ëwa naö teënt pan irë piik ela.

⁴ Pël ëën pi yangerak së ngentiak kat wiin ngön nent epël mëëa. “Sool, Sool, ni tol ëënak ne utpet neweseimën?”

⁵ Pël maan pi kangiir epël mëëa. “Aköp ni talëp?” Pël maan pi epël ök mëëa. “Ne Yesu. Ni kët ël epotë ne utpet neweseimën.

⁶ Wal ëak Tamaskas kak së orö. Pël ëën omën nampök nim omën ëëmë pöt ök niapnaat.”

⁷ Pël yemaan omën Soolring kan pöök yesaö pörö pit yaan sak ngön wonök taueë pit ngön yamëëa pöt yok kat wieëak omën ngön pöt yaaö pöpön itnaangkën.

⁸ Pël ëën Sool pi yangerakaan wal ëak it ngaulak omnantön itaampënëak ëa pöt pangk naën. Pël ëën omnaröak mor yal ëak Tamaskas kak së moulmëa.

⁹ Pël ëën akun nentepar nent om it ngaap sak wakaima. Pël yeem iire kaömpre omnant nanën.

¹⁰ Tamaskas kak pörek Yesuu ingre mor saö namp wëa yapinte Ananias. Pi wangerötë yemangk ke pël ëak itaangkën Aköp pim naë së ëö pet elmëak epël ök mëëa. “Ananias.” Pël maan pi kangiir epël mëëa. “Aköp, ne e wëep.”

¹¹ Pël maan Aköpök piin epël mëëa. “Ni wal ëak kan naö yapinte Wotpil kan pöök së Yutas pim kaatak oröak pitën epël pëlpël mam. ‘Omën namp Tasas kakaanëp yapinte Sool pi wë ma?’

¹² Omën pöp pi wangerötë yemangk ke pël ëak itaangkën omën namp pim yapinte Ananias pöpök së pim moresiar kepönöök mowiin pim itöörar kaalak ompyaö sa pël itena.”

¹³ Pël maan Ananias pi kangiir epël mëëa. “Aköp, omnaröak omën pipopön aan kat wiaut. Pi nim omnarö Yerusalem kak wëaurö utpet yemowesaup.

¹⁴ Pël yaaupök kiri ar yaauröa kaöarö pitök maan pi omën niin yaya yeniaurö wii tëepënëak Tamaskas kakë waisa.”

¹⁵ Pël maan Aköpök epël mëëa. “Ni pim ngësë së. Omën puop pi nem ngönte wak

köpël omënere yang omp aköröere Israel omnarö arën ök niapënëak yaö mëëaut.

¹⁶ Pötaanök nemtok pim ënëmak nem ngönte aö yesën këëmre këlangön orö morëëpna pötönta ök memaat.”

¹⁷ Pël maan Ananias pi së ka pötak ilëak pim moresiar Sool pim kepönöök mowiak epël mëëa. “Sool, nem karip, Aköp Yesu kamtaöök koirak ngön ök niia pöpök nook nim itöörar nganga sëën Ngëengk Pulö nim lupmeri ilëak peö ëëpënëak wes nemëën yewais.”

¹⁸ Pël maötaring omën pim itöörarë pe ëëëa pömpel ilak unγκön it nganga sa. Pël ëak wal ë tauaan Ananias puuk i momëa.

¹⁹ Pël ëënak Sool pi kaömp nak weëre kosang wa.

Sool pi Tamaskas kak ngönën ök mëëa

²⁰ Sool pi Yesuu ingre mor saurö Tamaskas kak wëaö pöröaring akun nentepar ma nentepar nent wë teëntom Yuta omnaröa ngönën ka wieëautë ilëak Yesuu songönte war wesak omnaröen epël ök mëëa. “Yesu pi Anutu Ruup.”

²¹ Pël maan omnarö pit kat wiak yaan sak epël mëëa. “Elei, omën epop pi Yerusalem kak omën Yesuun yaya yamëëauröaan nga yaaupök kaalak eprek wais tapël ëak wii tëak wak kiri ar yaaö kaöaröa ngësë sëpënëak waisaupök tolël ëak epël ëa?” pël mëëa.

²² Pël ëaap Sool pi weëre kosang pan wesak Yesu pi Kristo Anutu pim Yaö Mëëaup pöta ngönte ök maan Yuta omën Tamaskas kak wëaurö pit ngön kangit mapnaat won ëa.

²³ Wë akun wali yesën Yuta omën ngönënë ngarangkörö pit wa top ëak Sool mëmpënëak ngön ëa.

²⁴ Pöt pi kat wiak wëën omnarö pit Tamaskas ka pöök kël ëmöökö ëm kanrak kët kanaan rö kanë Sool mëmpënëak nga wieima.

²⁵ Pit pël ëaan röök lupöök omën pim karuröak Sool mësak së kolöm ëp kë naëëpök waulak ëm kë kanöök wii ngan ëak wilëngkëël wes momëën ngemë ngentiak oröak sa.

Sool Yerusalem kak wakaima

²⁶ Yerusalem kak sê Yesuu ruuröaring yal mampênëak èen pit pim Yesuu ru sak wêa pöten kaar yema wesak pit piin kas elmêa.

²⁷ Pêl èen Panapas pi Sool koirak Yesuu ngön yaaö omnaröa naë sa. Pêl êak Panapas puuk Sool pim kamtaöök yesem Aköpön itaangkên ngön ök maan Tamaskas kak sê kas köpêl omnaröen Yesuu ngönte ök mëea pöten Yesuu ngön yaaö omnaröen ök mëea.

²⁸ Pêl èen Sool pi pitring wê Yerusalem kak we naöökaan naöök kas naën Yesuu ngönte ök maima.

²⁹ Pêl eimeë Sool pi Yuta omên Krik ngön yauröaring ya mëmpööre ngön nga elö pêl eim wêen pit kangüir pi mëmpênëak nga kup rieima.

³⁰ Pêl yaëen pim ingre moröröak kat wiak Sool koirak Sisaria kak sê wes mëen Tasas pim kakê sa.

³¹ Akun pötak Yutiaare Kaliliire Sameria yang pötê omên Yesuu ingre mor saurö pitêm naë mayaap oröak wiakaima. Pêl éaan pit Aköpê ikanöök wêen Ngëengk Pulöök kaamök elmêen weëre kosang wak ulöl sak wakaima.

Pita pi Inias ompyaö mowesa

³² Pita pi yang poutê Anutuu ingre mor sauröa wêwêatön wa kom ê sak waisak eima. Akun nentak pi Anutuu omnarö Lita kak wêaurö pitêm naë sê oröa.

³³ Pêl êak itaangkên omên namp ingre mor kël waup yapinte Inias pöp wêa. Pi urtak pëen ka urakaimên krismaki 8 êak won saup.

³⁴ Pêl èen Pita puuk piin epêl ök mëea. “Inias, Yesu Kristo ompyaö yaniwas. Pötaan wal êak nim urre korumön ompyaö was.” Pêl maan tapêtakêër wal éa.

³⁵ Pêl yaëen Litaare Seron ka pöteparê omên pörö pit pöpön itenak lup kaip tiak Aköpê ê pêl éa.

Pitaak Tapita öp wes moulmêa

³⁶ Kak nerekê yapinte Yopa pörek Yesuu ingre mor sa öng namp wêa yapinte Tapita, Krik ngöntak Tokas pêl yamêea. Öng pöp pi kêt poutê omnaröaan ompyaö elmêeimeë pit omnant ngöntök yaëen pöt kaamök elmêeim wêaup.

³⁷ Pêl êak akun pötak öng pöp pi yauman nent koirak wel wia. Pêl èen öngörö pit sokur i moirak wak sê ka ngerö ngaarêk nentak sê mowia.

³⁸ Yopa kak pörek Lita kak naë wieëa. Pötaan Yesuu ingre mor saurö pit Pita Lita kak wê pöten kat wiak omên naar wes mëen sê epêl mëea. “Ni tiarip koirak teënt sêpa.”

³⁹ Pêl maan Pita pi wal êak piaripring sa. Pêl êak ka tomök oröön mësak ka kaö ngaarêktakêl isa. Pêl èen öng kapiröröak Pita tekarak ulmêak elre waar ê poë koröpre ulpëen Tokas pim öp wê korir mëak pit menautön pet elmêa.

⁴⁰ Pêl èen Pita pi öngörö waö ê tomökêl momêen yaröön rar rê wesirak Anutuun kimang mëea. Pêl êak sokura ngêsêl kaip tiak epêl ök mëea. “Tapita, wal ê.” Pêl maan öngöp it ngaulak Pitaan itenak wal ê wel aisêa.

⁴¹ Pêl èen Pita puuk moresi moröak wal ê tau moulmêak öng kapiröröre Anutu pim omên muntaröen ök maan ilaan Tapita mës mena.

⁴² Pêl èen Pita pim éa pöta ngönte ulöl sak sêen omên munt narö kêsang pan Yopa kak wêaurö Aköpön kön wi kosang wesa.

⁴³ Pêl éa akun pötak Pita pi Yopa kak pörek omên pol koröpöt ket êëpênëak kopêta yewesa nampê yapinte Saimon pöpring akun wali wakaima.

10

Ensel nampök Koniliasên ngön ök mëea

¹ Sisaria kak omên namp wêa pim yapinte Konilias pi Rom nga omên 100 pöröa wotöököp. Nga omên pörö pit Itali yangerakaan waisa.

² Omên pöp pi ngönênringêp yak pit öngre ruurö Anutuun yaya maim wêaup. Pêl êeimeë omên pöp Yuta omnarö omnantêen ngöntök yaëen kaamök êak Anutuun ök yamêeaup.

³ Kêt nentak wiap kan 3 kilok pötak pi wangerötê yemangk ke pêl êak itaangkên Anutuun ensel nampök sê piin epêl mëea. “Konilias.”

⁴ Pêl maan pi enselêpön itenak kas êak pêlpêl mëea. “E Aköp tol ê?” Pêl maan enselêpök epêl mëea. “Anutu pi nim kimang ngöntök kat wiak nim omên ngöntök yaurö

kaamök yaalmëan pöten itaangkën ompyaö eën puuk kangut nimpnaat.

⁵ Pötaanök ni peene omën narö wes mëen Yopa kak sê omën namp yapinte Saimon, yapin nent Pita, pöp koirak waisëp.

⁶ Omën pöp pi Saimon yapin ngampup pol koröpöt ket eëpënëak kopëta yewesaup pim kaatak wë. Ka pöt i kaö eöökël wia pipët.”

⁷ Pël mëak sêen Konilias pi pim inëen ru naarre nga omën ngönënring namp piiring wëaup pöröen ngön maan sêen,

⁸ Konilias pi pitën enselëpë ngön ök mëea pöt pout ök mëak wes mëen Yopaë sa.

Pita pi wangarötë yemangk pöl ëa

⁹ Omën pörö sê ka urak ëlpamök kan kourak yesem sê Yopa kak temanöm oröak itna pöt këtëp luptak wëen Pita pi Anutuun ngön mapënëak ka kaö kë yesaur ngaarëkël wieëa pörökël isa.

¹⁰ Pël ëak pi këen pan eën kaömp nëmpënëak yeëa. Pël eën pit kaömp kopëta yewasën Pita pi kor wë wangarötë yemangk ke pël ëak itaangkën,

¹¹ kutömwer kan tëen omën nempel poë koröp kaöatë ök nempel irëa. Kaut kong nent ulöp urak wes mëen yangerak irëa.

¹² Pömpelë öngpök animaö ke nampre namp intre imën, kamal pörö wëa.

¹³ Pël eën Pita pi ngön nent epël kat wia. “Pita, ni wal ë narö möak ar ëak nê.”

¹⁴ Pël maan Pita pi epël mëea. “Aköp, ne yok pangk pël naëngan. Omën epot Yuta omnarö tenim naë nga pan wia. Pël eën ne ngaanta nanën yaaup.”

¹⁵ Pël maan ngön tapët kaalak rangk mëea. “Anutu pim kaömp numëak nimpëna pipotön nuuk nga wia pël angan.”

¹⁶ Omën pöt akun nentepar nent oröak teënt kaalak kutömweri isa.

¹⁷ Isën Pita pi wel aisëak pim wangarëta ök itena pöta songönten kön wieim wëen Koniliasë naëaan sa pörö pit Saimon pim kaaten pëel maan omnaröak pet elmëen ka pöta ëmööké ëm kanrak sê taueë,

¹⁸ epël pëlpël mëea. “Omën namp yapinte Saimon, yapin nent Pita, pöp eprek wë ma?”

¹⁹ Pël maan Pita pi omën pim naë oröa pöten kön ya mëneim wëen Ngëengk Pulöök

epël mëea. “Kat wi. Omën naar namp ëak ni nikoirëpënëak waisaurö e wë.

²⁰ Pötaanök wal ëak orö pit koirak pitring sê. Nemtok wes mëen yewaisrek kön selap eëngan.”

²¹ Pël maan Pita pi oröak ngemë pitën epël mëea. “Arim ap weseiman pöp ne epop. Ar tol eënak yewais?”

²² Pël maan pit kangiir epël mëea. “Rom nga omnaröa wotöököp yapinte Konilias puuk ten nim ngësë wes nimëen yewais. Omën pöp pi ompyaö panëep Anutuun yaya maim wëaup. Pël eën Yuta omnarö pit pim wëwëeten itaangkën ompyaö yaaup yak Anutuu ensel nampök ni koirak pim naë sêen nim këmtakaan ngön kat wiipënëak mëea.”

²³ Pël maan Pita pi omën pörö koirak sê piiring ka ura.

Ëlpamök Pitaare omën Yopa kakaan Yesuu ingre mor saurö pit kopëta wesak pitring sa.

²⁴ Pël ëak pit yesem kan kourak sê ka nent ura. Wangam kan yesem Sisaria kak sê oröa. Pël eën Konilias pi pim nanang karuröen ök mëak wa top ëak Pitaan kangk eim wëa.

²⁵ Pël eën Pita pi sê oröak kakaati ilapënëak yaëen Konilias pi koirak ngëengk mowesak rar rë mowesira.

²⁶ Pël eën Pitaak Koniliasën epël ök mëea. “Wal ë. Ne ngëengkëp won, omën nim karip.”

²⁷ Pël mëak piarip ngönngön aö kakaati ilë itaangkën omën kësang pan wa top ëak wëen Pita puuk pitën epël mëea.

²⁸ “Ar ten Yuta omnaröa songönten ëwat wë. Ten omën muntaröaring omnant ngawi eënganëak kan waria. Pël ëautak Anutuuk ne arim naë waisumaaten ngel könöm eënganëak wangarëtak ök neak pet yaalnë.

²⁹ Pötaanök ne arim ngönte kat wiak wa nanuulaan ngar wak yewais. Pötaanök ne pëlpël niamaan. Oröp eënak neen ngön neeaurö?”

³⁰ Pël maan Konilias pi kangiir epël ök mëea. “Ne omën it ngölöp nenten itenak wëen kët akun nentepar nent yes. Pël eënak niin yas niiaut. Pöt epël. Ne wiap kanök 3 kilok pötak Anutuun kimang maim wëen akun tapëtakëer omën poë koröp kölam

panëö wetaö namp nem naë oröak epël ök neeaut.

³¹ 'Konilias, Anutu pi nim kimang ngönöt kat wiak nim omën ngöntök yaauro kaamök yaalmëan pöten itaangkën ompyaö eën puuk ni kangut nimpnaat.

³² Pötaanök ni peene omën narö wes mëen Yopa kak së omën namp, yapinte Saimon yapin nent Pita, pöp koirak waisëp. Omën pöp pi Saimon yapin ngampup pol koröpöt ket eëpënëak kopëta yewesaup pim kaatak wë. Ka pöt i kaö eöökël wia pipët.'

³³ Pël neaan ne nim ngësë teentom ngön wes nimëaut. Pël eën ni ompyaö ëak tenim naë wais oröön ya kë yes. Pötaanök ten Anutuu eöetak wais wa top ëak wë. Aköp pi ngön tol nent ök niamëak niia?"

Pita pi Konilias pim kaataköröen ngönën ök mëäa

³⁴ Pël maan Pita pi ngës rëak epël ök mëäa. "Yaap pan. Anutu pi omnarö mööngkraar kangk naalmëen yaaup.

³⁵ Pi yok pangk omën ke nampre namp, ngön nerre ner pimëen yaya maö ompyaö elmëeim wëäö piporöaan kent yaaup.

³⁶ Anutu pim Israel omnarö tenën ngön ök niiaö pöten ar ewat wë. Pi Yesu Kristo pim ngön ompyaaut war wesak ök niia. Pi omën pouröa Aköp pël sak wëen tiar Anutuuk yal mangkën lup kopëtemer sak öpenaat.

³⁷ Ar Son pim omnarö i momëen omën ompyaaut oröa pöten ewat wë. Pöt Kalili yangerak oröak Yuta yang poutë ulöl sak sa.

³⁸ Ar yok ewat wë. Anutu pi Yesu Kristo Nasaret kakaanëp yaö mëak pim Ngëengk Pulö elmëen weëre kosang kaamök elmëen pi yang poutë ya ompyaö mëmpö yesem Setenë omën utpet mowesaö pörö ompyaö moweseima.

³⁹ Pël eën ten pim ngön yaaö omnarö pim Yerusalemre Yuta yang poutë ëa pöt pout iteneim wëen pit pi këra yetaprak momöön wel wia.

⁴⁰ Pël eën yangaöök wieë ket nentepar nent won sëen Anutuuk wal ë moulmëen omën naröen eö pet elmëa.

⁴¹ Pël ëaup pi Yuta omën pouröa eöetak naröön. Ten Anutu pim ngönöte anëak yaö niiauro tenimtokëer piin itenaut. Pi

weletakaan wal eën ten piiring iire kaömp ngawi naut.

⁴² Pël yeem tenën pim ngön ompyaaut omnaröen ök maö yesem Anutuuk omën öpre wel pourö pim naë ngön ë pet irëpnaat pöta ngönöte omnaröen ök menëak niiaut.

⁴³ Anutu pim tektek ngön yaaö omnaröak epël ëa. 'Omën namp pi Yesuun kön wi kosang wasëpna pöp pim utpetat Anutuuk Yesuu weëre kosangöök ent ë moolapnaat.' "

Ngëengk Pulö köpël omnaröa naë irëa

⁴⁴ Pita pi ngön pöt ök maim wëen Ngëengk Pulö omën pim ngön kat wieim wëäö pöröa naë irëa.

⁴⁵⁻⁴⁶ Pël eën omën pörek wëa pörö pit omën muntaröa kakë ngönötë aö Anutuun yaya maima. Pël eën Yuta omën Yesuu ingre mor saurö Yopa kakaan Pitaaring sa pörö pit Anutuuk Ngëengk Pulö köpël omnarö ulöl wes mena pöten itenak yaan sa. Pël eën Pitaak epël ök mëäa.

⁴⁷ "Ngëengk Pulö ngaan tiarim naë irëa pöl peene pitëm naë yeira. Pötaanök tol eën tiar i nemomëen eëpen?"

⁴⁸ Pël mëak Pitaak pit Yesu pim ru ulöpöökörö pël sak wëa pötaan i momëepënëak maan pël ëa. Pël ëak pit Pita pitring wëwë yeem moulmëak sëpënëak mëäa.

11

Pita pi Yerusalem kak ingre mor sauröen ngön ök mëäa

¹ Yesuu ngön yaaö omnaröere ingre mor sa Yutia yangerak wëauröak köpël omën narö pitta Anutuu ngönöte wa kosang wesa pël aan kat wiak wëen, Pita pi Yerusalem kakë sa.

² Pël eën akun pötak Yesuun kön wi kosang wesa narö ngön ë kosang wesautak Anutuun yaö ëak koröp kaut ila pöröak piin epël mëäa.

³ "Ni tol eënak Anutuun yaö ëak koröp kaut nailënröa naë së pitring kaömpre omnant ngawi yaën?"

⁴ Pël maan Pita pi omnant pim naë oröa pötön ök mëäa.

⁵ "Ne Yopa kak wë Anutuun ök yemaan wangarötë yemangk ke pël ëak itaangkën

omën nempel poë koröp kaöatë ök nempel irëa. Kaut kong nent ulöp urak wes meën kutömweriaan irë nem naë ngentia.

6 Pël eën ne öngpök itaangkën animaö ke nampre namp kosangöökaan kakë, kamalre int pourö omën pömpelë öngpök wëa.

7 Pël eën ngön nent epël yaan kat yawi. 'Pita, ni wal ë narö möak në.'

8 Pël neaan ne epël yemak. 'Aköp, ne pël naëngan. Omën epot Yuta omnarö tenim naë nga pan wia. Pël eën ne ngaanta nanënep.'

9 Pël maan ngön tapët kaalak rangk kutömweriaan epël yenëa. 'Anutu pim kaömp numëak nimpëna pipotön nuuk nga wia pël angan.'

10 Omën pöt akun nentepar nent oröak kaalak sasa kutömweri isa.

11 Pël eën akun tapëtak omën naar namp ëak ka nem wëauta ka kauni wais taueëa. Omën pörö pit Sisaria kakaan omën nampök ne koirak sënëak wes meën waisa.

12 Pël eën Pulöök neen epël ök yenëa. 'Ni omën eporöaring sum. Köpëlöröak ya wesak kön selap eënganok.' Pël neaan ne omën tiarim kar ingre mor sa 6 ëak neering e taua eporöaring së Konilias pim kaatak oröak kakaati ilëaut.

13 Pël eën ensel namp pim kaata kakaati tauaan itaangkën ngön ök mëëa pöt tenën ök yenia. Enselöpök Koniliasën epël ök mëëa. 'Ni peene omën narö wes meën Yopa kak së Saimon, yapin nent Pita, pöp koirak waisëp.

14 Pël eën omën pöpök wais Anutuuk kama niön niire nim kaatakörö ompyaö sënë pöta ngönte ök niapnaat.'

15 Konilias pi enselöpë ngön ök mëëa pöt ök yenia. Pël eënak ne ngës rëak ök yemaan Ngëëngk Pulö ngaan tiarim naë irëa pöl pitëm naë yeira.

16 Pël eën ne Aköp pim ngaan ngön ëa pöten kön yawi. 'Son pi i yaaptak omnarö i momëa. Ën ënëmak nem Pepapök Ngëëngk Pulöök i ket ëak ar nimëëpnaat.'

17 Pël ëaut yak Anutuuk akun tiarim Aköp Yesu Kristo piin kön wi kosang wesa pötak tiarim naë kësangën porpor elniaut ök tapël peene pit kësangën yaalmëën nook tol eën Anutuun kan mowariim?"

18 Pita pi pël maan pit ngön pöt kat wiak pitëm nga ëa pöt sëp wesak Anutuun yaya mëak epël mëëa. "Anutuuk pit wetete mowasën köpël omnaröeta pitëm utpetat kasëng menak wëwë ngölöpta kanöök yes."

Antiok kak ngönën oröa

19 Stiwen wel wiin ngönënë ngaaröak Yesu pim ruurö këëmre këlangön ke nentere nent wa menak rep momëen narö Pinisia yangerakël yesën, narö Saipras kustakël yesën, narö Antiok kakël yesën, pël ëa. Pël ëak pit pötë së wë Yuta omnaröen pëen ngönën ök maima.

20 Ën omën narö Saipras kustakaanre Sairini yangerakëlaan Antiok kakël sa pöröak kopëlöröenta Aköp Yesu pim ngön ompyaut ök maima.

21 Pël eën Aköpök omën pim ngön ompyaut ök maima pöröak weëre kosang mangkën omën kësang pan piin kön wi kosang wesak pim naë rë olëa.

22 Pël eën Yesuu ingre mor Yerusalem kak wëaurö pit ngön pöt kat wiak Panapas Antiok kakë wes meën sa.

23 Së oröak Anutu pim omnarö ompyaö elmëa pöten itenak ërëpsawi ëak Aköpë naë rë olëak öpënëak kosang wesak ök maima.

24 Panapas pi omën ompyaup, kön wi kosang yewesautere Ngëëngk Pulö pim lupmeri peö ëëëaup. Pötaanök omën kësang pan Aköpë ingre mor sa.

25 Pël eën Panapas pi Sool koirëpënëak Tasas kakë sa.

26 Pël ëak koirak kaalak Antiok kakë sa. Pël ëak piarip pörök Yesuu ingre mor sauröaring wë krismaki kopët nenta öngpök omën kësang pan rë mouleima. Pël eën Antiok kak omën wëa pöröak ngës rëak Yesuu ingre mor saö pöröen yapinte Kristoëëro pël maima.

27 Akun pötak Anutuu tektek ngön yaaö narö Yerusalem kakaan Antiok kakë sa.

28 Pël ëaö pöröa tekrakaan omën namp Akapas pi Pulöök elmëen ënëmak yang poutë ngöntök kësangpel orööpna pöta ngönte pitëm tekrak wal ë tauak tekeri wesak ök mëëa. Pël eën ënëmak Klotias Rom omën omp aköp pim wëa akunetak ngöntök pömpel oröa.

29 Pël eën Yesuu ingre mor saurö pit neenem sumatëaan kaut ingre mor sa

pitëm karurö Yutia yanggerak wëa pörö kaamök elmëepënëak ngön kopëta wesa.

³⁰ Pël ëak sum pöt Panapasre Sool mangkën wak Yerusalem kak së Yesuu ingre mor sauröa wotöökörö mena.

12

Erot puuk Sems mënak Pita wii kaatak ulmëa

¹ Akun pötak yang omp aköp Erot pi Yesuu ingre mor sa narö utpet mowasëpënëak ngës rëa.

² Pël ëak maan Sems Son pim nanëp öp wesirën wel wia.

³ Pël ëën pi Yuta omnaröen itaangkën pit pöten kent ëa. Pël ëën kaalak maan Pita wali wak wii tëa. Pël ëa akun pötak kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëëngkët wia.

⁴ Pël ëa akun tapëtak pit Pita moröak wii kaatak moulmëen wëen nga omën 16 pöröak akun nentak kong nent pöröak ngarangk yeem kaalak akun nentak kong nent pöröak së ngarangk yeem pël eima. Anutuu mait elmëa akunet pet irënak Erot pi omnaröa itöök ngön yaatak moulmëepënëak ëa.

⁵ Pël ëën pit Pita wii kaatak moulmëak ngarangk pan ëaap Yesuu ingre mor saurö pitök Anutuun kaamök elmëepënëak kosang wesak kimang maima.

Ensel nampök Pita wii kaatakaan ent ë moulmëa

⁶ Erot pi ëlpamök Pita ngön yaatak moulmëepnaat yak nga omën naar, namp mor nasring wii motëa, namp nasring motëa. Pël ëën rö kan Pita piarpim tekarak ka uraan nga muntarö ka kanrak ngarangk wëa.

⁷ Pël ëaan tapëtakëer Aköpë ensel namp oröön wii kaata kakaati ëwa kësang ëa. Pël ëën enselëpök kuröpweri moröak yaan mowesak epël ök mëëa. “Ni teënt wal ë.” Pël yemaan pim moresiarë wii tëa pöngesiar wilak yangaak ngentia.

⁸ Pël ëën enselëpök epël ök mëëa. “Nim poë koröpö taë wes urak ing körötepar wa më.” Pël maan Pita pi pël yaëën enselëpök kaalak ök mëëa. “Nim ulpëënëp wa mëak nem ënëm wais.”

⁹ Pël maan Pita pim ënëm oröak wë en-selëpë elmëa pöten yaap yeë pël newasën, wangar yemangk pël wesa.

¹⁰ Pël ëak ngarangk rongan nent il wesak së kaalak rongan munt nent il wesak së ka kan aini kosangpelök warieëa pömpel pimënt om tëak yesën itnal oröak sa. Ka kan pömpel Yerusalem kakël ko wesak wieëa. Pël ëak piarip kamtaöök yesem enselëp pi tapëtakëer irikor ëak kö sa.

¹¹ Pël ëën Pita kön tektek sak epël ëa. “Ne peenök kön tektek sak kön yawi. Aköp pi pim ensel namp wes mëen wais ne Erot pim moresiaanre Yuta omnarö pitëm omnant elnëepënëak ëaö pötëëlaan ent ë yeneulë.”

¹² Pi kön tektek sa pet irak Maria, Son yapin nent Maak, pim ëlëpë kaatakë sa. Ka pötak omën kësang pan wa top ëak Anutuun kimang maim wëa.

¹³ Pël ëën Pita pi ka pöta kanrak së körang körang yaalmëen inëen koont namp yapinte Rota pi kanwer motëepënëak wal ëak orö,

¹⁴ kat wia pöt Pitaë ngön köngkömö ëa. Pël ëën pi ërëpërëp pan ëak teëntom kakaati ilë wëauröen, “Pita e ka kanrak taua,” pël mëëa.

¹⁵ Pël maan pit epël mëëa. “Ni kaökaö yaan ma?” Pël maan pi ke urak, “Yaap, e wë,” pël maan pit epël mëëa. “Pipop pim enselëpön yaan.”

¹⁶ Pit pël aim wëen Pita pöp om ka kanwer körang körang maim tauaan orö kanwer të mowiak itena pöt Pita ëën yaan kaö sa.

¹⁷ Pël ëën Pita pi pit ngön ngaarëk wesak apanëak moresring angan elmëak Aköpë wii kaatakaan mësak së wes momëa pöten ök mëëa. Pël mëak epël mëëa. “Ar Semsre pim karuröen ök man.” Pël mëak Pita pi oröak we naöökël sa.

¹⁸ Ëlpam walën ngaarö pit yaan kaö sak Pita talël sa pël mëak ap wesa.

¹⁹ Pël ëën Erot pi omën narö wes mëen Pitaan ap wes pet ira. Pël ëën pi nga omën wii kaatak ngarangk wëaurö koirak omën pöten pël maan ök nemaan ëa. Pël ëën Erot pi pit mëmpënëak mëëa. Pël ëak Yutia yangerakaan Sisaria kakël së wakaima.

Erot wel wia

20 Erot pi Taaare Saiton omnaröaan nga elmëim wëen pit pöta ngönte piiring apënëak wa top ë sê wet rëak Erot pim kaata ngarangkëp Plastas pim naë oröa. Pël ëak piin ngötre kar elmëak Erot pim kööre tok wieëa pöt won wasëpënëak ök mëëa. Pöt tol ëënak? Pit omën omp aköp Erot pim yangerakaan kaömp sum yeëa pötaanök.

21 Pël ëak Erot pi omnarö akun mena. Pël ëak wë akun pöt temanöm sëen pi ë rangiak pim omp ak urtak wel aisëëë ngön kësang pan ök mëëa.

22 Pël yemaan omnarö pit ëlak wiak epël mëëa. “Omën epop omën ngön won, Anutuu apna pöl ya.”

23 Pël yemaan Erot pi ngön pöt kat wiak pimtëen kön wiin isën Anutuu yapinte wa ngep ëa. Pötaanök tapëtakëer Anutuu ensel nampök elmëen pim yaatak iwalörö ka ëak mën ilën wel wia.

24 Anutuu ngönte kaö sak ka poutë sa.

25 Pël ëa pötak Panapasre Sool piarpim yaat pet irak Son, yapin nent Maak, pöp koirak pit pourö Yerusalemään Antiok kakë sa.

13

Soolre Panapas ngönën yaatak wes mëa

1 Antiok kak Yesuu ingre mor sauröa tekarak tektek ngön yaaöre rë yemoula narö wakaima. Pitëm yapinöt epot. Panapasre Simion yapin nent Koröp Koup, piire Lusias Sairini yangrakaanëp, Maneyen Erot yang omp aköp piiring piarip piarip yaaupre Soolre piporö wakaima.

2 Pël ëak ingre mor saurö pit akun nentak Anutuun yaya mapënëak kaömp ngës olëak wëen Ngëëngk Pulöök epël ök mëëa. “Ar Panapasre Sool piarip nem ya mëmpënëak mëëaö pöt menak wes momëëë.”

3 Pël maan pit kaömp ngës olëak om wë Anutuun kimang mëak pitëm moröt piarpim rangk mowiak welaköt elmëak wes mëen sa.

Soolre Panapas Saipras kustak ngön ompyaut ök maima

4 Ngëëngk Pulöök wes momëen piarip Son, yapin nent Maak, pöp ya kaamök

elmëepënëak koirak piaripring yesem Selusia kak sê oröak i kaö wangaöök ilëak sê Saipras kustak oröa.

5 Pël ëak wangaöökaan ngentiak pit Salamis kak Yuta omnaröa ngönën tupötë Anutuu ngön ompyaut ök maima.

6 Pël ëak pit kus pötak ya mëmpö wirö wa pak ëak yesem Pepos kak sê oröak itaangkën Yuta omën namp kak pörek pölangre këap ke nentere nent yaaup wëa yapinte Payesu. Omën pöpök omnaröen, “Ne Anutuu tektek ngön yaaup,” pël kaar maima.

7 Omën pöp pi kus pötakë Rom yang ngarangkëp Sesias yapin nent Polas piiring ngönt rëak wëa. Yang ngarangk pöp pi ëwat panëëp. Pötaanök Panapasre Sool piarpim këmtakaan Anutuu ngönte kat wiipënëak yas mëëautak

8 pölangre këap omën pöp Krik ngöntak Elimas pël yamëëaup pöpök yang ngarangkëp pi Yesuu ngön ompyaut kat wiipënëak piaripön nga mëëa.

9 Pël ëen Sool yapin nent Pool pim lupmeri Ngëëngk Pulö peö ëak wëen Elimas pöpön nga iteneë epël mëëa.

10 “Setenë ruup, ni omnant ompyautëen kööre tok yaaup. Ni kaarötëen wot kaö sak wë saun koireim wëaup. Ni Anutu pim ngön yaapöt wak kaip tiktik ëak nimtë könöökaan kaaröt yaaup.

11 Pötaanök peene Anutu pim weëre kosangta songönte nim naë oröön ni itöörar ngaap sak akun nantë ëwaaten itnaangkën ëëmëët.” Pël yemaan tapëtakëer kepil koutë ök nempel itöörarë kaka elmëen pi talëpök mor yal ëak kan pet elmëepënëak eim wakaima.

12 Pël ëen omën pöten itenak yang ngarangkëp pi Yesuun kön wi kosang wesa. Pël ëen piarip Aköpë ngönte ök yemaan kat wiak yaan sa.

Poolre Panapas Antiok kak Pisitia yangerak ngönën ök mëëa

13 Poolre karurö pit Pepos kakaan wangaöök ilëak Peka kak Pampilia yangerakël sê wangaöökaan ngentiak Son Maak sêp wesak kaalak Yerusalem kakë sa.

14 Pël ëen pitëmënt Peka kak sêp wesak Antiok munterek Pisitia yangerak sê oröa.

Pël äak pit kë yesa akunetak Yuta omnaröa ngönën tuptak ilëak wel aisëa.

15 Pël ëen omnarö Moses pim ngön kosangötre tektek ngön yaauröa ngönöt ngönën pepeweri wia pöt nent sangk kelën kat wia. Pël äak ngönën tup ngarangköröak Poolre Panapas piarpim ngësäl ngön epël wes mëa. “Karaar, arip ngön ompyaö ten lup taë niwesak ök nianë nent wiaan pöt peene ök niaan kat wiinaan.”

16 Pël maan Pool pi wal äak moresring angan elmëak ngës rëak epël ök mëëa.

“Ar Israel omnaröere köpël omën ngönën kat wiaurö, ar kat wieë.

17 Ngaan panëer ten Israelöröa Anutu puuk tenim ëere körööröen yaö elmëen pit akun wali Isëp yangerak yaam wëen Anutuuk kaamök elmëen ulöl panë sa. Pël äaan Anutu pim weëre kosangöök elmëen pit yang pör sëp wesa.

18 Pël ëen Anutu pi pitëm yang pultak eima pötaan könömët wak wëen krismaki 40 äak won sa.

19 Pël ëen ënëmak yang 7 pötë omën Kanan yangerak wëaurö Anutuuk won wes moolëak pitëm yanger Israel omnarö mangkën pit krismaki 450 pël wakaima.

20 Wë ënëmak Israel ngarangk narö moulmëen wë wë ë yesem Samuel tektek omën pöp oröa.

21 Akun pötak pitëm naë omën omp ak namp orööpënëak maan Anutuuk Pensaminë kurtakaan Kis pim ruup, Sool pöp tekeri wes mangkën pöpök Israel omnarö ngarangk äak wëen krismaki 40 äak won sa.

22 Pël ëen Anutu puuk Sool wa moolëak Tewit urtak moulmëa. Pël äak Anutu pi Tewit pimëen epël mëëa. ‘Ne Sesi pim ruup Tewit pim wëwëeten itaangkën ompyaö ëen kent yaalmë. Pötaanök nem ya ngön mema pöt mëmpnaat,’ pël mëëa.

23 Pël äautak Anutuuk Tewit pim ëere körööröa naëlaan Israel omnarö tenim ompyaö niwasëpna namp orööpënëak yaö äa pötak Anutuuk maan Yesu oröa.

24 Yesu naaröön wiaan Sonök Israel omnarö pitëm utpetat kasëng mangkën i momëepënëak mëëa.

25 Pël äak Son pi pim ya pet irëpna akunet temanöm yesën omnaröen epël ök mëëa. ‘Ar neen tol weseim? Ne Anutuu kama

niöpënëak Yaö Mëëaö pöp wasngan. Ar kat wieë. Omën namp nem ënëm yewais pöp pi omën kësangëp. Ne utpet epöpök yok pangk pim ing körötepar wii nemowilngan. Omën pöp arim kor wakaima pöp.’

26 “Karurö, Apramë ëaröere köpël omën ngönën kat wiaurö, ar kat wieë. Anutuuk tiar utpetatë naëaan niöpëna pöl pet elnia ngön pöt tiarim naë yaarö.

27 Omën Yerusalem kak wëauröere pitëm wotöökörö pit omën pöpë songönten këëkë kön nawiin äa. Pël äak pit tektek omnaröa ngönöt pitëm kë yesaö akunatë ngönën pepeweri sangk kelak pötë songönötta kön nawiin wel wiipëna ngön yaatak moulmëa. Pöt tektek omnaröak ngön pël ëëpnaat äa pöt kë oröa.

28 Pit Yesu pim saun nent nokoirënrek om pas Rom yang ngarangkëp Pailatök këk maan möön wel wiipënëak ke urak mëëa.

29 Pit tektek ngön yaaö omnaröa pimëen ngön äa pöt pout elmë pet irak këra yetaprakaan ent äak së yangaöök weera.

30 Pël ëen Anutuuk weletakaan wal ë moulmëa.

31 Omën wet rëak piiring Kalili yangerakaan Yerusalemë sa pörö pit kët selap piin iteneima. Pël äa omën pöröak pöta ngönte Yuta omnaröen ök maim wë.

32-33 Pël ëënak tenök Aköpë ngön ompyaut arën epël ök niaim. Omën pipëten Anutuuk tiarim ëaröen ök mëëaut peene pitëm ruure ëarö tiarën ök yenia. Pi Yesu wal ë moulmëa pötak tan pep Sam pöweri tan 2 pöta lupët epël ya.

‘Ni nem Ruup.

Peene kët eptak ne nim Pepap pöt pet yaalmë.’

34 Anutuuk pi weletakaan wal ë moulmëaup. Pötaanök kaalak wel wiak söp naëpan. Anutuuk pim ngönte pil ök mëëa.

‘Nem Tewiten kup mowia pöt ne wëwë ompyaö pöt nimpaat.’

35 Pël ëen tan munt nent Tewit puuk Anutuun epël mëëa.

‘Ni nim ya omën ompyaup welaaröa kaöök wieë söp ëëpënëak nenëaan äan.’

36 Pël retëng äak omën omp aköp Tewit pi Anutuuk ya ngön mëëa pöt omën pimoröa öngpök mëneim olëak wel wia. Pël ëen pit

pim ëere körööröa naë yang kel weerën pim koröpö yangaöök wieë söp ëa.

³⁷ Ën Tewit pim mëëa pöp yangaöök wieë söp naën Anutuuk wal ë moulmëaup.

³⁸ Pötaanök ar këëkë ewat seë. Ten arën epël ök niaim. Omën pöpök arim utpetat wa niolëaut.

³⁹ Moses pim ngön kosang pötak arim utpetat ent ë niolëak ar omën wotpil pël naniwasën. Omën pöpök omën pouröa utpetat ent ë niulaan piin kön wi kosang mowasën puuk, 'Nem omën wotpilörö,' pël niaim wë.

⁴⁰ Pötaanök ar këëkë ngarangk yeemak ön, tektek ngön ëa pöt arim naë orööpanëën. Pit epël ëa.

⁴¹ 'Kat wieë, ar Anutuun ökre was yaaurö.

Ar itenak yaan sak wel wiinëën.

Ne omnant arim tekarak eëmaatep ar yok pangk kön wi kosang newasngan.

Ën omën nampök pöten ök niaan yok pangk yaap ya pël newasngan.' "

⁴² Pool pi ngönën ök mëak piar Panapas kakaatiaan orööpënëak yaëën omnarö pit epël mëëa. "Kaalak kë yesa akun muntetak ngön pipot ök nian."

⁴³ Pël mëak ngönën tuptakaan tomökël oröa. Pël ëën Yuta omën naröere kopël ngön kat wia narö pit Poolre Panapas piarpim ënëm sa. Pël ëën piarip ngönën ök mëak pitëm lupöt es nga mowasën pit weëre kosang Anutuu ulöpre moup pötak öpënëak mëëa.

⁴⁴ Kë yesa akun muntetak ka pöökë omën pourö Anutuu ngönte kat wiipënëak wa top ëa.

⁴⁵ Omën kësang pan së wa top ëën Yuta omën narö pit itenak piarpimëën ya sangën ëa. Pël ëak Pool pim ngönten wak irëak koröp kolak mëëa.

⁴⁶ Pël ëën Poolre Panapas piarip kas köpël ngön epël mëëa. "Yaap, tenip Anutu pim ngönte wet rëak ök niiaut. Pël ëautak ar kasëng menak Anutuuk wëwë ompyaut nimpëna pöt pangk naën pël pet yaë. Pötaanök tenip ar sëp niwesak köpël omnaröa ngësë sënaat.

⁴⁷ Aköpök ngönën pepeweri epël retëng ëak ten nina pöt yaapët pötaanök.

'Nook ar köpël omnaröa es ëwaö pël wes yanuulë.

Pötaanök ar ëwa ngön pöt yang poutë ök më pet irën pöt Anutuuk pit kama moöpnaat.' "

⁴⁸ Pël maan köpël omnarö pit ngön pöt kat wiak ya kë sak Anutuu ngönten ompyaö pan pël mëëa. Pël ëën Anutuu wëwë kosangtaan yaö elmëa pörö piin kön wi kosang wesa.

⁴⁹ Pël ëën Anutuu ngönte yang pörek ulöl sak sa.

⁵⁰ Pël ëën Yuta omën narö pit öng kaöarö ngönën wak wëauröere kak pörekë kaöarö es nga mowasën Poolre Panapas utpet panë mowesak waö elmëen pitëm yang pör sëp mowesak sa.

⁵¹ Pël ëën piarip pitëm utpetat wieëa pötë ökre was ëak piarpim ingesiarëaan yangre ulölöt kerë ngep elmëak Aikoniam kakë sa.

⁵² Pël ëën Yesuu ru Antiok kak wëaurö pit ërëpsawiarang wëën Ngëëngk Pulö pitëm lupötë peö ëak wiakaima.

14

Poolre Panapas Aikoniam kak ya mëna

¹ Poolre Panapas piarpim Antiok kak ëa pöl kaalak Aikoniam kak pörek ëa. Piarip Yuta omnaröa ngönën tuptak ilëak ngönën ök maan pit piarpim ngön pöten kat wiin ompyaö panë ëën omën kësang pan Yuta omën naröere köpël omën narö pit Yesuun kön wi kosang wesa.

² Pël ëën Yuta omën piarpim ngön wa yoolëaurö pit köpëlöröen këk maan Yesuu ingre mor sauröen kaaöre këëpöt elmëa.

³ Pël ëën piarip Aikoniam kak akun wali wë Aköpë ngönte ök mapnaaten kas naën Yesuuk weëre kosang kaamök elmëaan retëng ke nentere nent weëre kosang panëët mëna. Piarpim ya ke pël mëna pötak Aköpë lup sant pömpel kësang pan pitëm naë wia pöta ngönte yaapët pet elmëa.

⁴ Pël ëa akun pötak ka pöökë omnarö pit kom ëa. Narö Yuta omnarö pitëm ënëm ëa. Ën narö pit Yesuu ngön yaauwaar piarpim ënëm ëa.

⁵ Pël ëën Yuta omnaröere köpëlörö pit pitëm kaöaröaring wa top ëak Poolre Panapas utpet mowasëpënëak ngön ëak kël mööpënëak mëëa.

⁶ Pël eën piarip kat wiak kas së Likionia yangerak Listraare Tepi ka kaö pöörarë sa. Pël äak pöörarë naë ka kot wieëa pötë wa pakpak ëeim wakaima.

⁷ Pël ëeimeë Yesuu ngön ompyaut ka pötë ök maim wakaima.

Poolre Panapas Listraare Tepi pöörarë ya mëna

⁸ Listra kak pörek omp namp ingesiar utpet ëaup wëa. Omën pöp pi ëlëpë yaatakaan pël äak oröaup yak kan naënëp.

⁹ Pi wel aisëë Pool ngön ök yaan kat wieëa. Pël eën Pool pi omën pöpön itaangkën pi Yesuuk ompyaö mowasëpnaat pöt kön kosang wieëa. Pël eën Pool pi it kökö ngëneë kosang wesak epël mëëa.

¹⁰ “Ni wal äak nim ingesiar mëngkre mëngk mësäak tau.” Pël maan omën pöp pi teëntom wal äak yok kan ing yaap ëa.

¹¹ Pël eën Likionia yang pörek wëaurö pit Pool pim ëaö pöten itenak pitëm ngönrak ngön äak epël aö sa. “Ëlarörö pit omën möönre koröp wak tiarim tekrak oröak wë.”

¹² Pël mëak pit Panapas pöpön pitëm ëlar nampë yapinte Sus pöpë ngamp mëëa. Pël äak Pool pöp pi ngön kaö yaaup pël mëak pitëm ëlar nampë yapinte Emis pöpë ngamp mëëa.

¹³ Pël eën pitëm ëlar Sus pöpë tupët ka pöökë wilëngkëël wieëa. Tup pöta ngarangkëpök pol purimakaö omp narö wak këra puut wii mëak öngö moutak ka kaö pöökë ëm kanrak wak së omnaröaring wa top äak pol pörö möak piarpimëën kiri ar ëëpënëak ëa.

¹⁴ Pël eën Poolre Panapas piarip pöt kat wiak pitëm elmëëpënëak ëa pöten kaaö yaë pël pet elmëak ulpëënaar wa keliak pitëm toköök së ngön äak epël mëëa.

¹⁵ “Ar pël ëëngan. Tenip omën arim karaar. Tenip arën ngön ompyaut omën utpet pipot sëp wasënëak ök niaim. Pël eën ar lup kaip tiak Anutu wëwë pepappim naë önëak niaim. Pi kutömre yangre i kaö epot ket äak pötë omën wia epot ket ëaup.

¹⁶ Yaap, omnarö pit ngaan pitëmtë könöök omnant yaëën pi it mongnaan ë seima.

¹⁷ Pël ëaatak pi akun poutë ompyaö elmëeim wiak pi yaap wë pöt pet elmëëima.

Pi mopöök kopiimor elmëën kaömp këët orööpna akunet yemangk. Pël eën pöt nak kep äak wë ërëpsawi eim wë.”

¹⁸ Pël mëak piarpimëën kiri ar ëëpënëak ëa pötaan ke panë urak maan sëp wesa.

¹⁹ Yuta omën narö Antiokre Aikoniam ka pöörarëaan së omnaröen këk maan pit Pool kël möak wel wia wesak weruak kaöökë wilëngkëël koliil së moolëak kaalak kakë sa.

²⁰ Pël eën Yesuu ingre mor saurö pit së pi tekrak ulmëak wëën wal äak kaalak kakë sa. Pël äak ëlpamök Panapas koirak Tepi kakë sa.

²¹ Pël äak piarip ngön ompyaut ök maim wëën ka pöökë öngpök omën kësang pan pit kat wiak Yesuu ënëm ëa. Pël eën piarip kaalak Listraare Aikoniam kak së wë kaalak Antiok Pisitia yangerak wieëa ka pötakël sa.

²² Yesem Yesuu ingre mor sauröen ngön kosang wesak epël ök maö sa. “Tiar Anutuuk wa ngaöök nimëëpënëak kent yeë pöt wet rëak e wë eprek këëmre këlangönë rangk öpenaat. Pötaanök ar kön wi kosang yewesautak kosang sak ön.”

²³ Piarip ök maö yesem ka poutë ingre mor saurö pitëm wotöökörö moulmëak piarip kaömp ngës olëak Aköpön kimang ngöntak mëak pitëm kön wi kosang yewe-saup pim naë wa moulmë sa.

Poolre Panapas kaalak Antiok kak Siria yangerakë sa

²⁴ Ënëmak piarip kaalak Pisitia yangerak së oröak yesem Pampilia yangerak së oröa.

²⁵ Pël äak Peka kak ngönën ök mëak Atelia kak së oröak,

²⁶ wangaö wak kaalak yesem Antiok kak së oröa. Kak pörekök ingre mor sauröak Anutuu lup sant pöta öngpök wa moulmëak wes mëën sa. Piarip ya ngön mëëa pöl mëmpö së pet irak kaalak së piarpim ya ngön wak saö pörek së oröa.

²⁷ Pël äak ingre mor saurö wa top elmëak Anutuuk kaamök elmëëaan piarpim ya mëmpö ima pötë ngönötre ën köpël omnarö Anutuuk kan të mowiin piin kön wi kosang wesa pöta ngönöt ök mëëa.

²⁸ Pël äak piarip akun wali pan Yesuu ruuröaring pörek wakaima.

15

Ngönënë wa top kësangpel Yerusalem kak oröa

¹ Yesuu omën narö Yutia yangerakaan sê Antiok kak oröak ingre mor sauröen epël ök maima. “Ar Moses pim ngön ë kosang wesa pöt ngar wak arim koröp kaut nailën ëënë pöt Anutuuk yok pangk kaalak naniöpan.”

² Pël maan Poolre Panapas ngön pöten kaaö ëak piarip pitëmëen ngön kosang kaö pan ëak piaripring ngönngön apanëak nga mëëa. Pël ëen ingre mor saurö pit Poolre Panapas piarip omën naröaring Yerusalem kak sê Yesuu ngön yaauröere wotöökörö pitring ngön pöt wotpil wasëpnaan sëpënëak mëëa.

³ Pël ëak ingre mor saurö pit wes momëen yesem Pinisiaare Sameria yang pötë ingre mor sa pöröen köpël omnarö Yesu pim ënem sa pöten ök maan pit ërëpërëp pan ëa.

⁴ Pël ëen pit Yerusalem kak sê oröön Yesuu ngön yaaö omnaröere wotöököröere Yesuu ingre mor saö muntarö pit itenak yoöre ërëp kaö mëëa. Pël ëen piarip Anutuuk kaamök elmëaan piarpim ya mëmpö ima pötë ngönöt ök mëëa.

⁵ Pël ëen Yesuun kön wi kosang wesa narö Parisi pöröak wal ëak epël mëëa. “Ar pitëm koröp kaut ilak Anutuun yaö mowesak Moses pim ngön ë kosang wesauta wia pöl ëëpnaan ök maë.”

⁶ Pël maan Yesuu ngön yaauröere wotöökörö pit ngön pöt ëak söë wasëpënëak wa top ëa.

⁷ Pël ëak pit ngön selap aim olëak Pita pi pitëm tekarak wal ë tauak epël ök mëëa. “Nem karurö, ar ëwat wë. Ngaanëër Anutuuk tiar ya kom ë ninak neen köpël omnaröen ök maan pit kat wiak kön wi kosang wasëpënëak neeaut.

⁸ Anutu tiarim lupötön ityeengkaupök tiarimëen elnia pöl Ngëëngk Pulö köpël omnarö mena. Pim elmëa pötak pitëmëen ya kè sa pöt pet yaalni.

⁹ Pi tiarën nal elniak pitën nal naalmëëpan. Won. Pit piin kön wi kosang mowesa. Pötaanök pitëm lupöt kölam mowesa.

¹⁰ Pël yaalniin oröp ëënak ar Anutuun ököök elmëënëak yeë? Tiarim ëaröa eima

pöl tiarta Moses pim ngön ë kosang wesa pöta ënem naën yaaurö. Ngön ë kosang wesa pöt tiarim kasngelötë omën könöm nant weta pöl wetak imaut. Pötaanök könöm tapöt kaalak Yesuu ingre mor saurö er mowafngan.

¹¹ Tiar epël kön wi kosang wesaut. Aköp Yesu pim lup sant pötak Anutu tiar ni-waupök omën pöröeta yemoö.”

¹² Pita pi pël maan wa topöök wëaö pörö ngön naën wëen Panapasre Pool piarip piarpim ya mëmpö yesën Anutuuk kaamök elmëen köpëlöröa itöök ya retëng nant mëmpö ima pötë ngönte ök maan kat wia.

¹³ Pël ëak Sems pi epël mëëa. “Karurö, ar nem ngönte kat wieë.

¹⁴ Anutu puuk wet rëak köpël omnarö pimtëen wesak mokoira pöta ngönte Simon yapiin nent Pita puuk ök niaan kat yawi.

¹⁵ Anutuu këmtakaan tektek ngön yaaurö pitëm ëa pötëët ök yenia. Pöt epël ëa.

¹⁶ ‘Aköp pi epël ya.

“Ne ënemak kaalak waisak omën omp ak Tewit pim ka töölak wia pipët köpre mor ëak

ka pöta omnant köt sa pipot ngolöp ngolöp wesak wa wesir ulmëëmaat.

¹⁷ Pötaanök omën muntarö pit ne pitëm Aköp neen ngaöl elnëëpnaat.

Köpël omën tapörö nemëen wesak yaö we-saurö.”

¹⁸ Aköp ngaanëër pan ngön pöt tekeri wes wiaupök peeneeta tapël ya.’

¹⁹ Pël yaatak ne kön epël yawi. Köpël omën narö lup kaip tiak Anutuu ngësël ko yawi piporö tiarök kaalak könömër nemangkan.

²⁰ Köpëlörö pit omp ak kaarkaaröröaan animaö kiri ar ëak wak në imeë, öngre omp nga ë, animaurö iit orööpanëak nailën om ar ëaut në, ën animauröa iit në, pël eim wë pöt sëp wasëpnaan pep retëng ë mempen.

²¹ Köpëlörö pit Yuta omnarö ya utpet mowesak omën pipot ëëpan. Yuta omnarö pit omën pipot Moses pim pepeweri retëng ëa pötön ngaantakëër iteneë kè yesa akun poutë ngönën tupötë sê ilëak sangk kelak kat wieim wë. Pötaanök tiar kan kosang mowariipnaan.”

Pit köpël omën ingre mor sauröa ngësël pep wes mëa

²² Pël mëak Yesuu ngön yaaö omnaröere wotöököröere ingre mor saö muntarö pit ngön kopëta wesak omën naar Poolre Panapasring Antiok kakë sêpënëak yaö mëëa. Pël ëën Yutas yapin nent Pasapasre Sailas piarip sa. Omën pöaar ingre mor saö pöröa wotöökaar.

²³ Piarip sêpënëak yaëen pep newer epël retëng ëak piarip mena. “Ten Yesuu ngön yaaöere wotöök arim karurö, tenök arimëen pep epwer retëng ë yaningk. Ar köpëloröa öngpökaan ingre mor sak Antiok kakre Siria yangerakaan Silisia yangrakë wëaurö arën yowe yeniak.

²⁴ Tenim naëaan omën narö wais arën ngön ke nampnampöt ök niak arim könöt wa irikor elnia pöt yaan kat yawi. Piporö tenök arim ngësë wes namëen.

²⁵ Pötaanök ten wa top ëak lup kopëtemer sak omën epaar wes mëen arim ngësë yewais. Piarip Panapasre Pool tiarim kar ompyauwaar piaripring wes momëen yewais.

²⁶ Panapasre Pool piarip tiarim Aköp Yesu Kristo pim yaatak wë kö sêpnaaten kön selap naën yaaauwaar.

²⁷ Yutasre Sailas pöaar arim ngësë wes mëen yewais. Pël ëak tenim ngön pepeweri retëng ëan pöt piarpim këmtakaanta ök niapnaat.

²⁸ Ten Ngëengk Pulööring kön kopëtaö wesak wë. Pötaanök Yuta omnaröa yaë pöl könöm muntat naningkan. Ar omën epotökëer eim ön.

²⁹ Omp ak kaarkaaröröaan kiri ar ëaut nënganok. Ar Animauroa iit nënganok. Animauro iit orööpanëak nailën om ar ëaut nënganok. Öngre omp nga ëënganok. Ar ngarangk këëkë ëak omën pipot keker elmëim önë pöt ompyaö önëët. Yowe pan. Ompyaö ön.”

³⁰ Pit pepewer pël ëak mangkën wak Antiok kak sê oröön Yesuu ingre mor saurö wa top ëen pep pöwer mena.

³¹ Pël ëen pep pöweri ngön wieëa pöt sangk kelak pit ngön ompyaö pöt kat wiak ërëpërëp kaö ëa.

³² Pël ëen Yutasre Sailas piarip Anutu pim tektek ngön yaaö omnaar pël sak wë

akun wali pan ingre mor sauröen ngönën ök maim wë taë mowesa.

³³ Piarip Antiok kak pörök akun wali wakaim wiak sêpënëak yaëen ingre mor sauröak kan yaö mëak wes momëen saö pöröa ngësël sa.

³⁴ [Pël ëautak Sailas pi pimtë kentöök Antiok kak om wakaima.]

³⁵ Pël ëen Poolre Panapas Antiok kak om wë ingre mor saö naröaring omën muntarö rë mouleim Aköpë ngönënte ök maim wakaima.

Poolre Panapas kom ëa

³⁶ Wakaim wiak ënëmak Pool puuk Panapasën epël ök mëëa. “Tepër kaalak ka poutë yesem ingre mor sauröen itaampö sêpa. Tepër ngaan pitën ngön ompyaut ök mëëaut. Pötaan pit ompyaö wë ma utpet wë pöten itaampëaan.”

³⁷ Pël maan Panapas pi Son, yapin nent Maak, pöp koirak piaripring sêpënëak maan,

³⁸ Poolök epël mëëa. “Omën pipop ngaan Pampilia yangerak sê ök ë nimëaup. Pötaan tepërring nasëpan.”

³⁹ Pël mëak piarip ngön nga yaalem wiak kom ëak Panapas pi Maak koirak wangaöök Saipras kustakël sa.

⁴⁰ Pël ëen Pool pi Sailas koirak piarip sêpënëak yaëen ingre mor saurö pitök Aköpë lup sant pöta öngpök moulmëak wes mëen sa.

⁴¹ Siriaare Silisia yang pötë yesem ingre morörö taë mowasö sa.

16

Timoti pi Poolre Sailasring sa

¹ Poolre Sailas piarip Tepi kak sê wë olëak Listra kak sê oröa. Pël ëak itaangkën omën Yesuun kön wi kosang yewesaö namp wëa pim yapinte Timoti. Pim ëlëp Yuta öngöp tapël Yesuun kön wi kosang yewesaup. Ën pim pepap pöt Krik ompöp.

² Ingre mor sa Listraare Aikoniam ka pöörarë wëa pöröak Timoti piin, “Omën ompyaup,” pël maima.

³ Pötaanök Pool pi Timoti piiring pim yaatak sêpënëak kön wia. Pël ëen Yuta omën ka pötë wë seëaurö pit Timoti pim pepap Krik omnamp yak kön selap ëa. Pöt tol ëënak? Pit Anutuun yaö ëak koröp

kaut nailënörö. Pötaanök Pool puuk Timoti koröp kaut ila.

⁴ Pël äak pit ka poutë yesem Yerusalem kakaan Yesuu ngön yaaö omnaröere wotöököröa ngön emön ë mena pöt ingre mor sauröen ök mëak ngar weim öpënëak mëäa.

⁵ Pël ëen ingre mor sauröa kön wi kosang yewesa pöt kaö sëen kët poutë omën muntarö yal mangkën selap sa.

Pool pi Masetonia kak wangerötë yemangk pöl ëa

⁶ Ngëengk Pulöök Esia yangerak së ngön ök mapanëak nga maan pit om yesem Prisiaare Kalesia yang pöraarël sa.

⁷ Pël äak pit Misia yangera kautak së oröak Pitinia yangerakël sëpënëak yaëen Yesuu Pulöök kan mowaria.

⁸ Pël ëen pit Misia pörekaan el wesak Troas kak së oröa.

⁹ Pël äak rö kan Pool wangerötë yemangk pöl äak itaangkën Masetonia omën namp pim naë wais tauëë kosang wesak epël ök mëäa. “Ni i kaö olëak Masetonia yangerak wais ten kaamök elniim.”

¹⁰ Pël yemaan Pool pi itenak ten Sailasën ök niaan Anutuuk Masetonia yangerak ngön ompyaut ök manëak yas yenia pël wesak sënëak teëntom ko äaut.

Litia pi Pilipai kak ingre mor sa

¹¹ Ko äak wangaöök ilëak Troas kakaan Samotres kustak së oröak ëlpamök Niapolis kak së oröak,

¹² wangaöökaan ngentiak pörekaan yangerak së Pilipai kak së oröaut. Ka pö Rom omnaröa wëau, Masetonia yang pörökë ka kaöaö. Pöök ten akun selap selap wë,

¹³ kë yesa akunetak ka emöökë em kanërak wele rëak imeri saut. Ten kat wiin Yuta omnarö pit pörök Anutuun ök yamëäa. Pël äaut yak së itaangkën öng narö wais wëa ëen pitring wel aisëak ngönaak äaut.

¹⁴ Pël ëen öng pöröa naë Tiatira kakaan öng namp poë koröp köp möömaap ëa ompyaut ket yeem mon yewaup yapinte Litia pi Anutuun yaya yamëäaup. Aköpök lupmer kaip motiin Poolë ngön ök yamëäa pöt këëkë kat wiak kön wi kosang yewas.

¹⁵ Pël ëen piire pim kaatakörö i momëen öng pöpök tenën epël yenia. “Ar neen kön

wiin, Aköpë ënëm yes pöt, nem kaatakë waisëe.” Pël niak ke yaurön ten pim ngönte ngar wak piiring saut.

Pit Poolre Sailas Pilipai kak wii kaatak ulmëa

¹⁶ Akun nentak ten yang lup Yuta omnaröa Anutuun ök yamëäautak yesem koont urmerap pim lupmeri wëaö namp koiraut. Urmer pöp piiring wë omën orööpnaatön ök më pël yaaup. Pël ëen omën kësang pan pitëm naë omnant ënëm orööpnaatön puuk itenak yemaan sumat mangkën pim ngarangk yaaurö pit mon kësang pan weim yeäa.

¹⁷ Koont pöp tenim ënëm yewaisem ngön äak epël aö yewais. “Omën eporö Anutu O Ngaarëkëpë ya omnarö. Pitök Anutuuk kama niöpna pöta ngönte ök niaaö yaaurö.”

¹⁸ Kët ël epotë pël aimën Pool pi kaaö ëen kaip tiak urmerapön epël yema. “Ne Yesuu weëre kosangööring yeniakerek koont pipop sëp mowesak oröak së.” Pël maan tapëtakëer koontup sëp wesak oröak yes.

¹⁹ Oröak sëen koontupë ngarangkörö pit itaangkën pitëm ngaanë mon yewa pöl kaalak naöpanëen yeäa. Pël ëen Poolre Sailas moröak ka tomök së kaöaröa naë ngön yaatak yemoulmë.

²⁰ Pël äak ngön ë pet yairauröen epël yema. “Iteneë. Yuta omën epaar ieping äak wëwë utpetat tiarim tekrak wais yawi.

²¹ Pël äak piarip tiar Rom omnaröa ëënganëak nga wieäaut pet elniak ënëm ëëpenëak yenia.”

²² Pël maan omën ngön pöt kat wia pörö pit pourö el sak maan ngarangköröak ulpëënaar keli moolëak pitëm nga omnaröen maan pës yemomö.

²³ Pël äak utpet mowesak wii kaatak moulmëak ka pöta ngarangkëpön këëkë pan ngarangk ëëpënëak ök yema.

²⁴ Pël maan wii kaata ngarangkëp kat wiak wii kaata ka kakaati panëëtak së moulmëak ingesiar këra uamngesiarë tep mö mowia.

²⁵ Röök lupöök Poolre Sailas Anutuun kimang mëak rangk tan yemaan wii omnarö kat wiaan,

²⁶ tapët pöt moup kësang nempel möön wii kaata wapöt tiak së yengentiin ka

kanöt téak yesèn wii omnaröa morötë wii téa pötta wilak sa.

²⁷ Pël èèn wii kaata ngarangkëp pi ka ureimaurekaan wal ëak itena pöt wii kaata kanöt të wiaan itenak wii omnarö oröak kas sa pël wesak yepatöökaan öpwer téak pimtok pimënt wesirëpënëak ëa.

²⁸ Pël yaëèn Poolök ngön ëak epël mëëa. “Nimtok nimënt utpet wasngan. Ten pourö e om wë.”

²⁹ Pël maan wii kaata ngarangkëp pim ya omën nampön maan esuwes mangkën wak pöömpö kakaati ilëa pöt kas ëak reireë urö Poolre Sailasë naë së ngentia.

³⁰ Pël ëak piarip koirak tomök orö epël ök mëëa. “O nem kaöaar, ne tol yaal èënak Anutu pi ne kama neöpën?”

³¹ Pël maan piarip epël ök mëëa. “Ni Aköp Yesuun kön wi kosang wasumë pötak niire nimorö Anutuuk kama niöpnaat.”

³² Pël mëak piarip Aköpë ngönte piire pim kaatak wëauröen ök mëëa.

³³ Pël maan röök tapëtakëër pi piarip koirak së piarpim pës momöaut i moirën teëntom piire pimorö i momëa.

³⁴ Pël elmëen pi piarip koirak pim kaatak së ulmëak kaömp menak piire pimoröa Anutuun kön wi kosang wesa pötaan ërëpsawi kaö ëa.

³⁵ Pël ëak wëen ëlpamök ngön ë pet yairaurö pitök polis narö wes mëen së epël ök mëëa. “Ni omën epaar wes momëen sëpën pël ya.”

³⁶ Pël maan wii kaata ngarangkëp pi ngön pöt kat wiak Poolön epël mëëa. “Ngön ë pet yairaurö pit ne arip wes nimëëmëak ya. Pötaanök wes nimëëmaatak lup wiaptaring sën.”

³⁷ Pël maan Pool pi polisöröen epël mëëa. “Tenip Rom omën sauwaarök tenpim saun nant wiaan pöt pit yok pangk ngön yaatak niulëak tekeri wasëpnaatep pit köntak tenip pouröa ëöetak niulëak pës nimöak wii kaatak niulëaurö. Pël ëautep peenök kaalak ëlëëp wes nimëëpënëak ëa ma? Pël naëngan pan. Pitëmtok waisak wes nimëen öröönaat.”

³⁸ Pël maan polisörö pit piarpim ngön pöt kat wiak së ngön ë pet yairauröen ök maan pit kat wia pöt Rom omnaarök ëa. Pël èèn pitëm utpet elmëa pöten kön wiak kas ëa.

³⁹ Pël ëak pit së yaköm köm mëak wii kaatakaan wes mëen oröa. Pël èèn piaripön epël ök mëëa. “Arip yok pangk ka epö sëp wesak sën ma?”

⁴⁰ Pël maan piarip wii kaat sëp wesak Litia pim kaatak së ingre mor sauröen itenak wa korkor ngön mëak sa.

17

Tesalonaika kak Poolre Sailas mööpënëak ëa

¹ Poolre Sailas piarip së Ampipolisre Apolonia ka pöorar il wesak Tesalonaika kak së oröa. Kak pörek Yuta omnarö pitëm ngönën tupët wieëa.

² Pël ëak Pool pim yaaul Yuta omnaröa ngönën tuptak së ilëak ngönën pepeweri ngön wia pöt omnaröaring aima. Pi kë yesa akun nentepar nent pötë öngpök pël eima.

³ Pi Anutuu ngönta songönte werak epël ök mëëa. “Anutuuk Kristo pim Yaö Mëëaö pöp këlangön kat wi yesem wel wiak kaalak wal ëëpënëak mëëaup. Yesu nem peene ök yeniak epop pi Kristo Anutu pim Yaö Mëëaup.”

⁴ Pël maan pitëm naëaan omën narö pit kat wiak wa yaap wesak Poolre Sailas piarpim ngësël rë olëa. Pël yaëèn Krik omën Anutuun yaya maim wëaö naröere öng isa narö pitta tapël ëa.

⁵ Pël èèn Yuta omnarö pit pöten itenak ya sangën èèn omën utpet kan paspas eim wëaö naröen maan pitök omën ka pöök wëa muntarö koirak ëlakëlakëër Sesonë kaatak së Poolre Sailas ngön yaatak moulmëëpënëak kaata kanöt të moolëa.

⁶ Pël ëak Poolre Sailas won èèn ap wesak Sesonre ingre mor saö narö koirak ka ngarangköröa ngësë weruak yesem ngön ëak epël maö sa. “Omën pöaar utpet petpet ë ka nantë imauwaarök eprek wais oröön,

⁷ Sesonök pim kaatak koirak së ulmëak wë. Omën pöaar piarip Rom omën omp aköp Sisa pim ngön ë kosang wesaut ilak omën omp ak ngolöp namp yapinte Yesu pim ënëm ëëpënëak ök aö yaauwaar.”

⁸ Pël maan ka ngarangköröere omnarö pit ngön pöt kat wiak yaan kaö sa.

⁹ Pël ëak Sesonre piiring wëaurö pitëm naë oröa pöt kaalak örööpanëak pitëm naëaan sumat wak wes mëen sa.

Poolre Sailas Peria kak ya mäna

10 Rö kan tapöök ingre mor saurö pit Poolre Sailas wes meän Peria kak sê oröak Yuta omnaröa ngönên tupatak sê ilêa.

11 Omên pörek wêaurö pit ngön kat yawiaurö, Tesalonaikaaröa ök wonörö. Pit Anutuu ngönte kat wiipênêak kent êak kêt poutê ngön pöten yaap ma kaar pöten itaampênêak ngönên pepat wak iteneima.

12 Pêl êak Yuta omên naröere Krik öng yapinring naröere omp narö pit selap Yesuun kön wi kosang wesa.

13 Pêl êên Yuta omên Tesalonaika wêaurö pit Pool Peria kak wê Anutuu ngönte ök yamëem wêaut kat wiak kak pörek sê piarip utpet mowasêpênêak omnaröa könöt irikor mowesak lupöt es nga mowesa.

14 Pêl yaêên ingre mor saurö pit Pool wes momëen i kaöökêl sa. Ên Sailasre Timoti piarip Peria kak om wakaima.

15 Pêl éaan omên Pool mësak saurö pit Atens kak moulmêa. Pêl êak kaalak sêpênêak yaêên Pool pi Sailasre Timoti pim ngêsêl teëntom sêpênêak maan sa.

Pool Atens kak ngönên ök mëä

16 Pool pi piaripön kor Atens kak wê itaangkên kak pörek omp ak kaarörö kêsang wêên itenak pim yaat utpet pan éa.

17 Pêl êên pi Yuta omnaröa ngönên tupatak sê ilêak Yuta omnaröere köpêl omên munt Anutuun yaya yamëäa naröaring ngönêntaan aima. Pêl êak pi kêt poutê wa top yaaurek sê omên pas sê wêauröen ngönên ök maima.

18 Pêl êên Epikurianre Stoik êwat omên narö pit piiring ngön nga yaalem pitêm naëaan naröak epêl mëä. “Omên ngön paspas aö pipop pi tol apênêak aim?” Pêl yemaan naröak epêl mëä. “Pi ka nantêeröa omp aköröa ngön nant apênêak ni-aim koröp.” Pool pi Yesu weletakaan wal éaup pim ngönênte ök yemaan yak pit pêl maima.

19 Pêl êak pit Pool koirak ngön ök êak kat yawiaö yang lup nent yapinte Ariopakas pörek sê kaöaröa naë ulmêak epêl mëä. “Ten nim ngön ngolöp omnaröen ök maimên piten aan kat wiin.

20 Ten nim ngöntên kat wiin maim yaë. Pötaanök ngön pita songönte ök aan kat wiinaan.”

21 Pitêm Poolön mëä pöta songönte epêl. Pit omên suure kak Atens kak wêaö pörö pit akun poutê ngön ngolöpöt ök êak kat wieima.

22 Pit Pool Ariopakas pörek moulmêak, pêl maan wal êak kaöaröen epêl ök mëä. “Atens omnarö, arim omp aköröen kosang wesak yaya yamëäuten ne êwat wê.

23 Ne arim kak yesem itaangkên arim omp ak yaya yamëäuröa kaat wia. Pêl éaan itaangkên omp ak nampê kônta rangk retêng nent epêl wiaan itenaut. ‘Epêt omp ak tiarim köpêlêp pimêt.’ Pêl éaan itenaut. Pötaanök arim omp ak köpêl wê yaya pas maö iman pöpê ngönte ök yenia.

24 Anutu pi yanger ket êak yangera rangk omnant wia epot ket éaup pi kutö mre yangê Kaöap. Pötaanök pi yok pangk ka omnaröa ök rêautak naöpanêp.

25 Pi nantön elek êên aan omên moresök yok pangk kaamök naalmëenganêp. Piita pimtok omnaröa wêwê pipotre omên pout nineim wêaup.

26 Anutu pi tiarim ê kopetap ket éaup. Pêl êên piikaan ulöl sak wêên rep nimêak kaare yang ninaup. Pimtok tiar öpenêak yaö niak niulêaup yak tiar yanger ninak yangerak öpena akunet ninaup.

27 Tiar Anutuun ngaöl ê yesem koirêpenaat pêl êepenêak epêl ket elnia. Pêl êak pi kamaarek naön tiar omên pouröak pangk pangk êak wêaup.

28 Pêl éa pötaanök puuk tiarim songön ket êak wêên tiar wêwêetaring wê kan sê waisö êeim wê. Pötak arim naëlaan êwat omên naröak epêl niain. ‘Tiarta pim ruurö,’ pêl niain wê.

29 Yaap, tiar Anutuu ruurö. Pötaanök tiar piin kön wiin omp ak morökörö kolre siluwaare këlötök omnaröak kön wiak moresring ket êak pitêmêên ngëngk mowasö ima pötêel kön nawiingan.

30 Yaap, ngaanêer omnarö pit köpêl wê yak omnant pipot ket êeima. Pêl yaêên Anutu pi pitêm omên wak ima pötön nga nemaan éa. Ên peene akun eptak Anutuuk yang êl epotê omên pouröen pim ngön kosangêt epêl ök yenia. ‘Ar arim utpet yaaö pout kasêng menak nem naël waisê.’

31 Pêl êak pi yang êl epotê omên pourö wotpil niwesak wêl êak kom elniipna yak

akun nent wia. Pi ngaanëer omën namp tiar kom elniipënëak yaö mëëaup. Pi pim ëëpna pöt yaapöt tiar omën pouröen pet elniipënëak omën pöp weletakaan wal ë moulmëa.”

³² Pël maan pit omnamp weletakaan wal ëa pöt kat wiak naröak ökre was mëëa. Ën naröak epël mëëa. “Ni ënëmak omën pipëta ngönte kaalak aan ten kat wiinaan.”

³³ Pël maan Pool pi pit söp mowesak sa.

³⁴ Pël ëën narö Pool pim ënëm ëak Yesuun kön wi kosang wesa. Pël ëa pörö eporö, namp Taionisias Ariopakas kaöaröa naëaanëp, ën öng namp yapinte Tamaris, piaripre ën piarpim kar narö.

18

Pool pi Korin kak ya mëna

¹ Ënëmak Pool pi Atens kak söp wesak Korin kakë sa.

² Pël ëak së Yuta omën yapinte Akuila pöp koira. Pi Pontas yangerakaanëpök piar öngöp Prisila Itali yangerak wë olëak ngaan ngaantakëer së wëa. Pöt Rom omën omp aköp Klotias puuk Yuta omën Rom kak wëaö pourö kan söpënëak maan sa. Pël ëauwaar piarpim naë Pool pi sa.

³ Pi piaripring ya ngawiap yak piaripring së wë poë koröp ka ök yarëaut ket ëeima.

⁴ Pël ëeimeë Pool pi kë yesaö akunatë Yuta omnaröa ngönën tuptak së ilëak Yutaare Krik omnaröaring Yesuun kön wi kosang yewesauta ngönöt aima.

⁵ Pël eim wëën Sailasre Timoti Masetonia yangerakaan ënëm së oröön Pool pi pim waur muntet söp wesak akun poutë Yesu pi Kristo Anutu pim Yaö Mëëaup pöta songönte kosang wesak ök maima.

⁶ Pël ëën narö pit kat wiak pim ngönte wa olëak piin utpet wesak maan pi kangiir pim ulpëënëpökaan ulölöt keke ur moolëak epël mëëa. “Ar kö sënë pöta songönte arimtéet, neering ngawi won. Pötaanök ne peene ar söp niwesak köpël omnaröa ngësë sumaan yeë.”

⁷ Pël mëak Pool pi Yuta omnaröa ngönën tupët söp mowesak Tisias Sastas pim kaatak së wakaima. Omën pöp pi Anutuun yaya maim wëaup pim kaat Yuta omnaröa ngönën tupta naë wieëa.

⁸ Pël ëën Yuta omnaröa ngönën tupta wotöököp, pim yapinte Krispas, piire pim kaatakörö pit Aköpön kön wi kosang yewasën Korin omën narö pitta Pool pim ngönte kat wiak Aköpön kön wi kosang wasën i momëa.

⁹ Pël ëak röök nentak Pool pi wangerötë yemangk pöl ëën Aköpök ngön nent epël ök mëëa. “Ni kas ëak ngönën ök yamëëaut söp wasnganok, om ök maim öm.

¹⁰ Ne niiring wëën omën nampök wal ëak ni utpet naniwaspan. Ne omën selap pan ka epök nem ënëm söpënëak yaö mëëaup pötaanök.”

¹¹ Pël maan Pool pi ka pök Anutu pim ngönte ök maim wëën ngoon 18 ëak won sa.

¹² Ënëmak Rom yang ngarangk namp, pim yapinte Kalio, pi Krik yang pör ngarangk ëak wëën akun pötak Yuta omnarö pit wa top ëak Pool wali wak së ngön yaatak moulmëak epël ök mëëa.

¹³ “Omën epop Rom omnaröa ngön kosangöt ilap riak omnaröen Anutuun yaya mapënëak kan maimat pet yaalmë.”

¹⁴ Pël maan Pool pi ngön apënëak yaëën Kalio pi wal ëak Yuta omnaröen epël mëëa. “Yuta omnarö, ar kat wieë. Omën epop Rom ngön ë kosang wesaut ilap riak utpet nant yaëën neen neanë pöt ne yok pangk arim ngönöt kat niwiimaat.

¹⁵ Pël ëëmaatep ar neen ngön nentere nent, yapin ke nentere nent arim ngönëntakël wieëaut aim. O o, arök neen ngön ke pilöt kat wiimaat wesaurö ma? Won pan. Arimtok omën pita ngönte wotpil weseë.”

¹⁶ Pël mëak ngön yaataakaan waö ë momëa.

¹⁷ Pël ëën pit tomök oröön Krik omnaröak Yuta ngönën tupta ngarangkëp yapinte Sostenis, pöp moröak tang möak utpet mowasö yesën Kalio pi om it mongneëa.

Pool pi kaalak Antiok kak Siria yangerakël sa

¹⁸ Pool pi Yesuu ingre mor sauröaring ket selap wë ënëmak pit söp mowesak Akuilaare pim öngöp Prisila pit naar namp ëak Senkria kakël sa. Pël ëak pörek së Anuturing ngön kosang wesaö pöta këet pet irak pim ngan epët kat ë moolëa. Pël ëak wang Siria yangerakël söpna naök sa.

19 Pël äak Epesas kak sê oröak pit Yuta omnaröa ngönên tuptak sê ilëak Pool pi pitring ngönaak wali aima.

20 Pël één pit Pool akun wali pitëm naë öpënëak maan, “Pël naëngan,” mëak sêpënëak yeem epël ök mëëa.

21 “Ënëmak Anutuuk kaalak arim naë waisumëak neaan pöt waisumaat.” Pël mëak Akuilaare Prisila piarip kak pörek moulmëak pit pouröen yaköm köm mëak sa.

22 Yesem Sisaria kak sê oröak Yerusalem kak sê ingre mor sauröen yoöre ërëp mëak kaalak Antiok kakël sa.

23 Pörek sê oröak wê akun wali wali sêën Antiok kak pörek sêp wesak ka nantë Kale-siaare Prisia yang pöraarël yesem Yesuu ingre mor sauröen ngönên ök mëak taë mowasö sa.

Apolos pi Epesasre Korin pöteparë ya mëna

24 Omën namp, Alesantria kakaanëp pim yapinte Apolos, pi Epesas kak sê wakaima. Omën pöp pi omnant kësang ewat sa pet irak ngönên pepeweri ngön wia pöt pout ewatëp.

25 Omën pöp pi Aköpë elnia kan pöt ewat wê pöta ngönte kosang wesak yaaup. Pël äak pi Yesu pim songönte apënëak pöt pout mëngkre mëngk yaaup. Pël ëaap pi om Son pim omnarö i momëa pöten pëën ewat wakaima. Ën Yesuu ru ulöpöököp pël sak wê pötaan i momëepna pöten köpël wëa.

26 Pi ngön pöt kosang wesak Yuta omnaröa ngönên tuptak ök maima. Pël één Akuilaare Prisila piaripök koirak sê piarpim kaatak ulmëak kan Anutuuk tiarimëen elnia pötön ök maima.

27 Pël één Apolos pi Krik yangerakë sêpënëak kent yaë maan Epesas kak ingre mor sauröak kaamök elmëak pep newer Yesuu ingre mor saö Krik yangerak wëauröaan pi sant mowasëpënëak retëng ë mena. Pël één pörek sê wê Anutuuk lup sant elmëen omën piin kön wi kosang yewesaurö pit ompyaö kaamök elmëeima.

28 Pël eimeë Yuta omnaröa köpël waswas eim wëaut omnaröa itöök ke ur moolëak pepeweri ngön wia pipot Yesu Kristo Anutu Yaaö Mëëa pöp pim ngönte këekë wesak ök mëëa.

19

Pool pi Epesas kak ya mëna

1 Apolos pi Korin kak wëen Pool pi yang lup nerak ya mëmpö yesem Epesas kak sê oröak itaangkën Yesu pim ënëm yaaö narö wëa.

2 Pël één pitën epël pëlpël mëëa. “Ar ngaan Yesuun kön wi kosang wasën Anutuuk Ngëëngk Pulö nina ma won?” Pël maan pit ngön kangit epël mëëa. “Ten ngaan Anutuuk Ngëëngk Pulö yemengka pipët kat nawiinörö.”

3 Pël maan Pool pi pitën epël pëlpël mëëa. “Ën ar i mëënëak talëpë ënëm ëaurö?” Pël maan pit epël mëëa. “Ten pörö Son pim omnaröak i nimëak ngön niiaö pöta ënëm yaaurö.”

4 Pël maan Pool pi pitën epël mëëa. “Son pim i momëa pöt omnarö pit lup kaip tiak pitëm utpetat kasëng mena pötaanök pël elmëa. Pël äak pi pitën epël ök mëëa. ‘Ar nem ënëm waisëpna pöpön kön wi kosang wasën.’ Omën pöp Yesu.”

5 Pël maan pit ngön pöt kat wiin Aköp Yesu pim ru ulöpöökörö pël sak wëa pötaan i momëa.

6 Pël äak Pool pi pim moresiarring pitëm kepönötë mowiin Ngëëngk Pulö pitëm rangk iraan ngön maimat aö Anutu pim ngönöt tekeri wesak ök mëëa.

7 Omën pörö pit 12 äak wëa.

8 Pool pi Yuta omnaröa ngönên tuptak ilëak pitring ngönênëen yak aöre elö eim wëen ngoon naar namp äak ilëa. Pi Anutu pim tiar wa ngaöök nimëa pöt pit kat wi-ipënëak kent ëa.

9 Pël één omën narö pit lup kosang panë äak kön wi kosang newasën omnaröa ëöetak Aköpë elnia kan pötön utpet wesak ëa. Pël één Pool pi Yesuu ingre mor saurö pit koirak omën kaö namp yapinte Tiranas pim pep kaatak sê omnaröaring ngön ngawi aima.

10 Pi pël eim wëen krismaki nentepar pöteparë öngpök Yuta omënre köpël omnarö pit pourö Esia yangerak wëaurö Aköpë ngönte kat wia.

Siwa pim ruuröa ngönte

11 Anutu pi Pool weëre kosang kaamök elmëaan retëng omnaröa it köpëlöt eima.

12 Omnarö pit poë koröp kaut Pool piik mësäl ëak wak sê yauman yaaurö mësäl elmëen ompyaö sa. Ën urmerarö wëaurö tapël ëak waö ë momë pël ëeima.

13-14 Pël ëen Yuta omën Anutuun kiri ar yaauröa wotöök namp pim yapinte Siwa pim ruurö 7 ëak pit kaatë sak waisö imeë omën urmerarö pitëm lupötë wëaurö waö ë momë pël eima. Pël ëak pit Yesuu yapintak urmeraröen ököök mëak epël mëëa. “Ni urmer utpetap, ten Yesu, Pool pim ök aö yaaup, pim weëre kosangtak waö ë yanime.”

15 Pël maan urmerap epël mëëa. “Ne Yesuun ewat wë, Poolönta ewat wë. Pël ëaap ar tarëkaanörö?”

16 Pël mëak omën urmerap wëa pöpök akak sak omën ököök eima pörö mëmpö waö elmëak poë koröp pöt keliak moolaan koröp yoolörö kaatakaan oröak kas sa.

17 Pël ëen Yuta omënre köpël omën Epesas kak wëa pörö pourö omën pöta ngönte kat wiak pit kas panë ëen Aköp Yesu pim yapinte ngar wa.

18 Pël ëen Yesuun kön wi kosang wesa narö sê omnaröa ëöetak pitëm ngaan utpet eima pötön war wesak ök mëëa.

19 Pël ëak kempre këar nga yaaurö pit pitëm kempre këar pep kësangöt wak sê omnaröa itöök war wesak es momera. Pep pötë sumat 50,000 kina ke pëlëët.

20 Pël ëen omën weëre kosangring pöten itenak maan omën muntarö pitëk yal mangkën pitëm lupötë Aköpë ngönte taë sa.

Epesas omnarö pit ngön ë olëak mëëa

21 Ënëmak Aköpë Pulöök Poolön ya ngön maan pi Masetoniaare Krik yang pöraarëël ya nga ë yesem kaalak Yerusalem kak orööpënëak mëëa. Pël maan Pool pi pim omnaröen epël mëëa. “Ne pötë sa pet irak pöt Romëelta sumaap.”

22 Pël mëak pi Timotiire Erastas pim kaamökaar piarip Masetonia yangerak wes mëen yesën pi Esia yangerak wakaima.

23 Akun pötak omën narö selap pan Epesas kak wëaurö pit Aköpë kanöök yesauröaan kööre tok kësang pan elmëa.

24 Pöta songönte epël oröa. Omën namp yapinte Temitrias pi siluwaatring öng ak nampë yapinte Atemis pim ka könöt ket

ëeima. Piire pim ya omnarö sum kësang orööpnaak yak ket ëak wes mëëima.

25 Pël yaaurö yak Temitrias pi pim ya omnaröere ën pim ngönt ya tapët yamëna narö pitën yas maan sëen epël ök mëëa. “Karurö, ar ewat wë. Tiarim omën eptak mon kësang koir yaningkën ompyaö wëaut.

26 Ar Pool piin ewat wë. Pim yaautön tiar kat yawiaurö. Pi Epesas kak eprekaan Esia yangerakë omnaröen epël ök maim wëaup. ‘Öngre omp ak kaarkaar omën moresök ket ëa eporö kë wonörö.’ Pool pi pël yemaan omën kësang pim ngön pöta ënëm yaë.

27 Tiarim mon wauret utpet ëëpnaaten ne ya ngës yaë. Pël ëen omnaröak ökre was niapanëak. Pötaanök tiar këkë ngarangk naën ëëpena pöt ngön pöt kaö sak Atemis pim yaya yamëëa kaat utpet wasëpnaat. Pi tiarim öng ak kaöap Esia yangerakre ën yang kaö nantë omnaröa yaya yamëëaup pöt kön nawiipan.”

28 Pël maan pit Temitrias pim ngön pöt kat wiak ya sangën ëen ngön ëak epël maima. “Atemis pi Epesas omnarö tiarim kaö panëëp,” pël maima.

29 Pël mëak Epesas kak pörekaan omën kësang pan ngön pöt maö sê Masetonia yangerakaan Pool pim ya kaamök omën naar Kaiasre Aristakas piarip moröak wak weruak sê pitëm wa top kaöaöök moulmëa.

30 Pël ëen Pool pi pitëm wa topöök sëpënëak yaëen Yesuu ruurö pitök pörek sëen utpet mowaspanëak kan mowaria.

31 Pël ëen Esia yangerakaan yang ngarangk Pool pim ngönt naröakta pi wa topöök sëpanëak nga mëak ngön wes mëa.

32 Pël ëen wa topöök wëaö pörö pit kön irikor ëak pitëm wa top ëa pöta songönten kön nawiin, narö ngön nent aö yesën, narö nent aö yesën pël eima.

33 Pël eim wëen Yuta omnarö omën namp yapinte Alesanta pöp mök ë momëen wa topöök tauaan pit itenak wa top pöta songönte apënëak yaë wesa. Pël ëen Alesanta pi moresring angan elmëak wa top pöta songönte Yuta omnaröak naënte pöt ök mapënëak ëa.

34 Pël ëen omnarö pit itena pöt, pi Yuta omnampök yeëa ëen pit këm top ëak ngön ëak epël mëëa. “Atemis pi Epesas omnarö

tiarim kaö panëep.” Pël maim wëen aöa nentepar sa.

³⁵ Pël ëen ka pöökë omnant komre kap yaaupök omnaröen ngön angan pël mëak epël mëea. “Epesas omnarö, ar kat wieë. Omën ka nantëerö pit Epesas omnarö tiar öng ak kaöap, Atemis, pim yaya yamëea kaatere kël ngëengk mopöökaan irëa pö ngarangk yeë pöt pit ëwat wë.

³⁶ Omën nampök ngön pöt yok pangk wa noolapan. Pötaanök arök pas köntak ëënganëp wiap sak weë.

³⁷ Ar iteneë. Omën tiarim wa topöök wak waisan epaar piarip tiarim ngönën tup-takaan omnant kain naön. Pël ëak tiarim öng aköpönta utpet wesak naënaar.

³⁸ Pötaanök Temitriasre pim mon waur yaurö pit omën nampëen kööre tok wieë pöt ngön yaaö akunetak ngön yaatak moulmëen kat yawiaupök kat wiak wotpil mowasëpnaan.

³⁹ Ën ngön nant om wieë pöt yok pangk wa toptak ngön yaaö akunetak ëak söë wasënëët.

⁴⁰ Pötaanök tiarim wa top epö utpet yeërek Rom yang ngarangköröak ngön yaatak niulëëpnen ëa. Iteneë. Peene wa top epöök ngön kaëpre ngön ë yoolak pötë songön nent won. Pötaan yang ngarangkëp pëël niaan tol mapen?”

⁴¹ Pël mëak omnant komre kap yaaup puuk rep momëen pitëm kaatë sa.

20

Pool pi Masetoniaare Krik yangeraarë sa

¹ Ënëmak ngön kaëpre ngön pöt ë olëak won wesak wëen Pool pi Yesuu ingre mor sauröen yas maan së pim naë wa top ëen pepanöm ngön ök mëak yaköm köm mëak Masetonia yangerakë sa.

² Pël ëak pi omën we pöököröa naë yesem ingre mor sauröen ngön kësang mëak lup taë mowasö yewaisem tenim naë Krik yangerak wais yaarö.

³ Pël ëak pörek wëen ngoon naar namp ëak won sa. Pël ëen pi ko ëak wangaöök Siria yangerakë sëpënëak kat wia pöt Yuta omnarö pimëen nga wia pël maan kat wiak kaalak Masetonia yangerakël sëpënëak kön wia.

⁴ Pël ëen omën ke epëlok Timotiiring Poolë ënëm elmëa. Peria kakaan Sopata, Pirasë ruup, Tesalonaika kakaan Aristakasre Sekantas, Tepi kakaan Kaias, ën Esia yangerakaan Tikikasre Tropimas omën piporö Timotiiring Poolë ënëm elmëa.

⁵ Pël ëak pit pörö wet rëak Troas kak së oröak tenën kor wëa.

⁶ Pël ëen Yuta omnaröa kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëengkët won sëen Pilipai kakaan wang naöök ilëak akun mor nas kan kourak yesem won sëen Troas kak oröak pitring sant kopët nent wëen won saut.

Pool pi Troas kak Yutikas öp mowesa

⁷ Wangam kan sënaat yak Sante wiap kan kë nënëak wa top ëak wë Pool pi ngönën wali pan ök maim wëen röök lup yes.

⁸ Ka ngaarëk tenim wa top ëan pötak es rompeet selap uteëa.

⁹ Pël ëen omp ulwas namp yapinte Yutikas pi ulöl kanöök wel aisëë Pool ngönën ök yaan kat men ë wë ka kom eim olëak ka sasa ura. Pël ëak ka kaö wali pan nentepar nent ngaarëk pötakaan kawï ngentiak së yangaak ngentiin oröak itena pöt wel wia.

¹⁰ Pël ëen Pool pi oröak ngemë wa kapariak epël yema. “Ar kön selap ëëngan. Pi öp wë.”

¹¹ Pël mëak Pool pi kaalak kakaati ilëak kët pelak naut. Pël ëak kaalak ngön kaut ök maim wëen ëwa tëen ten saut.

¹² Pël ëen omnarö pit omp ulwas pöp öp wëen mësak së pim kaatak ulmëak pit ya kë pan sa.

Pool pi Troas kak wë olëak Mailitas kakë sa

¹³ Pool pi ten Asos kak së kor ön niak wet rëak wangaöök wes nimëak pimënt yangaak wais kak tenim wëa pörek oröaut.

¹⁴ Pël ëen koirak ten pourö kaalak wangaöök ilëak Mitilini kakë saut.

¹⁵ Pörekaan yesem ëlpam walën Kaios kuste il wesak kët kopët nent won sëen Semos kustak oröaut. Pörekaan yesem ëlpam walën Mailitas kak së oröaut.

¹⁶ Pël ëak Pool pi Yuta omnaröa akun ngëengk kësang nent yapinte Pentikos pël ya pötak Yerusalem kak së omnaröaring wa top ëëpënëak kön wia. Pötaanök Esia yangerakë sëna akunet won ëen Epesas kak

il wesak wangaöök el wesak Mailitas kakë saut.

Pool pi Epesas ngarangköröen yaköm köm mëä

17 Pool pi pörek wë ingre mor sauröa wotöökörö pim naë wais wa top ëëpënëak Epesas kakël ngön wes mëa.

18 Pël ëën pit naë wais oröön epël ök yema. “Karurö, ar ewat wë. Nem ngaan Esia yangerak wais oröak ya ngës reak mëmpö wais pötön ar ewat wë.

19 Yuta omën narö kët ël epotë ne utpet newasëpënëak kan ëël eim wëen ne ya këlangön pötaring wëen nemtë yapinte wak irëak Aköpë yaat yamëngkaup.

20 Pël yeem nem ngön ök niiaöre rë niulö pël yaautë nant ök niak nant ngep naën ne ar kaamök elniak ompyaö sënëek yak wa topötëere neenem kaatë ök niiaö imaut.

21 Ne ngön pöt kosang wesak ar Yuta omënere köpël omnaröen epël niiaimaut. Ar utpetat kasëng menak Anutuu naë rë olëak tiarim Aköp Yesuun kön wi kosang wasënëak ök niiaimaut.

22 Peene pöt ne Yerusalemë sumëak Ngëengk Pulöök yenëa. Pël ëaap ne pörek së oröp nent koirum wes ne pöten köpël yaë.

23 Om nem imautë yesën Ngëengk Pulöök epël neaimaut pöten ewat wë. ‘Ni wii kaatak wa niulëak këlangön kat niwiipnaat,’ pël neeaimaut.

24 Pël ëaap ne nem koröpöön kön selap naën. Nemëngkën wel wiima pöteta yok pangk. Ne pöt, tiarim Aköp Yesuuk kan yaö neea pöök ulöp ngarngar wë mësaö yesem mës pet irumëak kent yaë. Pël ëak Anutu pim ngön ompyaö pötak komre kolap niwe-seim wë pöta ngönte kaö wes ök amëak kön wia.

25 “Ar kat wieë. Ne ngaan arim tekötë imeë Anutuuk wa ngaöök nimëak wë pöta ngönte ök niiaö imaut. Ën peene pöt ne kön wiin ar kaalak neen itnaangkan.

26-27 Pötaanök ne peene war wesak ök niamaan. Akun poutë ne arring wë Anutu tiarim naë ya yamëngk pöta ngönte war wesak ök niiaö imaut. Pël ëak ne pim ngönte amaataan pölöp naënëp. Pötaanök arim tekrakaan namp kö sëpna pöpë songönte nemët won.

28 Ngëengk Pulöök ar omnarö pol sëpsëp ket ëak ngarangk elmëënëak nina piporöere arimënt ngarangk këekë ëeim ön. Anutu pimtë Ruupë iitak omën piporö kama wak pim ingre mor wesaurö. Pötaanök ar ngarangk këekë ëeim ön.

29 Ne ewat wë. Ënëmak nem ent ë niulëema akun pötak omën utpetarö arim tekrak oröak utpet niwesak kent tokoröa sëpsëporö mëmpënëak waö yaalmë pöl elniipën sa. Pötaanök ngarangk këekë ëeim ön.

30 Arimtë tekrakaan narö oröak Yesuu ingre mor saurö ar pitëm ngësël sënëek yak pitëmtë könötëaan ngön kaar reak niapnaa yaë.

31 Pötaanök ar këekë panë ngarangk ëak nem elnieima pöten kön wieim ön. Ne arring krismaki nentepar nent pötë öngpök kët kanaan rö kanë ngön ompyaut ök niak taë niwasö imeë akun nantë arimëen yaköm ëak ing lelaptaring kaamök elnieimaut.

32 “Peene ne ar Anutuu naë niulëak pimtök ngarangk elniipënëak piin kimang yemak. Pël ëën ar pim naëaan ngön ompyaö poutë weëre kosang pöt pim komre kolaptakaan önëet. Pim ngön pötak kosang niwasëpnaat. Pël ëën omën ompyaö Anutu pim omnaröaan yaö ëaö pöt yok pangk nimpnaat.

33 Ne monere uröm pötön kaur ëak arën kimang neniaanëp.

34 Ar ewat wëen neenta mor epesiar-ring ya mënak koirak nemënt weëre nem kaamökörö mampö pël yaaup.

35 Nem pël yeë pötak nook arën ya kosang mënak omnant koirak koröp wiap yaaurö kaamök elmëënë pöt pet elnieimaut. Tiar pël yeem pöt Aköp Yesu pim ngön epël mëäa pöten kön wiipnaat. ‘Omnant yemangk pöpë ërëpsawi pötak yeö pöpë ërëpsawi pöt il wasëpnaat.’ ”

36 Pool pi ngön pipöt ök më pet irak ngarangköröaring rar rë wesirak Anutuun ök yema.

37-38 Pël ëak pit pim wet reak epël mëäa pöten kön wia. “Ar neen kaalak itnaangkan,” pël mëäa pöten kön wiak kapariak tot nak ingre ngön elmë mësak së wangaöök yanuulë.

21

Pool pi wangaöök Yerusalemë sa

¹ Pit ent ë moulmëak wangaöök ilëak el wesak Kos kustakël saut. Pörekaan yesem ëlpam walën Ros kustak së oröaut. Pël ëak pörekaan Patara kak së oröaut.

² Pël ëak itaangkën wang munt naö Pinisia yangerakë sêpënëak yeëa ëen pöök wamp riak saut.

³ Pël ëak yesem Saipras kuste katnëël wiaan itnal keker elmëak Siria yangerakël yesem Taia kak së leng ë ulmëak kak pörekë urömat të menaut.

⁴ Pël ëen pörek Yesuu ingre mor saurö koirak pitring wë sant nent won sêen Pulöök pit kaamök elmëen Pool Yerusalemë sêpanëak nga yema.

⁵ Pël ëen pörek wëen tenim akunet won sêen kak pörek sêp wesak yesën Yesuu ingre mor sauröere pitëm öngre ruurö ten wes nimëëpënëak kakaan weler rëak i kaö pouuk së rar rë wesirak Anutuun kimang mëëaut.

⁶ Pël ëak neneren yaköm köm mëak ten wangaöök wamp yariin pit kaalak kakë yes.

Akapas Sisaria kak Poolön tektek ngön mëëa

⁷ Wangaöök ilëak Taia kakaan yesem Tolemes kak së oröak Yesuu ingre mor sauröen yoöre ërëp mëak pitring wë ka kopët nent yaur.

⁸ Ëlpamök Tolemes kakaan wal ëak yesem Sisaria kak së oröak ngönën ök yamëëa namp kak pörek wëa yapinte Pilip pim kaatak së piiring wakaimaut. Omën pöp pi Yesuu ngön yaaö omnaröa ngaan omën 7 ëak ya ngön mëëaö pöröakaan namp.

⁹ Pöp koont kong nent wëa. Pit omp naön Anutuu tektek ngön aim wëaurö.

¹⁰ Ten Sisaria kak om wëen Yutia yangerakaan tektek ngön yaaö omën namp pim yapinte Akapas pi wais yaarö.

¹¹ Pël ëak tenim naë wais Pool pim yepatu wak pimtë ingre moresiarë tëak epël ök ya. “Pulöök epël yenëa. ‘Yepat epöökë pepap Yerusalem kak sêen Yuta omnaröak epël elmëak köpël omnarö mamnaat,’ pël ya.”

¹² Pël aan ngön pöt kat wiak ten ka pöökë omnaröak Pool pi Yerusalemë sêpanëak nga mëëaut.

¹³ Pël maan Pool pi epël yenia. “Oröpmorëënök ingre yailak ëak nem lupmer wa könöm yenewas? Ne Yerusalem kak sêen wii kaatak neulëere nemöön wel wi pël ëëma pöten kas naën. Pöt oröpmorëën? Omnarö Yesuu ngönte kat wiipënëak kent yaë.”

¹⁴ Pël niaan ten pim könö ilak menaat pangk naën ëen epël yemak. “Aköpë kentöökë ya pil ëëp.”

¹⁵ Akun nant won sêen Yerusalem kakë sënëak ko ëak,

¹⁶ Sisaria kakaan Yesuu ingre mor saö naröaring ten pourö së Saipras kustakaan omën namp yapinte Neson pim kaatak nilëaut. Omën pöp ngaanëër Yesuu ënëm eim wëaup.

Pool pi Sems pim naë sa

¹⁷ Yerusalem kak së oröön Yesuu ingre mor sauröak ërëpsawi ëak koir yanuulë.

¹⁸ Pël ëen ëlpamök Poolring Sems pim naë së itaangkën wotöökörö piiring wëa.

¹⁹ Pël ëen Pool pi yoöre ërëp mëak Anutuuk kaamök elmëaan köpëlöröa öngpök ya ke nentere nent mëmpö ima pötë ngönöt ök yema.

²⁰ Pël ëen pit ngön pöt kat wi pet irak Anutuun yaya mëak Poolön epël yema. “Karip, ni ëwat wëen, Yuta omën kësang pan, tausen selap narö, Yesuun kön wi kosang wesa. Omën pörö pit Moses pim ngön ë kosang wesauta öngpök ilëak wë.

²¹ Pël ëaap omën naröak nimëen epël ya. ‘Pool pi Yuta omën köpël omnaröa öngpök wëauröen Moses pim ë kosang wesa pöt ngar wak rungaaröa koröp kaut moilöore Yuta omnaröa kan ngaanöök së pël ëëpanëak nga yamëëan,’ pël yaap.

²² Nim eprekë waisauteta pit kat wiaap tiar tol ëëpen?

²³ Pël ëa pötaanök ni tenim niana epël ëëm. Tenim naëaan omën kong nent pit Anutuu ëöetak omën nant naën ëëpënëak ngön ë kosang wesaurö wë.

²⁴ Pötaanök ni omën pöröaring Anutuu ngönën tup kaöetak së pitëm öpna pöl wë ngönënëen kölam tëak öm. Pël ëak ni pit sum elmëen pitök ngönënëen kölam tëak öpënëak

yaaö pöl kiri ar äak pitëm kepön epöt kat eëpnaan. Pël eëmë pötak omnarö pitök niin itaangkën ten Yuta omnaröa yaaul äan pël niwasëpnaat. Pël eëmë pötak pit itenak omnaröa nimëen ngön aö ima pötön kaar pël wasëpnaat.

²⁵ Ën köpël omën Yesuun kön wi kosang wësauröaan tiar ngaan ngön epël kosang wesak pep retëng ë menaut. ‘Ar omp ak kaarkaaröröaan kiri ar äaut nënganok. Ar animaurö iit orööpanëak nailën ar äaut nënganok. Ar animauröa iit nënganok. Ar öngre omp nga eënganok.’”

²⁶ Pël maan Pool pi omën pörö koirak ëlpamök së Yuta omnaröa ngönëneën kölam tëak öpënëak yaaö pöl äa. Pël äak pi Anutuu ngönën tup kaöetak së kiri ar yaauröen kët taltak omën pörö ngönëneën kölam tëa pöta kiri wiipën pël mëäa.

Yuta omnaröak Pool Anutuu ngönën tup kaöetak moröa

²⁷ Akun 7 kosang wesa pöt temanöm yesën Yuta omën Esia yangerakaan naröak Pool Anutuu ngönën tup kaöetak wëen itenak omnaröen kék maan moröeë ngön äak epël mëäa.

²⁸ “Israel omnarö, ten kaamök elnieë. Omën epop kaatë yesem Israel omënere Mosesë ngön ë kosang wesautre Anutuu ngönën tup kaö epëten wak irëak yaaup. Pël äak nenteta, pi köpël omnarö mësak Anutuu ngönën tup kaö epëtak wais kewil elmë pël yaaup,” pël mëäa.

²⁹ Pöt pit ngaan Tropimas köpël omnamp Epesas kakaanëp piiring ka pöök wëen itenak Yuta omnaröa ngön ë kosang wesaut ilak Poolring Anutuu ngönën tup kaöetak yesaup pël wesak mëäa.

³⁰ Pël maan omën Yerusalem kak wëa pörö pourö lup es nga sak së wa top äak Pool moröak Anutuu ngönën tup kaöeta kakaatiaan weruak tomök së moulmëak tapëtakeër kanöt waria.

³¹ Pël äak Pool mëmpënëak omën Yerusalem kak wëaurö pourö lup es nga sak nga yaal ngön pöt Rom nga omnaröa wotöököpë ngësël sa.

³² Pël eën tapëtakeër pi nga omnaröere pitëm ngarangkörö koirak teëntom pitëm naë sa. Pël eën omnarö pit piire pim

nga omnaröen itenak Pool tang mööpënëak äaurekaan sëp wesa.

³³ Pël eën nga omnaröa wotöököp pi Pool pim naë së wali weë pimoröen epël mëäa. “Omën epop wii weë naöörar motëeë.” Pël mëak omnaröen pëel mëäa. “Epop talëp?”

³⁴ Pël maan omën kësang pörek wëaurö pit ngön äak naröak nent aö yesën naröak nent aö yesën ngaaröa wotöököp pi omën pöta songönten këëkë kat nawiin äak nga omnaröen maan Pool mësak pitëm kaatakël sa.

³⁵ Pël eën Pool pi ka pöta riringeweri së tauaan omnaröak mëmpënëak kosang pan äa. Pël yaëen nga omnarö pit Pool ngar wak sa.

³⁶ Pël eën omën kësang pan pitëm ënëm yesem ngön äak epël mëäa. “Pipop mën wel wieë,” pël mëäa.

Pool pi pimtë songönte ök mëäa

³⁷ Nga omnarö pit Pool pitëm kaata kakaati wak ilapënëak yaëen Pool pi pitëm wotöököpön epël pëel mëäa. “Ne niin ngön nent ök niam sa ma?” maan wotöököpök epël mëäa. “Ni Krik ngönör ewat wëen ma?”

³⁸ Ne kön wiin ni Isëp omnamp ngaantak pi nga wak yang ngarangkepëen nga omën kësang pan 4000 pörö nga ë öpöt wak yang pultak mësak saup.”

³⁹ Pël maan Pool pi epël mëäa. “Ne Yuta omnamp Silisia yangerak Tasas ka kepönöökäänëp. Ne yok pank omnaröen ngön ök mam ma?”

⁴⁰ Pël maan wotöököp pi kuure mak maan Pool pi riringeweri tauëë moresring omnaröen angan elmëen pit ngön leng eën Yuta ngöntak omnaröen ngön ök mëäa.

22

¹ Pool pi epël ök mëäa. “Pepere kar nemorö, ar kat wieë. Ne saun wonöp pël niamaan.”

² Pël maan pit kat wiaan Pool pi pitëmtë Yuta ngöntak ök yemaan pit ngön kaëp sëp wesak kat kökö wiaan pi epël mëäa.

³ “Ne Yuta omën arim karip. Nem ëlëpök Silisia yangerak Tasas kak newil-aup. Pël eën kotuukëer Yerusalem kak e taprek Kameliel pim pep kaatak wëen rë neulön omën tiarim ëere körööröa ngön ë kosang wesa pöt pout ewat saup. Pël äak

ar epreköröa yeë pöl neenta Anutuu enëm eëmëak kosang ngentieimaup.

⁴ Ne ngaan öngre omp Yesuu kan ngolöp epöök yaurö mëmpënëak utpet mowesak moröak wii kaatak moulmëeimaup.

⁵ Kiri ar yauröa wotöököpre Yuta ngönënë kaöarö pitökta niapnaat. Omën pörö pit ne Yesuu ruurö wali ömëak pep newer retëng ë Yuta omën tiarim karurö Tamaskas kak wëaurö mampëak nena. Pël eën omën pörö wali wak waisën Yerusalem kak eprek këlangön kat mowiipënëak saut.”

Pool pim ingre mor sa pöta songönte ök mëä

⁶ “Ne seim Tamaskas kak temanöm yewasën këtëp luptak wëen kutömweriaan ëwa kaöempel teënt pan irë neek yaalnë.

⁷ Pël eën ne yangerak së ngentiak kat wiin ngön nent epël yenëa. ‘Sool, Sool, ni tol eënak ne utpet neweseimën?’

⁸ Pël neaan ne kangiir epël mëëaut. ‘Aköp, ni talëp?’ Pël maan pi epël ök yenëa. ‘Ne Yesu Nasaret kakaanëp. Ni kët ël epotë ne utpet neweseimën.’

⁹ Pël eën omën neering sa pörö ëwa pëenpelën itena. En omnampë neen ngön neea pöt pit kat nawiin.

¹⁰ Pël eën ne epël pëlpël yemak. ‘Aköp, ne peene tol eëm?’ Pël maan Aköpök epël yenëa. ‘Wal ëak Tamaskas kak së orö. Pël eën omën nampök nim eëmëak Anutuu yaö ëa pötön ök niapnaat.’

¹¹ Pël neaan ëwa pömpelök nem itöörar ngaap wes noolaan wëen omën neering sauröak mor yal ëak Tamaskas kak së neulnëa.

¹² “Omën namp kak pörek wëa yapinte Ananias, pi Moses pim ngön ë kosang wesa pötë enëm yaaup. Omën pöpön Yuta omën ka pöök wëauröak pimëen kön wiin ompyaö yeëa.

¹³ Omën pöpök nem naë wais tauak neen epël yenëa. ‘Sool, nem karip, ni peene kaalak itöörar nganga së, pël neaan tapëtakeër nem itöörar nganga sak piin itenaut.

¹⁴ Pël eën pi epël yenëa. ‘Anutu, tiarim ëere körööröa yaya maimaup, pim eëpnaatön ewat sumëak kom ë niulëak pim ya omën wotpilëpön itenak pim këmtakaan ngön kat wiimëak kom ë niulëaup.

¹⁵ Pötaanök ni Anutuu ya omën sak nim omën itenak kat wiak pël ëan pipot omën pouröen ök maan kat wiip.

¹⁶ Oröpmorëen kor eëm? Wal ë. Pël eën i nimëen tiarim Kaöapön merëk maan nim utpetat wa niulapnaan.’ ”

Anutuuk Pool köpëlöröa ngësël wes mëa

¹⁷ “Ne kaalak Yerusalem kak wais wë Anutuu ngönën tup kaöetak së kimang yamëem omnant wangartak ityaangk pöl ëaut.

¹⁸ Pël ëak itaangkën Aköpök neen epël yenëa. ‘Ni eprek wë nem ngönte ök amë pöt omnarö kat wiak kosang newaspan. Pötaanök teëntom sëp mowesak sum.’

¹⁹ Pël neaan ne kangiir epël mëëaut. ‘Aköp, pit ewat wë. Ne ngaan ngönën tupötë së omën niin kön wi kosang yewesaurö moröak wii kaatak moulmëere pës mö pël eimaut.

²⁰ Pël eën Stiwen nim ngön ompyaut yaaup omën naröak mën wel wiaut. Akun pötak ne iteneë yok pangk yaë wesak pim momëauröa ulpëenöt ngarangk ëaut.’

²¹ Pël maan pi epël yenëa. ‘Ni peenëer sum. Ne kan maim panë nerek köpël omnaröa naë wes nimëëmaan yeë.’ ”

Rom nga omnaröa wotöököpök Pool ngarangk elmëa

²² Yuta omnarö pit kat wiaan Pool pi ngön ök aö së köpël omnaröa ngësël sëpëna ngön lup pöt yaan pit kaaö ëak ngön ë olëak epël mëä. “Mën wel wieë. Omën ke pilëp yang eprek naöpan. Pi öp öpan.”

²³ Pël mëak pit ya sangën kaö ëak ëlak wiak pitëm ulpëenöt ent ëak keke elmëak yangerakaan sumplolöt wes ngaarëk momëa.

²⁴ Pël eën nga omnaröa wotöököpök pim koturöen maan pit Pool kaatak mësak së moulmëa. Pël eën nga omnaröa wotöököpök Yuta omnaröa Pool pimëen ngön ë olëak aö yesa pöta songönten kat wiipënëak pës kaö pan momööpënëak mëä.

²⁵ Pël eën pit pës momööpënëak wii yatëen Pool pi nga omnaröa ngarangk namp pim naë tauaan epël ök mëä. “Arim ngön ë kosang wesautak ngön ë pet nairën

wieë yok pangk ne Rom omnamp pës yamöaurö ma? Oröp eënak ne pil elnëeim?”

²⁶ Pël maan nga omnaröa ngarangk pöp pi wotöököpë naë së epël mëëa. “Ni tol elmëëmëak yaën? Omën epop Rom omnamp tiarimënt tapöröp.”

²⁷ Pël maan nga omnaröa wotöököp pi Poolë naë së epël mëëa. “Ni neen ök nea. Ni Rom omnamp ma?” Pël maan Pool pi mak mëëa.

²⁸ Pël maan wotöököpök epël mëëa. “Ne sum kësang panë ëak Rom ka pep saup.” Pël maan Pool pi epël mëëa. “Nem ëlre pepaar Rom kakaanaarök ne newilaup. Pötaan neenta Rom tapöp.”

²⁹ Pël maan omën Pool pës möak songönte kat wiipënëak yaurö pit teëntom pan pölöp ëak sëp mowesa. Pël yaëen nga omnaröa wotöököp piita kat wiin Pool pi Rom omnampök wii motëa pöt kat wiak kas ëa.

³⁰ Ëlpamök nga omnaröa wotöököp pi Yuta omnaröa Poolön nga elmëa pöta songönten kat wiipënëak wii wil moulmëak kiri ar yauröa wotöököröre ngönënë kansolörö wa top ë moulmëak Pool wii kaatakaan pitëm tekarak mësak orö moulmëa.

23

Pool Yuta ngönënë kansolöröen ngön ök mëëa

¹ Pool pi ngönënë kansolöröen nga iteneë epël mëëa. “Karurö, ne Anutuu itöök wëaup. Peene wë epëtenta kat men eën utpet nentaring naön.”

² Pël maan kiri ar yauröa wotöököp Ananias puuk Pool pim naë taueëauröen këm kantak mor kaë mööpënëak kék mëëa.

³ Pël eën Pool pi epël mëëa. “Ni nim koröpök ompyaö saan lupmer pöt titi téak utpet ëaup Anutuuk nimööpnaap. Ni ngön ë kosang wesauta ököök ne wotpil newasumëak nimënt pöp ngön ë kosang wesa tapët ilak nemööpënëak kék maan yenemö.”

⁴ Pël maan Pool pim naë taueëa pörök epël mëëa. “Ni Anutu pim kiri ar yauröa wotöök kaöapön utpet wesak yemaan.”

⁵ Pël maan Poolök epël mëëa. “Karurö, pi kiri ar yauröa wotöököp pöt ne köpël yak mëëan. Ne piin ewat eën pël nemaan

ëan tapön. Ngönëntak omën ngarangk ke pilöröen ökre was mangan yak nga wia pöten ne ewat wë.”

⁶ Pool pi ewat wëen ngönënë kaöaröa naëaan, narö Parisi ngönën yaurö, narö Satusi ngönën yaurö pël ewat wë pitën epël ök mëëa. “Ne Parisi omnamp. Nem ëarö tapörö. Ne kön wiin omnarö weletakaan wal eëpnaat kön kosang wieë ök yaautaan yak ngön yaatak yeneulë.”

⁷ Pël maan Parisiire Satusi omnarö pit neneren ngön kaö mëak komkap ëa.

⁸ Pit epëtak pël ëa. Satusi omnarö pit weletakaan wal yaaöre omnarö könöpringöröre enselörö wë pötön kon wi kosang newasën yaurö. Ën Parisiirö pit omën pötön kön wi kosang yewesaurö.

⁹ Pötaanök pit neneren ngaare ngön maö yesem Parisi omnaröa naëaan ngön kosangötë ngarangk narök wal ë taueë ngön ëak epël mëëa. “Ten pim utpet nent nokoirën. Ensel nampök ma kön nampök piin ök maan apna pöt yok pangk.”

¹⁰ Pël ëak pit ngaampel kaö wesak yaalën nga omnaröa wotöököp pi omnarö Pool narö nal sak weruak yesën koröp ilak wel wiipanëak kas eën pim nga omnaröen epël ök mëëa. “Ar pitëm tekarak së Pool wali wak së tiarimté ka kaöetak ulmëë,” pël mëëa.

¹¹ Röök pötak Aköpök Pool pim naë së orök epël ök mëëa. “Ni ya ngës eëngan. Nem ngönte Yerusalem kak eprek war wesak omnaröen ök yemaan tapël Rom kak së ök mam.”

Yuta omnarö Pool mëmpënëak kup ria

¹²⁻¹³ Ëlpamök Yuta omën selap 40 il wesaurö wa top ëak Pool mëmpënëak Anutuu eöetak ngön ë kosang wesa. Pit pi pan mëmpënëak pitëm iire kaömp ngës olëak wet réak pi pan mënakök ënëmak iire kaömp nëmpënëak ngön ë kosang wesa.

¹⁴ Pël ëak pit kiri ar yaaö kaöaröre ngönënë wotöököröa naë së epël ök mëëa. “Ten kaömp ngës olëak Pool mënakök kaömp nënëak Anutuu eöetak ngön ë kosang wesaut.

¹⁵ Pötaanök arre ngönënë ngarangkörö nga omnaröa wotöököpë ngësë ngön wes mëak epël ök maë. “Ni yok pangk Pool tenim naë wes mëen waisëpën sa ma?”

Ten pim ngön äauta songönten kääkë kat wiinaan.’ Pël maan arim ngësë wes mään yewaisën kan kourak nga wiak mëmpunaan.”

16 Nga kup yariin Pool pim sasëpë ruup kat wiak nga omnaröa kaata kakaati së Poolön ök mëäa.

17 Ök maan Pool pi nga omnaröa ngarangk nampön ngön maan sään epël mëäa. “Ni yokot epop wotöök kaöapë naë mësak së. Pël een pim ngön nent ök mapnaan.”

18 Pël maan nga omnaröa ngarangk pöp yokotup mësak wotöök kaöapë naë së epël ök mëäa. “Wii omnamp Pool pöpök yokot epop nimään ngön nent waarek mësak waisën ök niapën pël anak mësak yewais.”

19 Pël maan nga omnaröa wotöök kaöapök yokot pöp moresi wak së pëlëer moulmëak piarpimënt wë ëlëep epël pël mëäa. “Ni ngön tol nent ök neam?”

20 Pël maan yokot pöpök epël ök mëäa. “Yuta omën ngönënë wotöökörö pit ngön kup riak ni ëlpamök Pool pitëm naë wes mään së pim ngön äauta songönte kääkë wesak maan kat wiipën pël morök ya.

21 Pötaanök ni pitëm ngönte kat mowingan. Pit omën 40 il wesak selap pan kaömp ngës olëak Pool mënakök iire kaömp nëmpënëak Anutuu ëöetak ë kosang wesak Pool kan kourak yesën nga wiak mëmpënëak nim kuure mak mamë pötaan kor wë.”

22 Pël maan nga omnaröa wotöök kaöapök yokotupön epël ök mëäa. “Nim ngön ök yenëaan epët omnaröen manganok.” Pël mëak wes mään sa.

Nga omnaröa wotöököpök Pool yang ngarangkëp Pilis pim ngësë wes mëä

23 Nga omnaröa wotöök kaöapök ngön maan pim ngarangk naar sään epël ök mëäa. “Arip nga omën selap pan 200 ëak koirak kaalak omën 70 pol osöröak yesauröere kaalak omën munt 200 ëak ingöpöt wak yaaurö pöröeta koirak rö kan 9 kilok pötak sënëen kopëta wasën.

24 Pël ëak Poolëenta pol os narö koirën. Pël ëak ar ngarangk kääkë elmë yesem Rom yang ngarangkëp Pilis pim naë së moulmään.”

25 Pël mëak nga omnaröa wotöököpök epël retëng ëak mena.

26 “O Pilis, Klotias Lisias nook yang ngarangk ompyaup nimään pep epwer retëng ë yaningk. Yowe.

27 Yuta omnarö pit omën pipop moröak mëmpënëak yaään ne kat wian pöt pi Rom omnampök ëa. Pël een neere nem nga omnarö tenök pitëm morötëaan wa ëp äaut.

28 Pël ëak pit songön oröptak utakök Pool mëmpënëak yaë pöta songönte ewat sumëak ngönënë ngarangköröa wa toptak wak së moulmëaut.

29 Pël ëak ne pitëm Poolëen ngön ëaö pöt kat wian pöt Yuta ngönënta ngön ë kosang wesautë wieëaul ëa. Pi omën utpet mëmpö ma wii motë pël ëepna nent naën.

30 Pël een ne kat wiin omën naröak Pool mëmpënëak nga kup riak yaë pël ök yenëa. Pël een kat wiakök nim ngësë wes mään waisëpën yewas. Pël ëak omën pimään ngön apnaaröen epël ök mëäaut. ‘Ar Sisaria yang ngarangkëpë naë sëak ngön aë; pël ök mëäaut. Yok nem ngönte pi tapët.”

31 Nga omnarö pit pitëm wotöököpë mëäa pöl ëak Pool mësak ngarangk ë yesem rö kan Antipatris kak së oröa.

32 Pël ëak ëlpamök nga omën yangerak yaaurö pit kaalak pitëm kakë yesën pol osöröak yaaurö pitëmënt mësak Sisaria kak së oröa.

33 Pël ëak yang ngarangkëpë naë së pepewer menak Pool moulmëa.

34 Pël een yang ngarangkëp pi pep pöwer sangk kelak Poolön epël pël mëäa. “Ni yang lup taltakaanëp?” Pël maan Poolök epël mëäa. “Ne Silisia yangerakaanëp.”

35 Pël maan epël mëäa. “Omën nimään ngön aimaurö pit waisënak nim ngönten kat wiimaat.” Pël mëak pim nga omnaröen Pool wak së omën omp ak Erot pim ka ngaantak ulmëak ngarangkëpënëak mëäa.

24

Yuta omnarö Poolëen ngön ya mëna

1 Wë kët mor nas won yesën kiri ar yaauröa wotöök kaöap Ananias piire pim ngarangk narö ën ngön yaatak ngön apna omën namp yapinte Tetalas pit pörö Sisaria kak së oröak yang ngarangk kaöap Pilis

piin Poolëen ngön ya mëmpna pöta ngönöt ök mëëa.

² Pël ëën Pool pitëm naë wëën yang ngarangkep Tetalasën ngön maan wal ë Poolë ngësël wesak epël mëëa.

“Tenim kaöap Pilis, ni ewat kësangëp yak yoöre ërëp niaanaan. Ni kan ompyauuk niulëak ngarangk elniaan tenim yang eprek mayaap wiaan wakaimaut.

³ Pötaanök ten ya ompyautaring wë niin yoöre ërëp yeniak.

⁴ Ne ngön muntat yal menak niaan wali sëpan. Pötaanök ni sant elniak tenim ngön kot niana epët kat wi.

⁵ Omën eit epmor, pi omën kööre tok koir mampö yaaumor. Pi Yuta omën kaare yang poutë wëauröa naë öngöpöngöp ëak nga wilö yaaumor. Pël ëak puuk Nasaret ka pepemor pël ya omën pömörë ngönnges wak yaaö pömeriarë kaö sak wëaumor.

⁶ Omën epmor pi Anutuu ngönën tup kaöet kewil elmëëpënëak yaëënak ten waut. [Pël ëak tenim ngön ë kosang wesauta wieëaul ngön yaatak moulmëëënëak yaëënak,

⁷ nga omnaröa wotöököp Lisias puuk waisak kosang kaö ëak tenim moresiaan wa ëp ëaumor.

⁸ Pël ëak Lisias pi omën Poolön ngön apna pörö nim naë wais ök niapënëak mëëaut.] Pël ëën nimtok omën epmorön pëël maan pimtok pimtë këmpelëkaan niaan kat wiimëën. Pi tol yaëënak ten pimëën ngön ya mënan pöt ök niapnaat.”

⁹ Pël maan Yuta omnarö pitta kaamök ëak Poolë ngësël wesak epël mëëa. “Ngön pout yaapöt.”

Pool pimtë songönte Pilisën ök mëëa

¹⁰ Pël maan yang ngarangkepök Poolön moresring ni a pël elmëën Pool pi epël ök mëëa.

“Ne niin ewat wë. Ni yang epëra kaö sak wëën krismaki selap saup. Pötaanök nem ngönte niin ök niamëak ërëpsawi yeë.

¹¹ Pöt epël. Ne Yerusalem kak së Anutuun yaya memëak saut. Pörek së wëën akun 12 pëën yes. Ni pitën pëël mamë pöt pit ök niaan kat wiak yaap ëa wasumëët.

¹² Akun pötak pit neen itenaan ne Anutuu ngönën tup kaöetak omën nampring

ngön nga naalëënëp. Ne omën narö nga elëpënëak Yuta omnaröa ngönën tupötëëre ka kaöaöökë öngpök wa top naalmëën ëaut.

¹³ Pitëm ngön nemël wesak aö ngön ya mëmpö pël yaë epot yaap wonötök ya. Kë nentaring aan ni kat wiak wa yaap newasnganëëtök ya.

¹⁴ Ën nem peene niama epët yaaptak niamaan yeë. Ne kan ngolöpöök yesem Anutu tenim ëaröa yaya maimaö tapöpön yaya yamëëaup. Pël yaëënak pitök itenak ten kan ngolöp epöök yesauröen Yuta ngönën ngaante utpet mowasënëak yeë wesa. Pël ëaap ne Mosesre tektek ngön yauröa retëng ëaö pöt pout erën ëak itaangkën yaap ëën kön wi kosang wesaut.

¹⁵ Ne yaap Anutuun kön wi kosang wesak pimtën kor wë. Ënëmak pimtok omën utpetre ompyaö pourö weletakaan wal ë niulëëpna pöten kor wë. Yuta omën eporöeta ten pourö pël kön wi kosang wesa.

¹⁶ Ne akun poutë Anutüre omnaröa ëöetak ompyaö ömaataan kosang ngentieim wëaup. Pötaanök nem lupmerën kat men ëën utpetat won.

¹⁷ “Ne Yerusalem kak nasën wëën krismaki selap sëën ënëmak omnarö kaamök elmëak mon mampööre Anutuun kiri mowi pël ëëmëak kaalak Yerusalemë saut.

¹⁸ Pël ëak ne Anutuu ngönën tup kaöetak së ngönëënëën kölam tëak öma pöta kiri yawiem wëën pit neen itenaut. Pël ëautep omën selap neering wa top ëak wë ngön paspas aim naön. Won.

¹⁹ Yuta omën Esia yangerakaan waisa narökëër pörek wëaut. Pötaanök pit nemëën ngön apënëak ëanëën eprek waisan tapön.

²⁰ Pötaanök omën eporö pitök ne utpet tol nent ëak ngönën ngarangköröa ëöetak tauaan itena pöt ök niap.

²¹ Songön kopët nent wia. Ne ngaan pitëm tektrak taueë ngön ëak epël mëëaut. ‘Ne kön wiin omnarö weletakaan wal ëëpnaat kön wi kosang weseë ök yaautaan peene ngön yaatak yeneulë.’ ”

²² Pool pi pël më pet irën Pilis pi Aköpë kan ngolöpöök yesauröa wëwëatön ewat panë wë Yuta omnarö kor öpënëak epël ök mëëa. “Ënëmak nga omnaröa wotöököp

Lisias pi waisënak ne arim ngönte pet iru-maat.”

²³ Pël mëak nga omnaröa ngarangk nampön Pool wii nemotëen kakaati ul-mëepënëak mëëa. Pël ëak pim karurö itenak omnant mampöore ngarangk elmë pël yaëen nga mepanëak ök mëëa.

Pilis pi Pool wii kaatak krismaki nentepar moulmëa

²⁴ Kët akun nant won sëen Pilisre pim öngöp yapinte Trusila Yuta omnaröa naëaanëp piarip pouwaar sa. Pël ëak Pilis pi ngön kat wiipënëak Poolön yas mëëa. Pël ëen Pool pim naë së omnaröa Yesu Kristo piin kön wi kosang yewesa pölön ök maan kat wia.

²⁵ Pël ëen Pool pi kaalak yal menak omnarö wëwë wotpil öpenaatare utpet ëënganëen ngarangk ëëpenaatre Anutuuk ënëmak tiar ngön yaatak niulnëepnaata ngönte pël ëak mëëa. Pi pël maan Pilis pi kat wiak kas ëak epël ök mëëa. “Ni së, ënëmak mop nent oröön ngön niamaatak.”

²⁶ Pim pël mëëa pöt, “Ne ngaak Poolön ököök pël elmëen mon nangkën wii kaatakaan wes momëëmakok,” pël weseë akun selap Poolön yas yemaan së piiring ngönngön eima.

²⁷ Ënëmak krismaki nentepar sëen Posias Pestas puuk yanggerak ngarangk ëëpënëak Pilis pim urötak sak wëen Pilis pi sëpënëak yeem Yuta omnarö ya kë sëpnaak yak Pool wii kaatak om wëen sa.

25

Pool pi Sisa pim ngönte kat wiipënëak ngön ëak mëëa

¹ Pestas puuk pim yanger ngarangk ëëpënëak Sisaria kak së wëen akun nentepar nent won sëen Yerusalemë sa.

² Pël ëen kiri ar yaaö kaöaröere Yuta ngarangkörö pim naë së Poolë ngësäl wesak epël ök mëëa.

³ “Ni tenim ngönte kat wiak Pool pipop wes mëen Yerusalemë waisëp.” Pit kam-taöök nga wiak mëmpënëak kaar pël mëëa.

⁴ Pël maan Pestas pi kangiir epël mëëa. “Pool pi Sisaria kak wii kaatak om wëen ne akun kot nent kaalak sumaap.

⁵ Pötaanök arim omën kaöarö neering sënaat. Pël ëak së omën pöp utpet nent ëa ëen pöt yok pangk pimëen ngön apnaat.”

⁶ Pël mëak Pestas pi Yerusalem kak pitring wëen kët 8 ma 10 ëak won sëen kaalak Sisaria kakë sa. Pël ëak pi ngön kaatak së wë Pool mësak sëpënëak mëëa.

⁷ Pël ëen pi së wëen omën Yerusalemë sa pörö pim naë tauëë ngön könöm nant pim ngësäl wesak mëëa. Pël ëaap pitëm Pestasën mëëa pöt pi kat wiak yaap wasëpna nant nemaan ëa.

⁸ Pël ëen Pool pi pitëm ngön pöt ilak kangiir epël mëëa. “Ne utpet ëak Yuta omnarö tenim ngön ë kosang wes wia pöt ilap nariin ma Anutuu ngönën tup kaöetenta utpet nent naënëp. Pël ëak tiarim omën omp aköp Sisaanta utpet wesak nemaan yaaup.”

⁹ Pël maan Pestas pi Yuta omnarö wiap mowesak Poolön epël ök mëëa. “Ni yok pangk kaalak Yerusalem kak sëen ne pörekök nim ngönte kat niwiimaaten kent yaën ma?”

¹⁰ Pël maan Pool pi epël mëëa. “Ka e nem taua epët omën kaöap Sisa pim ngön yaaö kaat. E tapëtakökëer nem ngönte kat wiimëet. Ni ëwat wëen ne Yuta omnarö utpet nent naalmëenëp.

¹¹ Ne utpet nent yaëen pit itenak nemëen ngön ëak nempëna pötaan ngön won. Yok pangk nempënaat. Pël ëaap pitëm nemëen ngön ya pipot kaar ya. Pötaan yang ngarangk omën nampök pitëm moresi pas wes namëen ëëpnaat. Pötaanök ne Rom omën omp aköp Sisa puuk ë pet irëpënëak yak.”

¹² Pël maan Pestas pi pim kaamököröaring ngön ëak Poolön epël ök mëëa. “Ni ngön ë olëak Rom omën omp aköp Sisa puuk nim ngönte pet irëpënëak yaan. Pötaan ne pim ngësë wes nimëëmaan sum.”

Pestas pi Akripan Poolön pëel mëëa

¹³ Ënëmak akun nant won sëen omën omp ak namp Akripan, piire öng nangap Penaisi, piarip Sisaria kak Pestasën yoöre ërëp mapënëak sa.

¹⁴ Pël ëak wë akun selap selap yesën Pestas puuk Poolë ngönte Akripan epël ök mëëa. “Omën namp eprek wii kaatak wë.

Pilis pi pim ngönte ë pet nairën ëen om wëaup.

15 Pël ëen ne Yerusalem kak së oröön kiri ar yaaó kaöaröere Yuta ngarangkörö pit nook pim ngönte pet ir olëak mëmpënaan memëak ök yenëa.

16 Pël ëen ne pitën epël ök mëëaut. ‘Ten Rom omnarö om pas könömöt omën muntarö nemangkën yaaurö. Omën ngönte wieëaup pimënt ngön yaatak tau moulmëen pimëen ngön eaö pöröa ëöetak tauëe ngön apnaat. Pötaanök ten akun mangkën pim ëen pitëm ngön yaatak moulmëa pöta songönte ök niapnaat.’

17 Pël maan Yuta omnarö wais wëen kau naën wangam kan tapëtakëer ne ngön kaatak së wë pi koirak waisëpënëak mëëaut.

18 Pël ëen wais wëen omën pimëen ngön yaaó pörö ngön ëa. Pël ëen ne wet rëak pi utpetat yaaup wesak pit pim utpet ëaö nent apënëak ya wesak kat wian pöt won.

19 Pit pitëmtë ngönën wak wëautaan ngön iraan isën yeemak aö omën namp yapinte Yesu pël yamëëaup wel wiaup pël ya. Ën Poolök pöt öp wë pël ya.

20 Pël ëen ëngk ma e wesak Poolön epël pëlpël mëëaut. ‘Ni kaalak Yerusalem kak së nim ngönte pörök pet irum ma?’

21 Pël maan Pool pi kaaö neak wii kaatak wë ënëmak Rom omën omp ak Sisa pim naë së ngönte ë pet irëpënëak yenëa. Pël ëen ne maan pi wii kaatak om wëen nga omnarö pit ngarangk eim wëen nem pi Sisaapë ngësë wes mëëma pötakök pet irëpënëak mëëaut.”

22 Pël maan Akripaak Pestas piin epël ök mëëa. “Nemtok omën pipopë ngönte kat wiimëak yeë.” Pël maan Pestas puuk, “Ëlpamök yok pangk kat wiimëet,” pël mëëa.

23 Ëlpamök Akripaare Penaisi piarip ë rangi kësangöt ëak omnaröa itöök wa top kaatak yesën nga omnaröa wotöök kaöaröere kak pörökë omën yapinringörö pourö piaripring kakaati së wa top ëa. Pël ëen Pestas puuk maan Pool koirak sa.

24 Pël ëen Pestasök pitën epël mëëa. “Omën omp ak Akripaare ar omën e wë epörö peene kat wieë. Ar omën epopön iteneë. Yuta omën selap pan Yerusalem

kakaan eprekë wëaurö pit pourö ne omën epop pëel elmëen mëmpëna pötaan aim wë.

25 Pël ëaap ne pim utpet ëa nenten kat wiin mëmpënaata ök naën yaë. Pël ëak pimtok neen pi Rom omën omp ak Sisa puuk pet irëpënëak yenëa. Pötaanök wes mëen sëpnaan yaë.

26 Pël ëak ngön këet ap wesak omp ak kësangëpëen pep retëng ëak wes mëëmaataan poprak yeë. Pötaanök omën epop omp ak Akripa nimëntre arim naë tau yaulmë. Pötaanök arök pim songönte tekeri weseë. Pël ëen pepewer retëng ëak wes mëen sëpnaan.

27 Ne wii omën namp wes mëëmëak pepetak pim songönte wes mëëma pötaar yok pangk ëëpnaat. Ën pël naën ëëma pöt pangk naën ëëpnaat.”

26

Pool pim ngönte Akripaan ök mëëa

1 Akripa pi Poolön epël mëëa. “Ni nim ngönte yok pangk a,” maan Pool pim utpet naën pöten apënëak mor ngar wesak epël ök mëëa.

2 “Omp ak kësangëp Akripa, ne kat men ëen ompyaö pan yaëen nim ëöetak war wesak Yuta omnaröa nem ngësël wesak aim pöta kangit niamaan yeë.

3 Tiar Yuta omnaröa ngönëneën ngaal witwit ë omnant yeë pöten ni ëwat wëen. Pötaanök ni wiap sak kat wiaan ök niamaan.

4 “Nem kotuuk kak wëwë wakaimautre Yerusalem kak së wakaimaö pöten Yuta omnarö pit ëwat wë.

5 Ne ngaan pitring wakaimaup yak neen ëwat wë. Pötaan pitök yok pangk apënëak pöt nem pitëm naë ngönën ya mënimautön apnaat. Ne ngaan Parisi omnaröaring wë pitëm yaaó kan pöök imaup Pötak ngönën muntatë wëwëatre yaaut il yewas.

6 Ne peene eprek wëen pit nemëen ngön ya yenemëngk. Pöta songönte epël. Anutu pim tiarim ëaröen weletakaan wal ëëpenëak ngön ök mëëaö pöt kön wi kosang wesak këet orööpnaataan kor wëaö pötaanök ngön yaatak yeneulë.

7 Tiarim ëarö, kur 12 pötëaan pörö, kët kanaan rö kanë Anutuun yaya maimeë kön wi kosang wesak omën pötön kor wakaima

tapël ne yeë. O omën omp aköp, ne pöten kor wëäö pötaanök Yuta omnarö pit nem ngësël wesak aö ne ngön yaatak neulnëim.

⁸ Tol ëënak ar Yuta omnarö Anutuun kön wiin puuk yok pangk omnarö weletakaan wal ë niulëëpna pöt pangk naën pël we-seim? Ngön pöt kaar won.

⁹ “Ne ngaanëër Yesu Nasaret kakaanëp pim yapinte wak irapënëak omnant kësang elmëeimaut.

¹⁰ Ne Yerusalem kak ya pöt mëngkën kiri ar yaaö kaöaröak neaan Yesuu ingre mor saö narö selap pan wii kaatak moulmëaup. Pël ëën ngön yaatak wëën ne omnarö pitring kaamök ëak mëmpënëak maimaut.

¹¹ Pël eimeë akun selap ngönën tupötë ilëak omnarö Aköpön utpet wesak apëna yak këlangön kësang meneimaut. Pël ëak ya sangën pan ëën ka kamaatëëta tapël utpet mowasumëak seimaut.”

Pool pim ingre mor sa pöta songönte ök mëëa

(Ngön 9:1-19; 22:6-16)

¹² “Ne pël eim wëën kiri ar yaaö kaöaröak Yesuu ingre mor saurö ömëak kosang newesak pep nant nangkën wak Tamaskas kakë saut.

¹³ O omën omp aköp, ne kan kourak yesem këtëp luptak wëën itnan pöt kutömweriaan ëwa kësang kët ëwaat il wesaö nempel irë neere omën neering saurö tenëk yaalni.

¹⁴ Pël ëën ten yangerak së ngentiak wieë ne kat wiin Yuta ngöntak ngön nent epël yenëa. ‘Sool, Sool, ni tol ëënak ne utpet neweseimën? Nim nemëën pël eimën pitaan omën kë nga ket ëa nent ing möak rë niwalën këëm kat yawiin,’ pël yenëa.

¹⁵ Pël neaan ne kangiir epël mëëaut. ‘Aköp, ni talëp?’ Pël maan Aköpök epël yenëa. ‘Ne Yesu. Ni kët ël epotë ne utpet neweseimën.

¹⁶ Ni wal ë tau. Ne peene ni nem inëën niwasumëak ëö pet yaalni. Pötaanök ni nem omën pet yaalni epëtere ënëmak pet elniima pötön omnaröen ök mam.

¹⁷⁻¹⁸ Pël ëën ne Yuta omnaröere köpël omnaröa morötëaan ent ë niulëëmaan. Köpëlöröa ngësël wes nimëën pitëm naë së it ngaul moulmëën kout kasëng menak

ëwaatakël ko wiak Setenë yaat sëp we-sak Anutuu ngësël rë olapnaan. Pël ëak pit Anutuun kön wi kosang wasën pitëm utpetat kërë moolaan pit Anutuu yaö mowesauröa ronganta öngpök ilëak öpnaat.’”

Pool pim ya mënauten Akripan ök mëëa

¹⁹ “Omën omp ak Akripa, ne kutömweriaan omën pöt itaampöore ngön kat wi pël ëak wa nemoolaan ëaut.

²⁰ Wet réak Tamaskas kak ök mëak pörekaan Yerusalem kak së ök mëak Yutia yangerak ka wieëa pötë ök maö yesem köpël omnaröenta epël ök mëëaut. ‘Arim utpetat kasëng menak Anutuu ngësël ko wiak wëën arim omnant yaautön itaangkën lup kaip tiauröa yaaul ëëpnaan.’

²¹ Nem pël ëaö pötaanök Yuta omnaröak ne Anutuu ngönën tup kaöetak wëën wali newak nempënëak ëa.

²² Pël ëaatak Anutu pi ne kaamök elnëaan omën isaare irëa pouröen ngönën ök maö imeë tektek ngön yaauröere Moses pitëm ngönötta ök maö imaupök peeneeta e taueë ök yak.

²³ Pit epël ëa. Kristo, Anutuu Yaö Mëëaup, pi këlangön kat wieim olëak wel wiipënëak mëëaup. Pël ëak weletakaan wet réak wal ëak Yuta omënere köpël omën pouröaan ëwa ngön pöt tekeri wes mampënëak mëëaup pitëm ngön pöt kaamök yaaup.”

²⁴ Pool pi pim utpet naën pöten pël maan Pestas pöpök ngön ëak epël mëëa. “Pool ni kaökaö yaën. Pep kaatë ilëak ëwat kësangöt ömëak kön waur eimeë kön irikor ëak kaökaö yaën.”

²⁵ Pël maan Pool pi epël mëëa. “Ngarangkëp, ne kaökaö naën. Yaap kön wieë yak.

²⁶ Omën omp ak Akripa pi omën epotön ëwat wë. Pötaanök ne kasinkasin naën ök yak. Omën epot ëlëëp naaröönöt. Pötaanök ne kön wiin omën omp aköp piita itenak kat wiak ëak ëwat wë.

²⁷ Omën omp ak Akripa, ni ngaanëër tektek ngön yaaurö pitëm ngönöt kön wi kosang yewasën ma? Ne ëwat wëën ni kön wi kosang yewasën.”

²⁸ Pël maan Poolön epël mëëa. “Ni pil neaim wë akun wali nasën tapët ne Yesuu ënëm ëëma yangap yeë pël yewasën ma?”

29 Pël maan Pool pi epël mēea. “Peen ēēmēere ēnēm ēēmē poutepar yok pangk. Ne Anutuun epël yemak. Niire ar omēn ngön epēt kat yawi eporö pourö nem yeē epël Yesuu ēnēm ēēnēak yeniak. Pöt nem wii netēen wē epël ēēnēen won.”

30 Pool pi pël maan omp ak Akripaare Rom yang ngarangkēpre Penaisiire pitring wel aisēaurö pit wal ēäk,

31 repak yesem pitēmēt neneren epël mēea. “Omēn epop pi mēmpöore wii kaatak ulmē pël ēēpēna pōta ök naēn.”

32 Pël maan Akripaak Pestasēn epël ök mēea. “Omēn epop pi omēn omp ak kaöap Sisa puuk pim ngönte kat wiipēnēak ngön nemaan ēēn pöt nuuk yok pangk wes momēen sēpnaat.”

27

Pool wangaöök ilēak Rom kakēl sa

1 Pestas pi ten wangaöök Itali yanggerakē sēnēak yenia. Pël ēēn Rom omnarö Poolre wii omēn munt narö Sulias mēs yemangk. Sulias pöp Rom omēn omp ak kaöap Sisa pim nga omēn 100 pöröa wotöököp.

2 Ten wang naö Atramitiam kakaan waisa pöök wamp riaut. Wang pö Esia yanggerak kaö yangapötē sēpnaö. Pël ēēn ten Aristakas, Masetonia yanggerak Tesalonaika kakaanēp, pi ten pourö saut.

3 Pël ēäk ēlpamök Saiton kak sē oröak Sulias pi Poolön ompyaö elmēen pim karuröa naē sē itenak kaömpre omnant yeö.

4 Pël ēäk Saiton kak sēp yewasēn kent kēsangpel weēre kosangring yamöön wangaöökē ngarangkörö pitök wangaö wotpil wesak we kent wonöök Saipras kustakēl saut.

5 Pël ēäk i kaö olēak Silisiaare Pampilia yangeraar ngēsngēs elmēak yesem Maira kak Lisia yanggerak oröak ngentiaut.

6 Pörek nga omnarö wotöököpök wang munt naö Alesantria kakēlaan Rom kakēl sēpēnēak yaēen koirak pöök wamp riaut.

7 Pël ēäk yesēn kent nga yaēen poprak ē yesem akun nant won sēen Naitas kak temanöm wesaut. Pël ēēn kentöök kan niwariin Krit kustakēl yesem we kent wonöököl Salmoni wot kōngkōmō temanöm wesaut.

8 Pël ēäk wang ngarangkörö pit ya kēsang mēngkēn ten Krit kusta ngēsngēsöök i kaöök yesem yang lup nenta yapinte Kaö Yangap Ompyau pël yamēea naö Lasia ka kaöaöökē naē wieēa pörek sē oröaut.

9 I kaöök akun wali seimēn Yuta omnaröa Anutuuk utpetat won mowasēpēnēak kön yawia akunet won sa. Pël ēēn kaö ma nga yaaö akunet temanöm sēen wangat sēpēnēak pomp yaēen Poolök epël ök yema.

10 “Ompörö, ne kön wiin peene sēpena eptak omēn nant kö sēpenaan yeē. Urömat pēen wasngan. Wangaö utpet ēēn omēnere urömere pout i kaöök ilapenaan yeē.”

11 Pël maan nga omnaröa wotöököp pi Poolē ngön pöt kat wiak yaap newasēn wangaöökē pepapre ngarangkēpē ngöntepar kat wiak yaap wesa.

12 Kaö yangap pö kent akunaöök wangaatē wiaapna urte wonrek yak omēn wangaöök wēaurö Krit kus taptak kaö yangap munt naö yapinte Pinis pörek sē önēak ya. Pö kētēpē yeilēaul wieēau yak kentö maap namöön yaau.

Kent kaöempel möa

13 Kaö Yangap Ompyaö pöök wēen i kaöökaan kent ulöl kot nent yamö. Pël ēēn pit pipöök kaamök elmēen yok pangk Pinis sē orööpnaat wesa. Pël ēäk wangaö taē yewesau weruak kopēl ngaarēk wiak Krit kus pōta ngēsngēsöök saut.

14 Pël ēēn akun wali nasēn tapēt kent kēsang nempel kus pötakēlaan yamö.

15 Pël ēäk kent pöök wangaö mök ēäk wak yesēn ten kaalak i kaöökēl wak sēnēak ök ēēn pangk naēn ēēn sēp mowesak wēen kentöök niwak saut.

16 Pël ēēn we kent wonöök kus kot nent yapinte Kota pötakēl saut. Pël ēäk ten wang kot weruak yesaut wa kaöaöökē ngaarēk wiinēak ya kaö mēnaut.

17 Pël ēäk wangaöök waur yaaurö wa wang kaöaöökē ngaarēk wiak wang kaöaö kelpanēak wa ngaöök mēak wii yatē. Pël ēäk pit Aprika yanggerak i kaö kep rorookēl sēpanēak kas ēa. Pël ēäk poē koröpöt ent ē ulmēen kentöök niwak saut.

18 Pël ēēn ēlpamök kaö maare kent nga kaö ēēn wangaöökaan uröm nant ngēs rēak yemoola.

19 Pël äak yesem wangam kan muntetak pitëmtë morötring wangaöökë omnant wa yemoola.

20 Pël ëën seimeë kètre ngoon nampön itnaangkën kent kësangpel möeim wëën omën pourö kö sënëak yeë wesaut.

21 Omnarö akun wali kaömp nanën. Pël ëën Poolök pitëm tekarak së tauak epël ök yema. “Ompörö, ar nem ngön kat wiak Krit kuste sëp newasën ëanëën tiar utpet epot nokoirën ëan tapön.

22 Pötaanök ne epël niamaan. Ar kosang seë. Tiarkaan namp kö nasëngan. Wangaöökëër utpet ëëpnaan yaë.

23 Ne Anutuu omnamp yak piin yaya yamëëaup. Pötaanök peene rö kan pim ensel nampök nem naë tauëë epël yenëa.

24 ‘Pool, ni kas ëëngan. Nim ngön pet irumëën Rom omën omp ak kaöap, Sisa, pim ëöetak taumëët. Anutu ompyaö yaaup yak nim kimang mëëan pöt kat wiak kaamök elniin niire omën niiring wangaöök wëaurö öp sënëët.’

25 Ompörö, ne kön wiin Anutuu orööpënëak neea pöt pout kë orööpnaat. Pötaanök ar kosang seë.

26 Ën wang epö kentöök wak kus nentak së moolapnaö.”

27 Sant nentepar won sëën Etria i kaöök wariäl yesem rö kan röök lupöök wangaöök waur yaauröak kat men ëa pöt kus nent temanöm yewasem ëa.

28 Pël ëën pit ökö i kaöök olëak itna pöt 36 mita pël ëa. Ën kot nent yesem wiak kaalak olëak itna pöt 27 mita ëa.

29 Pël ëën këlötë wieëaurek sënganëak kas ëën wangaö leng ëëpënëak wangaö taë yewesa kong nent wangaöökë ëlëerakël yoola. Pël äak pit këlötön itaampënëak këtëp teënt ngampiipnaataan pitëm omp aköröen kimang mëëa.

30 Pël äak wangaöök waur yaaurö wangaöökaan kas sëpënëak wang kotte wes mëën i kaöök ngemapënëak yeem ngön kaar wangaö taë yewesa muntat wot karerakëlaan olapën yema.

31 Pël ëën Pool pi nga omnaröa wotöököpön epël ök yema. “Wangaöök waur yaaö eporö pit wangaöök naön ëëpna pöt tiar pourö kö sëpnaat.”

32 Pël maan nga omnarö wang kotta wii ngan äaut il mëën i kaöök yes.

33 Ëlpam walëpënëak yaëën Pool pi omnaröen kaömp nëmpënëak yema. “Akun wali ya ngësring imeë kaömp nanën waiseimën sant nentepar won yes.

34 Pötaanök këk niamaan. Kaömp neë. Pötak kosang niwasën öp önëët. Kat wieë. Tiar pourö muumöngk öpenaat. Namp kot nent utpet naëngan.”

35 Pël mëak pi kaömp peret nent wak pitëm ëöetak Anutuun yowe mëak pelak ngës rëak yen.

36 Pël ëën pit pourö ulöp ketumön sak kaömp yen.

37 Ten omën wang pöök ima pörö 276.

38 Kaömp na pet irak pit wangaö kengkën sëpëna yak kaömp kë köpötring munt nant wa i kaöök yemoola.

Wangaö utpet ëa

39 Ëlpam walën wangaöök waur yaaurö pit yang lup pöten köpël yak itaangkën kaö yangap naö i pis pëënö wieëa pöökël wangaö ökre was leng ëëpënëak yaë.

40 Pël äak wii wangaö taë yewesa pöt il momëën öngpök yes. Pël ëën pit këra wangaöökë sëpnaal wotpil wasö yesauraar wil wiak poë koröp wot karërak ngan ë uteëau wëlël ë ulmëak wëën kentöök wak yesën kaö yangapöökël saut.

41 Yesem wangaö kep roro saurek së wangaöökë wot karër i pisöök elak taë sak wëën kaö maatök kasngaëlaan möön wangaö pötöp repa.

42 Pël ëën nga omnarö pit wii omnarö wangaöökaan i kaöök sörok olëak kas sëpanëak mëmpënëak kön wia.

43 Pël yaëën ngaaröa wotöököpök pit Poolre wii omën muntarö mëmpënëak nga yema. Pël äak ten pouröen ngön äak epël yenia. “Ar pourö kaö ma yailaut ëwat wë pöt wet rëak i kaöök sörok olëak seë.

44 Ën muntarö ar wangaöökaan këra luprak rëaut wak pötë ngaarëk së i pisöök oröëë.” Pël niaan namp utpet naën. Ten pourö muumöngk së karmak oröaut.

28

Pool pi Molta kustak wakaima

¹ Karmak sē orōak kat wiin kus pōta yap-
inte Molta pēl ya.

² Kak pōrekē omnarōak ompyaō yaalni.
Kopi ngēs rēak yepelēn ēp yaēēn pit es mer
ulmēak niaan ten pourō esuwesi saut.

³ Pēl ēak Pool es nant yangerakaan wa
mera pōt kamal namp es nga ēēn ōngpōkaan
orōak pim moresi kant mēnak wē.

⁴ Pēl ēēn kak pōrekē omnarō pit Poolē
moresi kamalōp mēnak wēēn itenak
pitēmēt neneren epēl mēēa. “Omēn epop
pi omēn yamēngkaupōk i kaōōk yewaisem
wel nawiin om ōp waisa. Pōtaanōk kangit
orō yemorē.”

⁵ Pēl mēēaap Pool pōp kamalōp pim more-
siaan kērē es momerak won korōp orōak
wēaut.

⁶ Pēl ēēn pit pōn mampōōre wel wiak sē
ngenti pēl ēēpēnaat wesak itenaan utpet ke
pēl nent pim naē narōōn ēa. Pēl ēēn pit
kaip tiak neneren epēl mēēa. “Omēn epop
ēlarēpōn ēan,” pēl mēēa.

⁷ Ka pōta naē yang wieēa pōr kus pōta
kaōapē yanget. Omēn pōpē yapinte Paplias,
puuk ten mēs nuwak sē pim kaatak niulēak
ompyaō ngarangk elnieim wēēn kēt nen-
tepar nent saut.

⁸ Pēl ēak pōrek wēēn Paplias pim pepap
pi yauman korōp es ngaare ya wiap mē pēl
yaēēn Poolōk pim naē sē Anutuun kimang
mēak mores pim rangk mowiin ompyaō
yes.

⁹ Pēl yaalmēēn kus pōtakē yauman
omēn muntarō kat wiak waisēn ompyaō
yemowas.

¹⁰ Pēl ēēn pit ten ompyaō ngarangk
elnieimēn wēak kan sēna akunetak kan
kourakē kaōmpre waatōt wa wangaōōk ni-
wiin wak saut.

Pool pi Rom kak sē orōa

¹¹ Kus pōtak wēēn ngoon naar namp ēak
won saut. Pēl ēēn kent akunaōōk Ale-
santria kakaan wang naō kus pōtak wais
wiakaima pōōk ten niwak saut. Wang
pōōkē wot karērak yang omp ak nanang
naarē yapintepar Kastaare Polas pōaarē
kōnaar wieēa.

¹² Pōōk yesem Sairakius kak sē orōak
wēēn kēt nentepar nent yes.

¹³ Pēl ēēn kak pōrek wil ulmēak wa pak
ēak yesem Risiam kak sē orōak kēt kopēt

nent wēēn nenta kautak kent ulōl kot nent
i kaōōkaan yamō. Pēl ēēn akun nentepar
won sēēn Putiolai kak sē orōak ngentiaut.

¹⁴ Pēl ēak pōrek Yesuu ingre mor saō narō
koirak pitring ōnēak niaan sant nent wē
olēak Rom kakēl saut.

¹⁵ Ten yesēn Yesuu ingre mor saō Rom
kak wēaurō pit tenim yesaut kat wiak narō
kan kourak wais kaōmp yewaurek Apias
kak pōrek wais yanikoir. Ēn narō kan
koō ka nentepar nent ēak wieēa pōrek wais
yanikoir. Pēl ēēn Pool pitēn itenak kōn
ketumōn sak Anutuun yowe yema.

¹⁶ Pēl ēak Rom kak sē orōōn yang
ngarangkōrōak Pool pi ka yaaptak ōpēnēak
maan wēēn nga omēn namp kēt poutē
ngarangk eim wakaimaut.

Pool pi Rom kak ngōn ompyaout ōk maima

¹⁷ Kēt nentepar nent won sēēn Pool pi
Yuta omēn Rom kak wēaurōa kaōarōen
ngōn maan wais wa top ēēn epēl yema.
“Karurō, ne ngaan Yerusalem kak
wakaimaut. Pēl ēēē tiarim omnarō utpet
nent naalmēēn ma ēarōa ngōn ē kosang
wesa nent wa noolaan. Pēl ēautak pit omēn
epētaanōk ne wii kaatak neulēak Rom yang
ngarangkēpē ngēsē wes yenemē.

¹⁸ Pēl ēēn Rom yang ngarangkēp pi nem
ngōnte kat wiak itaangkēn nempēnaata ōk
won ēēn wes nemēpēnēak ya.

¹⁹ Pēl ēaap Yuta omnarō pit pōten kaaō
ēēn ke urak pitēmtoke ngōn ē pet irēpēnēak
ya. Pēl ēēn ne kan munt ēēma nent won
ēēn ngōn ēak Sisa pimtōk nem ngōnte ē
pet irēpnaat pēl mēēaut. Ne Yuta tiarim
karurōaan ngōn amēak newaisēn.

²⁰ Pitēm ne elnēa epēta songōnte ōk
niamēak yas niaanak waisan. Nem
kentōōk omnarōa moresiarē wii netēa
epēta songōnte ar ēwat sēnēak yaalnē.
Pōta songōnte epēt. Anutuuk omēn namp
tiarimēēn yak wes nimēpēnēak maan
Israel omnarōa kor wakaima pōpē ngōn
epētaanōk.”

²¹ Pēl maan pit epēl yema. “Yuta om-
narō pitōk Yuta yangerakaan nimēēn ngōn
anēak pep wes nanimēēn ma nampōk nim
ngōnte wak wais ōk niaan nimēēn utpet
wesak naēn.

²² Pēl ēaatak omēn we nantēaanōrōak
waisak pit omēn Yesuu ingre mor saurōen

kaaö yaë pël aim. Pötaanök ni omën Yesuu ingre mor sauröaan tolël kön wiaan pöten kat yaniwi.”

²³ Pël mëak akun wiak omën selap pan röökéer Pool pim kaatak wais wa top één ngönën songönöt ök maim wëen këtëp ngemë yeila. Ök maö së Anutu pim tiar wa ngaöök nimëak wë pöta ngönte ök yema. Pël ëak Mosesre tektek ngön yaauröa retëng ëa pötta ök maan pit kat wiak pitën lupöt wal één Yesuun kön wi kosang wasëpënëak ök yema.

²⁴ Ök maan kat wiak narö kosang yewas. Ën narö kat wi kosang newasën yaë.

²⁵ Pël ëak pitëmënt ngön ngës wi yesa. Pöt Pool pi wet rëak epël yema. “Ngëëngk Pulöök kaamök elmëen ngaanëer tektek ngön yaaup Aisaia puuk ngön këet tiarim ëaröen epël ök mëëa.

²⁶ ‘Ni së omën piporöen epël ök ma. Ar ngön pëen kat wiinëetak songönte ëwat nasëngan.

Pël ëak itaampunëetak yok pangk omnantön itnaangkan.

²⁷ Omën piporö pitëm lupöt kosang saurö, kat il wariaurö, it mësëaurö.

Pit pël naën ëanëen itaampööre kat wiire kön wi pël ëan tapön.

Pit pël naën ëanëen nem naë rë olaan ompyaö mowesan tapön,

Anutuuk pël ya.’

²⁸ Pötaanök kat wieë. Anutuuk tiar utpetetakaan kama yaniö ngön ompyaö pöt köpël omnaröa ngësël yes. Pël één pit kat wiipnaat.”

²⁹ [Pël maan Yuta omnarö pitëmënt ngön nga elö yes.]

³⁰ Pool pi Rom kak ka nent pimtok sum ëak wë omën pim naë yesaurö ompyaö moweseim wëen krismaki nentepar sa.

³¹ Pi Anutuuk wa ngaöök nimëa pöta ngönte werak ök mëak Aköp Yesu Kristo, tiarimëen Yaö Mëëaup, pim ngönteta kas köpël omnaröen ök maim wëen nampök kan nemowariin ëa.

Rom

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wë kris-
maki 27 pöta ök won sèen Pool pi Korin
kak wë pep epwer retëng ëak öng Pipi pöp
mangkën wak së Rom kakë ingre morörö
mena. Rom ka pö Itali yangerakë ka kaöaö.
Pool pi Rom kak së ngönën ya mënak Yesuu
ingre morörö kaamök elmëepënëak kent
kön wia. Pötaanök pit ëwat sak kopëta
wasëpënëak epwer retëng ë mena. Pep
epwer Poolök ingre mor, Yutaare omën
ngönën köpël wëaö pöröaan ëa.

Pool pi epël ëa. Omën pourö, Yu-
taare ngönën kopëlorö, utpetatë öngpök
wë. Omën Yesuun kön wi kosang yewe-
sauröakëer Anutuuk, “Wotpilörö,” pël
ya. Omën pörö Ngëengk Pulöök utpetatë
öngpökaan ent ë ulmëen Yesuuk yal mënak
wëwë ngolöptak wë.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-17

Wëwë ngaante 1:18-3:20

Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaata
ngönte 3:21-4:25

Kristook yal menak wëauta ngönte 5:1-
8:39

Anutuu Israel omnaröen elmëepnaata
ngönte 9:1-11:36

Ingre moröröa wëwëeta ngönte 12:1-
15:13

Ngön mëet 15:14-16:27

Pool pim ya mëneimauta songönte

¹ Ne Pool Yesu Kristo pim ya omnampök
pep epwer retëng ë yaningk. Anutuuk neön
pim ngön yaaö omën sak wëen pi ne pim
ngön ompyaut aim ömëak neuléaup.

² Ngön ompyaö pipot ngaanëer Anu-
tuuk tiarën ök niapënëak tektek ngön
yauröen kosang wesak ök maan ngönën
pep ngëengkweri retëng ëaut.

³ Ngön ompyaö pöt, Anutu pim Ruup
omën sak Tewit pim kurtakaanöröa naë
oröa.

⁴ Pël ëak lup kölam wakaima. Pötaanök
Anutu pim weëre kosangöök weletakaan
wal ë moulmëak pim songönte tekeri wasën
tiar, “Yesu Kristo pi yaap Anutuu Ruup,”
pël yewas.

⁵ Anutuuk elmëen Yesu Kristook komre
kolap elnëak pim ngön yaaö omën newesa.
Pi omën yang kaö poutë wëaurö pim ngön
ngaarëk wak Kristo piin ping wasënëak pël
ëa.

⁶ Ar Rom kak wëaurö arta Anutuuk
pitring Yesu Kristo pim omën sënëak yas
niiaurö.

⁷ Rom omnarö ar Anutuuk lup sant el-
niak yas niaan pim omën sak wëaurö.
Ne arimëen ngön epët retëng ë yaningk.
Tiarim Pepap Anutüre Aköp Yesu Kristo
piarpim komre kolapre mayaap pöt arim
naë wiaap.

Pool pi Rom omnaröen iteempënëak ëa

⁸ Ne wet rëak ngön epët ök niamaan kat
wieë. Arim Kristoon kön wi kosang yewe-
sauta ngönte yang poutë omnaröak yaan
kat yawi. Pötaanök ne arimëen Yesu Kris-
toon yoöre ërëp yemaan Anutuu naë yes.

⁹ Pöt Anutu nem kosang ngentiak
ënëm yeem pim Ruupë ngön ompyaut ök
yamëëaupök neen itena. Pi neen ëwat wëen
ne kët ël epotë arimëen kimang maim wë.

¹⁰ Ne wet rëak arim naë newaisën wë
Anutuuk kön wiin ompyaö ëen kan nent
koir nangkën waisumëak kimang maim
wë.

¹¹ Nem waisumëak kent yaë pöta
songönte epël. Ne wais rë nuulön Pulöökaan
kaamök nant wak kosang sak önëak kent
pan yaë.

¹² Pöt nem kentöök arim kön wi kosang
yewesautak ne kaamök yaalnëen nem kön
wi kosang yewesautak ar kaamök yaalniin
pël ëak tiarim lupöt taë niwasëp.

¹³ Nem karurö, ar nem songönten ëngk
ma e wasnganëen kat wieë. Ne omën
maimaröa naë së ngönën ök maan Anutuu
naë rë olëa pöl wet rëak arim naë wais
ngönën yaata kë tapët iteempëak kent kön
wieimaut. Pël ëautak akun poutë omën
nantök kan newariin arim naë waisumëak
poprak ëeimaut.

¹⁴ Anutuuk ngönën ya epët nenaut yak
omën pourö, kakaan kosangöökë ewatre
köpël pourö ne yok pangk ök mam wesaut.

¹⁵ Pötaanök Rom omnarö ngönën epët
arënta ök niamaataan ya walwal yaalnë.

*Ngön ompyaö pöt Anutu pim weëre
kosangtaringët*

16 Yaap, ne ngön ompyauten ëö naën yaaup. Pipët tiar omën pourö Anutuun kön wi kosang yewasën ompyaö yaniwas. Pi wet réak ten Yuta omnarö pël elniak peene ar omën muntaröeta tapël yaalni.

17 Pöt ngön ompyautak Anutuu tiarim saun won wasën pim ëöetak wotpil wë pöta songönte epël pet yaalni. Tiar ngës réak Anutuun kön wi kosang mowasën wotpil niwasën kön wi kosang yewesautak öpa. Pöt ngönëntak epël wia. “Omën Anutuun kön wi kosang mowasën wotpil mowasëpna pipop wëwë kosangtak öpnaap.”

Omnarö pit Anutu kasëng mena

18 Anutuuk omën pi kasëng menak utpet eimeë pim ngön këet ngep yaalmë piporöaan kangiir pim ya sangënte kutömweriaan tekeri yewas.

19 Pöta songönte epët. Anutu pim songön nant tiarën pet yaalni. Pötaanök pim songön tiar omnaröa itaampena salöt tekeri niwesautak omën utpetat yaë piporö itaampënaaten kaaö yaëen Anutuuk kangiir ya sangën elmëeim wë.

20 Ngaan panëer Anutu pim omnant pout ket ëa pörekaan wais peene e wë eptak oröa pim omnant ket ëa pötön ityaangk. Anutu pöp omnaröa itnaangkënëp pim omnant ket ëa pötök pim retëngre weëre kosang pömpel om wiakaim wiaapnaampel pöt tekeri yewas. Pötaanök omnarö pitëm utpetatön, “Epot utpetatok pël newasën,” yok pangk pël naëpan.

21 Pöt tol ëen? Pit Anutu wë pöten ëwat wëak won wiaana ëëpna pöl Anutuun ping wesak yoöre ërëp nemaan kön irikor selap pan eim wëen pötök kör mokoëen köö panëetak wëen kön won sak wakaim.

22 Pël ëëë pitëmtën, “Ten ëwatörö,” pël aö pitëmtën ing ti wak ya pötak kaökauröa ök yes.

23 Pël ëëë Anutu, ëwa pepap wëwëetaringëp, piin yaya nemaan omën kö yesaut omënere intre imënre kamalre pöröa könöt ket ëak pötön yaya maim wë.

Utpet ke nentere nent eima

24 Pël yaëen Anutu pi pit kasëng mangkën pitëm könötök kentre kaur kësang koirak

kentöröa ök eimeë pitëm möönre koröpöt kewil ë pet yair.

25 Omën pël yaë piporö Anutu pim ngön këet kasëng menak pöta kangiir ngön kaarötön yaap wesak omnant Anutu pim ket ëa pötön Anutuu urtak yaya maim wë. Pël ëaap omnarö tiar ket ël epotë Anutuun yaya maim öpa. Yaap.

26 Pit utpet pël yaëen Anutuuk kasëng mangkën kentöröa ök kentre kaur utpet panë eim wë. Öngörö pit Anutuu kan yaö mëëaö pö sëp wesak öng muntaröaring omën ëöaat eim wë.

27 Ën ompöröeta tapël öngörö sëp wesak pitëm lupötë kentre kaur pötök es ket ëak yokotön ompörö pitëment pitëment utpet panë ëeim wë. Pël yaëen wa irikor pöta kangut lupre koröp poutë yeö.

28 Pit pitëm könötök Anutu moröak öpnaaten kaaö ëa. Pötaanök Anutuuk kangiir pit wil moulmëen pitëmtë utpet pötë ënëm eimeë omën utpet ke nentere nent omnaröa naënganë salöt eim wë.

29 Pit omën utpet ke nentere nent pitëm lupötë peö ëak wia. Pit utpet ëëre korar ë, omnantön kentre kaur ëëre kööre tok ë pël ëeim wë. Pit war ëëre omën mën wel wi, ngön nga elööre kaar aan muntapëët ëp ë, muntarö utpet mowasööre omnaröa ngönöt kain wak kaö wasööre

30 ëöetak ökre was aö pël ëeim wë. Pit Anutuun kööre tok elmëëre ngön ë olëak aö, ieping ëëre pitëmtok pitëmtën wak isak aö, utpetatëen kan ngësööre ëlre peparöa ngön wa olaö pël ëeim wë.

31 Pit ëwat wonörö, ngön apnaatak pitëmtë ngön pöta ënëm naën yaaurö. Pitëmtë karuröen kent naën eimeë muntaröenta yaköm naën yaaurö.

32 “Omën utpet ke pipot yaaö piporö wel wiipnaat,” Anutu pim ngön kosang wesa pöt omën piporö pit ngön pöt yok ëwat wë. Pël ëaap pit köntak utpet ke pilöt yaë. Pël yeem pitëment naën, omën muntaröeta tapël yaëen pit itenak ërëpërëp ëak taë yëmowas.

2

Anutuu ngön ya yamëngka pöt wotpil panëët

¹ Yaap, omën ke piporö utpetarö. Pël äaap ar Yuta omën narö arimtok arimtën wak isak epël kön yawi. “Eë, omën porö utpet yaëen Anutuuk kangiiir könöm mampna pöt yok pangk yaë.” Pël kön wieë arta utpetat yaurö. Pötaanök arim utpetatë kangut naön eëne pöta kan nent won. Ar pitëm yaë pöl yaurö. Pötaanök ar pit utpet yaë pöt pet yaalmëem arimëntta utpet yaurö pöt pet yaalni.

² Tiar ewat wë. Anutu pim ngön yaatak omën utpet ke pil yaë piporö pitëm utpetatë kangut mampna pöt yok pangk.

³ Ngöntörö, yaap ar pil kön yawi. Pël äaap arimëntta utpet tapël yeem ar kön wiin Anutuuk arim utpetatë kangut naningkën eëpën ma?

⁴ Tol eën? Anutu pi ompyaö elniak akun wali kor wëen kangit teënt naningkën yaë. Ma Anutu pim ompyaö yaalni pöten kön wiin omën pasit yaë ma? Anutu pi arim lup kaip tiinëëtaan ompyaö yaalni ar pöten köpël ma?

⁵ Pël äaap ar lup kosang pan äak kaip natiin yeë. Ar pël eëim wëen Anutu pim ya sangën pöt kaö sëen pim ngön yaatak wotpil niwasëpna akun pötak kangut nimpnaat.

⁶ Pöt Anutu pi omnant kom äak tiarim wëwëatë ökök nimpnaap.

⁷ Tiar narö wëwë kosangtaring ewaatak wëen Anutuuk yaya niap naataan weë ngentieim öpena piporö wëwë kosangët koir nimpnaat.

⁸ Ën narö pitëmtëen kön wieë ngön këet kasëng menak korar eëim öpna piporö Anutuuk ya sangën kaö pan elmëak kangut mampnaat.

⁹ Këlangönre könöm kësang pipot omën utpet yaë piporö pourö pitëm naë orööpnaat. Wet rëak Yuta omnaröa naë yaaröön muntaröa naëta orööpnaat.

¹⁰ Ën tiar omën ompyaö yeë porö Anutuuk elniin mayaaptaring ewaatak wëen yaya niapnaat. Wet rëak Yuta omnarö pël elniak omën muntarö tapël elmëëpnaat.

¹¹ Anutu pi mööngkraar kangk naën yaaup.

¹² Omën köpël wëa narö Moses pim ngön kosangöt won wë utpet yaë piporö Anutuuk pit pourö ngön kosangöt won om

wëen ngön ë pet irën kö sëpnaarö. Ën Yuta omën Moses pim ngön kosangötring wë utpet yaë piporö Anutuuk ngön kosang pötë wieëa pöl pitëm ngönöt ë pet irën kö sëpnaarö.

¹³ Pöta songönte epët. Omën Moses pim ngön kosangöt kat pëenötë kat yawi piporöen Anutuuk, “Wotpilörö,” pël naëpan. Ngön kosangöt kat wiak ngaarëk yeö piporöen Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël mapnaat.

¹⁴ Omën maim narö ngön kosangöt ök nemaanöröak pitëmtë könök ngön kosangötë wieëaul yaë. Pël yaë piporö ngön kosangöt won wëetak pitëm könötök ngön kosangöt pet yaalmë.

¹⁵ Pël yaëen pötök ngön kosangöt pitëm retëng äa pöt tekeri yewas. Ën pitëm lupötökta kön ke nentere nent ök eën nantëen, “Pangk,” nantëen, “Pangk naën,” pël yaë.

¹⁶ Pipët akun kaöaöökëenök pël yaë. Ënëmak Anutuuk Yesu Kristoon maan tiarim lupötë omnant ëlëep yeë pipot pout tekeri wasëpnaat. Nem ngön ompyautak ök ni yeë pöl eëpnaat.

Yuta omnarö pit kön wiin ngön kosangöt yok pangk kaamök elmëëpnaat pël wesa

¹⁷ Ar narö arimtën, “Ten Yuta omnarö,” pël aimeë Moses pim ngön kosangöt kosang wesak wak wëen, “Pötök ngön yaatak yok kaamök elniipnaat,” pël yewas. Pöt arimtok arimtën ping wesak pipël yeem, “Ten Anutuu omnarö,” pël yak.

¹⁸ Ar Anutu pim kenten ewat wë. Ngön kosangöt rë nuulaurö. Pötaanök wotpilre korar pöteparë songönöt ewat wë.

¹⁹⁻²⁰ Ar kön wiin, “Ten ngön kosangötring wëen ewat poutë songönöt pötë öngpök wia,” pël weseë, “Ten omën it ilëaurö kan pet elmëere koutak wëaurö ëwa elmë, kön ëngk ma e yaurö wetete mowasö, rungaarö rë moulö pël yaurö,” ar pël aim.

²¹ Yaap, ar omën muntaröen ngönën ök yamëem arimtë lupötëelta ök nemaan yaurö. Ar omnaröen, “Kain eënganok,” pël yauröak arimëntta kain yaurö.

²² “Öngre omp wëwëat kon eëngan,” pël yamëëauröak arimtokëer öngre omp wëwëat kom yaurö. Pël yeem omën

muntaröa ngönën kaarötë ngëengk yewe-sautön kaaö yauröak pitëm tuptakaan kaar ngëengk yewesa tapöt kain yewaurö.

²³ “Ten Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yewaurö,” pël aö arimtën wak isak yauröak Anutuu ngön kosang pöt ilap riak pim yapinte utpet yewasaurö.

²⁴ Arim yeë pipta ngönte ngönëntak epël wia. “Arim utpet yeë pipotön omën muntaröak itenak Anutuu yapinte utpet wesak ya.”

Koröp kaut yaila pötak Yuta omnarö kaamök naalmëën ëa

²⁵ Ar Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yewan talte arim Anutuun yaö ëak koröp kaut yail pöt kë ëëpën. Pim ngön kosangöt ilap yariauröak Anutuun yaö ëak koröp kaut yail pörö omën Anutuun yaö ëak koröp kaut nailën wëaö pöröa ök wë.

²⁶ Ën omën Anutuun yaö ëak koröp kaut nailën wë pim ngön kosangöt ngaarëk yeö piporö Anutuuk pitëmëën kön wiin ompyaö sëen omën pimëën yaö ëak koröp kaut yail pöröa ök mowasëpnaat.

²⁷ Pël ëak omën Anutuun yaö ëak koröp kaut nailënrek pim ngön kosangöt ngaarëk yeö piporöak ar Yuta omën Anutuu ngön kosangötring wë pimëën yak koröp kaut yailerek pël weseë ngön kosangöt ilap yari pöröen utpet yeë pöt pet elniipnaat.

²⁸ Pöt tol ëën? Koröpök pëen Yuta omnaröa möönre koröp wak wë koröp kaut ilak Anutuun yaö yewas pöt kaar yaë. Pit koröpöt ilauröak könöt Anutuu naë rë noolaan. Pötaanök pit Yuta omën panëerö won.

²⁹ Yuta omën panëerö, Anutu pimörö, pitëm songönte epël wia. Pit lupmerök Yuta koröp oröak wë Anutuun sak wë. Pitëm koröp kaut yail pipët lupmeri yaat. Pipët ngön kosangtaanök naën, Pulöökë yaat. Omën pël yaë piporö omnaröak pëen ping wesak nemaan Anutuukta ping wesak ya.

3

Wëwë utpet pötak wëwë ompyaut wak neirapan

¹ Koröpök pëen koröp kaut yaila pöt yok pangk kë naarööpan. Pötaanök tiar Yuta

omnarö omën muntarö il mowesak Anutuun sak wë ma won? Ma Anutuun yaö ëak koröp kaut yaila pötakaan omën ompyaut yaarö ma won? Pöten kön wiipa.

² Yaap, tiar Yuta omnaröak omën ke nentere nent poutëen omën muntarö il mowesak Anutuun sak wë. Wet reak Anutuuk pim ngönënte omën pouröa naë tekeri wasëpenëak ningkën tiarim naë wia.

³ Pël ëaan narö, “Tiar ngönën epta ënëm sëpenaat,” neneraan pël maimëë ënëm nasën yaëën ar kön wiin Anutuukta omnaröa yeë pöl pim ngön kosang wesak nina pöt sëp wasëpën ma?

⁴ Won pan. Tiar omën pourö tiarim ngön kosang wesa pöt kaar apenaat, Anutu pi kaar naënëp aan kosang yesaup. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omnaröak nim ngön kosangöt kë yaarö pöt itaampnaat.

Ën ngön ë pet yairautak ngön yaatak nilëën il mowasumëëp.”

⁵ Ën nent epël kön wieë. Tiar utpet yaëën Anutu akun poutë wotpil yaaup. Pötaanök tiarim utpet pötak Anutuu wotpil yaaö pöt tekeri wasën pöt tol apen? “Anutuuk tiarim utpetatë kangiir elniipnaatak pi korar yaalni,” yok pangk pël apen ma? Ngön epët nem könöökëan won, omnaröa yaautak yeniak.

⁶ Won pan. Anutu pi korar elnia talte wotpil wesak tiar omnaröa ngön ë pet nairën ëëpën.

⁷ Ën nenteta kön wieë. Omën naröak epël kaar ya. “Tiarim ngön kosang wesa pöt sëp yewasem kaar yak. Pël yeëetak Anutu pi ngön aan kosang yesaup. Pötaanök tiarim ngön kaar pötök Anutuu ngön yaapöt tekeri wes yaë. Pël ëën pötök Anutuun yaya kaö panë yes. Pël yaë pi tol ëënak tiarën, ‘Saun omnarö’ pël niak utpet kangut yangk?” pël yak.

⁸ Pël ëak omën naröak epël apën koröp. “Anutuu yapinte ompyaö sëpnaan utpet ëëpa.” Omën naröak nem yapinte utpet wasëpënëak neen köntak, “Pool pi ngön utpet pipët ya,” pël yak. Pitën ngön kaar piptaan Anutuuk utpet kangut mampna pöt yok pangk.

Omën wotpil namp naön, won pan

⁹ Pöt tolëel? Tiar Yuta omnaröak ompyaö äak omën muntarö il yemowas ma? Won pan. Yutaare omën muntarö tiar pourö utpetatë weëre kosangta öngpök wë pöta ngönte wet réak war wes niiaut.

¹⁰ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën wotpil namp naön, won pan.

¹¹ Omën Anutuun ewat namp naön.

Omën nampök Anutuun ëël naën yeë.

¹² Pourö Anutu kasëng menak yes.

Pël yeem pourö utpet panë sak wë.

Omën ompyaö yaaö namp naön, won ë won pan.

¹³ Omën yangaöök sok ner weerak yang ngep naën ëën kamp yaë pöl pitëm këmötëaan ngön pipot kamp yaë.

Pit ngön kaar kësang yaauro.

Pit kamal ngaaröa omën utpet wesak yamëngk pöl ngön nga yaauro.

¹⁴ Kët ël epotë omnaröen utpet panë wesak ngön kosang yamëëaurö.

¹⁵ Nga kan kengkën eimeë omën mën wel yawiauro.

¹⁶ Pitëm yesautë omnarö utpet elmëere këlangön mampö pël yaauro

¹⁷ Pit ngöntre karuröaring lup koptemer sak naön.

¹⁸ Kot nent Anutuun kas naën yaauro.”

Ngön pipot ngönëntak wia.

¹⁹ Yaap, tiar ewat wë. Ngönëntak ngön kosang epot Anutuu ngön kosangötë öngpök wëaurö tiarimëën äaut. Pötaanök tiarim naëaan nampök, “Ne wotpilëp,” pël naëngan. Yang ël epotë omën pourö tiar Anutuu ëöetak saunaringörö pëën wë.

²⁰ Pöta songönte epët. Omën namp ngön kosangötë ënëm yaëën Anutuuk, “Wotpilëp,” pël nemapan. Ngön kosang tapötök tiarim saunat war yewas.

Omën Kristoon kön wi kosang wasëpna pöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël mapnaat

²¹ Pël yaëetak peene pöt, Anutuu tiarim saunat won wasën pim ëöetak wotpil wë pöt tekeri yewas epët Moses pim ngön kosang pöta kanöököl won, maimaöököl yaarö. Pöta ngönte Moses pim ngön kosangtakre tektek ngön yaauroak wet réak äaut.

²² Wotpil öpena pöt epët. Omën namp Yesu Kristoon kön wi kosang yewas pipöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël yema.

Yutaare omën muntarö tiar omën pourö piin kön wi kosang wasën pöt Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël niapnaat. Pöt tiar omën kopëtarö, narö maimarö won.

²³ Tiar pourö utpet äak Anutu pim ompyaö öpenëak niia pöl naön yaauro.

²⁴ Pël yaëën Yesu Kristo pi tiarim saunat wa pötaan Anutuuk komre kolap elniak utpetat pout won niwesak tiarën, “Omën wotpilörö,” pël niia. Pöt pi tiarim ompyaö yaaö nenta kangiir naalniin, yaap nina.

²⁵ Anutuuk Yesu pi wel wiin iit yangerak ngentiin omën pourö piin kön wi kosang wasën tiarim saunat won nuwesak Anutuu naë nuulëpënëak wes nimëa. Ngaan panëer Anutuuk omnaröen wiapre kor elmëak pitëm saunatë kangut teënt nemangkën äa. Pël äautak peene pöt, pim wotpil yewesa pöt pet elniipnaan Yesu tiarimëën wel wiipënëak wes nimëa.

²⁶ Pi wotpil yewesaöre omën pourö Yesuun kön wi kosang yewas piporöen, “Omën wotpilörö,” pël yaaö pöt peene akun epöök pet elniipënëak wes mëa.

²⁷ Pël äaap tiarimtok tiarimtën ping wesak apen ma? Won, kan pöt il waria. Oröptak kan pöt il yewari? Moses pim ngön kosangötë ënëm yaaö pötak il yewari ma? Won pan. Kön wi kosang yewesa pötak kan pöt il yewari.

²⁸ Pöta ngönte tiar epël yaauro. Omën namp kön wi kosangtaring wë pöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël yamëëaup. Ën namp Moses pim ngön kosangötë ënëm yaaö pöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël nemaan yaap.

²⁹ Ma Anutu pi Yuta omnarö tiarimtä Anutu ma? Won, pi Yuta omënere omën muntaröa Anutu.

³⁰ Anutu kopëtap pi tiar pouröaap. Pötaanök tiar Yuta omën koröp kaut yailauröak piin kön wi kosang yewas poröen, “Wotpilörö,” pël yenia. Ën omën muntarö koröp kaut nailënröök kön wi kosang yemowas poröenta, “Wotpilörö,” pël yema.

³¹ Pël ëën, “Kön wi kosang yewesa pötak Moses pim ngön kosangöt wak yeira,” pël ya ma? Won, ngön pël naën. Tiar ngön kosang tapöt ngölöp wesak taë yewas.

4

Anutuuk Apramön, "Wotpilëp," pël mëëa

¹ Apram omën yaapöp, tiar Yuta omnaröa äap, piin tol apen? Pim äa pöten kön wiipa.

² Apram pi ompyaö eim wiak wotpil sanëen yok pangk pimtën kön wiak ing ti wak äan tapön. Pël äaap Anutuu ëöetak won.

³ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. "Apram pi Anutuun kön wi kosang wesa. Pötaanök Anutuuk piin kön wiin wotpil sa."

⁴ Pöta songönte tiar ewat wë. Omën namp waur elniin omnant yemangk pötak kësangënte pël naën, waur äa pöta sumet pël ë yaë.

⁵ Ën omën namp pimtök pimtën, "Nem ompyaö yeë pötaan Anutuuk nemëen kön wiin wotpil yes," pël newasëntak, "Anutu pimtökëer kësangën elnëak wotpil yenewas," pël kön wiin Anutuu pim piin kön wi kosang yewas pötaan, "Wotpilëp," pël yema.

⁶ Tewitökta ngön ke pilöt ök äa. Pi omën Anutuuk kön wiin wotpil yes pöpön ök äa. Anutuuk omën pöpë ompyaö yaë pötaan won, pimtë kësangëntaan kön wiin wotpil yes pël ök äa. Omën pöp ërëpsawi yaë pël äa. Tewit pi ngön ke pilöt epël äa.

⁷ "Omën Anutuuk pitëm ketöt ent ë moolëak saunat won wes yeemoola pörö ërëpsawi ëëpnaarö.

⁸ Omën namp Kaöpök kön wiin saun won yaë pöp ërëpsawi ëëpnaap."

⁹ Yuta omën Anutuun yaö äak koröp kaut yail pörökëer Anutuuk tiarim saunat won yewas pötaan ërëpsawi yeë ma? Won. Omën muntarö koröp kaut nailënröeta Anutuuk pitëm saunat won yemowas pötaan ërëpsawi yaë. Tiar ewat panë wë. Anutu pi Apram pim kön wi kosang yewesauten kön wiin wotpilëp pël äa.

¹⁰ Anutuuk akun taltak Apramön kön wiin wotpilëp pël äa? Koröp kaut ilak wëautak ma nailën wëautak? Pi pël naënëpök Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël äa.

¹¹ Apram pi koröp kaut nailën wë Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël äa pöt pet ëëpnaan pim koröp kaut ilëpëneak ök mëëa. Pötaanök

Apram pi omën koröp kaut nailën Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk kön wiin wotpilörö pël yaë pöröa äap.

¹² Pi tiar Yuta omën koröp kaut yail pöröeta tiarim äap. Tiarim koröp kaut yail pötaan won. Tiarim äap Apramë koröp kaut nailën Anutuun kön wi kosang wesa pöl yeë pötaan pi tiarim äap.

Kön wi kosang yewas pörö Anutu pim kup wia pöta yaö yes

¹³ Ngaanëer pan Anutuuk Apramre pim ëarö yang eprak pangk äak öpenëak kup mowia. Pöt Apram pi Moses pim ngön kosangta ënëm yaëënak pël nemaan. Apram pi Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk kön wiin wotpilëp pël äa pötak pël kup mowia.

¹⁴ Omën ngön kosangta ënëm pëen yaaurö Anutu pim yaö mëëa pöt yewan talte Anutuun kön wi kosang yewesaut om pas wiaapën. Pël ëen Anutu pim kup mowia pöteta wiap sëpën.

¹⁵ Pöt ngön kosang pötak tiar utpet yaë pöt pet elniin saunatë kangut tiarim rangk yaarö. Pël yaëetak ngön kosangöt won talte tiar ngön kosangöt yail pël naën ëëpen.

¹⁶ Anutu pi Apramre pim ëarö ënëm oröopenaarö tiar komre kolap elniak ngön kup niwia. Pötaanök Aköpök kup niwia pöt öpena pörö tiar piin kön wi kosang wesa öpenaat. Pöt omën ngön kosangtaring wëaurö tiarimënt won, om ke tapël kön wi kosangtaring Apramë äa pöl yaaö pörö pourö öpenaat. Apram pöp tiar pouröa äap.

¹⁷ Anutuuk Apram pimëen ngönëntak ngön nenteta epël kup mowia. "Nook ni omën pouröa äap pël wes yanuulë." Ngön pöt, Apram pi yaap Anutu pim kön wi kosang wesa pöpë ëöetak tiarim äap. Anutu pöp omën wel wiauröa wëwëat yemangk. Pimënt tapöpök omnant won wieëautön maan yaarö.

¹⁸ Anutuuk Apramön, "Nim ëarö selap kaö pan orööpnaat," kup mowia. Pël maan Apram pim ru won ëen yang kaö nantë omnaröa äap pël sëpna pöt kön wi kosang wesakaima.

¹⁹ Apram pim krismakiat 100 pöt temanöm yesën koröpö won sa. Ën Seraata tapël koröp won sëen ru wilëpna akunet pet

ira. Pël äauwaarök Apram pöp kön tapëten ëeim wë pim kön wi kosang yewesa pöt wiap newasën ëa.

²⁰ Apram pi Anutuu ngön kup mowia pöten kön selap ëak kön wi kosang yewesaö pöt këlok newasën ëa. Won, pi kön wi kosang yewesaut taintaë wes wak wakaima. Pël ëaö pötak Anutuu yapinte wak isa.

²¹ Pöt, “Anutu pim omën nant yaö neea pöt kë orööpnaat,” pël këëkë kön wiakaima pötaanök.

²² Apram pi kön wi kosang yewesautaring ke pël wakaima. Pötaanök Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël ëa.

²³ Ngönëntak Anutuuk Apramön wotpilëp pël kön wia ngön pöt Apram pimtën naën.

²⁴ Won, tiar pouröaan ëa. Anutu, tiarim Kaöap Yesu weletakaan wal ë ulmëaup, puuk piin kön wi kosang yewesaurö tiarënta, “Wotpilörö,” pël niapnaat.

²⁵ Anutuuk Yesu pi tiarim saunatëen wel wiipënëak wes mëen wel wia. Pël ëen tiar wotpil niwasëpënëak weletakaan wal ë moulmëa.

5

Anutuuk tiarën, “Wotpilörö,” pëlyenia

¹ Tiar Aköp Yesu Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk, “Wotpilörö,” pël yenia. Pötaanök tiarim Aköp Yesu puuk elniin tiar Anuturing lup kopëtemer sak wë.

² Pi kopëtapök komre kolapring wëauta kanwer të niwiin peene pöta öngpök wë. Pël yeë Anutuu ëwaatarung kutömweri öpena pöten kön wieë ërëpsawi yeë.

³ Pötaan pëen ërëpsawi naën. Könöm nant tiarim naë orö yaë pötëenta ërëpsawi yeë. Pöt könöm pötök tiarim lupöt kosang niwas yaë pötaanök.

⁴ Tiar lup kosang pötaring wëen Anutuuk moröktak ök elniin kosang wëen tiarimëen ya kë yes. Ya kë sak omën ompyaut nimpna pöten kön wiak kor wë.

⁵ Tiar kor wëen kë naaröön yaëen ëö yes pël naën. Pöt epël. Anutuuk pim Ngëëngk Pulö tiarim lupötë wes mëen lup sant yaalni. Pötaanök ëö naën yeë.

⁶ Tiar wëwë kosang öpenaata weëre kosang pöt won wëen Anutu pimtë akun

mowia pötak Kristook Anutu kasëng menaurö tiar utpetetakaan niöpënëak wel wia.

⁷ Omën pimtök pimtën kön wiin wotpil yaaupëen wel wiipena pöt tiarim naë pangk won. Ën omën omnarök kön wiin ompyaö nampëen wel wiipena pötaar yok pangk wel wiipen wes.

⁸ Pël ëaap tiar saunaring wëen Kristo pi tiar kaamök ëak wel wia. Pël ëa pötak Anutu pi lup sant yaalni pöt pet yaalni.

⁹ Pël ëen peene Kristo tiarimëen wel wiin pim iit il ngentiin tiarim saunat won sëen Anutu pi tiar pouröen, “Wotpilörö,” pël yenia. Pötaanök tiar ëwat panë wë. Kristo pi kaamök elniin Anutuuk tiarim utpetatë kangut naningkën ëëpnaat.

¹⁰ Tiar Anutuun kööre tok elmëeim wëen pim Ruup tiarimëen wel wiak wiap niwasën Anuturing wë. Pötaanök tiar ëwat panë wë. Peene Anuturing wë eptak pi wëwë kosangtak wë kaamök elniaan ompyaö panë öpenaat.

¹¹ Pël ëen pöt pëen won. Tiarim Aköp Yesu Kristo puuk elniin tiar Anuturing lup kopëtemer saut. Pötaanök pim yaalni pötaan peene eptak Anuturing tiar pourö ërëpsawi yeë.

Atamök wel yawiaut koirën Yesuuk wëwëet koira

¹² Ngaan panëer omën kopëtap Atam puuk saun koirën saun pöt yangerak oröa. Pël ëen saun pötaan wel yawia pöt oröa. Pël ëen omën pourö tapël utpet ëëimeë saun wak wel wieima.

¹³ Moses pim ngön kosangöt naaröön wieëa akun pötak utpet pöt yangerak ulöl sak wiakaima. Pël ëautak ngön kosang pöt won wiaan Anutuuk, “Pit nem ngön wa olëa,” pël kön wiak kangut pangk nemangkën ëa.

¹⁴ Pël ëen wel pöt Atam pim naëaan ngës rëak oröak wiaan wais Moses pim naë oröa. Pël ëen wel pötak omën pourö ngep ëak wiakaima. Omën porö köpël wë utpet eimeë Atam pim Anutuu ngön kat wiak wa olëa pöl naën ëautak weletak pitta ngep ëa.

Atam pöp wel yawiauta wotöököp omën ënëm orööpnaap Kristo pim ökre was ëa.

¹⁵ Pël äaap komre kolap pöt ngön wa yooläuta ök naën. Omën kopëtap Atamë wa oläautak selap wel wian. Pël yaëën Anutu pim komre kolap pöt, omën kopëtap Yesu Kristo pim kësangën elnia pötak Atamë ngön wa olëa pöt il wesak omën selap kiri elnia.

¹⁶ Anutuu kësangën pöt omën kopëtap Atam pim utpet äa pöta ök won. Yaap, omën kopëtap Atam pi Anutuu ngön wa olaanak Anutuuk ngön ë pet irak omën pourö wel wiipënëak ök äa. Pël äaap omën selap Anutuu ngön wa olaanak Anutuuk kësangën elniak wotpil niwesa.

¹⁷ Omën kopëtap Atam pi ngön wa olëak utpet sa. Pim pël äa pötak wel pöt orök yang omën pourö ngep äak wiakaima. Pël äautak omën kopëtap Yesu Kristo pim äa pöta këetak Atam pim ngön wa olëa pöta këet il yewas. Anutu pim komre kolapre kësangën pötak tiar, "Omën wotpilörö," pël yenia. Pël niaan tiar Kristoorring wë kaö sak öpenaat.

¹⁸ Pötaanök omën kopëtap Atamök Anutuu ngön wa olëa pötak Anutuuk ngön ë pet irak tiar omën pourö kö sëpenëak ök äa. Tapël omën kopëtap Yesu Kristo wotpil wesak tiarimëën wel wia pötak Anutuuk tiarën, "Omën wotpilörö," pël niak wëwë kosangët yaningk.

¹⁹ Omën kopëtapök ngön wa olëa pötak selap utpet san. Tapël kopëtapök ngön ngaarëk wa pötak selap wotpil niwasëpnaat.

²⁰ Pël ëën ënëmak Moses pim ngön kosangöt oröön omnarö ngön kosang pöt ilap riak utpet kësang panë yeë. Pël yeëetak Anutu pim komre kolap pötak utpet pöt ngep äak ompyaö niweseim wë.

²¹ Këet epël orööpënëak äa. Saun pötak wel yawia pöt oröa tapël Anutu pim komre kolap pöt Yesu Kristo pim wel wia pötaan kaö sëpna pötak Anutuuk wotpil niwasëpënëak äa.

6

Tiar Kristoorring wel wian

¹ Yaap, Anutu pim komre kolap pötak utpetat ngep yaë. Pötaan tolëäl apen? Tiar Anutu pim komre kolap pöt tiarim utpetat

ngep äak tekeri sëpnaan utpet ëeim öpenaan apen ma?

² Won pan. Tiarim lupötë utpetat wel wi olëaurök tol ëën kaalak utpet pöt yal menak öpen?

³ Tiar narö Yesu Kristo yal mamp- enëak i yamë akun pötak pim wel wia pöl tiarta piik yal menak wel yawi. Pöten ar köpël ma?

⁴ Iyamë piptak Kristo yal äak wel yawi. Pël ëën tiar Kristoorring yang kel yaniwer. Tol ëënak pël yaë? Pep pim weëre kosang pötak Kristo weletakaan wal ë ulmëa tapël tiarta wal ë niulëën wëwë ngolöpta kanöök yes.

Kristoorring wëwëetak öpenaat

⁵ Tiar Kristoë wel wia pöl wel yawi pötak piik yal yemangk. Pötaanök tiar epël ewat panë wë. Anutuuk pi wal ë ulmëa pöl tiar wal ë niulëën piik yal äak öpenaat.

⁶ Pöta songönte epël kat wi yeë. Tiarim lup ngaanöt Kristoorring këra yetaprak möaut. Pöt tiarim lupmeri utpetatë weëre kosang wia pöt kerë olaan utpetatë inëën naën ëëpenëak pël äaut pötaanök.

⁷ Namp pi wel wiak utpetatë iriaan ent äaupök kaalak utpetatë öngpök naön ëëpnaat.

⁸ Yaap, tiar Kristo piiring wel wiaurö. Pötaanök kön wi kosang panë wasën wëwëetakta piiring wë.

⁹ Pöt tiar ewat wë. Kristo pi weletakaan wal äaup. Pötaanök kaalak wel nawiipan. Wel pötak yok pangk pim weëre kosangö wak neirapan.

¹⁰ Pi utpetatë weëre kosangöt won wes olapënëak wel wiin pangk äa. Wel wia pötaanök kaalak wel nawiipan. Peene wë epët pöt Anutuun yak wë.

¹¹ Ar tapël arimtën kön wiin arim lupötë utpetat wel wi olëak Yesu Kristo yal äak Anutuun yak wë pël ëëp.

¹² Arim yang koröp lëngë sasa pipotë kentre kauratë ënëm ëënganok utpetat pörek wieë wer yanuun inëën elmëëngan.

¹³ Pël äakta arim möönre koröp pipot korarötëäl pëäl elmëën utpetatëën inëën ëëpan. Ar weletakaan wal ë nuulëaurö. Pötaanök Anutu pim yaatak wë arim

möönre koröpöt piin yaö elmëen wotpil wëauta inëen ëëp.

14 Pöt ar Moses pim ngön kosangötë öngpök naön Anutu pim komre kolap pötak wë. Pötaanök kaalak utpetatön kön wiin kaö nasën ëëpnaat.

Tiar wotpil wëauta inëen sak wë

15 Pötaanök tol ëëpen? Ngön kosangötë öngpök naön Anutu pim komre kolap pötak wë. Pötaanök yok pangk utpetat ëëpen ma? Won pan.

16 Ar epël kat nawiin yaaurö ma? Omën kaö namp arim möönre koröpöt pëel elmëak pim këm ngönte ngaarëk wak inëen elmëenëët. Pöta ök utpetatök arim kaö sëen pim inëen elmëeim wiak kö sënëët. Ën Anutu pim këm ngön ngaarëk yewautak arim kaö sëen pöta inëen elmëenë pötak Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël niapnaat.

17 Ngaan utpetatök arim kaö sëen inëen elmëeim wakaimauröak peene pöt ngönën rë nuula pöt ngaarëk panë yeö. Pötaanök Anutuun yaya mepa.

18 Ar utpetatë weëre kosangtakaan ent ë nuulëen wotpil wëautak kaö sëen inëen sak wë.

19 Tiar yang omnarö pëen. Pötaanök ar ngön pipot kat wiin omnaröa omnant yautëel ök ëak yeniak. Ar ngaanëer arim möönre koröpöt kentre kaurre utpet ke nentere nent pötëel pëel elmëak pötë inëen elmëeim wakaimaurö. Tapël peene akun eptak pöt ompyaö panë sënëen arim möönre koröpöt wotpil wëautakël pëel elmëeim ön.

20 Ngaan utpetatök arim kaö sëen inëen ëeimeë wotpil wëauta inëen naën eimaurö.

21 Pël eimeë pöta kë oröpöt koireimaurö? Utpet eima pöten peene eptak kön wiin ëö yes. Pöta këet wel.

22 Peene akun eptak pöt Anutuuk utpetatë sulöptakaan wil niulëen pim inëen sak wë. Pël yeë pöta këet arim wëwëat ngëengk sak ompyaö wë wëwë kosangët wak om wakaim önëët.

23 Pöt arim utpetatë inëen yaauta kang pöt wel koirënëët. Ën Anutu pim kësangën yaalni pöta këet Yesu Kristook yal menak wëwë kosangët koirënëët.

7

Tiar wëwë ngolöptak wë

1 Karurö, ne Moses pim ngön kosangötë öngpök wëaurö arën niamaan. Ar ngön kosangöt kön yawiaurö epël ëwat wë. Omën namp pi öp wë pötakëer ngön kosangötë iri wë.

2 Pöta ngön nokoliil nent epël wia. Öng ompringëp pim ompöp wel nawiin wëen ngön kosangtak piar ompöp erën elmëaan wë. Ën wë ompöp wel wiin pöt ngön kosang pipët pim naë mop yemowi.

3 Pötaanök öngöp pim ompöp öp wëen sëp wesak omp muntap koirak piiring wëen pöt öngre omp wëwëet utpet wesak saun yokoir. Ën ompöp wel wiin pöt ngön kosang pipët pim naë mop mowiin wë omp muntap koirak öngre omp wëwëet utpet newasën yaë.

4 Karurö, arim songönte tapël wia. Kristo pi pim koröpö weletaan pëel elmëaup ar piik yal ëen ngön kosangtaan wel wiin pötë öngpökaan wil nuulëen wë. Peene pöt ar weletakaan wal ëaup Kristo pimëen sak wë. Pi tiar Anutuu inëen yaëen tiarim wëwëatë këet pim yapintak sëpënëak wal ëa.

5 Tiar lup ngaanötring wakaiman akun pötak ngön kosangötök elniin utpetatëen kentre kaur eimeë tiarim möönre koröpöt saun koirën pöta ya mëneimeë weletaan yaö ëaut.

6 Peene pöt, Kristook yal menak ngön kosangtaan wel wian pötak ngön kosangötë nitëen wakaima pötakaan wil nuulëen wë. Pötaanök kaalak ngön kosang ngaan retëng ëa pötë ënëm naën wëwë ngolöp Ngëengk Pulöök pet yaalni eptak Anutuun inëen yaalmë.

Saunatök utpet niwesa

7 Pötaanök tol apen? “Ngön kosang pöt utpetat,” pël apen ma? Won pan. Ngön kosangöt won ëen ne utpetatë songönte ëwat nasën ëan tapön. Ngön kosang pötak epël ya. “Ni omën muntaröa omnantön war ëenganok,” pël ya. Ën pötak pël naën ëanëen war yaaö pöten köpël ëan tapön.

8 Ngön kosang pipët war yaaö pöten ya. Pël ëen ne war yaaö pöten kön wiaan utpet yaaö pötak kante koirak nem lupmerën këk

yaalmëen war nentere nent orö yenerë. Ngön kosangöt won ëen utpet yaaö pöt weëre kosang won ëan tapön.

⁹ Ne ngaan ngön kosangöt këëkë ewat nasën wë nemtën kön wiin ompyaö wakaimaup. Ënëmak war yaauta ngön kosangët orö rëa pötak utpetatë songönte ewat wëen nem lupmeri utpetat kaö sëen

¹⁰ nemtën kön wiin, “Wel yawiauta kanöököl yes,” pël ëaut. Anutu pi ngön kosang pötak elnëen ompyaö ömëak ëautak pötak ne wel yawiauta kanöököl wakaiman pöt pet elnëaut.

¹¹ Ne ngön kosang pöten kön wiaan utpet yaaö pötak kante koirak morök elnëak pipël ngön kosangtaan wel yawiauta kanöököl neulëa.

¹² Tiar epël ewat wë. Ngön kosang pöt ngëëngköt, ën kom ëak nent nent wasëneta ngëëngk, wotpil, ompyaut.

¹³ E tol am? Ngön kosang ompyaö pötak wel yawiauta kanöököl neulëa pël am ma? Won pan. Utpet yaaö pötak wel yawiauta kanöököl neulëa. Piptak ngön kosang ompyaut pet elnëak pël ëa. Omën pipët tol ëënak ëa? Ne utpet yaauta songönte tekeri yesën ewat sak utpet yaaö pöten utpet panëët pël wasumëak ëa. Pël ëen ngön kosang ompyaö pötak utpet yaaö pöt sasa utpet panëët pöt pet yaalnë.

Saunatok utpet niwesa

¹⁴ Tiar ewat wë. Ngön kosangötëel Anutu pim Pulöök pimtë kentöön pet yaalni. Pël yaëenak ne yang koröpööring utpetatë öngpök wë pötë inëen yeë.

¹⁵ Ne nem omnant yaautë songönten köpël wë. Ne omën ompyaut ëëmëak kentre kaur yaalnë pöt naën yaaup. Ën utpetat ëënganëak kaaö yaalnë pötökëer yaaup.

¹⁶ Nem omën utpetat ëënganëak kaaö yaaut yaaö pöta ngönte ök yeniak pipët. “Ngön kosangöt ompyaut.”

¹⁷ Pötaanök nem korar yeë epot nemtë könöök won, utpetatök nem lupmeri wieë këk yaalnëenak yeë.

¹⁸ Ne songönte epël ewat wë. Nem lupmeri omën ompyaut wi naön, nem lupngaan pömeri. Pötaanök ompyaut ëëmëak yeemak pangk naën yaaup.

¹⁹ Ne omën ompyaut ëëmaap pël yeemak naën yaaup. Ën omën utpetat naën ëëmaap pël yeemak yaaup.

²⁰ Ne utpetat naën ëëmaap pël aöök yaaö pöt nem könöök won, utpetatök nem lupmeri wieë këk yaalnëenak yeë.

²¹ Ne itaangkën omën epët nem naë orö yaë. Omën ompyaut ëëmëak yeem utpetat pëen ë yeë.

²² Yaap, nem lupmerök Anutu pim ngön kosangötön kent pan yaalnë.

²³ Pël yaëen ne itaangkën utpet ngaan nem lupmeri wiakaima pötök nem ömpyaö ëëmëak kön yawi pötön kööre tok elmëak wii netëen pötë öngpök wë.

²⁴ O, ne omën utpetemor. Nem koröpö weletaan yaö yaë eptakaan talëpök ent ë neulëepën?

²⁵ Ne tiarim Aköp Yesu Kristook ent ë niulëa pötaan Anutuun yoöre ërëp yamëëaup. Nem ök yeniak pipta songönte pöt epël yaë. Nemtë könre lupötök pöt Anutuu ngön kosangötëen inëen yaëetak utpet ngaan nem lupmeri wiakaima pötëen inëen yaë.

8

Kristook saunat ent ë nuulëak Ngëëngk Pulö yaningk

¹ Pötaanök omën Yesu Kristooring yal menak wëaurö tiarim naë utpetatë ngön kangit ë pet yaira pöt won ëëpnaat.

² Pöta songönte epël. Ngaan ne utpet pëen eimeë wel yawiauta kanöököl seimaup. Peene pöt, Yesu Kristooring yal menak wë pötaan Pul wëwë kosangët yaningk pöök ent ë neulëen utpetatë öngpök sëere wel wi pël naëngan ompyaö eim ömaap.

³ Mosesë ngön kosang pötök ompyaö niwasëpënëak yaëen tiarim lup ngaanötök weëre kosangöt wak iraan pomp ëa. Pël ëautak Anutuuk yok pangk ëak pimtë Ruup wes mëen tiar omën utpetaröa möönre koröp wak yangerak oröa. Pël ëen Anutuuk elmëen pi tiarim saunatë kangut wak wel wia.

⁴ Anutuuk ngön kosangötë wotpil wieëaut tiarim naë orööpënëak pipël ëa. Pöt tiar lup ngaanötë wëwëetak naön wë Ngëëngk Pulöökë yaalni pël yeë pötaanök.

⁵ Omën lup ngaanötë wewëetak wë piporö pitëm könöt ngaan wewë pötakël rë olëak wë. Ën omën Pulöökë yaalmë pöl yaë piporö pitëm könöt Pulöökë naë rë olëak piiring wë.

⁶ Omën könöt lup ngaanötë wewëetakël rë olëak wë piporö wel wiak kö sèpnaarö. Ën könöt Pulöökë naë rë olëak wë piporö mayaaptaring wakaim öpnaarö.

⁷ Pöta songönte epël. Omën könöt lup ngaanötë wewëetakël rë olëak wë piporö Anutuun kööre tok yaalmë. Pël yeem pit pim ngön kosangöt ngaarëk naön yauröak tol ëak pël ëëpën?

⁸ Omën lup ngaanötë wewëetak wë piporö Anutuuk pitën itaangkën pangk naën yaë.

⁹ Ar pöt, lup ngaanötë wewëetakël naön. Pulöökë wewëetak wë. Pël ëen Anutu pim Pulö arring wë. Omën namp Kristoë Pulö pim naë won ëëpna pöp pi Kristoë omnamp won.

¹⁰ Yaap, utpetat yaautak arim möönre koröpöt wel wiipënëak yaë elniaurö. Pël ëauröak Kristo arring wëen yak Anutu pim arën, “Omën wotpilörö,” pël niia pötaan wewë kosangtak wë.

¹¹ Anutu pim Pul Yesu weletakaan wal ë moulmëa pö arring wë. Pötaanök Anutu Yesu Kristo weletakaan wal ë moulmëa pöpök elmëen pim Pul arring wë pöök arim möönre koröp kö sèpënëak yaë yaalni pipot wal ë niulëen önëët.

Ngëengk Pulöök Anutuu ru yaniwas

¹² Karurö, Anutu pim tiarimëen elnia pötaan kangit elmëepenëak pöt yok pangk lup ngaanötë wewëetak naön ëëpenaat.

¹³ Pöta songönte epël. Ar lup ngaanötë wewëetak önë pöt wel wiak kö sënëët. Ën Ngëengk Pulöökë yenia pöl ëen weëre kosang ningkën koröpöökë utpetat moolëak pöt wewë kosangtak wakaim önëët.

¹⁴ Omën Anutuu Pulöökë ënëm yes piporö Anutu pim ruurö.

¹⁵ Pöt Anutu pim Pul arim wa pö ar omën nantök wii nitëen kas ëënëak naalniin ëa pötaanök. Won, Pulöök Anutu pim ruurö elniin pim weëre kosangöök Anutuun, “Pep, ni tenim Pep ompyaup,” pël maim wë.

¹⁶ Ngön pöt tiar Anutu pim ru sak wë Ngëengk Pulöök tiarim lupötë kaö wesak tekeri wasën kat wiak pël yemak.

¹⁷ Yaap, tiar Anutu pim ru sak wë. Pötaanök pim omnaröaan omën ompyaut yaö ëa pöt öpenaat. Pël yeem Anutuu Kristoëen yaö ëa pöteta piiring öpenaat. Pöt Kristo tiarimëen këlangön kat wia pöl tiar pimëen këlangön kat yawi. Pötaanök Anutuuk kutömweri tiarënta piiring ping wesak niak ë rangiat nimpnaat.

Tiar ënëmak kutömweri wewë ompyaut öpenaat

¹⁸ Ne kön wiin kutömweri ping wesak niak ë rangiat nimpna pöt kaöet. Ën peene wë eptak këlangön kat yawi epët pöta ök won, kotte.

¹⁹ Anutuu omën ket ëa epot pout Anutuuk pim ruurö tiarim ë rangiat tekeri niwasëpënëak ulöp kant mëneë kor ëeim wë.

²⁰ Anutuuk elmëen pim omën ket ëa pipot om pas wakaima. Pöt pitëmtë kentöök naën, Anutu pimtök pël ëëpënëak yaö mëëaut. Pël ëaut yak pit Anutu pimtë ompyaö mowasëpnaaten kor wë.

²¹ Pit Anutuuk pitëm söpre tet ëak wiakaima pötakaan ent ë ulmëen Anutuu ruuröaring yal ëak ompyaö wë kaalak omën nantë inëen naën ëëpna pöten kor wë.

²² Tiar ewat wë. Omën pasut Anutuu ket ëa epot pout öngöröa ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawiem ruupëen kor wë pöl akun kaöaö oröön ompyaö sèpnaaten kor wë.

²³ Pitëmënt pëen won, Anutuuk Ngëengk Pulö kaö wesak ningkën waurö tiarta këlangön kat yawiem Anutuuk tiar pim ru wes pet niirak tiarim yang koröpöt ent ëak ngolöpöt nimpënëak kor wë.

²⁴ Pöta songönte epël. Anutu tiar utpetatë öngpökaan ent ë nuulëa. Pël ëautak peene tiar pi pet irak koröpöt ngolöp niwasëpënëak kor wë. Pi pet irak koröpöt ngolöp wesa talte tiar pim pël ëëpnaaten kor wë. Pöt namp pim omën kor wë pöten ityaangk talte pi kaalak kor naön ëëpën.

²⁵ Omën itnaangkënten kön wi kosang wesak öpenaat pël weseë ya kë sak kor wë.

²⁶ Tiarim kön wi kosang yewesa pötak tiar weëre kosang won ëen Ngëengk Pulöök

kaamök yaalni. Pöt tiar Anutuun kimang mapenëak tolëel maan pangk eëpën pöten köpël pötaanök. Pël yeëetak Pulö pimtok tiarim lupötë wë Anutuun kimang maim wë. Pi omnaröa naënël lupötëaan ing maimëe Anutuun kimang maim wë.

²⁷ Pël yaëen Pep pi omnaröa lupötön panë ityaangkaupök Pulöökë kön pötenta ityaangk. Pöt Pulö pi Anutuu könöökë ënëm ëak Anutuu omnarö tiarim kangiir kimang maim wë pötaanök.

²⁸ Tiar ewat wë. Anutuun lup sant yaalmëa pörö, omën nentere nent tiarim naë orö nirëak ompyaö yaniwesaut kaamök elmëepnaat. Pi yas niapënëak kön wia pötaanök pël elnia.

²⁹ Anutuuk omën pim wet rëak kön wia pörö tiar pim Ruupë ök sëpënëak kom ëa. Pötaanök pim nangarö tiar selap sëen pimënt nan kaöap pël sak öpnaat.

³⁰ Pël ëen Anutuuk pim kom ëa pöröen yas niia. Pël ëak yas niia pöröen, “Wot-pilörö,” pël niia. Pël ëak wotpil niwesa pörö ping wesak ë nirangia.

Anutuu lup sant pöt tiar sëp naniwaspan

³¹ Anutu pi tiarimëen pipël kaamök yaalni pöten tol apen? Pi tiar kaamök elniap talëpök kööre tok elniak pim moresiaan wa ëp elniipën? Won.

³² Pi keimön naalniin pim Ruup tiarimëen wes nimëen tiarim kangiir wel wia. Pötaanök pi kaamök elniak omën muntatta kët ël epotë nineim öpna pöt tiar kön wia.

³³ Omën Anutu pimtëen yaö wesaurö tiar talëpök ngön yaatak niulëepën? Won. Anutuuk wotpil niweseim wë.

³⁴ Pötaanök talëpök utpetatë kangut ningkën kö sëpen? Won. Yesu Kristo pi tiarimëen wel wia pöt pëen won. Pi wel wiak kaalak weletakaanta wal ëaup. Pël ëak Anutu pim mor yaapkëesi wë tiar kaamök elniipënëak Anutuun kimang maim wë.

³⁵ Pötaanök omën oröpötök Kristo pim lup sant yaalni pötakaan ent ë nuulëepën? Könömöt yewautak ma këlangön kat yawiautak ma utpet yaniwas pötak ma ngöntök yaautak ma omnantëen il ngentingenti yaautak ma nga yaalniautak ma yamëngkautak pötök pël naalniin eëpnaat.

³⁶ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Ten nimëen sak wëen yak kët ël epotë utpet wesak nimëneim wë.

Pitök tenën itaangkën pol sëpsëp yamö pöröa ök sëen pël elnieim wë.”

³⁷ Omën könöm pipot tiarim naë oröak Anutuu naëaan ent ë nanuulaan yaëen tiarök könöm pipot il mowas pet yair. Pël yeë pöt Kristo lup sant yaalni pöpök weëre kosang niwasën taintaë wë.

³⁸ Nem pël yak pöta songönte epël. Nem kön kosang wia pöt omën nentak Anutu pim lup sant yaalni pötakaan ent ë nanuulëepan. Weletak ma wëwëetak ma en-selöröak ma omën kaö sak kutöweriaan yangerakë wëaurö ma omën peene wia epotök ma ënëm orööpna pötök,

³⁹ omën olaanötök ma öngkölaan pötök, omën ke nentere nent wia pipotök Anutuu lup santakaan ent ë nanuulëepan. Lup sant pöt tiarim Aköp Yesu Kristook yaalni.

9

Pool pi Yuta omnaröaan ya këlangön ëa

¹ Ne Kristook yal menak wëaupök nem ök niama epot kaar won, yaapöt. Ngëengk Pulöökta ngön epot yaap pöt pet elnëen nem lupmerök kön yawi.

² Ne ngön epot ök niamaan. Yuta omën nem karuröen yaköm pan kön wieimeë nem lupmer utpet pan.

³ Nem kentöök kan nent wiaan pöt Anutuuk pit kama moöpnaan ne kangiir es parëaöökë kanöökël sak Kristo pëlëer wëen ne pëlëer ömëak kent kön yawi.

⁴ Ten Israel omnarö Anutuuk pimëen yaö niwasën pim ru sëen pim ëwaat pet elnia. Pël ëak ngön taë wes mena pöt ninak pim ngön kosangöt ök niiaurö. Pël ëak piin yaya maim öna kan pöt pet elniak kup ke nentere nent niwia.

⁵ Tenim ëarö ngönënë kaö sak wakaimaurö. Pël ëenak Kristo omën möönre koröp wak tenim kurtak oröaup omën poutë kaö sak wë, Anutu tapöp. Piin yaya maim öpa, kët ël epotë. Yaap.

Anutu pi omnarö pimëen yaö yaniwas

⁶ Anutuuk ten Yuta omnaröen pim omën sënëak niia pöt ten pourö pöp panë nasën. Pël ëautak pim kup niwia pöt mos naën ëa.

Pöt Israel pöpökaan ulöl sa Yuta omën pörö pourö Anutuun kön wi kosang wasën yaö nemowasën äa pötaanök.

7 Ën Apram pim äaröeta pourö pim ök nasën äa, narökäer. Pöta ngönte ngönentak epël kup mowia. “Aisak pim äarökäer nim yaö söpnaat.”

8 Pipta songönte epël wia. Omnaröa wewëetakël pëen Apram pim wilën ulöl sa pörö Anutuu ru nasën. Anutu pim kup mowiautakël wilën ulöl sa pöröaar pit Apramë ä panëerö pël sa.

9 Pöta kup mowia pipët epël äa pötaanök. “Kriskaki nent won sëen nem akun wia pötak kaalak wais kaamök elmëen Sera pi yokotup wilëpnaat,” pël mëä.

10 Pötaar won. Repeka pim naëeta tapël oröa. Pi tenim äap Aisak piiring wë ru naar yak sak wila.

11 Piarip tep äak ëlëpë yaatak wë omën utpetere ompyaö pöt naën äa. Pël äautak Anutu pim wet rëak pimtë könöök omnaröaan yaö äa pöl akun pötakta pël ëëpënëak kent kön wia. Pi piarpim äa pötaan won, pimtë yaö elmëa pötaan kom elmëa.

12 Pël äak Repekaan, “Nanëpök nangapë inëen ëëpnaat,” pël ök mëä.

13 Pöta ngönte ngönentak epël wia. “Ne Yakopön kent yaë. Ën nanëp Isoon kaaö.”

14 Pötaan tiar Anutu pim äa pöten, “Korar äa” pël apen ma? Won pan.

15 Pöt pi Mosesën epël ök mëä pötaanök. “Ne omën nampön mait elmëëmëak pöt yok pangk pël elmëëmaap. Ën nampön yaköm elmëëmëak pöt pël ëëmaap.”

16 Pötaanök Anutu pi omën nampë kentöore weë yengentiaö pötaan won, pimtë yaköm pötak yaalmë.

17 Pöt Anutu pim Peroon ngön ök mëä pöt ngönentak epël wia pötaanök. “Ne nem weëre kosang pöt nim naë tekeri wasën nem yapinte yang poutë aö së pangk ëëpënëak kaö wes niulëaut.”

18 Pötaanök tiar Anutuun ewat wë. Pi omën nampön yaköm elmëëpënëak pöt yaköm elmëëpnaap. Ën namp pim lupmer il mowariipënëak pöt yok pangk pël ëëpnaap.

Anutu pi ya sangëre yaköm pout yaaup

19 Anutu pël yaëen arim naëaan narö köpël wë epël an koröp. “Ten Anutu pim kent ëëpna pöten yok pangk kan nemowaringan. Ten utpet ëëk pim kentöökë ënëm yeë. Pël yaëen Anutu pi oröp ëënak tenën kön wiin utpet yaë?”

20 Ar pël aan kangiir epël niamaat. Ar omën talöröak Anutuun ngön ke pil yemak? Pangk pël naëngan. Ma yang kap nentak yok pangk pim ket elmëaupön, “Ni tol ëënak ne epël ket yaalnëen?” pël mapën ma? Won.

21 Omën kap ket yaaup pim kentöök yangetaring ket ëëpënëak pöt yok pangk ket ëëpnaat. Yang ulöp kopët nentak kap nentepar, nent kaöatëen nent kotutëen, pël ket ëëpënëak pöt yok pangk.

22 Anutu pim kentöökë wia pöt kap ket yaaupë ök. Pi pim omën ket elnia eporö pim kentöök omnant elniipënëak pöt yok pangk. Omën naröen nga elmëak pitëm naë pim weëre kosangöt tekeri wasëpënëak kent kön wia. Pël äaap pi omën pim nga elmëak kö mowasëpnaaröen ya wiap elmëak teëntom namëngkën äa.

23 Anutuuk omën munt pim yaköm elniipënëak kön wiaurö tiarim naë pi ëwaare ä rangi pout pangk ëëäaupök pöt tekeri wasëpënëak omën kö mowasëpnaaröen ya wiap elmëak teëntom namëngkën äa. Pi wet rëak tiar ëwaare ä rangi pöt öpenëak kopëta wes niwia.

24 Pöt tiar tapöröen pi yas niaaup. Yuta omën tenimëntëer won, ar omën muntaröeta.

25 Pöta ngönte tektek omën Osea pöpë pepeweri epël wia.

“Omën wet rëak nemëen newasën äauröen, ‘Nem omnarö,’ pël memaat.

Ën wet rëak lup sant naalmëenörö lup sant elmëëmaat.

26 Ën, ‘Ar nemëen newasën yeë,’ pël mëä yang pörökta kaalak,

‘Ar Anutu wewëetaringëp pim ruurö,’ pël memaap.”

27 Ën tektek omën Aisaia puukta Israel omnaröaan ngön äak epël äa.

“Israel omnarö selap sak i pis i kaöaöökë öök pötë wia pöl ëëë

pël äautak Anutuuk om kopët naar kama öpnaat.

28 Pöt Aköp pi ngön yaatak teënt pan ë pet irak kangut yangerakë omnarö mampnaat pötaanök.”

29 Aisaia puuk kaalak tektek ngön nent epël ëa.

“Anutu kutömweri ngaarëk wëaupök tiarim ruure ëarö mait naalmëën ëanëën tiar Sotomre Komora ka pöörarë wakaimauröa ëa pöl kö san tapön.”

Israel omnarö wotpil sêpënëak poprak ëa

30 Pötaan tiar tol apen? Epël apenaat. Omën muntaröa naëaan narö wotpil sêpnaataan weë nengentiin ëaurök wotpil sak wë. Pit Anutuun kön wi kosang yewasën wotpil mowasën wë.

31 Ën Israel omnarö ten wotpil sënëak weë ngentiak Moses pim ngön kosangöt ngaarëk weimeë pompre kaö ë imaut.

32 Pit tol ëënak wotpil nasën ëa? Pël ëëpnaan Anutuun kön wi kosang newasën, pitëmtë wëwëat kaamök ëën wotpil sêpën wesak ëa pöt pangk naën ëa. Pit Kristoon kaaö elmëak omnaröa këlötëaan söë urak kawi yengenti pöl ëa.

33 Pöta ngönte ngönëntak Kristoën ngön nent epël ëa.

“Kat wieë. Ne Saion kak omnarö söë uröpënëak kël naö yawi.

Kël weë panë naö omnarö kawi ngentiak utpet sêpënëak yawi.

Pël ëën omën namp piin kön wi kosang wasëpna pöp ëö nasëpan.”

10

Israel omnarö pit Anutu pim wotpil yewas kan pöök nasën ëa

1 Karurö, nem lupmerök Anutuuk Israel omnarö pit utpetetakaan kama moöpënëak kent pan yaalnëën Anutuun kimang maim wë.

2 Ne pitën ewat wë. Pit Anutu pim inëën elmëëpnaaten kent ëak weë yengenti. Pël ëaap Anutuu kan ompyaut köpël wë yak köntak yaë.

3 Pit Anutuuk wotpil yaniwas kan pö kasëng menak pitëmtok wotpil sêpnaataan weë ngentiak ya yamëngk. Pël yeem Anutuu iri wë pim wotpil yaniwas kan pöököl nasën yaë.

4 Tiar ewat wë. Moses pim ngön kosang pöt Kristo oröön mop mowia. Pötaanök omën pourö piin kön wi kosang yewasën pit, “Omën wotpilörö,” pël yema.

5 Moses pi omën Anutuuk pitën, “Wotpilörö,” pël mapënëak ngön kosangöt ngaarëk yewa pöröaan epël retëng ëa. “Omën namp ngön kosang pout ngaarëk öpna pöp Anutuuk piin, ‘Wotpilëp,’ pël maan wëwë koirëpnaap.”

6 Omën Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk pitën, “Wotpilörö,” pël yema pörö epël kön nawiin yeë. “Talëp o kutömweri is Kristo koirak irapën?”

7 Ma “Talëp öngk yangera öngpök ngemë Kristo weletakaan koirak aprëpën?” Kristo pi tiar piin kön wi kosang yewasën Anutuuk wotpil wesa pörö tiarim naë wë. Pötaanök tiar piin ap newasngan.

8 Tiar Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk wotpil wesa pörö kön pël nawiingan. Tiar epël kön wiak yak. “Anutuu ngönte arim naë wia, arim këmötëere lupötë.” Ngön pöt kön wi kosang yewesauta ngönte tenim ök yeniak pipët.

9 Arim këmötëaan, “Yesu tenim Aköp,” pël ök yeem lupötök Anutuuk Yesu weletakaan wal ë ulmëa pöt kön wi kosang wasënë pöt Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat.

10 Pöt tiarim lupötök Yesuun kön wi kosang yewasën Anutuuk wotpil niwasëpnaat pötaanök. Këmötök, “Pi tenim Aköp,” pël yaan utpetetakaan kama niöpnaat.

11 Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën piin kön wi kosang wasëpna pöp pi yok pangk ëö nasën ëëpnaap.”

12 Pöt Yutaare omën muntarö tiar omën kopëtarö, narö maimarö won pötaanök. Tiarim Aköp kopëtap puuk omën pourö kaamök elniipënëak kimang maim wë pörö komre kolap elnieim wë.

13 Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën Aköpön kaamök elmëëpënëak kimang mapna pörö Anutuuk utpetetakaan kama öpnaat.”

14 Tol ëak omën piin kön wi kosang newasën wë pöröak kaamök elmëëpnaataan mapën? Tol ëak Anutuu ngönte kat nawiin ëaurök kön wi kosang mowasëpën? Tol ëak

pim ngönte ök nemaan wiaan kat mowipen?

¹⁵ Tol äak pim ngönte ök mapenëak wes namëen wiaan ök mapen? Pöta ngönte ngönentak epël retëng äa. “Omnaröa Anutu ngön ompyaut wak yewais pöt ompyaö pan.”

Israel omnarö pit ngön ompyaut kön wi kosang nemowasën äa

¹⁶ Ngön ompyaut pitëm naë oröautak narö ngaarëk naön yaë. Pöta ngönte tektek omën Aisaia puukta epël äa. “Aköp, ten nim ngönte ök mëëautak kat nawiin yaë.”

¹⁷ Kön wi kosang yewesauta songönte epël. Kristoë ngön pöt, omnaröak ök niaan kat wiak kön wi kosang yewas.

¹⁸ Ne epël niamaan. Pit ngön ompyaut kat nawiin ma? Won, pit yok kat wiaurö. Pöta ngönte ngönentak epël wia. “Pitëm këm ngönöt yang epotë sa pet yair. Ën ngönöt ka poutë pangk yaë.”

¹⁹ Ne kaalak pëlpël niamaan. Israel omnarö kön nawiin äa ma? Pöta kang nent Mosesök Israel omën pimoröen epël mëëa. “Ne omën maimarö arim urtak wa ulmëen ar pitëmëen yak wëwë ompyautaan warre kaur ëënëët.

Ën ne omën köpël narö arim kangiir ömaat. Pël ëen ar pitëmëen ya sangën ëënëët.”

²⁰ Ënëmak Aisaia pi Anutu pim omën muntaröa ompyaö wasëpna pöten kön wieë kas köpël pitëmëen ngön epët pëen wes wia. “Nëen ngaöl naalnëenöröak nokoiraut. Nemëen pëlpël nenëaan äaurö ëö menaut.”

²¹ Pël äak Israel omnaröan epël äa. “Ne akun wali pan pitën yas yemaan kat wiak wa olaimaut.”

11

Anutu pi Israel omën naröenyaköm elmëa

¹ Ne kaalak pëël niam. “Anutu pi pim Israel omnarö kasëng panë momena ma? Won pan. Neenta Israel omnamp, Apram pim äap, Pensaminë kurtakaanëp.

² Anutu pi omën pim ngaanëer pimëen yaö wesa pörö kasëng nemangkën äa. Pöta ngönte tektek omën Elia pim ngönte ngönentak wia pöt kat nawiin ma? Elia pi kimang ngöntak Israel omnaröan Anutuun kaaö ngön epël mëëa.

³ “Aköp pit wet rëak nim tektek ngön yaaö nem karurö mënak kiri ar yaaö uröteta kelën nemënt wëen neenta nempenëak yaë.”

⁴ Pël maan Anutuuk kangiir epël mëëa. “Ne omën selap pan 7000 yang omp ak Paal pöpön yaya nemaan wë pörö ngaata öngpökaan ngarangk elmëeim wë.”

⁵ Tapël peene akun eptakta Anutuuk omën kopët naar komre kolap elniak yaö niwasën wë.

⁶ Anutu tiarim ompyaö yaautaan won, pimtë komre kolap yaalni pötaan yaö niwesa. Omnarö ompyaö yaëen pi yaö yemowas talte komre kolap yaalmë pöt kë ëëpën.

⁷ Pöten tol apen? Israel omnarö këët koirënëak wëë ngenti imautak pourö nokoirën äan. Kopët yaö niwesauwaar tenimtokëer yokoir. Ën muntarö pöt Anutuu ngön wa olaan puuk elmëen lupöt il wariak wë.

⁸ Pöta ngönte ngönentak epël wia. “Anutuuk pitëm lupöt wa irikor elmëak it ngaapre katun mowesa.

Pël äa pötepar peeneta om wia.”

⁹ Ën Moses pim ngön kosang Yuta omnaröa kent eima pötak wii motëa pötaan Tewitök epël äa.

“Pitëm kaömp neim wë pöt animauröaan kalaap wiire pongön të pël yeë pötë ök ëëp.

¹⁰ Pit omnantön itnaangkën ëëpnaan pitëm itöt röök ulak ëëp.

Pit omën könöm panëët wak wëen pitëm kasngelöt pak ëeim öp.”

Anutuuk omën maimarö kama yeö

¹¹ Ne kaalak pëël niamaan. Yuta omnarö pitëm wiapre kor äa pötak ngentiak sasa utpet äa ma? Won pan. Pit omën muntaröa wëwë ompyautaan war ëen tapël öpenëak Anutuu ngön wa olaan Anutuuk omën munt pörö utpetetakaan kama wa.

¹² Yuta omnarö Anutuu ngön wa olaan Anutuuk omën pourö ompyaö yaalmë. Pit kawiap ëen omën muntarö ompyaö yaalmë pöt pitëm kaalak Anutuu naë rë olëak öpna akun pötak Anutuuk kaö wesak ompyaö elniipnaat.

13 Ne peene ar köpël omnaröen ök nia-maan. Anutuuk ar kopël omnaröen pim ngönte ök niamëak yaõ neaan pël yeem arim naë ya yamëngk pöten kön wiin kaöet pël yaë.

14 Ne ya pöt yamëngkën Yuta omën nem kar narö Anutuuk arën ompyaõ yaalni pötaan war eën pim naë rë olaan kama niöpën wes.

15 Anutuu pitëm kasëng mena akun pötak puuk elniin kopël omnarö ar piiring lup kopëtemer san. Pötaanök Anutuu pitëm kaalak öpna pötak tolëël orööpën? Omnarö weletakaan wal ëak wë pöl Anutuuk kaõ wesak ningkën ar wëwë ompyaõ panëetak ön sa.

16 Ngön nokoli nentepar epël wia. Yuta omnaröa yaaul omën namp kaömp nemes wak Anutuun yak kom ëak kaõ nent mangkën pöt Anutuuk pout pimot pël wasëpnaat. Ën këraamentta Anutuuk kön wiin misënöt pimot pël wasëpna pöt morötta pimot pël wasëpnaat. Pöta ök Anutuuk kön wiin Yuta omën tenim ëarö pimorö Yuta omën pourö yok pimorö pël yaë.

17 Yuta omnarö ten këra olip yaap-mentë ök, ën ar köpël omnarö këra olip kosangöökmentë ök Anutuuk yaapmentë mor nant ulöp nautön ëautaan il moolëak kosangöökmentë mor nemor urtak yal men moulmëen ëlmentök kaamök ëak mor nailënötring kolap yaningk.

18 Ar arimtën kön wiin isën Yuta omën këra mor mosutë ök eën il moolëa pöröen ökre was manganok. Ar om mormor misënö kaamök naën, misënöök mormor kaamök yaalni. Misën pö Yuta omnaröa ëarö.

19 Ar, “Anutuuk ten urötak yal men ni-uleëpënëak mor mosut il moolëa,” pël an koröp.

20 Yok. Pël anëetak pit kön wi kosang newasën ëautaanök il moolëa. Ën ar pöt, kön wi kosang yewesautaring pitëm urötak wëerek arimtën wak isak anganëen ngarangk këëkë eën.

21 Anutuuk mor ëlmentëkaan oröaut Yuta omën pörö pitëm utpet ëaõ pötaan mait naalmëen il moolëaut. Pötaanök arta utpet eënë pöt mait naalniipan.

22 Tiar Anutu pim yaë pöten iteneë pim yakömre ya sangën yaaõ pöteparën ityaangk. Omën pim wëwëeten kaaõ yauröaan ya sangën yaalmë. Pël ëautak Anutuuk arën yaköm elniin wë. Ar pim naë önë pöt tapël elnieim öpnaat. Ën pël naën eënë pöt arta il niolapnaat.

23 Ën Yuta omën il moolëa pörö kaalak lup kaip tiak kön wi kosang wasën pöt Anutu kaalak yal mampënëak weëre kosang yaë pöpök pangk pël elmëepnaat.

24 Ar këra olip kosangöökmentë ök wëen pömentëkaan ilak omnaröa naënganëël Anutuuk yaapmentëk yal men nuulëaurö. Pötaanök Yuta omën il moolëa pörö kaalak ëlmentëk yal men ulmëepna pöten pomp naëpan.

Anutu pi tiarën yaköm yaaup

25 Karurö, ar arimtën kön wiin ispanëak ne ngön ngaan ëlëep wiakaimaut peene tekeri yes epët ewat sënëak kent yaë. Israel omën narö lup kosang ëeim wëen akun won sëen köpël omnarö Anutuu naë rë olapënëak yaë pörö pël ë pet irënak

26 pötaan Israel omën pourö Anutuu naë rë olaan kama niöpnaat. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Ompyaõ Niwasëpnaap Saion kak oröak ut-pet Yakop pim ëaröa naë wia pöt won wasëpnaat.

27 Pël eën nem pitëm saunat ent ë moolama pötak nem ngön taë wes mena pöt kë orööpnaat.”

28 Yuta omnarö ngön ompyaut kasëng menak Anutuun kööre tok elmëa. Pitëm pël ëa pötak ar köpël omnarö kaamök elniin ngön ompyaut kat wiak Anutuu naë rë olëaurö. Pël ëauröak Anutu pitëm ëaröen kup mowiak Yuta omnarö pimëen yaõ wesa pötaan lup sant yaalmë.

29 Anutu pi pim kön kosangtak omnaröen ompyaõ elmëepënëak yas mëea pöt wiap nasëpan.

30 Köpël omnarö ar ngaanëer Anutuu ngön wa olaimauröak peene Yuta omnarö Anutu ngön wa olëa pötaan Anutuuk yaköm yaalni.

31 Tapël Anutuu arën yaköm yaalni pötaan puuk peene Yuta omnaröenta yaköm

elmëepënëak elmëen pit peene pim ngön wa yoola.

³² Anutu pim elmëa pöta songönte epët. Pi tiar omën pouröen yaköm elniipënëak elniin pim ngön wa olaimaurö.

Anutuun yaya mepa

³³ Elei, Anutu pim könre ewat pöt maimalëp. Pim könre ewat pöt öngpök pan tiar yok pangk naëngan. Ën pim ya yamëngka pöteta ewat naëngan.

³⁴ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Aköpë könpeleñ talëpök ewat sa?

Ma pi köpël wëen talëpök kön mena? Won.

³⁵ Ma talëpök pi wet reak menaurek kangit mampën? Pël naëpan.”

³⁶ Omnant poutë songönte pim naë wia. Pi omnant poutë pepap. Omën pout pi kopëtapëët. Pötaanök tiar kët ël epotë piin yaya maim öpa. Yaap.

12

Tiarim möönre koröpöt Anutuun kiri elmëëpa

¹ Karurö, ne Anutu pim yaköm yaalni pötaan kosang wesak niamaan. Ar arim möönre koröpöt Anutuun pëel elmëen kiri yemangk pöta ök ëëp. Pël ëëë arimtën pimorö pël weseë pim yaë pöt eim ön. Pël yeem pöt Anutuun yaap inëen eim önëët.

² Ar ngönën wonöröa yaaul ëënganok. Arim könre lupöt Anutuun pël elmëen ngolöp wes nimp. Pël ëak arim wëwëatta ngolöp wes nimpnaat. Pël ëen Anutuu yaalni pöten ewat panë sënëët. Ar omën ompyaöre wotpil panë Anutuu kent yaë pöt kom ëak ewat sënëët.

³ Anutuuk komre kolap elnëak ngön yaaö omën newesaup. Pötaanök ar pouröen niamaan kat wieë. Ar arimtë wëwëere ewat yaautön köntak kön wiin ispan. Anutuu nina pöl kön kosang wieë arim wëwëere ewat yaautön wotpil wesak kön weswes ëëë.

⁴ Tiar ewat wë. Tiarim möönre koröp kopëtaöökë kaut selap wë. Ën kaö pötök ya yamëngka pöt selap.

⁵ Tapël tiar omën selapök Kristook yal mangkën möönre koröp kopëtaö pël yes. Pël yeë tiar nener yal yeë.

Anutu pim weëre kosang pötring ya ke nentere nent mëmpa

⁶ Anutu pi komre kolap elniak pim ya ke nentere nent mëmpenëak weëre kosang yaningk. Pötaanök omën namp pi Anutu pim ngönte tekeri wesak apnaataan weëre kosang mangkën pöt pim kön wi kosang yewesauta ökök pim ngönte tekeri wesak ap.

⁷ Namp pi kaamök yaaö yaataan weëre kosang mangkën pöt karurö kaamök elmëep. Namp rë yemoula yaatan weëre kosang mangkën pöt rë moulöp.

⁸ Wa korkor ngön yaaö yaataan mangkën pöt ap. Namp kësangën yaaö yaataan mangkën pöt panë wesak ëëp. Ngarangk yaaö yaataan mangkën pöt ya kaö mëmp. Yaköm elmëak kaamök yaaö yaataan mangkën pöt ërëpsawi kön wieë elmëep.

Lup sant elmëëpena ngönte

⁹ Arim karurö yaap wesak lup sant elmëëë. Ar utpet yaaut kasëng menak ompyaö yaautakël rë olëak weë.

¹⁰ Arim karurö pitta Kristoëerö pël weseë lup sant elmëëë. Ar weë ngentiak arim karuröa yapinöt wak isak maë.

¹¹ Wiapre kor won, ya kë sak wë Aköpë inëen elmëëë.

¹² Aköpön kor eimeë ërëpsawiarung weë. Pël ëen konöm nant arim naë oröön kosang sak taueë kimang maim weë.

¹³ Ën Anutuu omnarö omën nantëen elek yaëen pöt pit kaamök elmëak omën ka nantëaanörö arim naë waisën pöt ompyaö ngarangk elmëëë.

¹⁴ Omën narö ar utpet yanuwäsën pöt Anutuuk ompyaö mowasëpnaan kimang maë. Ar piin utpet wasëpnaaten kimang manganëp ompyaö mowasëpnaan kimang maë.

¹⁵ Omën narö ërëpsawi yaëen pöt pit kaamök ëak ërëpsawi ëëë. Ën narö ing yaan pöt kaamök ëak ing aë.

¹⁶ Ar omnaröaring lup kopëtemer sak weë. Arimtën kön wiin ispan irëak omën yaapöröaring weë. Arimtën kön wiin ëwatringörö pël ëen ping wesak angan.

¹⁷ Utpetatëen kangiir kangiir ëënganok. Ar këëkë kön wiak omnaröa itaangkën ompyaö ëëpna pötökëer ëëë.

¹⁸ Ar nga elmëenëak kön wiinganok. Kan nent wiaan pöt karuröaring mayaap weë.

¹⁹ Karurö, omën narö utpet yaalniin pöt kangiir elmëenganok. Anutuuk kangiir elmëepnaan wiaap. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Saunatë kangut pet yaira pipot nem yaat. Nook kangiir elmëemaat. Aköp pi pël ya.”

²⁰ Ar pöt epël ëëë. “Arën kööre tok yaalniaurö këen yaëen pöt kaömp meneë. Iiten yaëen iit meneë. Pël ëen utpet yaautön kön wiak ëö sêpnaan.”

²¹ Utpetatök ar il niwaspan. Won, ar omën ompyaut yeem utpetat ngep ëëë.

13

Yang ngarangköröa ngön ngaarëk öpa

¹ Tiar omën pourö yang ngarangköröa ngön ngaarëk öpa. Yang ngarangkörö pit om pas naaröön, Anutuuk ya menak moulmëen wë.

² Namp pi yang ngarangköröa ngön wa yoola pöp Anutu pim moulmëauröa ngön wa yoola. Pël yaë pöp kangut öpnaat.

³ Ompyaurö pit yang ngarangköröen kas naën ë yaë. Utpet yaaurö pitökëer kas ë yaë. Pötaanök ar pitën kasinkasin won önëak pöt omën ompyaut pëen ëen. Pël ëen pit arën itaangkën ompyaö sêpnaat.

⁴ Piporö pit Anutuu ya omën narö pitök ar ompyaö önëak ngarangk yaalni. Pël yaëetak ar utpet yaëen pöt pit kangut nimpnaatak pitën kas ëen. Pit Anutuu ngön ngaarëk wak utpet yaauröaan nga yaalmë.

⁵ Pötaanök pitëm ngönöt ngaarëk ön. Pöt kangut elniipanëen kasiin pëen won, arim lupötökta ompyaut ëënëeten kön wiak ön.

⁶ Pit Anutuuk ya pipot mangkën yamëngk pötaan ar monat takis men yeë.

⁷ Pötaanök omnant epot mampunëak niapna piporö meneë. Pit takis ke nentere nent poutëen kimang niaan pöt meneë. Pit omën kaöarö ëen pöt pitëm yapinöt wak isak maë.

Tiar lup sant yeem Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö

⁸ Ar omnaröa omën nant nina pötë kangut men pet ireë. Ën lup sant yaaö pötaar pet irnganëp om ëeim ön. Omën

muntaröen lup sant yaalmë pipop Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö.

⁹ Anutu pim ngön kosang nant epël wia. “Öngre omp wëwëet kom ëëngan. Ni omën mën wel wiingan. Ni këkain ëëngan. Ni omën muntaröa omnantön war ëëngan.” Ngön kosang pipotre munt nantta wia pout erën ëak epël ya. “Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipön elmëem.”

¹⁰ Omën lup santtaring öpna pipop muntapön utpet naalmëëpan. Pötaanök lup sant yaë pipop Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö.

Tiar wotpil wesak öpa

¹¹ Pël ëënëak niiauta songönte epël. Ar akun epta songönte ëwat wë. Kaëaan yaan sak wal ëëpena akun temanöm yes. Pöt ngaanëer ngës rëak ngönën kat wiak kön wi kosang wesan pötak Kristo pim kama yanu pöt pet irëpna akunet wali wieëaut peene pöt temanöm yes pötaanök.

¹² Kout pet irëpënëak yaëen ëlpam wal ëëpënëak yetapöörar yamë. Pötaanök koutakë yaaut moolëak ëwaatakë kelre ngilö wetak öpa.

¹³ Tiar kët ëwaatak wëaul wotpil wesak öpa. I ngaat nak kön irikor ëak ngön wa olangan. Ngasam pas eimeë öngre omp nga ëëngan. Ngön nga elööre omën muntaröa omnantön warre kaur ë pël ëëngan.

¹⁴ Tiar Aköp Yesu Kristo pim ök sak wë tiarim koröpökë kentre kaur pötë ënëm ëëpenaataan kön wiinganëp pim ënëm ëëpa.

14

Karuröa wëwëat sangk kelngan

¹ Omën pitëm kön wi kosang yewesaut wiap yaë piporö mësak wais ingre moröröa öngpök ulmëëë. Pël ëak pitring ngönaak anëëtaan kön ke nalre nal wiak angan.

² Omën narö pitëm kön wi kosang yewesaut weë yaë pörö pit kön wiin pangk ëen yenaut pout nempnaat. Ën kön wi kosang yewesaut wiap yaë piporö mësëpöt won, këenre kaömp pëen yenaurö.

³ Omën omnant pout yena pöröak mësëpöt nanën yaaö pöröen kön utpet wiipan. Ën omën mësëpöt nanën yaaö pöröak pout yenauröen kön wiin, “Utpet

yaë,” pël eëpan. Won, omën piporöeta Anutuuk kama waurö.

⁴Pötaanök arim oröptak omën kaö nampë inëen ruupön pim yaauta songönten utpet wesak aan pangk eëpën? Pi weë sêpën ma wiap sêpën pöt pimtë kaöapökëer itenak pangk apnaat. Kaöap pi taë mowasêpna weët wieëaupök taë mowasën tauapnaat.

⁵Omën narö Anutuun yaya mapënëak kön wiin kët nant kaöat ën nant kotut pël yaë. Ën narö pël eëpënëak kön wiin kët pout mëngkre mëngk wia pël yaë. Pit pourö pitëm eëpna pöt kön kosang wiak pël eëp.

⁶Omën kët nant kaöat pël kön yawi piporö pit Anutuu yapinte kaö wasêpënëak pël yaë. Ën omën kaömp pout yen poröeta Anutuun yowe mëak pim yapinte wak kaö yewas. Omën mësêpöt nanën yaë porö pitta Anutuu yapinte kaö wasêpënëak pël yeem piin yowe yema.

⁷Tiarim öp wë pöt tiarimtok naön. Wel yawi pöteta tiarimtok wel nawiin.

⁸Öp wë pöt Aköpëen wë. Wel yawi pöteta Aköpëen wel yawi. Pötaanök öp öpenaarö ma wel wiipenaarö tiar Aköpëerö.

⁹Kristo pi wel wiauröere öp wëaurö tiar pouröa kaö sêpënëak wel wiak wal ëa.

¹⁰Ar narök tol eën arim karuröa wëwëatön sangk kelkel ëak utpet wesak yemak? Ën narö arta tol eën arim karuröen ökre was yemak? Tiar pourö Anutuu naë sëen pim ngön yaatakök niaan pet irëpnaat.

¹¹Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Aköp pi epël ya. Ne wëwëetaring wëaupök yaap pan yeniak.

Omëm pourö neen rar rë wesirak yaya neapnaat.

Pël ëak Anutuun, ‘Pi Anutu panëep,’ pöt war wesak apnaat.”

¹²Pötaanök tiar omën pourö tiarim wëwëatë songönöt Anutuun ök mepenaat.

Omnant elmëen wiap eëpanëen ngarangk eëpa

¹³Pötaanök tiar nenera wëwëatön sangk kelkel ëak utpet wesak yaaut sêp wesak kön epël wiipa. Tiarim karurö omën nant elmëen kawiap ëak saun koirpanëen ngarangk këkë eëpa.

¹⁴Ne Aköp Yesuuk yal menak wë omën yena nentere nent epot kewilringöt won

pël kön kosang yawi. Pël yeëetak omën namp pi könök omën nantön kewilringöt pël wesak nempna pöt yaap kewil mowasêpnaat.

¹⁵Ar kaömp nant yenën arim kar namp itenak kaömp pöt kewilringöt pël wesak ya këlangön eën pöt ar lup sant naalmëen yeë. Kristo pi omën pipopëenta wel wiaup. Pötaanök arim yena pötak utpet mowaspan.

¹⁶Arimtok arim yeë pipotön ompyaö pël yewesetak muntarök utpet wesak apanok sêp weseë.

¹⁷Pöta songönte epël. Anutuu wa ngaök yanimë pöta këet iire kaömp yena pöt won. Pöta kë pöt wotpil mayaap wë, ërëpsawiarung wë pipët Ngëëngk Pulök yaningk.

¹⁸Omën Kristoë inëen sak wë omën pötring öpna pöp Anutu pim yaauten itenak kent yaëen omnarökta kön wiin omën ompyaup pël sêpnaat.

¹⁹Pötaanök tiar ompyaö pipot pëen ë yesem mayaap öpa. Pël ëak ompyaö yeem karurö lup kosang yemowas pötökëer eëpa.

²⁰Ar yenauteën pëen kön wieë Anutuu yaat utpet wasngan. Yaap, omnant pout nënë ompyaat. Pël ëautak ar omën nant yenën pötak omën muntarö ëngk ma e wesak kön utpet yaniwiin ar saun yokoir.

²¹Arim kar namp ëngk ma e wesak kön utpet wiipanëen animaöre wain i ngaat nëere omën ke nentere nent yeë pöt sêp wasënë pöt yok pangk.

²²Arim kön kosangötök omnant yaautön ompyaat pël yewas pipöt arimëntre Anutuukëer ewat wë. Omën namp pi kön wiin pim eëpna pöt yok pangk pël wesak pötökëer eëpna pöp ërëpsawi eëpnaap.

²³Ën namp pi kön selap yaalmëenak köntak nempna pöt Anutuuk kön wiin utpet sêpnaat. Pöt pi kön kosang pöt won wiaanäk ëa pötaanök. Omnant pout kön kosang nawiin wë eëpena pöt saunaring eëpnaat.

15

Tiarim karuröen kön wieë lup kosang sêpnaan kaamök elmëëpa

¹Kön wi kosang yewesautaring wëaurö tiar omën pitëm kön wi kosang yewesaut

wiap pöröen kaaö elmëenganëp kaamök elmëak pitëm könömöt öpa. Tiarimtë kentöökë ökök ëëngan.

² Tiarim karuröen kön wieë lup kosang sëpnaan kaamök elmëëpa.

³ Kristo piita tapël pim kentöökë ënëm naën ëa. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën narö niin utpet wesak yeniaan nemëën yes.”

⁴ Ngön ngaanëer ngönëntak retëng ëa pöt tiar rë nuulöpënëak retëng ëa. Ngön pipotök ëpre wiap elniak lup kosang niwasën Anutuu wais nikoirëpnaataan kor öpenëak retëng ëaut.

⁵ Anutu pi wiapre korre lup kosang yewesa poutë pepapök elniin Yesu Kristoë ëa pöl lup kopëtemer sak ön.

⁶ Pël ëë arim lupre këmët erën ëak Aköp Yesu Kristo pim Pepap Anutuun yaya man.

Kristo pi Yuta omnaröere kopël omnarö kaamök elmëa

⁷ Pötaanök Kristook ar sant niwesak nuwa pöta ök Anutuu yapinte ngaarëk wes mënnëëtaan arimënt nener sant weseim ön.

⁸ Ne Kristo pim sant niwesa pötaan epël niamaan. Anutu yaap yaaup pöt pet elniak pim ten Yuta omnaröa ëaröen ngön kup mowia pöta këet orööpënëak Kristo pi wais ten Yuta omnaröa inëën elnia.

⁹ Pël ëak Anutu ar köpël omnaröeta pim yaköm yaalni pöten yaya manëak pël ëa. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Ne köpël omnaröaring wë yaya niameë nim yapinte ompyaö wesak tan rë wiwi niamaat.”

¹⁰ Ngön munt nent ngönëntak epël wia.

“Köpël omnarö arta Anutuu omnaröaring ërëpsawi ëën.”

¹¹ Ën kaö nenteta epël wia.

“Köpël omnarö, ar pourö Aköpön yaya maë. Omën pouröere pourö piin yaya map.”

¹² Ën Aisaia puuk ngön nent epël ëa.

“Sesi, Tewitë pepap, pim kurmentëkaan omën orööpna pöp pi köpël omnaröa kaö sëpnaap.

Pël ëën köpël omnarö pit piin kön nganngan eimeë pitëm ompyaö mowasëpnaapön kor öpnaat.”

¹³ Anutu omën ompyautëën kön kosang wiak kor wë pötë pepapök ar Ngëëngk Pulöökë weëre kosangöök kön kosang wiak

pim kama niöpna pöten kor önëak Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk elniin ërëpsawiire mayaap pöt kësang pan ön.

Pool pi pimtë ya yamëngkautaan ërëpërëp ëa

¹⁴ O karurö, nem lupmerök ar omën epot yeë pöten kön pan wia. Ar arim wëwë ompyaö pan pötaring wë arim naë ëwat ke nentere nent wiaan nener yok pangk rë yemoulan pöten kön kosang yawi.

¹⁵ Pël ëaap Anutu pim komre kolap elnëak arimëën yaatak neulëa pötaan ne ar itenak kaaö ëënëëten pölöp naën omën ke nentere nent ëënëak pep epwer ngolöp wesak retëng ë yaningk.

¹⁶ Puuk ne ar köpël omnaröen Yesu Kristo pim inëën ru wes neulëa. Ne kiri ar yaaupë ök wë Ngëëngk Pulöök ar köpëlörö ngëëngk niwasën kiri ar yaalmë pöl ëën Anutuuk arën itenak kent ëëpnaak yak ngön ompyaut ök yeniak.

¹⁷ Ne Yesu Kristook yal menak Anutuu yaat yamëngk pötaan yok pangk ërëpsawi ëëmaap.

¹⁸ Ne omën munt nantön ök neniangan. Won, kopët epëten ök niamaan. Kristook kaamök elnëën ar köpël omnaröa naë ök niaaöre ya mëmpö pël elniin pim ngön ngaarëk waurö.

¹⁹ Pël yaëën Ngëëngk Pulöök weëre kosang nena pöök retëng ke nentere nent yamëngkën ar Anutuu ngön ngaarëk waurö. Pël ëë Kristo pim ngön ompyaut Yerusalem kakaan ngës rëak aö yesem yang maim nera yapinte Ilirikam pörek së mën pet iraut.

²⁰ Ne akun poutë ngön ompyaut omën Kristoë ngönënte kat nawiinöröen ök mamëak weë ngentieimaut. Pël yeem omën muntaröa ngës rëak ök maimaurek amaaten kaaö.

²¹ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën pim ngönte kat nawiin ëauröak piin itaampnaat.

Omën pim ngönte ëwat nasënöröak ëwat sëpnaat.”

Pool pi Spen yangerakë sëpnaanök Rom omnaröen itaampënëak mëëa

²² Ne ya epët yamëngkemak pötak il newariin arim naë newaisën ëaut.

²³ Pël äautak peene pöt ne yang pötë ya mën pet irak arim naë wais itaampaat. Pöt akun wali arim naë waisumëak kent kön wieimaut pötaanök.

²⁴ Ne Spen yangerakël sumaanök arim naë waisumëak kön yawi. Pël äak wais arring wë yeem ya kë sumaat. Pël äak wë olëak arim naëaan nampök mës newak së kanö pet elnëen sumaat.

²⁵ Peene pöt ne Yerusalem kak së Anutu omnaröen itenak koröpöökë kaamök elmëemaan sumaan yeë.

²⁶ Pöt Masetoniaare Krik ingre mor saurö pit ngön kopëta wesak Anutuu omën omnant elek yaaö Yerusalem kak wëauröaan omën nant wes mëepënëak kom ëa.

²⁷ Pitëmtok pël ëëpënëak kent kön wia. Pël äaap pit Yuta omën pöröa kangiir nenteta wieëa. Pöt Yuta omën naröak köpël omnaröen ngön ompyaut ök mëak pitëm lupöt kaamök elmëa. Pötaanök köpël omën pöröak kangiir Yuta omën ingre mor sauröaan koröpöökë omnant mampënëak kent kön wia pöt yok pangk.

²⁸ Pël ëen ya epët pet irak pitëm omën kom ëa epot wak së Yerusalem kak wëaurö menak Spen yangerakë sumaanök arim naë waisumaat.

²⁹ Ne kön wiin nem arim naë waisuma pötak Kristo pi tiar ompyaö elniin pangk ëëpnaat.

³⁰ Karurö, ne ke urak epël niamaan. Tiarim Aköp Yesu Kristoore Ngëëngk Pulöök kaamök elniin lup sant yaaö pöteparën kön wieë neering weë ngentiak Anutuun kaamök elnëëpnaan kimang maim ön.

³¹ Ar nem Yutia yangerak së omaatak Anutuuk ngarangk elnëak omën ngön ompyaut kasëng menauröa moresiaan neöpnaataan kimang maim ön. Pël äak omnant wonörö mempaan wak sumaatak Yerusalem ingre mor saurö itenak kent ëëpna pötaanta kimang maim ön.

³² Pël maan Anutuuk kent yaëen pöt ne ërëpsawiarang arim naë wais ömaatak kë sumaat.

³³ Anutu, mayaap pöta pepap, ar pouröaring öp. Yaap.

16

Pool pi omnaröaan yowe mëëa

¹ Ne öng tiarim karip Pipi arim naë yewais pöpë songönte ewat sënëen ök niamaan. Pi Senkria kak wë ingre mor saurö kaamök yaaup.

² Pi omnarö kaamök yaalmëem neenta tapël yaalnëaup. Pötaanök nem kentöök ar Aköpëen weseë Anutuu omnaröa yok pangk ëëpena pöl pi sant mowasën. Omnantëen elek yaëen pöt kaamök elmëen.

³ Ne Akuilaare pim öngöp Prisila piaripön yowe yemak pël ök man. Piarip neering Yesu Kristo pim yaat yamëngkauwaar.

⁴ Piarip ne wel wiimëak yaëen piarpim wëwëet utpet wesak nemëen wel wiipënëak ëauwaar. Pötaanök nemënt won, köpël omnaröa naëaan ingre mor sa muntaröakta piaripön yowe yemak.

⁵ Ne ingre mor saurö piarpim kaatak ngönënëen wa top yaaö pöröaanta yowe yemak pël ök man.

Pël äak omën nem kar panëëp Epinitas piin yowe yemak pël ök man. Ne Esia yangerak ya yamëngkën pi wet rëak ngönën kat wiak waup.

⁶ Maria arim naë ya kaö yamëngkaupönta yowe tapël yemak pël ök man.

⁷ Antronikasre Sunias Yuta omën nem kar neering wii kaatak wakaimauwaar piarpimëenta yowe yemak pël ök man. Ne om wëen piaripök wet rëak Kristoë ngönte kat wiak wauwaar. Pël äak pim ngön yaaö omnaröa ök sak wë.

⁸ Kristoën yak nem kar panëëp Amplietas pimëenta yowe yemak pël ök man.

⁹ Epanas tiarring Kristoë yaat yamëngk pöp pimëenta yowe yemak pël ök man. Pël äak nem kar panëëp Stekis pimëenta tapël yeë pël ök man.

¹⁰ Apelis omnaröak itenak Kristoë yaat ompyaö yamëngk pël yamëëaupëenta yowe yemak pël ök man. Pël äak Aristopulas pim kaatak wëauröaanta yowe yemak pël ök man.

¹¹ Yuta omën nem karip Erotion pimëenta yowe yemak pël ök man. Pël äak omën Nasisas pim kaatak wë Aköpë ngönte wa pöröaanta yowe yemak pël ök man.

12 Traipinaare Traiposa Aköpë yaat yamëngk öng pöaarëenta yowe yemak pël ök man. Pël ëak nem kar panëëp Pesis tapël Aköpëen yak ya kaö yamëngk pöpëenta yowe yemak pël ök man.

13 Rupas Aköpë omnaröak itenak ompyaö panëëp pël yema pöpre pim ëlëp nem ël sa pöpëenta yowe yemak pël ök man.

14 Pël ëak Asinkritasre Plikonre Emisre Patropasre Emasre pitëm kar pitring wë pöröaanta yowe yemak pël ök man.

15 Pël ëak Pilokokasre öngöp Suliaare Neriesre koont nangap Olimpasre Anutu omën pitring wë pöröaanta yowe yemak pël ök man.

16 Neneren lup santak yowe mëak mor meneë. Ka poutë ingre mor sak wëauröak yowe yenia.

Omën naröak ingre mor saurö kom ëa

17 Karurö, ne kosang wesak epël nia-maan. Omën kom elniak arim kön wi kosang yewesaut irikor yaalni pöröen ngarangk këékë ëen. Pit ngönën rë nuula pöt irikor yaalni. Pötaanök pit kasëng momampun.

18 Pöt omën ke pil yaë piporö pit tiarim Aköp Yesu Kristoë inëen naën. Won, pit pitëmtë koröpöökë kentöökë ënëm yaë. Pël yeem pit omën utpetatë songönte këékë ewat nasënöröen morök elmëak wiap yemowas.

19 Ar ngön ompyaut ngaarëk yeö pöt omën pourö yok kat yawi. Pötaanök ne arim wëwëetaan ërëpsawi yeë. Pël yeëetak nem kentöök ar ompyaö yaauten ewat panë önëët, utpet yaauten kön wiingan.

20 Pël ëen Anutu mayaap pepap puuk akun wali nasën wiaan Seten ing mës olaan arim ikanöök wiapp.

Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

Omën naröak Rom omnaröen yowe yema

21 Timoti neering ya ngawiap puukta arën yowe yenia. Pël ëen Yuta omën nem kar Lusiasre Sesonre Sosipata pöröeta tapël yenia.

22 Ne Tetias, Poolök ngön epot ök neaan pep epwer retëng yeë epop Aköpring wë yowe yenia.

23 Kaias piita yowe yenia. Ne pim kaatak neulëak ompyaö elnëen wëen ingre mor pourö wais pim kaatak ngönëenëen wa top yaë. Ën Erastas ka epöökë mon ngarangkëpre tiarim karip Kotas piaripökta yowe yenia.

24 [Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap. Yaap.]

Tiar Anutuun yaya mepa

25 Anutu pi Yesu Kristoë ngön ompyaö nem ök yenia epotök yok pangk taë ni-wasëpnaat. Ngön ompyaö epot ngaanëer ëlëëp wiakaimautök peene akun eptakök Anutuuk tekeri yewas.

26 Tektek omnarö ngaan retëng ëen këët tekeri oröa. Pël ëen Anutu wakaim öpnaap omën pourö kat wiak ngön ngaarëk öpenëak kosang wesak maan ngön ompyaut tekeri sëen yang poutë omnarö pangk kat yawi.

27 Yesu Kristo pim elnia pöten kön wiak kët ël epotë yayaatakaan yayaatak maim öpa. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim nanëp, Pool.]

1 Korin

Yesu pi wel wiak kutömweri sēen wē kris-
maki 24 pōta ök won sēen Pool pi Epe-
sas kak wē pep epwer Korin kakē ingre
morörö retēng ē mena. Korin ka pō Krik
yangerakē ka kaō naō. Pōrek Yuta omēn
narō Krik omnarōaring wakaima. Korin
kak wēaurōakaan selap utpet eēima.

Pool pim pep epwer pōt, Korin kakaan
wes mēenak kangwer mena.

Pōt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1:1-9

Ingre morörö komkap ēa 1:10-4:21

Öngre omp wēwēeta ngōnte 5:1-7:40

Omp ak kaaröröa ngōnte 8:1-11:1

Ingre moröröa yaya yaaöre wēwēeta
ngōnte 11:2-14:40

Kristoē wal ēautere tiarim wal ēēpenaat
15:1-58

Yutia ingre moröröaan kaamök elmēaut
16:1-4

Ngōn mēēt 16:5-24

1-2 O Anutuu ingre mor sa Korin kak
wēaurö, ne Pool Anutuu kēmtak Yesu Kris-
toē ngōn yaaō omēn sumēak neulēaup, ne
tiarim karip Sostenis piiring wē pep ep-
wer retēng ē yaningk. Anutuuk ar pim
omēn wes niulēen Yesu Kristook yal menak
wēen ngēengk niwasēn wē. Pi ka poutēaan
tiarim Aköp Yesu Kristoon yaya yamēaurö
pitta pim omēn wes moulmēa. Pi pitre tiar
pouröa Aköp.

³Tiarim Pepap Anuture Aköp Yesu Kristo
piarpim komre kolapre mayaap pōt arim
naē wiaap.

Pool pi Anutuun yowe mēea

⁴Anutu pi Yesu Kristo pimēen yak komre
kolap elnieim wē. Pōtaan ne arimēen kön
wieē kēt ēl epotē Anutuun yoöre ērēp maim
wē.

⁵Anutuuk komre kolap pōt yaalniin
Kristook yal menak wēen ompyaō niwasēn
ar kön tektek wē pōta songōnte kosang we-
sak ök yaurö.

⁶Pipēt Kristoon tekeri wesak yaaō ngōn
pōt arim naē kosang sak wia.

⁷Pōtaanök ar Aköp Yesu Kristo pim orö
tekeri rēepna akuneten kor wē Ngēengk

Pulöökē yaningk pōtōn ngōnēntaan ngōntök
naengan.

⁸Tiarim Aköp Yesu Kristo puuk wotpil
niwasēn taē wēen ēnēmak pim waisēpna
akun kaōaōök Anutuu ēōetak ketre saun
won önēēt.

⁹Pōt Anutu pi pim Ruup tiarim Aköp
Yesu Kristooring lup kopētemer sēnēak yas
niiaurö pōtaanök. Pi pim elniipēnēak ök
nii pōt yaalniin piin pangk kön wi kosang
wasēpenaat.

Ingre mor saurö komkap ēa

¹⁰Karurö, tiarim Aköp Yesu Kristo pim
weēre kosang nena pōtaan ngōn epēt
kosang wesak niamaan kat wieē. Ar komre
kap ēēnganēp ngōn ke kopētal aē. Arim
könre lupōt kopētal wiaan weē.

¹¹Nem karurö, öng Kolowi pim
kaataköröak arim tektrak komkap wia pēl
neeaut.

¹²Nem pēl yeniak pōta songōnte epēt. Ar
epēl yamēēaan ya. Arim naēaan naröak,
“Ten Pool pimorö,” pēl yaan naröak,
“Ten Apolos pimorö,” pēl yaan naröakta,
“Ten Pitaēerö,” pēl yaan naröak, “Ten
Kristoēerö,” pēl yeēan ya.

¹³E tolēel? Kristo pi welung wera ma?
Ma Pool nook arimēen yak kēra yetaprak
wel wian ma? Ma ar nem ēnēm ēēnēak nem
yapintak i nimēa ma? Won.

¹⁴Ne arēkaan omēn selap i namēen,
Krispasre Kaias piarpimēt. Nem omēn
selap i nemomēen ēan pōtaan ne kön wiin
ya kē yes.

¹⁵Pōtaanök omēn naröak nook ar nem
ēnēm ēēnēak nem yapintak i nimēan ngōn
pōt yok pangk naēpan.

¹⁶Aō, ne kat kolanēp. Stepanas pim
kaataköröeta i momēauppe. Munt naröeta i
momēan ma won wes ne ēngk ma e wesak
yaē.

¹⁷Kristo pi ne omnarö i mēēmēak wes
nenemēen, ngōnēn ök amēak wes nemēaup.
Pēl ēēma pōt ne ēwatöröa ngōn ya pōl
naēngōn. Pēl amaatep Kristo pim kēra
yetaprak möa pōta kēēt mos sēpan.

Kristo pi Anutuu weēre kosangöt pet yaalni

¹⁸Yaap, Kristo pi kēra yetaprak wel
wia ngōn pōten omēn kö yesauta kanöök

wëauröak kön wiin mos ë yaë. Ën omën Anutuuk kama yanu pörö tiarök kön wiin ngön pötak Anutu pim weëre kosangöt pet yaalni pël yewas.

19 Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Ne omën narö pitëmtën kön wiin ewatörö pël yewas piporö pitëm ewatöt wak moiramaap.

Pël ëak omën narö pitëmtën kön wiin kön tektek yaaurö pël yewas piporö pitëm könöt wa moolamaap.”

20 Pötaanök ewat omën piporö tolëël ëëpën? Ma kön tektek yaaö piporö tolëël ëëpën? Ma omën yangerakë omnantëen ngön nga eleim wë piporö tolëël ëëpën? Anutuuk yangerakë ewat pöt irikor yaaut pël pet yaalni.

21 Anutu ewat pepap puuk kön wiin yangerakë omnarö pitëmtë könötök piin ewat nasën ëëpënëak elmëa. Pim ngönënöt ten ök yaan kaar omën naröak mosut pël yewas pöt ök aan omën narö kat wiak kön wi kosang wasën utpetetakaan kama moöpënëak kent yaë.

22 Ten Yuta omnaröak epël yak. “Ni omën it ngolöpöt tenim itöök ëen pöt nim ngönten wa yaap wasënaat.” Ën ar Krik omnaröak epël yak. “Ni ngön nent ök aan pöta songönte tenim könötök ewat sak pöt nim ngönten wa yaap wasënaat.”

23 Pël yaketak ten Kristo këra yetaparak möön wel wia pöta songönte ök yaan Yuta omnarö pit kat wiak kaaö yaë. Ën omën muntarö pitta kat wiak, “Kön irikor ëak yak,” pël yewas.

24 Pël yaëen omën Anutuuk pimëen yaö niwesaurö, Yuta omënre omën muntarö, tiar kön wiin Kristo këra yetaparak möön wel wia pöta ngöntak Anutu pi ewatre weëre kosangringëp pöt pet yaalni.

25 Omën Anutuuk elmëen naröak kön wiin irikor yaë epetak yangerakë omnaröa ewatöt il yemowas. Ën omën Anutuuk elmëen naröak kön wiin wiapre kor yaë epetak yangerakë omnaröa weëre kosangöt il yemowas.

26 Karurö, ar ngaanëer Anutuuk yas niak pimëen niwesa pötak arim wakaimauten kön wieë. Omnaröak arim tekrakaan omën

selap ewatre weëre kosang yapinringörö pël naniwasën ëa.

27 Pël ëaap omën yangerakë omnaröak ewat wonörö pël yewas piporö Anutuuk yas niak ewat yaningkën ewatörö ëö yemongawis. Ën weëre kosang wonörö pël yewas piporö Anutuuk yas niak weëre kosang yaningkën weëre kosangringörö ëö yemongawis.

28 Pël ëak omën omnaröak kön wiin omën pas yapin won irëak wëen omnaröa kaaö yaaurö Anutuuk yas yeniaan isaurö il yemowas.

29 Anutuuk yang omnarö tiar pim ëöetak tiarimtok tiarimënt wak isnganëak pël elnia.

30 Anutuuk tiar Yesu Kristooring öpenëak niulëa. Tiar piiring wë ewatöt wak Anutuun kön yawi. Kristo puuk kaamök elniin Anutuuk tiarën, “Wotpilörö,” pël yenia. Anutuuk tiarimëen yak ulmëen pi utpetetakaan kama niön kölam sak wë.

31 Anutuuk tiar ngönëntak epël wia pöt ëëpenëak pël elnia. “Namp pi ërëpsawi ngön apënëak pöt Aköpëel ko wesak ap.”

2

Pool pi Kristo këra yetaparak möa pöta ngönte ök mëa

1 Karurö, nem ngaan Anutuu ngön këet ök niamëak wais arim naë wakaiman pötak ngön öngpökötire ewatringöröa ya pöl neniiaan ëaut.

2 “Ne ngön munt nant nemangön, Yesu Kristo këra yetaparak möön wel wia pöt pëen ök memaat,” pël wesak waisaup.

3 Pël ëak wais wiapre korring wë ngönën wak isak niangönëak kas kön wiak reireë ureimaup.

4 Pël yeem nem ngön aöre ngönën ök niaö pël eiman pöt omnaröa yaë pöl ar kön ngolöpöt önëak neniiaan. Won, ne ök yeniaan Ngëëngk Pulöök kaamök elnëen pim weëre kosangöön itenaurö.

5 Omnaröa ewatötön kat wia pötaan won, Anutu pim weëre kosang elnia pötaan ar piin kön wi kosang wasënëak ne wiapre korring wakaimaup.

Anutuu Pulöök ewatöt yaningk

6 Ne omën Anutuu wëwëetak kosang sak wëauröen ewatta ngönöt ök yeniak. Yang

omnaröere omp aköröa ewatta ngönöt naën. Pörö pit kö sēpnaarö.

⁷ Anutu pim ngön elēep wiakaimaut nem war wesak ök yeniak epot ngaanēer kutömre yang won wiaan Anutu pimtē wakaimautak kopēta wes wiin wiakaimautök peene tiar kutömweri sē ēwaatak öpenēak war wes yaningk.

⁸ Yang omp aköröak Anutu pim ewat elēep wieēa pōten ewat nasēn ēa. Pit ewat ēanēen yok pangk kutöm Aköp, iere kasir pepap, kēra yetaprak namōön ēan tapön.

⁹ Pit ewat naën ēautak ne ngönēntak epēl wia pōten ök yeniak.

“Omēn omnaröak itaampöore kat wiire kön wi pēl naēnöt

Anutuuk omēn piin lup sant yaalmēauröaan kopēta wes wia.”

¹⁰ Ngön pipēt elēep wiautak Anutu pim Pulö wes mēen pōta songönte tekeri wes nina. Pöt Pulö pi omēn poutē songönöt ewatēpök Anutu pim yaauta songönteta ewat wē.

¹¹ Tiar omnarö nampök nampē könōön ewat naongan. Pimēt kön pepapökēer ewat öpnaat. Pōta ök omēn nampök Anutuu könōön ewat naongan. Pimtē Pulöökēer ewat wē tekeri yewas.

¹² Anutu pi yang omnaröa könö tiar nangingkēn ēa. Pi tiar pim omēn ompyaut yangingk pōta songöntēn ewat sēpenēak pim Pulö ningkēn waut.

¹³ Ten Anutuu omēn ompyaut yaningk pōta songöntēn omnaröa könötēaan ök nēniaan. Ngēengk Pulöök re nuulön omēn Pulöoring wēauröen ngönēnta songönte tekeri wes yaningk.

¹⁴ Omēn Ngēengk Pulö naönörö pit Anutuu Pulöök ngön rē moula pöt korar wesak kat nawiin yaē. Ēn Ngēengk Pulö waurö tiarökēer pōta songöntēn ewat wē. Pōtaanök omēn Pulö naönörö pit songöntēn yok pangk ewat nasēn ēēpnaat.

¹⁵ Omēn Anutuu Pulö ningkēn waurö tiar omēn pout yok pangk kom ēēpenaat. Ēn Pulö naönörö pit tiarim songöntēn ēngk ma e wesak pangk kom naën ēēpnaat.

¹⁶ Pöt pit Anutuu songöntēn köpēl wē pōtaanök. Pōta ngöntē ngönēntak epēl wia.

“Talēpök Anutuu könōön ewat wē?

Talēpök pi omnantön ewat sēpnaan rē moulöpēn?”

Omēn Pulö naönöröak yok pangk naën ēēpnaatak tiar Pulöök rē nuulön Kristoē kön yawi pöl yeē.

3

Ngönēn ya yamēngk piporö Anutuu ya omnarö

¹ Karurö, ne omēn Anutuu Pulö wauröen ök yamēēa pöl arēn ök niamēak ök ēēn pangk naën ēaut. Kristoē ngöntāan ar öngaaröa ök köpēl wē. Pōtaanök ne yangērakē omnaröen ök yamēēa pöl arēn ök niiaut.

²⁻³ Öngaarö pit kaömp kosangöt nanēmpan, kapa pēen nēmpnaat. Ar öngaaröa ök ngönēntēn köpēl wēen yak ne ngönēn öngpököt pēen ök niiaut. Ēn peeneeta ar wēwē ngaantakēl wē. Pōtaanök ngön öngpököt pangk ewat nasēngan. Ar arim karuröen kaaö ēēre neneren sērere ngön aö pēl yeē pōtak wēwē ngaantakēl wē yangērakē omnaröa yaaul yeē pēl pet yaalni.

⁴ Ar naröak, “Ten Poolēerö,” pēl yaan naröak, “Ten Apolos pimorö,” yak. Pōtaanök yang omnaröa wēwēetakēl wē pēl yeniak.

⁵ Ar tol ēēn ten Apolos kom yaalni? Ar kön wiin Apolos puukēer kaöap Kristo pim ököp pēl yaē ma? Ma Pool nookēer kaöap Kristo pim ököp pēl yaē ma? Won, tenip om Aköpē inēen pēen yaauwaarök namp ya nentak kom ē niulēen ya yamēngkēn ar piin kön wi kosang wesaut.

⁶ Tiar ya lupöök nampök wet rēak öpöt ngöntēn nampök nön yati. Pōta ök ne wet rēak ngönēn ök niaan Apolos ēnēmak ngarangk elnia. Tenip om pēl ēauwaar Anutuukēer kaamök ēēn kēēt yaarö.

⁷ Pōtaanök ngēntöore nön ti pēl yaē pōaar yapin wonaar. Ēn kaamök ēēn kēēt yaarö pöpökēer yapinringēp.

⁸ Yangēntaupre nön yatiaup piarip kopētalaar. Ēn sum öpna pöt neenem ya yamēngkauta ökök Anutuuk namp nal mangkēn öpnaat.

⁹ Tenip Anuturing ya yamēngkauwaar. Ēn ar pöt Anutu pim ya lupö pēl yeē. Pēl ēēn pi ngarangk yaalni. Ar tenpimorö won.

Ngönënë ya omnarö ka ök yarëauröa ökörö

Ar Anutu pim kaat pël yeë.

¹⁰ Anutu komre kolap elnäak pim yaatak neulëaup. Pël èen omën ka ompyaut ök yarëaupök wet rëak ök ëak wap kosang panëet yewesir pöl nook wet rëak ngönënta songönte ök niiaut. Pël èen omën muntarö yal menak wap pötë rangk ök yarë pöl narö peene arim naë ngönën ya yamëngk. Omën peene arim naë ya yamëngk pörö pit këëkë wesak ngönën ök niaö ngarangk elniip.

¹¹ Ne Kristo pim ngönte arën ök niiaut. Pim ngön pöt ka wap weit wesira pötë ökö. Pötaanök omnaröak pöt ti olëak wap muntat yok pangk newesirën ëëpnaat.

¹² Wap weë pötë rangk ka ök rapënëak naröak koolre siluwaare kël sum kësangring ompyaö pipot wak pël yeë. Ën naröak këra wiapötre perre koin teënt sak yaila utpet pipot wak pël yeë.

¹³ Pël èen omnarö tiarim neenem ya yamëngkautë songönöt tekeri sëpnaat. Akun kaöaöök Anutu pi tiarim ya mëneimautë këet esuwesök war wasëpnaat. Tiar pimëen ompyaö elmëeiman pöt koolre siluwaare kël sum kësangringötë ök nanikotön ëëpnaat. Ën utpet elmëeiman pöt këra wiapötre perre koin teënt sak yail pötë ök es kot won sëpenaat.

¹⁴ Pël èen omën narö wap weë pötë rangk ök rëen esuwesök nokotön ëëpna pörö Anutu naëaan kangut öpnaarö.

¹⁵ Ën narö wap weë pötë rangk utpeta-tring ök rëen es kotön kangut naön ëëpnaat. Pël yaëen omën pörö es nokotön wëen Anutuuk omën pëenörö esuwesiaan kama wa ulmëen öpnaat.

Ingre mor saurö pit Anutu pim ngëëngk tupët

¹⁶ Ar Anutuu ngëëngk tupta ökörö. Pötaanök pim Ngëëngk Pulö arim lupötë wë. Pöten ar köpël ma?

¹⁷ Omën namp pi Anutu pim tup ngëëngk wesa pöt utpet wasën pöt Anutuuk kangiir utpet mowasëpnaat. Pöt Anutuu tup pöt ngëëngkët pötaanök. Pim ngëëngk tup pöt ar tapörö.

Tiar ngönënë wotöököröen wak isak angan

¹⁸ Arimtok arimtë lupötön morök elmëëngan. Arëkaan namp pimtën kön wiin yangerakë omnaröa ëwatöt wak wë pël yewas pipop Anutuu ëöetak ëwatëp pël sak öpënëak pöt yang omnaröa ëwatöt kasëng menak wëen pitök piin kön irikor yaaup pël map.

¹⁹ Yangerakë omnaröa ëwat pipot Anutuuk itaangken kë wonöt pël yaë. Pipta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën omnaröak kön wiin ëwatingörö pël yewas piporö morök yaëen Anutuuk maan pitëmtë morök pötök utpet yemowas.”

²⁰ Ën kaalak ngönëntak nenteta epël ya.

“Aköp pi yangerakë omnaröa ëwatötön kön wiin pasut pël yaë.”

²¹ Pötaanök arëkaan naröak ngönënë wotöökörö komre kap ëak wak isak anganok. Omën pout arimtëetok.

²² Pool neere Apolosre Pita ten pourö arimorö. Ën yang epërere öp wëautere wel yawiautere omën peene wia epotere ënëmak orööpnaat pipot pout arimot. Anutuuk arimëen yaö ëaut.

²³ Ar pöt Kristoëerö, ën Kristo pöp Anutuup.

4

Aköp pimtök pim ya omnaröa wëwëat kom ëëpnaat

¹ Ar ten ngönënë wotöököröen kön wiin Kristo pim inëen wë Anutuu ngön kë ngaanëer ëlëep wiakaima pöt ngarangk ëak ök yaurö pël sëp.

² Pël èen ngarangköröa ngön kosangët epël wia. Ngarangkëp pim ya mena pöt këëkë wesak ngarangk ëëp.

³ Ne pöt, arök ma omën munt naröakta ya Anutuu nena pöt wël elnëenë pötaan ne kön selap naëngön. Pöt omnaröa wël yaë pöt pasut. Nemtokta nem yaaut wël naëngön.

⁴ Nemtok nem yaauten kön wieë utpet nent nokoirën yaaup. Nook nemtën pël aan pangk naëpan. Aköpökëer nem yaaö pöt wël elnëëpnaat.

⁵ Pötaanök akun Anutuu wia pöt naaröön wiaan omnaröa wëwëat kom ëëngan. Ënëmak Aköpë waisëpna akun pötak pi

omën koutak ëlëep wia pöt wak ëwaatak wiak omën tiarim könöök kent kön wia pötta tekeri wasëpnaap. Pël ëak Anutuuk omnarö tiarim yaaut kom ëak neenem yaautë kangut nimpnaat.

Korin omnaröak pitëmtën wak isak aim

⁶ Karurö, ne ngön pipët ök yeniem ar kaamök elniipënëak ten Apolos tenpimtë songönte ök yeniak. Pël ëak ngön ngönëntak wia pipot ilap riinganëen tenpim ënëm ëënëeten kent yaë. Pötaanök ar naröak kom ëak ngönënë wotöökörö nampön wak isak ëak nampön wak irëak angan.

⁷ Karurö, ar muntarö il wesak ngönënë wotöökörö yok pangk kom ëen ma? Won. Anutu pimtök omën pout yanging, arimtok naön. Pötaanök Anutuuk omën pout yanging pöten ar tol ëen arimtën kön wiin nangingkën koröp oröön arimtën wak yawis?

⁸ Elei, ar arimtën kön wiin lupötë ngönën peö ëak wë. Ar arimtën kön wiin Anutuu omën ompyaö pout wak pim ëöetak kaö sak wë ten il yaniwas pël yewas. Won, ar kaö nasën wë. Pël ëaap nem kentöök ar pël ëak wë pöten kent yaë. Pël kaö sak wëan talte ten kaamök elniin aaring kaö sak öpen.

⁹ Ne epël kön yawi. Kristo pim ngön yaaö omnarö ten Anutuuk kot niwesak omnaröa iri yanuulë. Ten yang ngarangköröa omnarö ngön yaatak ulmëak weletaan yaö elmëen wë pöröa ök. Pël ëen enselre omën pourö tenën it top yaalni. Ne kön wiin Anutuuk ten pël ëënëak yanuulë.

¹⁰ Ten Kristoë ngönte ök yak pötaan omnaröak tenën kön wiin kopël waswas yaurö pël yaë. Ën ar Kristook yal menak wë arimtën kön wiin ëwatingörö pël yaë. Omnaröak tenën kön wiin wiapre kor yaurö pël yaë. Ën arimtok arimtën kön wiin weëre kosangringörö pël yaë. Pël ëen omnaröak arën wak isak yeem tenën wak irëak yaurö.

¹¹ Ngaanëer ngöntök ëauröak om ngöntök ë imeë iire kaömpre poë koröp poutön ngöntök ëeim wë. Pël yaëen omnaröak yanimöön kan yeem oröptak ilenëak yeë?

¹² Pël yeem ten këere kaömp koirënaak yak tenimtë morötök këlangön kat wiak ya

yamëngk. Omnaröak tenën ökre was yeniaan kangiiir ompyaö wesak yemak. Pitök utpet yaalniin kangiiir utpet naalmëen yeë.

¹³ Pit utpet wesak yeniaan kangiiir wiap yaalmë. Ten yang ël epotë omnaröak wa irman yaniwesaurö. Pitök tenën kön wiin utpet panëerö pël yaniwas. Tenën pël elnieimaauröak peeneeta tapël yaalni.

Pool pi Korin omnaröen pim yaaul ëëpënëak mëä

¹⁴ Ne ar ëö sënëen ngön pipot neniaan. Ar nem ruurö yak yaköm ëen kön tektek sënëak ök yeniak.

¹⁵ Ar Kristook yal menak wëen omën selap pan ngarangk elniipënëak yaë. Pël ëaap ar pep selap won. Nemënt kopëtapök ngön ompyaut ök niaan Yesu Kristook yal mangkën arim pep saup.

¹⁶ Pötaanök ne ke urak epël yeniak. Nem yeë pöl ëëë.

¹⁷ Ar nem yeë pöl ëënëak Timoti arim naë wes mëen yewais. Ngönëntaan pi nem ru panë sak wë ya ompyaö yamëngkaup. Puuk nem Kristook yal menak wë omnant yaaö pöten arim könöt ngölöp wes nimpnaat. Kristook yal menak ëpena ngön pöt ne ka poutë ingre mor sauröen ök maim wë.

¹⁸ Ar naröak neen, “Pi eprek newaispan,” pël aimeë kölokkölok eim wë.

¹⁹ Pël ëaap Aköpök kön wiin pangk ëen pöt peene tapët arim naë waisumaat. Pël ëak pitëm kölokkölok ngön yaaö pötaan ngön naëngan. Pitëm omnant yaautë songönöt tekeri wasën ar pit weëre kosangringörö ma won pöten itaampunëët.

²⁰ Anutu pim wa ngaöök nimëen wë pöta songönte ngön pëen yaaut won. Pöt weëre kosangring wë Anutuu ngönta ënëm yaaut.

²¹ Ar taltaan kent kön yawi? Utpet ëeim wëen ne pësementring waisumaaten kent kön yawi ma ompyaö wëen lup sant elniak mayaaptaring waisumaaten kent kön yawi.

5

Korin omnaröa naë öngre omp wëwë utpet nent oröa

¹ Ne ngön nent omnaröak epël yaan kat yawi. Arim tekarak öngre omp wëwë utpet nent ngönën köpëlöröakta naën yaaut oröak

wia. Omën nampök pim pepapë öngöp wak wë pël kat yawi.

² Omën utpet pöt oröak wiaan ar tol eën arimtën wak yawis? Pöt pangk naën. Ar utpet oröak wia pötaan yaköm kön wiak omën pipop arring öpanëën waö ë mëenë pöt ompyaö.

³ Yaap, ne arim naë won kamaarek wë. Ën nem könö pöt arring wë. Pötaanök ne arim naë wëa eëma pöl omnampë utpet ëa pöt kat wiak kom ëak epël yeniak.

⁴ Ar tiarim Aköp Yesu Kristo pimorö pël kön wieë wa top yaëen nem könö arim naë wiaan tiarim Aköp Yesu Kristo pim weëre kosangö nimpnaat.

⁵ Pël eën ar omën pöp Setenök këlangön menak pim wëwë ngaante won wes olaan Anutuuk akun kaöaöök Aköp Yesu pim tekeri sëpna pötak pim lupmer kama öpnaan waö ë mëë.

Pool pi Korin omnaröen omën utpetap waö ë mëëpënëak mëëa

⁶ Omën utpet pöt om wiaan arimtën wak isak yak pöt pangk naën. Ngön nokoli epëten ar köpël ma? “Pol pëwëö repak kot nent oröak yaapötë sëen pout kakam eëpnaat.” Pöta ök utpet arim naë wia pötak ar pourö utpet niwaspanëën ngarangk këëkë eëë.

⁷ Ar pöt utpet wonörö. Pötaanök pol pout kakam eëpanëak pëwëö ti yemoolak pöl omën pöpë utpetatök ar pourö utpet niwaspanëën pi waö ë mëë. Anutuuk ar mait elniak arim utpetat won sëpënëak Kristo sëpsëp ket ëak möa. Pötaanök arta utpet eënganëën omën pöp waö ë mëë.

⁸ Yuta omnaröa ketre saunat wa moolëak Anutu pim mait elmëa pötaan yoöre ërëp yamëëa pöl tiar utpet pout kasëng menak kölam wë ngön këët apa.

⁹ Ne pep newer wet rëak epël retëng ë ninaut. “Ar omën öngre omp wëwëat utpet yaë piporö kasëng meneë,” pël niaut.

¹⁰ Ne omën piporöen kön wieë omën ngönën köpël wë öngre omp wëwëat utpet yaaöre keimön yaaö, këkain yaaöre Anutu pim urtak omp ak kaarörö ngëëngk yewesa pörö kasëng mampun pël newasën ëaut. Ar ngönën köpëlöröaring ngöntre kar naën yeëan talte yang epër yok pangk sëp wasën.

¹¹ “Ar omën namp pimtën, ‘Ne ngönën wak wë,’ pël aimeë arën, ‘Karurö,’ pël niaim wë öngre omp wëwëat utpet eëre omnantön war ë, Anutuu urtak omp ak kaarörö ngëëngk wasööre omnaröen ökre was maö, i ngaat nak kön irikor eëre këkain ë pël yaë ke piporö kasëng mampun,” pël kön wiak retëng ë ninaut. Kot nenteta piiring kaömp ngawi eëngan.

¹²⁻¹³ Nook ngönën wonöröa wëwëat yok pangk kom naëngön. Anutuukëer pël eëpnaat. Ën ar ingre mor saurökëer arim wëwëat yok pangk kom eëneët. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën utpetap arim tekrakaan waö ë mëë.”

6

Ngönën kat wiauröak nener ngön yaatak ulmëengan

¹ Ar ingre mor sauröa naëaan omën namp pim karipëen ngön wieë ar keker elniak ngön yaatak moulmëëpënëak pöt yang ngarangk ngönën wonöröa naë yok pangk sëpën ma? Won. Pi Anutuu omën sauröa naë së moulmëen kom eëp.

² Ënëmak akun kaöaöök Anutuu omën saurö tiarök yangerakë omnaröa wëwëat yok pangk kom eëpena pöten ewat wë. Ar ënëmak yangerakë omnaröa wëwëat kom eëne pöt kot wia epökëer yok pangk kom eëneët.

³ Tiarök enselöröa wëwëatta yok pangk kom eëpena pöt ar ewat wë. Yaap, tiar ya kaö pipët mëmpenaarö. Pötaanök yangerakë wëwë epëtaan kom eëpena pöt kotte.

⁴ Pötaanök ar ingre mor sauröa naë yangerakë omnantëen ngön wieëa pöt tol eënak ngönën won arim ewat pöröen pitök kom eëpën yemak?

⁵ Ne ngön pipët ar kat wiak eö sënëak ök yeniak. Arim naëaan ewat omën namp karaar kom eëpnaap won ma?

⁶ Wë koröppe. Pël ëaap ngönën kat wia nampök karip ngönën wonöröa naë ngön yaatak ulmëen ya yamëngk.

⁷ Arim nener ngön yaatak yaulmë pötak arim ngönëntakë wëwëat wak yeira. Omnaröak ar utpet niwasööre arimot këkain ë

pël yaëen kangiir naalmëen ëënë pöt yok pangk.

⁸ Pël ëaap arimtok omën naröaan utpet mowesak këkain yeë. Pël yeem ingre mor sa arim karuröaanta tapël elmëak utpet panë yaalmë.

⁹ Omën utpet yaauro Anutuuk wa ngaöök nemomëen ëëpna pöten ar ëwat wë. Ar omën epotön köpël ëëngan. Omën öngre omp nga yaaöre Anutuu urtak omp ak kaaröro ngëëngk yewesa, öngre omp wëwëet utpet yaaöre omp nampök namp ëöaat yaalmëaö,

¹⁰ këkain yaaöre omnantön war yaaö, i ngaat nak kon irikor yaaöre utpet wesak yaaöre omnarö möak këkain yaaö utpet ke pilörö Anutuuk wa ngaöök nemomëen ëëpnaat.

¹¹ Ngaan ar narö pi tapël wakaimauröak peene Aköp Yesu Kristook yal yemangkën tiarim Anutu pim Pulöök i niirak arim utpetat won wes nuulaan wotpil sak pimtëen yaö sak wë.

Ompyaö wë Anutuu yapinte wak isak apa

¹² Ar naröak epël yak. “Omnant pout yok pangk ëëmaat,” pël yak. Pöt yok pangk yaketak omën nantök ar pangk kaamök naalniipan. Neenta, “Omën pout yok pangk ëëmaat,” pël amaatak omën nent kaö sëen inëen elmëëngönëen pël naëngön.

¹³ Ar naröak epël yak. “Kaömp pöt yaatakëet yak nëen yaatak yes. Ya epët kaömpötëet,” pël yak. Pöt yok pangk yaketak Anutuuk piptepar won wasëpnaat. Ën möönre koröp epö öngre omp nga yaaö pötë yaö wonö. Tiarim möönre koröp epö Aköpë inëen elmëëpënëak yaö ëau. Aköp pi tiarim möönre koröp epöökë pepap.

¹⁴ Anutuuk Aköp weletakaan wal ë ulmëaupök tiarta tapël pim weëre kosangöök wal ë niulëëpën sa.

¹⁵ Arim möönre koröp pipot Kristo pim koröp lup nant ar pöt ëwat wë. Ar kön wiin arim möönre koröp wak öng kan pas yaaupring erën ëen pangk ëëpën ma? Pël naëngan, won pan.

¹⁶ Omp namp öng kan pas yaaupring erën yaë pöp pi öng pöpring koröp kopëtaö yeö ar pöten köpël ma? Pöta ngönte

ngönëntak epël wia. “Piarip pouwaar erën ëen koröp kopëtaö pël ëëpnaat.”

¹⁷ Ën namp Aköpring yal ëak wë pipop piiring könre lup kopëtemer sak wë.

¹⁸ Öngre omp nga yeë pippel sëp we-seë. Utpet muntat omnaröak yaë pipot pitëm koröpöt utpet newasën yaë. Ën namp öngre omp nga ëak pöt pimtë koröpö utpet wasëpnaat.

¹⁹ Arim koröp pipö Ngëëngk Pulö pim ngëëngk tupët pöt ar köpël ma? Anutuuk Pulö arim lupötë ulmëen wë. Arim koröp pipö arimtëö won, Anutu pimö.

²⁰ Puuk sum kësang elniak ar utpetatë öngpökaan kama wak pimëen niwesa. Pötaanök ar ompyaö wë pim yapinte wak isak aë.

7

Öngre omp yaauta ngönte

¹ Arim ngön neen pepeweri pëel nean pöt ne kangiir ök niamaan kat wieë. Omën namp omp tek öpna pöt ompyaö.

² Pël ëenëetak öngre omp nga yaaut kësang wia. Pötaanök pötak wer niöpanok ompörö neenem öngöp wak wëen öngöröeta neenem ompöp wak önë pöt ompyaö.

³ Ompöpë koröp pipö pim öngöpëö. Pötaanök keimön elmëëpan. Ën öngöpë koröp pipö ompöpëö. Pötaanök keimön elmëëpan.

⁴ Pöt tol ëen? Öngöp pimtök pim koröpö ngarangk naën, pim ompöpök pël yaë. Tapël ompöp pimtök pim koröpö ngarangk naën, pim öngöpök pël yaë.

⁵ Öngre omp weëaurö ar nener koröp keimön elmëëngan. Om Anutuun ök manëak wet rëak ngön ë kat men ëak akunet om wiaan arim koröp keimön ëënë pöt yok pangk. Pël ëen akun pöt pet irën Setenök morök elniin arim koröp ngarangk naën wë öngre omp nga ëënganëen kaalak erën ëen.

⁶ Ar öngre omp ëenëak yeniak pöt ne kosang wesak neniaan. Ar pël ëënë pöt yok pangk pël yeniak.

⁷ Nem kentöök ar pourö nem ök tek önëak kent yaë. Pël yaëetak Anutuuk elniin narö öngre omp wak wëen narö tek wë. Pi tiar

pël eëpenëak weëre kosangöt kom ëak narö nant narö nant yaalni.

8 Öngre omp tekre kaporöro ne arën ök niamaan kat wieë. Ar nem ök tek önë pöt ompyaö.

9 Pël eëneëetak arim koröpöökë wëwëat ngarangk naën yeem öngre omp eëneë pöt ompyaö. Koröpöökë kentre kaurat kaö sak ngep elniipna pöt pangk naën. Pötaanök öngre omp eëneë pöt ompyaö.

10 Öngre omp weëaurö, ne arën kosang wesak ök niamaan kat wieë. Ngön epët nook won, Anutu pim këm ngönte. Öngöp pi pim ompöp sëp waspan.

11 Ma yok pël ëak pöt om öp. Won eën pöt pim ompöp kaalak koirak lup kopëtemer sak öp. Ën ompöp piita pim öngöp wes mëëpan.

12 Öngre omp muntarö, nem arën ngön niama epët Aköpëët won, nemtëët. Omp ngönën kat wia namp öng Kristoon kön wi kosang newasënëp koirën piiring öpënëak kent yaëën pöt wes mëëpan.

13 Ën tapël öng ngönën kat wia namp omp Kristoon kön wi kosang newasënëp nampring wëën piiring öpënëak kent yaëën pöt wes mëëpan.

14 Pöt tol eën? Öng ngönën kat wia pöpëën Anutuuk omp Kristoon kön wi kosang newasënëp yaö elmëa. Tapël omp ngönën kat wia pöpëën Anutuuk öng Kristoon kön wi kosang newasënëp yaö elmëa. Pël naën ëa talte piarpim ruurö Anutuu eëetak kôlam nasën eëpën. Pit Anutuuk pimëën yaö wesa.

15 Ën ngönën köpël öng ma omp nampök pim weëaup sëp wasëpënëak yaan pöt ngönën kat wia pöpök il newariipan. Anutuuk tiar mayaaptak öpenëak yaö niwesa. Pötaanök nga elpanok ngönën köpëlëp sëp wasëpënëak yaan ngönën kat wiaup yok pangk kat mowiin sëpnaat.

16 Öngörö, arim ompöröak sëp niwasëpënëak yaan il mowariak kaamök elmëën Kristo pim naë rë olaan kama öpna pöten ar köpël wë. Tapël ompöröeta, arim öngöröak sëp niwasëpënëak yaan il mowariak kaamök elmëën Kristo pim naë rë olaan kama öpna pöten ar köpël wë.

Anutuu yas niaan wakaiman pöl öpa

17 Om ar pourö Anutuuk arim wëwë önëak yaö elniin wakaiman yas niaan pim naë rë olëak wëaö pötak wakaiman pöl weë. Ngön pipët ar ka poutë ingre mor sauröen kosang wesak ök niaim wë.

18 Namp Anutuun yaö ëak pim koröp kaut moilën wëën Anutuuk yas mëëa eën pöt pim ila pöt ngep eëpnaaten kön wiipan. Ën namp nailën wëën Anutuuk yas mëëa eën pöt ilëpnaaten kön wiipan.

19 Koröp kaut yailaut ma nailën yaaut piptepar om pastepar. Anutuu ngön kosangta ënëm eëpena pötaar omën këët.

20 Anutuuk yas niaan pim naë san pötak wakaiman pöl weë.

21 Ar inëën eëim wëën Anutuuk yas niaa eën pöt wil niulëëpnaaten kön selap eënganok. Arim wil niulëëpnaata kan nent oröön pöt pöök seë.

22 Inëën wë ma won pöten kön selap naën eëpenaata songönte epët. Omën namp inëën wëën Aköpök yas mëëa pöp puuk wil moulmëën pimëën yes. Ën namp inëën won wëën Aköpök yas mëëa eën pöt Kristoë inëënëp pël yes.

23 Anutuuk ar sum kaö elniak utpetatë öngpökaan kama niwak pimëën niwesaurö. Pötaanök onnaröa yaautë ënëm eënganëp pim ënëm seë.

24 Karurö, omën pourö tiar Anutuuk yas niaan pim naë san pötak wakaiman pöl piiring öpa.

Öngre omp tekre kaporöroa ngönte

25 Ne öngre omp teköröa ngönte ök niamaan kat wieë. Ngön epët Anutuuk ök nenëaan, nemtok kësangën elnëak weëre kosang nangkën nem ngön këët ök yeniak epëten yaap pël wasëneët.

26 Ne kön wiin akun eptak këere ngaat oröak wia pötaanök peene wë epël önë pöt ompyaö.

27 Öngre omp ëaurö pöt nener wes mëëneak kön wiinganok. Ën öngre omp naën wë pöt pël eëneëeten kön wiinganok.

28 Omp tekörö ar öng önë pöt saun won. Ën öng tekörö ar omp önë pöteta saun won. Om öngre omp ëak wëën pöt könömöt arim

naë orööpnaat. Pötaanök orööpanëen tek önë pöten kent yaë.

²⁹ Karurö, nem yeniak pöta songönte epët. Tiar yang eprek öpenëak akun niwia pöt pet irëpënëak temanöm yes. Pötaanök akun kot eptak ar öngre omp ëauröak teköröa ök sak weë.

³⁰ Ën ingre ya ilak yaauröak pël naën koröp oröak weë. Ërëpsawi yaauröak won koröp oröak weë. Omnant sum yaauröak omnant wonöröa ök sak weë.

³¹ Yangerakë omnantëen ya kaö yamëngkauröak pötëen kent naën yaauröa ök sak weë. Yangerakë omën pöt teënt kö sëpnaat. Pötaanök tiar pipotön kaö wesak kön selap eëngan.

³² Ar omën pasutëen kön selap naën eëneëten ne kent yaë. Omp tekörö pit Aköpök itaangkën ompyaö sëpna yak pim yaataan kön yawiaurö.

³³ Ën omp öngringörö pitëm öngöröak itaangkën ompyaö sëpna yak yangerakë omnantëen kön yawiaurö.

³⁴ Pit Aköpë omnantre yangerakë omnant pouteparëen kön yawiaurö. Ën öng tekre ulwasörö pit pitëm koröpre lup pöt kölam sëpënëak kön wieë Aköpë yaataan kön yawiaurö. Ën öng ompringörö pitëm ompöröak itaangkën ompyaö sëpna yak yangerakë omnantëen kön yawiaurö.

³⁵ Nem yeniak pipët arim yaaut kan wariak neniaan, kaamök elniipënëak yeniak. Nem kentöök ar wotpil wë Aköpëen yak weë ngentiak pim yaat mëmpunëak kent yaë.

³⁶ Ën omp namp pim koontup kaö sak omp öpna salëpök nga ngentiipënëak kön wiin pangk naën eën pöt lup kaip tiak omp mampënëak kön wiin pangk eën omp mës mampna pöt utpet nasëpan.

³⁷ Ën omën namp pim könöök koontup tek öpënëak kön kosang wiak pöt pangk pël eëpnaat.

³⁸ Nem yeniak pipta songönte epët. Omën namp pim koontup omp mampna pöt ompyaö eëpnaat. Ën namp pim koontup omp nemangkën eën tek öpna pöt ompyaö pan eëpnaat.

³⁹ Öng namp pim ompöp öp wëen sëp we-sak muntap koirëpna pöt pangk naën. Ën ompöp wel wiin pim omp kent kön wiipna namp yok pangk koirëpnaat. Pöt köntak won, Aköpön kön wieë pël eëpnaat.

⁴⁰ Pël eëpnaatak nemtë könöök, pim ompöp wel wiin pimënt öpna pöt pi ompyaö pan öpnaat. Ne kön wiin Anutu pim Pulöök kön pipö tekeri wes nangkën yeniak.

8

Animaut omp ak kaaröröaan kiri ar yaauta ngönte

¹ Ne omp ak kaaröröaan kiri ar yaauta ngönte ök niamaan kat wieë. Arök, “Ten kön wiin omnantë songönötön tiar pourö ewat wë,” pël yak. Pël yaketak ne epël yeniak. Tiar omnantë songönötön ewat wë pël apena pöt tiarimtën wak isak apenaat. Pël apenaatak tiar neneren lup sant elmëëpena pöt lup kosang sëpenaat.

² Omën namp kön wiin pi omnantë songönte ewat wë pim ewatten wak isak yaan pöt pi këëkë ewat nasën wë pël apenaat.

³ Ën namp pi Anutuun lup sant elmëëpna pöt Anutuuk omën pöpön ewat sak pimëen wasëpnaat.

⁴ Ar animaö omp ak kaaröröaan kiri ar ëaut yok pangk nëmpen ma won pöten pëel yenëak. Arim, “Omp ak kaar omnaröak ket ëa pörö kë wonörö,” pël yak pöt yaap yak. Ën, “Anutu kopëtap këëp, muntarö won,” pël yak pöteta yaap yak.

⁵ Kutömweriire yangerak omën kaöarö kësang omën naröak pitën, “Anutu” pël yamëëaurö wë. Omp ak selap omën ngönën wonöröak ngëëngk wesak yaya yamëëaurö wë pöt yaap.

⁶ Pël ëaap Anutu kopët namp wë. Pöp tiarim Pep panëëp. Puuk omën ël epot pout ket elniin pim inëen elmëëpenëak wë. Ën Aköp kopët namp wë. Pöp Yesu Kristo. Puuk omën ël epot pout ket elniak wëwë kosangët ningkën wë.

⁷ Ar pourö, “Omp akörö kaarörö,” pöt këëkë ewat nasën wë naröak ngaan omp ak kaaröröaan kiri ar eimaö pöten kön wiak kaömp yenem kaömp pöt omp ak kaaröröaan kiri ëaut pël kön wieë yen. Pël

ëak arök, “Yok pangk nèn ma won?” pël ëak kön selapring yen pötak arim lupöt utpet yaniwas.

⁸ Kaömp yenaare won pötök kaamök elniin Anutuu naë nasëngan. Tiar kaömp omp ak kaaröröaan kiri ëaut nanën ëëpena pöt Anutuuk tiarën itenak utpetarö pël newaspan. Ën kaömp pöt nëmpena pöteta puuk itenak ompyaurö pël newaspan.

⁹ Om këëkë ngarangk ëëë. Arök, “Ten kaömp omp ak kaaröröaan kiri ëaut nëna pöt yok pangk,” pël yewas. Pël yeëetak omën kaömp pöten, “Yok pangk nèn ma won?” pël kön selap yaë pöröak ar pël yaëën itenak tapël ëën pötak pitëm lupöt utpet mowaspanëën ngarangk ëëë.

¹⁰ Omën kaömp omp ak kaaröröaan kiri ëautön, “Num ma won?” pël kön selap yaë pöpök itaangkën ar, “Omp akörö kaarörö,” pël yewas pörö nampë ngönën tupta kakaati së yenën pi tol ëëpën? Piita kaömp ke pilöt yok pangk nëmpnaat wesak arim ënëm ëak kaömp pöt nëën pötak pim lupmer utpet wasëpnaat.

¹¹ Arim, “Omp akörö kaarörö,” pël yewas pötaan omën pöten këëkë wesak kön nawiin yaë pöp pim lupmer utpet sëpnaat. Ngönën kat wia arim kar pöp Kristook pi utpetetakaan kama öpënëak wel wia.

¹² Ar ngönën kat wia arim karuröen utpet pipël elmëak pitëm lupöt utpet yemowas pipët Kristoonta utpet yaalmë.

¹³ Pötaanök nem kaömp ke pilöt yena pötak nem karipë lupmer utpet yemowasën pöt animaut sasa nanëngan, pi utpet sëpanëën.

9

Pool pim ya yamëngkautaan sum naön pötaan ërëpsawi ëa

¹ Anutuu yaat nem mëmpëak kent yeë epët omën nampök il newariipan. Ne tiarim Aköp Yesu Kristo pim ngön yaaö omnamp piin itenaup. Nook pim yaat mënautaan ar piin kön wi kosang wesak wë.

² Omën naröak neen, “Pi Aköpë ngön yaaö omën wonöp,” pël ya. Pël yaatak arök pöt neen, “Pi ngön yaaö omnamp,” pöt ëwat wë. Pöt nook pim ngönte ök niaan kön wi

kosang wesak wë pötaanök. Arim wëwëetak ne Aköpë ngön yaaö omnamp pöt pet yaë.

³ Omën nemëën kaaö ngön ya pöröen kangiir epël yemak.

⁴ Nem arim naë Anutuu yaat yamëngkaö pötaan arim naëaan iire kaömp öma pöt pangk naën ma?

⁵ Aköpë nangaröere Pitaare ngön yaaö muntarö pit pitëm öngörö mësak yesaurö. Ne yok pangk pël naëngan ma? Pangk pël ëëmaap.

⁶ Elei. Ar kön wiin ten Panapas tenpimënt arën ngönën ök yeniem kaömpre omnantë waurat pangk ëën ma? Tenpimtok pël ëëna pöt pangk naëpan.

⁷ Nga omnarö kaömpre ngaë omnant pitëmtë monatök naöpan. Ëmre ya yaurö pitta këët oröön yok pangk nëmpnaat. Pol purmakaö ngarangk yaurö pitta yok pangk kapa kolapöt kolak nëmpnaat.

⁸ Ngön pipët omnaröa kön pëënëëtök naën. Pipta ngönte ngönëntakta wia.

⁹ Anutu pim ngön kosangët Mosesök epël ëa. “Pol purmakaöp ya kaamök elniak korupait tööpënëak ing samsam yeem nëmpënëak yaëën këmët il mowariingan.” Anutu Mosesën ngön mëëa pipët pol purmakaöröaan pëën nemaan ëa.

¹⁰ Won. Anutuuk ten pim ya omnaröaanta kön wieë ngön pipët Mosesën ök maan retëng ëa. Omën ya yamëngkaupre këët oröön yewaup piarip köp sëën nant öpënëak kön wieë ya mëmpna pöt yok pangk.

¹¹ Tenök arim lupöt kosang sënëak ngönën ök niaim wë. Pötaanök arök kangiir koröpöökë kaamököt nimpunë pöt yok pangk naën ma?

¹² Ya omën muntarö koröpöökë kaamök pöt yemangk. Pötaanök ten wet rëak ya yamëngkaurö pit il yemowasën nimpunëët pangk önaat.

Pël ëënaatak Kristo pim ngön ompyaut il wariinganëak pötön naën pas këlangön kat wiak ya yamëngk.

¹³ Ngönën omën Anutu pim tup kaöetak waur yaurö pit omnaröak Anutuun yak kaömpöt wak wais wiin pötëaan nant yeö ar pöten ëwat wë. Ën kiri ar yauröeta animaö kiri yemangk pötëaan yeö.

14 Pöta ök Aköp Yesuuk ten pim ngön ompyaut ök yaurö ar kat yawiauröak koröpöökë kaamököt ningkën önëak kosang wesak ök niiaut.

15 Ne pöt, arök koröpöökë omnant nampunëak neniaan äaut. Peeneeta pël eëneak retëng naën. Won, ne omnantëen kimang neniangan. Kaömpötëen këen äak wel wiimëak yeem pöt arën kaömpëen neniangan. Ne arim naëaan omnant naön yaaö pötaan ërëpsawi yeë. Ën nem kentöök ar nenangkën yaëen pötaan ërëpsawi eim öma pöten kent yaë.

16 Nem ngön ompyaut ök ni yeë pötaan nemtën wak isak naëngön. Pöt Kristook ne pël eëmeak kosang wesak neeaut. Ne pim ngön ompyaut ök naën yeëan talte pim ya mëmpëak neeaut sëp wesak pötaan ya këlangön kaö eëm.

17 Ya pipët nem könöök yamëngkem talte sum ömaaten kent kön wiim. Pël eëmaatak ya pipët nem könöök naën, Aköpök epël eëmeak nangkën sum naön.

18 Pël äa pötaanök ne kangiir oröpöt yeö? Nem kangiir yeö pöt epët. Ngön ompyaut ök niak kangiir sumere omnant naön yaaup. Ngön ompyaut amëak ne kangiir sumere omnant yok pangk ömaat pël newasën yaaup.

Pool pi omën pouröa inëen sa

19 Ne omën pouröa inëen wonöpök nem könöök ngönën ök niaan omën kësang pan Kristoë naë rë olanëak ar pouröa inëen saut.

20 Ne Yuta omnaröa naë ya yamëngkem pitën ngönën ök maan Kristoë naë rë olapënëak pitëmtë yaaup. Mosesë ngön kosangta öngpök naönöpök omën pöta öngpök wëauröen ngönën ök maan Kristoë naë rë olapënëak pitëm yaaup yeem pim ngön kosangöt ngaarëk yewaup.

21 Tapël omën munt Moses pim ngön kosangta ënëm naën yauröa naë ya yamëngkem arën ngönën ök niaan Kristoë naë rë olanëak neenta Mosesë ngön kosangta ënëm naën yaaup. Mosesë ngön kosangta ënëm naënöpök Anutuu ngön kosangët wa noolaan, Kristoë ngönte ngaarëk yewaup.

22 Omën pitëm kön wi kosang yewesaut wiap, omnant eëpënëak kön selap yaë piporöa naë ya yamëngkem pitën ngön ök maan Kristoë naë rë olapënëak pitëm ök yesën omnaröak neen kön wiin wiapöp pël yewas. Omën pouröen ngönën ök niaan narö Kristoë naë rë olaan utpetetakaan kama niöpënëak arim ök saut.

23 Nem pël yeë pipët ngön ompyaut kaö sëen nemëntta këet ömëak yeë.

Anutuu omën këet öpenaataan weë ngenti-ipa

24 Ar omën epëten ewat wë. Ngasam yaaurek omën pourö nener il wasëpënëak pöömpö sëpnaat. Pël eëpnaatak wet rëak së yaö äaurek orööpna pöpök këet öpnaat. Pötaanök Anutuu omën këet önëetaan weë ngentieë.

25 Omën ngasam äak nener il wasëpenëak yaë piporö weë ngentiak koröpöökë këlangön yaaö pöten kön nawiin yaë. Pit omën lëngë sëpna pötëenta pël yaë. Ën tiar pöt Anutuu naëaan omën weë panë om wiakaim wiaapnaataan tapël eëpa.

26 Nemëntta pöömpö yaaupë ököp. Ne pöt leng eëmeak yaö äaurekën it kökö ngënal yesaup. Ne omën mor yamö pöpë ököp. Ne köntak namöön yaaup, kaëngk mööngönëak këekë itneë yamöaup.

27 Omën namp ngasamtak muntapök il mowaspanëak pimtë koröpö weë yewas pöl utpet eëngönëak nem koröpöökë kentre kaur pöt ngep yaalmëaup. Nemtok ngönën ök niain olëak kö sungönëak pël yaaup.

10

Moröktak wiap sënganëen ngarangk këekë eëpa

1 Karurö, ne ar tiarim ëarö, Mosesring wakaimaurö, pitëm imautön ëngk ma e wasnganëen ök niamaan kat wieë. Anutu pi kepiltak kaka elmëak kanö pet elmëen pit seim i kaö Köp Möau olëak sa.

2 Iyamëa pöta ök kepil pötak kaka elmëen i kaö ilën irë olëak së Moses pim omën sa.

3 Pël eëen Anutu pim Pulöök kaömp tekeri wes mena pöt pit pourö në sa.

4 Iiteta Pul tapöök tekeri wes mangkën në sa. I pitëm në sa pöt kël Pulöök pet elmëa pöökaan yaaröön kolak neima. Kël pöökë

yapinte Kristo. Iit kël pöökaan yaaröön neën kaamök elmëeima pöl Kristook pit kan yesën pitring wë kaamök elmëeima.

⁵ Pël äautak pitëm tekrakaan pouröak utpetat ëeima. Pötaan Anutuuk këepöt kön mowiin yang mopöök wel wi won sa.

⁶ Pitëm naë omnant oröa pötök tiarën pepanöm yenia pël yaë. Pitëm ëa pöl tiar omnantön warre kaur ëenganëak pël yaalni.

⁷ Pitëm tekrakaan narö pitëm ëa pöl Anutuun urtak omp ak kaaröröaan ngëengk wesak yaya manganok. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omnarö wel aisëë iire kaömp nak wal ëak tan uröore ngasam paspas ë pël eima.”

⁸ Pit naröa ëa pöl tiar öngre omp nga ëenganok. Pit pël yaëen Anutuuk pitëmëen ya sangën elmëen omën kësang pan 23,000 ëak kët kopëtetak wel wia.

⁹ Pit naröa ëa pöl tiar Aköpön morök elmëengan. Pit pël yaëen kamal ngaarök mëngkën wel wia.

¹⁰ Pit naröa ëa pöl tiar Anutuun kaaö ngön angan. Pit pël yaan Anutuuk pim ensel ngaap wes mëen mëngkën wel wia.

¹¹ Omën muntarök Anutu kasëng mempanëak pepanöm elmëepënëak omën pipot pitëm naë oröa. Akunet pet irëpënëak yaëen wë eporö tiarta kön tektek sëpenëak ngönëntak retëng ëa.

¹² Pötaanök ar narö arimtën kön wiin isën tiarim ëarö il wesak wë pël yewas porö ar wiap sak utpet ëenganëen ngarangk këëkë ëëë.

¹³ Morök ke nentere nent ar utpet ëënëak arim naë oröa pöt arimënt peën won, omën pouröa naë yaarö. Pipot arim naë yaaröön ar yok pangk Anutuun kön kosang wiaan puuk kaamök elniin morökta weëre kosang pötak wa nuulaan wiap nasëngan. Won, ar moröktak wëen pi kaamök elniin weë sak tauaanët.

Anutuu ënëm yeem urmeraröa ënëm naëngan

¹⁴ Pötaanök, nem kar panëerö, ar omp ak kaaröröaan ngëengk wesak yaya yamëëaut kasëng meneë.

¹⁵ Ar könringörö. Pötaanök nem niama epët kat wiak kön wi pet ëëë.

¹⁶ Wain iit kelöntak lë mëak welaköt elmëak Anutuun yowe yamëëa pöta songönte tiar ëwat wë. I pipët Kristo pim i tiarimëen lë mëa pöt. Tiar wain i pöt yenem piiring lup kopëtemer sak wë. Ën kë pelak yen pöt, yenem pim möönre koröpö këra yetaprak möa pötak yal yeë.

¹⁷ Kë kopëtet wiaan tiar pourö yen. Pötaanök tiar selap poröak erën ëak möönre koröp kopëtaö pël sak wë.

¹⁸ Israel omnaröa yaautön kön wieë. Omën animaö Anutuun kiri yemangk pöta kaut yen piporö pit kiri ar yaautak Anuturing lup kopëtemer mowasëpënëak pël yaë.

¹⁹ Nem yeniak pipta songönte pöt tolëël? Ne, “Omp ak kaarörö pit kaöarö,” ma “Omnarök pitëmëen kiri yemangk pöt kaöat,” pël yeniak ma?

²⁰ Won, ne epël yeniak. Omën ngönën wonörö pitëm kiri yemangk pöt Anutuun won, urmeraröaan yemangk. Pël yaëen ar pitëmëen kiri mampöore pitring kaömp ngawi në pël ëënëëten ne kaaö yaë.

²¹ Aköpë i kelöntak yenaurök urmeraröaktakaan nëmpena pöt pangk naëpan.

²² Ar utpet pipot ëënë pöt Aköp ya sangën mongawisën nimpënaat. Pi weëre kosangringëp, ar weëre kosang wonörö. Pötaanök pi ya sangën mongawisngan.

Anutuun ping wesak maim öpa

²³ Arök, “Tiar omën pout yok pangk ëëpenaat,” pël yak pöt yaap yak. Pël yaketak omën poutök kaamök naalniipan. Arök, “Tiar omën pout yok pangk ëëpenaat,” pël yaketak omën poutök kosang naniwaspan.

²⁴ Ar arim omnant ëënëëten kön wiinganok, arim karurö kaamök elmëënëëten kön wieë.

²⁵ Animaut uröm kaatakaan önë pipotön, “Epot omp ak kaaröröaan kiri elmëa ma won?” pël ëak kön selap ëënganëp neë.

²⁶ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Yangerere yangerak omnant wia epot pout Aköpëët.” Pël wia pötaanök tiar yok pangk omën pout nëmpenaat.

²⁷ Omën ngönën wonörök ar pitring kaömp ngawi nënëak yas niak kaömpre animaut ningkën pötön, “Epot omp ak kaaröröaan kiri elmëa ma won?” pël ëak kön selap ëënganëp köntak neë.

28 Pël eëneetak omën namp nim naë öpnaapök animaö pötön, “Epot omp ak kaaröröaan kiri äaut,” pël ök niaan pöt pi utpet mowasën pim lupmer utpet eëpanëen nënganok.

29 Pipot nëen arim lupöt utpet sepanëen won, arim karipë lupmer utpet eëpanëak yeniak. Ar nampök epël an koröp. “Ne tol eën omën animautön kön selap yaë pipopön kön wiak nanën eëm?”

30 Ne Anutuun animautaan yowe mëak yenën omnaröak nem yena pötaan utpet wesak neneapan.”

31 Pël aan ne epël yeniak. Ar iire kaömp nëere omën nant ë pël eëneetak pöt Anutuun ping wesak aöök eën.

32 Yuta omënre omën muntaröere ingre mor saurö wiap sëpanok pël elmëengan.

33 Nem yeë pöl eëë. Nem omnant yeë epot omën pourö kaamök elmëëmëak weë ngentiak yeë. Nemtëen naën, omën pourö kaamök elmëen ompyaö sëen Anutuuk utpetetakaan kama moöpënëak yeë.

11

1 Ne Kristoë kanöök ing mësëak pim ök yeë arta tapël nem yeë epël eëë.

Ngönënë wa toptak ompyaö eëpenaata ngönte

2 Ar omnant nem niaul yeem ngön ök niaut taë wak wëen ne arën kön wiin ompyaö yaë.

3 Pël yeëetak nem kentöök ar epëtenta ewat sënëak kent yaë. Ompöröak öngörö ngarangk äa. Kristoök ompörö ngarangk äa. Ën Anutuuk Kristo ngarangk äa.

4 Tiarim yaaul omp namp pim kepönö kör koëak wëen pöt omnaröak itenak, “Pi omën munt nampë ikanöök wë,” pël ya. Pël yaatak omp namp ngönën tuptak Anutuun ök maöre pim ngönte tekeri wesak aö pël eëpna pöt pi omën munt nampë ikanöök won. Pötaanök pël yeem pim kepönö kör koëepna pöt utpet äak pim Kaöap Kristo eë mongawisëpnaat.

5 Ën öng namp ngönën tuptak Anutuun ök maöre pim ngönte tekeri wesak aö pël yeem pim kepönö kör nokoëen wëen pöt omnaröak piin, “Ompöpë ikanöök naön

wëa,” pël aan pim ompöp eë mongawisëpnaat. Pöt öng kan pas yaaö namp pim kepön epöt kat ë olëak wë utpet yaë pöl pim kepönö kör nokoëen wëa pötak utpet sak öng ke pöpë ök sëpnaat.

6 Öng namp pim kepönö kör nokoëen eëpënëak pöt pim kepön epöt kat ë olap. Pël eëpnaatak öng namp pim kepön epöt kat ë olaan omnaröak piin kön wiin, “Pi öng kan pas yaaö namp,” pël wasën pi eë kësang sëpnaat. Pötaanök öngörö pipël äak eë sëpanëen pitëm kepönöt kör koëep.

7 Ompöp pi Anutu pim ök wë pim weëre kosangre ë rangi pöt pet yaë. Pötaanök pi Anutuu ök kaö sak wë pöt pet eëpnaataan pim kepönö kör nokoëëpan. Ën öngöp pi ompöpë iri wë pöt pet eëpnaataan pim kepönö pangk kör koëepnaat.

8 Pöta songönte epët. Anutuuk ompöp ket eëpënëak öngöpökaan kaut naön. Öngöpökëer ompöpökaan kaut wak ket äa.

9 Tapël ompöp pi öngöpëen yak ket naën. Öngöpökëer ompöpëen yak ket äaup.

10 Pël äa pötaanök öngöp pi ompöpë iri wë pöt pet eëpnaataan kepönö kör koëak öpnaat. Pël eën pöt enselöröak pöten itaangkën ompyaö eëpnaat.

11 Pël eëpnaatak tiar öngre omp Aköpë wëwëetak namp nerak naön, nampnamp kaamök äak wë.

12 Nem yeniak pipta songönte epët. Anutuuk öng wetëep ompöpökaan ket eën kangiir pörekaan wais peene wë epöök pöt öngöröak ompörö yawil. Omën pout Anutuuk maan oröak wia.

13 Ar omën epëten kön wieë. Öngörö pitëm kepönöt kör nokoën wë omnaröa tekarak Anutuun ök mapna pöt yok pangk pël yewas ma? Pël naëpan.

14 Tiarim wëauten ar ewat wë. Omp namp öngöröa ök pim kepön epöt wali sëpna pötak omnaröak eëak mapnaat.

15 Ën öngörö pit ngan ep waliit pitëm kepönöt kör koëepënëak Anutuuk menaurö. Pötaanök öng namp pim kepön epöt wali sëpna pöt ompyaö.

16 Omën namp ngön epët komun uröpna pöpön epël memaat. Ten Kristoë ngön yaaö omnaröere Anutuu ingre mor sa pourö epël pëen yaaurö.

Korin omnaröak Aköpë kääre iit utpet wesa

¹⁷ Ar Anutuun yaya manëak wa top yeëan pötë ompyaö newasën, utpet yewesan. Pötaanök nem yeniak epët, arën kön wiin ompyaö won.

¹⁸ Ne wet rëak epël niamaan. Ar ngönënëën wa rongan yaëën arim tekrak komre kap jaaröa pël aan ne kat wiin yaap koröp jaarö.

¹⁹ Ne kön wiin komkap pipot pas naaröön, ar yangerakë omnarö yak arën ökre was elniin ngönëntak kosang yes pörö tekeri wasëpënëak jaarö.

²⁰ Arim ngönënëën wa top yeëan pötë Aköpë kääre nënëak yeem irikor yeëan.

²¹ Ar epël yeëan. Kaömp nënëak Aköpön kön nawiin apre pap arim kaömp wak yesan pöt neenemot yenan. Pël ëak narö iire kaömp kësang nak kön irikor yaëën narö këen wë.

²² Elei, ar pipël ëënëak pöt arim kaatë nënëëtëp won ma? Ma ar kön wiin Anutuun ingre mor saurö pipël elmëak ngöntök yaurö ëö yemowas pöt pangk yaë ma? Arim yeëan pötaan tol niam? Kön wiin ompyaö yen pël niam ma? Won, pël naëngan.

Aköp Yesu pim ruurö kääre i elmëa

²³ Ne ngön ngaan Aköpë naëaan wa pöt niaut. Pöt epël. Aköp Yesuuk Yutasök piin ngaaröen kup mowia röökö pötak kaömp nent wak

²⁴ Anutuun yowe mëak pelak epël ökö mëëa. “Epët nem mësepët. Arimëën yak pëël elniak wel wiimaat. Neim önëël nem elniauten kön wieë neim önëët.”

²⁵ Pël mëak kaömp pöt nëën wain kelönte tapël wak yowe mëak epël mëëa. “Wain i epët sulöp ngolöpta nem iit. Wain i epëtak ne wel yawiem nem iit olama pötaan Anutuun omnaröaring sulöp pöt kosang yewas pöt pet yaalni. Neim önëël nem elniauten kön wieë neim önëët.”

²⁶ Pël ëaan ar kääre i nënëël Aköpë wel wiata songönte tekeri weseim wëën kaalak waisëpnaat.

Namp pi Aköpë kääre iit utpet wesak pöt saun koirëpnaat

²⁷ Pël wia pötaanök omën namp Aköpë iire kääre pas köntak nëmpna pipop Aköpë

möönre koröpre i pöt utpet wasën saunaring ëëpnaat.

²⁸ Pötaanök ar kääre i nënëak pöt wet rëak arim lupöt wa kom ëäkök nën.

²⁹ Pöt namp pim lupmer wa kom naënrek Aköpë kääre iit köntak nëmpna pöt pim saunaring nëmpna pötaan Anutuuk këlangön mampnaat.

³⁰ Ar pël yeëan pötaanök arim naëaan narö kësang weëre kosang won, yauman yaëën narö wel yawi.

³¹ Èn tiarimtok tiarimtë lupöt wotpil wesak wa kom yeëan talte Aköpök wa kom elniire këlangön nimpö pël naën ëëpën.

³² Aköpë tiarim lupöt wa kom yaalni pöt yang omnaröaring kö sënganëak këlangön yaningk.

³³ Pötaanök, karurö, ar Aköpë kääre iit ngawi nënëak wa top yeem pöt neneren kor ëën pourö wais pet irënak ngës rë pël ëën.

³⁴ Ar këen panë ëën pöt arimtë kaatë nën, wa toptak utpet ëën kangut orö nirëëpanëën.

Ngön muntat nemtok naë waisak ökö niak ngan rë nimpnaat.

12

Ngëëngk Pulöök weëre kosang ke nentere nent yaningk

¹ Tiar ngönën yaat mëmpnëak Ngëëngk Pulöök weëre kosang ke nentere nent yaningk. Karurö, ne ar pöta songönten këëkö ëwat sënëak kent yaë.

² Ar ëwat wë. Ngaan ngönën köpël wëën yang omp ak wëwëat wonöröak wer niön pitëm ënëm seimaurö.

³ Ne epël niamaan kat wieë. Omën namp Anutuun Pulöök kaamök elmëën pöt, “Yesu sasa kö sëpën,” pël nemaan ëëpnaat. Èn namp Ngëëngk Pulöök kaamök naalmëën ëën pöt, “Yesu pi Aköp,” pël nemaan ëëpnaat.

⁴ Pulöök Aköpë ngönën ya ke nentere nent mëmpnëak weëre kosang yaningk, Pul pö kopëtaöök.

⁵ Tiar Aköpë ya ke nentere nent yamëngk, Aköp pöp kopëtap.

⁶ Aköpë ngönën yaat mëmpna kan ke naöre naö wia. Anutu pöp kopëtapök tiar

omën pourö neenem weëre kosangöt ninak ya pipot mëmpenëak kaamök yaalni.

⁷ Pulö pi ngönëntak ompyaö wesak öpenëak neenem weëre kosangöt kom ëak yaningk.

⁸ Namp pi Pulöök weëre kosang mangkën ngönën ewat kaö panë apnaat. Ën namp pi Pul tapöök weëre kosang mangkën ngönën öngpököt wa kotiak apnaat.

⁹ Namp pi Pul tapöök weëre kosang mangkën Anutuu yaat kosang mëmpnaataan kön wi kosang yewesautaring öpnaat. Ën namp pi Pul tapöök weëre kosang mangkën yaumanörö ompyaö mowasëpnaat.

¹⁰ Namp pi Pulöök weëre kosang mangkën ya it ngolöpöt mëmpnaat. Namp weëre kosang mangkën wetete ngön apënëak kön tektek mowasëpnaat. Namp weëre kosang mangkën Pulööre urmerarö pitëm yaautë songönte kom ëëpnaat. Namp weëre kosang mangkën këm ngön ngolöpöök apnaat. Namp weëre kosang mangkën këm ngön ngolöpöök ök aan kaip tiipnaat.

¹¹ Ya pipot pout mëmpenëak Pul kopëtapöök tekeri wes yaningk. Pël elniak pimtë könöök omën pourö neenem weëre kosangöt kom ë yaningk.

Tiarim koröpö kopëtaö, kaut selap

¹² Omnarö tiar tiarim koröpö kopëtaö. Ën koröpöökë kaut selap. Pël ëën pipot erën ëën koröp kopëtaö pël yaë. Pöta ök omën selap eporö Kristooring erën ëën kopëtap pël yaë.

¹³ Tiar narö Yuta omnarö, narö omën muntarö, narö inëen yaaurö, narö inëen naënörö. Pël ëaap tiar Anutuu Pulöök wa niulëen möönre koröp kopëtaö yeö. Anutuuk pim Pulö ningkën tiar pourö pim Pul kopëtaö wak wëen tiarim lupötë wë.

¹⁴ Tiar ewat wë. Koröpöökë kaut kopët nent won, selap.

¹⁵ Pötaanök ingesök tol ëak epël apën? “Ne mores won pötaan koröpöökë kaut won.” Pël aö omën koröp ëlö sëp wesak pëlëer së öpën ma? Pël naëpan.

¹⁶ Ën katëëpökta tol ëak epël apën? “Ne itö won pötaan koröpöökë kaut won.” Pël

aö omën koröp ëlö sëp wesak pëlëer së öpën ma? Pël naëpan.

¹⁷ Koröp pouuk itöt pëen wëanëen tol ëak ngön kat wiipën? Ën koröp pouuk katöt pëen wëanëen tol ëak wot mööpën? Pël naëpan.

¹⁸ Anutu pi ewat wë. Pim könöök koröpöökë kaut neenem öpnaarek moulmëa.

¹⁹ Koröpöökë kaö epot ke kopëtet pëen ëanëen koröp ëlö yok pangk wi naön ëan tapön.

²⁰ Pël naën. Tiar pöt koröpöökë kaut selap pötök erën ëën kopëtaö pël yaë.

²¹ Itöök moresën epël nemapan. “Ni kaamök naalnëen ëëmëetak nemënt yok pangk ömaap.” Ën kepönöökta ingesën epël nemapan. “Ni kaamök naalnëen ëëmëetak nemënt yok pangk ömaap.”

²² Won, tiarim koröpöökë kaö nantön kön wiin kaöat won pël yewas pipot won ëëpena pöt ompyaö naön ëëpena.

²³ Ën tiarim koröpöökë kaö nantön kön wiin pasut pël yewas pipot ompyaö wesak ngarangk ëëpena. Ën ëöaatta ompyaö panë wesak kör koëëpena.

²⁴ Pël ëëpnaatak koröpöökë kaö nantön tiar itaangkën ompyaut pël yaë pipot kör nokoëen ëëpena. Anutu pimtök tiarim möönre koröpöt ket elniak kaö nantön utpetat pël yewas pipot puuk kön wiin ompyaö ëën kör koëëpena.

²⁵ Pël ëëpena pötaanök tiarim möönre koröpöök komre kap pöt naën ëëpena. Kaö pout nener kaamök ëëpënëak ëaut.

²⁶ Koröpöökë kaö kopët nent këlangön kat yawiin pöt pout këlangön kat wiipnaat. Ën kaö nent ompyaö wëen pöt pout ompyaö öpnaat.

²⁷ Ar pöt erën ëën Kristo pim möönre koröpö pël yeë. Ën neenem wëwëetak pöt pim koröpöökë kaut pël yeë.

²⁸ Pël yaëen Anutuuk pim ingre mor saurö tiarim naë ya omnarö epël ulmëa. Wet rëak ngön yaaö omnarö ulmëa. Pöröaarek tektek ngön yaaurö, pöröaarek rë yemoulaurö, pöröaarek ya it ngolöpöt yamëngkaurö, pöröaarek yauman ompyaö yewesauröere omnarö kaamök

yaalmëauröere ngarangk yaalmëauröere këm ngön ngolöpöök yaurö pël ulmëa.

²⁹ Anutuuk pourö ngön yaaö omnarö pël naulmëen ëa. Pourö tektek ngön apënëak naulmëen, pourö omnarö rë moulöpënëak naulmëen, pourö ya it ngolöpöt mëmpënëak naulmëen,

³⁰ pourö yauman ompyaö wasëpënëak naulmëen, pourö këm ngön ngolöpöök apënëak naulmëen, pourö këm ngön ngolöpöök ök aan kaip tiipënëak naulmëen.

³¹ Anutuuk ar ngönënë yaat mëmpunëak weëre kosang nimpna pöt taltak kaöet pöt wël ëak önëen kosang ëë.

Pël yaëen nook kan ompyaö panë epö pet elniimaan.

13

Lup sant yaauta ngönte

¹ Ne ka nantëeröa ngön köngkömötëere enselöröa ngön köngkömötë omnarö pangk kat wiipnaat pël yeem lup sant naën yeëanëen nem ngön yaaut kuupre intö ngönötë yaan omnaröa ngön këet kat nawiin yaë pöl köntak yeëan tapön.

² Ën ne tektek omnaröa ök wë ngönën tekeri wasöore ngön öngpökotre ewat poutë songönöt ewat weëre tomönötön mop wiipënëak kön wi kosang wesak maan pël ë pël yeem lup sant naën yeëanëen omën pasuröa ök wëan tapön.

³ Ma nem omnant kom ëak omën ngöntök yaurö mampöore Kristo pim ngöntaan yak maan naröak newak es newaliin wel wi pël yeem lup sant naën yeëan talte kangut naön ëëm.

⁴ Omën lup santring wëa pörö ya wiap-taring wë sant yemowesaurö. Pit omën muntaröa omnantëen kön utpet mowiire pitëmtën kön wiin isën kölokkölok ë pël naën yaurö.

⁵ Pit omnant omnaröak kön wiin omën muntaröen naalmëëpanëet ëen pöt pël naën yaurö, keimön naën yaurö. Pit ya sangën naën yaurö, utpet yaalmëen kangiir naalmëen yaurö.

⁶ Pit utpetatëen ërëpërëp naën, ompyautëen ërëpërëp yaurö.

⁷ Omën lup santring wëa pörö omnaröak utpet yaalmëen kosang sak wë elmëëpnaatön ompyaö ëëpnaat pël wesë

Anutuun kön kosang wiak pim ompyaö ëëpna pöten korkor eim wë këlangön kat yawiem kosang sak wëaurö.

⁸ Lup sant yaaö pöt kö nasën ëëpnaat. Ën tektek omnaröa ök Anutuu ngönte tekeri yewesa pöt kö sëpnaat. Këm ngön ngolöpötë yaaö pöteta, kö sëpnaat. Ën ewat ke nentere nent pötta kö sëpnaat.

⁹ Pöt epël. Tiar ewatöt kaut pëen ewat wë. Ën Anutuu ngönteta kaut pëen tekeri wesak yaurö.

¹⁰ Ënëmak Anutuu wais omën poutë songönte tekeri wes nimpnaatak kaö kot pipot kö sëpnaat.

¹¹ Ne ngaan koturöa ök wë pitëm ngön ya pöl aimaut. Pël ëak koturöa kat yawi pöl kat wieimeë pitëm könötë wia pöl wiakaimaut. Pël ëautak omp kaö sak koturöa yaaö pöt ent ë olëaut.

¹² Tiar könitweri këere wot kante itenak këëkë itnaangkën yeë pöl peene Anutuu songönte itenak om kotte pëen ewat yes. Ënëmak Kristoë tekeri sëpnaatak ëö ningkën piin këëkë itaampenaat. Peene pöt tiar Anutuu songönte kaut pëen ewat wë. Akun pötak Anutuu tiarën ewat panë wë pöl pim songön pout ewat sa pet irëpenaat.

¹³ Pël ëen kosang wiaapna pöt epot. Anutuun kön wi kosang yewesautere piin kön kosang wiak pim ompyaö ëëpnaaten kor wëautere lup sant yaaut, omën nentepar nent pipot kosang wiaapnaat. Lup sant yaautakëer kaöet.

14

Pulöök weëre kosang yaningk pöta ngönte

¹ Ar lup sant yaaut kaö wesak kosang ngentiak arim karurö sant elmëë. Pël ëak pöt ngönënë weëre kosang Ngëengkö Pulöök yaningk pipot önëen ök ëë. Pipot Anutuu ngönte tekeri wasënëak weëre kosang yaningk pipot önëen wet rëak ök ëë.

² Pöta songönte epël. Omën këm ngön ngolöpöök ya pipop omnaröen nemaan, Anutuun yema. Pi Pulöök elmëen ngön ëlëëpöt ök yaan omnarö kat nawiin, Anutuukëer kat yawi.

³ Pël yaëetak omën Anutuu ngönte tekeri wesak ya pipop omnarö kaamök elmëak

pitëm kön wi kosang yewesaut taë wasën kosang sak öpënëak yema.

4 Omën këm ngön ngolöpöök ya pipop pimënt kaamök yaë. Ën omën Anutuu ngönte tekeri wesak ya pipop ingre mor sa pourö kaamök yaë.

5 Ne ar pourö këm ngön ngolöpötë anëak kent yaë. Ën Anutuu ngönte tekeri wesak anëak kent kaö pan. Omën Anutuu ngönte tekeri wesak ya pipop omën këm ngön ngolöpöök ya pöp il yewas. Ën namp këm ngön ngolöpöök yaan nampök kaip tiak ingre mor saurö kaamök elmëepna pöt omën këm ngön ngolöpöök ya pipop ya kaö yamëngk.

6 Pötaanök karurö, ne arim naë wais këm ngön ngolöpöök ök niaan pötak pangk kaamök naalniipan. Pël eëmaatep arim naë wais Anutuu ngön ök neea pöt niam ma ewat nent nimp ma pim këm ngönte tekeri wesak niam ma ngönën rë niulöm pël eëma pötaar kaamök elniipnaat.

Anutuu ngönte apenëak këm ngön ngolöpötë pangk naëngan

7 Ar omën pasut nger pëep köntak mëmpööre wëlemp köntak tang mö pël yaëen ngön këet pangk kat wiin ma? Kat nawiingan.

8 Ën kuupö pas yamëngkën talëpök pangk kat wiak ngaëen ya pël wesak ko eëpën? Pangk pël naëpan.

9 Pöta ök arta këm ngön ngolöp omnaröa pangk kat nawiipanëöök yaan talëpök pangk kat wiipën? Kat nawiipan. Arim ngönöt pas mopöök sëpnaat.

10 Yang epot poutë omnaröak këm ngön ke nentere nentak ngön ök ya. Pël yaatak köntak naën ompyaö wesak yaan kat yawi.

11 Ën omën nampök ngön ök neaan kat nawiin eëma pöt puuk neen, “Maimap,” pël yenewasën nookta piin, “Maimap,” pël mowasumaat.

12 Arim naë tapël wia. Ar weëre kosang Ngëengk Pulöök yanking pipot önëak kent yeë. Pötaanök weë ngentiin Ngëengk Pulöök ulöl wes ningkën weëre kosang ingre mor saurö kaamök elmëepna pöt önëet.

13 Pötaanök omën këm ngön ngolöpöök apna pipop ngön pöt kaip tiin omnarö kat

wiipnaan Anutuun weëre kosang kimang map.

14 Pöt epël. Ne këm ngön ngolöp nem köpëltak Anutuun kimang mema pöt nem këmëtere lupmerök yaan könöök naën pas öpnaat.

15 Pötaanök ne tol eëm? Ne Anutuun kimang nemtë ngöntak lupmerre könöök memaap. Ën Anutuun tan memaanta tapël memaap.

16 Ma ar namp lupmerök këm ngön ngolöpöök Anutuun yowe yemaan omën ngolöp weëre kosang pöt naön nim ngönte pangk kat nawiin eëpna pipop tol ëak kat wiak kaamök ëak, “Yaap,” apën? Pël naëpan.

17 Ni yaap Anutuun yowe mamëetak omën ngolöp pöp taë nemowaspan.

18 Ne ar pourö il nuwesak këm ngön ngolöpöök ngön yaaup yak Anutuun yowe yemak.

19 Pël yeëetak ingre mor sauröaring yaya yamëëautak nem kentöök ngön kopët omnaröa kat wiipnaatepar amëak kön yawi. Këm ngön ngolöp selap omnaröa pangk kat nawiin eëpna pöt amaaten kaaö.

20 Karurö, ngönöt kat wiak wël yaautaan rungaaröa ök eëngan. Utpet yaaö pötönökëer öngaaröa ök köpël eëë. Pël ëak ngönöt kat wiak wël yaaö pötaan kaöaröa ök ompyaö wesak eëë.

21 Ngönën ngön nent epël wia. “Ne omën eporöen omën naröa ngön maimatëere omën maimaröa këm ngönötë ök maan

pit nem ngönte kat nawiin eëpnaat, Aköpök pël ya.”

22 Pötaanök tiar kön wiin Anutuuk këm ngön ngolöpötë ngön yaaut ngönën kat wiauröaan won ngönën köpëlörö pim weëre kosangöön pet elmëen itaampënëak kön wia. Ën kangiir Anutuu ngönte tekeri wesak ök yaaut ngönën köpëlöröaan won kat wiauröaan Anutuu songönte tekeri wasën itaampënëak kön wia.

23 Pötaanök ar ingre mor saö pourö wa top ëak këm ngön ngolöpötë ngön aim wëen ngolöp ngönën kat yawiauröere köpëlörö ilëak itenak pöt arën kön wiin kaökaö yaë pël wasëpnaat.

24 Ën ar ingre mor saö pourö Anutuu ngönte tekeri wesak ök aim wëen ngönën

köpölöp ma ngolöp kat yawiaup ilëak kat wiak pöt arim yaauten itenak pim saunaton kön wiipnaat. Pim tekeri wesak yaan kat wiipna pötök pim utpet yaaut kom eën

²⁵ pim lupmeri omnant wieëa pöt tekeri sëen itenak rar rë wesirak Anutuun yaya meäk epël niapnaat. “Yaap Anutu arim tekarak wë,” pël niapnaat.

Ngönënëën wa top yaautë ompyaö wesak eëpa

²⁶ Karurö, ne tol niam? Arim Anutuun yaya manëak wa top eëneëtë nampök tan nent apnaat, nampök wetete ngön apnaat, nampök Anutuu ngön ngolöp mena nent apnaat, nampök këm ngön ngolöp naöök apnaat, nampök këm ngön ngolöp pöt kaip tiipnaat. Pipot pout yaëen ingre mor saurö kaamök elmëep.

²⁷ Këm ngön ngolöpötë anëak pöt pouröak anganok kopët naar ma naar namp pöröak kopët pöppöp yaan nampök songönöt kaip tiak ök niap.

²⁸ Ën omën kaip tiipnaap won eën pöt këm ngön ngolöpötë anë pörö ingre mor sauröa wa toptak anganok. Namp pi pël apënëak pöt pëentak Anutuun map.

²⁹ Ën Anutuu ngönte tekeri wesak anëak pöt omën naar ma naar namp aan muntarö ngön pöt kat wiak kom eëë.

³⁰ Namp pi wel aisëaan Anutuuk ngön nent apënëak kön weswes elmëen wal ë apënëak yaëen pöt wet rëak taueë ngön yaaup leng eëp.

³¹ Ar pourö Anutuu ngönte pangk tekeri wesak anëët. Pël yeem pöppöp aan kat wiak nener lup kosang wasënëët.

³² Omën Anutuu ngönte tekeri wesak ök yaaö pörö pitëm ngön apna pötön ngarangk eëë ök apën ma won pöt kön wiip.

³³ Pöt Anutu pi tiar omnant irikor eëpenaaten kaaö, mayaap öpenaaten kent yaaup pötaanök.

Ka nantë Anutuu omnaröa wa topötë yaaul

³⁴ ar ngönënëën wa top yeem öngöröak ngön angan. Moses pim ngön kosangtak öngörö ompöröa ikanöök öpën pël wia.

³⁵ Öngörö, arök wa topötë ngön anë pöt eöaringët. Pötaanök ar ngön nantë songönöt

ëwat sënëak pöt arim kaatë ompöröen pëel maan ök niap.

³⁶ Elei, Korin omnarö ar kön wiin arimtokëer omën muntarö il wesak Anutuu ngönte ëwat panë wë. Ar kön wiin Anutuu ngönte wet rëak arim naë oröön ök aimaurö ma? Ma arimtokëer kat wiaurö ma? Pël won.

³⁷ Arim naëaan namp pi pimtën kön wiin, “Ne Anutuu ngönte tekeri wesak yaaup,” ma “Ne ngönënë weëre kosang nant Pulöökë naëaan waup,” pël eëpna pipop pi nem ngön retëng yeë epëten Aköpë ngön kosangët pël wasëp.

³⁸ Namp ngön epët kat wiak yaap newasën eëpna pipopön, “Anutuu ngönte tekeri wesak yaaup,” pël nemangan.

³⁹ Pötaanök, karurö, ar Anutuu ngönte tekeri wesak anëëtaan weë ngentieë. Pël ëak këm ngön ngolöpötë yaaut kan wariingan.

⁴⁰ Ar ngönënëën wa top yaautë omnant irikor eënganëp ompyaö wesak eëë.

15

Kristo wel wiak wal ëa

¹ Karurö, nem Kristoë ngön ompyaut ök niaan ar kat wiak wak wë pipët kaalak ngolöp wes nimpaan.

² Ngön ompyaö pipët ök niaan wak pötakël wëen pöt Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat. Om pas kön wi kosang wesan talte pël naalniin eëpën.

³ Omën kaöet Anutuuk neen neaan kat wiak nook arën ngës rëak ök niiaut. Pöt epët. Ngönëntak Kristo pi tiarim saunatëen wel wiipënëak ëa pöl ëaup.

⁴ Pël ëak ngönëntak eëpënëak ëa pöl yang kel weerën kët nentepar nent won sëen kaalak wal ëaup.

⁵ Pël ëak wet rëak Pitaan eö pet elmëak ënëmak pim ru 12 pöröen eö pet elmëa.

⁶ Pörekaan pim ru kësang pan 500 pörö wa top ëak wëen eö pet elmëa. Omën pörö narö wel wiin kësang om öp wë.

⁷ Pörekaan Sems eö pet elmëak ngön yaaö omën pouröen eö pet elmëa.

⁸ Pël ëaupök ënëmak ne runga kar yawil pöpë ök utpet yaaupön eö pet elnëaut.

⁹ Ne ngön yaaö omën nem karuröa ök won, utpetap. Ne Anutuu ingre mor saurö

mënak utpet weseimaup yak ngön yaaö yapinte nenëanganë salëp.

¹⁰ Anutuuk komre kolap elnäak pim ngön yaaö omën wes neulëën wë. Pim komre kolap pöt nem naë mos naën äaut. Nook ngön yaaö muntarö il wesak ya kaö mëneimaut. Pöt nem weëre kosangöök won, Anutuu komre kolap elnäa pötak mëneimaut.

¹¹ Nook ma pitök ngönën ök niaan pöt kotte. Kaöet pöt ngönën kopëtet ten pouröak ök niaan kat wiak kosang wesan.

Wel wiaurö weletakaan wal ëëpenaat

¹² Tenök, “Kristo weletakaan wal äaup,” ngönëntak pël ök niaan tol ëënak arim naëaan naröak, “Wel wiaurö weletakaan wal naëpan,” pël aim?

¹³ “Wel wiaurö weletakaan wal naëpan,” arim ngön pöt yaap pöt, “Kristo weletakaan wal naën äa,” pël apa.

¹⁴ Kristo weletakaan wal naën äanëën tenim ngönën ök yeniautre arim piin kön wi kosang yewesaut kë naën äan tapön.

¹⁵ Pël äak pöt pëen won. Ten Anutuun epël niaut. “Pi Kristo weletakaan wal ë ulmäaup,” pël niaut. Wel wiaurö wal yaaut wi naön äanëën Anutuuk tol äak Kristo wal ë ulmäan tapön. Pël ëën tenim ngön yeniak epotön kön wiin, “Pit Anutuu ngësël wesak kaar yaaurö,” pël äan tapön.

¹⁶ Tiar, “Wel wiaurö weletakaan wal naëpan,” ngön pël yeëan talte Kristoonta, “Weletakaan wal naënëp,” pël apen.

¹⁷ Kristo wal naën äanëën arim kön wi kosang yewesaut mos sëen utpetatë öngpök wëan tapön.

¹⁸ Pël ëën omën Kristoon kön wi kosang wesak wel wiaurö kö san tapön.

¹⁹ Tiar Kristoon kön kosang wiak pim ompyaö elniipnaaten kor wëen yangerakë wëwë eptakökëer kaamök elnianëën omën muntaröak tiarën, “Kaökaurö,” pël wesak yangerakë yaköm yaaut il wesak yaköm kaö pan elnian tapön.

²⁰ Pël won. Kristo pi yaap wel wiak kaalak wal äaup. Pi wet reak wal ëën pim pël äauten tiar kön wiin omën wel yawia eporö Anutuuk tapël weletakaan wal ë niulëëpnaat.

²¹ Pöt epël. Omën kopëtap Atam puuk wel yawia pöt ngës rë nina. Tapël omën

kopëtap Kristo puuk weletakaan wal yaaut ngës rë nina.

²² Pöt epël. Tiar Atamë earö pötaanök pim äaul pourö wel yawi. Tapël Kristooring yal menak wë pötaanök Anutuuk weletakaan wal ë niulëëpën sa.

²³ Tiar yaap wal ëëpenäak äa pël ëëpenaat. Kristo pi wet reak wal äa. Pël ëën ënëm pim orööpnaatak pimëën sa pöröeta wal ëëpenaat.

²⁴ Pël ëën omën pout won sëpnaat. Akun pötak pi yangerakë ngarangkre omën kaö yapinringörö kö mowesak Setenë weëre kosangringörö tapël elmäak pim omp ak ya pöt kë oröön Anutu pim Pepap kaalak mampnaat.

²⁵ Peene pöt kaö sak wë pim yaat mëneim wë ënëmak pim kööre tokörö il mowesak pim omp ak ya pöt kë oröön Anutu mampnaat.

²⁶ Kristo pi utpetat il wesak ënëm wel yawiauteta il wesak won mowasëpnaat.

²⁷ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Anutuuk moulmëën Kristook omnant pout il wesak kaö sak wë,” pël wia. “Omnant pout” ngön pöten tiar kön wiin Anutuuk pimëntta pötring öpnaat pël newasën äa. Pöt Anutu tapöpök Kristo omnant pipotë kaö sak öpënëak moulmëa pötaanök.

²⁸ Pep pi omënere omnant pout Kristoë ikanöök moulmë pet irën Ruup Pep pim kaö wes moulmëa pöpë ikanöököl wëen Anutuuk tiar pouröa kaö sak öpnaat.

²⁹ Omën wel wiaurö kaamök elmëëpënëak i yamë pörö pitën tolël kön wiipen? Omën wel wiaurö weletakaan wal naën ëëpën talte oröpmorëën omën narö pit kaamök elmëëpnaan i mëëpën?

³⁰ Ën omnarö kët ël epotë utpet elniak këemre këlangönë rangk yanuulë pöten tolël kön wiipen? Wel wiaurö weletakaan wal naën ëëpën talte ten wal ëëpenaata ngönte ök yaan omën naröak pël naalniin ëëpën.

³¹ Kët poutë ne, “Omnaröak nem Anutuun yak ya yamëngk pötaan nempën ma won?” pël kön yawi. Ngön pipët ne tiarim Aköp Yesu Kristook yal menak wë arim wëwëatön ya ërëpërëp yaë pötaan pil yeniak.

³² Wel wiaurö weletakaan wal naën ëëpën talte nem Epesas kak wakaimautak

wal eëpenaata ngönte ök yaan omnarö kent ngaaröa ök utpet elnäuta kangut naön eëm. Wel wiaurö weletakaan wal naën eëpën talte omnaröa ya pöl eëpen. Pit epël ya. “Ëlpamök wel wiipenaatak peenëer këere imën nëmpa.”

³³ Nant kaar niapanok. Ar utpet yauröaring önë pöt pitök arim wewëet utpet niwasëpnaat.

³⁴ Kön irikor pipot sëp wesak könöt wot-pil wesak weë. Utpetat eëngan. Ar kat wieë. Arim naëaan narö Anutuun köpël wë enëm naën yeëan. Pötaanök ar kat wiak ëö sënëak yeniak.

Möönre koröp maimaö wak weletakaan wal eëpenaata

³⁵ Narök epël an koröp. “Wel wiaurö tol ëak weletakaan wal eëpën? Pit möönre koröp ke tolëelöt wak wal eëpën?”

³⁶ Ar pël aan pöt epël niamaat. Ngön pipët ngönën köpëlöröa ngönte. Ar omnant ngëntën mout söp ë yesën rengapöt yaarö.

³⁷ Arim omnant öpöt yangënt pöt möönre ep enëm orööpna pöt nangëntën, lëlöpöt pëen yangënt, korupaëere omën muntat.

³⁸ Anutu pim könöök lëlöp ke nentere nent pötë elmëen neenem möönre koröpöt yaarö.

³⁹ Wewëetaring wëaurö tapël wiaan möönre koröpöt ke kopët naö won. Omnaröa möönre koröpö naö, imënöröa möönre koröpö naö, intöröaö naö, pisöröaö naö, pël wë.

⁴⁰ Kutömweri wëauröere yangerak wëaurö tapël wë. Kutömweri wëauröa ë rangiat nant, ën yangerak wëauröaat nant.

⁴¹ Këtëpë ëwaat maim, ngoonöpëëteta maim, ariatë ëwaatta maim. Ën ari pöt kom ëak neenem ëwa ke nentere nent wia.

⁴² Weletakaan wal yaauteta tapël wia. Möönre koröp yang kel yewer epö maimaö, utpet sëpnaö. Ën möönre koröp kaalak wal eëpna pö maimaö, utpet naëpanëö.

⁴³ Möönre koröp yang kel yewer pö weëre kosang won sak utpet sëen yang kel yewer. Ën weletakaan wal eëpna pö ompyau, weëre kosangring wal eëpnaö.

⁴⁴ Möönre koröp yang kel yewer pö yangerakëö. Weletakaan wal eëpna pö

kutömweriö. Yangerakë möönre koröpö wia pöl kutömweriööta wia.

⁴⁵ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Atam, wet rëak oröaup, pi yangerakë wewëetaringëp.” Ën Atam muntap enëm oröaup, Kristo pöp, pi Pulööringëp yak wewëeta pep sak wë.

⁴⁶ Pël ëaap Pulöökë wewëet wet rëak naaröön. Yang eprekë wewëetakëer wet rëak oröön Pulöökë wewëet enëm yarë.

⁴⁷ Atam wet rëak oröaup, yangerakaanëp, Anutuuk yangetak ket ëaup. Ën Atam enëm oröaup Kristo pöp kutömweriaanëp.

⁴⁸ Yangerakë omën pourö Atam Anutuuk yangetak ket ëaupë ökörö. Ën omën kutömweri wewëet öpenaarö kutömweriaanëp Kristo pim ök öpenaarö.

⁴⁹ Tiarim möönre koröpö omën yangetak ket ëaup pimöökë ök wë tapël enëmak tiarim möönre koröpö omën kutömweriaanëp pimöökë ök öpenaarö.

⁵⁰ Karurö, ngön epët niamaan kat wieë. Tiarim yang koröp epöök Anutuu kak nasëngan. Ma söpre tetring epöök kosang wieëaut pep nasëngan.

⁵¹ Kat wieë. Ne ngön ëlëep epët tekeri wesak niamaan. Tiar omën pourö wel nawilingan. Narö öp wëen Anutuuk teëntom möönre koröp ngolöpö kaip ti nimpnaat.

⁵² Enëmak akun pet irëpna pötak ensel nampök kuup mëngkën it mësak yengaul pöta ök teëntom pan möönre koröp ngolöpö öpenaat. Kuup yamëngkën omën wel wiaurö weletakaan söp won wal yaëen öp wëaurö tiar möönre koröp ngolöpö kaip ti nimpnaat.

⁵³ Tiarim möönre koröp söp yaaö epöök ngolöp sak söp naën eëpnaat. Ma weletaan yaö ëa epöök ngolöp sak wewë kosangët öpnaat.

⁵⁴ Yaap, tiarim möönre koröp söp yaaö epöök ngolöp sak söp naën ëere weletaan yaö ëa epöök ngolöp sak wewë kosangët epël wia pöt kë rapnaat.

“Anutuuk wel pöt ngep ëën won sa.”

⁵⁵ “Wel pöta weëre kosangët tarëk? Wel pöta ngaat tarëk? Won.”

⁵⁶ Ngön kosangöt wa olaan saun pöt weëre kosang yeö. Pël ëak pötak nga elniin wel yokoir.

57 Anutu pi tiarim Aköp Yesu Kristo pim weëre kosangtak kaamök elniin wel pöt il yemowas pötaan yowe mepa.

58 Pötaanök, nem kar panëerö, ar taintaë wesak tauëë. Ar Aköp Yesu pimëën yak ya yamëngk epot mos naëpanëët pël weseë kët ël epotë kosang wesak pim yaat mëneim ön.

16

Yerusalem kak ingre mor sauröaan mon wa top ëëpënëak mëëa

1 Ar Anutuu omën Yutia yanggerak wëauröaan monat kopëta wasënëak pöt nem Kalesia yanggerak omën ingre mor sauröen ök mëëan pöl ëëë.

2 Ar Anutuuk kaamök elniin ya mënak neenem mon koirënë pötëaan nant kom ëak Sante poutë wa top wes wieim ön. Ne waisën wa top wasënëëtaan ya kaö mëngkanëën.

3 Pël ëën ne wais oröön omën arim monat wak sëpënëak ulmëënë pörö Yerusalem ngönënë kaöaröaan wetete pepat menak wes mëën monatring wak sëpnaat.

4 Ën monat kaö ëën pöt neering ten pourö sënaat.

Pool pi Korin omnaröa naë sëpënëak mëëa

5 Ne Masetonia yanggerakël sumëak kön yawi. Pötaanök pöl sakök arim naë waisumaat.

6 Pël ëak akun kot nent arim naë ömaat. Ma wëën kopi akunet pet irëpën koröp. Pël ëën arök kaamök elnëak kan naö koir nangkën pöt nal sumaat.

7 Ne akun eptak om itningënal el wesak sëën pangk naëpan. Pötaanök Aköpön kat wiin pangk aan pöt akun wali aring ömëak kent kön yawi.

8 Peene pöt ne Epesas kak om wëën Pentikos akunet won sëën sumaat.

9 Pöt omnarö selap ngönënëën kööre tok yaalnëëtak ya kaö mëngkën kët orööpënëak Aköpök ngönënë kanö ngolöp wes nangkën wë pötaanök.

10 Timoti nem yeë pöl Aköpë yaat yamëngkaup. Pötaanök pi waisën pöt ya kë sëpnaan sant elmëën.

11 Piin kön wiin irepan. Neere kar narö piin kor wë. Pötaanök ngarangk ompyaö elmëak kan naö koir mangkën waisëp.

12 Tiarim karip Apolos pöp pi kar naröaring arim ngësë waisëpënëak ke urak maan pangk kengkën nasën yaë. Peene won, ënëmak mop naö oröön pöt yok pangk waisëpnaat.

Ngön mëët

13 Ar arimtën ngarangk këëkë ëeimeë kön wi kosang yewesautak taë weë. Pël ëëë lupöt kosang wesak weëre kosangring weë.

14 Pël ëëë arim omnant pout ëënëën lup santetaring ëëë.

15 Ar ëwat wë. Stepanasre pim kaatakörö Krik yanggerak wet rëak Kristoon kön wi kosang wesak weë ngentiak Anutuu omnarö kaamök elnieim wë.

16 Karurö, ne kosang wesak epël nia-maan. Omën ke pilöröere munt narö kaamök elniak ya mëneim wë piporöen itaangkën arim wotöökörö pël ëëp.

17 Ne arim naë won pötaan ya utpetaring wëën Stepanasre Potunetasre Akaikas-ringörö pitök arim kangiir waisën ya ërëpërëp yeë.

18 Pit ne ya kë newasën wë. Pötaanök arta kat wiak ya kë sënëët. Omën ke pilöröen kön wiin ompyaö sëp.

19 Ingre mor saö Esia yanggerak wëaurö pitök yowe yenia. Ën Akuilaare öngöp Prisi-laare ingre mor saö piarpim kaatak wa top yaaurö pitta Aköpëën yak yowe pan yenia.

20 Tiarim kar pourö yowe yenia. Ar neneren lup santak yowe mëak mor mënëë.

21 Epët Pool nemtok nem yowe yeniak epët nemtë moresök retëng yeë.

22 Namp Aköpön lup sant naalmëën ëëpna pöp pi kö sëpnaap. Aköp Yesu, ni wais.

23 Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

24 Tiar Yesu Kristook yal menak wë pötaan ar pouröen lup sant yaalni. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne Pool.]

2 Korin

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wé krismaki 26 pöta ök won sèen Poolök pep epwer Korin kakë ingre morörö retëng ë mena. Pi wet rëak Masetonia yangerakaan pep newer Korin omnaröaan retëng ëak wes mëen oröön Taitas Korin kakaan pim naë së koirak pitëm naëaan narö lup kaip tiak wëen naröak piin, “Ngön yaaö omën yaapöp won,” pël ëa pot ök maan Poolök kat wiak epët retëng ëa.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut *1:1-11*

Poolre Korin ingre moröröa ngönte *1:12-7:16*

Yutia ingre moröröaan kaamök elmëëpna ngönte *8:1-9:15*

Poolök pim ya mënauta ngönte ök ëa *10:1-13:10*

Ngön mëët *13:11-13*

¹ O Anutuu ingre mor saö Korin kak wëauröere Krik yangerak wëaurö, ne Pool Anutu pimtë këmtak Yesu Kristoë ngön yaaö omnamp ne tiarim karip Timoti piiring wë pep epwer retëng ë yaningk.

² Anutu tiarim Pepapre Aköp Yesu Kristo piaripök komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Pool pi Anutuun yowe mëëa

³ Tiar Anutu tiarim Aköp Yesu Kristo pim Pepapön yaya mepa. Tiar kön wiin pi sant yaauta pepap, tiarim Anutu wiap yaalni-aup pël yaë.

⁴ Pël yeë këemre këlangön nentere nent tiarim naë yaaröön wiap yanuwesaup. Pël ëen Anutuu wiap yanuwes pöl omën narö këemre këlangön nentere nent yeön pöt tiarök pim wiap yanuwes pötaring pangk kaamök elmëëpenaat.

⁵ Yaap, Kristoë këemre këlangön kat wieima pöl tiarta këemre këlangön kësang kat yawi. Pöta ök tiar Kristook yal menak wëen pi wiap kësang nuweseim wë. Pötaanök Anutuun yaya mepa.

⁶ Tenim këemre këlangön kat yawi pöt, ar wiap nuwasën Anutuuk utpetetakaan kama niöpënëak pël yeë. Ën Anutuuk ten wiap yanuwes pöt, ar wiap nuwasënëak

pël yaalni. Ar ya wiaptaring tenim këemre këlangön kat yawi tapët kat yawiin Anutuuk wiap nuwasën önëët.

⁷ Tenim ar ompyaö ëënëak kön kosang wian pöt këlok nasën. Pöt ten kön wiin tenim këlangön kat yawi pöl arta kat yawi pël yaë pötaanök. Tapël Anutuuk ten wiap yanuwes pöl arta wiap nuwasëpnaat.

⁸ Karurö, ne tenim këlangön kat wia pöta ngönte ök niamaan kat wieë. Ne ar tenim Esia yangerak këlangön kat wia pöten ewat sënëak kent ëen ök yeniak. Ten pörek së wëen këemre këlangön kësang tenim naë oröak ngep elnia. Pël ëen ten kön wiin ompyaö sëna kanö won ëen, “Wel wiinaat,” pël ya ngës kön wiaut.

⁹ Yaap, pan ten wel wiinëak yeë pël we-saut. Pël ëautak këemre këlangön pöt om pas orö naniirëen. Tenimtë weëre kosangötön kön wiin iraan Anutu wel wiaurö wal ë yaulmëaup piin kön wi kosang wasënëak omën pöt tenim naë orö nirëaut.

¹⁰ Omën utpet panë nant tenim naë oröön wel wiinëak ëaö pötëaan Anutuuk kama ent ë niulëa. Wë ënëmak kaalak utpetetakaan ent ë niuleim öpnaap. Ten piin kön kosang elaan pi kaalak ent ë niulëëpnaap.

¹¹ Pötaanök ar ten kaamök ëak Anutuun kimang maë. Pël ëen Anutu pi omën selap arim kimang pöt kat wiak kangut ninak ten ompyaö elniipnaan. Pël yaëen ar pim ten kaamök yaalni pöten Anutuun yoöre ërëp manëët.

Pool pi Korin omnaröen kaar nemaan

¹² Ten tenimtëen kön ompyaö yawi pöt eptaanök. Omën ngönën kat nawiinöröa naë tenim elmëeima pöt, tenim lupöt wiap nasën kölam wëen Anutuuk kaamök elniin wotpil wesak elmëeimaut. Ën arim naë elnieima pöt pitëm naë elmëeimaut il wesak elnieimaut. Tenim ar pouröa naë elnieima pöt yangerakë ewatötring won, Anutuuk komre kolap elniin pël elnieimaut.

¹³⁻¹⁴ Ten ngön öngpököt retëng ë nan- ingkën. Arim sangk kelak ewat sënëët pëen retëng ë yaningk. Peene pöt, ar pöten om kot nent ewat sak wë. Nem könöök këëkë ewat sënëak kent yaë. Ar pël ëenë pöt Aköp Yesu pim akun kaöaöök ten arim ewat önëëtaan kön ompyaö yawiin ar kangiir

tenim kaamök yaalni pötaan kön ompyaö wiinëet.

¹⁵⁻¹⁶ Yaap, ne arën kön wiin tenimëen kön ompyaö yawi pël yaë. Pötaanök akun nentepar arim naë waisën pouteparëen ar ya kë sënëak äaut. Pël eëma pöt, nem könöök Masetonia yangerakë waisumaatak arim naë wais wë olëak Masetonia eprek waisumëak kön wiaut. Pël äak eprek wë olëak kaalak arim naë wais wëen ar kaamök elnäak wes nemëen Yutia yangerakë sumëak kön wiaut.

¹⁷ Pël kön wiautak arim naë newaisën äaut. Pël äaö pötaanök ar neen kön wiin, “Kön selap yaaup,” pël yaë ma? Ma kön wiin ne omnant eëmëak kopëta wesak yang omnaröa ë yeë pöl, “Pël naëngan,” weseë “Yok, pël eëmaap,” kaar ya pël yaë ma? Won pël naën yaaup.

¹⁸ Anutu pi yaap yaaup pöt kön wiinëet. Tapël ne arën niamëak kön selap akun tapëtakëer mak ma won poutepar neniaan äaut.

¹⁹⁻²⁰ Pöta songönte epël. Anutuu Ruup, Yesu Kristo pim ngönte ten Sailasre Timoti epaarök ök niaut. Yesu Kristoë ngön nent äak kaip tiak nent naën äaut. Won, tenök Anutuu omnant eëpënëak ya pöt Kristook yaë, pël ök niaut. Pël niaan kë jaarö. Yesu Kristo pim pël yaaö pötaan tiarök piin, “Pim ngön kosang niwesa pöt yaap,” pël weseë Anutuun yaya maim wë.

²¹ Anutu pimtök ten arring Kristoë naë kosang wes niulëak pim yaat mëmpunëak yenia.

²² Pimënt tapöpök tiar pimtëen yaö nuwesak, “Anutuu Pulö tiar nina pöl pim ompyaö niwas pet irëpënëak kup niwia pöt kë orööpnaat,” pël wasëpenëak Ngëengk Pulö wes mëen tiarim lupötë ilëak wë.

Pool pi Korin kakë teënt nasën äauta songönte ök mëäa

²³ Nem arim naë waisumëak ök niia pöt ne kaar neniaan äaut. Anutu pi nem nian pipët yaap pöt ewat wë. Pi nem arim naë newaisën äa pöta songönte ewat wë. Ne Korin kakë waisanëen arën nga niaan ya këlangön äan tapön. Pël eënganëak newaisën äaut.

²⁴ Nem pël yeniaak pöt, arim kön wi kosang wasënë kanö nem nga niama pö pël

kön wiinëeten kaaö. Yaap, ten kön wiin ar kosang wë Anutuun kön wi kosang yewas. Pël äaap om ar ya kë sënëek yak kaamök elniak ya yamëngk.

2

¹ Ne kaalak wais ya këlangön koir nan- ingkan pël kön kosang wiaut.

² Nook ya këlangön koir nimpaatep talöröak ya kë newasëpën? Won. Nook ya këlangön koir nimpa pötaan tol äak ar ya këlangönring wë ne ya kë newasën? Pangk pël naëngan.

³ Pël eënë pötaanök ne arim naë waisën ya kë newasënë salöröak ya këlangön koir nangkanëak pepewer retëng ë ninaut. Pöt ne tiarimtën epël kön kosang wiaut pötaanök. Nem ya kë suma pötak arta ya kë sënëet.

⁴ Pël eënëetak nem pep retëng ë ninautak ne arimëen ya këlangön eën ing aimeëak ar ya këlangön niwasumëak naën, nem arimëen lup sant kaö pan yaalni pöt ewat sënëak retëng ë ninaut.

Omën utpet äaupë saunet won wasëpënëak mëäa

⁵ Omën pim utpet äautaan ya këlangön kön wian pöp nemënt won, arta ya këlangön koir ninaup. Ne pimëen nga panë naalmëëngön. Pi ar pourö won, narökëer ya këlangön koir ninaup.

⁶ Pim utpet äaö pöt, ne kat wiin omën selap arök kangit pet iran. Pël eën ne kön wiin pet yair. Pötaanök kangit kaalak mangkanok

⁷ yakömring wë sasa utpet eëpanëen pim saunet won mowesak wa wiap moweseë.

⁸ Pël elmëak arim piin lup sant yaalmë pöt sëp newasën om wia pöt pet elmëen pi pöten ewat sëpënëak ke urak yeniaak.

⁹ Nem ngönte retëng ë ninaö pöta songönte eptaanök. Nem ngönöt pout ngaarëk yeö ma won pöta songönte war wasumëak morök elniaut.

¹⁰ Ar omën namp utpet eën pim saunet won yemowasën pöt neenta tapël eëmaap. Ën omën namp utpet eën nook saunet won yemowas pöt arta ompyaö önëet Kristoë eëetak pël yaë.

¹¹ Pötaanök Setenök tiar utpet elniipënëak kön wieim wë pöten tiar ëngk ma e newasën wë. Pötaanök pi tiar ököök elniak il niwaspanëen, “Omën pöpë saunet won mowasëpa,” ne kaalak ök yeniak.

Pool pi Taitasëen ya ngës kaö ëa

¹² Ne kaalak nem Masetonia yangerakë waisumëak ëa ngön ngës rëa pöta kaut yal menak ök niamaan kat wieë. Nem Kristoë ngön ompyaut ök amëak Troas kak së oröan akun pötak ne itaangkën Aköpök pël ëëmëak kanö tekeri wes yenangken omën kësang kat wia.

¹³ Pël äautak ne itaangkën nem karip Taitas arim naëaan newaisën ëen ya ngës kaö ëen pi koirumëak pit sëp wesak Masetonia yangerakë waisaut.

Kristook pim weëre kosangët tekeri yewas

¹⁴ Wais wë Taitas koirak puuk arim ompyaö yaauta ngönte ök yenëa. Pötaanök ërëpërëp ëak Anutuun yoöre ërëp yemak. Ten Kristook yal menak wëen omën pim il niwasën inëen yaalmëaurö tenim naë Anutuuk pim weëre kosangët tekeri yewas. Pël yaëen ten wes nimëen pim ngönte ulöl wasën omnarö ewat yesën pöten kön wiin misëng kamp ompyauta ök yaë.

¹⁵ Yaap, tenim ngönën ya yamëngk pöt Anutuuk itenak tenën kön wiin misëng kamp ompyauta ök ëen tenim Kristoëen yak ya yamëngk pöten kön wiin ompyaö yaë. Tenök Kristoë ngönte ök maan wak wëen Anutuuk utpetetakaan kama yeö pöröere kat wiak kasëng menak kö sëpna pöröa naë ngönën ya yamëngk pöten Anutuuk kön wiin ompyaö yaë.

¹⁶ Kö yesauta kanöököl wëaö pörö pit tenim Kristoë ngönte ök yak pöten kön wiin wel yawiauta kampöökë ök ëen kasëng menak kö sëpnaarö. Ën wëwëeta kanöököl wëaö pörö pit pöten kön wiin misëng kamp ompyautë ök ëen wak wëwëetak öpnaarö. Talëpök ya epët pangk ëëpën? Omën namp pimtök mëngkën pangk naëpan.

¹⁷ Ya epët omën narö mon öpënëak köntak Kristoë ngönte ök ya. Ten pöröa ök won. Anutuuk pim yaatak niulëen wotpil wesak pim ëöetak Kristoë naë rë olëak wë pim ngönte ök yaaurö.

3

Sulöp ngolöpta ya omnarö

¹ Nem Anutuuk ten pim yaatak niulëen pim ëöetak wotpil wesak pim ngönte ök yaaurö pël yeniak pöten ar kön wiin tenimtok tenimtën ping wesak yak pël yewas ma? Ten pöt won. Omën kaar arim naë wë piporö ar pitëm yaat ompyaut pël wasënëak pepat omën muntaröa naëaan wak yewais. Pitëm sëpnaatak arta pep ke tapöt pit omën muntarö mangkën pitta tapël pitën kön wiin ompyaö sëpënëak pitëmëen retëng ëënëak pit kent yaaurö. Ten pël naëngan.

² Ar tapöröak tenim lupötë wë tenim wetete pep retëng ëauweri ökörö. Omnarö arim wëwë ompyaut itaangkën pötak tenim ya arim naë yamëngk pöta songönte tekeri wasën ompyaö pël wasëpnaat.

³ Tenök arim naë ya yamëngkën Kristoë pepewer pël saurö pöta songönte yoolök wia. Pöt i retëng yaë pötaring naën, Anutu wëwëetaringëp pim Pulöök retëng äaut. Pöt kël welingweri won, omën lupmeri.

⁴ Kristook kaamök elniin ten arimëen Anutuun kön kosang yawi pötaan pil yeniak.

⁵ Ya epët mëmpunëak tenim weëre kosangtak naën. Tenimtok yok pangk ëënaat pël newasngan. Won, Anutuuk weëre kosang ningkën yeë.

⁶ Anutu pimënt tapöpök ten pim sulöp ngolöpta ngönte ök anëak weëre kosang nin-aut. Sulöp ngolöp pöt omnaröak retëng äaut won, Anutuu Pulöök ök yenia pipët. Moses pim ngön kosang retëng ëa pötak elniin kö sëpenëak äauröak Pulöök wëwë ngolöpët koir yaningk.

⁷ Anutuuk ngön kosangöt kël wësapöök retëng il Moses mena. Pël ëa akun pötak Anutu pim ëwaö omnantëere Moses pim këere wot kantik elmëa. Pël ëen ënëmak ëwa pö wiap yesën Israel omnarö Mosesë këere wot kanten itaangkën it sosor elmëa. Ngön kosang kö yesautaring pöt Anutu pim ëwaöoring oröa.

⁸ Ën ëwa peene Pulöök omnarö ompyaö yaalni eptak yaarö epö kaö panëö.

9 Mosesë ngön kosang omnarö kö sèpenëak ëa pöt ëwaööring oröa. Ën Anutuuk omnarö wotpil niwasën wëwëetaring öpenëak ya pöt ëwa kaö panëööring yaarö.

10 Yaap, Moses pim ngön kosang pöt tiar ngaan kön wiin ëwaat pël ëa pöten peene kön wiin ëwa wonte pël yaë. Pöt epël. Pulöök tiar ompyaö yaalni epö ëwa kaö panëö ngön kosangta ëwaö il yewas.

11 Moses pim ngön kosang kö sa pöt ëwaööring oröa. Pötaanök omën ompyaö kosang wiaapnaat Pulöök yaalni epta ëwaö kaö panëö.

12 Ten omën ompyaö pipot kosang wiaapnaat pël kön kosang wieë Anutu pim ëwa tekeri wasëpna pöön kor wë. Pötaanök weë ngentiak pim ngönte tekeri yewas.

13 Pël yeem ten Mosesë ök naën yaaurö. Pi Israel omnarö ëwa pim këere wot kantak wieëa pö kö yesën itaampanëak poë koröpöök kör koëaup.

14 Ten tekeri wesak yaketak pitëm lupöt kosang sak wëen yak kön nawiin yaaurö. Pöt epël. Ngaanaan wais peene wë eptak pit Mosesë ngön kosangöt sangk yekelem pitëm lupöt kör koëak wë pötaan kön nawiin yaaurö. Omën namp Kristook yal ëëpna pötaar Anutuuk kör pöt wilën ewat sëpnaat.

15 Yaap, peeneeta pit akun poutë Mosesë ngön kosangöt sangk kelën kat yawia pötë pitëm könre lupöt kör koëën kön nawiin yaaurö.

16 Pël yaaurö pitëkaan namp lup kaip tiak Aköpë naë rë olaan pöt puuk kör pöt wilën kön tektek sëpnaat.

17 Pöt tol ëënak? Aköp pi Anutuu Pulö. Aköpë Pul pö omën nampë lupmeri wëen pöt pi ngön kosangre omën muntatë iri naöpan. Pulöök kaamök elmëen ompyaö öpnaat.

18 Ën tiar pöt, omën nentak tiarim könre lupöt kör nokoëën wëen Aköpë ëwaö tiarëk elniin pim ëwa pö tiarim naë tekeri yes. Aköp pi Pul tapö. Pötaanök ëwa pim naëaan yewais pöök tiar ngölöp yanuwäsën pim ök seim öpenaat.

4

Ngön yaaö omnarö pitëmtëen kön wiin yang kaputë ök ëa

1 Anutu pi ya ngës ëën pim sulöp ngölöpta ngönte ök anëak niulëen yak ten lup wiap naën, weë ngentiak ya yamëngk.

2 Pël yeem utpetat yaëen omnaröak itaangkën ëö koirnganëak ëlëëp yaaö pöt kasëng menaut. Pël ëak Anutuu ngönte ngön kaarötring irikor ëak morök yaaö pöteta naën yaaurö. Won, ten Anutuu ëöetak pim ngön këet yaan omën pourö pit neenem lupötë kom ëak pöt ompyaö pël yewas.

3 Pël yaëetak ngön ompyaö tenim ök ë yeë epot omën naröaan ëlëëp wia. Kö yesauta kanöököl yesa pöröaan ëlëëp wiaan kön nawiin ë yaë.

4 Ngön ompyaut kat wiak kosang newasën yaë piporö yang omp aköp Setenök pit ëwaat itaampanëak pitëm könre lupöt il mowaria. Ëwa pöt Kristo Anutuu ök panëëp pim ngön ompyautakaan yewais. Ngön pötak Kristoë ëwaöön ök ya.

5 Ten ngön ompyaut ök yeem tenim ngön nant ök neniaan. Yesu Kristo puukëer Aköp, ën ten pöt om pimëen yak arim inëen yaaurö pël ök ni yeë.

6 Anutu pi ngaanëer songöntak koö olëak wiaan ëwa tëëpënëak maan pël ëaup. Pi tapöpök ten pim ëwaata songönte ewat sënëak niaan pim ëwaat tenim lupötë oröa. Pim ëwaöökë songönte epël. Ten Yesu Kristoon ityaangkem Anutuu ëwaöön ewat yes. Pötaanök ten arim inëen sak wë.

7 Anutuu ëwa ompyaö tenim lupötë wia pö weëre kosangring wiaatak ten pöt, weëre kosangring won, yang kaputë okörö. Pötaanök Anutuuk weëre kosang tenim naë won, pimtë naë wia pöt tekeri wasëpënëak pim ëwa ompyaö pö wiapre kor wëaurö tenim lupötë niwia.

8 Utpet ke nentere nent yaalniitak pötök panë utpet naniwasën yaë. Ten omnantëen kön selap yeëetak pötëen panë wesak naën yaaurö.

9 Kööre tok yaalniitak Anutu pi ten sëp naniwasën yaë. Yanimëngktak wel nawiin yaaurö.

10 Yesu pim këlangön kat wiak wel wia pöl ten akun ël epotë omnaröak elniin tenim koröpötë këlangön kat wiak wel wi ap yaaurö. Pöt këlangön pipot tenim naë

yaaröön Yesu tenim koröpötë wë pöt tekeri sëen omnarö ityaangk.

11 Pöt epël. Omnarö pit ten Yesuu omnarö pël niak mën wel niwiipënëak yaë. Pöt könöm pipot tenim naë yaaröön Yesu tenim koröp kö sëpna epotë wë pöt tekeri yes.

12 Pöta songönte epël. Ten wel yawiautakël wë pötak ar wëwëetak wë.

13 Ngönëntak ngön nent epël wia. “Ne Aköpön kön wi kosang wesaup yak pim ngönte ök äaut.” Pötakël tenta piin kön wi kosang yewesaurö yak pim ngönte ök yak.

14 Ten kön epël wesal yaaurö. Anutu Aköp Yesu weletakaan wal ë ulmëaup puuk tenta Yesuuk yal menak wëen wal ë niulëak arring pim naë niulëen öpenaarö. Pël yewas pötaanök ten kas köpël pim ngönte ök yak.

15 Yaap, tenim këlangön kat yawi pöt arimëen yakök yeë. Pël ëen omën kësang pan Anutuun kön wi kosang wasën pi ulöl wesak ompyaö elniin piin yaya maim wëen pim yapinte kaö panë sëpnaat.

16 Yesuuk yal menak wëen Anutuuk wal ë niulëen öpenaat pël kön wieë wiap naën Anutuu yaat weë ngentiak yamëngk. Tenim koröpöt kö sëpënëak yaëetak lupöt Anutuuk kët ël epotë ngolöp niwasën ompyaö yes.

17 Yaap, tenim peene yangerak këlangön kat yawi epët kotte, pet irëpnaat. Pötak kaamök elniin wëwë ompyaö kosang wiaapnaat Anutuu naëaan önaat. Wëwë ompyaö pöt puuk ulöl wes ningkën këlangön kat yawi kot epët il yewas.

18 Ten tol ëënak pël yeniak? Omën yoolök ityaangk epot kö sëpnaat yak pötëel kön kosang nawiin. Omën ëlëep wia pöt kosang wiaapnaat yak pötëel kön kosang yawi.

5

Ngön yaaö omnarö pit lup kosang sak wakaima

1 Tenim wiap naën Anutuu yaat weë ngentiak yamëngk pöta songön nent epël. Yang koröp ka yaamta ök epöök yaam wëen sak ilën Anutuuk koröp ngolöp omën moresring ket naënö ka ket ëak kutömweri ningkën pöök wëen kosang wiaapnaat.

2 Ten yang koröp epööring wë koröp ngolöpö ningkën kutömweri önaataan ing aim wë.

3 Pël ëen tenim koröp epö sëp wesak koröp ngolöpö wak öna pötak tenim lupre könöt yool naöpan.

4 Peene pöt, ten yang koröp yaam epööring wë könömöt yeweem ing aim wë. Wel wiak koröp epö ent ë moolanaaten kön nawiin. Won, Anutuuk koröp ngolöpö ningkën wak ompyaö önaaten kön wia. Anutuuk pël elniak tenim koröp kö sëpna pöökë kangiir ngolöpö ningkën wak piiring önaat.

5 Anutu pimënt kopëtapökëer omën ompyaö pöt tenimëen orö nirëen önëak tenim lupre könöt ko ë wia. Pël ëak, “Anutu pim Pulö tiar nina pöl koröp ngolöp pim kup niwia pö yaap nimpnaat,” pël wasëpenëak Ngëëngk Pulö wes mëen tiarim lupötë ilëak wë.

6 Pötaanök ten lup kosang sak wë. Peene pöt, ten kön wiin yang koröp epööring wë Anutuu wëaurek piiring naön.

7 Won, peene omën ompyaö Anutuuk nimpna pöt ten itnaangkën wieë omën pipot önaat kön wi kosang wesak wë.

8 Pël ëëë lup kosang sak wë tenim kentöök koröp epö ent ë olëak Aköpë wëaurek piiring önëak kent kön wia. Ten kön wiin pël ëëna pöt ompyaö pël yewas.

9 Pël ëaap yang koröp epööring önaat ma piiring öna pöt kaöet won, kotte. Kaöet pöt ten weë yengentiin Aköpök itaangkën pangk ëëpnaat.

10 Nem yeniak pöta songönte epël. Wë ënëmak omën pourö Kristoë ngön ë pet yairaurek oröön yang koröpööring wë omnant eimaut, utpetere ompyaö pötë kangut neenemot nimpnaat.

Anuturing lup kopëtemer sak öpenaata ngönte

11 Kristook tenim omën eimaut, utpetere ompyaö pötë kangut neenemot nimpna pöten kön wieë Aköpön kasinkasin yeë. Pötaanök ten omnaröen maan pit, “Anutuu ngön pitëm ök yenia pöt yaap,” pël wasëpenëak weë ngentieim wë. Pël yaëen

Anutu tenim wotpil wesak kön wiire omnant ë pël yaaö pöt ewat wë. Ën tenim wotpil wesak wë pöt nem kentöök arta arim könötë ewat sënëak kön yawi.

¹² Tenim pël yeniak pöt, tenimtok tenimtën wak isak yaan ar tenën kön wiin ompyaö sëpënëak neniaan. Won, arök tenimëen kön wiin isën wak isak anëak pël yeë. Pël ëen omën narö lupmeri omnantön kön nawiin koröpöökë omnant wak yawis piporöak tenën utpet wesak yaan arök kangiir maan pit ngön won ëëpnaat.

¹³ Pit tenën, “Kön irikor yaauro,” pël ya. Pitëm ngön pöt, tenën, “Köntak Anutuu yaat pëen kaö yamëngk,” pël wesak, “Kön irikor yaauro,” pël ya. Ën ar pöt, tenën, “Kön ompyautaring wë,” pël kön yawi wes. Yaap, ar kön tektek nimpunëak kön ompyautaring wë.

¹⁴ Kristo pim tenimëen lup sant yaalni pötak elniin Anutüre arimëen yak ya ompyaö pöt yamëngk. Pöt epël. Ten kön kosang wiin Kristo kopëtapök tiar pouröa kangiir wel wia pötak tiar pourö wel wiaut.

¹⁵ Pim wel wia pöt, omën wëwëetaring wë eporö tiar yal menak tiarimtën kön wiipenëak won, omën tiarimëen yak wel wiak wal ëaup piin kön wiipenëak pël ëa.

¹⁶ Pötaanök peene pöt, yang omnaröak muntaröa koröpöt itenak kom yaalmë pöl tenimtok kaalak pël naalmëengan. Yaap, ngaanëer ten pitëm kom yaalmë pöl Kristoon elmëak piin kön wiin omën pasip pël weseimaut. Ën peene pöt, pël naalmëen tenim Aköp pël yewas.

¹⁷ Yaap, Kristook kaamök elniin ten itaangkën pi omën wonöpök tenim Aköp pël yewas. Pötaanök omën namp Kristook yal menak wëen pöt Anutuuk ngolöp panë yemowas. Pël ëen omën utpetat ngaan pim naë wiakaima pöt won yesën ngolöpöt jaarö.

¹⁸ Omën pipot, Anutu pimtok yaalni. Puuk Kristo pim tiarimëen këra yetaprak wel wia pötaan pim kööre tok tiarën elnieima pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer saut. Pël ëen Anutu pi ten omën muntaröenta pim kööre tok pitën yaalmë pöt won mowasëpna kanöön ök manëak niulëaut.

¹⁹ Pipët Anutuuk Kristoë këra yetaprak wel wia pötak tiar omnaröa pimëen kööre tok elmëeima pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer sak wë. Anutu pi tiarim utpetatë kangut nimpnaaten kön nawiin tiarim kööre tok elmëeima pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer sëpëna ngön pöt anëak niulëaut.

²⁰ Pim pël elniautaan ten Kristoë ngönte yaauroak niaim pötak Anutuukta yenia. Ten Kristoë urtak wë Anutuu naë rë olaan arim piin kööre tok yaalmë pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer sak önëak ke urak yeniak.

²¹ Kristo omën utpetat naën pöp Anutuuk tiarim utpetat pim rangk mowiin wel wia pöt tiar piik yal menak wëen Anutuuk tiarën, “Omën wotpilörö,” pël niapënëak ëa.

6

Ngön yaaö omnarö pit këemre këlangönring wakaima

¹ Ten Timoti Anuturing ya ngawi yaauwaarök kosang wesak epël yeniak. Anutuu komre kolap ningkën wa pöt mos ëëpan.

² Pöt Anutuuk epël ëa pötaanök. “Akun nem ar kaamök elniimëak äautak ar neen kimang neaan kat wiaut.

Pël ëak ar utpetetakaan niömëak yaö ëa pöt kaamök elniaut.” Kat wieë. Peene eptak Anutu ar kaamök elniipënëak yaë. Peene taptak utpetetakaan niöpënëak yaë.

³ Omnaröak tenim ya yamëngkauten utpet wesak apanëak pitëm ya utpet ëëpnaat naalmëen yeë.

⁴⁻⁵ Won, ten Anutuu ya omnarö pöt tenim omnant yaautök tekeri yewas. Ten epël yeë. Këlangönë öngpök wëere këere ngaë rangk wë, utpet elniire tang nimö, wii kaatak niulëere wa top ëak nga elni, ya kaö mëmpööre ka naökön ëere kaömp won wë pipot pout yeem kosang wë.

⁶ Ten ket won, ewatring wë, omnaröak utpet yaalniin kangiir naalmëen, sant mowesak Ngëëngk Pulööring wë, lup sant yaauro.

⁷ Ngönën këet ök yeem Anutuu wëere kosang yeö. Puuk elniin wotpil wëen pötak ngaë omnant ingëpre tangre ngilö yeö pöl

Setenring nga elöore pim nga yaalni pöt il wari pël yaaurö.

⁸ Omën naröak tenën wak isak yaan naröak wak irëak ya. Naröak tenën utpet wesak yaan naröak ompyaö wesak ya. Naröak tenën, “Kaar yaaurö,” pël yeniaan ten kaar naën yaaurö.

⁹ Pitök irmanörö pël yeniaan yapinring wëaurö. Tenën, “Wel wiipënëak yaë,” pël yeniaan yal menak öp wëaurö. Utpet yaniwasën kö nasën yaaurö.

¹⁰ Ya ngës kaö yaalniin pas ya ompyaöring wëaurö. Omnant wonöröak ompyaö yaalmëaurö. Omnantön ëël yaauröak omnant pout wieëaurö. Tenim pël yaaö pötak ten Anutuu ya omën këerö pöt tekeri yewas.

¹¹ O Korin omnarö, ten omnant ngep naalniin pout war wesak ök yeniak. Ten arën lup sant kaö panë yaalni.

¹² Ten arën lup sant kot naalniin. Arökëer tenën lup sant kot yaalni.

¹³ Pepapë ruuröen ngön ök yema pöl ne epël niamaan kat wieë. Tenim lup sant kaö panë yaalni pöl arta kangiiir tenën elnieë.

Tiar Anutuu ngëengk tupöt

¹⁴ Ar ngönën kat wiaurö ngönën kat nawiinöröen arim keerö pël wesak pitring yal ëak lup kopëtemer sak öngan. Omën wotpil yaaurö pit tol ëak utpet yaauröaring lup kopëtemer sak öpën? Ma ëwaatak wëaurö tol ëak koutak wëauröaring lup kopëtemer sak öpën? Pangk pël naëpan.

¹⁵ Kristoore Seten piarip tol ëak namp-nampön ngöntre kar ëëpën? Won. Ën ngönën kat wiauröere kat nawiinörö pitta tol ëak kopëtal sëpën? Pangk pël naëpan.

¹⁶ Ma Anutuu ngëengk tupëtere polarö tol ëak erën ëëpën? Pangk pël naëpan. Kat wieë. Anutu wëwëapë tup pöt tiar. Pöta ngönte Anutuuk epël ëa.

“Ne pitring yal ëak pitëm tekrak ömaat. Ne pitëm Anutu pël sak wëen pit nem omnarö pël sak öpnaat.”

¹⁷ Pötaanök Aköpök epël ya.

“Ar utpet yaauröa yaë pipot ëëngan.

Pëlëer weë.

Kewil yaaut kasëng meneë.

Pël ëën nemtok ar niömaan.

¹⁸ Pël ëak pep elniak wëen

nem koröngre ru sak önëët.

Aköp weëre kosang pout pangk ëaupök pël ya.”

Anutuuk pël ya pötaanök ngönën kat nawiinöröaring yal menak öngan.

7

¹ Kar panëerö, Anutu pi ngön ompyaö pipötön kup niwia. Pötaanök omën utpet yaaut tiarim koröpre lup utpet yewesa pöt wa moolaan kölam tëëp. Pël ëën Anutuun kasinkasin yeem kölam pëen öpa.

Korin omnarö lup kaip tiin Pool ërëpërëp ëa

² Arim lupöt ten keimön elniingan. Tenök arim naëaan namp korar naalniin ëaut, ma utpet naniwasën ëaut, ma nampön morök elniak pim omën nent naön ëaut.

³ Ne ngön pipët ar utpet yeë pöt war wasumëak neniaan. Nem ngaan niak pöl tenim lupöt arimëen kosang wia. Wel wiipenaat ma öp öpena pout arring pël ëëpenëak kent yaë.

⁴ Ne arën kön kosang panë wiin nem ngönte ngaarëk önëët pël wesak arën kön wiak wa ping yewas. Ten këlangön nentere nent kat yawiem arën kön wiak lup kosang sak wë ërëpërëp kaö panë yeë.

⁵ Ten Masetonia yang eprek wais oröak kë nasën këlangön nentere nent kat wiaut. Pöt ngönën kat nawiinöröak nga yaalniin kat wiaurö utpet sëpanëak kas kön wiaut.

⁶ Pël yaëen Anutu pi omnarö këlangönring wëen wiap yewesaupök ten wiap niwasëpënëak Taitas wes mëen kaalak waisa.

⁷ Pim waisa pötaan pëen won, arim pim wiap mowesan pöta ngönte tenën ök niaan kat wiak wiap saut. Pël ëak arim nem këlangön kat yawiautaan yaköm ëën neen itaampunëak kent ëën nemëen yak arim yaat ke urak yamëngkan pöt ök niaan ya kë kaö parë saut.

⁸ Nem pep ngaan retëng ë ninan pöwerök arim lupöt utpet niwesaut. Pöten ne kön wiin utpet naën yaë. Pep pöwer retëng ë ningkën arim lupöt utpet san akun pötak yaap lup utpetaring ëaut. Peene kön wiin ya këlangön kön wian pöt akun mëntte pötaan ne kön wiin ya utpet naën yaë.

⁹ Won, peene pöt ne kön ompyaö yawi. Pöt ar ya këlangön kön wian pötaan won, ya këlangön pötak lup kaip yatiaut yokoir pötaan ya kë yes. Anutu pimtë könöökë wiaul ya këlangön kön wieimauröak tenim ngönötök ar utpet naniwasën äaö pötaan ya kë yes.

¹⁰ Pöt epël. Anutu pimtë könöökë wiaul tiarim ya këlangön kön yawia pötak elniin lup kaip yatiaut koirën Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat. Ya këlangön kön yawia ke pil pöten tiarök kön wiin ompyaö yaë. Ën yang omnaröa yaaul yaëën ya këlangön kön yawiem lup kaip natiin äautak ya sangën eim öpnaat. Tiar yang omnaröa yaaul yaëën pöt pitëm ya këlangön kön yawia ke piptak kö sëpena kanöököl niulëën öpenaat.

¹¹ Pël ëëpenaatak arim ya këlangön kön wiaö pöt, yang omnaröa ya këlangön kön wiautak lup kaip natiin yaaö pöl ar pël naën äaut. Won, Anutuu kent kön yawiaul ar ya këlangön kön wiin pöta këet arim naë oröak wia. Pöta këet epël. Nem ngaan utpet arim tekarak wia pötaan pep retëng äautak ar teëntom wak weë ngentiak utpet yaaö pipët wotpil wesaut. Ar kaalak neering lup kopëtëmer sëpenëak kent kön wiin kosang wesak omën utpet pipët äaö pöp kangut elmëaut. Ar omën pipot pël yaëën pötök utpet pöta songönte arim tekarak won wia pöt tekeri wesaut.

¹² Pötaanök nem pepewer ngaan retëng ë ninaö pöt omën utpet äa pöpëën won, ma pim utpet elmëa pöpëën won, pep pöwer Anutuu ëöetak arim lupöt nemëën kosang wia pöten ar këëkë kön wiinëak retëng ë ninaut.

¹³ Arim lup kaip tian pötak tenim lupöt wiap niwesaut.

Tenim lupöt wiap niwesän pöt pëën won, Taitas pim lupmer wiap mowasën ërëpsawi äautaan ten kön wiin ompyaö äaut.

¹⁴ Ne ngaan Taitas arim naë newaisën wëën arën ping wesak maan pi arim naë wais ityaangkën ne ëö nasën äaut. Tenim arën ök niaut pout yaapöt tapël arën ping wesak mëëan pötenta pi arën itenak yaap wesa.

¹⁵ Taitas arim naë waisën ar ngëëngk elmëak sant mowesak pim ngönte ngaarëk

wan pöten kön wieë arimëën lup sant elnieim wë.

¹⁶ Ne arën kön kosang wiin nem ngönte ngaarëk önëet pël weseë ërëpërëp yeë.

8

Masetonia ingre mor sauröak Yutia omnaröaan kësangën elmëa

¹ Karurö, Masetonia yang eprek ingre mor sauröa naë Anutu pim komre kolap elmëën omën nant oröa pöten ten ar ëwat sëneak kön yawi.

² Pit këere ngaë rangk wë ngöntök wakaimauröak pas ërëpsawi kësang ëak Yutia yangerak ingre mor saurö kaamök elmëak monere omnant mampënëak wa rongan äa.

³ Yaap, ne pitëm äauten itenak war wesak ök yeniak. Pitëm mampënëak äa pöt menak kaalak pitëm könöök muntat mena.

⁴ Pit ke urak ten kuure mak maan pit kaamök ëak Anutuu omën Yutia yangerak wëaurö mampënëak kosang wesak niaa.

⁵ Pitëm pël äa pöt tenim monat pëën mampënëak kön wian pöt naën. Pit Anutuu kön wiaul wet rëak Aköpön pëel elmëak tenënta tapël elnia. Pël äak monat menaut.

⁶ Pit pël äa pötaanök ne Taitas wet rëak monat mampëna ya pöt arim naë ngës rëa pöp piin ya ompyaö yewesa ya pöt yal menak pet irëpënëak kosang wesak yemak.

⁷ Arim omnant yaaö pout ompyaö pan yeë. Kristoon kön wi kosang yewesaöre ngönën ök yaaöre ngönënta songönte ëwat wëaöre ngönën yaat kaö yamëngkaöre lup sant yaalniaö pipot pout ompyaö pan yeë. Pötaanök tapël mon mampunë ya ompyaö pipteta kengkën sak mëneë.

⁸ Ne mon mampunë ngön pipët kosang wesak neniaan. Ar Masetonia omën ingre mor sauröa äauta ök arim lup sant yaaut yaap pöt tekeri sëpnaan kosang wesak kaamök ëëpënëak äauten ök yeniak.

⁹ Ar tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap elnia pöten kön wia. Pi omnant poutë pepapök pöt kasëng menak arimëën omën ngöntök yaauröa ök sak wakaima. Pöt ar Anutuu naëaan omën ompyautë pep sëneak Kristook kësangën elnia. Pötaanök arta monat kësangën tapël ëëë.

¹⁰ Arim mon mampunë pöt nem könöök epël niamaan kat wieë. Ne kön wiin arim krismaki iriitak ngës rëak mon wa rongan ëaö pöt pet irënë pöt ompyaö ëënëët. Pöt ar wet rëak mampunëak kön wieë ngës rëaurö.

¹¹ Pötaanök peene mon pöt men pet ireë. Arim wet rëak mampunëak kön wiak kosang wesang pöl neenem wieëaul men pet ireë.

¹² Pöt epël. Arim kentöök kësangën ëak monat mampunë pöt Anutuuk arim naë won pöten kön nawiin, wia pötenökëer kön wiin pangk ëëpnaat.

¹³ Ne ar pit kaamök elmëak mon kaö mangkën ompyaö sak wëen ar ngöntök panë önëëten neniaan, pourö kopëtal önëak yeniak.

¹⁴ Akun eptak arim naë omnant ulöl wia pötaan omën ngöntök wëaurö kaamök ëen pangk ëëpnaat. Ënëmak ar ngöntök wëen ulöl wieëauröak kanggiir kaamök elniipnaat. Pël yeem ompyaö önëët.

¹⁵ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën kaömp kësang waurö pit nak won wesa.

Ën kotkot waurö pit nak këen naën ëa.”

Pötaanök nem könöök ar pourö kopëtal önëen monat pit mampunëak kön yawi.

Taitasre karaar Korin kakë sëpënëak mëëa

¹⁶ Anutu pi Taitasën elmëen nem yeë pöl ar kaamök elniipënëak kent kaö pan yaë pötaan Anutuun yoöre ërëp yemak.

¹⁷ Pi tenim kimang mëëaut kat wia pötaan pëen won. Pimtë kentöök kaamök elniipënëak kent kaö pan ëen arim naë kaalak waisëpnaan yaë.

¹⁸ Akun pötak tenim kar nampta wes mëen Taitasring waisëpnaat. Omën pöp ingre mor sauröak pim ngön ompyaut ök yaauten kön wiin ompyaö yaë.

¹⁹ Pöt pëen won, epteta. Ingre moröröak ten kësangën monat yewaö ya ompyaö pöt kaamök elniipnaaten pi il ulmëa. Aköpë yapinte ngaarëk isën omnaröak tenën itenak, “Pit tiar kaamök elniipënëak kent yaë,” pël apënëak ten ya pöt yamëngk.

²⁰ Pël yaëen omnaröak tenën, “Poolre piiring wëaurö monat ngarangk naën ëa,”

pël apanëak kësangën mon yewa pöt ten ngarangk ëë wa top yeë.

²¹ Tenim omnant yeë epot Aköpök pëen itaangkën ompyaö ëëpënëak won. Omnaröakta itaangkën ompyaö sëpënëak kön yawi.

²² Tenim kar munt nampta piaripring wes mëen yewais. Omën pipop akun nantë ök elmëak itaangkën pi kosang ngentiak ya yamëngkaup. Peene pöt pi arim ompyaö yaauten kat wiak ya mëmpënëak kent kaö pan ëak yewais.

²³ Taitas pipop nem karip neering arim naë ya yamëngkaup. Ën omën munt piiring yewais pipaar, ingre moröröak wes mëen yewais. Piarip ingre mor sauröa öngpök ya yamëngkem Kristoë yapinte wak isak yaauwaar.

²⁴ Pötaanök pit arim naë waisën pöt lup sant elmëëë. Pël ëen ingre mor saurö pöten kat wiak tenim arën ping wesak yak pöten yaap wasëpnaan.

9

Kësangën monat kopëta wesauta ngönte

¹ Yaap, arim Anutuu omën Yutia yangerak wëauröaan kaamök ëak monat mampunë pöt yok kopëta wes pet iran ne pël yewas. Pötaanök ne pöta ngönte wali wesak retëng ë naningkan.

² Arim mon mampunëak ngës rëan pöt ne ëwat wë Masetonia yangerak wëauröen arën ping wesak epël ök mëëaut. “Tiarim kar Korin kak Krik yangerak wëaurö krismaki iriitak mon wa rongan ëëpënëak kopëta wesaut.” Pël maan arim mon mampunëak kosang wesang pöten kat wiak pitëm naëaan narö tapël ëëpënëak weë ngentiak wia. Pötaanök ar monat mampunëëtaan wali wesak retëng ë naningkan.

³ Peene pöt, tenim arim mon yawi pötaan ping wesak mëëaut mos ëëpanëak kar wes mëëmëak ök yeniak eporö wes mëen monat men pet irënëen kaamök elniipnaat. Nem könöök arën ping wesak mëëa pöl pitring kopëta wasënëët.

⁴ Pël naën ëen Masetonia omën narö neering wais itaangkën ar kopëta newasën ëen pöt tenim arën kön kosang wia pötaan ëö yesën arta ëö sënëët.

⁵ Pël eënganëak kar eporö wet rëak wes meën arim naë wais kësangën monat wa top eëneak neak pöt arring kopëta wasëpnaan kék mamëak kön wiaut. Pël eën ten enëm wais itenak tenim kékre töotak won, arim kentöök kësangën monat wa top ean pël wasënaat.

⁶ Epël kön wieë. Omën namp öpöt kopët nent ngëntëpna pöp këetta tapël kopët nent oröön wa nempnaap. En namp öpöt selap ngëntëpna pöp këetta selap tapël oröön wa nempnaap. Pöta ök omën kësangën eak omnant kësang yemangk pöröakëer tapël omnant kësang öpnaarö.

⁷ Arim kësangën monat wa yemangk pöt arimtok neenem kent kön wiaul meneë. Omnaröa kék yaautaan kön selapring mangkanok. Pöt Anutu pi omën lup kengkëring yemangk pöp lup sant yaalmë.

⁸ Anutu weëre kosangringëpök moup wes nimpnaat. Arim wëwëeta kaamököt ningkën pangk eën kaalak muntat rangk nimpnaat. Pël eën kët ël epotë ar ulöpre moupring wë omën muntarö kaamök kësang elmëenëet.

⁹ Kaamök eëpenaata ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën kësangën yaaup ngöntök yaaurö omnant kësang yemangk.

Pël eën pim ompyaö yaauten omnarö kön nganngan ëeim öpnaat.”

Pël wia pötaanök arta ök tapël eëe.

¹⁰ Anutuuk öpöt omën yangëntaup mangkën pi ngëntën Anutu tapöpök ulöl wes mangkën wa yen. Pöta ök puuk arim wëwëeta kaamököt ningkën öpöt yangënt pöl omën muntarö yemangkën ulöl wasën këet oröak kaö yes pöl arim ompyaö yaaut kaö sëpnaat.

¹¹ Anutuuk ar kësangën eëneak omën ompyaö ke nentere nent ningkën ulöpre moupring önëet. Pël eën ten arim kësangën monat wak së mangkën pit pötaan Anutuun yoöre ërëp mapnaat.

¹² Pöt Anutuu omnarö kaamök elmëak omnant mampunëet koröpöökë kaamököt pëen naalmëengan. Pötak elmëen ërëpre sawi eak Anutuun yaya mapnaat.

¹³ Ar Kristoë ngön ompyaut ök yaauröak pim ngön pöt ngaarëk wak kësangën eak Yutia omnaröere omën muntarö omnant

mampunë pöt arim kësangën monat mampunë pötak tekeri wasën omën selap itenak Anutuun yaya mapnaat.

¹⁴ Pël eak Anutu pi komre kolap kësang pan elniin arim naë wia pötaan pitëm könöt arim ngësël wes mëak Anutuun kimang mapnaat.

¹⁵ Anutu pi kësangën kaö pan elniak Kristo tiarim naë wes meën irëa pöten pangk tekeri wesak naëngan. Pötaanök om yaan sak piin yoöre ërëp mepa.

10

Poolök omnaröa ngön yaaö omnaröen utpet wesak äauta kangür mëea

¹ Pool ne Kristoë pimtën wak irëak wiap elmëa pöl ke urak niamaan. Ar korar wesak neen epël yak. “Pool pi tiarim naë wë wiap ngön ya. En kamaarek wë pöt kosang ngön yaaup,” pël yak. Pël yaketak ne tapöpök ke urak epël niamaan kat wieë.

² Yaap, omën tenën, “Pit yang omnaröa yaë pöl yaaurö,” pël yenia piporöen pangk ngön kosang menaat. Pötaanök nem arim naë waisumaatak tapël ngön kosang niamaat elnëengan.

³ Ten yang omnaröa yaë pöl naën yaaurö. Won, ten yangerak wëauröak omën Anutuun kööre tok yaalmëauröen nga elmëenëak yang omnaröa nga yaë pöl naën yaaurö.

⁴ Ngaë omnant wak wë epot yangaakaan wonöt. Anutuu weëre kosangringöt pangk Setenë ngaë emö tööl moolëak utpet yemowesaurö.

⁵ Pël yeem ten omnaröa ngönëntaan kaar yaaö pöta songönte tekeri wesak utpet wes yemoolak. Pël eak pitëm ewatöt wak yawisa pötak Anutuun ewat sëpenaata kanö il yemowaria pöta songönte tekeri wesak wa yemoolëaurö. Pël eak omnaröa kön yawi pöt pout Kristoë ngönte enëm eëpënëak kan pet yaalmë.

⁶ Ar Kristoë ngönte ngaarëk wak kengkën sa pet irënë pötak arim tekrak narö wa yoolaan pöt këlangön mampunaat.

⁷ Ar omnant yoolök wia pöten këekë iteneë. Omën namp pimtën kön kosang wiin, “Ne Kristo pimop,” pël wasëpna pöp

pi Kristo pimop tapël tenta Kristoëerö pël wasëp.

⁸ Aköpök ten weëre kosang ninak ya mëmpunëak niulëa. Pöt ar utpet niwasënëak won, lup kosang niwasënëak pël ëa. Nemtok tenim ya yamëngk epëten ping wesak yaketak nem yak epëten pangk ëö naëngan.

⁹ Ar nem pep epotön, “Ten kas niwesak ököök yaë,” pël wasënëeten kaaö.

¹⁰ Pöt ar naröak neen epël yak. “Pool pi pepatë pöt weëre kosangring kas ngönöt yaëetak tiarim naë wais pöt ngön pasut reireë ngönring ya.”

¹¹ Omën ngön pöt ya piporö epël kön wiip. Ten kamaarek wë pepatë retëng ë yaningk pipot arim naë wais keët mëmpunaat.

¹² Arim naëaan narö pitëmtën wak isak aim wë piporöa ök ten pël naëngan. Omën piporö naröen kön wiin iraan pitëmtën wak isak aimeë ngön köntaköt sangk keleimeë ëwat won wëaurö.

¹³ Ten pöt, Anutuuk ya naningkënten ping wesak naëngan. Pim ya mëmpunëak yaö niaa pöten pëen ping wesak anaat. Pim ya mëmpunëak yaö niaa pöl mëmpö wais arim naë yaarö.

¹⁴ Tenim arim naë wais ya yamëngk pöt Anutuu sowi wia pöt ilap nariin yeë. Won, Anutuuk yaö niaan ten wet rëak arim naë wais Kristoë ngön ompyaut ök niaa pötaan tenën ping wesak yak.

¹⁵ Ten omën naröa ya yamëngkaurek së wë ngön mööngk rëak yeem tenimtën ping wesak naën yaaurö. Won, kön wi kosang yewesaut arim naë oröak ulöl sëen Anutuu yaö niaa pöl tenim yaat arim naë wia pöteta kaö sëpënëak kön kosang wiak wë.

¹⁶ Pël ëen arim naë tenim ya mënaut ulöl yesën ten ar il niwesak yang munt omën naröa ngönën yaat namëngkënkrek së ya yamëngkem omën muntaröa yamëngkaurek pitëm ya mëna pöten ieping ngön naën ëënaat.

¹⁷ Pël ëak ngönëntak ngön epël wia pöt ëënaat. “Namp ërëpsawi ngön apënëak pöt Aköpë elmëa pöt ap.”

¹⁸ Pöt epël. Omën pimtën wak isak ya pöp won, omën Aköpök piin wak isak yema pöpönökëer tiar kön wiin ompyaup pël ëëpnaat. Pötaanök ten ngön yaaö omnarö

tenimtën köntak wak isak naëngan. Won pan.

11

Poolök ngön yaaö omën kaaröröa songönte war wesak mëëa

¹ Ne ngak köpël ngön niaan kat wiinëeten kent yaë. Pötaanök niamaan pas kat wieë.

² Arim nem ngönte kat wiinë pöta songönte epël. Anutuu arimëen kön kësang wieë pimëen niwasëpënëak yaë pöl neenta arimëen tapël yaë. Pepapök pim koont ulwas ompyaup omp nampön yaö yaalmë pöl nook ar Kristoën yaö wes niulëaut.

³ Pël ëautak Setenë kamalöpë lupmeri ilëak tiarim ëap Ewa morök elmëa pöl ngönën omën kaaröröak arim könöt utpet niwasën ar wotpil wesak Kristoë ënëm nasën ëënganëak ya ngës yaë.

⁴ Nem ya ngës kön yawi pöt epël. Omën naröak arim naë wais tenim Yesuu ngönte ök niaa pöl niaan, pim ngönte wak irikor ëak ök niaan ar kat wiin ompyaö ëa. Ar Anutuu Pulö wauröak peene pitök niaan ar ngönën maimet wak pöta iri wë. Ar ngön ompyaut kat wiauröak peene pitök maimet ök niaan kat wiin ompyaö yaë.

⁵ Omën porö arim naë wais, “Ten Anutuu ngön yaaö omën kaö panëerö,” pël yenia. Pël ëak neen wak irëak yaatak nook pit il yemowas.

⁶ Yaap, ne pitëm ök ompyaö wesak ngön naën yaaup. Pël yaaupök ne ngönënta songönte këëkë panë ëwat wë. Ne arring wë pöta songön nentere nent ök yeniem nem ëwat pöt tekeri yewasën ar iteneimaurö.

⁷ Nem arën Anutuu ngön ompyaut ök niautak ne ar kaö sënëëk yak nemtën wak irëak wë ya mënaut. Pël ëëë ar kaamök elnëak omnant nampunëak kimang neniaan. Nem omnantön kimang neniaan ëan pöten ar neen kön wiin omën pasipök utpet niwesa pël yewas koröp. Won.

⁸ Ne arim naë ngönën ya yamëngkën ingre mor sa ka nantëeröak kaamök elnëa. Ne pitëm naë ya namëngkën wëen pas monere omnant nënaut.

⁹ Ne arim naë wë ngöntök ëen kaamök elnëënëak kimang neniaan ëaut. Won, kar narö Masetonia yangerakaan waisa poröak kaamök elnëen pangk ëaut. Ne

ngaan ar könöm ningkönëak arën kaamök elnëenëak kimang neniaanëp peeneeta tapël eëmaap.

¹⁰ Kristo pim ngön kēet nem lupmeri wia pōtaan ne yaap panë yeniak. Nem arën omnant nampunëak kimang neniaan yeë pōten ping wesak yaan Krik yangerakaan omën nampök il newariin eëpnaat.

¹¹ Ne tol eën pël yeniak? Arën lup sant naalniin yeemak yeniak ma? Won, Anutu ewat wēen ne arën lup sant yaalni.

¹² Ēn omën pitëmtën, “Ten Anutuu ngön yaaö omnarö,” pël kaar yenia piporö pitëmtën ping wesak, “Pool pim Anutuu ngön yaauröa yaat yamëngk tapël tenta yeë,” pël yenia. Pël yeniaatak nem arim naë ya mēnan pōtak arim naëaan monere omnant naön èautak pit pël yeem arim naëaan kangut yeö. Pōtaanök pit kaalak pitëmtën ping wesak, “Poolë Anutuu ngön yaauröa ya yamëngk tapët tenta yeë,” pël apanëak ne arim naë ya yamëngken arim naëaan monere omnant naön èan pöl eëmaap.

¹³ Omën pörö pit Anutuu ngön yaaö omën kaarörö. Pit kaar aö morök yaëen omnarö pitën kön wiin Kristoë ngön yaaö omnarö pël yewastak pit wonörö.

¹⁴ Pitëm morök yaalni pōten yaan sak eëngan. Seten pi ensel ewaaringöröa ök sak morök yaaup.

¹⁵ Pōtaanök pim inëen yaauröeta Anutuu inëen wotpilöröa ök sak yaëen yaan sengan. Pit ènëmak pitëm utpet yaauta kangut öpnaarö.

Pool pi ngön yaaö omnaröa yaat yamëngkem këlangön ke nentere nent kat wieima

¹⁶ Wet rëak niak pöt kaalak amaas. Ne ngak köpël ngön yeniaan ar neen kön wiin, “Köpëlëp,” pël wasngan. Pël eëneëtak, “Köpëlëp,” pël newasënë pöt yok pangk pël wasënëet. Pël yeem omën kaar piporö pitëmtën ping wesak yaan arim kat yawi pöl neenta nem yaaten kot nent ping wesak amaan kat wieë.

¹⁷ Nem niama epët Aköpë këm ngöntak won. Ne köpël ngön niak nem ya yamëngkauten ngak ping wesak niamaan.

¹⁸ Omën narö selap pitëm yangerak omnant yaautön kön wieë pitëmtën wak isak yaaurö. Pōtaanök ne tapël amaan.

¹⁹ Elei, arën kön wiin ewatörö pël yewe-sautak omën pörö arim naë wais köpël ngönöt ök niaan kat yawi.

²⁰ Pitëm inëen niwasöore morök elniak arim omnant wa ep eëre pitëmtën wak isëpënëak arën wak irëak niaöre è kosaöök nimö pël yaëen ar kön wiin ompyaö yaë.

²¹ Ar tenën korar wesak, “Poolre piring wëaurö weëre kosang wonörö yak omën munt eporöa weëre kosangring ya yamëngk epël naën èaut,” pël wesak yak. Ngön pipët yaap yak. Pitëm weëre kosangring ngönën ya utpet yamëngk pöl ten naën èaut. Pël èautak ar korar wesak tenën kön wiin, “Weëre kosangring wonörö,” pël wesak yaan ne öö yaë.

Pël yeëetak omën namp kosang wesak pimtën wak isak yaan pöt neenta tapël amaap. Nem yeniak pipët köpëlöröa ngön ya pöl yeniak.

²² Ngön yaaö omën kaar pöröak pitëmtën, “Ten Yuta omnarö,” pël ya. Pël yaatak neenta tapöp. Pit Israel omnarö pël ya. Neenta tapöp. Pit Apramë earö pël ya. Neenta tapöp.

²³ Pit Kristoë ya omnarö pël ya. Neenta tapöp, nook pit il yemowas. Elei, ne peene kaalak köpëlöröa ngön ya pöl ngön köntak yeniak. Ne pit il mowesak ya kaö panë yamëngkaup. Nook pit il yemowasën akun selap wii kaatak neulëimaut. Pit il yemowasën akun selap tang nemöimaut. Ne Pit il yemowasën akun selap wel wi ap èimaut.

²⁴ Akun mornas pötë Yuta omën kaöaröak maan wii uamngesring nemöimën 39 èaut.

²⁵ Akun nentepar nent èak Rom ngarangköröak maan kourmentring nemöaut. Nentak Yuta omën naröak kël nemöaut. Akun nentepar nent èak i kaö wangaöök wēen wangaö utpet èak kaöök ilaan ne i kaöök ilèaut. Akun pötë nentak i kaöök warial seim wēen röök nent kët nent èak won saut.

²⁶ Ne ngönën ya mëmpö kaare yang nantë yesaup. Pël yaëen i nga yaurem newak saap èaut. Nantë yesën nemot kain eëpënëak èaut. Yuta omën nem karuröere

omën muntaröak nempënëak äaut. Ka kaöatëere yang omën wonötë utpet ëëmëak äaut. I kaöök kö saap äaut. Ngönën omën kaaröröak nempënëak äaut.

²⁷ Ne këlangön ya ke nentere nent yamëngkaup. Akun nantë rö kan ka naökön yaaup. Iire kaömp won ëën këen wëaup. Weë ngentiak ya mëmpëak kaömp ngës olëak wëaup. Èp yeweem ulpëen won ëën ap yewesaup.

²⁸ Pöt pëen won. Kët ël epotë ne ka poutë ingre mor sauröaan ya ngës kön wieim wëaup pötakta ngön yaaö omën kaarörö il yemowas.

²⁹ Ingre mor sa namp lup wiap yaëen pöt ne ya këlangön kön yawi. Èn nampök nampön këk maan saun yokoirën pöt ya utpet kön yawi.

³⁰ Ne nemtën wak isak amëak pöt omën wiapre kor nem pet yaalni pöten wak isak amaap.

³¹ Anutu, Aköp Yesu pim Pepap, tiarim akun poutë yaya maim öpenaap, pi ëwat wëen ne kaar naën, yaap yeniak.

³² Omën nem naë oröa eptak nem wiapre kor yaaut pet yaalni. Pötaanök ök niamaan kat wieë. Ne Tamaskas kak wëen yang omp ak Aretas pim yang ngarangkëp ne wali neöpënëak kaöökë ëm kanötë nga wieima.

³³ Pël ëën nem karuröak ne kolöm ëp këreëpök waulak wii tëak ëm kan kotuuk wilëngkëel wes nemëen yangerak ngentiak oröak kas saut. Omën nem wiapre kor yaaut pet yaalni ke piptenökëer wak isak yeniak.

12

Aköpök Poolön wangeretak omnant pet elmëa

¹ Nemtën ping wesak aan pangk naën yaëetak köntak ping wesak niamaan. Ne wangeretak Aköpök omnant pet elnëen ityaangkën ngön ëlëëpët ök neeauta ngönte ök niamaan.

² Ne Kristoë omën nampön ëwat wë. Omën pöp pi ngaan Anutuuk koirak së kutömweri omnant pet elmëen itenak wëen krismaki 14 ëak won yes. Pi yang koröpööring sa ma könöök pëen itena wes ne pöten köpël. Anutuukëer ëwat wë.

³ Anutuuk omën pöp koirak kutömweri sa pöt pëen ne ëwat wë. Yang koröpööring sa ma könöök pëen itena wes ne pöten köpël. Anutuukëer ëwat wë.

⁴ Pi pörek wë ngön ke nentere nent yang omnaröa pangk naënganëet kat wia. Ngön pöt ök apanëak Anutuuk nga mëea.

⁵ Omën pöpönökëer ping wesak amaap, nemtën won. Nemtën ping wesak amëak pöt nem wiapre kor yeë pötenökëer amaap.

⁶ Ne nemtën ping wesak amëak pöt omën köpëlöröa ngön ya pöl naëngan, yaap amaap. Yok pangk amaatak omnaröak neen kön wiin ispanëen pël naëngan. Omën nem ya mëmpöore ngön aö pël yaëen ityaangk pipot pëen wiaap.

Këmampön öngöökë yewal pöl Pool pim koröpöök këlangön nent wiakaima

⁷ Nem omën kutömweri sa pël yeniak pöp nemënt tapöp. Pörek sëen Anutuuk omën nentere nent pet elnëen itaampöore kat wi ëan pötön wak isak kaö panë wesak anganëak Anutuuk kön wiin këlangön nent nem naë öröak wia. Pöt këmampön öngöökë yewal pöl Setenök wap elnëen këlangön kat wiak nemtën wak isak naën yaaup.

⁸ Pël ëën sëp newasëpënëak akun nentepar nent Aköpön kimang mëeaut.

⁹ Pël maan pi kangiir epël yenëa. “Won, ne ni komre kolap elniin pangk yaë. Ni wiapre kor yaëen pöt nem weëre kosangöt ningkën nim naë yoolök yesën omnaröak këekë itaampnaat.” Pël neaan pötaanök Kristoë weëre kosangöt nem naë orööpënëak nem wiapre kor yaautön ërëpsawiarang kaö wesak amaap.

¹⁰ Pötaanök wiapre kor wëen naröak utpet wesak yenëa. Pël yaëen ne ngaë rangk wëen pit utpet newasën këlangön kësang kat yawi. Omën pipot pout ne Kristoë yaat yamëngk pötaan nem naë yaaröön pötëen ya kë yes. Oröptaan ya kë yes? Ne wiapre kor wëen Kristook weëre kosangöt yenangk.

Pool pi Korin omnaröaan ya ngës ëa

¹¹ Nem yeniak pipët, köpëlöröa ngön ya pöl nemtën ping wesak nian. Ne pël amaaten kaaö yaëetak arimtok neen ping wesak naën yeë. Pël yak pötak elnëen pil nian. Ne omën pasipök omën arim naë

wais, “Ten ngön yaaö omën kaö panëerö,” pël niaan kat wiin ompyaö yaë poröak ne il nenewasën yaë.

¹² Ne aring wë lup wiapring retëng it ngolöp weëre kosangringöt, omnaröak pangk naënganëët, ngön yaaö omën yaapöröa mëmpna salöt mëneimaut. Pötak ne ngön yaaö omnamp pöt pet elnia.

¹³ Nem ka nantë ingre mor saurö kaamök elmëan pöl ar naalniin ëan ma? Won, ne tapël kaamök elniaut, kopët nentaar naën. Pöt ne ar könöm ningkanëak arën kaamök elnëak koröpöökë omnant nampunëak kimang neniaan ëaut. Nem arën monere omnant kimang neniaan ëaö ompyaö pöten utpet ëan pël yewas ma? Elei, utpet pipotön nemëen kön utpet wiingan.

¹⁴ Ne akun nentepar arim naë waisaup. Peene kaalak waisumëak ko yeë. Pël ëak wais arën omnantön kimang neniangan. Ne arim monat ömëak won, Kristo pim omën panë niwasumëak waisumaap. Tiar omnarö rungaaröak ëlre peparö kaamök naalmëen, ëlre peparöakëër rungaarö kaamök elmë yeë. Tapël nook arim pep sak wë pötaan arim naëaan omnant naöngan.

¹⁵ Nook pöt, arim lupre könöt ompyaö sëpënëak nem omnant pout këöpöt wesak nem wëwëeteta pëel elniima pöten ya kë yes. Ne arën lup sant kaö yaalniin ar kangiir kot elnëen ma?

¹⁶ Ar naröak neen epël yak. “Yaap, Pool pi ëöetak tiarën omnantön kimang yeniem könöm nangingkën ëaut. Pël ëautak pi morök yaaupök ëlëöp pël elniak wiap sësë niaan pim iri ilëaut.” Pël aö ar neen kön wiin, “Pi omnarö tiar morök elniin pim iri ilapenëak wes nimëa,” pël yewas.

¹⁷ Arim pël yewas piptaan pëel nia-maan. Nook omnarö wes mëen waisa pötak morök elniin nem iri ilëaurö ma? Won.

¹⁸ Ne Taitasën arim naë waisëpënëak këk mëak tenim kar nampring wes mëen waisaut. Akun pötak Taitasök morök elniak arimot ëlëöp wa ma? Won, tenip pouwaar kön kopëtal wiak kopëtal yaauwaar.

¹⁹ Nem kar panëerö, arök tenën, “Wotpil yaaurö,” pël wasënëak retëng ë yaningk pöt kön wieim wë ma? Won, ngön epot pout,

ten Kristook yal ëak wë Anutuu ëöetak ar kosang sënëak ök yeniak.

²⁰ Ne arim naë wais itaangkën nem kent kön yawi pöl won wëen itaangkönëak ya ngës yaë. Tapël arim kent kön wiaul naalniin nga elniingönëak ya ngës yaë. Arim naë wais itaangkën utpet ke epëlöt arim naë wiaapanëak ya ngës yaë. Ngön nga yaalaöre war yaaö, ya sangën yaaöre keimön yaaö, ökre was yaaöre ngönöt kain wak yaaö, wak isak yaaöre komkap yaaö utpet pipot arim naë wiaapan.

²¹ Arim naëaan narö öngre omp nga eimeë lup kewilring wë koröpöökë kentötë ënëm eimaut lup kaip tiak wa nemoolaan wëen nem kaalak waisumaatak itenak Anutu nemopök elnëen ëö sak arim ëöetak ing aan kön wiin irapanëak ya ngës yaë.

13

Poolök Korin omnaröen pitëm kön wi kosang yewesaut këekë ngarangk ëëpënëak mëä

¹ Ne akun nentepar arim naë waisaup. Peene kaalak waisën nentepar nent ëëpnaan yaë. Nem wais elniima pöt ngönëntak ngön nent epël wia pöta ök ëëpenaat. “Omën namp utpet ëen ngön ë pet irënëak pöt omën naar ma naar namp itena poröak ök aan yok pangk pet irëpnaat.”

² Ne ngaan arim naë waisën akun nentepar ëa pötak omën saunaringöröere ar muntarö pouröen pepanöm niak pöl peene kamaarek wë tapël yeniak. Nem waisumaatak mait naalniin ëëmaat.

³ Ar, “Kristook kaamök elniaan pim ngönte ök yaan,” pöta këët itaampunëak kent yeëerek nem waisumaatak mait naalniin nga yeniaan itaampunëët. Kristook omën nent elniipënëak pöt wiap naalniipan, weëre kosangring elniipnaat.

⁴ Yaap, ngaan wiap yaëen këra yetaparak möaup. Peene pöt Anutuu weëre kosangööring wal ëak wë. Tapël ten ngön yaaö omnarö Kristook yal ëëë weëre kosang won yeë. Ën arën elniina pöt piiring wë Anutuu weëre kosangtaring wë pöta songönte tekeri wasënaat.

⁵ Ar kön wi kosang yewesautaring wë ma won pöten itaampunëen arim lupöt morök elmëak songönte tekeri wasën. Yaap, arim

lupötön ök elmë pat ëën. Ne kön wiin Yesu Kristo arim lupötë wë pël yewas. Pël yewasetak arim lupöt ök ëënë akun pötak ar ök ëën kön wi kosang yewesaut won wiaan pöt pi arim lupötë won pël ëëpnaat.

⁶ Pël ëëpnaatak nem kön kosangtak arimtok tenim lupöt morök elniak Yesu Kristo wë pöten ewat sënëët.

⁷ Ten ar utpet ëënganëak Anutuun kimang maim wë. Pöt omnarö ten ar kaamök elniin ompyaö yeë pöt itenak tenën, “Poolre piiring wëaurö ngönën ya këët yamëngk,” pël apënëak won, ar ompyaö ëënë pötenökëër kimang maim wë. Ar ompyaö yaëën pöt tolëël wotpil niwasën? Pël naëngan. Pël ëëna kanö won ëën ngön yaaö omnaröa weëre kosangöt tenim naë wia pöt tekeri nasën ëëpna pötaan omën narö tenën, “Poolre piiring wëaurö pit ngönën ya këët namëngkën yaë,” pël apnaat. Pël apnaatak ne omnaröak tenën ping wesak apënëak kent kön nawiin. Om ar ompyaö ëënë pötenökëër kent yaë.

⁸ Pöt tolëël? Tenim ök epëlöröak ngön këët il nemowariingan, om kaö sëpnaan kaamök ëënaat. Pötaanök ar ngön këët ngaarëk wak wotpil wëën tenök pangk wotpil naniwasngan.

⁹ Tenim arim naë waisënaatak ten itaangkën ar ngön këët ngaarëk wak wë weëre kosangring önëetak ten weëre kosangring wotpil naniwasën omnarö korar wesak tenën, “Poolre piiring wëaurö wiapre kor yaaurö,” pël wasën pöt ten ya kë sak önaat. Pötaanök ar Anutuu ngön këët ngaarëk wak arim wëwëat wotpil wasënëëtaan piin kimang maim wë.

¹⁰ Aköpë weëre kosang nena pöt pim omnarö utpet wasumëak won, taë wasumëak nenaut. Pötaanök ne arim naë wais itaangkën ar saunaring wëën këlangön kat wiinëën niangönëak kamaarek wë pep ewer wa korkor ngön retëng ë yaningk.

Ngön mëët

¹¹ Ngön kaut epël niak pet irum. Karurö yaköm. Arim wëwëat wotpil wesak ön. Pël ëak wa korkor ngön epot kat wiak lup kopëtemer sak mayaap ön. Pël ëën Anutu lup santre mayaap pepap aaring öpnaat.

¹² Neneren lup santak yowe mëak mor meneë. Anutuu omën eprek wëauröak arën yowe yenia.

¹³ Aköp Yesu Kristoë komre kolap, Anutuu lup sant, Ngëëngk Pulöökë wiapre kor pöt arim naë wiakaim öp.

[Yok pi tapët,
Ne Pool.]

Kalesia

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wè krismaki 17 pöta ök won sèen Poolök pep epwer Aköpè ingre mor Kalesia yangerak wëaurö retëng è mena. Pool pi wet réak Kalesia yangerak Antiokre Aikoniam, Lистраare Tepi ka pötè sè ngönèn kopëlöröen ngönèn ök maan kat wiak Yesuu ingre mor sa (Ngön Yaaö Omnarö 13, 14). Wë akun nentak Yuta omèn Poolè ngönten kaaö èa narö pitëm naè sè Anutuuk pit wotpil wasëpnaan Mosesè ngönte ngaarèk opënëak maan pitëm ngön kaar pötè ènèm èa. Pël èen Poolök kat wiak omèn Yesuun kön wi kosang wasëpnaarökèèr Anutuuk wotpil wasëpnaarö pël retëng èa.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-10

Poolök pim ya mënauta ngönte ök èa 1:11-2:21

Anutuu komre kolap ngön ompyaut 3:1-4:31

Kristoè wëwë pöt wii kaatak wë pötak ök won 5:1-6:10

Ngön mëet 6:11-18

1-2 O Anutuu ingre mor sa Kalesia yangerak wëaurö, ne Pool Yesuu ngön yaaö omnamp kar naröaring wë pep epwer retëng è yaningk. Omnaröak ne ya epët mëmpëak yaö nenëaan ma wes nenemëen èaut. Won, Yesu Kristoore tiarim Pepap Anutu, Yesu weletakaan wal è moulmëa pöp, piaripök ya epët mëmpëak yaö neeaut.

³ Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristo piaripök komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naè wiaap.

⁴ Kristo pi tiarim Pepap Anutu pim këm ngönte ngaarèk wak tiarim utpetatëen pim wëwëet këepöt wasën mëngkën wel wia. Pöt tiar yangerak utpet eim wë epotëëlaan ent è nuulëpënëak pël èa.

⁵ Pötaanök tiar kët èl epotè Anutuun yaya maim öpa. Yaap.

Yesu pim ngön ompyaö pöt kë kopëtet

⁶ Elei, ar Yesu Kristo pim komre kolap elnieimeë Anutu puuk yas niaan wëen kaar omèn naröak pitëm könötëaanöt ngönentak yal menak ök yeniaan kat wiak wali nasën

wiaan kaalak pi sèp yemowasën ne yaan yes.

⁷ Pël èaap ngönèn kë kopët tapët wia. Èn omèn munt naröak lup wa irikor elniak Kristo pim ngönënte utpet wasëpna pöröaar wë.

⁸ Pötaanök tenim naëaan nampök ma kutömweriaan ensel nampök tenim wet réak ngönèn ök niaa pöt wa irikor èak ök nian talte es parëaöökè kanöökè yaö sën.

⁹ Tenim ngaan ök niaa pöt kaalak epël ök niamaan. Omèn ngönèn ök niaan wa pöt wa irikor èak maimat ök niaa piporö es parëaöökè kanöökè yaö sèp.

¹⁰ Ne ngön pöt omnaröak kat wiak nemëen ya kë sèpënëak èan ma? Won pan. Ne Anutuuk nemëen ya kë sèpënëak kent yaè. Ma omnaröak nemëen kön wiin isèpënëak kent yeè ma? Pël èan talte Kristo pim inëen omnamp pël nasën èëm.

Pool pim Yesuu ngön yaaö omnaröa yaat ngës rëauta ngönte

¹¹ Karurö, ne ök niamaan kat wieë. Nem ngönèn ök niaan kat wieim wë pipot omnaröa könöökëan wonöt.

¹² Ne omèn nampök ök neeaöre rë neulö pël naën. Yesu Kristo pimtok tekeri wes nenaut. Pötaanök nem ngönèn ök yeniak epot këet.

¹³⁻¹⁴ Nem Yuta omnaröaring wë ngönënta ènèm eima pöta ngönte ar yok kat yawiaurö. Ne Yuta omèn tenim kaöaröre èere körööröa ngönötè ènèm èëmëak wë ngentieimeë nem kar narö il mowesak kaö saup. Pël èeimeë ingre mor saurö pitëm Anutuun kön wi kosang yewesa pöt sèp wasëpënëak utpet panë moweseimaup.

¹⁵ Pël èautak ne nem èlëpë yaatakaan naaröön wiaan Anutuuk komre kolap elnieimeë yaö newesak pim yaat mëmpëak yas neea.

¹⁶ Pël èak pi pim Ruupë ngönte köpël omnaröen ök memëak kön wiak ènëmak pim Ruupön pet elnëa. Pël èen akun pötak ne omnaröen pim songöntaan pëel nemaan èaut.

¹⁷ Pël èak ne Yerusalem kakël Yesuu ngön yaaö wet réak wakaima pöröa naè nasën, Arepia yang ngönèn ngarangk won pörökël saut. Pörök sè réak Tamaskas kakël saut.

18 Anutuuk pim Ruupön pet elnëen wë krismaki nentepar nent won sëen Pitaan ngönngön memëak Yerusalem kakël saut. Pörek sê piiring wëen sant nentepar sa.

19 Pörek sê wë Yesuu ngön yaaö munt naröen itnaangkën, Aköpë nangap Sems pöpönökëer itenaut. Pötaanök ar Yesu Kristo pimtok pim ngönte tekeri wes nena pöten éwat wë.

20 Ngön e retëng yeë epot kaar won, Anutuuk éöetak yaap panëet.

21 Ne Pitaare Sems piarpim naë sê wë Siriaare Silisia yang pöteparëel sê wakaimaut.

22 Pël éaan akun pötak Yutia omën Kristoë ingre mor sak wëa pörö pit neen itenak éwat nasën éa.

23 Pit om omnaröak ngön pëente epël aan kat wia. “Tiar ingre mor saurö mö waö elnieimaupök peene ngön tapët ök ya.”

24 Pël éak pit nem naë oröa pöten Anutuun yaya maima.

2

Pool pi Yerusalem kak sê Yesuu ngön yaaö narö koirra

1 Ne Yerusalem kakë nasën wëen krismaki 14 éak won sëen kaalak sumëak Panapas koirak Taitasring ten pourö saut. Taitas pi Yuta omën wonöp yak tenim yaaul koröp kaut nailënëp.

2 Ne köntak nasën, Anutuuk ök neaan saut. Pël éak köpël omnaröen ngönën ök yamëëa pöten ngönënë wotöökörö pëen wesak nem ya yamëngkaö pötaan éngk ma e wesak kan newariipanëak ök mëëaut. Pit nga neaan nem ya mëmpö imautre ënëm mëmpö suma pöt mos sëpanëak ök mëëaut.

3 Pël ëen pit Taitas neering wëaupön Krik omnamp wesa. Pël éautak nem ngönte kat wiak Yuta omnaröa yaaul koröp kaut ilëpënëak nemaan éa.

4 Pël éaap ngönën omën kaarkaar narö pit Yesu Kristo puuk tiar wil niulëen wëaö pöten itaampënëak ingre mor saurö tenim tekarak ëlëep ilëa. Omën pörö pit tiar Moses pim ngön kosangta öngpök niulëen Kristo sëp wesak wii omnaröa ök sak öpenëak yaaurö.

5 Pël yaauröak arim naë ngön ompyaut wa irikor ëëpanëak ten pitëm Taitas pim

koröp kaut ilëpna ngön pöt kot nent kat nemowiin éaut.

6 Ën omën omnaröak ngönënë wotöök yewas pörö pit tol éa? Ne omnaröak pitën kön wiin irapna ma isëpna pöten kön selap naën. Pöt Anutuuk itaangkën komkap éak wi naön. Ngönënë wotöök pörö pit ngön ngolöp nent ök nenëaan.

7-8 Won pit nem ya yamëngka pöten itenak epël kön wia. Anutuuk Pita pi Yuta omnaröa naë Yesuu ngön yaaö omnaröa yaat mëmpënëak weëre kosang menak kaamök elmëaupök tapël ne köpël omnarö arim naë Yesuu ngön yaaö yaat mëmpëak kaamök elnëaut. Pötaanök pit epël kön wia. Anutuuk Pita Yuta omnaröen ngön ompyaut ök maim öpënëak yaö mëëaup. Ök tapël kaalak köpël omnarö arën ök niaim ömëak neen yaö neea.

9 Pël ëen Semsre Pitaare Son omnaröak ngönënë wotöök mowesa pörö pit Anutuuk ne komre kolap newesak ya epët nena pöten kön wiak ten Panapas ngöntre kar elniak mor yaningk. Pöt pit kön wiin tenip köpël omnarö arim naë ya yamëngkën pit Yuta omnarö pitëm naë ya mëmpnaat pël wesa pötaanök pël elniaut.

10 Pël éak ngön kopët nentakëer epël niiaut. “Ngöntök yaaö tenim naë wëaurö ompyaö elmëen.” Pël niaan neenta tapël kön wiak kent ëen kosang wesak mëneimaut.

Poolök Pitaë saunet war wesak nga mëëa

11 Ënëmak Pita Antiok kak wais utpet nent ëen nook omnaröa éöetak nga mëëaut.

12 Pita pi utpet epël éa. Wet réak pi köpël omnaröa naëaan ingre mor sauröaring kaömp ngawi neim wëen Sems puuk omën narö Yerusalem kakaan wes mëen waisa. Pël ëen Pita pi omën Anutuuk ompyaö elmëëpënëak koröp kaut ilëpënëak këk yamëëa pöröen ök maan kaaö mepanëak kas ëen akun pötak ngës réak omën wet réak piiring kaömp ngawi neima pöröaring kaalak pël naën éa.

13 Pël yaëen Yuta omën pim karuröeta tapël korar yaëen Panapas piita pitëk yal mena.

14 Pël ëen ne itaangkën pit wotpil wesak ngön ompyauta kan wotpilöök nasën yaëen omnaröa éöetak Pitaan nga mëak

epël määaut. “Ni Yuta omnampök köpël omnaröaring kaömp ngawi neimeë Yuta omnaröa yaaut sêp yewasën. Pël yeemak tol èen köpël omnaröen Yuta omnaröa yaaul eëpënëak kosang wesak aimën?”

Namp pi Yesuun kön wi kosang wesak pöt wotpilöpnaat

15 Yaap, ten köpël omën Moses pim ngön kosangta ènëm naënöröa wewëetakël naaröönörö, Yuta omnaröa wewëetakël oröaurö.

16 Pël äaap ten ewat wë. Anutu pi omën Moses pim ngön kosangta ènëm pëen eëpënëak yaaö pöpön, “Omën wotpilöp,” pël nemapan. Won. Omën Yesu Kristoon kön wi kosang wasëpna pöpönök, “Omën wotpilöp,” pël mapnaat. Pötaanök Yuta omnarö Anutuuk tenim Mosesë ngön kosangta ènëm yeë pötaan won, Kristoon kön wi kosang yewas pötaan, “Wotpilörö,” pël niapënëak Yesu Kristoon kön wi kosang wesaut. Pöta songönte epët. Omën namp Moses pim ngön kosang pëenta ènëm eëpënëak yaëen Anutuuk piin, “Omën wotpilöp,” pël nemapan.

17 Pël èen ten Yuta omnarö Kristoë naë sè rë olëak önëak ëakök saun omnaröa ök yeem pöt tol an? Kristo pi utpetatëen këkre tö yaaup pël an ma? Won è won pan.

18 Ne Moses pim ngön kosangöt moolëaupök kaalak sè olëaurekaan öma pötak omnaröak neen, “Saun omnamp,” pël neapnaat.

19 Ngön kosangtak mö wel newiin peene pöta iri ilëak naön. Pël elnäa pöt Anutuu naë rë olëak ömëak elnäa.

20 Ne Kristoorring këra yetaparak nemöön wel wiaup. Pötaanök nem peene wë epët nemtok won, Kristo pimtok nem lupmeri wë. Pël èen Anutu pim Ruup kön wi kosang yewas pötaan peene wewëetaring wë. Pi nemëen yak pim wewëet këëpöt wasën möön wel wia.

21 Ne Anutu pim komre kolap pöten utpet wesak naën. Ngön kosangtak saunat won yewesaut wieëanëen Kristo këpök wel wian tapön.

3

Ngön kosangta ènëm yaaöre kön wi kosangyewesao pöta songönte

1 Kalesia omën kaökaurö aë. Ne Yesu Kristo pim koröpö këra yetaparak möa pöten këëkë ök niaan ewat sauröak tol èen omën naröak kön irikor elniin Moses pim ngön kosangötë iri ilanëak yeë?

2 Ne omën nenten pëlpël niamaan ök neaë. Ngëengk Pulö wan pöt tol ëak waurö? Ngön kosangöt ngaarëk wakök waurö ma ngön ompyaut kat wiak kön wi kosang yewesautaan waurö?

3 Ar tol èen kaökaö yeë? Ngëengk Pulöök kaamök elniin wewë ngolöpët ngës rëauröak Ngëengk Pulö sêp wesak arimtok arimtë koröpöök kaamök elniin wewë ngolöp tapët önëak kön wia ma?

4 Omën kësangöt arim wan pöt pas waurö ma? Ne kön wiin pas naön èan pël yaë.

5 Nem wet rëak pëlpël niia pöt kaalak rangk niamaan yeë. Anutuuk Ngëengk Pulö ninak arim tekrak retëng nant yaalni pipot ngön kosangöt ngaarëk wakök yewaurö ngön ompyaut kat wiak kön wi kosang yewesautaan yewaurö ma? Ar pipot ewat wëak sêp wesak kaökaö yeë.

6 Pöta ngönte ngönën pepeweri epël wia. “Apram pi Anutuun kön wi kosang mowasën Anutuuk pim kön wi kosang yewesautaan piin, ‘Ni omën wotpilöp,’ pël mëëa.”

7 Pötaanök ar epël kön wiin. Omën Apramë äaul ngön ompyaut kat wiak kön wi kosang yewas piporö yaap Apram pim ruure ëarö.

8 Anutuuk köpël omnarö pit piin kön wi kosang mowasën pitën, “Ar omën wotpilörö,” pël mapnaat pël kön wieë Apramön ngön ompyaut epël mëëaut ngönën pepeweri wia. “Yangerakë omën pourö nim neen kön wi kosang yenewasën pipël yaalnëen pöt ompyao elmëëmaat.”

9 Apram Anutuun kön wi kosang wasën ompyao elmëa. Pöta ök omën piin kön wi kosang yewas piporö tapël yaalniaup.

10 Omën ngön kosangöt ngaarëk yeön Anutuuk pitën, “Ar omën wotpilörö,” mapnaat pël wasëpna piporö Anutuuk pit kasëng mampnaat. Pöt ngönën pepeweri ngön nent epël wia. “Omën namp akun poutë ngön kosangötë ngön wia pipotë ènëm naën yaaö pipop Anutuuk kasëng mampnaap.”

11 Ën ngönentak nent epël wia. “Omën namp Anutuun kön wi kosang wasën piin, ‘Omën wotpilëp,’ pël mapna pipop wëwë ompyautak öpnaap.” Pötaanök tiar epël këekë kön wia. “Omën ngön kosangötë ënëm ëëpna pipopönök, ‘Ni omën wotpilëp,’ pël neniapan.”

12 Ngön kosangta ënëm yaaö pöt Anutuun kön wi kosang yewesautaat won. Pöt maimet. Pöt ngönën pepeweri epël wia. “Omën namp ngön kosang poutë ënëm ëëpna pöpök wëwë ompyaut öpnaap.” Pöt tiar yang omnarök yok pangk naëngan pötaanök Anutu puuk kasëng yanimangk.

13 Ngönën pepeweri Anutuuk kasëng yemangk pöta ngön nent epël wia. “Omën këraatë mö yaut pörö Anutuuk kasëng yemangk.” Pötaanök Kristo pi tiarim kangiiir këraarak möön utaan Anutuuk kasëng mena. Pël ëën puuk tiar Anutuu ngön kosangöt ngaarëk naön yaëën kasëng nimena pötakaan wa ent ë nuulëa.

14 Anutuuk Apram welaköt mampënëak yaö mëea pöt ar köpël omnaröeta ningkën tiar pourö Anutuun kön wi kosang wasën pim Ngëëngk Pul nimpënëak yaö niia pö öpenëak Kristo kasëng mena.

Ngön kosangtak Anutu pim kup mowia pöt wa noolaan

15 Karurö, tiarim yaautak ök wiak nia-maan. Omën naar piarip omën nentaan kuure mak ëak taë wasën munt nampök won wasöore yal mampö pöt naëpan.

16 Ën Anutuuk Apramre pim ëap piaripön omën ompyaut pël kup mowia pöt pim ruure ë pouröaanök nemaan, kopëtap Kristoon kön wieëak mëea.

17 Nem ngön niak pöta songönte epël. Wet rëak Anutuuk Apramön ngön taë wes mena pöta këët orööpënëak mëea. Pël ëën wakaim krismaki 430 ëak won sëën omën munt nent Moses pim ngön kosang pöt oröa. Pël ëaap ngön kosang Anutuuk omën munt namp Mosesën ök mëea pötak pim wet rëak Apramön kup mowiak taë wes mena pöt yok pangk wa nemoolapan.

18 Pöt tiar ngön kosangta ënëm ëën Anutu pim yaö niia pöt nimpën talte pim ngön taë wes nina pötaan naön ëëpen. Pël ëaap Anutu

pim Apramön ngön taë wes mena pötaan këët mena.

19 Elei, ngön kosang pöt oröp ëënak ëa? Pipët Anutuuk tiar omën pourö utpet yaurö pöt ëwat sëpenëak ënëm kaalak ëaut. Pël ëaap ngön kosang pöt wieë Apramë ëap Anutuu kup mowia pöp oröön won sëpenëak ëaut. Pipët enselörök tiarim omën tekrakëp Moses piin maan retëng ë ninaut.

20 Ën Anutu pim Apramön kup mowia pöt omën tekrak nampön maan ök nemaan. Won, Anutu pimtök ök mëea.

Moses pim ngön kosang pöt tiarim pep kë yaningkaupë ököt

21 Pötaanök ngön kosang pötak Anutuu Apramön ngön taë wes mena pöten kööre tok yaalmë ma? Won pan. Omnarö ngön kosang nenta ënëm ëak wëwë kosangët koirëpna pöt wiaapën talte ngön kosangta ënëm ëën Anutuuk tiarën, “Ar omën wot-pilörö,” pël niapën.

22 Pöt ngönën pepeweri ngön nent epël wia. “Omën pourö utpetatök wii nitëën pöta öngpök wakaiman.” Tiar omnarö Yesu Kristoon kön wi kosang wesak Anutuu omnant Apramön ngön taë wes mena pöt kön wi kosang yewesa kan pöököl öpen pël wia.

23 Kön wi kosang yewesa pöt won wiaan Moses pim ngön kosang pötak ten Yuta omnarö wii nitëën wakaiman. Pël ëak wëën ënëmak kön wi kosang yewesa pöt orö tekeri sak wil niulëa.

24 Pötaanök ten ngön ompyaut kat wiak kosang wasën Anutuuk tenën, “Omën wot-pilörö,” pël niapënëak Moses pim ngön kosang epot pep kë yaningkaupë ököt yak kaamök elniak kan Kristoë naë sëna pöök niulëën wëën Kristo oröa.

25 Peene pöt kön wi kosang yewesauta kanö oröön ten ngön kosangta iri naön.

Kön wi kosang yewesautak Anutuu ru yaniwas

26 Ar Yesu Kristoon kön wi kosang yewas. Pötaanök Anutuu ru sak wë.

27 Pöta songönte epët. Kristook yal menak i yamë piporö ar pim ë pël yeë.

28 Pötaanök Yuta omënere Krik omën, isaare irëa, öngre omp komkap wëaut pet irën ar pourö Yesu Kristo piiring wëwë kopëtal sak wë.

29 Yaap, ar Kristoë omnarö. Pötaanök Apram pim ëere körö panë sak wë Anutuu omën piin yaö mëea pöt önëerö.

4

Tiar omën mosutëen inëen yaauröak Anutuu ru panë san

1 Yaö niia pötaan watepang ngön nent yal menak niamaan kat wieë. Yokot namp pim pep wel wiaupë omnant pout öpnaatak kotup pötaan yok pangk ngarangk naëpan. Pël yeem akun pötak pimtök pep nasëpan, inëen ru koröp oröak öpnaat.

2 Pep ngarangk yaauröa iri wë ënëmak pim pepapë akun mowia pöt temanöm sëen öpnaat.

3 Tiarim songönte pöta ök pan. Tiar ngaan rungaaröa ök wë tiarim ëere peparöa omën mosutë iri wakaimaut.

4 Pël ëen ënëmak akun wia pöt temanöm sëen Anutuuk pim Ruup wes mëen öngöpë naëaan oröak Moses pim ngön kosangötë ënëm ëa.

5 Pöt tiar ngön kosangötë öngpökaan ent ë niulëen Anutuu ru panë sëpenëak pël elnia.

6 Yaap ar pim koröngre ru sak wëen yak Anutuuk maan pim Ruupök Ngëengk Pulö wes mëen tiarim lupötë ilëak wë kaamök elniaan Anutuun, “O Pep, ni tenim Pep ompyaup,” pël maim wë.

7 Ar pim inëen ru won, Anutuuk niön ru panë sak wë. Pötaanök ru namp pim pepapë mor kolut yeö pöl ar Anutuu yaö niia pöt önëët.

Pool pi Kalesia omnaröaan kön selap ëa

8 Yaap, ar ngaan Anutuun köpël wë omp ak kaarkaröa iri wii kaatak wë pöl wakaimaurö.

9 Pël eimauröak Anutuun ëwat yes. Pötaanök ne peene epël yeniak. Anutu pi arën ëwat wë. Pël ëaap ar tol ëënak kaalak kaip tiak yangerakë omën mosutë öngpök së yeilak? Ar pipotök kaalak wii nitëëpanok pipël ëëngan.

10 Pël eimeë Anutuuk arën, “Wotpilörö,” pël niapënëak akun poutë këere imën në, wa top nentere nent eimeë, këtre ngoonre krismaki nantön akun kaöat pël maim wëaurö.

11 Pötaanök nem arim naë ya yamëngk epët ngentiipanëak ya ngës kaö yeë.

12 Nem karurö, ne ke urak niamaan. Moses pim ngön kosangötök wii netëen wëen Anutuuk wil neulëen arim ök sak wë. Pötaanök arta nem Kristo pimtën pëen kön wi kosang wesak wë pöl ëen. Ne arim naë wëen ar utpet nent naalnëen ëaut.

13 Ar ëwat wë. Ne ngaan yaumanring wë nem koröpö weë nasën wëautaan ngön ompyaut ök niaimaut.

14 Yaap, nem koröpö weëre kosang won ëa pötaan ar ne sant elnëenëak poprak elnëaut. Pël ëautak ar neen këëpöt ëak kasëng nenangkën. Won, ar Anutuu ensel nampë elmëenë pöl elnëaut, ma Yesu Kristo pimtën elmëenë pöl ne elnëaut.

15 Akun pötak arim nemëen ërëpsawi ëan pöt tol ëak won sa. Ne arim ompyaö eima pöten ëwat wëep. Akun pötak ar kaamök elnëenëak arim it ëënöt yatianëen ne ti nenan tapön.

16 Pël ëauröak ne ngön këët ök niamëak pepanöm niaan ar ne kööre tok yaalni pël yewas.

17 Ngönën omën kaarkaar piporö pit ar pitëm ök sënëak weë yengenti. Pël yaë pöt pit utpet niwasëpënëak yaë. Pit ar pitën kön wiin isëpnaataan nem naëaan kom elni-pënëak kent yaë.

18 Omën narö omën ompyautaan ar pitëm ök sënëak kent yaalniipna pöt ompyaö. Pöt akun arim naë öma pötëer won, akun poutë.

19 Nem koontre yokot panëerö, ne omën nentak ök wiak niamaan. Ne arimëen yak öngöröa ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawi pöl peene këlangön kat yawi. Nem këlangön kat yawi epët ar Kristo pim ë pël ëënëëtaan yeë.

20 Peene akun eptak ne ar tolëel wë pöten kön selap yeë. Pötaanök nem retëng ë yaningk pöt sëp wesak arim naë wais wë këmtak këëkë wesak ök niamëak kent yaë.

Öng Ekaare Sera piarpim ngönte

21 Moses pim ngön kosangötë iri önëak yaaurö, ne arën pëel niamaan ök neaë. Ar ngön pöt sangk kelak kat yawiaurö ma won?

²² Ngönentak epël wia. Apram pim yokot naar wakaima. Nampë yapinte Ismael inëen koontup Eka puuk wilaup, ën nampë yapinte Aisak pöp öng yaapöp Sera puuk wilaup.

²³ Inëen koontupë pöp omnaröa ru yawil pöl yaap wila. Ën öng panëepë pöp Anutuu kosang wes mena kan pötakël wila.

²⁴ Ngön pipta këet epël wia. Öng pöaar ngön taë wes mena nentepar wia pöteparë ök ëa. Nent Sinai rosiraöök Mosesën ngön ök mëea pöt wii yatë pöta ököt inëen koont Eka wii ket ëak motëen wakaima pöpë ök yaë. Omën ngön taë wes mena pötë iri wë pörö pit Eka pim ëaröa ëaö pöl wii ket ëak motëen wë inëen pëenë yaaurö.

²⁵ Eka pöp Arepia yangerak Sinai rosiraöök wii ket ëak motëen wëen pim ruure ëaröeta oröak piiring wakaima Yerusalem kakre Sinai rosir pötepar keerël wia. Eka pim ruure ëarö Sinai rosiraöök oröa pörö wii ket ëak motëen wakaima pöl Yuta omën Yerusalem kak oröa pörö Moses pim ngön kosangötök wii motëen wakaim wë.

²⁶ Ën Yerusalem o ngaarëk kutömweri wia pö Sera pim ökö. Sera pi inëen ru wonöp pötaan ök tapël Yerusalem ngaarëk wia pöök wëaurö Moses pim ngön kosangta inëen naën yaaurö. Pötaanök Yerusalem ngaarëk wia pö tiarim ëlëp.

²⁷ Ngönentak Sera ru köpël wakaimaupre inëen koont Eka akun kot nent Apramring wakaimaup piarpim ngönte epël wia.

“Öng epop, ni nim yaat kol waup ru nawilënëp, ni ërëpërëp ë.

Öng epop, ni ru wilumëak lel yailën këlangön kat nawiin yaaup, ni ya kë yesem ngön a.

Pöt öng ru köpël wëen wes mëaup pim ruure ëarö selap pan

kot nent ompring wakaimaupë ruure ëarö il wasëpnaat.”

²⁸ Karurö, ar Seraë ruup Aisak pim ökörö. Anutuu Apramön ru mampëneäk kup mowiin Aisak oröa pöl kup taptakaan ulöl sak arta Anutuu ru sak wë.

²⁹ Pël ëen ngaan yokot omnaröa yawilaul wila pöpök Pulöök Sera mangkën wila pöpön kööre tok elmëa. Pël ëa pöt peeneeta

omën ngön kosangta ënëm yaaö pöröak tiarën tapël yaalni.

³⁰ Pël ëaap ngönën pepeweri yokot pöaarëen ngön tolëël wia? Pi epël ya. “Inëen koontupre pim ruup piarip waö elmëen sëp. Pöt inëen koontupë ruupök öng yaapöpë ruupring pepapë pimëen yaö mëea pötë pep sëpan pötaanök.”

³¹ Karurö, tiar inëen koontupë ruure ëarö won, öng panëepë ruure ëarö, Anutuu omnarö.

5

Tiar sulöptakaan wil nuulëaurö, pötaanök ompyaö öpa

¹ Kristook tiar ompyaö sak öpenëak sulöptakaan wil nuulëa. Pötaanök weë sak tauëë omën muntaröak kaalak sulöptak niulëëpanëen inëen yaniwasën pöt ke mourpa.

² Ne Pool, nook niamaan kat wieë. Naröak Anutuuk arën, “Omën wotpilörö,” pël niapnaan, “Arim koröp kaut ileë,” pël niaan kat mowiinganok. Pël ëenë pöt Kristook ar yok pangk kaamök naalniipan.

³ Kaalak këekë wesak niamaan. Namp pi pim koröp kaut ilak pöt pi Moses pim ngön kosang poutë ënëm ëëp.

⁴ Ën ngön kosangötë ënëm yeem pöten, “Anutuuk, ‘Omën wotpilörö,’ pël niapnaat” yewas piporö Kristo kasëng mangkën Anutuu komre kolap pöt arim naë wi naöpan.

⁵ Pöt epël. Tiar Ngëengk Pulöökë kaamöktak kön wi kosang yewesautaring sak wëen Anutu tiarën, “Ar omën wotpilörö,” pël niapënëak koreim wë.

⁶ Pöta songönte epët. Tiar Yesu Kristook yal menak wë pöt koröp kaut yaila pötëre pël naën yaaö pöteparën mos wasëpenaat. Ën Anutuun kön wi kosang weseë neneren lup sant yaalmëa pötenökëer këet pël wasëpenaat.

⁷ O Kalesia omnarö, ar ngaan ngönën kanöök ompyaö yesauröak peene talëpök ngön kaarötök niak ar ngön këeta ënëm ëënganëak il niwaria.

⁸ Anutu arën yas yeniaup pi ar pil ëenëak këkre tö neniaan.

⁹ Ne omën nentak ök ëak niamaan. Pol pëwëö repak kot nent oröak yaaptak sëen

pout utpet yaë pöl omën narö ngön kaaröt ök yeniaan ar utpet sa pet yair.

¹⁰ Nem kön kosangtak arimëen kön epël yawi. Tiar Aköpring yal menak wë ar kaar omnaröa könöt sëp wesak nem könöökë ënëm ëënëët. Pël yaëen kot ma kaö namp arim könöt wa irikor yaalni pipop pi pim wa irikor yaaö pöta kangut öpnaat.

¹¹ Karurö, ne koröp kaut ilënëak niaim wëanëen kaar omën pörö pit kööre tok naalnëen ëan tapön. Pël niaim wëanëen Kristo tiarim kangiir këra yetaprak wel wia pöta ngöntaan pitëm nemëen kön utpet wia pöteta won ëan tapön.

¹² Nem kentöök omën arim koröp kaut ilënëak kön wa irikor yaalni piporö pitëmtë koröp kaut pout ilak won wasëp.

¹³ Karurö, ar pöt Anutuuk ar Moses pim ngön kosangötök wii nitëëpanëak yas niiaurö. Pël elnia pöt ar ngön kosang pöt won wë pötaanök koröpöökë ngönöt ngaarëk önëak anganok lup santaring neneraan inëen ëeim ön.

¹⁴ Pitaanök Moses pim ngön kosangötë kepön erën ëak epël ëaut. “Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipëen elmëem.”

¹⁵ Pël ëaap arimënt sërere ngön aöre neneraan nga elmë pël eim önë pötak pourö utpet sënëët. Pötaanök arimtok arimtën ngarangk ëeim önëek yak ök yeniak.

Pulöökë wëwëetere wëwë ngaanta ngönte

¹⁶ Ne ngön pipot epël wesak niamaan. Ar Ngëengk Pulöökë ënëm ëën. Pël ëënë pötak koröpöökë kentre kaur pipotön kat nemowiingan.

¹⁷ Tiarim koröpöökë kentre kaur yaautök Ngëengk Pulöön kööre tok yaalmë. Ën kangiir Pulöökë kentre kaur pötök lup ngaanötön kööre tok yaalmë. Pël yaëen poutepar nentak nenten nga yaalmë. Pötaanök ar omnant ëënëak kengkën sak naëngan.

¹⁸ Ën Pulöökë ënëm ëënë pöt Anutuuk arën, “Omën wotpilörö,” pël niapnaan Moses pim ngön kosangötë iri naön ëënëët.

¹⁹ Koröpöökë yaaut epot. Öngre omp nga ëëre wa ngangaaringöt ëëre utpetat ëak ya ngës naën ë,

²⁰ Anutuu urtak omp ak kaarörö ngëengk mowasöore kempre këarre pölangre pöt ë,

kööre tok ëëre ngön nga elö, kentre kaur ë, kölöp ëëre keimön ë, welung werak wëaare komkap ë,

²¹ war ë, i ngaat nak kön irikor ëëre i ngaat nak kaökaö ëak tanre ngön aö pël yaaö pipotre omën utpet munt ke tapëlöt wia. Nem ngaan ök niak pöt kaalak yeniak. Omën namp utpet pipotring öpna pöp pi yok pangk Anutuuk wa ngaöök nemomëëpan.

²² Pulöök omën utpet ke pilöt ëëpenëak naalniin. Won, pöök elniin kë ke epot tiarim wëwëatë yaarö. Lup sant, ya ërëp, mayaap, omën nampök utpet elniin kangiir ya wiap elmë, kësangën, ompyaö ë, ngönt kosang wesak wëwë,

²³ wiap së së, koröpöökë kentöön ngarangk ë, pipot Pulöökë këët. Ngön kosangötökta omën ompyaö pipot ëëpenëak ök yenia.

²⁴ Yesu Kristoën yaö sak wëaurö pit pitëm lup ngaan pötë kentre kaur utpetatring pöt këra yetaprak möön won sa.

²⁵ Pulöök tiar pim kanöök niulëa. Pötaanök pim kanöökël sëpa.

²⁶ Tiar tiarimtë yapinöt köntak wak isak aöre tiarim karurö ya sangën mongawisak pitëm omnantëen itenak kentre kaur ë pël ëëngan.

6

Tiar kar narö könömötring wëen kaamök elmëëpa

¹ Karurö, omën namp saun nent koirën pöt ar Pulööringöröak ya wiaptak ompyaö mowasën. Pël yeem pöt arimëntta Setenök morök elniipanëen ngarangk ëën.

² Arim naë könöm nant wiaan pöt nener kaamök ëak won weseë. Pël yeem pöt Kristo pim ngön kosangöt pout ngaarëk onëët.

³ Omën namp pi yapin won wëak pimtën kön wiin isëpna pipop pi pimtë lupmer morök yaalmë.

⁴ Ar pourö neenem wëwëatön këëkë itenak ompyaö ma utpet pötön ëwat seë. Pël ëak ompyaö wiaan pöt omën muntaröaan won, arimtëen ërëpsawi ëënëët.

⁵ Pöt omën pourö neenem könömöt wak önëët.

⁶ Ar omën ngön rë yanuulëm omnant won wë piporö omnant ompyaö wesak kaamök elmëëë.

⁷ Ne ar pouröen ök niamaan kat wieë. Arimtok arimtën morök eënganok. Ar yok pangk Anutuun morök naalmëëngan. Omën namp pi ya mëmpna pöp ënëmak pöta këët öpnaap.

⁸ Omën namp koröpöökë yaat mëneim öpna pöp pöta kë utpetat koirak kö sëpnaap. Ën namp Pulöökë yaat mëmpna pöp pi ënëmak Pulöökë këët, wëwë kosang pöt koirëpnaap.

⁹ Pötaanök tiar omën ompyaut eëpenaataan kaaö eëngan. Tiarimtok wauretaan kos wiap naën eëpena pötak këët tiipena akunetak kë ompyaö kaöat öpenaat.

¹⁰ Pötaanök tiar omën pourö kaamök elmëëpena kanö oröön pöt ompyaö elmëëpa. Pël yeem wet rëak tiarim kar Anutuun kön wi kosang yewas eporöen kön wieë ompyaö elmëëpa.

Wa korkorre welaköt ngönte

¹¹ Retëng kaöat pi wia pipot nemtë moresök arimëën yeëerek iteneë.

¹² Omën narö pit omën muntarök pitën ping wesak apënëak arim koröp kaut ilënëëtaan weë yaë. Pit Kristo këra yetaprak möa pöten aim wë wesak utpet mowaspanëak pël yaë.

¹³ Omën Mosesë ngön kosangöt ngaarëk yeö pël weseë koröp kaut ila pörö pit Moses pim ngön kosang pout ngaarëk naönörö. Pël yauröak arim koröp kaut ilën pitëmtën ping wesak apënëak pël ya.

¹⁴ Ne pöt, omën munt nantön won. Aköp Yesu Kristo pim këra yetaprak wel wia pötaan piin yaya yaaup. Kristo pim këra yetaprak wel wia pötak yangerakë omën utpetat nem naë wieëa pötta kö saut. Ën neenta tapël pötak wel wi olëaut.

¹⁵ Koröp kaut ilööre nailën yaaö pötak këët won. Anutuu kön ngolöpöt ningkën ngolöp sak wë eptaar këët.

¹⁶ Omën kön epö wak wë ënëm yaë piporö pourö, Anutuu omën këërö, Anutuu mayaapre ya ngës pöt arim naë wiaap.

¹⁷ Ne omën nampök könöm muntat nampnaaten kaaö. Omën narök Yesu

pimëën nemöa mörmöröt nem koröpöök wia pötaanök.

¹⁸ Karurö, tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pool.]

Epesas

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wë kris-maki 32 pöta ök won sèen Pool pi Rom kak wii kaatak wë pep epwer retëng ëak Tikikas mangkën wak sè Epesas kakë ingre mor saurö mena. Pël èen pit sangk kelak ka naë wieëa pötë wes mëa.

Pep epweri Poolök Aköpë ingre moröröaan retëng ëa. Tiar pim möönre koröpö, pi tiarim kepönö. Tiar pim kaat, pi möör wapët. Tiar pim öng koröp oröön pi tiarim omp koröp oröa.

Pöt epël wia.

Ngön ngës räaut 1:1-2

Kristoore pim ingre morörö 1:3-3:21

Kristook yal menak wëauta ngönte 4:1-6:20

Ngön mëët 6:21-24

1 O Epesas ingre mor saurö, kosang wesak Yesu Kristoë kentöökë ënëm ëeim wëaurö, ne Pool Anutuu këmtak Yesu Kristo pim ngön yaaö omën nampök pep epwer retëng ë yaningk.

2 Anutu tiarim Pepapre Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Tiar Kristook yal menak wëen Anutu welaköt elnieim wë

3 Tiar Kristook yal menak wëen tiarim Aköp Yesu Kristo pim Pepap Anutu puuk kutömweriaan ngönënë welaköt ke nentere nent nineim wë. Pötaanök ping wesak mepa.

4 Anutuuk ngaan panëer yanger won wiaan pim ëöetak ketre saun won öpenaataan Kristook yal mempenëak kom ë niulëa.

5 Pi ngaanëer kön pil wiin wiakaima. Pötaanök pi lup sant elniin tiar Yesu Kristook yal yemangkën pim ru niwasëpenëak kent kön wiak kön pipël kosang wes niwia.

6 Pi tiar pim ru paupaö panëöpök yal menak wëen komre kolap ompyaut kësangën elniin wë. Pötaanök yaya mepa.

7 Pi wel wiin pim iitak tiar utpetetakaan sum ëak ent ë niulëak saunat kërë niulëa. Elei, Kristo pim komre kolap pöt peö ëak wia.

8 Yaap, pi pöt kësangën elniak könre lup ngolöp pöt lë nimëa.

9 Pël ëak pimtë ngaanëer kön wiin ompyaö èen Yesuuk ya mëmpënaat pël kön wiin wiakaima pötak ënëmak pim kön ëlëöp wia pöt tekeri wes nina.

10 Anutu pi epël kön wia. “Ne wotpil weseim wëen akun kön wian pöt temanöm sèen kutömweriaan yangerakë omën epot pout erën wasën Kristook pep sak öpnaat.”

11 Anutu pi omën nant ëëpënëak kön wiak pöt yok pangk yaaupök ngaanëer tiar Kristook yal mangkën pimorö pël sak öpenëak kön wia.

12 Tiar wet rëak Kristook kaamök elniipënëak kor wakaim wë eporö Anutuun kët ël epotë kön wieimeë pim komre kolap kësangën elnia pötaan yaya maim öpenëak pël kön wia.

13 Arta ngön këët, Anutuu ar utpetetakaan niöpna ngön ompyaö pöt kat wiak Kristoon kön wi kosang wasën Anutuuk Ngëëngk Pul wet rëak yaö niaa pö ar pimorö pöt pet elniipënëak ninaurö.

14 Ngëëngk Pulö tiarring wë pötaanök Anutuu omën ompyaö yaö elnia pöt öpenaat pöt ëwat yes. Pël ëak wakaim wë tiar pim komre kolap kësangën yaalnia pötaan yaya mepenëak Anutuuk sasa niön piiring wakaim öpenaat.

Pool pi Epesas omnaröaan Anutuun kimang mëëa

15 Ne ar tiarim Aköp Yesuun kön wi kosang wesak Anutuu omën tiarim karurö lup sant yaalmë pöta ngönte kat wiaut.

16 Pötaanök kët ël epotë arimëen yak Anutuun yoöre ërëp maimeë nem kimang ngöntak arimëen ök maim wë.

17 Ne kimang ngöntak tiarim Aköp Yesu Kristoë Anutu, kutöm ë rangi Pepap, piin këëkë ëwat sënëëtaan kön ompyaut nimpöore pim songönte tekeri wes nimpö pël ëëpënëak ök maim wë.

18-19 Ën nem kimang ngön eptakta ar yasiaan wëen kutömweriaan omën ompyaut öneak kor wë pöt ëwat sëere tiar pim ru niwesaurö omën nimpnaat kësang panëët pöt ëwat sëere weëre kosang kaö pan tiar piin kön wi kosang weseim wëaurö ningkën wia pöt ëwat sè pël ëënëëtaan arim lupötë

ëwa elniipënëak ök maim wë. Pim weëre kosang tiarëk wia pötak

²⁰ ngaan Kristo weletakaan wal ë moulmëak o kutömweri pim yaapkëetakël moulmëen wë.

²¹ Pël ëen Kristo pi omën kaö kutömweriaan yangerakë wëaurö pourö il mowesak kaö panë isak öpënëak moulmëa. Pöt peene eptakëer pëen won, ënëm akunaöökta wakaim om öpnaap.

²² Pël ëak Anutuuk omnant pout wa top ëak pim ingrak rongan ë moulmëen omën pötë kaö sak wë pim ingre mor saurö tiarimëen kepön erën ëak niulëa.

²³ Möönre koröpöt kepönöök yal mangkën pangk ëëpna pöl tiar ingre mor saurö möönre koröp ket ëak wë Kristook yal mangkën pangk ëëpnaat. Ën ingre mor saurö Kristook yal mangkën pangk yaë pöpök omën poutë peö ëak pangk yaalni.

2

Anutuuk tiar pourö Yesuring weletakaan wal ë niulëa

¹ Ngaanëer ar utpet ke nentere nent ëeimeë pötök arim lupöt mën wel niwieima.

² Akun pötak kan utpetaöökël wë urmeraröa kaöapök elniin pim naë së rë olëak wakaiman. Pi peeneeta ngön wa olë yaaurö pitëm lupötë wëen Anutuu ngönte wa olaim wë.

³ Tiar pourö ngaan pitëm ök koröpöökë kentötë ënëm eimaut. Pël ëeimeë tiarim koröpöökë könötë ënëm eimeë naröa ök Anutuu kölöpta iri wakaimaut.

⁴ Pël ëautak Anutu pi ya ngës kësang ëak lup sant kaö pan elnia.

⁵ Pël elniak tiarim wa olë yaautaan lupöt wel wiauröak Kristooring wal ë niulëa. Yaap, Anutu pi komre kolap elniak utpetetakaan niwa.

⁶ Pi tiar Yesu Kristook yal yemangkën piiring wal ë niulëak kutöm wëwëet ninak weëre kosangring öpenëak niulëa.

⁷ Pi Yesu Kristoën pim lup sant elniaö pötak omën munt ënëm orööpna pörö pim komre kolap kësang pan kësangën elnia pöt itaampënëak pël elnia.

⁸ Pöt pi komre kolap yaalniem arim Kristoon kön wi kosang yewesautaan utpetetakaan niwa. Pöt arimtok yok pangk naën ëan tapön. Anutuuk yaap elnia.

⁹ Ar Anutuuk pël elniipënëak ya ompyaö nent namëngkën ëaurö. Pötaanök arimtëning ti wak angan.

¹⁰ Anutu pimtok wëwë ngolöp epët nina. Tiar Yesu Kristook yal meneë Anutuu kan ompyaö kopëtaö wes nina pöök ing mësaim öpenëak pël elnia.

Kristook Yuta omnaröere köpël omnarö erën ë niulëa

¹¹ Ar ngaan köpël wakaimaurö pöten kön wieë. Akun pötak koröp kaut nailën wëen Yuta omën koröp kaut ila pöröak arën koröp kaut nailënörö pël niaimaut.

¹² Pël ëen ar ngaan Kristo won wë ten Yuta omën Anutuun yaö sauröaring naön, pëlëer wakaimaurö. Ar pörök wëen omën ompyaö nent ënëm arimëen orööpnaataan kor naön. Ën Anutuunta köpël wakaimaurö.

¹³ Ngaan maimerek wakaimauröak peene Kristo pim iit arimëen il olëa pötak wa niulëen Yesu Kristook yal ëak Anutuu naë wë.

¹⁴ Pöt Kristo pimtok tiar mayaap yanging. Ngaan Yuta omnaröere köpël omnarö tiarim naë kööre tok wiaan sowi kësangpel tekarak wiakaimaut. Pël ëautak Kristook pim möönre koröpö kööpöt wesa pötak sowi pö tē olëak köpëlre Yuta omën pourö rongan kopëtet ë niulëaut.

¹⁵ Moses pim ngön kosangötre Yuta omnaröa yaaut won wasëpënëak pimtë koröpö kööpöt wesa. Omën rongan nentepar pöteparë urtak rongan ngolöp kopëtet ë niulëen tiar piik yal ëak mayaaptaring öpenëak pël elnia.

¹⁶ Pim këra yetaprak wel wia pötak Yuta omënere köpël omën pourö wa erën elniin këra yetap pörak Anutuu naë niulëak komre kap tiarim tekarak wieëa pöt won wesaut.

¹⁷ Pël ëen pi ten Yuta omën Anutuu naë wakaimauröere ar köpël omën maimerek waikaimaurö tiarën mayaaptaring öpena ngön ompyaö pöt ök niapënëak waisa.

¹⁸ Pöt Kristo tiarimëen wel wia pötaanök Yuta omënere köpël omën tiar Ngëëngk Pul

kopëtaööring wë kan kopëtaö wes nina pöök së Pepa naë orööpnaat.

Ingre mor saurö tiar Anutu pim tup ngëëngkët

¹⁹ Pötaanök akun eptak ar suurö won. Ar ngönën omnaröaring erën ëak Anutuu ru sak wë.

²⁰ Tiar pöt Anutu kaat. Ar ngëlangre pasöt Yesuu ngön yaaö omnaröere tektek ngön yaaö omnarö ten wapöt.

Ën Yesu Kristo pimënt pöt möör wapët.

²¹ Pël ëën tiar omnarö piik yal mampö seim wëën taë niwasën Aköpë tup ngëëngkët pël orööpnaat.

²² Arta ten ingre mor sauröaring Kristook yal mangkën Ngëëngk Pulöök elniin Anutu pim tupët pël sak wëën pi öngpök wë.

3

Anutuuk Pool köpël omnaröen ngön ompyaut ök mapënëak ya pöt mena

¹ Pool ne Yesu Kristo pim ngönte ar köpël omnaröen ök yeniak e taptaan wii kaatak neulëaut.

² Yaap, ar neen kat wian. Anutuuk komre kolap elnäak arim naë ya mëmpëak ök neeaut.

³ Pël neak pim ngön ëlëëpöt war wes nenaut. Pöta ngön mëntte wet rëak pep epweri retëng ëaut.

⁴ Ar ngön pipët sangk kelak pöt nem könöök Anutu pim ngön ëlëëpöt Kristoëën ëaut ëwat panë san pöten ëwat sënëët.

⁵ Ngön ëlëëp epët ngaan omën wë aprö ima pöröa naë Anutuuk tekeri wes nemangkën ëautak peene eptakök Ngëëngk Pulöök ten ngön yaaö omnaröere tektek ngön yaauro tekeri wes yaningk.

⁶ Ngön ëlëëp pöt epët. Köpël omnarö ar ngön ompyaut wak wë ten Yuta omnaröaring rongan kopëtët ëak Anutuu omën ompyaut tenring pep sak wë. Pël ëëë Yesu Kristook yal ëak Anutuu ten Yuta omnaröen kup niwia pöt pep sak wë.

⁷ Ne pim ngön ompyaut ök niamëak Anutu pim weëre kosangöök komre kolap kësang elnäak pim ya omën wes neulëa.

⁸ Ne ngönën omnaröa iri wëaupök Anutu pimtök ar köpël omnaröen ngön ompyaut ök niamëak komre kolap kaö elnäak ya

epëtak neulëaut. Kristo pim ulöpre moup ngön epët kaö panëët omnaröa yok pangk pout ëwat nasënganëët.

⁹ Anutu ngaanëer omën ël epot ket ëaup pim kön epët ëlëëp wiak wakaima. Pël ëautak peenök kön ëlëëp pöt omën pourö war wes nimpëak neea.

¹⁰ Anutuu ingre mor sauröa naë pim ëwat ke nentere nent epot akun eptakök wëlël ë wiin enselöröere kutömweri weëre kosangringörö pitta itenak ëwat sëpenëak ëlëëp wia.

¹¹ Anutu pi ngaan akun wontak pim könöök ngön kosang wesa pöta këët tiarim Aköp Yesu Kristo wes yamëem tekeri wesa.

¹² Pël ëën tiar piik yal ëëë kön wi kosang wesak kasinkasin won Anutu naë yes.

¹³ Pötaanök epël niamaan kat wieë. Ne arimëën yak këëmre këlangönë rangk wë eptaan arim lupöt irepan. Ar pöten ping weseë.

Pool pi Epesas omnaröaan Anutuun kimang yemëa

¹⁴ Ne Pepen rar rë mowesirak arimëën kimang yemak.

¹⁵ Pöt pi kutömweriaan yangerakë omën pourö tiarim pep sak wëën pim naëaan oröan.

¹⁶ Anutu pi ë rangi pout pangk ëëëaupök Ngëëngk Pulö elmëën weëre kosang koir ningkën arim lupöt kaö sak kosang sënëak kimang yemak.

¹⁷ Pël ëak ar Kristoon kön wi kosang wasën pi arim lupötë öpënëak kimang yemak. Pël ëak ar pim lup sant pötak misën il tëak kosang sak taueë

¹⁸ ngönën omën muntarö pitring ar pourö lup sant pöta songönre lööre kalap naöökaan naöök pout kengkën ëwat sënëak kimang yemak.

¹⁹ Pël ëak Kristoë lup sant omnaröa ëwatöt il yewesa pipëta öngpök önëak kimang yemak. Pël ëaan Anutuu naë lup moup peö ëak wia pippel ar peö elniipnaan.

²⁰ Anutu pim weëre kosangöök tiarim lupötë ya yamëngk pöpök omën kaö panëët yaalniem tiarim kimang yamëëaare elniipënëak kön yawia pöt il yewas.

21 Ingre mor sauröa naëre Yesu Kristoë naë pimëen yaya yal menmen aim om wiakaim wiaap. Yaap.

4

Ingre mor saurö tiar Kristoë möönre koröp sak wë

1 Ne tiarim Aköp Yesu pim ngönëntaan wii kaatak neulëaup nook kosang wesak niamaan kat wieë. Anutuuk omën kaö panëëtaan yas niiaurö. Pötaanök wëwë ompyaö önëak niulëa pöl weë.

2 Pël ëëë arimtën kön wiin iraan ya wiap pötaring wë kar naröa könöm elniipna pipöt lup santak wetak weë.

3 Pël ëëë Pulö pim mayaapta wiirupök wa erën elnia pipët ilpan. Pötaan ngarangk ëeim weë.

4 Anutuuk pim omën ompyaö kopëtetaan kor öpenëak yas niaan tiarta rongan kopëtet ëak Ngëëngk Pul kopëtaööring wë.

5 Tiarim Aköp kopëtap kön wi kosang yewesaut kopëtet, ën i yamëaut kopëtet.

6 Pël ëaan Anutu pi tiarim Pep ngawi kopëtap. Puuk pout kepön erën elnia. Pël ëak tiar weëre kosang kaamök elniin pim yaat yamëngkën tiarim lupötë wëaup.

7 Yaap, tiar rongan kopëtet ëak wëen Kristoök neenem yaatë weëre kosangöt nina.

8 Kristo pim tiarimëen elnia pöta ngönte ngönën pepeweri epël wia.

“Pi kutömweri isëpënëak omën kësang pan il mowesak wii tëak mësak ngaarëk isa. Pël ëak pi omnarö kësangën elmëa.”

9 “Ngaarëk isa” ngön pöt öröptaanök ëa? Songönte epët. Pi wet rëak maim o ngaarëkaanök yangerak irëa.

10 Pi irëaupök kutömre yang poutë pangk ëak öpënëak kaalak kutömweri is pörök wëauröaan kaö sak wë.

11 Pël ëëë pi tapöpök kësangën elniak omnarö weëre kosang kaamök elnieë narö pim ngön yaaö omën niwesa, narö tektek ngön yaaö niwesa, narö ngönën ök yaö niwesa, narö ingre mor sauröa ngarangk niwesa, narö rë yanuulaö niwesa.

12 Pipët ngönën omnarö tiar pim ya ompyaüt mëmpenaataan kopëta niwasën pim möönre koröp pöt tiarim naë kaö sak kosang sëpenëak omën piporö niulëa.

13 Pipël pipël ya mëmpeimeë tiar kön wi kosang yewesaöre Anutuu Ruupë songönten ëwat poutepar mëngkre mëngk sëen lup koptemer sak öpenaat. Pël ëëë kaö sak Kristo pim wëwë ompyaö panëëtakël së öpenaat.

14 Pël ëak tiar rungaaröa ök nasënganëp kosang sak öpenaat. Pöt kent yamöön këra ëpotë ëtëp yaalmë pöl rungaaröa ök ëngk ma e yewas pörök kaar omnaröa ngönötön kat wiak kön irikor ëak këlok sëpnaat.

15 Pël ëëpnaatak tiar lup santaring wë ngön këët pëen aimeë kaö sak Kristo tiarim kepönöököp pim ök sëpa.

16 Pi tiarim kepönöök elniin ingre morre pöt nener yal menak omën sëen ompyaö yaë. Tiar kaö ke nentere nent neenem ëëpenëak kopëta wes nina pöta ënëm yeem lup santaring neenemëen kaamök ëëë kaö sak kosang sëpenaat.

Ingre mor saurö wëwë ngölöptak öpa

17 Ne Aköpë urtak sak kosang panë wesak niamaan. Ar köpël omnaröa yaë pöl arim könöt omën pasutëël wiak önganok.

18 Pitëm lupöt köö olëaan yak ëwat nasën wë lup kosang ëak Anutuu wëwëet kasëng menak tomökël wë.

19 Pël ëëë öö köpël pitëm könöt utpetatëël kosang wiak wë utpet ke nentere nent eimeë kewilring wë.

20 Ar pöt, wëwë pipët önëak Kristoë songönte rë naniulön ëaut.

21 Ar yaap Kristoë ngönte kat wiaurö. Ngön pipët Yesu pim ngön këët epël rë nuliulön kat wiaut.

22 Ar lup ngaanötring wëen arim kentre kauratök morök elniin utpet wakaiman. Pötaanök lup ngaan pipot ent ë olaë.

23 Pël ëak Pulöök lupre kön ngölöp niwasëpnaan kuure mak mëak

24 lup ngölöp pipot wa mëëë. Pipot Anutuuk pim ök mëngk wesak ket ëaut, wotpilre ngëëngk panëët.

25 Pötaanök ar kaar yaaut moolëak ngön yaapöt pëen neneren ök maë. Pöt tiar Kristoë ingre mor sak nener yal yeë. Neneren kaar apena pöt tiarim yal ëa pöt ilpenaat.

26-27 Ar kölöptak utpet nent ëëngan. Setenëen kan motëënganëen kölöp ëeim wëen këtëp ilepan.

²⁸ Kékain yaauroak pöt sêp wesak omnant koirënëen kosang ngentiak ya mênak nant ngöntök yaauro meneë.

²⁹ Arim kêmötëaan ngön utpetat anganok ompyaut pëen omën kat wiipnaarö kaamök elmëëpnaan aim weë.

³⁰ Ar Anutuu Ngëengk Pulöön ya utpet ëëpnaat elmëengan. Pi tapöök niöpna akunetak ar Anutu pimorö pöt pet elniipënëak yaö niwesau pötaanök.

³¹ Ar omën ya utpetaring yaaö, ngaare ya sangën, ngön kosang, ökre was, utpet pipot pout moolaë.

³² Ar ngöntre karurö kaamök elmëak arim lupöt meneë. Pël ëak pitëm saunat won moweseë, Anutuu Kristoë kangiiir arim saunat won niwesa pöl.

5

Tiar ëwaöök öpa

¹ Anutuuk lup sant elniin pim ru sak wë. Pötaanök pim ë pël ëëë.

² Kristo pi tiarimëen yaköm ëen lup sant elniak pim wëwëet tiarimëen yak keëpöt wesak pim möönre koröpö omën köp nga kamp misëngringöt ar yaaö pöl Anutuun kiri ëen kë sa. Tapël ar yakömre lup sant kantakël weë.

³ Ar Anutuu omnarö. Pötaanök öngre omp nga yaaö, utpet wa ngangaaring omnantön kentre kaur ngön pipot kot nent arim tekarak orööpan.

⁴ Ngön ëöaat, köntak yaaö puot, ngön utpetat, pangk naënganë pipot anganëp Anutuun yoöre ërëp aim weë.

⁵ Ar epël kön wieë. Öngre omp nga yaaöre utpet wa ngangaaringöt yaaöre omnantön kentre kaur yaaö Anutuu urtak yangerakë omnantön omp ak yewesaö piporö Anutuuk wa ngaöök mëak wëwë kosangta yaö nemowaspan.

⁶ Ar morök omnaröa utpet ke pilöt ëënëak ngön kaar yenia pipot kat wiingan. Anutu omën pim ngön wa olëak utpet ke pil yaë piporö kangiiir nga yaalmëaup.

⁷ Pötaanök ar omën piporöaring wa meilak ëëngan.

⁸ Ar ngaan koutak wakaimauröak peene pöt Aköpök wa niulëen pim naë rë olëak

ëwaatak wë. Pötaanök ëwaatak wëauröa wë pöl weë.

⁹ Ewaatak wëa pöta keët epot. Lup ompyaö, wotpil, ngön yaapöt yaaö pipot.

¹⁰ Pël ëak ar omën nant ëënëak pöt Anutuuk kent ëëpën ma won pöt ewat sakök ëëë.

¹¹ Kar naröak kouta omën mosut yaëen kaamök ëënganok omën pouröen wëwë pipotön utpetat pël ök maë.

¹² Ne omën ëlëëp yaaö pipotön naëngan, amaaten ëö yaë.

¹³ Pël ëaap tiar omën ke pilöt tekeri wasën ëwaatak elmëen pipotë songönte yoolök sak wiaapnaat. Pöt omën tekeri yewas pöt ëwaaöök wesira.

¹⁴ Pöta ngönte epël wia.

“Ka ureëaup, ni wal ë.

Lup wel wiaup, öp së.

Pël ëen Kristook ëwa elniipnaan.”

¹⁵ Pötaanök arimtë wëwëatön ngarangk këëkë ëëë. Kön wonöröa wëwëat önganëp könringöröa wëwëat weë.

¹⁶ Peene akun eptak tiarim naë utpetat kësang pan wia. Pötaanök akun nant il mëënganëp akun poutë omnarö kaamök elmëak kosang ngentiak ya mëmpa.

¹⁷ Pötaanök ar köpël ëënganëp Aköpë ya ngön ya pipöt kön wieë.

¹⁸ I ngaat nak kön irikor ëëngan. Piptak utpet yaniwas. Pötaanök pël ëënganëen Anutuu Pulöök arim lupötë peö ëak wiaapna pötaar elniip.

¹⁹ Pël ëëë karuröaring arim kêmötök ngönën tanre tan Pulöök yaningk pipot Aköpön lupre könötökta tan aim weë.

²⁰ Pël eimeë akun poutë omën ël epot poutëen tiarim Aköp Yesu Kristo pim yapintak tiarim Pepap Anutuun yowe maim weë.

Öngre ompöröa ngönte

²¹ Ar Kristoon yaya yaauro. Pötaan nenëraan inëen ëëë.

²² Öngörö, Aköpön inëen yaalmë pöl arim ompöröa ikanöök weë.

²³ Kristo tiar pim ingre mor saurö utpetetakaan niwa pöp tiarim kepön erën ëak ngarangk elnieim wë pöl ompöpök pim öngöp ngarangk yaalmë.

²⁴ Pötaanök ingre mor sauröa Kristoon inëen yaalmë pöl öngörö ar arim ompöröaan inëen elmëeë.

²⁵ Ompörö ar, Kristo pim ingre mor saurö tiarimëen yak pim wëwëet këepöt wesa pöl arim öngöröaan lup sant elmëeë.

²⁶ Kristo pim ngön ompyautak tiarim utpetat i niirak kölam niwesak tiar pim ingre mor saurö Anutuun yaö niwasëpënëak wel wia.

²⁷ Pël ëak tiar, pim ingre mor saurö, ketre saunere utpet ke nentere nent won kölam pëen ngëengki niwesak pimtëen niöpënëak wel wia.

²⁸ Ompörö ar arimtë koröpö sant yewas pöl arim öngörö sant moweseë. Pöt öngre omp pouwaar yal ëak koröp kopëtaö sak wë pötaanök. Omp namp pi pim öngöp sant yemowas pipop pimtë koröpööta sant yewas.

²⁹ Tiarim naëaan omën namp pimtë koröpö këepöt newasën. Won. Pimtok pimtë koröpö kaömp menak ompyaö wesak ngarangk yaë. Pöta ök Kristook ingre mor saurö ngarangk elnieim wë.

³⁰ Pöt tiar pim möönre koröp pöökë kaut pötaanök.

³¹ Pöta ngön nent ngönëntak epël wia. “Omp namp pim ëlre pepaar sëp wesak öngöpök yal mangkën pöt piarip lupre koröp pöt kopëtap pël sak öpnaat.”

³² Ngön ëlëep epta songönte öngpök wiaan nook kön wiin pöt Kristoonre pim ingre mor sauröaan yaë.

³³ Pël ëaap arimtëenta yaë. Ompörö ar arim koröpöön sant yaalmë pöl arim öngörö lup sant elmëeë. Pël ëen öngörö arta arim ompöröa inëen elmëeë.

6

Ëlre pep, koontre yokot pitëm ngönte

¹ Rungarö ar, Aköpëen yak ëlre peparöa ngön ngaarëk weë. Pël ëënë pöt ompyaö.

² Ngönëntak epël wia. “Ni nim ëlre pepaarë ngön ngaarëk wë.” Ngön kosang piptakëer Anutuuk yal menak kup mowia.

³ Pöt epët. “Pël ëëmë pötak yangerak akun wali ömëet.”

⁴ Ën ëlre peparö, ar arim koontre yokoturö ya sangën mongawisngan. Ar ngönën rë moulak pepanöm mëak ngarangk

elmëeë. Pël ëen pit kaö sak ngönënta ënëm ëëpnaan.

Inëen yaaöre ngarangk pitëm ngönte

⁵ Inëenörö ar, arim ngarangköröa ngön ngaarëk weimeë Kristoën inëen yaalmë pöl pitën kasinkasin ëak pitëmtëen pëen inëen elmëenëak weë ngentieë.

⁶ Pöt arim ngarangköröak itaangkën ompyaö ëëpnaataan pëen won. Ar pël yeem Kristoë inëenörö pël weseë Anutuu kan yanuulë pöök kön kengkënringsë.

⁷ Pipët omnaröen kön wieë won, Aköpön kön wieë ya kë sak arim yaat mëneë.

⁸ Ar epël kön wieë. Namp pi inëen wë ma won wë ya ompyaö mëmpna pöt Aköpök kangut ompyaö koir mampnaap.

⁹ Ngarangkörö arta tapël arim inëenöröen ompyaö yaalmëem pitëm kas ëëpnaat elmëengan. Aköp ar pouröa ngarangk ngawiap kutömweri wë pöp omnarö pim ëöetak isak irëak won, mëngkre mëngki wia.

Tiar nga omnaröa ök sak öpa

¹⁰ Ne ngön kaut epël niamaan. Aköpök yal menak pim naëaan weëre kosangöt wak pötring weë.

¹¹ Ar Setenök morök elniipënëak yaëen weëre kosangring tauak pi ke ur momëenëen Anutuu ngaë omnant yaningk pöt wak weë.

¹² Tiar omën möönre koröpring eporöaring nga naalëen. Won. Ensel utpetaröere Setenë inëen yaauröere yang ngarangk utpet koutak wëauröere urmer ke nampre namp mopöök wëaurö pitring nga yaal.

¹³ Pötaanök ar Anutuuk ngaë omnant yaningk pipot wak weë. Pël ëen nga yaaröön pöt kangiir elmëen kas sëen weëre kosangring tauanëet.

¹⁴ Ar epël ëak taueë. Ngön këetak yepat ket ëak ureë. Ën wotpil wëwë pötak ulpëen kosangëp ket ëa pötë ök koröp oröön ripetakël mëak weë.

¹⁵ Anutuu mayaap yaningk pöta ngön ompyaut omnaröen ök manëet kopëta wesak ing kör ket ëak mëeë.

¹⁶ Pël ëak arim kön wi kosang yewe-sautakta ngilöatë ök wesak weë. Pël ëen pötök utpetatë pepap Setenë es wisangöt pörang urak sëpnaat.

¹⁷ Anutuu utpetetakaan yaniö kön pötak ul kosangta ök waëë. Pël ëak Anutuu ngöntak Ngëengk Pulöökë öpwer pël sëen wak weë.

¹⁸ Ar kët ël epotë Ngëengk Pulöökë weëre kosangtak kimang maë. Anutuun kimang ke nentere nent maimëë kaaö köpël Anutuu omnaröaan kimang maë.

¹⁹ Pël yeem ne ngönën ök memëak yaëën Anutu kaamök elnëak nem mema pöt këmtak newiin kas köpël ngön ompyaö ëlëëp wia pöta songönte tekeri wasumaan nemëenta kaamök elnëak kimang maë.

²⁰ Ne ngön ompyaut ök amëak Anutuuk neulëaupök nem pël yaautaan wii kaatak neulëaup. Pël ëën ar Anutuuk ne ngön ompyaut tekeri wasum pël neeaö pöl kas köpël mëmpaan Anutuun kimang maë.

Ngön mëët

²¹ Tikikas puuk pep epwer wak wais ninak nem yaauta ngönöt pout ök niapnaat. Tikikas pöp tiarim kar panëëp Aköpë këm ngön ngaarëk wak inëën yaaup.

²² Pi nook arën tenim songönte ök niaan kat wiak ya kë sënëëk yak wes mëën yewais.

²³ Anutu Pepere Aköp Yesu Kristo pi- aripök ar nem karurö mayaap tekeri wes ninak arim kön wi kosang yewesaut taë niwasën lup santaring weë.

²⁴ Ar tiarim Aköp Yesu Kristoë naë rë olëak wë lup sant yaalmëaurö arim naë Anutuu komre kolap pöt wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pool.]

Pilipai

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wë krismaki 32 pöta ök won sèen Pool pi wii kaatak wë pep epwer retëng ëak Epaprotaitas mangkën wak sè Pilipai kakë ingre mor saurö mena. Pool pi wet rëak Pilipai kak sè ngönën ök maan narö Yesuun kön wi kosang wesa (Ngön Yaaö Omnarö 16:11-40). Pël ëen ënëmak Pool pi wii kaatak wëen ingre moröröak mon nant wa rongan ëak Epaprotaitas mangkën wak sè Pool mena. Pël ëen Pool yowe mëak pep epwer mena. Pi wii kaatak wë ërëpërëp yeem pitta Kristooring wë pötaan ërëpërëp ëëpënëak kent kön wiak retëng ëa.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-11

Poolë ngönte 1:12-26

Kristook yal menak wëauta ngönte 1:27-2:18

Timotiire Epaprotaitas piarpim ëëpnaat 2:19-30

Pepanöm ngönte 3:1-4:9

Kaamök elmëautaan yoöre ërëp ngönte 4:10-20

Ngön mëet 4:21-23

1 O Pilipai kak Anutuu omnarö Yesu Kristook yal menak wë pöröere ngönënë wotöököröere ngönënë ya kaamök yaaurö, Poolre Timoti Yesu Kristo pim inëen yaauwaar tenip wë nook pep epwer retëng ë yaningk.

2 Anutu tiarim Pepapre Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolap mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Pool pi Anutuun yoöre ërëp mëëa

3 Ne arimëen yak akun ëlötë kön weswes eimeë Anutu nemopön yoöre ërëp maim wë.

4-5 Ar wet rëak ngön ompyaut kat wia pötak ngës rëak neering top ëak aö aö imeë peene pël yeë pöten kön wieë nem Anutuun ök yamëëa pötë ërëpsawiarung wë ar kaamök elniipnaataan ök yamëëaup.

6 Pël ëak ne epël kön yawi. Anutu ngës rëak arim lupötë ompyaö yaalni pöpök ompyaö elnii seimeë Yesu Kristo pim waisëpna akun kaöaöök pet irëpnaap.

7 Ar nem ru ulöpöökörö. Pötaanök Anutuuk ompyaö elnieim öpnaat nem kön yawi pöt yok pangk. Pöt nem wii kaatak wëaöre Kristoë ngön ompyauta songönte tekeri wasën omnarö ngön pöt taë wesak öpënëak ngön yaatak neulëen wëaö pöteparë ar neering lup kopëtemer sak wëen Anutuuk komre kolap elniak kaamök yaalni.

8 Yaap, Anutu ewat wëen ne yaap pan ök yeniak. Yesu Kristoë tiarën ya ngës kësang yaalni pöl ne arën yaalni.

9 Pël ëeë ne arim lup sant yewesaö pöt kaö sèen Anutuu omnant këëkë ewat sak ompyaöre utpet pötepar kom ëënëëtaan Anutuun kimang yamëëaup.

10 Pël ëak ar omnant këët kom ëak Kristo pim waisëpna akun kaöaöök saun won, wotpil önëëtaan pël yaaup.

11 Ar pël eim wëen Yesu Kristook kaamök elniin wotpil wëauta këët arim naë oröak kaö sëpnaat. Pël ëen omnarö pöten itenak Anutuun yaya mëak pim yapinte ping wesak aim öpnaat.

Pit Pool wii kaatak moulmëak ngön ompyaut il newariin ëen ulöl sa

12 Karurö, ar ëngk ma e wasnganëen ök niamaan kat wieë. Pit nem wii kaatak neulëautak ngön ompyaut il nemowariin ëen ulöl yes.

13 Pötaanök nga omën pourö Rom omën omp ak Sisa pim kaatak ngai yaaö pöröere omën munt kak eprek wëauröeta pit neen ewat wë, nem Yesu Kristoë ngön ök yaauwaan wii ka eptak neulëa pöten.

14 Pël ëen ingre mor sa nem kar narö kësang nem Kristo pimëen yak wii kaatak neulëa pöten kön wieë Aköpön kön kosang wiak kas köpël Anutuu ngönte ök aim wë.

15 Yaap, omën narö ne utpet wesak wak neirapënëak Kristo pim ngönte ök aim wë. Ën narö neen ompyaö elnëëpënëak pim ngönte ök aim wë.

16 Omën nem ompyaö elnëëpënëak Kristoë ngönte ök aim wëa pörö pit omën naröak ne ngön ompyauta songönte amëak wii kaatak neulëa pöten kön wiak lup sant elnëëpënëak Kristoë ngönte ök aim wë.

17 Ën omën ne wak neirapënëak Kristoë ngönte ök aim wëa pörö pitëmtëen wak isak apënëak pim ngönte ök aim wë. Pit

korar yeem ne wii kaatak wëen pitëm ngön ompyaut ök yaaö pötaan wii kaata ngarangkörök könöm munt nant nem rangk newiak yal mampënëak yaë.

¹⁸ Pipët ompyaö. Pöt omën narö korar yeem Kristoë ngönte ök aim wë, ën narö wotpil yeem pël eim wë pouteparëen ne ërëpsawi yeë. Nemëen pitëm Kristoë ngönte ök ya pipët kaöet. Pötaanök ërëpërëp yeë.

¹⁹ Yaap, ne ërëpsawi eim ömaap. Pöt ne epël kön yawi pötaanök. Ar nemëen Anutuun kimang yemaan Ngëengk Pul Yesu Kristoë wes mëen waisa pöök kaamök elnëen ne wii kaatakaan ent ë neulëepnaat.

²⁰ Ne omën nant yeem ëöere kaskas naën ëëmëak kent kaö pan. Ne akun ëlötë Kristoë ngönte ök ëak pim yapinte wak isak yaaupök peeneeta öp wëere wel wi pël ëëma pötak kas köpël tapël pim yapinte wak isak amaap.

²¹ Nemtë könöök epël yawi. Ne yangerak öma pöt Kristoë songönte war wesak amaap. Pöt ompyaö. Ën wel wiima pöt pim naë sumaap. Pöt ompyaö pan.

²² Ne yangerak yal menak öma pöt nem Kristo pimëen yak ya mëmpa pötak kë orööpnaat. Pötaanök nem ëëmaaten kön selap yaë. Pöt nem wel wiimaat ompyaut ma öp ömaat ompyaut ne pöten kön nawiin.

²³ Yaap, ne ëngk ma e yewas. Nemtë kentöök wëwë epët sëp wesak së Kristo piiring öma pöt nemëen ompyaö pan.

²⁴ Pël ëëmaatak ne yang eprek yal menak öma pöt ar kaamök elnieim ömaat. Pöt arimëen ompyaö pan ëëpnaat.

²⁵ Ne pipten kön kosang yawi. Pötaanök ne ëwat sak wel nawiin öp wë arim kön wi kosang yewesaut kosang sëere pötaring ërëpsawi ë pël ëënëëtaan arim naë wë kaamök elnieim ömaap.

²⁶ Pötaanök nem arim naë kaalak waisumaatak ar nemëen ërëpsawi ëak yok pangk Yesu Kristoon yaya manëët.

Pilipai omnarö pit Poolring këlangön kat wia

²⁷ Ar kopët eptenökëer kosang wesak weë. Kristoë ngön ompyauta wia pöl wotpil wesak weë. Pël ëaan ne arim naë wais itaampöore kamaarek wëen pöt omnarök arën, “Pit lup kopëtëmer sak wë kosang sak

taueë nener yal menak weë ngentiak ngön ompyaut ök ya,” pël aan kat wiimaat.

²⁸ Pël yaëen ar kas naën yaëen itenak pit kö sëen ar muumök önëët pöt kön wiipnaan.

²⁹ Anutuuk arim naë orööpënëak ëa pöt Kristoon kön wi kosang wasënë pötaan pëen won, pim ënëm yeem këlangön kat wiinë pötaanta elnia.

³⁰ Ngaan ar itenaan ne Kristoë yaat yamëngkën omnarök këlangön kat newiak utpet neweseimaut. Peeneeta ar kat yawiin tapël yaalnë. Pël yeem arta tapël yaalni.

2

¹ Ar Kristook yal menak kosang sak wë ma? Pi ar lup sant yaalniin ya kë yesem wë ma? Ar ngëengk Pulööring lup kopëtëmer sak wë ma? Neneren lup sant elmëak yaköm elmë yeë ma?

² Ne kön wiin ar yok pël yaaurö pötaanök ërëpsawi yeë. Pötaanök ne ërëpsawi kaö pan ëëmaan epël ëëë. Ar kön kopëtäl wieë neneren lup sant elmëëë.

³ Arimtën kön wiin isëpënëak omnant ëënganok arimtën wak irëak omën muntaröen kön wiinakëer isëp.

⁴ Arimtëen pëen kön wiak kaamök ëënganëp karuröaanta pël ëëë.

⁵ Yesu Kristoë pimtën kön wia pöl arimtën kön wieë. Pi epël kön wia.

⁶ Pi Anutuu wëwëere weëre kosangring wëaupök weë ngentiak Anutuu ök öpënëak naën.

⁷ Pël ëaap pi pipot sëp wesak inëen yaauröa ök sak wakaima.

Pël yeem yang koröp wak omnaröa ök sa.

⁸ Pi omën möönre koröp wak wë pimtën wak irëak Anutuu ngön ngaarëk wak wel wia.

Omnarök piin utpetap wesak këra yetaparak möön wel wia.

⁹ Pötaanök Anutuuk pi ngaarëk pan wak isak yapin nent mëëa.

Pötak yapin pout wa ngep ëak wë.

¹⁰ Anutuuk omën pourö, kutömweriaan yangerakë, öpre wel pourö, rar rë wesirak Yesuun yaya mëak

¹¹ Anutu Pepapön ping wesak maimëë,

“Yesu Kristo pi Aköp,” pöt tekeri wesak apenëak pël ëa.

Tiar ariatë koutak ëwa yaë pöl omnaröa tekrak ëëpa

12 Nem kar panëerö, Kristo Anutuu ngönte ngaarëk wa pötaan nem arring wakaimautak akun ëlötë nem ngön ngaarëk weim pöl peeneeta kamaarek wë eptak il wesak pël ëëë. Anutuu pimëën kama niwa pöta këët orööpnaan kasinkasin yeem ompyaö wesak ya mëneë.

13 Pöt Anutu pimtök ar pim kent kön yawiaut kent ëak ënem ëënëëtaan kaamök elniak arim lupötë ya mëneim wë pötaanök.

14 Ar omnant pout ya yamëngkem kaaöre këëpötë ya sangën ngön anganok.

15 Pël ëënë pöt saun won wëen narök arën, “Pit utpet yaë,” pël neniapan. Pël ëën ar korar yaaöre utpet yaaö pöröa tekrak wotpil eim önëët. Pël yeem pöt ariatë koutak ëwa yaë pöl ëënëët.

16 Pël ëëë pöt pit kout sëp wasëpnaan wëwë kosangta ngönte ök maim ön. Pël ëënë pöt Kristo pim waisëpna akun kaöaöök ne pas köntak ya namëngkën ëaut pël wesak arimtëen ërëpsawi ëëmaat.

17 Arim kön wi kosang yewesaut Anutuun kiri yaalmë pöta ök yaëen ne arim kön wi kosang yewesaut taë wasumëak wel wi-ima pöt, nem iit wain iita Anutuun kiri yaë pöl il olaan arim kiri yaautak yal mangkën Anutuuk itaangkën ompyaö yaëen arring ërëpsawi ëëmaap.

18 Ën Anutuuk neaan wel wiin pöt arta tapël pötaan neering ërëpsawi ëën.

Timoti pim ngönte

19 Aköp Yesu Kristo pi kön wiin pangk ëën pöt ne arim ngönte kat wiak ya kë sumaan akun kot nent Timoti arim naë wes mëen wais rëak kaalak waisëpnaat.

20 Nem naë omën munt namp won, Timoti pimënt nem arimëen yaalni pöl yeem arimëen kön nganngan yaaup.

21 Omën muntarö pit Yesu Kristoë yaataan kön nawiin pitëmtë omnantëen pëen kön yawi.

22 Ar Timoti pim ompyaö yaë pöten ëwat wë. Ompre ruaarë ya yamëngk pöl pi neering ngön ompyaota yaat yamëngkaup.

23 Pötaanök nem kentöök wii ka eptak nem ëëma nent kat wiak pöt tapëtakëer pi arim naë wes mëëmaat.

24 Nem kön kosangtak epël yawi. Aköp pi kat wiin pangk ëën pöt akun wali nasën wiaan nemëntta arim naë waisumaap.

Epaprotaitas pim ngönte

25 Ne tiarim karip Epaprotaitas arim ngësë wes mëen waisëpënëak kön yawi. Pi neering Kristoë yaat ngawi mëmpö nga omnaröa yaë pöl wëë yengentiaup. Ne omnantëen ngöntök wëen pi wes mëen wais kaamök yaalnëaup.

26 Pi yauman yaëen ar kat wiak pimëen kön selap ëautaan ya këlangön kön wiak arim naë waisëpënëak yaarek wes mëen waisëpnaat.

27 Yaap, pi yauman eim wel wiipënëak ëa. Pël ëaap Anutuuk piin yaköm elmëak ompyaö mowesa. Pimtën pëen won, nemëenta yaköm elnëa. Pöt ne ya këlangönring wëen pi këlangön munt pim wel wiipna pöt rangk naalnëen ëa.

28 Pötaanök nem kentöök ar piin itenak ya kë sëen nem naë arimëen könöm wia pöt kengkën sëpënëak pi arim naë teëntom wes mëen waisëpnaat.

29 Pötaanök pi waisën pöt Aköpön yoöre ërëp mëak piin sant elmëëë. Omën pim ök ke pilörö kaöarö pël weseë.

30 Pöt arim urötak ne kaamök el-nëepënëak pim wëwëet keimön naën, Kristo pim yaat yamëngkem wel wiipënëak ëaup pötaanök.

3

Omën Kristoon kön wi kosang yewas pöp Anutuuk piin, “Wotpilëp,” pël yema

1 Karurö, ne ngön nent ök niamaan kat wieë. Ar Aköpëerö pötaanök piin yoöre ërëp maë.

Nem ngaan retëng ë niaan tapët kaalak rangk yeë. Pötak kaamök yaalni pötaan pël ëëmaaten kaaö naën.

2 Omën utpet kent toköröa ököröaan ngarangk këëkë ëëë. Pit arim koröp kaut ilak Moses pim ngön kosangta öngpök wa niulëëpanëen ngarangk ëëë.

³ Pit Anutuun yaō sēpenēak korōp kaut yailtak pēl naēn yaē. Pēl yaēetak tiarimtok Anutuun yaō sēpenēak omēn utpetat tiarim lupōtē wia pōt wa moolaan Anutuuk tiarēn kōn wiin pim omnarō pēl yes. Pēl ēēn Ngēēngk Pulōōk tiar kaamōk elniin Anutuun yaya maimeē Yesu Kristoēērō pōtaan piin yoōre ērēp yamēem tiarim wēwē ngaanten kōn kosang nawiin ngolōptakēl wē.

⁴ Ne nem wēwē ngaanten kōn kosang wiimēak kent yeē talte yok pangk ēēm. Ēn omēn namp pi pimtēn kōn wiin pim wēwē ngaante ompyaō ēēn pōtak pi yok pangk kaamōk elmēēpnaat pēl yaēēn pōt nemptak pimēt il mowasēpnaat.

⁵ Nem yeniak pōta songōnte epēl. Ne newilēn wieē kēt mor nas nasiaan nentepar won sēēn nent pōtak ten Yuta omnarōa yaaul korōp kaut neila. Pēl ēēn ne Israel omēn Pensamin pim kurmentēkaanēp. Nem ēlre pepaar Yuta omnaar, ne Yuta panēēp. Ne Parisi ngōnēn omnampōk tenim yaaul Moses pim ngōn kosangōt ngaarēk wak weē ngentieimaup.

⁶ Pēl ēaupōk ne kōn wiin, “Nook Yesu pim ingre mor saurō utpet yemowasēn Anutuuk neen kōn wiin ompyaō sēpnaat,” pēl weseē eimaup. Pēl yeem Moses pim ngōn kosang pout ngaarēk wak weē yengentiin nem karurōak neen kōn wiin pangk ēa.

⁷ Pēl ēaupōk ngaan omēn kēēt wesak wak wakaima pōtōn peene Kristook rē olēak wē kōn wiin mosut pēl yaē.

⁸ Yaap, omēn pipot pēēn won, nem Akōp Yesu Kristoon kōn wiimēak omēn muntatōn kōn wiin omēn omōt yaē. Ēn piin kōn wiima pōtak omēn pout il yewas. Ne Kristo omēak pim naē rē olēak omēn nem ngaan kōn wiin kaōat pēl sa pōt kasēng menak pōtōn ulōlōt pēl yewas.

⁹ Pēl ēak Kristook yal men pet irumēak kent yaē. Pēl ēak peene Anutuuk neen, “Wotpilēp,” neapēnēak Moses pim ngōn kosangōt ngaarēk naōn. Puuk nem Kristoon kōn wi kosang wesautaan neen, “Wotpilēp,” pēl yenēa.

¹⁰ Ne omēn kaō kopēt nentakēēr ēwat sumēak kent yaē, pōt Kristoon ēwat sa pet irumaan. Ne Kristo weletakaan wal ēaup pi weēre kosang kaōet pim naē wia

pōt nampēnēak kent yaē. Kristo pi ngōn ompyaut ok yaan narōak piin utpet wesak kēlangōn mena pōl elnēēn pim ok ēēmēak kent yaē. Kristo pi pim wēwēet keimōn naēn tiarimēēn wel wia pōl neenta nem wēwēet keimōn naēn pim ok ēēmēak kent yaē.

¹¹ Pēl ēēma pōt Anutuuk weletakaan wal ē neulēēpnaat.

Pool Anutuu yaō mēēa pōta kēēt ōpēnēak ke urak pōōmpō sa

¹² Pēl ēēpnaatak ne Kristoon ēwat sa pet irak wotpil panē wē pēl newasēn. Pēl ēaup omēn ompyaut Kristook nampēnēak newa pōt omēak weē ngentieim wē.

¹³ Karurō, yaap, ne omēn ompyaō pōt wa pet iran pēl newasēn yeēetak omēn kopēt eptakēēr yeē. Nem wet rēak eima pōt kasēng menak omēn ompyaō pōt omēak weē yengenti.

¹⁴ Anutuuk Yesu Kristoē tiarimēēn elnia pōtaan wotpil wē kutōmweri sēpenēak yaō niia. Pōtaanōk ne yaō niia pōta kēēt omēak weē ngentiaak pōōmpō yes.

¹⁵ Ar narō lup kēsang saurōak nem yeniak pipēl kōn wiak ēnēm ēēē. Ēn narō kōn maimal yawi pōrō Anutu pimtok arim kōn yawi pōta songōnte tekeri wes nimpnaat.

¹⁶ Pēl ēēpnaatak omēn kaōet epēt. Anutuu kan pet elnia pōōk yal menak sēpa.

¹⁷ Karurō, ar pourō nem yeē epēl ēēē. Pēl ēak omēn munt tenim ēnēm yaē pōrōenta kēēkē itenak pitēm yaē pōl ok ēēē.

¹⁸ Omēn narō pit Kristoēērō pēl aōōk pim kēra yetaprak mōauta ngōnten kaaō ēak maimal wē pōtak pim ngōnten kōōre tok yaalmē. Ne ngaan pitēmēēn ok niiautak peene kaalak ya utpetaring wē ok yeniak.

¹⁹ Pit pitēm yenautre korōpōōkē omnantōn kaō wesak kentre kaur yaaurō. Pēl ēak omēn utpet tiarim kōn wiin ēō ēēpena pōtōn pit pitēmtēn ping wesak yaaurō. Pēl ēak yangerakē omnantēēn kentre kaur eim wē. Pōtaanōk Anutuuk pit es parēaōōkē kanōōk moulmēēn kō sēpnaat.

²⁰ Tiar pōt, kutōmweri yaaurō. Pōtaanōk kor wēēn Akōp Yesu Kristo wais nikoirēn Anutuu naē sē ōpenaat.

²¹ Pēl ēēn pi wais tiarim mōōnre korōp pasut lēngē sēpna pōt ngolōp wasēn pim

möönre koröp ompyau lëngë nasën eëpna pöökë ök sëpnaat. Pi omnant pout pim weëre kosangtak il wesaup pim weëre kosang pötak pël eëpnaat.

4

Pool puuk lup kopëtemer sak wëere ërëpërëp eëre omën ompyautëen kön wii pël eëpënëak mëä

¹ Pötaanök karurö, ne ar lup sant elnieimeë arën itaampëak kent yaë. Ne Kristoë yaat yamëngkën ar pimorö pël sak wëen arimëen ërëpsawi yeë. Nemorö, nem yeniak pipël Aköpök yal menak taë wesak taueë.

² Öng Youtiaare Sintiki, ne aripön epël niamaan kat wieë. Ne arip Aköpök yal menak wëäö pöaarök lup kopëtemer sak önëak kosang wesak yeniak.

³ Ën neering ya ngawi yaaö kë panëep, niinta öng pöaar kaamök elmëëmëak ök yeniak. Pöt piaripre Klemenre omën Anutuuk wëwë kosangët mampënëak pitëm yapinöt pepeweri retëng ëa muntarö pit neering top ëak ngön ompyaut anëak ya kaö mëneiman pötaanök.

⁴ Ar Aköpök yal menak wë ërëpërëp eëë. Ne kaalak epël yeniak. Èrëpërëp eëë.

⁵ Aköpë kaalak waisëpna akunet temanöm yes. Pötaanök omën pouröen ya wiap elmëëë.

⁶ Ar omën nantre nantëen kön selap eënganëp kët ël epotë Anutuun ök yamëëautak piin yoöre ërëp maimëë pötëen kimang maim weë.

⁷ Pël eën Anutuuk pim mayaap omnarö tiarim ewat sa pet nairnganë pö nimpnaat. Ar Yesu Kristook yal menak wëen mayaap pö arim könre lupötë pangk ëak wiaapnaat.

⁸ Ne ngön më epët ök niamaan kat wieë. Ar omën epotön kön wieim weë. Ngön yaap yaaut, ompyaö yaaut, wotpil yaaut, kölam yaaut, omën omnaröak kön wiak ya kë sëpnaat yaaut, omën omnaröak kön wiin ompyaö yaaut. Pipot ompyaut, wak yawisaut pötön kön wieim weë.

⁹ Nem omnant rë nuulak pet elnian pötön ar ewat wë. Pipot pëen eëim ön. Pël eën Anutu mayaap pepapök arim naë öpnaat.

Pool pi Pilipai omnaröa piin kësangën elmëa pöten ërëpërëp ëä

¹⁰ Ne Aköpök yal menak arök akun wali won sëen kaamök elnëenëak kön yawi pötaan ërëpsawi kësang pan yeë. Yaap, ar ngaan kaamök elnëenëak kent kön wieimautak pël eëne kanö won eën naën ëaut. Pël ëautak peene kanö oröön kaamök yaalnë.

¹¹ Ne omën nenten ngöntök ëäö pötaan kimang neniaan yeë. Won. Ne epël kön wiak wë. Omën ke nentere nent nem naë yaaröön pöt ya kë sumaap.

¹² Nem ngöntök wëaare omnantring wëa pouteparën kön wiin pangk yaë. Ne kep ëak wëaare këen wëa pöteparënta ya kë yesaup. Ën omnant selap wieëaare won pötenta tapël yaaup. Anutuuk nem yaaö pöten ya kë suma pöt pet elnëen pël kön yawiaup.

¹³ Yaap, Kristo pi weëre kosang nangkën omën pout yok pangk yaaup.

¹⁴ Pël yaaupök könöm nent koirak wëen ar kaamök elnëan pöt ompyaö elnëan.

¹⁵ Pilipai omnarö, ar ewat wë. Nem ngës rëak ngön ompyaut ök ëautak ne Masetonia yanger sëp wasën ingre mor sa ka muntatëerö kaamök elnëak mon nëangkën ëaurö, arökëer nëaurö.

¹⁶ Ne Tesalonaika kak wëen akun nentepar kaamök elnëak sum nant wes nemëan.

¹⁷ Ne arim nenan pöten kimang neniaan ëaut. Pël ëautak Anutuuk arim nenan pöta kangiir omën ompyaut nimpënëak kent kön yawi.

¹⁸ Ne arim naëaan omnant kësang waut. Ar omnant kësang pan nangkën pangk yaë. Arim omën ompyaut Epaprotaitas menan pöt wak wais nangkën peö yaë. Kësangën pipot omën köp kamp Anutuun kiri yemera pötë ökö. Pi pötön itenak ompyaut pël kön wiak ya kë sa.

¹⁹ Anutu nemop pi omnant ompyaö kësang pan Yesu Kristo pim naë mowiin wia. Pötaanök ar Yesu Kristook yal menak wëen Anutuuk arim omën ngöntök yeë pöt pout nimpnaat.

²⁰ Anutu, tiarim Pepap, pim yapinte ngaapëël wak isak maim öpa. Yaap.

Ngön kaö mëët

²¹ Ne Anutuu omnarö Yesu Kristook yal menak wë pöröen yoöre ërëp yemak pël ök maë. Ën kar nem naë wë eporöeta arën yoöre ërëp yenia.

²² Anutuu omën eporö pourö arën yoöre ërëp yenia. Pël yaëën pitëm naëaan omën omp ak Sisa pim ka eptak wë inëën yaalmëa naröeta yoöre ërëp niapënëak kent pan yaë.

²³ Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim lupötë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pool.]

Kolosi

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 32 pöta ök won sêen Pool pi Rom kak wii kaatak wê pep epwer retêng êak Tikikasre Onisimas piarip mangkên wak sê Kolosi kakê ingre mor saurö mena. Pim retêng äauta songönte epêl. Pool pi ngönên ya yamêngkautaan wii kaatak moulmêen wêen Epapras pim naë sê omên naröak Kolosi ingre moröröen ngönên kaaröt mëea pöt ök mëea. Pitêm ngönên kaar pöt epêl. Anuture omnaröa tekarak tiarim yaya mapenaarö wê. Nent, Yesu pi Anutuu ök won, enselöröa ököp. Ên nent pöt, kaömp nant ngês olêak wêaare koröp kaut yailaut ngön pöt ök maan kat wiak Poolök ngön kaar pöt tekeri wasêpênêak retêng ë mena.

Pöt epêl wia.

Ngön ngês rêaut 1:1-8

Kristoë wêwêetere ya yamêngkaut 1:9-2:19

Kristook yal menak wêauta ngönte 2:20-4:6

Ngön mëet 4:7-18

1-2 O Anutuu omnarö, Kristo pim kentöökê ênem êeim Kolosi kak wêaurö ne Pool Anutuu këmtak Yesu Kristoë ngön yaaö omên nampök Timoti tiarim karip piiring wê pep epwer retêng ë yaningk.

Anutu tiarim Pepap pim komre kolap pöt ningkên arim naë wiaap.

Pool pi Kolosi omnaröaan Anutuun yoöre êrêp mëea

³ Tenpim akun ël epotê Anutuun arimêen kimang yamêëautê Anutu, tiarim Aköp Yesu Kristoë Pepapön, yoöre êrêp maim wê.

⁴ Pöt Epapras puuk ar Kristook yal êak wê kön wi kosang mowasöore Anutuu omên pourö lup sant elmê pël yaauta ngönte ök niaan kat yawi pötaanök.

⁵ Ngön yaapêt, ngön ompyaö pöt, wet rêak arim naë yaaröön ar omên ompyaut kutömweri arimêen yaö ëa pöta ngönte kat wiaurö. Pötaanök ar kön kosang wiak omên ompyaö arimêen kutömweri yaö ëa pötön kor wê pötaan kön wi kosang wasöore lup sant elmê pël yaaurö.

⁶ Anutuu ngön ompyaö pöt wet rêak arim naë oröön kat wiak pim komre kolap pöta songönte këekê ewat san akun pötak ngês rêak ngaarêk wêen arim naë ulöl sa. Pël yaëen yang muntatêeroa naëeta tapêl ngaarêk yeön ulöl sê yes.

⁷ Ngön ompyaö pöt, Epapras, tenpim kar panêep, neering Kristoë inêen yaalmê pöpök rê nuulön kat wian. Puuk nem urtak Kristo pim yaat këekê wesak yamêngk.

⁸ Pi tapöpök Ngêengk Pulöök arim naë lup sant yaaut tekeri wes nina pöten tenipön ök yenia.

Pool pi Kolosi omnaröaan Anutuun kimang mëea

⁹ Pël yenia pötaanök tenip ngön pöt kat wia akun pötak ngês rêak Ngêengk Pulöök arim lupre könöt kaö nuwasên Anutuu arim êênêak kön yawi pöten ewat panê sênêetaan kimang maim wê.

¹⁰ Pël êen ar Aköpê kan pet yaalni pöök yok pangk yesên pi itenak êrêpsawi êepnaat. Pël yaëen arim naë këet oröön omên ompyaö ke nentere nent yeem Anutuu yaauten këekê ewat sêen ewat pöt kaö sêpnaat.

¹¹ Tenip ar êrêpsawiarang ya wiap wêere lup kosang wê pël êênêak Anutuuk pim wêere kosang kaö panêetak wêere kosang nimpnaataan kimang maim wê.

¹² Pël maimêe Pep ar kaamök elniin pim omnaröaan yaö niwesaut, ewaatak wia pöt, tenring öpenaataan yoöre êrêp maim wê.

¹³ Anutu pi tiar kouta öngpökaan nuwak pim Ru panêepê wa ngaöök yanimê pöta öngpök niulêen wê.

¹⁴ Pim Ru pöpök utpetetakaan ent ë niulêak tiarim utpetat won wes nuulêa.

Kristo pim wêwêetere ya yamêngkaut

¹⁵ Kristo pi Anutu itnaangkanêpê ököp. Pi ngaanêer omnant won wiaan wakaimaupök peene pötê kaö sak wê.

¹⁶ Anutuu Ruup pi kutömweriaan yangerakê omên ël epot pout ket ë pet iraup. Omên tiarim ityaangkautre itnaangkênöt, wêere kosangring kutömweriire mopöök wêaurö, isaare irêa pourö ket ëa. Anutuuk moulmêen Kristo pi omên ël epot poutê pep sak öpênêak ket ëa.

17 Pi omën pout won wiaan wakaimaup. Pim weëre kosangöök elmëaan omnant pout neenem urötë wë.

18 Pi ingre mor saurö tiarim kepön sak wë. Pël èen ingre mor saurö tiar pim möönre koröpö pël yaë. Pimënt tapöpök ingre mor saurö tiarim songönte. Puuk omën poutë kepön erën elniak öpënëak weletakaan ngës rëak wal ëa.

19 Pöt Anutu pim kentöök pimtë wëwëere weëre kosang pout yang elmëen wak wë.

20 Pël yaëen Anutu pi pim Ruupön maan omën ël epot pout kutömweriaan yangerakë, piiring lup kopëtemer sak öpënëak kön wia. Pël ëëpënëak pim Ruup këra yetaprak möön iit il ngentiin pötak mayaap pöt tekeri wes nina.

21 Ar pöt, ngaanëer Anutu nerek wëen ar nerek wë omën utpetat ëeimeë piin kööre tok elmëimauro.

22 Pël ëauröak Kristo pim koröpre mësëpring oröak wel wia pötak ar wiap nuwasën peene Anutu piiring wë. Puuk arim ketre saunat won nuwasën lup kölam wëen Anutuu ëöetak niulëepënëak pël ëa.

23 Pötaanök ar kön wi kosang yewesautak weë panë sak tauaan omën nantök wer nuön kön wi kosang yewesaut këlok sëpanëen ngönën rë nuula pöt taë wes wak ön. Pool ne ngön ompyaö piptaan ya omën saup. Ngön ompyaö pöt tenök ar yang ël epotëeröen ök niaim.

Pool pi Kolosi omën ingre mor saurö kaamök elmëa

24 Nem arimëen këlangön kat yawi ep-taan ya kë yes. Kristo pim ingre mor saurö, tiar pim möönre koröp wak wë pöröaan këlangön kat wia. Pöta ök neenta arimëen këlangön kat wiima nant om wia. Pötaanök ar ingre mor saurö kaamök elniak këlangön om wia pöt kat wi pet irumaaten kent yaë.

25 Anutu pim ngönte tekeri panë wesak ök niamëak ingre mor sauröa ya omën neulëaup.

26 Pim ngön epët, ngaanëer ëlëëp wiaan tiarim ëere köröörö kat nawiin wë aprö imautak peeneek pim omnarö tiar tekeri wes yanging.

27 Anutuuk pim omnarö tiarën ngön ëlëëp ompyaö panëët, omën ngönën

kopëlörö arim naë wia pöt, tekeri wes nimpënëak kent yaë. Pöt epët. Kristo pi arring wë. Pötaanök ar piin kor wëen puuk nukoirak kutömweri së piiring önëët.

28 Pötaanök tenök Kristo pim songönte omën pouröen tekeri wesak niaim. Pël eimeë utpet yaaut kasëng mampunëak pepanöm niaaore ëwating wë rë nuulëeim. Ar Kristoë ök sak önëëk yakök yaalni.

29 Ne ar pël èënëak pim weëre kosang kaöat yenangk pötring weë yengenti.

2

Kön wi kosang wesak wë ngön kaaröt ke ur olapa

1 Ne ar omën epotön ëwat sënëak kent kön yawierek kat wieë. Arre ingre mor sa Leotisia kak wëauröere omën ingre mor sa munt neen itnaangkën naröaanta weë ngentiak ya kaö yamëngk.

2 Ne ar lup kopëtemer sak neneren lup sant elmëë lup kosang sëere kön këëkë wieë kön wi kosang wasö pël èënëak weë yengenti. Ar pël èënë pötak Anutu pim ngön ëlëëp wiakaima pöta songönten ëwat sënëët. Pöta songönte Kristo.

3 Pi kön tektekre ëwat pepap yak omën poutë songönöt ëwat wë.

4 Nem pël yeniak pöt, omën naröak ngön kaar niak wiap nuwaspanëak ngön pipët ök yeniak.

5 Nem yeniak pöta songönte epël. Nem koröpöök maimerek wë, ën lupmer pöt arring wë. Pël ëëë arën itaangkën arim lup kopëtemer sak wë wotpil yaautre Kristoon kön wi kosang yewesaut taë wia pöten ërëpsawi yeë.

Kristook yal ëak wëwë kosangët öpa

6 Ar Aköp Yesu Kristo wan pöl piik yal menak weë.

7 Pël ëak piik misën il tëak pim weëre kosangöök kosang sak wë kön wi kosang yewesauta kan ök niak rë nuula pöök pëen wë kaö wesak yaya maim weë.

8 Omën naröak ngön kaar mos kë wonöt ök niaan kat wiin pötök wii nitëëpanëen këëkë ngarangk ëak weë. Pöt Kristo pim naëaan wonöt, ëaröa ngön pas yangerakë pëenöt.

⁹ Ar ewat wë. Anutuu wëwëere weëre kosang pout Kristoë koröpöök pangk ëak wakaima.

¹⁰ Pël ëaap piik yal ëak wë pim wëwëet wak omën nenten ap newasngan. Pi isaup, omën isauröa kepönöököp.

¹¹ Ar pöt, Yuta omnaröa yaaul Anutuun yaö ëënëak koröp kaut nailën ëauröak wëwë utpetat kasëng menak Kristoë naë rë olëak piik yal menak wëen puuk koröp kaut yail pöl elniak Anutuun yaö niwasën wë.

¹² Arim i yanimë piptak Kristook yal ëak wel wiin piiring yang kel niweera. Ën i yanimë taptak Anutu pim weëre kosangöök Kristo weletakaan wal ë moulmëa pöpök ar pim weëre kosangöön kön wi kosang yewasën Kristoorring wal ë nuulëa.

¹³ Ngönën köpël wakaimaurö, ar ngaanëer arim lupötë Anutuun yaö naën wëwë ngaantakël wë utpetat eimaurö. Pël ëen pötök lupöt mën wel niwia. Pël ëautak peene pöt, Anutuuk elniin Kristoorring wëwëetak wë. Pël yaëen pi tiarim utpetat ent ë yanuula.

¹⁴ Tiar Moses pim ngön kosangötë ngön wia pöt ngaarëk naön wëen pötök utpet kangut tiarim naë orööpnaat, pël ëa. Pël ëautak Anutuuk utpet kang pöt kërë olëa. Kristo pim këra yetaprak möön wel wia pötak Anutuuk kang pöt won wesa.

¹⁵ Kristoë këra yetaprak isa pötak Anutuuk kutömweriaan mopöök omën utpet isaare weëre kosangringörö il mowesak pitëm weëre kosangöt ent ë moolëak omnaröa ëöetak pitëm songönöt tekeri wesa.

Tiar Kristoorring wel wiaurö

¹⁶ Tiar Moses pim ngön kosangötë öngpök naön. Pötaanök omën nampök arim iire kaömp yena pötaanre krismaki ma ngoon ma sant pötë öngpök akun nent ngëëngk newasën yeë pötaan utpet wesak niaan pöt kat mowiinganok.

¹⁷ Omën pipotön ököököt pël apenaat. Këët orööpënëak yaëen wet rëak oröaut. Peene kë panë pöp, Kristo, pimënt oröak wë.

¹⁸ Omën naröak arimtën wak irëak enselöröen yaya manëak kaar yenia pipot kat mowiingan. Pit omën pipotön wanganötë

itena pël niak köntak ieping eimeë yangerakë kentöökë ënëm yaë.

¹⁹ Omën ke pilörö Kristook yal naën wë. Pi tiarim kepönö, ën ingre mor saurö tiar pim möönre koröpö. Kepönöök möönre koröpö kaamök elniin urötë kosatring yal ëen pangk yaë. Pël ëaan Anutuuk weëre kosangöt yaningkën kaö yes.

²⁰ Ar Kristoorring wel wiin yangerakë omnantë öngpökaan ent ë nuulëauröak tol ëen yang omnaröa yaaul yeë? Tol ëen ngön kosang ke epot ngaarëk yeö?

²¹ “Epot mor öngan.” “Epot nëngan.” “Epot mësël ëëngan.”

²² Ngön kosang pipotök tiarim yangerakë omnant wak wëen lëngë yes pötön ya. Ngön kosang pipot omnaröa könöökäänöt Mosesë ngön kosangötë yal yemangk, Anutuu naëaan wonöt.

²³ Ngön kosang pipotök enselöröen yaya maimëe arimtën wak irëak arim möönre koröpötön nga elmëënëak yenia. Pël yaalni pipotön omën naröak kön wiin ompyaö yaë pël yewas. Pël yaëetak pötök koröpöökë kentre kaur pöt pangk kan newariipan.

3

Anutuuk tiar Kristoorring weletakaan wal ë nuulëaurö

¹ Ar Kristoë wal ëautak yal ëak piiring wë. Pötaanök omën këët o kutömweri Anutuu yaapkëetakël, Kristoë kaö sak wë pörek wia pötön war kön wieë.

² Ar yangerakë omnantön kön wiinganok, kutömweri wia pötön kön wieim ön.

³ Pöt Kristoë wel wiautak ar yal ëak wel wiin arim wëwëat Kristoorring Anutuu naë ëlëöp wiin wia pötaanök.

⁴ Ënëmak Kristo wëwë pepap pim orö tekeri sëpna akunetak arta piiring Anutuu ëwaatak orö rëenëët.

Lup ngaanöt sëp wesak lup ngolöpöt öpa

⁵ Pötaanök koröpöökë kent arim yeë pipot sasa kasëng meneë. Pöt epot. Öngre omp nga yaaö, lup kewilring yaaö, öngre omp neneraan kentre kaur yaaö, omën muntaröa omnantön war yaaut. Omën muntaröa omnantëen war yaaö pötak Anutuu urtak yangerakë omnantön omp ak yewas.

⁶ Omën Anutuu ngön wa olëak utpet pipot yaaö piporö puuk kangut mampnaat.

⁷ Arta nganëer omën ke pilöröaring wë pitëm yaaul eim wakaimaurö.

⁸ Pël ëauröak peene pöt, ngaare ya sangën, kön utpet mowiire ökre wasre koö ngön, utpet pipot sêp weseë.

⁹ Ar neneren kaar mangan. Lup nganötë utpet yaaut ent ë olëak

¹⁰ lup ngolöpöt wak wë pötaanök. Anutuuk lup ngolöp pöt ket ëak nina. Pël ëak ket elniaupök kët ël epotë könöt ngolöp nuwasën könring sak pimtë ök seim wë.

¹¹ Wëwë ngolöp eptak tiarim kom ëak wakaima pöt won yes. Yuta omnaröere muntarö, koröp kaut yailauröere nailën yaaurö, ëwatöröere köpëlörö, inëen yaauröere inëen naënörö, pöt pout mosöt pël yaë. Ën Kristo tiar pouröa kaö sak tiarim lupötë wë pötakëer këet pël yaë.

Neneraan lup sant elmëëpa

¹² Anutuuk ar pimëen yaö nuwasën pim omën sak wëen lup sant yaalni. Pötaanök omnaröen yaköm kön wieë kaamök ëere sant elmë, arimtën kön wiin wak iraöre ya wiap ë, omnaröak utpet yaalniin kangiiir nga naalmëen ë pël ëëë.

¹³ Naröak könöm nant elniin pöt wak weë. Ën arim tekrakaan nampök utpet elniin pimëen ngön wieë pöt kangiiir elmëenganëp om pim utpet pöt won wes moolaë. Kristook arim utpetat won wes nuulëa pöl arta ëëë.

¹⁴ Lup sant yaaö pötak omën ompyaö muntat il yewas. Pël ëak pötak ulöp urak ëen pangk yaë. Pötaanök omën ompyaö pipot yeem lup sant pötaring weë.

¹⁵ Pël ëen Kristook mayaap yaningk. Pötak arim lupöt wotpil wesak ompyaö yeë ma won pöt pet elniip. Anutuuk ar möönre koröp kopëtaö wak lup kopëtemer sak mayaaptaring önëak yas nia. Pötaanök kët ël epotë piin yoöre ërëp maim weë.

¹⁶ Kristo pim ngönte arim lupötë ilëak kaö sêp. Ar ëwat wë. Neneren rë moulöore utpet yaaut kasëng mampënaan pepanöm maö pël ëëë. Arim lupötök Anutuun yoöre ërëp elmëak ngönën tanre Pulöök elniin Anutuun yaya tan aö pël ëëë.

¹⁷ Anutu Pepen Aköp Yesu tiarimëen elnia pötaan yoöre ërëp maimëë omën këmtak aöre moresök ya mëmpö pël yeë pipot Yesuun wesak ëëë.

Ëltre pepere rungaaröa ngönte

¹⁸ Öngörö, arim ompöröaan inëen elmëëë. Aköpëen yaö saurö, ar pël ëen ompyaö ëëpnaat.

¹⁹ Ompörö arta, arim öngöröen nga elmëengan, lup sant elmëëë.

²⁰ Rungarö ar, arim ëltre peparöa ngön ngaarëk weë. Pël yaëen Anutuuk itaangkën pangk ëëpnaat.

²¹ Ën peparö arta, arim rungarö ya utpet ëëpanëen ya sangën mongawisngan.

Inëen yaaöre ngarangköröa ngönte

²² Inëenörö ar, kët ël epotë arim ngarangköröa ngön ngaarëk weë. Arim ngarangköröak itaangkën ompyaö ëëpnaataan pëen won, Aköpön kasinkasin yeem weë ngentiak pitëm ngön ngaarëk weë.

²³ Arim ya yamëngk pipot pout omnaröaan won, Anutuun yeë. Pötaanök weë panë ngentiak mëneë.

²⁴ Ar ëwat wë. Aköpök kangut nimpnaat. Puuk ar pim omnaröaan yaö ëa pöt ningkën önëët. Pöt ar Aköp Kristo pim inëen yaalmë pötaanök.

²⁵ Ën omën utpet yaë pipop Anutuuk pim utpet yaë pöta kangut mampnaap. Anutu pim ngön yaatak omën yapinringre yapin won pourö mööngkraar kangk naalniipan

4

¹ Ngarangkörö ar, wotpil wesak arim inëenörö mëngkre mëngk ngarangk elmëëë. Pöt arta arim wotöököp kutömweri wë arën itena pël weseë.

Kimang yamëëautere ompyaö wëauta ngönte

² Ar pourö kosang wesak Anutuun ök maim ön. Pël eimeë ök yamëëautak Anutuun këëkë kön wiak yoöre ërëp maim ön.

³ Pël ëak arim ök yamëëautak tenimëenta Anutuun kimang maim ön. Pi kan nent koir ningkën pim ngönte ök mëak Kristoë ngön ngaan ëlëep wiakaima pöt ök menaan kimang maim ön. Ne ngön pöt ök yamëëautaan wiü kaatak wë.

⁴ Kimang maim önë pötak kaamök elnäan nem eëmëak neea pöl ngön elëëp wiakaimauta songönte wa kotiak ök memaat.

⁵ Ngönën kat nawiin wilëngkëel wëaurö pitring wë akun il wasnganëën omnant këëkë kön wieëak eën.

⁶ Arim ngönöt ompyaö pan misëngring tomunatë ök eëp. Pël wë omnaröen ngön kaip ti mampunëëtaan poprak naën eënëët.

Poolök Tikikasre Onisimas wes mäa

⁷ Nem wë pöta ngönte Tikikas puuk waisak ök niapnaat. Pi nem kar panëëpök Aköpë ya omën ompyaup, neering ya ngawi yamëngkaup.

⁸ Ten tolëël wë pöta ngönte ök niaan kat wiak lup kosang sënëak nook wes mëen yewais.

⁹ Pël ëak Onisimas, tiarim kar panëëp, pi-iring wes mëen yewais. Pi arim kakaanëp ya sëp newasën om wëaup. Piaripök eprekë yaaut ök niapnaat.

Pool pi Kolosi omnaröen yoöre ërëp mëëa

¹⁰ Aristakas neering wii kaatak wëaupök arën yoöre ërëp yenia. Ën Maak, Panapas pim nang karip, puukta tapël yenia. Pi arim naë waisën pöt nem niak pöl sant mowasën.

¹¹ Ën Yesu, yapin nent Sastas, piita arën yoöre ërëp yenia. Yuta omën nem karuröa naëaan pitökëer ketumön newesak omnarö Anutuuk wa ngaöök mëëpënëak neering ya yamëngk.

¹² Pël ëak arim kakaanëp, Epapras, Yesu Kristoë ya omnamp, puukta yoöre ërëp yenia. Ar kosang sak Anutuu arim eënëak yaalni pöt kön wi sokolön yak kët ël epotë kosang wesak kimang maim wë.

¹³ Pim songönten nem ewat wë yeniak epop. Pi arimëënre Leotisiaare Irapolis ka pöteparë omnaröaan kaamök elniipënëak ya kaö yamëngkaup.

¹⁴ Luk root ompyaupre Timas piaripta yoöre ërëp yenia.

¹⁵ Ne tiarim kar Leotisia kak wëauröen yoöre ërëp yemak pël ök man. Pël ëak öng Nimpaare pim kaatak ngönënëën wa top yaauröenta tapël man.

¹⁶ Pep epwer ar sangk kelak pöt wes mëen Leotisia ingre mor saurö pitta sangk

kelëp. Ën kangiir Leotisia omnarö menan pöwer pit sangk kelak ningkën arta sangk kelën.

¹⁷ Pël ëak Akipas pipopön, “Aköpë ya nina pipët këëkë wesak mën,” pël man.

¹⁸ Pep epwer omën nampön maan retëng ëa. Ën kaö epët pöt nemtok retëng yeë. Nemtok arimëën yoöre ërëp ngön retëng yeë. Ar ne wii kaatak wë pöt kön wieë nemëen Anutuun kimang mäë.

Anutu pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pool.]

1 Tesalonaika

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 20 pöta ök won sêen Pool pi Korin kak wê pep epwer Tesalonaika kakë ingre mor sauröaan retëng ëa. Pi wet rëak Tesalonaika kak sê ngönën ök maan narö Yesuun kön wi kosang wesa (Ngön Yaaö Omnarö 17:1-9). Pitëm pël ëa pötaan Yuta omën naröak nga yaalmëen ingre moröröak Pool wes mëen sa. Pël ëak ya mëmpö sê Korin kak oröak wëen Timoti pim naë sê oröak pitëm ngönte ök mëa.

Yuta omën naröak ingre moröröaan nga elmëak utpet mowesa. Pël maan kat wiak Poolök pit kosang sak öpënëak mëa. Pël ëak Yesuu kaalak waisëpnaata ngönte retëng ë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1

Anutuu yoöre ërëp ngönte 1:2-3:13

Kristoë kentöökë ënëm ëëpenaat 4:1-12

Kristoë kaalak waisëpnaata ngönte 4:13-5:11

Wa korkor ngönte 5:12-22

Ngön mëet 5:23-28

1 O Tesalonaika kakë ingre mor saö Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristooring yal menak wëaurö ne Pool Sailasre Timoti piaripring wê pep epwer retëng ë yaningk.

Anutu pim komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Tesalonaika omnarö kön wi kosang weseimeë wotpil wakaima

2 Akun poutë ten arën kön wieë Anutuun yoöre ërëp mëak arimëen kimang maim wë.

3 Pöt ten arim Kristoon kön wi kosang wasën këet jaaröön ompyaö yaaöre lup sant yeem ya kaö yamëngkaöre tiarim Aköp Yesu Kristoon kön kosang wiak piin kor yeem lup kosang sak wëa pötön kön wieë Anutuun pël maim wë.

4 Karurö, Anutu ar lup sant yaalniaupök pimëen yaö elnia pöten ten ëwat wë.

5 Ngön ompyaö tenim arën ök niama pöt ngön pëen won, Ngëëngk Pulöökë weëre kosangöök ök yeniaan Pul pöök tenim lupötë ngön pöt yaapöt pet elnia. Pël ëen

ten kaamök elniak arim naë ya yamëngkën tenën itenak omën ke tolëëlörö pöten ëwat saurö.

6 Pël ëak Anutuu ngön ompyaut wak wëan pötaan könömöt arim rangk yawisën Ngëëngk Pulöök kaamök elniin ërëpërëp ëak ten Aköpë wëwëeta ënëm saurö.

7 Ar pël ëan pötaanök omën Masetoniaare Krik yangerarë ngönën wak wëaurö arim wëwë ompyauta ngönte itenak ënëm ëa.

8 Pöt eptaanök. Aköp pim arim naë ya yamëngkauta ngönte aö yesem Masetoniaare Krik yangerarë wëaurö kat yawiin arim Anutuun kön wi kosang weseim wë pöta ngönte ulöl sak yang munt nantëeta yes. Omën pourö pöten kat wia pötaan tenök ök mena pöt pangk naën.

9 Omën porö pitëmtok ten arim naë wais wëen omën arim naë oröa pöta ngönten ök yenia. Pitök omën kön ökre wasut arim wet rëak ngëëngk weseiman pöt sêp wesak Anutu wëwëetaringëp pim naë rë olëak pim inëen sak wë pöta ngönte ök ya.

10 Pël ëak pitök arën, “Anutuu Ruup kutömweriaan wes mëen kaalak waisëpnaap piin kor eim wë,” pël ya. Pim Ruup Yesu pöp ngaanëer wel wiin kaalak wal ë moulmëaup ënëmak Anutu pim ya sangën elniipna pötakaan kama yaniö.

2

Poolë Tesalonaika kak ya mënauta ngönte

1 Karurö, ar ëwat wë. Ngaan ten arim naë wais ngönën ök niia pöt mos nasën. Won.

2 Ten arim naë naaröön wë wet rëak Pilipai kak om wëen naröak utpet niwasën këlangön kat wia pöt ar ëwat wë. Pël ëaatak ten Anuturing wëen kaamök elniin lupöt kosang sak wëen naröak kööre tok kaö yaal-niin Anutuu ngön ompyaut ök niiaut.

3 Tenim ngönën ök yeniak epët ngön korar nentak ök neniaan. Ten wëwë kewil-ring wëa pötak morök elniinëak naën.

4 Anutuuk tenën ökre was elniak itaangkën yok pangk ëënak pim ngön ompyaut ök nianëak niaan yewais. Omnaröak tenim yaaten itenak kent ëëpnaataan won, Anutu lupöt ityaangkaupök itenak kent ëëpënëak ök yeniak.

5 Ar ëwat wë. Ten ngön pöt arök tenën kön wiin ompyaö ëëpënëak ököök neniaan ëaut.

Won pan. Pël yeem tenim ngön niaa pötakta tenim omnantön kentre kaur yaaö pöt wa ëlëep newasën ëaut. Pöt Anutu piita ëwat wë.

⁶ Ten Kristoë ngön yaaö omnaröak ar tenim yapinte wak isak anëak ngön kosang wesak niana pöt yok pangk ëëpnaat. Pël ëëpnaatak ar ma omën muntaröak pël ëënëak neniaan ëaut.

⁷ Ten ngaan arring wakaima pötak ël nampë pim runga koturöen wiap yaalmë pöl elnieimaut.

⁸ Ten arën lup sant yaalni pötaan Anutuu ngön ompyaut ök nianëak kent kön wiaut. Pöt pëen won. Tenim wëwëet ar kaamök elniipnaan pëel elniinëak kön wiaut. Pöt arën lup sant kaö panë yaalniaut.

⁹ Karurö, ar tenim ya kosang mëneimautön ëwat wë. Pöt ten Anutuu ngön ompyaut ök niautak këere kaömpöt arim naëaan önganëak tenimtok këtre rö kan poutë ya mëneimaut.

¹⁰ Anutuu ar pourö tenën ëwat wë. Ten ar Anutuun kön wi kosang yewesauröa naë ya yamëngkem utpet nent naën, wotpil wakaimaut.

¹¹ Ar ëwat wë. Omp nampë pim rungaarö ngarangk yaalmë pöl ten arimëen elniaut.

¹² Ten arim könre lupöt kosang nuwasën wëen Anutu pim naë sëen wa ngaöök nimëen pim ëwaatak önëak yas yenia pöpök arën itenak ya kë sëpënëak kosang wesak niaut.

Tesalonaika omnarö kön wi kosang panë wesak lupöt kosang sak këlangön kat wia

¹³ Omën epëtenta ten Anutuun yoöre ërëp maim wë. Ngaan arim naë wais Anutuu ngönte ök niaan kat wian pötak ar omnaröa ngön pasit pël newasën Anutuu ngönte pël wesak waurö. Yaap, ngön pöt Anutu pimtok ar piin kön wi kosang yewesauröa könre lupötë ya yamëngk.

¹⁴ Karurö, omën nant Anutuu ingre mor saurö, Yutia yangerak Yesu Kristoë ënëm yaauröa naë oröa pöt arim naëta oröa. Pöt arim yangerakë omën karuröak elniin këlangön kat wia pöl pitta Yuta omën pitëm karuröak wet rëak elmëen kat wiaurö.

¹⁵ Yuta omën pörö tiarim Aköp Yesu Kristoore Anutuu tektek ngön yaaö omnarö mën wel wiak ten waö ë nimëaut. Pël

ëak Anutuu omën ompyaö kent yeëa pöt wa yoolëemak omën pouröaan kööre tok yaaurö.

¹⁶ Pitök ten Anutuu utpetetakaan kama niöpna ngön pöt ar omën muntaröen ök nianganëak il niwariipënëak pël ëaut. Pël yaëen pitëm saunat kaö panë saut. Pël ëaatak Anutuu ya sangën pömpel peene pitëm naë yaaurö.

Pool kaalak Tesalonaika omnaröa naë së itaampënëak kent kön wia

¹⁷ Karurö, ten akun kot eptak ar sëp niwesak wë arën itaampunaataan yaköm kön wiaut. Yaap, ten arën itnaangkën wë arimëen kön wieim wëaurö. Pël yeem kaalak wais it ningampunëak wë panë ngentiaut.

¹⁸ Ten arim naë waisënëak kent kön wiaut. Ne Pool nook akun selap waisumëak ökre was ëen Setenök tenim kanö il niwariak wë.

¹⁹ Ënëmak tiarim Aköp Yesu kaalak waisën tiar pourö pim itöök taupenaat. Ten arën itaampunëak kor wë akun pötak Aköpë ëöetak arën itenak tenim arim naë ya mëneimauta këet pël wesak ya kë sënaat.

²⁰ Yaap, ten arim naë ya yamëngkën ar Anutuun kön wi kosang wesan pötaan ya kë sënaat.

3

Poolök Timoti Tesalonaika omnarö wëere kosang mampënëak wes mëen sa

¹ Ten arën itnaangkën wë ya këlangön kön wiinganëak tenipökëer Atens kak om ön pël wesak

² tiarim karip Timoti tenipring Anutuu yaat yamëngkem Kristoë ngön ompyaut ök yaaup arim naë wes mëaut. Ten pi arim lupöt kosang nuwesak arim kön wi kosang yewesaut taë nuwasëpënëak wes mëaut.

³ Ar narö munt naröak utpet yanuwäsën pötak arim kön wi kosang yewesaut irikor elniipanëak ëaut. Arimtokëer ëwat wë. Anutuuk tiar omnaröak utpet elniipënëak yaö niaa.

⁴ Pöt yaap ngaantak tenim arring wakaima pötak, “Ënëmak omën naröak tiar utpet nuwasëpnaat,” pël ök niaut. Pël niaan tenim ök niaa pöl yaauröön ityaangk epët ar yok ëwat wë.

⁵ Omën naröak utpet nuwasëpënëak ëa pötaanök nem arën itnaangkën wë këlangön kat wian pöl kaalak kat wiinganëak akun pötak arim kön wi kosang yewesauta songönten ewat sumëak Timoti wes mëen waisa. Pöt Setenök arën ököök niaan tenim arim naë ya mëneima pöt mos ëëpanëak kön selap ëaut.

Timoti pim ngön ompyaut wak sëen Pool pi ërëpërëp ëa

⁶ Peene pöt, Timoti arim naëaan wais e oröak wë arim kön wi kosang yewesaöre lup sant yaaö ngön ompyaö pöt tenipön ök yenia. Pël niak arök tenimëen yak ya ërëpërëp kön wieim wëan pötere tenim arën itaampunëak kent kön yawia pöl arta tenimëen yeëan pötenta ök yenia.

⁷ Karurö, arim wëwëeten kat wia pötaanök omnaröak ten utpet yanuwäsën këlangön kat yawiem arim kön wi kosang yewesauten kön yawiin pötak tenim lupöt kosang yewas.

⁸ Pöt epët. Ar Aköpring lup yal ëak kosang sak wë pötaan ten peene lup kengkën sak önaat.

⁹ Arim yeëan pötaan ten Anutuun yoöre ërëp yemak. Pöt arën kön wieë Anutu tiarimopön ök yamëem arimëen ërëpërëp kaö yeë.

¹⁰ Këtre röök poutë ten arim naë wais itenak ngönën lup irikor yeë pöt wotpil wes nimpunaataan kosang wesak kimang maim wë.

Pool pi Tesalonaika omnaröa naë sëpënëak Anutuun kimang mëëa

¹¹ Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu piarpimtok kanö tē niwiin arim naë waisënaat.

¹² Aköpök kaamök elniin arimëntre omën naröen lup sant yaalmëan pöt kaö sëen tenim arën lup sant yaalni pöl elmëeim ön.

¹³ Pël ëen arim lupöt kosang niwasën tiarim Aköp Yesu pim omnaröaring waisëpna pötak ar Anutuu tiarim Pepapë ëöetak utpet nent won, kölam pëen önëët.

4

Wëwë wotpilten Anutu kent yaë

¹ Karurö, ne ngön munt nent niamaan kat wieë. Ngaan arim wëwë ompyaut wëen

Anutuuk itenak kent ëëpnaata songönten ök niaan kat wiak ënëm eimaurö. Peene pöt, ne Aköp Yesu pim yapintak ngön nent kosang wesak epël niamaan kat wieë. Arim wëwë ompyaö pöt kaö wesak eim ön.

² Ar ngön pout Aköp Yesu pim yapintakël tenim ök niia pötön ewat wë.

³ Anutuu kent yaaö pöt epët. Öngre omp nga yaaö pout kasëng menak lup kölam panë önëak kent yaë.

⁴ Ën ompörö ar öng koirënëak pöt lup kopët nemer wë wotpil wesak koirëë.

⁵ Omën ngönën won, Anutuun köpël wë pöröa öngöröaan kentre kaur ëak yokoir pöl ëëngan.

⁶ Arim karurö utpet elmëak pitëm öngörö këkain elmëënganok. Pöt tenim ngaan ök niia pöl Aköpök omën utpet ke pil yaaurö kangut mampnaat.

⁷ Anutuuk tiarën yas yenia pöt öng nga ëëpenaataan won, lup kölam öpenëak yenia.

⁸ Pötaanök omën ngön epët kasëng yemangk pöp omën muntapön won, Anutu Ngëëngk Pulö ar yaningk pöpön kasëng yemangk.

⁹ Ne arim karuröen lup sant elmëënë pöta ngönte pangk retëng ëak ök neniangan won. Pöt Anutuuk arën neneraan lup sant elmëënëak yok ök niia.

¹⁰ Pël niaan ar yaap arim kar Masetonia yang poutë wëauröen lup sant yaalmë. Pël yaëënak karurö tenök, “Pötakëër kaö wesak eim ön,” kosang wesak pël yeniak.

¹¹ Tenim ngaan kosang wesak ök niia pöl wiap sak wëëre omnant ngarangk ë, omnant önëen arimtë moresök pëen ë pël ëëneën kosang wesak eim ön.

¹² Pël yeem kaömpre omnantëen kimang nemaan yaëen ngönën köpëlöröak itaangkën ompyaö ëëpnaat.

Aköp pi kaalak wais tiar wal ë nulëëpnaap

¹³ Karurö, ar wel wiauröen ëngk ma e weseë ngönën köpëlöröa kaalak wal ëëpnaat köpël wë ingre yailak ya pöl anganëen ök niamaan kat wieë.

¹⁴ Tiar Yesu pim wel wiak kaalak wal ëa pöten kön wi kosang yewas. Pötaanök Anutuuk Yesu pim kaalak waisëpnaatak omën piin kön wi kosang wesak wel wiauröeta

wal ë moulmëen piiring waisëpnaat pël kön wieë.

¹⁵ Pöta ngönte Aköpë këm ngönte epël nianaan kat wieë. Ënëmak Aköpë kaalak waisëpna akunetak öp öpenaarö wel wiauröa wotöök réak kutömweri nasëngan.

¹⁶ Anutuuk ngön kosang wesak aan ensel wotöököpök ngön ëak yeniaan kutömweriaan kuup yamëngkën Aköp pimtok yangerak irapnaat. Pël yaëen omën Kristoon kön wi kosang weseimeë wel wia porö wet réak wal ëëpnaat.

¹⁷ Pël ëen Anutuuk mësak yawisën akun pötak öp öpenaarö kutöm kepilrak koirak Aköpön mopöök itampenaat. Pël ëak piiring kët ëlötë wakaim öpenaat.

¹⁸ Pötaanök arim karuröen ök mëak lup kosang moweseë.

5

Tiar Aköpë waisëpnaaten kangk eim öpa

¹ Karurö, “Akun tol ëak sëenak omën pöt orööpën?” ma “Omën oröp nentak ëen orööpën?” ngön pöta songönten ar ëwat wë. Pötaan ök neniangan.

² Aköpë waisëpna akunetak ëëpnaaten arimënt ëwat wë. Omën këkainëpë rö kan yaarö pöl teënt orööpnaap.

³ Omën Yesuu ngönte ngaarëk naönöröak, “Akun eptak mayaap wë ompyaö öpenaat,” pël aim wëen Aköpë akunet oröön kö sëpnaarö. Öng nampë ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawi pöl pit këlangön kat yawiin mait naalmëëpan.

⁴ Karurö, ar koutak naön Aköpë akuneten ëwat wë. Pötaanök omën këkain nampë ëlëëp waisën yaan yes pöl Aköpë akunet yaaröön pël naëngan.

⁵ Ar këtëre ëwaata yaö saurö. Tiar koutere rö kanë yaö wonörö.

⁶ Pötaanök omën ka kun yesauröa omnantön itnaangkën wë pöl ëënganëen kön wotpil wesak wë ngarangk këëkë ëëpa.

⁷ Rö kanötë omnarö ka nga yeem itnaangkën yaaurö. Ën rö kan tapötë i ngaat nak kön irikor yaaurö.

⁸ Pël yaauröak tiar Anutuu ëwaatak wëaurö. Pötaanök irikor ëënganëp kön ompyaö wetete öpa. Tiar Anutuun kön wi kosang wasööre lup sant ë pël ëak pötak

ulpëen kosangëp ket ëak wak öpa. Pël ëak Anutuuk tiar utpetetakaan kama niöpna pötaan kön kosang wiak kor wë pötak ul kosangët ket ëak waëak öpa.

⁹ Pöt eptaanök. Anutu pi tiarimëen ya sangën elniipënëak neniaan. Won, pi tiarim Aköp Yesu Kristook utpetetakaan kama niöpënëak yaö niia.

¹⁰ Yesu pim tiarimëen yak ngaanëer wel wia pöt tiar narö wel wiire om öp wë pël ëaapena porö piiring sasa wakaim om öpenëak ëa.

¹¹ Pötaanök peene yeëan pöl arim karurö kosang mowesak nener kaamök elmëeim ön.

Ngön mëët

¹² Karurö, ten kosang wesak epël nianaan kat wieë. Ar omnarö arim naë ngönënë ya yamëngk piporöa ikaanöök ön. Pit Aköpök arim kaö wes moulmëënak könre wetete ninak wotpil yanuwat.

¹³ Pitëm arim naë ya yamëngk pötaan kön wiin isën lup sant elmëen. Pël yeem ar ingre mor saurö mayaaptaring ön.

¹⁴ Karurö, ten ngön kosang epël ök nianaan. Ar omën wisën yaauröen pepanöm man. Pël ëak kas yaë piporöa lupöt taë mowesak wiapre kor yaaö puorö kaamök elmëen. Pël yeem omën pouröaan ëpre wiap elmëen.

¹⁵ Omën nampök utpet yaalniin kangiir elmëënganëen ngarangk ëen. Akun poutë kosang ngentiak arim karuröere omën pouröaanta wëwë ompyaut wël ëak elmëen.

¹⁶ Kët ëlötë ërëpërëp eim ön.

¹⁷ Akun poutë Anutuun ngön ök maim ön.

¹⁸ Omnant pout arim naë yaaröön pöt Anutuun yoöre ërëp maim ön. Anutuuk ar Yesu Kristooring yal menak wë pipot pout eim önëak kent yaë.

¹⁹ Ngëëngk Pulöökë ngönte apënëak yaëen wa olëak mëak kan mowariinganok.

²⁰ Anutuu ngönte omnaröa tektek yenia pöt kaaöre këëpöt ëak kasëng mangkanok.

²¹ Ngön pout ökre was ëak ompyaut wël ë moröak wë

²² utpetat mop mowiin.

²³ Anutu, mayaap pepap, pimtok arim lupöt kölam niwasën pangk ëëp. Pi ngarangk elniin tiarim Aköp Yesu pim

kaalak waisëpnaatak arim könre lupre koröpötë utpetere korar nent wi naöpan.

²⁴ Anutu yas yeniaupök pim ngönte akun poutë aan kat wiin kë jaaröaupök ngön ök yenia epët yaap mën pet irëpnaap.

²⁵ Karurö, ar Anutuuk ten kaamök elni-ipnaan kimang man.

²⁶ Karuröen lup santak yowe mäak mor meneë.

²⁷ Ne Aköpë yapintakël kosang wesak epël yeniak. Ingre mor sa kar pouröen pep epwer sangk kelak ök man.

²⁸ Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim nanëp, Pool.]

2 Tesalonaika

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê krismaki 20 pöta ök won sêen Poolök Korin kak wê pep epwer Tesalonaika ingre moröröaan kaalak retëng ë mena. Pi kat wiin pit kön irikor ëak Kristoë kaalak waisëpna pöt yok oröa pël wesa pöt kat wiak wotpil wasëpënëak pim waisëpnaata ngönte kaalak retëng ë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës räaut 1:1-2

Yoöre ërëp ngönte 1:3-12

Kristoë kaalak waisëpnaata ngönte 2:1-17

Kristoë kentöökë ënëm ëëpenaat 3:1-15

Ngön mëët 3:16-18

¹ O Tesalonaika kak ingre mor saurö, ne Pool Sailasre Timotiiring wê pep epwer retëng ë yanking. Pöt Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristo wê pötaanök.

² Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Pool pi Anutuun yoöre ërëp mëëa

³ Karurö, akun poutë ten arimëën yak Anutuun yoöre ërëp maim wëen pangk yaë. Arim kön wi kosang yewesaut kosang panë yesën neneraan lup sant yaalmëan pöt kaö yes pötaanök.

⁴ Pël yeë pötaan ten arim yapinte wak isak Anutuu ingre mor saö ka nantë wëauröen ök yemak. Arim kööre toköröak utpet yaalniin këlangön kat yawiem lup kosang sak wê kön wi kosang yewesaut taë wes wak wê.

Anutuuk tiar wotpil wesak wël ëak ya yanimëngk

⁵ Arim wëwë pitak Anutuuk wël ëak ya yamëngkaut wotpilte pöt pet yaalni. Ar wëwë ompyaö pipët wak wëen arën kön wiak wa ngaöök nimëëpnaataan këlangön kat wiinëak niia.

⁶ Anutu pimtök wotpil wesak ya mënak omën këlangön kat yaniwi pörö kangüir këlangön kat mowiipnaat.

⁷ Pël ëak ar këlangön kat yawi pörö puot kërë niolaan tenring ompyaö eim öpenaat. Pim pël ëëpna pöt tiarim Aköp Yesu Kristo

kutömwer sëp wesak es kësang newesring tekeri yaaröön pim ensel weëre kosang pöröa piiring waisëpnaatak pël ëëpnaat.

⁸ Pël ëak omën Anutuun köpël wê tiarim Aköp Yesu pim ngön ompyaut ngaarëk naön yaë pörö puuk kangut mampnaarö.

⁹ Omën pörö pit Anutuuk kangut menak waö ë momëën Aköpë ëöetak wëaut sëp wesak pim weëre kosangöökë ëwaaten itnaangkën sasa kö sëpnaarö.

¹⁰ Pim waisëpna akun pötak omën pim yapinte wak isak aimeë kön wi kosang wesak wëa pörö piin yaya mapnaat. Ën arta tenim ngönën ök niiaut kön wi kosang wesan pötaanök pitëm tekrak önëët.

Pool puuk Tesalonaika omnarö Anutuuk weëre kosang mampënëak kimang mëëa

¹¹ Ar pël ëënë pötaanök ten akun poutë Anutuuk kaamök elniipënëak kimang yamëëaurö. Wëwë önëak yas niia pöt pi arën kön wiin ompyaö wëen pangk ëëpënëak kimang yamëëan. Pël yeem pi weëre kosang ningkën arim kentöök omën ompyaut pout ëënëak kön yawi pöt ëëre arim ya Kristoon kön wi kosang weseë yamëngk pötta pet irö pël ëënëak kimang yamëëan.

¹² Pël yeem ar tiarim Aköp Yesu Kristoë yapinte wak isak aim wëen puukta arën tapël wak isak apënëak kimang yamëëan. Tiarim Anutüre Aköp Yesu Kristo piaripök komre kolap elniin pël ëënëët.

2

Omën ngön wa yoolëaupë ngönte

¹ Karurö, tiarim Aköp Yesu Kristo kaalak waisën piiring wa top ëëpena ngönte kosang wesak epël nianaan kat wieë.

² Omën naröak Aköp kaalak waisa ngön pöt yaan kat wiak kön irikor ëak ya ngës ëënganok. Ngön kaar pöt omën nampök tek-tek ngön yaauröa ök sak niia ma nampök pimtë könöokaan rëak niia ma naröak, "Pool puuk retëng ëak wes momëën kat wia," pël ök niia wes.

³ Omën namp kaar ke pilöt ök yeniaan pöt kat mowiinganok. Aköpë waisëpna akunet pas naaröpan. Wet rëak omën kësang Anutuu ngönte wa olëak pi kasëng meneim wëënak omën Anutuu ngönte wa

olaima pöp utpet mowesak es parëaöökë ping mowasëpnaap pi tekeri sëënak ënëmak Aköpë akunet orööpnaat.

⁴ Pi omën pouröa Aköp pël sëpënëak pitëm omnant Anutuu ök yewesaare ngëëngk wesak yaya yamëëa pötön kööre tok elmëëpnaat. Pi pimtën ne Omp Aköp pël aö omnaröa yaya yamëëa pötë rangk isak Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati ilëak wel aisëëe pimtën, “Ne Anutu tapöp,” pël apnaat.

⁵ Ne ngaantak arring wë ngön pöt ök niaimaut. Pöt ar kat kolak wë ma?

⁶ Peene omën utpet pöp waisëpënëak yaëën omnant il wariak wë pöten ar ëwat wë. Ënëmak Anutuu pimëën akun mowia piptak tekeri orööpnaap.

⁷ Ar ëwat wë. Peene wëwë Anutuu ngön wa yoolëa pöt kot wiaan omën narök pël yaë. Pël yaëën omën utpet pöt kot yewesa pöp om kot wesak wë ënëmak sëpnaap.

⁸ Pël ëën omën Anutuu ngönte wa olaima pöp tekeri oröön utpet pöt kaö panë sëën Aköp Yesu wais pim këm muntönöök momöön wel wiipnaap. Pim waisëpnaatak ëwa pööring oröön omën pöp kö sëpnaap.

⁹ Omën Anutuu ngönte wa olaima pöp Setenë weëre kosangöök wais morök elniipënëak ya weëre kosang ke nentere nent mënak retëng it ngolöpöt mëmpnaat.

¹⁰ Pël yeem pi Setenë weëre kosangöök omën kö sëpna pörö morök elmëëpnaat. Omën pörö Anutuuk utpetetakaan kama moöpënëak pim ngön këët öpënëak maan kaaö ëa pötaanök kö sëpnaarö.

¹¹ Pit pim ngön këëten kaaö ëa pötaanök Anutuuk omën kaar nantëën wa yaap wesak kön wi kosang wasëpna yak omën weëre kosang nent pitëm naë wes mëën orök morök elmëëpnaat.

¹² Pötaanök omën ngön këëten kön wi kosang newasën utpetatëën kentre kaur eima pörö Anutuuk kangut mampnaat.

Anutuuk ar utpetetakaan kama niöpënëak yaö elnia

¹³ Tenim kar Aköpë lup sant yaalni pörö, ten arimëën yak Anutuun yoöre ërëp maim wë. Ngaan panëër Anutuuk ar utpetetakaan kama niöpënëak yaö niia. Pël ëën pim Pulöök ar Anutu pimtëën omën panë

sënëak niulëën ngön këëten kön wi kosang wesan pötaanök utpetetakaan kama niwa.

¹⁴ Anutuuk ar utpetetakaan kama niöpënëak ngön ompyaut tenim arën ök niia pötak yas niia. Pöt ar tiarim Aköp Yesu Kristooring ëwaatak wë pim omën ompyaut ngawi eim önëak niia.

¹⁵ Pötaanök karurö ar kosang sak taueë Anutuu ngönënte tenim këmötök rë nulööre pepatë ök niiaö pël elnieima pötë ënëm ëeim ön.

¹⁶ Tiarim Aköp Yesu Kristoore Anutu tiarim Pepap, piaripök lup sant elnia. Pël ëak komre kolap yaalniem arim lupöt kosang nuweseim öpnaat. Pël ëën omën ompyaö piarpim nimpna pötëën kangk eim wë.

¹⁷ Piaripök arim lupre könöt kosang nuwesak omën ompyautëën aöre mëmpö pël ëënëën weëre kosang nimp.

3

Poolök, “Anutuun ten kaamök elniipnaan kimang maë,” pël mëëa

¹ Karurö, ten ngön munt nent wia. Pöt epët. Ar Anutuun ten kaamök elniin ya mëngkën Aköpë ngönte arim naë ëa pöl teëntom ulöl sëën omnarö wak ping wesak apënaan kimang man.

² Omën selap pan Kristoon kön wi kosang newasën wë. Pötaanök Anutuuk ten utpetaröa moresiaan kama nuupnaan kaalak kimang man.

³ Pit piin kön wi kosang newasën yaëëtak Aköp pi ya ompyaö yamëngkën tiar piin kön wi kosang wasëpena pöt pangk ëëpnaat. Pi Setenök utpet niwaspanëën weëre kosang nimpnaat.

⁴ Aköpök ten könre lupöt kosang niwasën tenök arimëën kön kosang yawi. Ten arën epël kön yawi. Tenim ngön kosang wesak ök yeniak pöt ar peenean ënëma poutë om eim önëët.

⁵ Aköpök arim lupötë ya yanimëngkën Anutuu arën lup sant yaalni pötëre Kristoë kosang sak taueë könömöt wak wakaima pötenta ëwat sën.

Poolök omën pourö ya mëmpënëak mëëa

⁶ Karurö, ten tiarim Aköp Yesu Kristoë urtak wë kosang wesak epël ök yeniak. Kar

narö tenim ngönën ök niia pöta ënëm naën wisën wë pörö mop mowieë.

⁷ Ar ëwat wë. Tenim yaaul ök ëënëët. Ten ngaantak arring wë wisën naën eimaut.

⁸ Akun pötak ten arim moresiaan këere kaömpöt pas naön eimaut. Arim naëaan pas önganëak sum pëenë ëak önëak këtëkre rö kan poutë ya kosang mëneimaut.

⁹ Tenim arim naë ya mëneimaö pötak ar këere kaömp nimpunëak kimang niianëën pangk ëan tapön. Pël ëaatak ten pël naën ar tenim ënëm ëënëëk yak tenimtok këere kaömp öna yaat mëneimaut.

¹⁰ Ngaant tenim arring wakaima pöten ar ëwat wë. Pötak nga ngön nent epël ök niiaut. Omën namp ya namëngkën ëëpna pöp kaömp mangkan.

¹¹ Pöt oröptaanök ngön pöt niian wasngan. Ten kat wiin epël aim. Omën arim teköökaan narö ya namëngkën wisën wë kar naröa omnantëën ngön pas köntak yamëëan pël ya.

¹² Ten Aköp Yesu Kristoë urtak omën piporöen ngön kosang wesak epël yeniak. Ar ëlëep wal ë rëak wë arimtëën ompyaö wesak ya yamëngkem këere kaömp wak neim weë.

¹³ Pël wia pötaan, karurö ar ompyaö yaautaan kaaöre këëpöt ëënganok.

¹⁴ Omën namp tenim ngön pep epweri retëng ë yaningk epot ngaarëk naön yaëën pöt ëö sëpnaan war wes mëak kërë momëën.

¹⁵ Pël yeem piin kön wiak arim kööre toköp pël wasnganok, won. Arök piin kön wiin arim kar namp pël sëën pepanöm man.

Ngön mëët

¹⁶ Aköp, mayaap pepap, pimtök omën ke nentere nent yaaröön mayaap nineim öp. Pi tapöpök ar pouröa naë öp.

¹⁷ Ne Pool tapöpök arën yoöre ërëp epët nemtë moresök retëng yeë. Mor retëng epët nemtëët. Nem pep poutë yaaulök arimëënta yeë.

¹⁸ Tiarim Aköp Yesu Kristoë komre kolap pöt arim naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim nanëp, Pool.]

1 Timoti

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 35 pöta ök won sêen Poolök pep epwer Timoti pimëen retëng ëa. Timoti pöp, pim ëlëp Yuta öngöp, ën pepap Krik ompöp. Pi Epesas kak ingre mor saurö ngarangk ëak wëen Poolök epwer retëng ë mena. Ngön irikor nant pitëm naë yaaröön Poolök Timotiin tolëel ngarangk ëëpën pöta ngönöt ëak mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-2

Ngönëñëen wa top yaauta ngönte 1:3-3:16

Timoti pim ya mëmpna ngönte 4:1-6:21

1-2 O Timoti ngönën ök niaan kön wi kosang wesak nem ru panë saup, ne Pool Anutu tiar utpetetakaan niöpnaapre Yesu Kristo tiarim kor wëaup piaripök neaan Yesu Kristoë ngön yaaö omën saupök pep epwer retëng ë yaningk.

Anutu Pepere tiarim Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre ya ngësre mayaap pöt ningkën nim naë wiaap.

Ngönën kaarötön pepanöm mëëa

3 Ngaan ne Masetonia yangerkël sumëak yeem ni Epesas kak om wëen ke urak niian pöl yal menak ömëak rangk yeniak. Ni omën ngönën kaaröt ök yema pörö omën muntaröen kaalak mepanëen nga yamëem pirek om wë.

4 Pit omnaröen pitëm ëere körööröa ngön kaaröt ök yema. Pël ëak pötëen neneraan nga eimeë wëwë ompyaut öpna pötaan kaamök naën yaë. Pötaanök pit ngön ke pilöt kaalak apanëen nga mam.

5 Nem niin pitën nga mamëak yeniak pöta songönte epët. Pit kat wiipna pöt pitëm lupöt kewil won wiaan kengkën wë Anutuun kön wi kosang panë wesak wëen pötök lup sant yewesaut pitëm lupötë orööpnaat.

6 Omën kaar yaaö pörö pit ngönën kan pö sëp wesak kasëng menak ngön kë won mosut nga ilak aim wë.

7 Pit Mosesë ngön kosangöt rë moulöpënëak yaëetak pöta songöntere pitëm rë moulöpna songönteta köpël wëak yaaurö.

8 Tiar ngön kosang pöta songönte ëwat wë. Pötaanök ngön kosangta kan pet yaalni pöökë ënëm ëëpena pöt yok pangk.

9 Tiar ëwat wë. Anutuuk Mosesën ngön kosangöt ök maan retëng ëa pöt omën wotpilöröaan won. Pi om ke epëlöröen pitëm utpet yaauta songönte pet elniipënëak ëa. Ngön kosangöt ilap yariauröere ngön kosangöt wa yoolëaurö, Anutu kasëng yemengkauröere utpet yaaurö, Anutuun yaya nemaan yaauröere piin wapwap yemëëaurö, pitëmtë ëlre peparö yamëngkauröere muntarö yamëngkaurö,

10 Öngre omp nga yaauröere ompörö pitëmtok pitëmtent neneraan kaip tiak yaaurö, öngre omp narö mon wëere inëen elmë pël ëëpënëak omnarö kain yewauröere kaar omnarö, Aköpë yapintak kaar ëak kosang yewesauröere omën këëtaan kööre tok yaalmëaurö. Omën ke pilöröen pitëm utpet yaauta songönte pet elniipënëak ngön kosang epot ëaut.

11 Ngön yaap ngön ompyautak wia pipët Anutu ërëpsawiarëng wëauta pepap puuk arën war wesak ök niamëak neeaut.

Pool pi Anutuuk piin yaköm elmëa pöten yoöre ërëp mëëa

12 Tiarim Aköp Yesu Kristo puuk wëere kosang nenak ya epët mëmpaat pël kön wiin pangk ëen nenaut. Pötaanök ne piin yoöre ërëp yamëëaup.

13 Ne ngaan pim yapinte ngep elmëak pim ingre mor saurö utpet wesak piin ökre was maimaut. Ne köpël wë piin kön wi kosang nemowasën. Pötaanök yaköm elnëak mait elnëaut.

14 Tiarim Aköpök komre kolap kësang pan elnëaut. Pël ëen ne Yesu Kristooring yal menak wë piin kön wi kosang mowesak lup santaring wë.

15 Yesu Kristo pi utpet yaaurö tiar utpetetakaan niöpënëak yangerkël irëa ngön pöt yaap pan. Pötaanök kat wiak kön wi kosang wasëpenaat. Ne epop utpet yaauröa wotöököp.

16 Pël ëautak Yesu Kristo pi mait elnëak pim yaköm pöt kësang wia pöta songönte nem naë tekeri wesa pipët om pas won. Omën ënëmak piin kön wi kosang wesak wëwë kosangta yaö sëpnaarö pit Yesu

Kristook utpet yauröa wotöököp neen yaköm kësang elnä pöten itenak pit tapël elmëepna pöten kön wiipënëak pël elnä.

¹⁷ Wëwë kosangta Omp Aköp, pi wel yawiaut wonöp, itnaangkënëp. Pi kopëtapökëer Anutu Këep, piin ping wesak yaya aim öpa. Yaap.

Poolök Timotiin ompyaö wesak ngönën ya mënim öpënëak kë mëä

¹⁸ Timoti nem ruup, omën narök ngaanëer ngön tekeri wes nina pöten kön wieë ya ngön epët yeniak. Pötaanök ni tektek ngön pöt taintaë wak wë Aköpëen kööre tok yauröa öngpök ompyaö wesak ngönën ya mënim öm.

¹⁹ Nim kön wi kosang yewesaut taintaë weë lupmer utpetat won wiaan kengkën wë ngönën yaat mënim öm. Omën narök kön ompyaut pitëm lupötë wieë kan ompyau pet yaalnëa pöt kasëng mangkën kön wi kosang yewesaut këlok sëen wa irikor ëeim wë.

²⁰ Omën pöröa naëaan Aimeniasre Alesanta pöaar nook Anutuun ökre was yamëëaut sëp wasëpënëak Setenë moresi moulmëaut.

2

Kimang yaauta ngönte

¹ Ne wet rëak epël kosang wesak nia-maan kat wi. Anutuun omën pourö kaamök elmëepnaan ök maimeë kimang ngöntak yoöre ërëp man.

² Tiar mayaaptaring ompyaö wë Anutu kanöököl wotpil öpenaataan omën ompaköröere ngarangk pouröaan kimang man.

³ Kimang pël maim önë pötak tiar utpetetakaan niwaup Anutu pi itaangkën ompyaö ëëpnaat.

⁴ Pi omën pourö utpetetakaan niön ngön këëta songönten ëwat sëpenaaten kent yaë. Pötaanök omën pouröaan kimang man.

⁵ Tiarim utpetetakaan niöpna munt namp won, Anutu kopëtap wë. Pël ëen omnaröere Anutuu tekarak omën kopëtap Yesu Kristo Anuturing yal nimampënëak wë.

⁶ Pi tapöpök Anutuu akun mowia pötak tiar omnarö utpetetakaan sum ëak wil nulëpënëak pim wëwëet këëpöt wesak wel

wia. Pim pël elnia pötak Anutuu tiar utpetetakaan kama niöpënëak kent kön yawi pöt pet yaalni.

⁷ Pötaanök Anutuuk pim ngön yaaö omën sak ngönën kë pöt ök niamëak neulëaup. Pël ëak ar köpël omnarö kön wi kosang yewesaut ngönën këët rë niulömëak neulëaup. Ngön epët kaar won, yaap yeniak.

⁸ Nem kentöök ka poutë omnarö pit ngaare ngön nganga pöt sëp wesak pitëm lupöt këlam wë Anutuun kimang maim öpënëak kent yaë.

Öngöröa ngönte

⁹ Nem kentöök öngöröeta ëöaat naën ulpëen mëak köröpö këëkë ngep ëak öpna pöt yok pangk. Ën pit ieping ëak kepön ëpötë ë rangiak polre kal ëak ulpëen ompyaö panë retëngretëng sum kësangringörö mëak öpan.

¹⁰ Öngörö pit “Anutuu ënëm yaurö” pël weseë pöt pël yauröa yaaul omën ompyaut pëen ëëp.

¹¹ Öngörö pitëmënt wak irëak këm ur wariak wë kat yawia yaat pëen mëmp.

¹² Ne öngöröak rë yemoula yaat mëmpööre ompörö il mowasö pël ëëpanëak yeniak. Pit om irëak wë ngön kat wiwi pëen ëeim öp.

¹³ Pöta songöntë epët. Anutuuk wet rëak Atam ket ëa. Pël ëak ënëm Ewa.

¹⁴ Pël ëakta Atamök Setenë morököt kat wiak wiap nasën ëa. Öngöpökëer morök ngönte kat wiak saun koirä.

¹⁵ Pël ëautak öngörö pit ëöaat naën lup santaring wë Anutuun kön wi kosang wasööre lup këlam wë pël ëeim öpna pötak ru wilak ngarangk yaëen Anutuuk utpetetakaan moöpnaat.

3

Ngönënë wotöök wëauta ngönte

¹ Namp pi ngönënë wotöök öpënëak yaan pöt, “Ya ompyauten ya,” pël apenaat. Ngön pipët yaap.

² Ar omën ke epëlëp ngönënë wotöök moulmëen. Ngönënë wotöököp pi wotpil wëen omnarö pim utpet nent nokoirën yaaup, öng kopëtapring wëaup, pim kentöt sëp wesak pimtën ngarangk ëak ompyaö

wesak wëaup, omën kamaatëaanörö ngöntre kar yaalmëaup, omnarö ompyaö panë rë yemoulaup,

³ i ngaat nak kön irikor naën yaaup, ya sangën teënt ëak ngön kosang naën yaaup, omnaröaan wiapre kor yaalmëaup, monatëen kent naën yaaup.

⁴ Pi pim öngre ruurö ngarangk ompyaö yaalmëaup. Pël ëen pim ruurö pimtë këm ngönte ngaarëk yewaurö.

⁵ Ngön pipotë këet epët. Omën pim öngre ruurö ngarangk ompyaö naën yaaö ke pilëpök yok pangk Anutuu ingre morörö ngarangk naëpan.

⁶ Omën ngolöp ngönën kat yawia nampök ngönënë wotöök yok pangk naön ëëpnaat, kölok kölok yaëen Anutuuk Setenë elmëa pöl waö ë mëen këlangön kat wiipanëen.

⁷ Omën namp omën ingre mor nasënöröakta itaangkën ompyaö yaaö pipopökëer yok pangk wotöök öpnaap. Pöta songönte epët. Pit itaangkën pangk naën ëen pöt ökre was maan Setenök lup irikor elmëen pim kalaapöök öpnaat.

Ngönën ya kaamök yauröa ngönte

⁸ Ar omën ke epëlörö ngönën ya kaamök moulmëen. Ngönën ya kaamök yaurö pitta tapël wotpil wëen naröak itaangkën ompyaö yaurö. Pit yangap yar naën yaurö, i ngaat kësang nak omnaröa omnantëen kentre kaur naën yaurö.

⁹ Pit ngönën kë ngaanëer ëlëep wiakaimaut peene tekeri wesa pöt taintaë weë pötaan lup könöm naën yaurö.

¹⁰ Wet rëak ök elmëak itaampun. Pël ëen pit yok pangk ëak ngönën ya kaamök ëëpnaan.

¹¹ Pitëm öngöröeta tapël wotpil wëen naröak itaangkën ompyaö ëëp. Pit ëlëeptak omnaröen ökre was apanëp pitëm kentöt sëp wesak omën ompyaout pëen ëeim öp.

¹² Ngönën ya kaamök yaaup pi öng kopëtapring wë pimtë öngre ruure omën pim kaatakörö këkë ngarangk yaaup.

¹³ Ën ngönën ya kaamök yaaö namp ya ompyaö mëmpna pöp pi yapinring öpnaap. Pël ëëë kosang wesak pimtë Yesu Kristoon kön wi kosang wesa ngön ompyaö pöt ök maim öpnaap.

Aköpë elnieim wë pöta songönte

¹⁴ Ne teënt nim naë wais itaampëak kent yaëenak pep epwer retëng ë yaningk.

¹⁵ Pël yeëetak omën nentak kan newariin wë akun il yewasën pöt ni Anutuu ru saurö tiarim ompyaö öpenaata songönten ëwat sumëak pep epwer retëng ë yaningk. Ka nenta möörö ngentiipanëen wap kotre kaöat taë wesak wesiraapna pöta ök tiar Anutuu ruurö Anutu wëwëetaringëp pim ingre moröröak wap kotre kaö sak wë ngön këet ngentiipanëak waalak wë.

¹⁶ Yaap pan, Anutuu ngönën ngaanëer ëlëep wiakaimaut peene tekeri wesa pöta songönte kësang panëet. Songön pöt Yesuun epël ya.

“Pi omën sak tiarim naë tekeri saup. Pi wotpilëp pöt Ngëengk Pulöök tekeri wesaup.

Enselöröak piin itenaup.

Pim ngönte yang kaö poutë pangk ëaup.

Yangerakë omnaröak kön wi kosang mowesaup.

Anutuuk koirak kutömweri isaup.”

4

Ngön kaar yauröa ngönte

¹ Ngëengk Pulöök këkë wesak ngön epël ök ya. Omën narö ënëmak ngönën sëp wesak pul kaarötre urmeraröa ngönötë rë olapnaat.

² Omën kaarörö ngön kaar pöt yema pöröak utpet pitëm naë wia pötök pitëm lupöt wa irikor elmëen omën ompyaoutre utpetat yok pangk kom naëpan.

³ Omën ke pilörö pitök öng tekre omp tek wë kaömp nant ngës olëak öpna pötakël morök elmëëpënëak rë yemoul. Pël ëaap kaömp epot Anutuuk tiar omën Kristoon kön wi kosang wesak ngön këet ëwatörö yoöre ërëp mëak nëmpenëak ket ëaut.

⁴ Anutuu omnant ket ëa epot pout ompyaö pëenöt. Pötaanök Anutuun yoöre ërëp maimeë nant yenem nantön kaaö naëngan.

⁵ Pöt Anutuuk tiarim kaömp pangk pangk nëmpenëak ngön ëa pöten kön wieë yoöre ërëp yemak pötak kaömp pöt welaköt ëen nëmpenëak yok pangk yeë.

Timoti pi Kristoë ya omën ompyaup

⁶ Ni ngönente kön wi kosang weseë ngön kēeta enēm ēak weere kosang wak omēn muntarōen nem ngön pipot pout ök mamē pöt Yesu Kristoē ya omēn ompyaup pēl sumēēt.

⁷ Pēl yeem öng ulöpörōa ēlar ngön mos pipot kasēng man. Ni Aköpē kanōök seim omē pōtaan lupmerök kengkēn sumē yaat mēn.

⁸ Ni ēwat wēen. Koröpōök kengkēn sumēak ya yamēngkēn pōta kēēt ompyaut. En lupmerök kengkēn sak Aköpön kön wi sokolumē pöt kē ompyaō panēēt. Pötök yangerakē wēwēetere kutōmweri wēwēet poutepar kaamök elniipnaat.

⁹ Ngön epēt yaap panēēt, kat wiak kön wi kosang wasēpenaat.

¹⁰ Anutu wēwēetaringēpök kē ompyaō panēēt nimpna pōtaan piin kor wē wē ngentiak ya kēsang yamēngk. Anutu pöp pi omēn pourō utpetetakaan niöpēnēak kent yaaupök tiar piin kön wi kosang yewas pōrō yaap utpetetakaan niöpnaap.

¹¹ Ni ngön pipot pout omnarōen ök mēak rē moulōn enēm ēēp.

¹² Ni yokot ulwas wēen. Pōtaanök omnarōak niin kön wiin irepan. Ni lup santre kön wi kosang yewesautaring lup kōlam wēen nim ngönēn yaautre wēwēet tekeri sēen omnarō itenak enēm ēēp.

¹³ Neen kor wē ngönēn sangk kel mam-pōöre rē moulō pēl ēeim om.

¹⁴ Akun ngönēn ngarangkōrōa moröt kepōnōök yaniwiin tektek ngön yaurōak ngön war wes nina pōtak Ngēēngk Pulōök ya mēmpēak weere kosang kēsangēn elnia pōta kēēt mos sēpanēen ngarangk ēēm.

¹⁵ Ni omnarō itaangkēn nim yaat ompyaō sēpnaataan akun poutē kosang ngentiak mēneim wēen kēēt orōöp.

¹⁶ Nimtē koröpōökē wēwēetere ngönēn ök yamēēauten ngarangk ēēm. Ni akun poutē ya kosang pēl mēmpē pōtak omēn nim ngön kat yawiaurōere nimēntre ar pourō wēwē ompyautak önēēt.

5

Ingre morörō ompyaō elmēēpenaata ngönte

¹ Omp ulöp nampön ngön mamēak pöt ser erak ngön manganēp nimtē pepapön yemaan pōl wiap ngön mam. Omp ulwasōrōen mamēenta nimtē nanēpön yemaan pōl mam.

² En öng ulöpörōen ngön mamēenta nimtē ēlēpön yemaan pōl mam. Öng ulwasōrōen ngön mamēenta kön ompyautaring nimtē sasēpön yemaan pōl mam.

Öng kapirōrōa ngönte

³ Öng namp pim ompöp wel wiin pimēt wēen pöt ompyaō elmēēm.

⁴ En öng kapir namp pim ruure ēarōaring wēen pöt pit epēl kön wiip. “Tiarim ya kaōet pi ngarangk elmēēpenaat,” pēl weseē wet rēak pim pitēmēen elmēeima pōta kangiir elmēēp. Pēl ēēpna pöt Anutuuk itaangkēn ompyaō ēēpnaat.

⁵ Öng kapir namp pim kaamök elmēēpnaap won ēen pimēt wē pöt Anutuun kön wi kosang wesak kēt kanaan rō kanē Anutuuk pi kaamök elmēēpēnēak kimang maim wē.

⁶ En kapir namp koröpōökē kentōtē enēm eim wē pipop pim lupmer wel wia.

⁷ Ni öng kapirōrō ngön pipta enēm eimeē saun won öpnaan kēēkē wesak ök mam. Pēl ēen omnarō itenak kön wiin ompyaō ēēpnaan.

⁸ Namp pim karurō kaamök elmēēre pimtē kaatakōrō wet rēak kön wiak kaamök elmē pēl naēn yaē pipop pim kön wi kosang yewesaut kasēng menak kōpēlōrōa ök sak wē pitēm utpet yaaō pöt il yemowas.

⁹ Öng kapir namp pim krismakiat 60 ēak won saup pim omp kopētapring wakaimaup ke pilēpökēer kaamök elmēēpnaan pim yapinte öng kapirōrōa pepeweri wiaapnaat.

¹⁰ Pi sant yeēa ma won pōta songönte tekeri wasēpnaan pēel mam. Ru wilak omnant menak ngarangk yeēa ma won? Omēn ngolöpörō pim naē waisēn ompyaō yaalmēa ma won? Ngönēn omnarō sant yaalmēa ma won? Omēn kēlangōn kat yawiaurō kaamök yaalmēa ma won? Lup sant ke nentere nent yeēa ma won? Songönöt kat wiak pi omēn ompyaō pipot eima pēl kön wiakök pepeweri wiim.

11 Öng ulwasöröak pitëm ompörö wel wia piporöa yapinöt pepeweri wiinganok. Ke pilörö kentre kaur ë yesem Kristo kasëng menak omp koir yaë.

12 Pël ëak öng tek wë Kristoë inëen ëëpënëak wet rëak pim Kristo pimënting öpënëak ngön kosang wesa pöt yailën saunaring yaë.

13 Pël ëakta nent epël yaë. Pit ka poutë ilëak orö yesem wisën eim wë. Pël yeem omën muntaröa omnantön kön wieë pitëm ngönöt kain wak kaö wesak yeem ngön utpet ke nentere nent naëpanëët aim wë.

14 Pötaanök pit utpet ke pipot ëëpanëen nem kentöök öng ulwasörö pit kaalak omp wak ru wilak pitëm kaat ngarangk ëëp. Pël ëëpna pötak tiarim kööre toköröak ngön utpetat tiarën niapënëak pitëm utpetatön ngaöl ëak sëp wasëpnaat.

15 Nem ngön yeniak pipta songönte epët. Öng kapir narö Aköpë kamtaö ilap riak Setenë ënëm yes.

16 Ngönën öng namp pim kurtak öng kapir narö wëen pöt ngarangk elmëëp. Pël ëëpna pötak öng kapir pörö pit ingre moröröa naëaan omnant naön wëen ingre mor pöröak öng kapir muntarö omën kaamök elmëëpnaat won pörö yok pangk kaamök elmëëpnaat.

Ngönënë ngarangköröa ngönte

17 Ar ngönënë ngarangk ya ompyaö yamëngkauröa sumat isak mampun. Pël ëënëak pöt pitëm naëaan ngönën ompyaö ök aöre rë niulö pël yaaö piporö wet rëak pël elmëen.

18 Pöta ngönte ngönën pepeweri epël wia. “Purmakaöp ya kaamök yaalniem koinöt nëmpënëak yaëen këmët il mowariingan.” Tapël nenteta epël wia. “Ya omnamp pim ya yamëngkauta kangut yok pangk öpnaap.”

19 Omën kopëtapök ngönënë ngarangk namp utpet yaë wesak arim ëöetak ngön yaatak moulëëpënëak yaan pöt kat mowilingan. Ën omën naar ma naar namp pöröak niaan pötaar kat mowiim.

20 Ën ngarangk namp saun nent koirën pöt omën pouröa ëöetak moulmëak wotpil mowasum. Pël ëen pim karurö itenak kas ëëpnaan.

21 Ne Anuture Yesu Kristoore ensel Anutu yaö elmëaurö pitëm ëöetak kosang wesak epël yeniak. Ni ya pipët këëkë wesak ngarangk ëëm. Pël ëak ni ngön nenta songönte nokoirën wë teënt nimtë könöök ök mangan. Pël ëak omnarö omnant mööngkraar kangk elmëengan.

22-25 Ni omnarö ngönën yaatak moulmëemëak teëntom mores kepönöök wiak welaköt elmëengan. Pöta songönte epët. Omën narö pitëm saunat yoolök wiaan pöta kangut naaröön yaëen ityaangk. Ën naröaat ëlëëp wia. Ënëmak oröön itaampenaat. Pöta ök omnaröa ompyaö yaaut yoolök wia. Peene yoolök wi naön yaë epot yok pangk akun wali ëlëëp wi naöpan. Ni teëntom köntak omnarö ngönën yaatak moulmëem pöt omën pöröa saunatë kangut nim rangk isëpnaat. Pötaanök nimtë wëwëet ngarangk ëen lupmer kölam wiaap.

Ni yaumanre ya këlangön yaën. Pötaanök won sëpnaan i yaapöt pëen nënganëp wain i kot nentaring na pël ëëm.

6

Inëenöröa ngönte

1 Inëen yaaö ngönënring pöröak pitëm ngarangköröen, “Kaöarö” pël weseë ping wesak ap. Pit pël naën ëëpna pöt omën narö pöten itenak Anutuu yapintere ngönente wak irëak aöre utpet wesak aö pël ëëpnaat.

2 Inëen yaaurö pit pitëm ngarangk Kristoon kön wi kosang wesak wë pörö pitën, “Pi nem karip,” pël wesak wak irepan. Pit pitëm ngarangköröen epël kön wiip. “Pi Kristoon kön wi kosang yemowasën lup sant yaalmë. Pël ëen ne ya yamëngkën pöta këët öpnaat.” Pël kön wieë pit weë ngentiak inëen panë elmëëp.

Omën këëtre mosutë ngönte

Ni omnarö ya pöt mëmpnaan kosang wesak rë moulöm.

3 Omën namp tiarim Aköp Yesu Kristo pim ngön këëtere Anutuu ënëm yaauta ngönte sëp wesak maimet aim wë pipop

4 pi pimtën kön wiin isën kön won pan wë. Pël ëak pi irikor ëak wë omën mosutön ngön kosang wesak aimeë ngön lup nantë songönötëen ngön nga elëpënëak kent yaë. Pël yaë pötök omën epot yaarö. War,

komkap, ökre was, omnampön köpël wë pas köntak, “Pi utpet yaaup,” pël wasö pël yaaö pöt yaarö.

⁵ Pël äak kët ël epotë ngön ke urak aim wë, omën ke pil yaë piporö pitëm könöt ëngk ma e wia. Pël yeë ngönën këët këëkë wak naön yaë. Pël yeem pit epël yewas. “Aköpë ngönëntakël wëäö pöt monere urömaring wëaut,” pël yewas.

⁶ Yaap, omën namp pi pimtë omnantön, “Ne yok pangk ëa,” pël weseë Aköpë ngönënta ënëm ëëpna pöt yok pangk omën ompyaut kësang orö morëëpnaat.

⁷ Tiar tiarimtë songönte ewat wë. Ëlöröak elek niwilaurö. Wë ënëmak wel wiak elek tapël sëpenaarö.

⁸ Pötaanök kaömpre poë koröpre pöt wak wë pöt, “Yok pangk ëa,” pël wesak öpenaat.

⁹ Ën omën narö monere uröm kësang pan koirëpënëak kent yaë pipörö pit Setenök morök elmëen pim kalaapöök öpnaat. Pël äak omën pasutön kent yaaö pötak wer moön kö sëpnaarö.

¹⁰ Monere urömatön kent yaaö pötak utpet ke nentere nent pötë songönte pël yaë. Omën narö monere urömatön kent yaëen pötök wer moön ngönën sëp wesak këlangön kaö kat wieim wë.

Pool pi Timoti ompyaö öpënëak mëëa

¹¹ Anutuu omnamp ni, omën ke pilöt kasëng mamp. Pël äak wotpil wëäö, ngönënring wëäö, kön wi kosang yewe-sautaring wëäö, lup sant yaautaring wëäö, weë ngentiak ulöp ngarngar yaautaring wëäö, wiap së së yaautaring wëäö, omën pipotring ömëëtaan weë panë ngentiim.

¹² Ni Kristoon kön wi kosang yewe-sautaring ömëëtaan weë ngentiim. Pël äak wëwë kosangët wak öm. Ni omnaröa ëöetak Anutuun kön wi kosang wesang pöt mëëan pötak pi wëwë kosang pötak ömëak yaö ni-wesa.

¹³ Anutu omën pout wëwë yaningkaupre Yesu Kristo Rom yang ngarangk Pontias Pailatën ngön yaapët kosang wesak mëëaup piarpim ëöetak kosang wesak epël yeniak.

¹⁴ Aköpë ngön kosang wes yanking pipot irikor ëëre omnaröak utpet wesak aö pël

ëëpanëen ngarangk këëkë eim wëenak tiarim Aköp Yesu Kristo orööpnaat.

¹⁵ Anutuuk akun wiaut wia pötak pimtok Kristo tekeri wes ulmëëpnaat. Pimënt kopëtapökëer ërëpsawiaring wëwëere weëre kosang pötë pepap pi omën omp aköröa Omp Aköp, pimënt tapöpökëer kaöaröa Kaöap.

¹⁶ Pi kopëtap wel yawiaut wonöp, ëwa panë omnaröa nasënganëëta öngpök wëaup. Omën nampök piin itnaangkën ëaup, peeneeta nampök itnaangkanëëp. Weëre kosangre yaya yamëëa pöt pim naë wieëaut om wiakaim wiaap, kosang pan. Yaap.

Omën omnant selap wieëauröa ngönte

¹⁷ Ni omën omnant selap wieëauröen ök mam. Pël ëen koröp ngaarëk wak omën lëngë sëpna pipotön kön wiin pitëm kaamököt pël ëen kosang wesak öpan. Anutu pi moup pepap puuk omnant ulöl wes ningkën wak ërëpsawiaring öpenaap piin kosang wesak öp.

¹⁸ Ni ök mam. Pël ëen omën omnant selap wieëaurö ya ompyaut selap mënak perper äak pitëm omnant kom äak omën muntarö mamp.

¹⁹ Pël ëëpna pötak pitëm ënëm kaamök elmëëpna omën weëre kosangringöt koirak wëwë kosang këët öpnaat.

Wa korkor ngönte

²⁰ Timoti, ni Anutuu ngön nina pipët këëkë wesak ngarangk ëëm. Pël äak ngön pas kë won pipot kasëng mamp. Omën narö tiarim ngönëntaan kööre tok yaalni piporö pitëm ngön pipten, “Ewat kësangöt yewaut,” pël kaar ya.

²¹ Pit, “Ten ëwatingörö,” pël aim olëak irikor äak ngönën kasëng menaut pötaanök.

Anutu pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

[Yok pi tapët. Ne nim pepap, Pool.]

2 Timoti

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-
maki 36 pōta ök won sēen Pool kaalak wii
kaatak wē Timotiin epwer retēng ē mena.
Pool pi pimtē wel wiipna akunet temanōm
yesēn kōn weswes ēē Timoti pim Epe-
sas kak ingre mor saurō ngarangk ēēpnaal
ngan rē mena.

Pōt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1:1-2

Yoōre ērēpre wa korkor ngōnōt 1:3-2:13

Weteteere pepanōm ngōnōt 2:14-4:5

Pool pimtē ngōnte 4:6-18

Ngōn mēēt 4:19-22

1-2 O Timoti nem ru ulöpōökōp ne Pool
Anutuuk Yesu Kristoē ngōn yaaō omēn
sumēak neulēak tiarim wēwēet Yesu Kris-
tooring yal mangkēn nimpnaat kosang we-
sak niia pōten ök niamēak wes nemēaupōk
pep epwer retēng ē yaningk.

Anutu Pepere tiarim Akōp Yesu Kristo
piarpim komre kolapre ya ngēsre mayaap
pōt ningkēn nim naē wiaap.

Tiar ngōnēntaan ēō ēēngan

3 Nem ēere peparōa eima pōl neenta lup-
mer utpetat won wiaan kengkēnring wē
Anutuun inēen elmēeim wē. Pēl ēēē nimēēn
yak kēt ēl epotē Anutuun kimang maimēē
yoōre ērēp maim wē.

4 Ne sēp yaniwasēn nim neen yakōm ēēn
ing ēan pōten kōn wieē ērēpērēp kēsang pan
ēēmaak yak niin itampaaten kent yaē.

5 Ne nim kōn wi kosang pan weseim
wēen pipten kōn wia. Kōn wi kosang ke
pil pipēt nim ōng ēap Loisre ēlēp Yunis
piarpim eimautak niinta tapēl yaēn pēl kōn
yaniwi.

6 Pōtaanōk nim kōnō it nganga niwe-
sak epēl niamaan. Ngaan nem moresiar
nim kepōnōök yaniwiin Anutuuk welakōt
elniin ngōnēn ya mēmpēak weēre kosang
waup. Pōtaanōk weēre kosang pōta kēēt
ngarangk ēak ulōl wasum.

7 Nim elnia pōten kōn wieē epēl kōn
wiim. Anutu pim Pul tiar yaningk pōök kas
ēēpenēak naalniin weēre kosang ēēre lup
sant ēēre tiarimtok tiarimtēn ngarangk ē

pēl ēēpenēak yaalni. Pōtaanōk weēre kosang
waō pōta kēēt ngarangk ēak ulōl wasum.

8 Ni tiarim Akōpē ngōnēnte ök amēēntaan
ēō ēēngan. Pēl ēak ne pim yaat yamēngkēn
wii kaatak neulēaup neenta ēō ēēngan. Ni
Anutuu naēaan weēre kosang wak nem
yaul ngōnēntaan kēlangōn kat yawiem kōn
wiin pangk ēēp.

9 Anutu pim tiar utpetetakaan niwak
wotpil ōpenēak yaō niia pōt tiarim ompyaō
nentaan won. Ngaanēēr pan Anutu pi yang
epēr won wiaan Yesu Kristook tiar ompyaō
niwasēpnaat pēl kōn wia pōtak komre kolap
elnia.

10 Pim komre kolap elnia pōtak peene
tiarim utpetetakaan niwaup, Yesu Kristo,
yaarōn tekeri yes. Kristo pi weleta weēre
kosangōt wa olēak pim ngōn ompyautak
wēwē kosang wiakaim wiaapna pōt war
wes yaningk.

11 Pēl ēēn Anutuuk ne pim ngōn yaaō
omēn sak ngōn ompyaō pōt aōre rē moulō
pēl ēēmēak neulēaup.

12 Pēl ēaut pōtaanōk ne kēēmre
kēlangōnring wēaup. Pēl ēēē pōten ēō naēn
nem kōn wi kosang yewesaup Anutu
pōpōn kōn selap naēn yaaup pi weēre
kosangringēpōk nem ya yamēngkautre
wēwēet ngarangk elnēēpēnēak yemangk
pōt pout ngarangk ēak wēēn akun kaōaō
temanōm sēpnaat.

13 Ngōn yaap nem kēmtakaan ök yeniak
pipta ōkōök ēēm. Ni Yesu Kristooring
yal menak wē ngōn pipēt piin kōn wi
kosang wasōore lupmerōk sant mowasō
pēl ēēmēēn yeniak pipēl ēēm.

14 Ni Anutuuk omēn ompyaō ngarangk
ēēmēak nina pipēt ompyaō wesak
ngarangk ēēm. Ngēēngk Pul tiarim lupmeri
wia pōök kaamōk elniaan ya pipēt mēmp.

15 Ni ēwat wēēn. Esia yangerak ngōnēn
omēn pourō ne sēp newesaut. Pitēm naēaan
Piselasre Emosenis piaripta.

16 Akōp pi Onesiporas pim ōngre ruurōen
yakōm elmēēp. Pitēm pepapōk ne wii
kaatak wēēn kaaō naalnēēn akun kēsang
nem naē wais ya kē neweseimaup.

17 Pi Rom kak wais neen ap weseim wiak
nokoiraut.

18 Akōpōk kōn wiin pangk ēēn akun
kaōaōök yakōm elmēēp. Pi Epesas kak

nemëen inëen ya kësang mëneimaut. Pöten iteneimaup niinta ewat wëen.

2

Poolök Timotiin Yesu Kristoë nga omën sêpënëak mëä

¹ Nem ruup ni, tiar Yesu Kristooring yal menak wëen komre kolap yaningk pötak weëre kosang sak om.

² Pël ëak omnaröa itöök nem ngönën ök niaan kat wia pipot nuukta tapël omën naröen kön wiin ya ompyaö mëmpnaarö pël ëen pöt pitën maan omën muntaröen ök map.

³ Ni Yesu Kristo pim nga omën ompyaö namp pël sak tenring këemre këlangönë rangk om.

⁴ Ne nim ömëel pöten kön wiimëek yak ngön nokoliit ök niamaan kat wi. Omën namp kööre tokörö il wasêpënëak nga yaatak wë pi ya muntat namëngkën yaaup. Ngaröa kaöapök pim yaaten itenak kent ëêpënëak nga ya kopëtet ompyaö wesak mëmpnaat.

⁵ Ën namp pi omën muntarö il mowasêpënëak ngaal witwit yeem ngasam pöta ngön kosangta ënëm naën ëêpna pöp këet naön ëêpnaap.

⁶ Ën namp pi ya lupöök akun poutë ya kaö mëneim öpna pöp puuk wet réak ya lupöökaan kaömp këet öpnaap.

⁷ Ngön pipot ingre mor saurö tiarim wëwëeten ya. Aköpök kön koir ningkën nem ngön ök yeniak pipotë këetön ewat sumëet. Pötaanök kön wiaam.

⁸ Ni Yesu Kristoon kön wiaam. Pi omën omp ak Tewit pim ëapök weletakaan wal ëaup ngön pöt ngönëntak ök ni yeë pöt.

⁹ Ne ngön ompyaö pipot ök yaan omnaröak nem ngönten kaaö ëen utpet yaauroen yaalmë pöl këemre këlangön ke nentere nent kat yenewi. Pit wii yenetë. Pël ëautak Anutu pim ngönte wii natëen yaë.

¹⁰ Pötaanök ne Anutuu yaö wesaurö pitëmëen këemre këlangön epot kat yawi. Pit Yesu Kristook utpetetakaan moön Anutuu ëwaatak wakaim öpënëak këlangön kat yawi.

¹¹ Ngön epël wia epët yaap.

“Tiar pim weletak yal menan pöt wëwëetakta yal mempnaat.

¹² Tiar këlangön kat yawiem weë ngenti- ipena pöt piiring ngarangk sêpnaat. Tiar pi yak mowasêpna pöt puukta tiar yak niwasêpnaat.

¹³ Tiarim ngön kosangët wiap sêpna pöt pim ngön kosangët kosang sak wiaapnaat.

Pi nalre nal naën yaaup.”

Ya omën namp Anutuuk itaangkën ompyaö yaë pöta ngönte

¹⁴ Ni ngön epët ngölöp wesak Anutuu ëöetak omnaröen mëak pit ngön utpetatëen nga elepan pël mam. Pël yaë piptak kaamök naalmëen ngön utpet pötök pöt kat yawiauro utpet yemowas.

¹⁵ Anutuuk niin kön wiin kë sêpnaataan weë ngentiak yaat mëmp. Pël yeem ngön këet wotpil tekeri wesak maim wëen omën ëöaat nim rangk nawisën ëêpnaat.

¹⁶ Ngön pas kë won Anutuu kent naën pipot apan. Pipotök utpetatë kanöök wes mëen Anutuun kasëng mempanëen.

¹⁷ Kaar pipot ëmpöl kaöatë yaë pöl ulöl sak utpet yewas. Omën ke pil yaauroakaan naar Aimeniasre Pailitas.

¹⁸ Piarip irikor ëak ngön këet kasëng menak ënëmak weletakaan wal ëêpnaat ya pöt yok oröa pël kaar aimeë omën muntaröa kön wi kosang yewasaut utpet weseim wë.

¹⁹ Pël yaatak Anutuuk pim ingre morörö tiar ka wap ket ëak wesirën taintaë taua. Wap pöta möönöök ngön epël wia. “Aköp pi pim omnaröen ewat wë.” Pël ëak munt nent epël wia. “Omën Aköpön, ‘Yaap pi tiarim Aköp,’ pël maimeë pim yapinte wak yaauro pit utpetat kasëng mamp.”

²⁰ Omën omnant kësang wieëaupë ka kaöetak kelön nant omën sum kësangët koolre siluwa pötök ket ëëre këraare yangatök ket ë pël ëaut wia. Nant ya kaöatë yaut, nant pasutë yaut pël ëak wia.

²¹ Namp pi omën pas pöt kasëng menak pim lupmer kölam wasën pöt pi kelön ya kaöatë pötë ök sêpnaat. Pël ëen Ka Pepapök piin kön wiin ompyaö ëen peram mowasën pi yaap Ka Pepapëen ya ompyaö ke nentere nent mëmpnaat.

²² Timoti ni omp ulwasöröa kentre kaur yaaüt sêp mowesak öm. Pêl êak omên lup kôlamring wê Anutuun kaamök elmêépênêak maim wêaurôaring wotpil wêere kön wi kosang mowasö, lup sant elmêere mayaaptaring wê pêl êêmêên wêe ngentiim.

²³ Ni köpêl ngôn utpet pipot kasêng mamp. Pipotök nga koir yaé pöten êwat wêên.

²⁴ Aköpê inêên yaaö nampök ngaal witwit ngôn epan. Pi omên pourö ngôntrê kar elmêimeê ompyaö wesak ngônên ök maim öp. Pêl yaêên nampök piin utpet yaalmêên pöt ya sangên elmêêpan.

²⁵ Pêl êak omên pim ngôn wa olê yaaurö pitên wiapre kor elmêak pitêm könöt wotpil mowasêp. Pêl êên pit Anutuuk kaamök elmêên lup kaip tiak ngôn kêet êwat sêpên sa.

²⁶ Pêl êak pitêm lupöt kan têên ngaanêer Setenök pim ngôn ngaarêk öpênêak kalaapö mowiin wak wakaima pôrekaan ent ê olêak ompyaö sêpnaat.

3

Akun kaöaö temanöm yesên wa irikor kêsang orööpnaat

¹ Ni epêl kön wiaam. Akun kaöaö temanöm yesên könöm ke nentere nent orööpnaat. Pöt epot.

² Omnarö pitêmtên kent êên keimön êêpnaat, monatön kentre kaur êêpnaat, pitêmtên wak isak apnaat, ieping êêpnaat, Anutuun ökre was apnaat, pitêm êlre peparöa ngônöt wa olapnaat, omnant mangkên yoöre êrêp nemaan êêpnaat, Anutuun ngêêngk nemowasên êêpnaat,

³ omên pitring irêauröenta ngôntrê kar naên êêpnaat, omnarök mayaap elmêépênêak yaêên kangiiir nga elmêêpnaat, omnaröen ökre was apnaat, pitêmtok pitêmtê koröpötön ngarangk naên êêpnaat, kentre imênöröa yaé pöl êêpnaat, omên ompyaö yaautön kööre tok êêpnaat,

⁴ pitêm karuröen morök elmêak kööre toköröa moresi moulmêêpnaat, teênt pan kôntak pitêm kön êngk ma e pötê ênem êêpnaat, pitêmtok omên kaöarö pêl kaar apnaat, koröpökê omnantön kent yeem Anutuun kent naên êêpnaat.

⁵ Pêl yeem pit koröpök Anutuu ênem yaaö kaarkaak sak wê Anutu kasêng menak öpnaat. Ni omên ke pilörö kasêng mamp.

⁶ Pitêm naêaan narö êlêêp ka nantê sê ilêak öng kön wonöröen ngôn kaar ke nentere nent mêak pitêm ngônên kaar pötê ênem êêpênêak morök yaalmê. Öng pôrö pitêm saunaté könömöt wetak wê kön selap wêaurö kentre kaur ke nentere nent pötök wer moön ênem yaaurö.

⁷ Pit kêt êl epotê ngôn kat wiak kön ya mênimeê ngôn kêeta songönte êwat nasên yaaurö.

⁸ Omên öngörö morök yaalmêa pôrö ngaan Sanisre Sampris piarpim Moses pim ngôntrên kööre tok elmêa pöta ök ngôn kêetaan kööre tok yaaurö. Pitêm könöt utpet yaaurö yak kön wi kosang yewesaut kaêngk yaaurö.

⁹ Pitêm omnant yaautê kêet kaö naarööpan. Sanisre Sampris piarpim êa pöl köpêl yaauta kêet tekeri sêên omên pourö itaampnaat.

Weêre kosang taueê Anutuu ngönta ênem yaauta ngönte

¹⁰ Ni neering yesaup nem ngônên ök yamêeaöre kan yaaö, omnant yaaö poutê songöntere Anutuun kön wi kosang yewesaöre ya wiap yaaö, lup sant yaaöre kêere ngaatê rangk wê,

¹¹ omnarök utpetat kêsang yaalnêaöre kêlangön kat yawiaö pötön êwat wêên Antioke Aikoniamre Listra ka pötê sê wê kêlangön kaö kat wieim wêên Aköpök utpet pötê öngpökaan ent ê neulêaut pöten êwat wêên.

¹² Omên narö Yesu Kristook yal menak Anutuu ngöntak öpna piporo kööre tokörök utpet mowasêpnaat.

¹³ Ên omên utpet kaar yaaurök omnaröen morök yemaan Setenökta pitên morök tapêl maan utpet panê sêpnaat.

¹⁴ Ni pöt, ngôn kê kat wiak kön wi kosang wesang pipot taintaê wak öm. Ni ten ngôn pipot rê niulauröen êwat wêên.

¹⁵ Nîmtênta êwat wêên. Nim kotuukaan ngêêngk ngônên pepewer sangk kelak kat wieimaup yak pötak kön ompyaut ningkên

Yesu Kristoon kön wi kosang wasën Anutuuk utpetetakaan niöpnaap.

¹⁶ Ngönën pep pipot pout Anutu pimtë Pulöökë kaamöktak oröaut. Pötaanök ngön pipotök ewat ninak tiarimtë utpetatön pet yaalni. Pël äak tiarim wëwëat ompyaö niwesak wotpil öpena pöt rë yanuul.

¹⁷ Kopëta niwasën Anutuu omën kë panë sak ya ompyaö ke nentere nent mëmpenëak ngönën pep pöt oröa.

4

Poolök Timotiin Anutuu ngön këët kosang wesak ök mapënëak mëä

¹ Ne Anutuu ëöetakre Yesu Kristo omën wel wiaare öp wëaurö tiarim ngönte ë pet irëpnaapë ëöetak pim akun kaöaöök wais wa ngaöök nimëëpna pötaan kosang wesak epël niamaan kat wiim.

² Anutuu ngönte ök mëak omën pötaan kent yaauröere kaaö yaaö pouröen wiap elmëak kosang wesak ök mam. Pël ëën ngön pötak elmëen pitëm lupöt it nganga sëp. Pitëm utpetatön nga maan lup kaip tiip. Konöt kosang mowasën Anutuu kanöök sëp. Pël yaëën kët ël epotë wiap elmëak këëkë wesak rë mouleim öm.

³ Enëmak akun nent temanöm sëën omnarö wotpil ngönten kaaö äak pitëmtë kentötë enëm eimeë ngönën kaaröt kat wiipënëak yeem pëël maan rë yemoula ke nampre nampörö wais rë mouleim öpnaat.

⁴ Pël ëën pit ngön këët kasëng menak ëlar ngön pöt kat wieim öpnaat.

⁵ Ni pöt, kët ël epotë kön tektektaring wë këemre këlangönë rangk öm. Pël ëëë omnaröen ngönën ök maim öm. Nim omnarö kaamök äak ngönën ök yemaan ya pöt panë wesak mëmpeim öm.

Pool pi ya pet irëpënëak mëä

⁶ Wain iit Anutuun kiri yaalmë pöl nem iit lë olemëak yeë. Nem wëwë epët sëp wasuma akunet temanöm yes.

⁷ Ne nem yaat weë ngentiak mëneimaut. Nem yaat mëmpö wais pet ir yoolak. Kan yaö neea pöök mësaö wais yaö neeaurek yaarö. Nem kön wi kosang yewesaut wil këlok naën.

⁸ Pël ëën peene pöt kutömweri ul ë rangiaut, sum kësangring omën wotpilöröaan

yaö ëa pöt nemëen äaut akun kaöaöök Omp Aköp, ngön ë pet yairaö wotpilëp puuk nampnaat. Pöt nemënt pëen won, pim orööpna akuneten kent äak kor wakaimaurö pitta mampnaat.

Ngön mëët

⁹ Peene teëntom nem naë waisum.

¹⁰ Timas pi yangerakë omnantön kentre kaur äak ne sëp newesak Tesalonaika kakë sa. Pël ëën Kresen piita Kalesia yangerakë yesën Taitasta Talmesia yangerakë sa.

¹¹ Pël ëën Luk pimënt tenip wë. Pötaanök ni Maak koirak arip waiseë. Pi yok pangk ya kaamök elnëepnaap.

¹² Tikikas pöpökëer nook wes mëen Epe-sas kakël sa.

¹³ Nim waisumë pötak nem ulpëen waliip Troas kak Kapas pim kaatak wiaan pöp wak waisum. Pël äak pep pepatring ket äautre imën koröpöök ket äaö pipotta wak waisum. Ne pep imën koröpöök ket äaö pipotön kent pan yaë.

¹⁴ Ainötök omnant ket yaaup Alesanta pi utpet kaö elnäut. Pötaanök Aköpök kangut mampnaat.

¹⁵ Niinta omën pöpön ngarangk këëkë ëëm. Pi kosang äak tenim ngönöt wa olëaup.

¹⁶ Wet rëak nem ngön yaatak neulëa pötak omën namp ne kaamök naalnëen, won pan. Omën pourö ne sëp newesa. Aköpök pitëm korar elnäa pöta kangut won wes moolap.

¹⁷ Aköp neering wë ngönën ulöl wasën köpël omnaröeta kat wi pet irëpënëak kaamök elnäak weëre kosang nenak utpet kaöatë naëaan ent ë neulëaut.

¹⁸ Aköp pi utpet ke nentere nenta öngpökaan newak ompyaö wesak kutömweri wa ngaöök nemëepnaap. Tiar akun poutë pim yapinte ngaarëk wak aim öpa. Yaap.

¹⁹ Ne Akuilaare pim öngöp Prisilaare Onesiporasë öngre ruurö pit pouröaan yowe yemak pël ök mam.

²⁰ Erastas pi Korin kak wakaimaup. Tropimas yauman ëën Mailitas kak ent ë moulmëaut.

²¹ Kentre wap akunet temanöm sëpanëen teënt waisum.

Yupulasre Putenre Lainasre Klotiaare ingre mor eprek wëaö pourö pitta yowe yenia.

²² Aköp nim könöpring öp. Pim komre
kolap pöt arim naë wiaap.
[Yok pi tapët.
Ne nim pepap, Pool.]

Taitas

Yesu pi wel wiak kutömweri sëen wë kris-
maki 35 pöta Ök won sëen Poolök pep ep-
wer Taitas pimëen retëng ëa. Taitas Krik
omën Poolring wakaimaupök Krit kustak
ingre mor saurö ngarangk ëak wëen Poolök
epwer retëng ë mena. Pim pep epwer pöt,
Taitasën tolëel ngarangk ëëpën pöta ngönöt
mena. Ngön epët 1 Timoti pöweri wia pötë
ök.

Pöt epël wia.

Ngön ngës räaut 1:1-4

Ngönënë ngarangköröa ngönte 1:5-16

Omën pouröa ngönte 2:1-15

Wa korkorre pepanöm ngönöt 3:1-11

Ngön mëet 3:12-15

¹ O Taitas, ne Pool Anutuu inëen yaaupök
pep epwer retëng ë yaningk. Puuk Yesu
Kristoë ngön yaaö omën neulëak pimëen
yaaö elniaurö arim kön wi kosang yewesaut
taë wasën pim wëwëetak wë pöta këet këëkë
ëwat sënëak neulëaut.

² Ne ar ya kë sak wëwë kosangët önëëtaan
kor önëak arim kön wi kosang yewesaut
taë yanuwat. Anutu pi kaar naënëpök
yangerak omnant naaröon wiaan pötaan
kup nuwia.

³ Pël ëak puuk ënëmak pim akun wia pötak
wëwë kosangta songönte pim ngöntak tek-
eri wes nina. Anutu kama yanuwa pöpök
ngön epët nenak ök amëak neaan pël yeë.

⁴ Taitas niin ngönënë ök niaan nem yeë pël
kön wi kosang wesak nem ru panë saup,
niin yoöre ërëp yeniak.

Anutu Pepere tiarim kama yanuwaup,
Yesu Kristo, piarpim komre kolapre
mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Ngönënë wotöököröa ngönte

⁵ Ni ingre mor sauröa naë omën nant ko-
rar wia pöt wotpil wesak ka poutë ngönënë
wotöökörö moulmëëmëak nem ök niia pël
Krit kustak niulëen wëaup.

⁶ Ne epël ök niiaut. Omën namp pi om-
naröa itöök ketre saun won panëëpök öng
kopët nampringëp, pim ruuröeta Kristoon
kön wi kosang yewesauröak pitëm ken-
töökë ënëm ëak utpet naën yaaöre pitëm ëlre
peparöa ngön wa nemoolaan yaaö omën

ke pilëpök ingre moröröa kepönöök mou-
lmëen öp.

⁷ Ngönënë wotöököp pi Anutu pim yaat
ngarangk yaaupök omnaröa itöök ketre
saun won, wotpil öp. Pi pimtën ping wesak
ëak ya sangën teënt ëëpan. I ngaat nak kön
irikor ëak omnarö kontak mööpan. Monere
urömatëen war ëëpan.

⁸ Omën kamaatëaanörö ngöntre kar
elmëep. Kön ompyautaring wë wotpil
ompyaö öp. Pimtë wëwëet ngarangk ëëp.

⁹ Pi tenim ngönënë kë rë yanuul pöt taë
wes wak öp. Pël ëëë ngönënë kë pöt rë
moulöore omën ngön pöt wa yoolëauröa
kaaröt tekeri wasö pël ëëp.

Krit kustak kaar omnarö selap wakaima

¹⁰ Omën selap ngön wa yoolëaurö wë.
Pit ngön mosut ëak morök yaalni ke pilörö
selap Yuta omën, “Ar Anutuu ngönta ënëm
panë ëënëen arim koröp kaut ileë,” kaar pël
yaaö pöröa naëaanörö.

¹¹ Pit monere urömat öpënëak ngönënë
naëpanëet aö ompöröere pitëm öngre ru-
urö utpet yemowesaurö. Pötaanök ngönënë
wotöökörö ar pit il mowarieë.

¹² Pitëmtë Krit kustakaan ëwat omën
nampök epël ök ëa. “Krit omnarö ten kaar
yaurö. Ten animauröa ök kë kontak yeem
wisën yaurö.”

¹³ Krit ëwat omën pöpë ök ëa pöt yaapët.
Pötaanök pitëm kön wi kosang yewesaut taë
wesak öpnaan kosang wesak ök maë.

¹⁴ Pël ëak pit Yuta omnaröa ëaröa ngön pa-
sutre omën ngön këet wa yoolëauröa ngön
kosang wesak ya pipotön kat wiipan pël
maë.

¹⁵ Omën pitëm lupötë kölam wë pörö
pit omën poutön kön wiin kölam wia pël
yaurö. En utpetatök pitëm lupötë utpet
wasën Kristoon kön wi kosang newasën
yaaö pörö pit omën poutön kön wiin kölam
won pël yewas. Pöt pitëm könre lupöt
pu wariin ompyaöre utpet pöt kom naën
yaurö pötaanök.

¹⁶ Pël yaëetak Anutuun ëwat wë pël
yauröak pitëm yaautök pi kasëng ye-
mangk pöt pet yaalni. Anutuuk pitën
itaangkën utpet pan ëën pit pim ngönte wa
olëak omën ompyaut ëëpënëak ëën pangk
naën yaurö.

2

Öngre omp ulöpöröa ngönte

1 Pit utpet ke pipot yauröak ni pöt ngönën kēet pēen rē mouL.

2 Omp ulöpöröen i ngaat nak kön irikor ēēpan pēl ma. Pit omēn ompyaut yaēēn omnaröak pitēn ping wesak ap. Pēl ēak pitēmtē wēwēat ngarangk ēēp. Pēl yeem kēēkē wesak kön wi kosang wasöore neneren lup sant elmē pēl ēēp. Pēl yaēēn omnaröak pitēmēēn utpet yaalmēēn pöt kosang sak öp.

3 Tapēl öng ulöpöröenta öngöröa Anutuu ngön ngaarēk yewa pöl ēēpnaan ök ma. Pit omnaröen utpet wesak mēpan. Pēl ēak i ngaat keimön nēmpān. Pēl yeem öng ulwas ompringöröen ompyaö yaaö pöt rē mouLak pet elmēēp.

4 Pēl ēak öng ulwas pöröen pet elmēēn pitēm ompre ruuröen lup sant elmēēpnaan.

5 Pēl ēak pitēmtē wēwēat ngarangk ēak lup kölam öpnaan. Pēl yeem pitēmtē kaatē omnant kēēkē wesak ngarangk ēak omnaröaan ompyaö elmēak ompöröa ngönöt ngaarēk öpnaan. Pit pēl yaēēn pöt omnaröak pitēm yaautön itenak Anutuu ngöntēn utpet wesak naēpan.

Omp ulwasöröa ngönte

6 Öngre omp ulöpöröen mēēa tapēl omp ulwasöröenta ök ma. Pitēmtē wēwēat ngarangk ēēpnaan kosang wesak ök ma.

7 Ni ompyaö yaaö pötaan wotöök rēak wēēn omnarö nim yaaö pöten itenak ök ēēp. Ni rē mouLömeēn, wotpil wē kēēkē wesak rē mouL.

8 Ngön kē omnaröak wa utpet wesak naēn ēēpna pöt pēēn ök ma. Pēl ēēn nim kööre tokörö pit tiarēn utpet wesak niapēnēak ök ēēn pangk naēn ēēn eö sēpnaan.

Inēēn ruuröa ngönte

9 Inēēn ruuröen pitēm kaöaröa ngönöt ngaarēk wak ompyaö wesak ya mēngkēn pit itenak ya ērēpērēp ēēpnaan ök ma. Pitēm kaöaröen ngön utpetat kangiir mēpan.

10 Pit pitēm kaöaröa omnant kēkain ēēpanēp ompyaö wesak pitēm ngönöt ngaarēk öp. Pēl ēēn pit itenak, “Yok pangk yaē,” pēl wasēpnaan. Inēēn ruurö pit ya

ompyaö ke pil yamēngkēn Anutu tiarim kama yanuwaup pim ngönēnte ngaarēk sēēn omnaröak itenak kön wiin, “Ngön pöt ompyaut,” pēl wasēpnaat.

Tiar lup kölam wē Kristo pim akun kaöaöön kor öpa

11 Anutu pi yang ēl epotē omēn pourö kama niöpēnēak pim komre kolap pöt tek-eri wes nina.

12 Komre kolap pötak Anutu kasēng menak wēäö pötēre yangērakē kentre kaur pöt sēp wesak e yangērak wē eptakēēr tiarim wēwēat ngarangk ēak wotpil wē omēn Anutuu ēnēm yauröa wēaul öpenēak rē yanuul.

13 Pēl ēēn tiar wēwē pötakēl wē kön kosang wiak kē ompyaö oröön ērēpsawi ēēpena pöten kor eim wē. Yaap, tiar kor eim wēēn Yesu Kristo yaaröön pim ēwaat tekeri sēēn itaampenaat. Pi tiarim Anutu, ompyaö yanuwās pöp,

14 tiar utpetatē öngpökaan kama niwak kölam niwasēn pim omnarö pēl sak wē kosang wesak ompyaö yaaö pöt ēēpenēak pim wēwēet tiarimēēn keimön naēn kēsangēn elniak wel wia.

15 Ngön pipot pout ök ma. Weēre kosang nina pöt pout wak wē ngön pipot öpnaan ke urak mēak wa olapanēēn kosang wesak ma. Pit niin kön wiin iraan nim ngöntē wa olapan.

3

Tiar wēwē ompyautak kosang sak öpa

1 Nim ingre mor sauröen yang ngarangköröere kaöaröa iri öpnaan ngolöp wesak ök ma. Pit ngönöt ngaarēk wak wēēn ya ompyaö nant mangkēn pöt mēmp.

2 Pit omnaröen utpet wesak mēak ngön kosang mēpanēp ompyaö elmēak ēpre wiap elmēēp.

3 Tiar ngaan Setenök morök elniin ngön kēēta kanö irikor ēak köpēl wē ngön wa olaimaurö. Pēl ēak tiarim wēwēat ngarangk naēn kentre kauratē ēnēm pēēn eimaurö. Kēt ēl epotē tiar utpet yaēēn omnarö tiarēn kaaö yaalniin tiarimēntta neneraan kaaö eimaurö.

⁴Pël ëaurök Anutu tiar kama yanuwaup pim ompyaö elniire lup sant elni pël yaaö pöt tekeri wes ninak

⁵kama niwaurö. Pi tiarim wotpil yaautaan won, pimtë yakömtak pël elniaurö. Pi tiarën yaköm elnieë tiarim lupöt iirak pim ru niwasën Ngëengk Pulöök tiarim lupöt ngolöp niwesa.

⁶Anutuuk Yesu Kristo tiar kama yanuwaaupë tiarimeën elnia pötaan Ngëengk Pul pö tiarim naë wes meën wais kaamök kësang elnia.

⁷Anutuuk komre kolap elniak, “Wot-pilörö,” pël niak yaö niwasën kön kosang wiak kor wë wëwë kosangët öpenëak pël elnia.

⁸Ngön pipot yaapöt.

Taitas, nem kentöök ni omën Anutuun kön wi kosang wesaurö omën ompyaut eim öpnaan kosang wesak omën yaap pipot ëëpnaan ök ma. Pipot ompyaut, omnarö kaamök yaalni.

⁹Ngön utpet ke epëlöt kasëng man. Ngön mosutëën nga elngan. Èere körööröa songönöt kaö wesak angan. Moses pim ngön kosangtak wia pötön nga angan. Omën pipot pout mosut, kaamök naalni-ipanëët, pötaan kasëng man.

¹⁰Ën omën namp ngön kaar ëak ingre morörö kom yaalmëën pöt akun nent ma nentepar wotpil mowas. Pël ëën pi kat nawiin yaëën pöt kasëng moman.

¹¹Ni ëwat wëën. Omën ke pilëp korar wë utpet yaaup. Pimtë yaaut tiarën pet yaalni.

Ngön mëët

¹²Ne Atemas ma Tikikas namp nim naë wes meën wais orööpna pötak teëntom nem naë Nikopolis kakë wais. Ne kopi akunaöök pörek ömëak kön yawi pötaanök.

¹³Ni Sinas, Rom ngön kosangöt ëwatëpre Apolos piarip kaamök ompyaö elmëak kamtaöökë omnant menak wes meën sëp. Piarip omnantön ngöntök ëëpanëën kaamök elmë.

¹⁴Tiarim ingre mor saurö pitta ompyaö yaauta yaat këëkë wesak mënak kosang sëp. Pël yaëën narö koröpöökë omnant ëël yaëën pöt kaamök elmëën pitëm ngönëntak wëaut kë ëëpnaat.

¹⁵Omën neering wëaurö pit pourö niin yoöre ërëp yenia. Ngönëntak lup sant yaalni pöröenta tapël yaalmë pël ök ma.

Anutu pim komre kolap pöt ar pouröa naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne nim pepap, Pool.]

Pailimon

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-maki 32 pōta ök won sēen Pool Rom kak wii kaatak wē pep epwer Pailimon pimēen retēng ēa. Pailimon pōp omnant kēsang wieēaupök Kolosi kak wēen ingre mor saurō pim kaatak wa top ēeima. Poolē epwer retēng ēaō pōta songōnte epēl. Pailimonē inēen ru namp, Onisimas, pim omēn nent kēkain ēak kas Rom kakē sa. Pēl ēak Pool koirak lup kaip tiak Kristoon kōn wi kosang wesa. Pēl ēēn Poolök Onisimas kaalak Pailimonē naē wes yamēem Pailimonök pim saunet won mowasēpēnēak pep epweri ök mēak mangkēn wak sa.

Pöt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1-3

Pailimon pimtēen yaya ngōnte 4-7

Onisimas pimēen kimang mēēaut 8-22

Ngōn mēēt 23-25

¹ O Pailimon, ne Pool Yesu Kristoē ngōnte yaautaan wii kaatak neulēaupök Timoti tepērim ngōntōp piiring wē tenpim ya ngawiap nimēen pep epwer retēng ē yan- ingk.

² Öng Apia tenpim karipre Akipas ten- pim yeē pōl Anutuu yaat kosang ngentiak yamēngk pōpre ingre mor saō nim kaatak ngōnēnēen wa top ē yaē pōrōaanta yoöre ērēp yak.

³ Anutu tiarim Pepapre Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre mayaap pöt ningkēn arim naē wiaap.

Pool pi Pailimonēen Anutuun kimang ngōntak yoöre ērēp mēēa

⁴⁻⁵ Pailimon, ni Aköp Yesuun kōn wi kosang wesak Anutuu omnarōen lup sant yaalmēan pöt narōak aan kat wiaut. Pōtaanök ne kēt ēl epotē nimēen Anutuun kimang ngōntak yoöre ērēp maim wē.

⁶ Ni omnarōen nim Kristoon kōn wi kosang yewesa pōten ök maan tiar Kristook yal ēak wēen Anutuu tiarēn ompyaō yaalni pōten ēwat sēpēnēak kimang yemak.

⁷ Ngōntop, ni Anutuu omnarōen lup sant elmēen pit ya kē sa. Pēl ēēn ne pöt kat wiak ya kē sak ērēpērēp yeē.

Pool pi Pailimonōn Onisimas sant mowasēpēnēak mēēa

⁸ Ni lup sant yaalmēan pōtaan epēl nia- maan kat wi. Kristook pim yaatak neulēen wē. Pōtaanök nook omnant ēēmēen kēk niamēak pöt pangk niamaat.

⁹ Pēl ēēmaatak tepēr nampnampēen yak lup sant yeē pōtaan wiap wesak niamaan. Ne Pool omp ulöpöp Yesu Kristo pimēen yak wii kaatak neulēen wēaupök

¹⁰ Onisimas, nem ruup, pimēen kosang wesak kimang yeniak. Nem wii ka eptak wēautak piin Kristoē songōnte ök maan kōn wi kosang wesak nem ru sak wē.

¹¹ Pi ngaan nim inēen yaaupök pim akunet pet nairēn wiaan nim sēp we- sautak ompyaō wesak kaamök naalniin ēaup, peene tepēr pouwaar yok pangk kaamök elniipnaap.

¹² Pōtaanök nook pi nim naē wes mēen yewais. Pi nem ru ulöpōököp yak ne sēp newesak nim naē yewaisēn ya kēlangōn yaē.

¹³ Ne Kristoē ngōn ompyaut ök yaautaan wii kaatak neulēen wēaupök pi nim urōtak kaamök elnēepēnēak kent yaē.

¹⁴ Pēl yaēetak ni pōtaan kuure mak nenēaan wiaan piin maan nem naē öpēnēak kōn nawiin ēaut. Pöt ni ompyaō elnēak piin maan öpnaan ke urak niamaaten kaaō yaē. Könōök pēl elnēēmēeten kent yaē.

¹⁵ Ne kōn wiin Onisimas pi kaalak wais niiring sasa öpnaataan Anutuuk maan akun kot nent sēp niwesa.

¹⁶ Ngaan pi nim inēen ru wakaimaup. Peene pöt, pöt pēen won. Pi nim ēan pōl Kristook yal meneē yak inēen pēen won, nim kar panē sak wē. Ne piin lup sant yaalmē. Ēn ni ne il newesak nim inēen ruupök nim ēa pōl Aköpōn kōn wi kosang wesak wēen lup sant kēsang pan elmēeim ömēep.

¹⁷ Ni kōn wiin tepēr Kristoē yaat yamēngkauwaar pēl wesak pöt nim neen sant yaalnēen pōl piinta elmē.

¹⁸ Pi utpet nent elnia ma omēn nent nim naēaan kēkain ēa pöt ök neaan kangiir nim- paat.

¹⁹ Ne Pool nemtē moresök epēl retēng yeē. Onisimas pim omēn nim naēaan

wa pötë kangiir nimpaan. Ni ewat wëen pötaan ngolöp nuwesak epël neniangan. Ne kaamök elniin Kristoë omën sak wëen pötaan nim naë kangiir nampë kësang nent wia.

²⁰ Pötaanök Aköpëen yak ne ompyaö elnäak Onisimas sant mowas. Tepër Kristook yal menak wëerek pël elnëen ya kë sumaan.

²¹ Ni nem këm ngönte ngaarëk ömëet pël kön wieë pep epwer retëng ë yaningk. Yaap, ne kön wiin ni il wesak munt nantta ëëmëep.

²² Ne kön wiin Anutuuk nim kimang yamëëaut kat wiak wil neulëen nim naë waisumaap. Pötaanök Onisimas pim nim naë waisëpnaatak ne nim naë wais ömaan ur nent kopëta was.

Yoöre ërëp ngönte

²³ Epapras, Yesu Kristoë ngönte ök yaautaan wii kaatak moulmëen neering wë pöp pi yoöre ërëp yenia.

²⁴ Ën Maakre Aristakasre Timasre Luk neering ya yamëngka pörö pitökta tapël yenia.

²⁵ Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim lupmeri wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne nim karip, Pool.]

Ipru

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-
maki 37 pōta ök won sēen omēn nampök
pep epwer Ipru omēn ingre mor saö
narōaan retēng ēa. Omēn retēng ēa pöp,
tiar köpēl. Pi ingre morörö kööre toköröak
pitēm kön wi kosang yewesaut irikor
yaalmēen kasēng mampēnēak yaēen epwer
retēng ē mena. Pi Kristoē yaatere yapintak
Mosesēt il yewas pöt pet elmēa.

Pöt epēl wia.

Kristook Anutuu songönte tekeri wes pet
ira 1:1-3

Kristook enselörö il yewas 1:4-2:18

Kristook Mosesre Yosua il yewas 3:1-
4:13

Kristoē kiri yaaö yaatak Mosesēt il
yewas 4:14-7:28

Kristoē sulöp ngolöptak Mosesēt il
yewas 8:1-9:28

Kristoē kiri äautak Mosesēt il yewas
10:1-39

Kön wi kosang yewesauta ngönte 11:1-
12:29

Wa korkor ngön mēet 13:1-25

Anutuuk pim Ruupön maan pim ngönte ök niia

¹ Ngaanēer Anutu pi tektek ngön
yauröen ök maan tiarim earöen ngön ke
nentere nent, kan ke naöre naö ök maö
ima.

² Pēl äautak peene yangerkē omnant
won wasēpna akunet temanöm yesēn akun
eptak pim Ruupön maan pim ngönte ök
niia. Ruup Pepapök maan omnant pout ket
äaup omnantē pep sēpēnēak mēea.

³ Anutuu ē rangiere ēwaat pim naē
wiaan tekeri yewas. Pi Anutuu ök panēep
pim weere kosang ngöntak omnant pout
kaamök elniaan taē sak wia. Puuk wel
wiak tiar kölām niwasēpēnēak tiarim
saunat won wes olēak, kaalak kutömweri
wal äak sē Anutuu yaapkēel wel aisēak
weere kosangring wē.

Anutuu Ruupök enselörö il yemowas

⁴ Pi Anutuuk yapin kaöet mangkēn en-
selöröaat il yewas. Tapēl pi kutömweri isak
Anutuu yaapkēel wē weere kosang wak
enselörö ngēp elmēak wē.

⁵ Ne tol ēen pēl yeniak? Ngaan Anutuuk
ngönentak epēl mēea pöt enselöröen ök ne-
maan ēa.

“Ni nem Ruup.

Peene ne wil nuulēak nim Pep sak wē.”

Ēn epteta enselöröen nemaan ēa.

“Ne pim Pep sak wēen

pi nem Ru sak öpnaat.”

⁶ Nent pöt, Anutuuk pim Ru wetēep
yangerak wes mēen waisēpēnēak ēa pötak
epēl ök mēea.

“Ne Anutu nem ensel pourö piin yaya
map.”

⁷ Nent pöt, pim enselöröen, “Pit Ruupē iri
wē,” weseē pitēmēen epēl ēa.

“Ne Anutu nem enselöröen maan kentöökē
ök yesaurö.

Ēn nem inēenöröen maan es wilēngöökē ök
yesaurö.”

⁸ Ēn nent pöt, Ruupēen Anutuuk epēl ök
mēea.

“O Anutu, ni omp aköp akun wali om
ngarangk eim ömēep.

Nim omēn wa ngaöök yamēen pörö wotpil
wesak ngarangk yaaup.

⁹ Ni wotpil yaautön kent yaaup, utpet
yaautön kaaö yaaup.

Pötaanök Anutu ne, nim Anutuuk ni
ērēpsawi ēēmēak yaö niaan ērēpsawi
kaö yaēen nimotök karuröaat il
yewas.”

¹⁰ Nent epēl mēea.

“Aköp ni omnant won wiaan yangerkē
ēan.

Nim moresring kutömwer ket ēan.

¹¹ Kutömre yang pipot kö yesēn ni pöt
wakaim om ömēep.

Poē koröpö sēpar yes pöl pipot ēēpnaat.

¹² Nuuk pit poē koröpö rang rē yawi pöl
ēēmēet.

Pēl äak ulpēenēp pērēak ngakēp yamē pöl
elmēēmēet.

Ēn ni pöp om wakaim omēep.

Ni ulöp sak wiap nasēngan.”

¹³ Nent epēl wia pöt, Anutuuk pim en-
selöröen nemaan, Ruupön mēea.

“Ni wais nem yaapkēetakēl wel aisēak
weere kosangring wēen

omēn nimēen kööre tok yaurö nook maan
nim weere kosangöökē karök ilap-
naat.”

14 Ën enselöröen tolël mëëa? Pit omën könöröa ök eën Anutuuk pim inëen ya mëmpënëak wes yamëaurö. Pël eën wais omën Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaarö kaamök yaalni.

2

Anutuu utpetetakaan yaniwa pöt kësangët

1 Yaap, Anutuu Ruupök enselörö il yewas. Pötaanök tiar pim ngönte ök niaan kat yawi epët kat kolak sêp wasnganëen taë wes wak öpa.

2 Anutuu ngön kosangöt enselöröen maan ök mëëa pöt yaap panëët. Omnarö ngön pöt ngaarëk naön wa yoolaan kangiir Anutuuk utpet mowasö ima.

3 Pötaanök tiar Anutuu ngönte, Ruupë ök ëa pöt, wa olëak Anutu tiar utpetetakaan kama niöpna kaö pöt kasëng mangkën tol ëak kangut won ëëpën? Orööpnaat. Pim tiar utpetetakaan kama niöpna ngön pöt, Aköp Yesuuk wet rëak ök aan omën kat wiauröak ngön pöt yaap pël aan kat yawi.

4 Pit pël yaëen Anutu pimtakta Aköp Yesuu ngönte yaap pöt tekeri wasëpënëak retëng weëre kosangring it ngolöp ke nentere nent mëneima. Pël yeem pim könöök elmëen Ngëëngk Pulöök ngön pöt kaamök ëak ngönën ya mëmpënëak weëre kosang ke nentere nent omnarö nina.

Yesu pi tiar omnarö utpetetakaan kama yewautá pep saup

5 Yang ënëm orööpënëak Anutuuk mëëaur nem yeniak epër, Anutuuk enselörö ngarangk ëëpënëak nemaan ëa.

6 Won. Pöta ngönte ngönëntak ngön nent epël wia.

“Anutu, ten omën pasuröaan ni oröptaan kön yaniwiin?

Ten omën pëenöröaan ni oröptaan ompyaö yaalniin?

7 Ni ten akun kot nent enselöröa iri önëak niulëen pitök il niwesa.

Pël eën kaalak ënëmak ni ten wak ngaarëk isak ëwaat ë nirangian.

8 Pël ëak ni ten omnant pout ngarangk ëënëak tenim iri niulëan.”

Yaap, Anutu pi tiar omnant pout ngarangk ëëpenëak niulëa ngönën piptak pël ëa. Pötaanök kopët nent tiar ngarangk naëngan

won, pout ngarangk ëëpenaat. Pël ëëpenaatak peene itaangkën tiar omnant pout ngarangk naën yeë.

9 Peene pöt, tiar itaangkën ngön pipët Yesuun ëa. Anutuuk pi akun kot nent enselöröa iri öpënëak moulmëen pitök il mowesa. Pël eën pi këlangön kat wiak wel wiin pim pël ëa pötaan Anutuuk pi wak ngaarëk isak ëwaö ë morangia. Pim këlangön kat wiin ë morangia pöt, Anutuuk tiar omën pourö komre kolap elniak tiar kaamök elniipnaan wel wiipënëak maan pël ëa.

10 Anutu pi omnant pout ket ëak pötë pep sak wë. Pi omën kësang pan pim ru sak kutömweri së ëwaatak öpenëak kent kön wia. Pël ëak Yesu tiar omnarö utpetetakaan kama yewauta pep panë sêpënëak yaö maan këlangön kat wia. Anutu pi pël eën kë sa.

11 Yesu tiarim kölam yaniwesaupre kölam niwesaurö, tiarim Pepap kopëtap. Pötaanök pi tiarën, “Nem nangarö,” pël niapënëak ëö naëpan.

12 Pi tiarën ëö naën Anutuun epël mëëa. “Nem nangaröen nim ngönte ök memaat. Ne ingre moröröa tekarak wë niin yaya nia-maat.”

13 Ën nent epël.

“Ne pitring piin kön kosang wiimaat.”

Kaalak nent epël.

“Anutuu runga nena pöröaring wë.”

Yesu pi tiar kaamök elniipënëak yang koröpö wa

14 Anutuu ruurö tiar yang koröpööring wë. Pötaanök piita tapël ëa. Pöt pimtë weletak weleta pepap Seten won mowasëpënëak yang koröpö wa.

15 Pël ëakta omën weletaan kas yaau-tak wii ket ëak nitëen wakaimaurö wil niulëepënëak pël ëa.

16 Pim yang koröpö wa pöt, enselörö kaamök elmëëpënëak naën, tiar Apramë ëarö kaamök elniipënëak pël ëa.

17 Tiar pim nangarö kaamök elniipna kan muntat won. Pötaanök tiarim ök panë sa. Pël ëak Anutuun kiri yaauta wotöök sak ya ngës eën wotpil nuwasëpënëak Anutuu ëöetak ya kaö mëna. Pöt tiarim utpetat iir niolapënëak pël ëa.

¹⁸ Setenök piin morök yaalmëen këlangön kat wiaup yak omnaröa naë morök orö yanirëen yok pangk kaamök elniipnaap.

3

Yesuuk Moses il yewas

¹ Yesuuk kölam niwesa nem karurö, Anutu kutömweri wëaupök ar piiring önëak yas niiaurö. Ar Yesuun këëkë kön wieë. Pi Anutuuk wes mëen pim ngönte ök ëak kiri yaauta wotöök saupë ngönte tiarök ök yaaurö.

² Anutuuk pim omnaröa naë Mosesën ya ngön maan ya panë wesak mëna pöl Yesuukta tapël ëa.

³ Kaat ök rëaupë yapintak kaata yapinte il yewas pöl Yesu Anutuu kaata pepapök Moses pim kaatak wëaup il mowesën omnarök pim yapinte wak isak ya.

⁴ Ka epot pout ök rëaup wë. Omnant poutë pepap Anutu.

⁵ Moses pi Anutuuk ya ngön maan pim omnaröa naë inëen ya yamëngkem Anutu pim ënëmak apna pöta ngönte ök maima.

⁶ Kristo Anutuu Ruup pi Anutuuk ya ngön maan ya panë wesak yamëngkem Anutuu omnarö ngarangk elnieim wë. Anutuu omën pörö tiar tapörö. Pöt pas won. Tiar kön kosang wieë pim yaö niia pötön kor öpena pöt pim omnarö pël ape-naat.

Israel omnarö lup kosang ëak Anutuu ngönte wa olëa

⁷ Pötaanök Ngëengk Pulöök ngön epël ëa pöt tiarimëen yes.

“Ar peene Anutuu ngönte kat yawi eptak

⁸ Israel omnaröa Anutu kasëng menak lup kosang ëa pöl ëëngan.

Pit yang mopöök ima akun pötak pim ngönte wa olëak ökre was elmëeima.

⁹ Arim ëarö pörek krismaki 40 pötë öngpök nem ya kosang mëneima pötön iteneëak

köntak utpet elnë ökre was elnëeima.

¹⁰ Pël ëen ne omën pöröen ya sangën ëen epël ëaut.

‘Pitëm könöt nem pet yaalmëa pöl nawiin sa rëak yesaurö.

Pit nem yaautön ewat sëpnaaten kaaö yaaurö.’

¹¹ Pöten kölop elmëak ngön kosang wesak epël ëaut.

‘Pit nem kaare yang kë yesaurek newaispan pan.’”

Israel omnaröa Anutuu ngönte wa olëa pöl ëëngan

¹² Karurö, arim naëaan namp lupmeri kön utpetat wieë kön wi kosang newasën ëak Anutu wëwëap kasëng mengkanëen ngarangk këëkë ëeim ön.

¹³ Pël ëak arim naëaan namp utpetatë moröktak elniin lup pu wariinganëen kët ël epotë neneren wa korkor ngön maim ön. Pël ëak ar neneren ngön ëak kat yawiem pöt, “Ngönëntak, ‘Peene,’ pël ëa pöl peene taptakëer ngön ngaarëk ömaat,” pël kön wieë ngaarëk weim ön.

¹⁴ Tiarim wet rëak Kristoon kön wi kosang wesan pöl taë wes wak yesem weletak oröopena pötaan Kristooring lup kopëtemer sak wë.

¹⁵ Pöta ngönte ngönëntak epël ëa.

“Ar peene Anutuu ngönte kat wiak pöt Israel omnaröa pi kasëng mena pöl lup kosang ëëngan.”

¹⁶ Pöt talöröak Anutuu ngönte kat wiak kasëng mena? Pöt maim narök naën, Israel omën Mosesök Isëp yangerakaan mësak waisa tapöröak ëaut.

¹⁷ Ma talöröaan Anutuuk krismaki 40 pötë öngpök ya sangën elmë ima? Pörö utpetat ë yesem yang mopöök wel wi won sa.

¹⁸ Ma talöröaan pi kölop elmëak ngön kosang wesak, “Pit nem kaare yang kë yesaurek newaispan,” pël ëa? Pöt pim ngönte wa olaima pöröaan ëa.

¹⁹ Tiar pöten ityaangk. Pit Anutuun kön wi kosang newasën ëautaan pim kaare yang kë yesaurek neilaan ëa.

4

Kë yesa kaare yangerak oröopenëak ni-iaut

¹ Anutuuk pim kë yesa kaare yangerak së öpenëak kup niwia. Pötaanök arim naëaan namp utpet ëak neilaan ëënganëen ya ngës kön wiipa.

² Pitëm ngaan ngön ompyaut kat wia pöl tiarta ëaut. Pit ngön pöt kat pëen wiak taë

wa naön äa pötaan pötak kaamök naalmëen äa.

³ Ën tiar ngön pöt taë wak wë eporö kë yesa kaare yangerak së öpenaarö. Anutu pi kaare yang pören epël mëäa.

“Ne kölöp elmëak ngön kosang wesak epël äaut.

‘Pit nem kaare yang kë yesaurek newaispan pan.’”

Yaap, pim yanger ket äa pötak kë yesa kaare yang pöreta kopëta wesaupök kölöp ngön pöt mëäa.

⁴ Anutuu omnant ket äa pötak ngönëntak kët 7 pöta ngönte epël äa.

“Anutu pi kët 6 pötë ya mëneim pet irak 7 pötak kë sa.”

⁵ Pöta ngön nent kaalak epël äa.

“Pit nem kë yesa kaare yangerak newaispan pan.”

⁶ Omën ngaan ngön ompyaut kat wia pörö ngön pöt wa olëa pötaan Anutuu kë yesa kaare yangerak neilaan äa. Peene pöt, narö kat wiak taë wasëpna pöt pörek ilapnaat.

⁷ Omën ngaan wakaima pörö neilaan äautak Anutuuk tiar pim kë yesa kaare yangerak ilapenëak kaalak akun munt nent niwia. Akun pöt peene. Pël ëen akun wali won sëen ënëmak ngön nem kön ngolöp wes ninan pöt Anutuuk maan Tewitök epël retëng äa.

“Ar peene Anutuu ngönte kat yawi eptak lup kosang ëëngan.”

⁸ Yosuaak Israel omnarö mësak Anutuu kë yesa kaare yangerak së oröanëen ënëmak Anutuuk akun munt nentakëen naën äan tapön.

⁹ Pötaanök tiar ewat wë. Kë yesa kaare yang Anutuuk kup niwia pör om wia. Pim kët 7 pötak kë sa pöl pim omnarö tiar pim naë së kë sëpenaat.

¹⁰ Omën pim kë yesa kaare yangerak së orööpena pörö Anutu pim ya mën pet irak kë sa pöl ëëpenaarö.

¹¹ Pötaanök tiar kë yesa kaare yang pörek së öpenaan weë ngentiipa. Omën ngaanöröa äa pöl Anutuu ngön wa olëak kan kourak së kö sënganëen.

¹² Anutuu ngönte wëwëetaringët, omnaröa naë weëre kosang yaaut. Pöt öp nga panëëweri ök, öp newer nalaan nal poutë ngaö wë pöwerta il wesak nga panëëwer.

Pöwerök omnaröa kos yasinre ilëenötta yail pöl omnaröa könöpre lupmer kom yaë. Pël yeem omnaröa kön yawiaare kent yaaö pötë songönöt war yewas.

¹³ Anutuu ëöetak omën nent ëlëëp wi naön. Omën ket äa pout pi tekeri wasën pim ëöetak yoolök wiaan itena. Omnant pout itenak ewat wëaup pi tiarim yaaut kom äak kangut nimpnaap.

Yesu pi tiarim kiri yaauta wotöököp

¹⁴ Yesu, Anutuu Ruup, kiri yaauta wotöököp, pi kaö panë sak kutömweri së tiarimëen Anutuun kimang maim wë. Pötaanök kön wi kosang yewesaut, tiarim pël yak pöt, taë wak öpa.

¹⁵ Kiri yaauta wotöököp Anutuu naë tiarimëen kiri ëeim wëaup, pi tiar wiapre kor yaëen ya ngës yaalniaup. Morök ke nentere nent tiarim naë jaarö pöt pim naëeta oröaap wiap sak utpet naën äa. Pël äa pötaanök pangk kaamök yaalniaup.

¹⁶ Pël yaalni pötaanök tiar kas köpël Anutu komre kolap yaalniaup pim naë oröeim öpa. Pël ëen könöm nentere nent orö yanirëen puuk ya ngës elniak pim komre kolaptak kaamök elniipnaat.

5

Kiri yaauta wotöököp Yesu pi utpetetakaan pangk kama niöpnaap

¹ Yuta omnaröa kiri yaauta wotöököp moulmëepënëak yaaö pöt pi omnaröaan Anutuu inëen elmëepënëak omnaröa naëaan ilak yemoulmë. Pël ëen Anutuuk omnaröa utpetat won wes moolapënëak omnant menak animaurö kiri ar ë yemangk.

² Kiri yaauta wotöököp pi yang omnamp, wiapöp. Pötaanök Anutuu yaautön köpël ëëre kanöön irikor ë pël yaauröen wiap yaalmëaup.

³ Pim wiap yaautaan Anutuuk pi omnaröa utpetatëen kiri ar yeem pimtëenta tapël ëëpënëak mëäa.

⁴ Kiri yaauta wotöököpë ya pöt kaöet. Pötaanök omën namp pimtë könöök ya pöt nampan. Won, Anutuu Eronë elmëa pöl ya pöt mangkën yamëngk.

⁵ Kristo piita tapël pimtën wak isak, “Ne kiri yaauta wotöököpë yaat yok pangk

mëmpaat,” pël weseë namëngkën ëa. Anutuuk ya pöt menak epël ök mëëa.

“Ni nem Ruup.

Peene nook wil nuulëak nim Pep sak wë.”

⁶ Ën ngönëntak nent epël ëa.

“Ngaan Melkisetee kiri eima pöl ni pim urtak wë eim ömëëp.”

⁷ Ngaan Yesuu yangerak wakaima pötak pi ingre ya ilak aimeë kimang ngöntak Anutuun ök maima. Pi Anutuuk yok pangk weletakaan kama öpënëak kön wiin Anutuuk pim ikanöök wë pim ngönte ngaarëk wa pötaan kat wiak kaamök elmëeima.

⁸ Yaap, pi Anutuu ru panëëpök pas këlangön ya mënak pim ngönte ngaarëk yeweem ngön ngaarëk yewauta songönte ewat panë sa.

⁹ Pël ëën pim Pepapë ngönte ngaarëk yewa pöt kaö sak kosang sëën pi omën pim ngönte ngaarëk yeö pörö utpetetakaan kama wëën wëwë kosangtak öpna pöta pep sa.

¹⁰ Pël ëën Anutuuk Yesu pi tapöpök Melkisetee pim kiri eima pöl pim urtak wë kiri yaauta wotöök öpënëak mëëa.

Öngaaröa ök ëëngan

¹¹ Melkisetee pim ngön pöt, selap wiaap ök niamaatep ar kat wiak kön tektek nasëngan. Pötaanök war wesak niamaatak tenim naë ya kaö wia.

¹² Ar akun wali ngönën kat wi waisauröak muntarö rë moulön pangk ëëpnaatep om köpël wëën naröak rë nulöpna pöta ök yeë. Pël ëën ke pilörö ar ngönën wet rëak kat wiaut kaalak ök niama yangap yeë. Ar kë kosang yenauröa ök won, kapa pëën yenauröa ök wë. Pötaan ngönën öngpököt pangk kat nawiingan, yoolököt pëën kat wiinëët.

¹³ Kapa yena pöröen öngaarö pël mepe-naat. Pöta ök omën pörö pit öngaaröa ök könöt weë nasënörö. Pötaanök wotpil yaauta ngönte kat wi naskolpan.

¹⁴ Ën kë kosang yena pöröen kaöarö pël mepenaat. Pöta ök omën könöt weë saurö pitëm könöök omnant kom yaauröak omën ompyaöre utpetat pangk kom ëëpnaat.

6

Kön wi kosang yewesaut taë wak öpa

¹ Nem pël niak pötaan Kristoë ngönën wet rëak kat yawi pöt ewat sa pet irak yal menak ngönënëën kaö sak öpa. Tiarim ka möör wapët wesirën taë ëaan kaalak tiak rangk newesirën ë yeë pöl omnant kë wonöt kasëng menak Anutuun kön wi kosang yewesa wet rëak kat yawi pöt rangk naën ëëpenaat.

² Pöt epot. Ngönën i mëëre Ngëëngk Pulö öpenëak mores kepönöök yawia, weletakaan wal ëëpenaare Anutuuk akun kaöaöök kom ëak ngön ë pet irëpna ngön wet rëak kat yawi pöt kaalak kat nawiingan.

³ Anutu kat wiin pangk ëëpën pöt ngönën wet rëak kat yawi pöt ewat sa pet irak ngönënëën kaö sak öpa.

⁴ Omën Anutu kasëng mena pörö kaalak lup kaip tiak pim naë rë noolapan. Pit ngönëntak pitëm lupöt ëwa elmëën kutömweriaan Anutuuk omën ompyaut wes mëën wak Ngëëngk Pulööring wakaima.

⁵ Pit Anutuu ngönte ök ëën ompyaö ëën omën weëre kosang akun kaöaöök mëmpnaata lup nant itena.

⁶ Omën ke pilörö pit Anutu sasa kasëng mena. Pël ëa pötak pitëm könötök Anutuu Ruup kaalak këra yetaprak möa. Pël yaëën omnarö itenak piin ökre was mëëa. Pël ëa pötaanök omnaröak maan pit kaalak lup kaip tiak Anutuu naë rë noolapan.

⁷ Omën ke pilöröaan ngön nokoliit nia-maan. Yang nerak kopi rangkrangk peleim wëën yangera öngpök sëën omnant oröak kaö sëën këët oröön omën ya yangëntaurö yeö. Pipët, Anutuuk yanger welaköt elmëën këët yaarö.

⁸ Ën nön pëën orööpna pöt kë won ëën yanger utpet pël yewas. Yang utpet pör Anutuuk kaaö elmëën ënëmak es kotak won sëpnaar. Omën utpet yaaö ke pilörö Anutuuk tapël elmëëpnaat.

⁹ Nem kar panëëro, yaap, ten ngön könömöt niaut yak arën kön kosang wiin yok pangk Anutu kasëng nemangkan pël yaë. Ten arën kön kosang wiin ar ompyaö yaëën Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat pël yaë.

¹⁰ Anutu pi korar naën yaaup. Ar pimëën yak pim omnarö itenak kaamök elmëak lup

sant elmëimauroak om ëeim wë pöten tol äak kat nikolöpën? Pël naëpan.

¹¹ Tenim kentöök arim neenemëen weë yengenti pöl om ëeim wëen akun pet irëpënëak kön yawi. Pël ëën arimëen kutömweriaan mor kol kosangöt wiak kor wë pöt önëët.

¹² Ten ar wisën ëënëëten kaaö. Tenim kentöök ar omën Anutuun kön wi kosang wesak weëre kosangring wë pim kup mowia pötë pep sa pöröa ök ëënëak kön yawi.

Anutu pim kup niwia pöt këët

¹³ Apram ke pilëpön Anutuuk ngön kup mowiak omën kaö talëpë yapintak kosang wasëpënëak ap wasën pim ököp won ëën pimtë yapintak kosang wesa.

¹⁴ Pël äak piin ëpël ök mëëa. “Yaap pan, ne welaköt kësang pan elniin nim ruure ëarö selap pan oröak ulöl sëpnaat.”

¹⁵ Pël maan Apram pi yaap wesak kaaö köpël kor wakaimëë Anutuu kup mowia pöta këët wa.

¹⁶ Tiar omnaröa ngön ë kosang yewesaut epël wia. Omën namp pim ngönte kosang wasëpënëak kaö nampë yapintak kosang wasëpnaat. Pël ëën omnarö pim ngönte wa ngep elmëëpënëak kön wiin kaöapë yapintakël kosang wesa pöten kat wiak yaap wesak sëp wasëpnaat.

¹⁷ Anutu pi kup niwia pöt sëp wesak maimet naëpan këët öpenaarö tiar war wes ningkën ewat sëpenëak kent kön wia. Pötaanök pim kup niwia pöt pimtë yapintakël kosang wesa.

¹⁸ Anutuu kup niwiak pim yapintakël ngön ë kosang wesa pöt pangk kö sëen kaar naëpan. Pël wia pötaanök, tiar pim kol uröök ilëak wëen ngarangk elniin pim kup niwia pöta këët öpenëak taë wak kor eim wë.

¹⁹ Anutuu kup niwia pöta këë tiarim öpenëak kön kosang wiak kor wë pötak tiarim wëwëat taë yanuwat. Pöt wiapre kor wonte, ngëëngk tupta poë koröp ngeröök utaukë kasngaëël, Anutuu naë, wia. Pötaanök taë yanuwat.

²⁰ Ngeröök pö tiarim wotöököp, Yesu, puuk tiar kaamök elniipënëak wotöök rëak keli olëak ilëa. Pi Melkisetë pim ök

kiri yaauta wotöök sak pël ëeim kosang öpnaapök pël ëa.

7

Melkisetë songönte

¹ Melkisetë pöp, pi Salem kakë omp aköp, Anutu kaö panëëp pimëen kiri ëeimaup. Pi tapöpök Apram nga së yang omp ak naröere pitëm omnarö mënak yewaisën kamtaöök koirak welaköt elmëaup.

² Pël ëën Apramök pim omnant wa pöt kom äak lup 10 pötëaan kopët nent pi menaup. Pim yapin Melkisetë pöt, tiarim ngöntak wotpil yaaö omp aköp pël apenaat. Ën Salem omp aköp pöteta, mayaap omp aköp pël apenaat.

³ Melkisetë pim ëlre pepere ëaröa songönte ngönëntak war wesak naën ëa. Ën pim wilaare wel wiauteta naën. Pël ëaap tiarök piin Anutuu Ruupë ök kiri yaatak wakaim öpnaap pël wasëpnaat.

⁴ Ar Melkisetë pi kaö panëëp pöt kön wieë. Pöt tiarim ë kaöap Apram pi nga së yang omp akörö mënak uröm wa pöt kom äak lup 10 pötëaan kopët nent pi mena. Pötaan pi kaö panë sak Apram il yewas pël kön wieë.

⁵ Ën Liwai pim ruure ë kiri yaat yamëngk pörö Yuta omën pitëm karuröak omnant pout kom äak lup 10 pötëaan kopët nent mampënëak Mosesë ngön kosangtak ök ya. Liwai omën pöröa karurö pitta Apramë ruure ëarö. Pël yaëëtak kiri yaauröak pitëm karuröa naëaan omnant öpenëak Mosesök ëa.

⁶ Pël ëaap Melkisetë pöp Liwai pim kurmentëkaanëp won, maimap, Apram pim omnant kom äak lup 10 pötëaan kopët nent mangkën welaköt elmëa. Apram Anutuu wet rëak kup mowia pöp Melkisetëek welaköt elmëa.

⁷ Yaap, tiar ewat panë wë. Tiar omnarö welaköt yaalni pöpökëër kaöap. Ën yeö pöp kotup. Pötaanök Melkisetë welaköt elmëa pöp kaöap, ën Apram wa pöp kotup.

⁸ Liwai pim kurtakaan kiri yaaö lup 10 pötëaan kopët nent yewauröak kö seimaurö. Ën Melkisetë lup 10 pötëaan kopët nent wa pöp wëwëetaringëp ngönëntak pël ya.

⁹ Liwai pöpön tiar yok epël apenaat. “Apramë lup 10 pötëaan kopët nent wak Melkisetë mena pötak Liwai pöpta piarip pouwaar ëa,” pël apenaat.

¹⁰ Pöt Liwai naaröön wiaan pim ë pepap Apram Melkisetëek kamtaöök koirak welaköt elmëa pötak Apramök pim omnant kom ëak lup 10 pötëaan kopët nent mena. Pötaanök Liwai piita pim ë pepap Apramring pël ëa. Pël ëa pötak Apramre Liwaire pim kurtakaanörö Melkisetëek il yewas pöt pet yaë.

Kiriyaaö ngaanöröa urtak ngolöpöp oröa

¹¹ Ngaan Liwai pim kurtakaanöröak ngës réak kiri yaat mëna pötak Anutuuk Mosesën ngön kosangöt ök maan Yuta omnarö nina. Liwai pim kurtakaanöröak omnarö pangk wotpil yewesanëen kiri yaaö muntap naaröön ëan tapön. Pit wotpil newasën ëa. Pötaanök kiri yaaö ngolöp oröa pöp, Liwai pim kurtakaanëp Eron pim ök won, Melkisetëë ököp.

¹² Anutuuk kur nementëkaan kiri yaaö ngaanörö wa moolëak kur mumentëkaan omën ngolöpöp moulmëepënëak pöt pitëm ngön kosang ngaanötta wa moolëak ngön kosang ngolöpöt wiipna pöt pangk ëëpnaat.

¹³ Omën orööpënëak Anutuuk ök yenia Yesu pöp Liwai pim kurmentëkaan won. Yesu pim kurmentëkaanörö kiri naën yaaurö.

¹⁴ Tiar ëwat wë. Tiarim Aköp pi Yutaë kurtakaan oröaup. Omën kur pötakaanöröak kiri yaaö ya pöt mëmpënëak Moses pi nemaan ëa.

Yesu pi Melkisetëë ök kiri yaaup

¹⁵ Kiri yaaö ngolöpöp Yesu, Melkisetëë ököp, pim oröa pötak ngön kosang ngolöpötta oröa pöt tekeri yewas.

¹⁶ Yesu pi kiri yaauröa kurmentëkaan ngön kosangtak ëa pöl won. Kan maimetakël kiri yaaö saup. Pi wëwë kosangtaring wë pöta weëre kosangöökël kiri yaaö sak wëaup wë.

¹⁷ Piin Anutuuk ngönëntak war wesak epël ëaup. “Ngaan Melkisetëë kiri eima pöl ni pim urtak wë eim ömëep.”

¹⁸ Ngön kosang ngaan kiri yaaurö Liwai pim kurmentëkaan orööpënëak ëa pöt weëre kosang kaamök naalniin ëa. Pötaanök Anutuuk kama wa moolëa.

¹⁹ Mosesë ngön kosangtak omnant ompyaö wes pet nairën ëa. Peene pöt, Anutuuk kan ngolöp ompyaö naö ngës yaniwi. Pö ompyaö panëö ngön kosang ngaanöt il yewas. Kan ngolöp pöök pangk Anutuuk naë sepenaat.

²⁰ Anutu pi om pas Yesuun kiri ëëpënëak yaö nemaan. Pimëen wesak ngön ë kosang wesa pötaanök mëëa. Omnaröa ngaan omën narö kiri ya mëmpënëak moulmëeima akun pötë ngön ë kosang yewesa pöt won, köntak moulmëeima.

²¹ Yesuun pöt, Anutuuk ngön epël ë kosang wesa.

“Aköp pi ngön ë kosang wesak epël niak kaalak muntet naëpan.

‘Nuuk kiri eim kosang ömëep.’ ”

²² Anutu pi kiri yaaö ngaanöröaan ngön ë kosang newasën ëautak Yesuun pël ëautaan sulöp ngolöp Yesuuk yanitë epët ompyaö panëët ngaanöt il yewas pöt kön wiaapenaat.

²³ Kiri yaaö ngaan pörö wel wiin pöp urtak pël ë waiseima pötaanök selap.

²⁴ Yesu pöp wëwë kosangtaring wë. Pötaanök pim kiri yaaö ya pöt om kosang wiaapnaat.

²⁵ Pi wëwë kosang wëaupök omën piin kön wi kosang wesak Anutu temanöm yewas pörö kaamök elmëepënëak Anutuun kimang maim wë. Pötaanök pi omën pörö akun poutë utpetetakaan kama weim öpnaap.

Yesu tiarim kiri yaauta wotöököpök pangk kaamök elniipnaap

²⁶ Kiri yaauta wotöök ke pipël pipop tiar pangk kaamök elniipnaap. Pi wotpilëp, utpetere saun nent wi naönöp, kölam pëenëp, Anutuuk saun omnaröa naëaan wak kutömweri kaö wes ulmëaup.

²⁷ Yuta omën kiri yaauta wotöök pörö kët ël epotë wet réak pitëmtë saunatëen kiri ar ëäkök omnaröaan ënem yaaurö. Ën Yesu pöt, pitëm yaaö pöl naën. Akun kopëtet pimtë wëwëet Anutuun pëël elmëak tiarimëen kiri ëen pet ira.

²⁸ Yaap, Mosesë ngön kosang wet reäk oröa pötak omën weëre kosang wonöröak kiri yaauta wotöök öpënëak mëëa. Pël äautak Anutuu ngön ë kosang wesa ënëm oröa eptak pim Ruupëën yaö yaë. Pël ëën Ru pöp Anutuuk omnant pout pangk elmëak moulmëën kosang wë.

8

Yesu pi kutömweri ngönën tup këetak kiri eim wë

¹ Ngön pipotë kepönte epël. Tiarimëën kiri yaauta wotöök sak wë pöp pi o kutömweri së kaö sak Anutuu yaapkëetakël wel aisëak weëre kosangring wë.

² Pi kutömweri së kiri yaaö wotöök yaat Anutuu tupta kakaati ngëengk panëetak mëneim wë. Tup pöt, ngönën tup këet omnaröak ök neraan, Aköp pimtök ök rëaut.

³ Yang omën kiri yaauta wotöökörö Anutuun kiri wiire ar ë pël ëëpënëak moulmëën wë. Pötaanök tiarimëën kiri yaauta wotöök sak wë pöpta tapël kiri ëëpna pöt pangk ëëpnaat.

⁴ Yang eprek Yuta omnaröa ngön kosangötë wia pöl Anutuun kiri ar yaaöre omën ke nentere nent yawiaurö wë. Pötaanök pi yangerak om wë talte kiri yaaö yaat namëngkën ëëpën.

⁵ Yuta omnaröa kiri yaaurö pit ngönën tup ökre wastak yaë. Kë pöt kutömweri wia. Yangerak omnaröa yaë pöt Moses pim ëa pöl ökre was yaë. Kë pöt kutömweri wia. Pi poë koröpötök ngönën tupët ök rapënëak yaëën Anutuuk epël mëëa. “Kat wi. Rosiraöök könte pet elnian pöl omnant pout ëëm.”

⁶ Peene pöt, sulöp ngolöp Yesuu tiarimëën nitëa pötak ngaante il yewas. Tapël Yesuu tiar kaamök elniipna ya pötak Liwai omën kiri yaauröa yaat il yewas. Sulöp ngolöptak ngaante il yewas pöta songönte epël. Anutuu peene kup niwia pötak ngaan Mosesën kup mowia pöt il yewas. Pötaanök sulöp ngolöp kup niwia pöta taë yewas pötak ngaante il yewas.

Sulöp ngolöptak ngaante il yewas

⁷ Sulöp ngaante mos naën ëanëën Anutu pi ngolöpët orööpënëak naën ëan tapön.

⁸ Anutu pi pim omnaröen kön wiin pangk naën ëën epël mëëa.

“Wë akun nentak Israel omnaröere Yuta omnaröaan sulöp ngolöp nent war wasumaat,

Aköpök pël ya.

⁹ Ngaan pitëm ëarö Isëp yangerakaan mësak yewaisem pitring sulöp tëaut pöta ök won.

Pit pöta öngpök wë ënëm naën yaëën ne kasëng menaut,

Aköpök pël ya.

¹⁰ Ën ënëmak Israel omnaröaring sulöp tëëma pöt epël.

Nem kosang wesaut pitëm könötë mowiak lupötë retëng ëën wiaapnaat.

Pël elmëak ne pitëm Anutu pël sak wëën pit nem omën sak öpnaat.

¹¹ Akun pötak omën isaare irëa pourö neen ëwat sa pet irëpnaat.

Pötaanök omën pourö nener rë moulööre nampök karipön, ‘Aë, ni Aköpë songönte ëwat së,’ pël nemapan.

¹² Pitëm nem ngön wa olëa pöt ent ë ola maap.

Pël ëak pitëm utpetatön kön wi naön ëëmaap. Aköpök pël ya.”

¹³ Anutu pim sulöp Yesuring oröa pöten, “Ngolöpët,” pël ya pötak ngaante sëpar sa pöt pet yaë. Pël naën ëanëën ngolöpët war newasën ëan tapön. Sulöp ngaan pöt omën nantë wak wëën sëpar yes pöl ëak won sa.

9

Kiri yaaö wotöök ngaanörö animauröa iitak kiri ëëima

¹ Sulöp ngaantak Anutuun yaya mapna wetete ngönre yangerakë ngönën tupët wiakaima.

² Ngönën tup pöt poë koröpötök epël wesak ök rëa. Ka pöt, ngeröök wiak nentepar wesak tomökëëta yapinte ngëengk kaat pël yema. Pötak ur ket äautak es rampewesring kaömp peret Anutuun yaö äaut yawia.

³ Pël ëak poë koröpöök ngeröök utak kakaati panëëta yapinte ngëengk panë kaat pël yema.

⁴ Pötak kiri yaaö ur koolötök ompyaö panë wesak ket ëa pöt wieëa. Kiri yaaö ur pötak Anutuun es koulöp wes mëëpënëak köp nga kampöt kiri ar ëëima. Pël ëak

ka pötak Mosesë ngön kosangta umkek kool wa mäa pöteta wieëa. Umkek pöta öngpök kap koolötring ket äa nent wiaan pötak kaömp mana pöt wesireëa. Pël äen umkek tapta öngpök Eronë sungkör amail äa pööring kël welung ngön kosangöt retëng ilaut wieëa.

⁵ Umkek pöta rangk pöt, ensel Anutuü ewaööring naarë kónaar ket äen pöaarë wereweriarök umkek pöta ur Anutuü omnaröa saunat won yewesa pöt akaak ë ulmëëa. Pötë ngön pöt, tol äak pout ök aan pangk eëpën?

⁶ Pit pël ë ulmëak wë kët ël epotë kiri yaurö pit ngönën tup poë koröpötök ök rëa pöta ka tomökëetak pitëm yaat mëmpö ilëak oröeim wakaim yeëa.

⁷ Ën ka pöta kakaati panëetak pöt, kiri yaaö wotöököp pimtökëer krismaki nenta öngpök akun kopët nent sa yeëa. Pöt pas nasën, animaö iit Anutuun kiri eëpënëak wak yesa. Pël äak së wet rëak pimtë utpetatëen kiri ääkök omën pouröa kön nawiin wë utpet yaautëen kiri ë yeëa.

⁸ Omën pöta songönte Ngëëngk Pulöök epël pet yaalni. Kaata ka tomökë pöt, poë koröpö utaan ngëëngk panë tuptak ilapena kanö naaröön yaë.

⁹ Poë koröp ka pöt, peene yangerak wë epta ököt. Pötak, omnant Anutuun kiri wiire ar ë pël yaaö pötak omën Anutuun yaya yamëëauröa lupöt wotpil nemowaspan.

¹⁰ Pipët, iire kaömpre ngönënëen koröp iiro pël yaaut. Koröpökë yaaö pipot, Anutuuk omnant pout ngolöp wasën kët naaröön wiaan wiakaima.

Kristoë iitak kiri äa

¹¹ Kristo pi omën kët orök wia pöta kiri yaaö wotöök sak wë. Pël äak poë koröp ka yangerak wia pötak won, kë panë omnarök ök neraante kutömweri wia pötak ilëak ya yamëngk.

¹² Pim ngëëngk panë ka pötak ilëa pötak memeere purmakaö iitaring won, akun kopët nentak pimtë iitaring ilaan pet ira. Pël äak Anutuun kiri yeem tiar utpetakaan ent ë niulëa. Pöt kosang wiaapnaat.

¹³ Memeere purmakaö i pötire purmakaö ruupë es kosöt omën utpet äak ngönënëen pangk naën yauröa rangk

lë mëak Mosesë ngön kosangtak kaalak ngönënëen eëpënëak kölam moweseima.

¹⁴ Pël äeimauroak Kristoë i weë panëetak pötë yaaut il yewas. Anutuü Pul kosang wakaim öpna pöök Kristo kaamök elmëen saun won wë pim iitere koröpö Anutu kiri mena. Pël äa pötaanök Anutu wëwëapë inëen eëpenaan pim iitak yok pangk tiarim lupöt iirak kölam niwesak mos yaaut wa moolapnaat.

Kristoë iitak sulöp ngolöpët taë wesa

¹⁵ Taptaanök Kristo pi wel wiin pötak tiar sulöp ngaantakël wë saun äeiman pötakaan ent ë yanuulë. Pël yaë pötaanök Anutuuk pimëen yaö saurö pim wëwë kosangta mor kol kup niwia pöt öpenëak Kristo sulöp ngolöpta songön sak wë.

¹⁶ Mor kolut yewauta songönte epël wia. Pepap wel wiinak pangk ruup röak eëpenaat.

¹⁷ Öp wëen mor koltaan ngön äa pöt kosang nasëpan. Wel wiipna pötakëer ngön pöt kosang sëen kët orööpnaat.

¹⁸ Sulöp ngaan pöt tapël wia. Animaup öp wëanëen ngönöt kosang nasën äan tapön. Möön wel wiak iit lë olëa pötakëer ngönöt kosang seima.

¹⁹ Moses pi ngön kosang pout omnaröen ök më pet irak memeere purmakaö rurö möak iit wak i yaaptaring irikor äa. Pël äak këra isop mormorök pol sëpsëp ëp köp möaut wa tëak i pötë wariak ngön kosangötë pepatëere omën pouröa rangk ke möeima.

²⁰ Pël yeem epël ök mëëa. “I eptak sulöp Anutuuk ar ngar önëak ngön ë kosang wes nina pöt taë yewas.”

²¹ Pël äak poë koröp ngönën tupëtere kiri yawia kelönre omnant poutë i pöt ke möeima.

²² Yaap, ngön kosangötë äa pöl omnant pout animaö iitak ke möön kölam sëpnaat. Ën animaö iit lë noolaan eëpna pöt Anutuuk pangk utpetat ent ë nanuulaan eëpnaat.

Kristook tiarimëen kiri äa

²³ Kutömweri omën kët wia pöta ökre wasut i pasutök iirak kölam wasëpënëak Mosesën mëëa. Ën kët kutömweri wia

pötëen Kristo pimtök kiri äa. Pim kiri äa pöt kaö panëet yangerkäet il yewas.

²⁴ Pöt epël. Kristo pi ngönën tup omën moresök ök rëa këeta ökre was pötak neilaan äa. Pi kutömweri öngpök ilëa. Pël äak pörek Anutuu ëöetak wë tiarimëen kimang maim wë.

²⁵ Kiri yaaö wotöök ngaanörö pit yaap krismaki poutë ngëengk panë kaatak yeila. Pöt, pitëmtë iitarang won, i pasut wak kakaati sa yaë. Ën Kristo pi pim iitere koröpö rangkrangk kiri eim öpënëak neilaan.

²⁶ Kristo pi pöröa ök talte yangera oröaurek ngentiak akun selap wel wi waisëpën. Pi pël naën om wë akun pet irëpnaat temanöm yesën tiarimëen pimënt kara ëen utpetat ent ëëpënëak akun kopëtet tekeri oröa.

²⁷ Anutuuk omën pourö akun kopëtet wel wiipenëak niiaurö. Pël äak pöta rangk pim naë ngön yaatak oröopenëak niia.

²⁸ Tapël Kristo piita akun kopëtet omën selap tiarim saunat pim rangk isën pimënt kiri äak wel wia. Pël äaupök omën piin kor eim wë pörö tiarim utpetat kaalak ent ëëpënëak won, pimëen kama niöpënëak akun nentepar pöt orööpnaap.

10

Mosesë ngön kosangtak kiri ëeima pötök saunat won newasën äa

¹ Mosesë ngön kosangtak omnant ëëpënëak äa pipot om omën këet Anutu pim Kristoë oröautak ngës rëak orööpënëak kön wiauta kön pëenöt yaarö, kë panëet won. Pötaanök kiri yaaö wotöökörö pit ngön kosangöt ngaarëk wak krismaki poutë kiri rangkrangk yaëen omën pörek Anutuu naë yesauröa lupöt wotpil nemowasën yaë.

² Pël äanëen kiri yaaut won san tapön. Pörek Anutuun yaya yamëëaurö saun won wasën lup kölam sa talte pitëm utpetatön kön selap naën ëëpën.

³ Pël äaap kiri yaaö pöt krismaki poutë yaaröön pitëm saunatön kön yawi.

⁴ Pöt epël. Purmakaöre memeerö möak iit il yoola pötak pangk utpetat won nasëpan.

⁵ Pötaanök Kristo pi yangerkak orööpënëak yeem Anutuun epël mëea.

“Ni animaurö kiri ar ëere omnant wi pël yaauten kaaö yaaup.

Pël yaaupök nim ngönte ngaarëk ömëak möönre koröpö war wes yenangkën.

⁶ Animaö ulpëen kiri ar yaaöre utpetatëen kiri yaaö pöt elniipnaaten ya kë nasën yaaup.

⁷ Pël mëak ne kaalak epël mëëaut.

‘Anutu, ngönëntak nemëen ngön äa pöl, nim ngönte ngaarek ömëak yaarö.’”

⁸ Pi wet rëak epël mëëa. “Ni animaurö kiri ar ëere omnant wi pël yaauten kaaö yaaup, ma animaö ulpëen kiri ar yaaöre utpetatëen kiri yaaö pöt elniipnaaten ya kë nasën yaaup,” pël mëëa. Omnaröa kiri wi-ire ar ë pël yaaö pöt ngön kosangta wieëaul yaautak pi pël ök mëëa.

⁹ Pël äak yal menak nent epël mëëa. “Ne nim ngönte ngaarëk ömëak yaarö.” Pi pël mëëë kiri yaaö ngaanöt won wes yemoolëem Anutuu ngönte ngaarëk öpena ngolöp pöt ulmëa.

¹⁰ Pötaanök Yesu Kristo pim Anutuu ngönte ngaarëk wak akun kopëtet pim iitere koröpö tiarim utpetatëen kiri äautaan Anutuuk kölam niwasën wë. Pötak kosang wiaapnaat.

Kristo kiri elniin pangk yaë

¹¹ Kiri yaaö ngaanörö kët ël epotë kiri ar ëeim wëep pötak ketre saunat yok pangk won newaspan.

¹² Kristo pi pöt, akun kopëtet pim iitere koröpö tiarim utpetatëen kiri kosang wiaapnaat äa. Pël äak kutömweri së Anutuu yaapkëel wel aisëak wë.

¹³ Pël ëë Anutuuk omën pimëen kööre tok yaaurö wa pim iri moulmëepnaaten kor wë.

¹⁴ Pi akun kopëtet pim iitere koröpö kiri ëen pötak omën utpetat won wesak kölam wesa pörö wotpil niwesa. Pöt kosang wiaapnaat.

¹⁵ Ngön pöt yaap wasëpenëak Ngëengk Pulöökta ngönëntak epël ök yenia.

¹⁶ “Aköpök epël ya.

Akun ënem orööpna pötak pitring sulöp tëëma pöt epël.

Nem kosang wesaut pitëm lupötë mowiak könötë retëng ëen wiaapnaat.”

¹⁷ Kaalak yal menak epël ya.

“Ne pitëm saunatre utpetatön kön wi naön
ëëmaap.”

18 Anutuuk tiarim utpetat won wes pet ira
pötaan kiri yaauröak kaalak kiri ëëpna pöt
pangk naëpan.

*Kön wi kosang panë wesak Anutuu naë
sëpa*

19 Karurö, Yesu pim tiarimëen wel wia
pötak kan të niwiin kas köpël ngëengk panë
kaatak Anutuu ëöetak yok pangk ilapenaat.

20 Pöta kan ngolöp pöt pimtök kopëta wes
nina. Pël yeem pim wel wia pötak Anuturu
omnaröa tekarak ngeröök wieëa pö ent ë
olaan wëwë kanöök ilapenaat.

21 Pël ëen tiarimëen kiri ëa kaöap puuk
Anutuu omnarö tiarim kaö sak wë.

22 Pötaanök Anutuu naë sëpa. Kristo pim
iitak tiarim lupöt kölam wasën utpetatë
könömöt tiarim naë won wiaan koröpöt i
yaap ruru wontaring iirën lup ompyaö wë
kön wi kosang panë wesak pim naë sëpa.

23 Anutu, omnant kup niwia pöp, yaap
pöta këet nimpnaap. Pötaanök lup se-
lap naëngan tiarim kup niwiin kön kosang
wiak ök yak pöt taë wak öpa.

24 Pël ëak tiar tol ëak nener kaamök ëak
lup sant elmëere ompyaö ë pöt ëëpen pël
kön wiipa.

25 Pël ëë omën naröa yaë pöl ngönënë
wa topötön kaaö ëënganëp nenera lupöt
kosang wasëpa. Yaap, Aköpë waisëpna
akunet temanöm yes pël kön wieë weë
panë ngentiak nenera lupöt kosang
wasëpa.

Anutuu Ruup kasëng mangkan

26 Tiar Kristoë ngön këet tekeri niwasën
wak wë ewatring kaalak utpetat ëëpena pöt
pötëen kiri naëpan.

27 Omën Anutuun kööre tok elmëëpna
pörö pitëm utpetat om wiaan pit pölöpring
pitëm ngön ë pet irëpnaataan kor wëen es
nga panëewesök kotak won mowasëpnaat.

28 Omën namp Mosesë ngön kosangöt
ilap yariin omën naar ma naar nampök ite-
nak tekeri wesak pöt wiap naalmëen möön
wel wieima.

29 Ën ar omën Anutuu Ruup kasëng ye-
mangk pöpön kön wiin tol yaë? Pi utpet
kaö panë yaë pötaanök kangut yok pangk
öpnaat. Kristoë iit Anuturing yal ëëpenëak il

olëa pötak pim utpetat iirak kölam mowesa
pöten pasit wesak Pul komre kolap yan-
ingkaun ökre was yema. Pötaanök kangut
öpnaat.

30 Tiar ngön epël mëëa pöpë songönten
ëwat wë. “Saunatë kangut yaaö pöt nem
yaat. Kangut nook ëëmaat.” Pël ëak nent
epël wia. “Aköp pi pim omnaröa ngön ë pet
irëpnaap.”

31 Anutu wëwë pepapök pël ëa pötaanök
tiar pi kasëng menak wë pöt ngön ë pet
irëpna pöten kas kaö panë ëëpenaat.

*Kön wi kosang yewesautak kosang sak
öpa*

32 Ngaan arim kön wi kosang wesan
pöten kön wieë. Akun pötak Anutuu
ngönte wak wëen pötak arim lupöt ëwa el-
niin ngönënëen këlangön kat yawiem wiap
nasën weë ngentiak ya mëneimaurö.

33 Akun nantë omnaröa ëöetak tau
niulëak ökre was niak këlangön kat ni-
wieimaurö. Akun nantë arim kar këlangön
kat yawiauröaring wa meilak yeem
këlangön kat wieimaurö.

34 Arim karurö wii kaatak wëen yaköm
ëeimaurö. Ën arim kööre toköröak monere
urömat kain yeön uröm kë kosangöt wia pël
weseë ya kë seimaurö.

35 Pötaanök arim kön wi kosang yewesaut
wiap wasnganëp taintaë wak weë. Pël ëënë
pöt kë kësangët koirënëët.

36 Ar Anutuu ngöntakël wë omnant yaö
niia pöta këet önëen kosang sak weë.

37 Nem yeniak pöta ngönte ngönëntak
epël wia.

“Akun kot pan nent wia pöt pet
irën waisëpënëak yaë pöp teënt
waisëpnaap, kor naöpan.

38 Nem omën wotpilörö kön wi kosang
yewesautaan wëwë kosangët öpnaat.

Ën narö kas ëak ne sëp newasën pöt kön
wiin ompyaö nasën ëëpnaat.”

39 Tiar pöt, kas ëak Anutu sëp wesak kö
nasënganëërö. Kön wi kosang wesak wëwë
kosangët öpenaarö.

11

Kön wi kosang yewesauta ngönte

1 Kön wi kosang yewesauta songönte
epël. Omnant yaö niiaut öpenaaten kön

kosang wiire omèn itnaangkënötön yaap wasö pël yaaö pöteparök erèn èen kön wi kosang yewesaut pël yaë.

² Ngönën omèn ngaan wakaimaurö pitëm kön wi kosang yewesautaan Anutuuk pitën kön wiin ompyaö ëa.

³ Tiar kön wi kosang yewesautaring Anutuuk këmtak aan kutömre yang pout oröa pöt kön yawi. Omèn ityaangk epot itnaangkënrekaan ket ëa.

Apelre Inokre Noa pitëm ngönte

⁴ Apelre nanëp Keen piarip pouwaar Anutuun kiri yeem Apel puukëer kön wi kosang yewesautaring pël ëa. Pötaanök Anutuuk Apelëeten kön wiin ompyaö èen Keenëet il wesa. Anutuuk pim kön wi kosang yewesauten itenak kiri ëauten kön wiin ompyaö èen, “Omèn wotpilëp,” pël mëea. Apel pi kön wi kosang yewesautaring wakaima. Pötaanök wel wiaupë ngönte kat wieim wë.

⁵ Inok tapël kön wi kosang yewesautaring wakaima. Pël ëa pötaanök pi wel nawiin öp wëen Anutuuk koirak kutömweri wak isa. Anutuuk pi wak isën omnarö ap wasën pitëm naë won ëa. Pim nawisën wëa pöten, ngönëntak, “Anutuuk piin kön wiin ompyaö ëa,” pël wia.

⁶ Omèn namp Anutuun kön wi kosang newasën èen pöt Anutuuk yok pangk piin kön wiin ompyaö naëpan. Pöt epël. Omèn Anutuu naë sèpna pöp pi Anutu yaap wë omèn piin ap wasö naë yesaurö kangut yemengkaup pöt kön wi kosang wesak sèpnaat.

⁷ Noa piita tapël kön wi kosang yewesautaring wëen Anutuuk omèn ènëm orööpnaaten wetete maan kat wia. Pël ëak Anutuu ngönte ngaarëk wak piire pim öngre ruurö öp sèpënëak wangaö ket ëa. Pim kön wi kosang yewesautak omèn muntaröa kön wi kosang newasën yaaut war wasën Anutuuk pim kön wi kosang yewesauten itenak, “Omèn wotpilëp,” pël mëea.

Apramë ngönte

⁸ Apram piita kön wi kosang yewesautaring wë Anutuu ëëpënëak mëea pöt ngaarëk wa. Anutuuk, “Yang nem nimpa pörökë sè,”

pël maan pim sèpna pören köpëlëpök ngönte ngaarëk wak köntak sa.

⁹ Omèn suuröa yang maimerek wë pöl pi kön kosangtaring wë yang kup mowia pörök wakaima. Ènëmak pim ruure ëaar Aisakre Yakop piaripönta yang pör öpënëak kup mowiautak piarip poë koröp ka yaamöt ök rëak wakaima. Piaripim ëa pöl Apram piita pël ëeima.

¹⁰ Apram pi kutömweri ka kosang Anutuuk ök rëa pöök öpënëak kön kosang wieë poë koröp ka yaamöt ök rëak wakaima.

¹¹ Sera piita kön wi kosang yewesautaring wakaima. Pi ulöp sak ru akunet pet iraupök Anutuu ngön kup mowia pöt yaap wesak këet mampënëak kön wi kosang wasën kaamök elmëen kepring sak wila.

¹² Pël ëa pötaanök omèn kopëtap Apram ulöp sak ru akunet pet iraupökaan ruure ë oröak ulöl sauröak kutömweri ariere i pisötë ök selap sak wë.

¹³ Omèn piporö kön wi kosang yewesautaring wakaim wel wia. Omèn Anutuuk kup mowia pöt pit naön maimerek wë könötök kön wi kosang wesak ërëpsawi ëak pitëmtën kön wiak epël ëa. “Tiar yang eprek omèn maimapë yangerak yaam wë kak panë sèpenaat,” pël ëa.

¹⁴ Tiar ëwat wë. Omèn ke pil ëa piporö pitëm ëa pötak yang pitëmtë panë nentakël sèpënëak ëa pöt pet yaë.

¹⁵ Pël ëaap pit pitëm yang sèp wesak sa pören kön wieëanëen kaalak sèpënëak kengken kön wiak san tapön.

¹⁶ Pit yang pörök sèpënëak kön nawiin kutöm kaare yang ompyaurekël sèpënëak kent kön wieima. Pël ëa pötaanök Anutuuk pitëmëen ka kaö ompyaö naö ket ë menak pitëm piin, “Tenim Anutu,” pël mapnaaten ëö naën ëa.

¹⁷⁻¹⁸ Anutuu Apramön morök elmëa pötak pi Anutuun kön wi kosang weseë pim ruup Aisak kiri ar ëëpënëak kopëta wesa. Anutuuk wet rëak, “Nim ruure ëarö Aisak pim naëaan orööpnaat,” pël kup mowia. Pël ëautak Apram piin kön wi kosang weseë pim ru kopët tapöp kiri ar ëëpënëak ëa.

¹⁹ Pi, “Ne Aisak kiri ar èen pöt Anutu wal ë elmëepna weit wia,” pël wesaup yak ruup mënak kiri ar ëëpënëak yaëen Anutuuk nga

maan sêp wesa pôt, ruup weletakaan wal eëpna pöta ök ëa.

Aisakre Yakopre Yosep pöröa ngönte

²⁰ Aisak piita Anutuun kön wi kosang wesak wëaup yak pim ruaar Yakopre Isoon welaköt elmëak omnant ënëm piarpim naë orööpnaatön wetete ök mëëa.

²¹ Yakop piita kön wi kosang yewesautaring wë wel wiipënëak yeem pim ru ë Yosepë ruaarön welaköt elmëak pim sungköraö ë mök eëë tok oriak Anutuun yaya mëëa.

²² Yosep piita kön wi kosang yewesautaring wë pim wel wiipna akunet temanöm yesën Israel omnarö pit ënëmak Isëp yanger sêp wesak kaalak pitëmtë yangerak sêpënëak mëak pim kosat wak së weerëpnaata ngönte ngan rë mena.

Mosesë ngönte

²³ Moses oröön pim ëlre pepaar piaripta Anutuun kön wi kosang wesak wë yak yokotupön itaangkën ompyaö ëën omën omp aköpë ngönten kas naën ëlëëp wiak wëën ngoon naar namp ëak won sa.

²⁴ Moses piita Anutuun kön wi kosang yewesautaring wë kaö sak wëën omnaröak piin, “Peroë koontupë ruup,” pël yemaan yapin kaöet öpanëak kaaö ëa.

²⁵ Pi utpetat ëak akun kotte ërëpsawiarang öpnaaten kaaö ëën pim kar Anutuu omnaröak yal ëak pitring këlangön kat wiipënëak kön wia.

²⁶ Pël yeem pim Kristo Anutu yaö mëëaupëën yak, “Nem utpeta sak eëma pötak monere uröm Isëp yangerak wia pöt il yewas,” pël kön wia. Pöt pi ënëmak Anutuuk kang ompyaut mampnaaten kön wieë pël ëa.

²⁷ Moses pi kön wi kosang yewesautaring wë Anutu omnaröa itnaangkënëpön könöök itenak taë wesak yang omp aköpë nga elmëëpnaaten kas naën Isëp yanger sêp wesak sa.

²⁸ Pi Anutuun kön wi kosang wesak wë yak Israel omnaröen ensel yokot wetëëro mëmpna pöp pitëm naë newaisën mait elmëëpënëak maan mait sêpsëpörö möak iit ka kanötë ke möa.

Omën munt naröa kön wi kosang wesauta ngönte

²⁹ Israel omnarö pitta kön wi kosang wesak wë yak Isëp yanger sêp wesak i kaö Köp Möauuk oröön kaö ilën yang yaaprak ëngk komuntakël sa. Pël ëën Isëp nga omën pitëm ënëm saurö tapël eëpënëak yaëën iimpel kaalak wais ngep ëak wa mëa.

³⁰ Ënëmak Israel omnarö pit tapël kön wi kosang wesak wë kët 7 pötë öngpök Yeriko kaöökë ëmöök wirö taap ëak seimën kël ëmö tööla.

³¹ Öng omp nga yaaup Reap piita Anutuun kön wi kosang wesak wë yak Israel omën naar ëlëëp Yeriko kakën ewat sêpënëak ityaangkën ngöntre kar elmëak kaamök elmëa. Pël ëën Israel omnaröak omën Anutuun kön wi kosang newasën ëaurö yamëngkem pi namëngkën ëa.

³² Ne wali wesak niam ma? Pangk pël naëngan. Kitionre Parakre Samsonre Septaare Tewitre Samuelre tektek ngön yaaö omën pörö pitëm ngönöt niamaatep akun won.

³³ Om kot epët pëën niamaan kat wieë. Pitta Anutuun kön wi kosang yewesautaring wë yang kaö nantë omnaröen nga elmëak il wesak wotpil yewesa yaat panë wesak mënak Anutuu kup mowia pöta këët wa. Pit kent nga lainonöröa këmöt il yemowariaurö,

³⁴ es wëlëng kësangöt ngaap yewesaurö, ngaë öngpök yesem wel nawiin yaaurö, wiap wëauröak weëre kosang yesaurö, nga yaalem weë panë ëak yang kaö nantëëro waö ë yamëaurö.

³⁵ Öng narö pitta Anutuun kön wi kosang wesak wëën pitëm ru wel wiaurö wal ëën koira. Ën omën narö wii kaatak ulmëak pitëm kööre toköröak koröpöt utpet mowesak, “Anutu kasëng mampunë pötak wil niulëënaat,” pël maan pit weletakaan wal ëak wëwë ompyaut öpnaataan kat nemowiin ëa.

³⁶ Narö pöt, kööre toköröak ökre was mëak tang momöak seenötring tëak wii kaatak moulmëa.

³⁷ Narö pöt, kël momöön wel wia, narö öp sootring luptak ila, narö ngernger ila. Narö poë koröpre ulpëën won pol sêpsëpre meme koröpöt wetak këën yaköm ë sak wëën utpet yemowasën këlangönë rangk wakaima.

³⁸ Pël yaalmëen omën pörö ompyaö panëeröak yang omnarö utpet panë wë yak kaaö ëen waö ë momëen repak yang omën wonötëere rosiratë köntak pentak ë yesem kël öngöpre yang öngöpötë wakaima.

³⁹ Omën pörö kön wi kosang yewesautaring wëen Anutuuk itaangkën ompyaö ëa. Pël ëaap yangerak wëa pötak pim kup mowia pöta këet nokoirën ëa.

⁴⁰ Anutu pim ompyaö niwasëpna pöt pitëmënt peën won, tiar pourö elniipënëak kön wia. Pötaanök wet reäk ompyaö nemowasën ëa.

12

Yesuun itenak kön wi kosang wasëpa

¹ Tiar pöt, omën ngaan kön wi kosang yewesautring wakaima pöröa ngönöt kat yawi. Pötaanök pitëm ënëm ëëpenaan könömötre utpetatök wii ket ëak nitëak wë epot ent ë olëak weë ngentiak kan Anutuuk sëpenëak yenia pöök sëpa.

² Pël yeem Yesuun iteneim öpa. Puuk tiarim kön wi kosang yewesaut ngës rë yaningk. Pël ëak kön wi kosang weseim öpenaat kaamök yaalni. Pi tapöpök këlangön kat wi pet irak ya kë sak ërëpre sawi ëëpnaaten kön wieë kosang sak këra yetaprak këlangön kat wiak öö mongawisa pöten kön wiin pasit pël ëa. Pël ëaup peene pöt, kaö sak Anutuu mor yaapköësiil wë.

Anutuuk wotpil yaniwas pöta ngönte

³ Saun omnaröak Yesuun kööre tok yaalmëen weë sak wakaima pöten kön wieë arim lupöt wiapre kor ëëngan.

⁴ Ar utpetat ëënganëak weë ngentieim wë. Pël yaëen omnaröak këlangön kat niwiin wel nawiin ëaurö.

⁵ Anutu pi ar pim ruurö pël weseë ngönëntak arim lupöt kosang niwasëpënëak epël yenia pöten kön wieë.

“Nem rupp, Aköpök wotpil niwasën kön wiin irepan.

Këlangön kat niwiin nim lupmer wiap sëpan.

⁶ Pöt epël. Aköp pi omën pim lup sant yaalmëaurö wotpil yemowas.

Pël ëak ru yemowesaurö wotpil sëpënëak yamöaup.”

⁷ Anutuuk ar wotpil sënëak yanimöön wiap sënganok. Pöt pi ar pim ruurö pël weseë pil yaalni. Ma ru talëp pepapök pës nemomöön yeëa?

⁸ Won, peparö pitëm ruurö pës möak wotpil mowas yaë. Anutuuk ar pël naalniin yeëa talte pim ru panëerö won, kain ruurö pël apen.

⁹ Ar kön wieë. Tiarim pep yangeraköröak möak wotpil yaniwasën pitëm ngön ngaarëk wa yeë. Pöl Anutu tiarim könöröa pepapë ngönte ngaarëk panë öpena pöt pangk ëëpnaat. Pël yeem ompyaö öpenaat.

¹⁰ Pit akun kot nent pitëm könök möak wotpil niweseimaut. Ën puuk tiar ompyaö wë pim ök kölam sëpenëak pil yaalni.

¹¹ Wotpil yaniwasën ya kë nasën ya këlangön kön wi yeë. Ënëmak wotpil niwasën wëen kosang sauröa naë këet oröön mayaap wë ketre saun won wotpil sak öpenaat.

Kosang sak Anutuu kentöökë ënëm ëëpa

¹² Ar pöt, Anutuu ënëm ëëre yaat mëmpö pël ëëneëtaan ingre mor kël wauröa ök weëre kosang won yaaurö. Pötaanök kosang sak weë ngentieë.

¹³ Omën ing kël wauröa ök yaaurö arim ënëm yeem wiap sak utpet ëëpanëen ompyaö sëpnaan wotpil wesak weë.

¹⁴ Kosang sak omën pouröaring mayaap wë lup kölam wesak weë. Lup kewilring öpena pöt Aköpön itnaangkan.

¹⁵ Arim naëaan namp Anutu kasëng menak pim komre kolap elmëëpnaat naön ëëpanëen ngarangk ëëë. Pël ëak arim tekraakan namp kar kapangmentë ök sak wë amail ëak nikoën utpet sënganëen ngarangk këëkë ëak weë.

¹⁶ Pël ëak arëkaan namp Iso pim ök öng nga yeem ngönën sëp waspanëen ngarangk ëëë. Iso pi ngaan pim nangapön epël mëëa. “Ni akun kopët eptak kaömp ar ë nampë pöt nook pepa mor kol ru wetëëpë yewaut wa nimpaat,” pël mëëa.

¹⁷ Ar pim ngönte ëwatörö. Ënëmak pim pepap wel wiipënëak yaëen welaköt elmëak mor kolut mampënëak maan pepap kat nemowiin ëa. Pi pepapök welaköt

elmëepënëak ing äaap ngaan utpet äaut wa moolapna kante won ëen pomp äa.

Tiar Saion rosir ompyauk Anutuu kak yaarö

¹⁸ Ar peene pöt, arim äaröa äa pöl Sinai rosir pangk mor wëere mësäl ë pël ëënë pöök sê naaröön. Ngaan pit Sinai rosir-aöökë iri wëen es wëlëng kaö yokotön uröam wariak koö olëak wieë kent kaö yamöön

¹⁹ kuup ngön yaan Anutuu ngönte kat wia. Pël äak pit kas ëen Mosesën kaalak muntat apanëak Anutuun ök mapënëak mëäa.

²⁰ “Omën pëen won, animaö nampta rosiraöök ing mësaan pöt kël möön wel wiip,” Anutuu ngön pël mëäa pöt kaalak kat wiipanëak kas ëen mëäa.

²¹ Omën pöt oröeim wëen Mosesta kas äak epël mëäa. “Ne kas kaö ëen reireë yaur.”

²² Ar rosir ke pëlöök oröak omën pölöpringöt itnaangkën äaurö. Saion rosir, Anutu wëwëap, pim ka kaöaö Yerusalem kutömweri wia pöök oröak omën ompyaö panëet itenaurö. Pël yeem ensel ërëpsawi yaauröa wa top kësangöökre

²³ omën Anutuuk wet rëak ru wesak yap-inöt kutömweri retëng äa pöröa wa topöökta oröaurö. Pël äak Anutu omën pouröa ngön ë pet irëpnaapre omën piin kön wi kosang wasën wotpil wes pet irauröa könöröa temanön saurö.

²⁴ Pël äak Yesu, sulöp ngolöpët Anuturre omnaröa tekarak tēja pöpë näe saurö. Apel mëngkën wel wiautak pim iit il ngentiin Anutuuk itenak kangit mena. Pël äautak Yesu wel wiautak pim iit il yengentiin Anutuuk itenak kaamök elnia. Pötaanök Yesu pim iitak Apelëet il yemowas.

Anutu pi kutömre yang pout ëtëp elmëëpnen äa

²⁵ Ar Anutu ngön ök ni yaë pöp kasëng mengkanëen ngarangk ëeim ön. Ngaan Mosesë yangerak wë ngön ök mëäa pöt wa olaan kangut orö morëaup. Peene pöt, kutömweri wë ngön ök niim wëen pi kasëng menak tol äak kangut nokoirën ëëpen?

²⁶ Ngaanëer pi ngön yemaan yanger ëtëp äaup. Peene pöt, pi kup niwiak epël yenia.

“Ne wë ënëmak kaalak yanger pëen won, kutömre yang pout akun kopët nent ëtëp elmëëmaap.”

²⁷ “Kaalak akun kopët nent ëtëp elmëëmaap,” pël äa pöt ëtëp elmëen omnant pim ket äaut pout kö sëpënëak kön wiak äa. Kö sëen pangk ëtëp näëpanëet oröak kosang wiaapnen äa.

²⁸ Anutuuk wa ngaöök nimëen pim omën ompyaö nimpna pötë pep sak öpena pöt ëtëp näëpanëet kosang wiaapnaat pötëen piin yoöre ërëp maim öpa. Pël ëimeë kasinkasin äak karangkin elmëak pim kön wiin ompyaö yaaö pöl yaya maim öpa.

²⁹ Pöt tol ëen? Anutu tiarimop pi esuwesi ök omnant pim kön wiin pangk näen ëëpnaat kö wasëpnaap.

13

Anutuuk kön wiin ompyaö yaauta ngönte

¹ Ar Kristoë omnarö pötaan neneren lup sant elmëeim ön.

² Omnarö maimerekaan yewaisën sant elmëenëeten kat kolngan. Ngaan omën narö pël yeem enselöröen köpël wë omën yaapörö wesak sant elmëa.

³ Arim kar wii kaatak moulmëa pöröen kön wiin ar pourö niulëa pël weseë sant elmëen. Pël äak arim karurö këlangön kat yawi pöten kön wiin ar pourö këlangön kat yawi pël weseë sant elmëen.

⁴ Öngre omp wëwëeten kön wiin ompyaö ëëp utpet wasngan. Omën öngre omp nga ëëre öngre omp wëwëet utpet wasö pël yaë pörö Anutuuk kangut mampnaarö.

⁵ Arim lupöt monere urömatëen kentre kaur ëëpan. Omnant arim wia pötön kön wiin pangk ëëp. Pöta ngönte Anutu pi ngaanëer epël äa.

“Ne ar sëp naniwasngan.

Kasëng nanimangkan.”

⁶ Pël äa pötaanök tiar kön kosang wieë epël apenaat.

“Aköp pi kaamök yaalnëaup yak

ne kas näen ëëmaap.

Omën nampök pangk utpet naalnëëpan.”

Ngönën ök niiaut wak wë Yesuu ënëm ëëpa

⁷ Arim wotöök rëak Anutuu ngönte ök niak rë niuleimauröen kön wieim ön. Pël

ëak wëwë taltak wë wel wia pöten kön wieë Yesuun kön wi kosang weseima pöl ëeim ön.

⁸ Yesu Kristo pi ngaan wakaimaupök wë wakaim öpnaap. Pim wëwëet ke kopëtalte.

⁹ Pël ëa pötaanök ngönën maim ke nentere nent kat wiin pötök wer niön Anutuu kanö sëp wesak maimaöök sëngan. Pim komre kolap yaalni pötak tiarim könöt kosang wasën öpena pöt Anutu itaangkën pangk ëëpnaat. Omnant yenautë ngön pasutök pangk taë naniwaspan. Pötök omën pël yaaurö kaamök naalmëën ëa. Pötaanök ngönën maim ke pipot kat wiingan.

¹⁰ Kristo tiarimëën kiri ëa pöp kaamök elniipënëak tiarim naë wë. Pël ëaap Yuta omën yangerakë ngönën tuptak animaurö kiri ar yaaö pörö yok pangk pim naë sëen kaamök naalmëëpan.

¹¹ Kiri yaaö wotöökörö pit animaurö möak iit pëen omnaröa utpetatë saunatëen kiri ëëpënëak ngëengk panë tupta kakaati-itakël wak yesën këerö kaöökë wilëngkëël esuwesi mereim wë.

¹² Pël yaëën Yesu piita tapël pim iitak tiar omnaröa lupöt kölam niwasëpënëak kaöökë wilëngkëël möön wel wia.

¹³ Pël ëa pötaanök tiarta kaöökë wilëngkëël yes pöl Yuta omnaröa kiri yaaut sëp wesak piiring wë pim ëö sa pöl ëëpa.

¹⁴ Pöt yang eprak ka kosang naö won. Pötaanök ënëm ka kosang tekeri wasëpnaöön kön nganngan ëeim wë.

¹⁵ Pötaanök Yesu tiarimëën kiri ëa pötaan tiarök kangiir tiarim yaya yamëëautak Anutuun kiri elmëeim öpa. Yaap, tiarim këmötök pim songönte tekeri wasëpa.

¹⁶ Neneren sant wesak kaamök yaaut kat kolngan. Pöt Anutuuk itaangkën kiri yaauta ök ompyaö ëëpnaat.

¹⁷ Arim wotöököröa ngön ngaarëk ye-weem pitëm ikanöök ön. Ënëmak pitëm ya yamëngkauta këet Anutuun ök mapnaarö. Pötaanök pit arim könre lupöt kosang sënëak ngarangk elnieim wë. Pël ëen ar pitëm ngön ngaarëk yeön pöt pit ya ompyaöring ya mëneim öpnaat. Pël naën yaëën pöt ya utpetaring ya yamëngkën pötak tolëël kaamök elniipën? Won.

¹⁸ Ar tenimëën Anutuun kimang maim ön. Ten tenim lupötön kat men ëen Anutuu

ëöetak wotpil wë kët ël epotë pim yaat wotpil wesak mëmpunëak kent yaë.

¹⁹ Pötaanök ar Anutuun kimang ngöntak ök maan kaalak wes nemëën arim naë teëntom waisumëak kosang panë wesak ök yeniak.

Kimang ngönte

²⁰ Anutu mayaapta pepap puuk tiarim Aköp Yesu, sëpsëp ngarangk kaöap, pim iitak sulöp ngolöp wiakaim kosang wiaapna pöt taë wesa pötaan weletakaan wal ë moulmëa.

²¹ Pi tapöpök pim kentöökë ënëm ëenëen omnant ompyaö ke nentere nent nimp. Pël ëak pim kön wiin ompyaö yaaut Yesu Kristoë weëre kosangöök arim lupötë war wasëp. Pim naë yayaatakaan yayaatak om aim kosang wiaap. Yaap.

Ngön mëët

²² Karurö, ne kosang wesak epël yeniak. Pep retëng ë yaningk epët kotte. Pötaanök pepanöm ngön epët këekë wesak kat wieë.

²³ Ar kat wieë. Tiarim karip, Timoti, pi wii kaatakaan wil moulmëa. Pötaanök pi teënt waisën pöt koirak tenip pouwaar wais arën itaampunaat.

²⁴ Arim ngönënë wotöököröere Anutuu omën pouröen yoöre ërëp yemak pël ök man. Kar Itali yangerakaan wais wë eporöakta arën yoöre ërëp yenia.

²⁵ Anutuu komre kolap pöt arim naë wiaap. Yaap.

Sems

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-maki 20 ma 30 pēl won sēen Sems, Yesuu nangapök, pep epwer retēng ēa. Sems pöp, pi Yerusalem kakē ingre morörö ngarangk ēak wēa. Pim epwer pöt, ingre mor yang kaö nantē repak sa pöröaan wēwē ompyauta ngönte ēak mena.

Pöt epēl wia.

Ngön ngēs rēaut 1:1

Kön wi kosang yewesautere ēwat ngönte 1:2-8

Monere urömaring wēaare won wēauta ngönte 1:9-11

Morök yaauta ngönte 1:12-18

Anutuu ngönte kat wiak ēnēm ēēpenaat 1:19-27

Möongkraar kangk ēēngan pöta pepanöm ngönte 2:1-13

Kön wi kosang yewesautere pöta kēēt 2:14-26

Yangapöökē ngönte 3:1-18

Yangerakē omnantēēn kent yaauta ngönte 4:1-5:6

Ngön mēēt 5:7-20

¹ O Anutuu omēn repak saurö, ne Sems Anutüre tiarim Aköp Yesu Kristoē inēēn ru saupök pep epwer retēng ē ninak yoöre ērēp yeniak.

Tiar moröktak kosang yanuwās

² Nem karurö, morök ke nentere nent arim naē yaaröön pöt, “Ompyaö yaē,” pēl wesak ērēpsawi ēēn.

³ Ar ēwat wē. Morök ke pilöt yaaröön arim Anutuun kön wi kosang yewesa pöt taē sēēn arim lupöt yok pangk kosang sak morökötē önēēt.

⁴ Pēl ēēn arim naē kosang sak wēauta kēēt kēēkē orööp. Pēl ēēn ngönēnē omēn nenten ap newasngan, ketre saun won ompyaö önēēt.

Kön won ēēn pöt Anutuun kimang mapā

⁵ Arēkaan omēn namp kön won ēēn pöt Anutuun kimang map. Pēl ēēn pi omēn pouröaan nga naēn kēsangēn yaaupök kön koir mampnaat.

⁶ Pēl ēēpnaatak pi kön selap naēnēpök Anutuun kön wi kosang yewesautaring kimang map. Omēn namp kön selap yaaupök kimang mapna pöt kēraamenti kent möak wak nalaan nal yaē pöta ök ēēpnaat.

⁷⁻⁸ Omēn ke pilēp kön naörarring wē pim omnant yaautön ēngk ma e yewesaup. Pēl yeem puuk Aköpön kimang maan mampnaaten kön nawiipan.

Omēn mon wonöröere mon wieëauröa ngönte

⁹ Tiarim kar ngönēn kat wia namp omnant wonöpök Anutu pim ngönēntak wak isak yaauten kön wieē ērēpsawi eim öp.

¹⁰ Ēn tiarim kar namp monere uröm kēsang wieëaupök pöt Anutuuk piin wak irēak mapnaaten kön wieē ērēpsawi eim öp. Kēra puutē lēngē yes pil won sēpnaat pötaanök.

¹¹ Kēra puut weerak wēēn kētēp aprak nga panē maan koö möak ngentiak pitēm köp möeēa pöt ngaap sēpnaat. Pipta ök panē omēn omnant kēsang wieëaupta muntat öpēnēak ya yamēngkem kö sēpnaat.

Morök yaalniauta ngönte

¹² Omēn morököt pim naē yaaröön wiap nasēn ēēpna pöp ērēpsawi ēēpnaap. Morököt pim naē yaaröön ke ur moolaimēē lup kosang sak öpna pöp Anutuuk wēwē kosang omēn piin lup sant yaalmēaurö mampēnēak kup wia pöt kangiir mampnaap.

¹³ Omēn namp morököt pim naē yaaröön pöt, “Anutuuk morök epēl yaalnē,” pēl naēn ēēpnaat. Anutu pi utpet ēēpēnēak morök yaalmēa pöt wonöp. Pi omnarö utpet ēēpēnēak morök naalmēēn yaaup.

¹⁴ Pēl yaaupök omēn namp pimtē koröpöökē kentre kauratök wer moön wii ket ēak motēak pötök morök yaalmē.

¹⁵ Pēl ēēn koröpöökē kentre kauratē kēēt utpetat. Utpet pöt kaö sēēn pötē kēēt wel yawiaut.

¹⁶ Nem kar panēērö arök, “Anutuuk tiar utpet ēēpēnēak morök yaalni,” pēl wesak ēngk ma e wasnganok. Pi pēl naēn yaaup.

¹⁷ Omēn ompyaöre wotpil pout Pep kutömweri wēaup pim naēaan yewais. Pi ēwa mopöök wia pötē pepapök wes mēēn

iraan yeö. Pipot kaip tiktikre kaka yaaütök pi irikor naën, ompyaut pëen yaalniaup.

¹⁸ Anutu pimtë könöök pim ngön këët tiar ninak pim ru nuwesa. Pim omën ket elnia pourö pël elniipënëak kön wiak tiar wet rëak elnia.

Tiar Anutuu ngön kat wiak ënëm ëëpa

¹⁹ Nem kar panëërö, ar omën epëten ëwat seë. Ar pourö ngön ök yeniaan këëkë kat wiin. Pël ëak ngön kangut teënt manganok wet rëak kön wiakök man. Pël ëak nga teënt elmëënganok.

²⁰ Tiar ngaare ser yaalmëem omnarö kaamök elmëen wëwë wotpil naön yaëen Anutuuk kön wiin ompyaö naëpan.

²¹ Pötaanök utpet yaaut arim lupötë kaö sak wëwëat kewil yengawis pöt kërë moolaë. Pël ëak arimënt wak irëak wë ngön Anutuuk arim lupötë nuwia pöt ngaarëk weim weë. Ngön pöt ngaarëk yeön Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat.

²² Ën arimtë lupöt morök elmëak Anutuu ngönte kat pëen mowiinganok kat wiak ënëm ëën.

²³ Omën namp pi Anutuu ngönta ënëm naën kat pëen mowiipna pöp pi könitweri këëre wot kan ityaangk pöta ök ëëpnaap.

²⁴ Pi pim këëre wot kanten könitweri ite-naupök së tapëtakëer kat kolöpnaap. Pöta ök omën Anutuu ngönte kat pëen mowiipna pöp ngön pöt teëntom kat kolak pim utpet yaaut sëp newaspan.

²⁵ Ën omën Anutuu ngön kosang ompyaut utpetetakaan ent ë yanuulë pötë pëen itenak kat nokolön këëkë itenak itneim wë pim ityaangkaö pötë ënëm eim öpna pöp pi wëwëetak wëen Anutuuk ompyaö elmëen ërëpsawi ëëpnaap.

²⁶ Omën namp pimtën ngönëntak wëaup pël weseë pim këmët ngarangk naën wë pöt pimtë lupmer morök elmëen pim ngönën yaaö pöt mos ëëpnaat.

²⁷ Tiarim ngönën yaauta këët Anutuuk kön wiin ompyaö sëpna pöt epët. Ru wamërre öng kapirörö kaamök elmëëpenaatare yangerakë omnaröa utpet yaautök utpet niwaspanëen ngai ëëpenaat pöten pi kön wiin ompyaö sëpnaat.

2

Tiar omnarö neneraan sant yeem narö kasëng mangkan

¹ Nem karurö, ar tiarim Aköp Yesu Kristo, ëwa pepapön, kön wi kosang yewe-saurök omën isaare irëaurö mööngkraar kangk elmëënganok.

² Ar ngönën tuptak wa top ëak wëen omën naar, namp ë rangi ompyaut ëak ulpëen ompyaö retëngretëngëp mëaup, namp omnant won ulpëen sëparëp mëaup, piarip wais yeilaan

³ ar omën ompyautringëp piin sant mowesak, “Kaöap, ur ompyaö eptak wais wel aisa,” pël mëak omën omnant wonöp piin sant nemowasën, “Nimëen urte wonok pirek taua,” ma “Nimëen urte wonok nem ikanöök e yangerak eprek wel aisa,”

⁴ pël manë pöt ar kön wiin ompyaö ëëpën ma? Won, utpet ëënëët. Ar omnarö kön utpetatring kom elmëen Anutuuk kön wiin pangk naën ëëpnaat.

⁵ Nem kar panëërö, kat wieë. Omën yangerakë omnarök kön wiin pasurö pël yaë pörö Anutuuk piin kön wi kosang wesak pim wa ngaöök yamëautak ilapënëak yaö mëëa. Pim wa ngaöök yamëaö pöt omën piin lup sant yaalmëauröen kup mowia.

⁶ Ën ar pöt, omën omnant wonörö ëö yemengkaurö. Ar kön wiin talörök utpet yanuwat? Ma talörök ngön yaatak yanuulë? Omën omnant wonörök pël naalniin kësang wieëaurök yaalni.

⁷ Pël yeem Kristoë yapin ompyaö arim rangk wia pöten utpet wesak ya. Pötaanök ar tol ëën pitën wak isak yemak?

⁸ Aköpök ngönën pepeweri ngön kosang nent epël ëa pöt kön wieë. “Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipëenta elmë.” Ar ngön kaö epët ngaarëk önë pöt ompyaö ëëpnaat.

⁹ Ën ar omën isaare irëaurö omnant mööngkraar kangk elmëënë pöt utpet ëën ngön kosang pötak ar ngön wa yoolëaurö pöt pet elniipnaat.

¹⁰ Omën namp ngön kosangöt ngaarëk yeweem lup kopët nent ap öpna pöt

Anutuuk piin kön wiin omën pout wa yoolëauröa ök sëen kangut mampnaat.

11 Pöt epët. “Ni öngre omp wëwëet kom eënganok,” pël ëa tapöpök, “Ni omën mëngkanok,” pöteta ëaup. Pötaanök ar öngre omp wëwëet kom naën wë omën namp mëmpunë pöt Anutuu ngön kosangöt wa olanëët.

12 Pël ëen Anutuuk akun kaöaöök ngön kosang ngolöptak kom elniipnaat. Ngön kosang ngolöp pötak utpetetakaan ent ë nuulëa. Pötaanök ngön kosang pöten kön wieë ompyaö wesak ngön aöre wëwë wë pël ëëë.

13 Omën namp muntaröaan yaköm naalmëen yaaö pöp Anutuuk tiar kom elniipna pötak yaköm naalmëen ëëpnaap. Ën namp muntaröaan yaköm yaalmëa pöp Anutuuk kom elniipnaatak yaköm yaalmëen kas köpël tauaapnaap.

Tiar omën ompyaut naën, kön wi kosang pëen wasëpena pöt mos ëëpnaat

14 Nem karurö, omën namp këmtak, “Ne Kristoon kön wi kosang yewesaup,” pël yeem muntarö kaamök elmëëre ompyaö elmë pël naën ëëpna pöp, pötak kaamök elmëëpën ma won? Pangk naëpan. Kön wi kosang yewesa ke piptaan Anutuuk utpetetakaan kama nemoöpan.

15 Kar namp ulpëenre kaömpötëen ap yewasën pöt

16 arëkaan nampök, “Ompyaö öm. Ëp önganëen ulpëenëp mëak kaömp nak kep ëëm,” pël yamëem koröpöök kaamök naalmëen ëen pangk ëëpën ma won? Pangk naëpan.

17 Tiarim kön wi kosang yewesa pöt pi tapël yaaut. Tiarim pël yaaö pötakëer wiaan pöt këet oröön ompyaö naalmëen ëëpena pöt kön wi kosang yewesaut mos ëëpnaat.

18 Pël ëëpnaatak arim naëaan nampök epël apën koröp. “Omën namp kön wi kosang yewesautaring wëen namp omën ompyaut yaaup.” Pël apnaatak ne piin kangiir epël memaap. Ni omën ompyaut naën ëëmë pöt tol ëak Kristoon kön wi kosang yewesautaring wëen pöt pet ëëm? Pël naëngan. Pël ëëmëetak nem ompyaö yaaö pötak ne

Kristoon kön wi kosang yewesautaring wë pöt pet elniipnaat.

19 Ni Anutuun kön wiin kopëtap wë pël yewasën. Pöt ompyaö. Pël yaëëtak pöt pëen pangk naëpan. Pöt urmeraröeta tapël Anutuun kön wi kosang wesak wë piin kas ëak reireë yaur.

20 Ni ëwatët wonöp. Ni kön wi kosang yewesautaring wëen pöta këet omën ompyaut naën yaaup. Pötaanök nim kön wi kosang yewesa pipot mos sëpnaan pet elniimaap.

21 Kat wieë. Tiarim ëap Apram pi tol yaëënak Anutuuk piin, “Omën wotpilëp,” pël mëëa? Pöt epët. Pi ngaan Anutuu ngönte ngaarëk wak pim ruup Aisak kiri elmëëpënëak ëa. Pim omnant yaaö pötaan Anutuuk piin, “Wotpilëp,” pël mëëa.

22 Ar kön nawiin ma? Apram pi kön wi kosang wesak wë omën ompyaut ëa. Pi kön wi kosang yewesautaring wëen këet oröön omën ompyaut ëa pötaan pim kön wi kosang yewesa pöt kë ëa.

23 Pël ëen, “Apram Anutuun kön wi kosang wasën pim pël ëa pötaan Anutuuk kön wiin wotpilëp pël sa,” ngönëntak ngön wia pipët kë oröa. Yaap, Anutuuk piin, “Wotpilëp,” pël mëak piin ngönt kip mëëa.

24 Pötaanök ar pourö kat wieë. Anutuuk omën namp pim kön wi kosang yewesautaan pëen won, omën ompyaut yaautaan, “Wotpilëp,” pël mapnaat.

25 Apramë ëa pöl öng omp nga yaaö namp Reap piita tapël omën ompyaut yaëen Anutuuk piin, “Wotpilëp,” pël mëëa. Pöt pi Israel omën ngaan Yosuaak yang ngaakëren ëlëep itenak waisëpënëak wes mëen sa pöaar sant mowesak kaamök elmëak wes mëen kan muntaöökël sa. Pël ëen pim ompyaö ëa pötaan Anutuuk pël mëëa.

26 Epëten kön wieë. Tiarim koröpöök könöp won ëanëen wel wian tapön. Tapta ök tiar kön wi kosang yewesautaring pëen wë omën ompyaut naën ëëpena pöt tiarim kön wi kosang yewesa pöt sokuté ök ëëpnaat.

3

Tiarim yangapöt ngarangk ëëpa

¹ Nem karurö, arëkaan selap rë yaula ya omën senganok. Kat wieë. Anutuuk ënëmak ingre moröröaan sapsap wël yeem rë yaula ya omnarö tenimëen kaö wesak wël elniipnaat.

² Tiar pourö omnant ëëpenëak utpet ke nentere nent yaaurö. Omnarö tiarim këmötök utpet nent naën yeëan talte omën ompyaö panëëröak tiarim koröpöt ngarangk ëëpen.

³ Pol osopë kan yesaut ngarangk yeë pöt tiarim kentöökë ënëm ëëpenëak wii kotu pim këmtak kapul yemoulmë. Pël ëak wii pö wer yeön osöp pim kepönö pokol ëak omnampë sëpenëak kön wia pöök yesaup.

⁴ I kaö wangaöonta kön wieë. Wangaööta kësang panëempel. Pël ëaatak kent weëre kosangöök möak mök ëen i kaöök yesau. Ën wangaöök moröak së pëlpël yaaö pöt kot panëët. Ngarangkëpök pötak moröak lup nentakël ko wiak sëpenëak kön wiipna pöt yok tap pantak së moulmëepnaat.

⁵ Tiar omnaröa yangapöökta tapël yaë. Yangap pö kotuuk aan omën kësangöt orööpnaat.

Ën epëten kön wieë. Omën namp es ngëpöpët il olaan pöt kaö panë sak kosangre koinöt kot won sa yaë.

⁶ Pël wiaatak tiarim yangapö esuwesi ök. Pipöök tiarim koröpöök wë kaip tik-tik ëak ngön utpet ke nentere nent yeem koröp pou utpet wes yaë. Yangapöök ngön utpetat yeem es ket ëak kotak omnaröa wëwëat utpet yewas. Utpet yewas pöta weëre kosang pöt Setenök yanging.

⁷ Tiar animaö reraö ke nampre namp kosangöökaanre i kaöökaan, imënre intre kamal pörö wak wiap wasëpenëak pöt pangk pël ëëpenaat.

⁸ Pël ëëpenaatak talëpök yangapö wiap wasën ngön ompyaut apën? Pangk pël naëngan. Kamalöp pim këmtak welakre kakamöt wiaan kant nimëngkën wel yawi pöta ök tiarim yangapöök ngön utpetat yeem omnarö utpet yewas.

⁹ Yangap Aköp tiarim Pepapön yaya aim wë tapöök kaalak omën Anutuuk pimtë ök panë wesak ket ëauröen utpet wesak yaaurö.

¹⁰ Anutuun yaya ngön yamëëautere ut-

pet wesak yaaut yangap kopët tapöökaan yaaurö. Pötaanök nem karurö, wëwë korar pipël wëen pangk naëpan.

¹¹ Epël kön wieë. I kölok kopët nentakaan i yaapmerre kakam yaaumer yaaröa ma? Won.

¹² Karurö, ar kön wieë. Yok pangk këra kemmentök muri ulöp utöpën ma? Ma wii neweëek yok pangk kem ulöp utöpën ma? Pöta ök panë i yaapmerta kakam yaaumeriaan naarööpan. Pël wiaap ar tol ëen yangap kopët tapöökaan ngön utpetere ompyaö pout aim. Pöt pangk naëngan.

Ëwat ompyaut Anutuuk yanging

¹³ Arim naë omën narö könre wetete ompyaut wieë omën ompyaöre utpetat kom yaëen pöt pitëm wëwë ompyautök pit kön ompyaoring wë pitëmënt wak irëak omnarö wiap yemowesa pöt tekeri wasëp.

¹⁴ Ar omnantëen war yeem omnaröaan lup utpetaring wë arimtën wak isak, "Ten kön ompyautaring wë," pël angan. Pël anë pöt kaar anëët.

¹⁵ Pitëm kön ke pöt Anutuu naëaan won, yang omnaröa naëaan waut. Pitëmte könöökë ënëm yeem Setenë kön yawia pöl yaaurö.

¹⁶ Omnantëen war yeem omnaröaan lup utpetaring önë pöt nga yaalem utpet ke nentere nent eim önëët.

¹⁷ Yangerakë könöt ke pil yaë. Pël yaëetak könre wetete ompyaut Anutuu naëaan yaaröön arim wak wë pöt lup kölam önëët. Pël yeem omnaröaring lup yal ëak wë pit wiap mowesak pitëm ngönöt kat wiinëët. Pël ëak ya ngës elmëak omën ompyaut pëen elmëënëët. Pötaan kön selap naën wotpil wesak önëët.

¹⁸ Pël yeem ar omnaröaring lup kopëtemer sak wë wiap mowasën këët oröön wotpil wëaö pöt ulöl sëpnaat.

4

Tiar yangerakë omnantëen kent yeem pöt Anutuun kööre tok elmëëpenaat

¹ Arim neneraan kööre tok yeem nga yaal pöta songönte tol ëënak yeë? Ar pourö koröpöökë kentre kauratë ënëm yeem kööre tok ëak nga yaalaurö.

² Ar omnant önëak kent yeem naön yaauroak omnarö mëmpunëëten kent yeë. Ar omnantëën war yeem pangk naöngan. Pötaanök neneraan kööre tok yeem nga yaalaurö. Ën omnantëën kentre kaur yeem Anutuun kimang nemaan yeëan. Pötaanök nankingën yaë.

³ Ar Anutuun omnantëën kimang yamëem pöteta naön yaauro. Pöt tol ëën? Ar kön wotpil won, korar wiak wë omnant wak arim korööpökë kentre kauratë ënëm ënëak kimang yamëëan. Pötaanök nankingën yaë.

⁴ Utpetarö aë, ar öng nampë ompöp sëp wesak muntapë naë së wë pöta ök Anutu kasëng menaurö. Omën namp yangerakë omnantëën kentre kaur yeem pöt Anutuun kööre tok yaalmëaup. Ar pöten kön nawiin ma? Pötaanök yangerakë omnantëën kentre kaur ëënë pöt Anutuun kööre tok elmëënëët.

⁵ Ngön Anutuuk ngönëntak epël ëa pöt pas naën. “Anutu tiarim lupötë kön nuulëa pöröen pi kentre kaur kësang yaë.”

⁶ Pël ëak rangk komre kolap yaalni. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Anutuuk omën pitëmtën wak isak yaauro kasëng yemangkem pitëmtën wak irëak yaauroaan komre kolap yaalmëaup.”

⁷ Pötaanök ar arimënt wak irëak Anutuu ikanöök weë. Pël ëak Seten waö ëën sëp niwesak kas sëp.

⁸ Anutuu naë rë olaë. Pël ëën pi arim naë panë wais ngarangk elniipnaan. Utpetarö, arim utpet yaaut sëp weseë. Kön selap yaauro, arim könöt kopëtal wieë.

⁹ Arim utpet yaautön kön wieë yaköm ëak ingre ya ilak aim weë. Omën utpetatëën söm yaaut sëp wesak elere war eim weë. Pötëën ërëpërëp yaaut sëp wesak ya ngësring weë.

¹⁰ Pël ëëë Aköpë ëöetak arimtën wak irëak aim ön. Pël ëën puuk kaalak wak isak niapnaan.

Karurö kom elmëëngan

¹¹ Karurö, ar neneren utpet wesak manganok. Ar arim karuröen utpet wesak mëak kom ëak, “Pit utpet yaauro,” pël yamëem pöt, Anutu pim neneren lup sant ëëpenëak ngön kosang wesak niia pöten

utpet wesak ëak, “Korar yaë,” pël manëët. Ën ar Anutuu ngön kosang pöten, “Korar,” pël manë pöt, ngön pöt ngaarëk naön arimtën kön wiin isën ngön ë pet yairauröa ök sënëët.

¹² Anutu kopëtapökëër ngön kosang wesak niiaupök kom elniipnaap. Pimtok mait elniipën ma nimpën. Ar pim ök talte arim karurö kom elmëën. Pangk pël naëngan.

Tiarimtën wak isak anganok

¹³ Elei, ar narö epël yaauro. “Peene ma ëlpamök ka kësang naöök së wë krismaki nenta öngpök ya yamëngkem mon kaö panë öpenaat.” Pël yak pöröen epël niamaan kat wieë.

¹⁴ Ëlpamök arim naë orööpnaaten köpël wë. Arim wëwëat muntönöökë ök. Muntön naöökë akun kot nent oröak is lööla ëak won yes pöl ar akun kot nent wë wel wiinëët.

¹⁵ Pötaanök, “Tiar ya epot mëmpenaat,” pël anganok ngön ke epël an. “Aköpë kentöök niaan pöt wëwëetak om wë ya epot mëneim öpenaat,” pël an.

¹⁶ Ar ngön pël naënöröak arim omnant ëënë pötön kön yawiem arimtën wak isak yaauro. Arimtën wak isak yaaö pöt ompyaö naën yaaut.

¹⁷ Pötaanök omën namp ompyaö yaauta songönten ewat wëak pël naën ëëpna pöt utpet ëëpnaat.

5

Omën monere uröm kësang wieëauröa ngönte

¹ Omën urömere kaar es kësang wieëaurö, ar këëkë kat wieë. Arim këlangön kat wiinë pöten kön wiak ya ngës ëën.

² Arim urömere kaar es kësang pöt köt sëen poë koröpötta iwalöröak na pet irëpnaat.

³ Ën monatta polirang ëak kö sëpnaat. Pël ëëpna pöt arim mon pötön keimön ëak omnarö kaamök elmëak nemangkën yaaut tekeri wasëpnaat. Pël ëak esuwesi koröpöt es kotak utpet yewas pöl arim monatön keimön yaaö pipotta arim lupöt utpet wasëpnaat. Pöt peene yanger pet irëpnaat temanöm yesën ar monere urömatön keimön ëak kësang wa rongan ëak wë pötaanök.

⁴ Këekë kat wieë. Inëen ruurö pit arim yaak kaamök elnia. Pël äauta sumat nemangkën, om ngön kaar maim wë. Pël ëen ar keimön elmëen inëen ru pöröak monat naön ëak kaaö ngön aan Aköp kutömweri wëaup kat wia.

⁵ Ar e yangerak wë kaömp kësang neimeë arim kentötë ënëm yaaurö. Pël yeem kaömp kësang nak polöröa ök kewis wiak wëen arim mën wel niwiipna akunet temanöm yes.

⁶ Ar omën wotpil yaaurö ngön yaatak moulmëak mënän. Pël ëen pit kangiir naalniin ëa.

Tiar këlangön kat yawiem ya wiapring Aköpë waisëpnaatan kor öpa

⁷ Karurö, pit pël äauröak lupöt kosang sak këlangön kat wieimeë ya wiapring Aköpë kaalak waisëpnaataan kor ön. Ar ya neweri pepapë yaë pöten kön wieë. Pi omnant ngëntak këet orööpnaataan kor eim wë. Pël yeem lup kosang sak wë këtire kopi ëen orööpnaataan kor wëaup.

⁸ Yaap, Aköpë waisëpna akunet temanöm panë sa. Pötaanök yaaweri pepapë yaë pöl ya wiapring weë.

⁹ Karurö, neneren kaaö ngön manganok. Anutu, ngön ë pet yairaup, waisëpënëak yaëen pël anë pöt ngön ë pet irak kangut nimpnaat.

¹⁰ Karurö, tektek ngön yaaö omën ngaan Aköpë yapintak pimtë ngönte aima pöröen kön wieë. Pitëm kööre toköröak utpet yaalmëen këlangön kat wieimeë ya wiapring ya mëneima. Pötaanök pitën kön wieë pitëm ëa pöl mëneë.

¹¹ Tiar omën këlangön kat yawiem lupöt kosang sak wakaima pöröen kön wiin ërëpsawi yaë. Ën Yoop pim ngönteta kat yawiaurö. Pi këlangön kësangöt kat yawiem lupre kön kosang sak wëen ënëmak Aköpök ompyaö elmëa pöten kat wiaut. Yaap, Aköp pi ya ngës kaö elniak sant panë yaniwas.

Ngön ë kosang yewesauta ngönte

¹² Nem karurö, ngön niama epëten kaöet pël weseë ngaarëk ön. Arim ngönöt kosang wasënëak Anutuu yapintakël utak, “Anutuu ëöetak yaap yeniak,” pël aöre omën nantë yapinötëel utak aö pël ëënganok.

Won, ar omën nent ëënëak pöt om, “Mak, ne pël ëëmaap,” pöt pëen an. Ën naën ëënëak pöt om, “Won, pël naëngan,” pöt pëen an. Pël anë pöt Anutuuk kangiir nga naalniin ëëpnaat.

Omën wotpilëpök Anutuun kimang mapna pöt kaamök kësang elmëëpnaat

¹³ Arëkaan namp këlangön kat yawiem pöt Anutuun kimang map. Ën namp ërëpsawiarung wë pöt Anutuun yaya tan ap.

¹⁴ Ën namp yauman wak wë pöt ngönënë kaöaröen yas map. Pël ëen pit wais Aköp Yesu pim yapintakël i kolapët wa yemomëem Anutuuk kaamök elmëëpnaan kimang mapnaat.

¹⁵ Pit Anutuuk omën pöp ompyaö mowasëpënëak kön wi kosang wesak piin kimang mapna pöt kaalak wal ë moulmëen ompyaö sëpnaat. Ën saunat wiaaneta ent ë moolapnaat.

¹⁶ Pötaanök ar ompyaö sënëen arim utpet äaut neneren tekeri wesak mëak arimëntëen Anutuun kimang maë. Yaap, omën wotpil wëaupök kimang mapna pöt Anutuuk kaamök kësang elmëëpnaat.

¹⁷ Elia pi omën tiarim ök tapëlëpök Anutuun kopi nepelën ëëpënëak kosang wesak kimang mëëa. Pël ëen kopi nepelën wieë krismaki nentepar nent ngoon mor nas nasiaan namp pël sa.

¹⁸ Pël ëen pi kaalak kimang maan Anutuuk kat mowiin kopi kësang pan pelën këere kaömp oröa.

Omën ngön këet sëp wesaurö kaalak mësak waisëpa

¹⁹ Nem karurö, arëkaan namp Anutuu ngön këet sëp wasën kaalak nampök lup kaip motiin ngön këet ngaarëk öpna pöten kön epël wieë.

²⁰ Omën pim karip utpet yaauta kanöökaan lup kaip motiipna pöp pi kaamök elmëen Anutuuk saun omën pöp pim utpet pout won mowasën könöp wel nawiin öpnaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Sems.]

1 Pita

Yesu wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 34 pöta ök won sêen Pitaak ingre mor saö naröaan pep epwer retêng ëa. Pita pöp Yesuu ru 12 pöröakaan namp. Omên pörö omên naröak utpet mowesak pitën, “Utpet yaaurö,” pël mëëa. Pël ëënak Pitaak pit kön wi kosangtak taë sak öpënëak Yesu Kristoë ngön ompyaut ngolöp wes mena. Pitaak pitëm Yesuu wel wiak wal ëautere kaalak waisëpnaaten kön kosang wia pötaan këlangön kat yawiem kön wi kosang yewesaut këlok nasën ëëpnaat pël weseë retêng ë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-2

Anutuuk utpetetakaan kama niwaut 1:3-12

Wëwë kölam öpenaata ngönte 1:13-2:10

Këlangön akunetak ingre mor sauröa ëëpenaat 2:11-4:19

Ingre mor sauröa irëak inëen ëëpenaat 5:1-11

Ngön mëët 5:12-14

1 O Anutuu omên arim ka songönöt sêp wesak kas sê Pontasre Kalesiaare Kapatosiaare Esiaare Pitinia yang pötëel repak wëaurö, ne Pita, Yesu Kristo pim ngön yaaö omên saupök arimëen pep epwer retêng ë yaningk.

2 Ngaan Anutu Pep pim könöök pimëen kom ë nuulëen Ngëëngk Pulöök ngëëngk wes nuulëa. Pöt Yesu Kristoë ngönte ngaarëk wak wëen pim iitak i niirak kölam niwasëpënëak pël ëa.

Anutuu komre kolapre mayaap pöt arim naë ulöl sak wiaap.

Tiar wëwë ompyaö kutömweri wia pöten kor eim wë

3 Anutu tiarim Aköp Yesu Kristo pim Pepapön yaya maim öpa. Pim tiarimëen ya ngës kaö yaaö pötak Yesu Kristo weletakaan wal ë ulmëak wëwë ngolöpët nina. Pël ëen wëwë ngolöp pöt tiarim naë wia pötaan Anutuu kup niwia pöta këët öpenëak kön kosang wia.

4 Pël yeë pötaan tiar Anutuu mor kol yaö niia pöt öpenëak kor eim wë. Pöt kumkum

ëëre köt sê pël naënöt kosang wiaapnaat arimëen kutömweri wia.

5 Ar Kristoon kön wi kosang wesak wë pötaan Anutu pim weëre kosangöök ngarangk elnieim wë. Pël ëen akun kaöaö temanöm yesën pim utpetetakaan kama niwak ompyaö elniipna pöt tekeri wesak pël elniipnaat. Pël ëëpna pöt kopëta wes pet ira.

6 Pötaan ërëpërëp yaaurö. Pël yaëen Anutuuk morök nant elniipënëak kön wiin pangk ëen pöt akun kot nent arim naë këlangön nant orööpnaat. Pël yaëen ërëpërëp ëen.

7 Morök pötök arim piin kön wi kosang yewesaut yaapët pöt tekeri wasëpnaat. Kool pöt wiapöt esuwesök pim songönte war yewas. Ën arim kön wi kosang yewesao koolöt il yewas pöt morök elniin kosang wia pöt tekeri wasën Yesu Kristoë orööpnaatak Anutuuk ya kë sak yaya yeniem ë nirangiak ping wesak niapnaat.

8 Yesu Kristo arim itnaangkën ëaupön lup sant yaalmë. Peeneeta itnaangkën tapöpön kön wi kosang wesak ërëpërëp kaö yeë. Arim ërëpërëp pötak yangeraköt il yewasën pöten këmötök war wesak naëngan.

9 Arim ërëpërëp yaauta songönte epël. Piin kön wi kosang yewesautaring wë pötaan Anutuuk ar utpetetakaan kama yanu.

10 Anutuu ar utpetetakaan kama yanu pipët, pim tektek ngön yaaö onnarö pöta songönte koirëpënëak ap weseima. Pël ëak Anutuu komre kolap nimpënëak ëa pöt war wesak pöta songönten këëkë kön nawiin ëa.

11 Kristo pim Ngëëngk Pulö pitëm lupötë wë Kristo këlangön kat wiak kutömweri isak ëwaatak öpënëak mëëa. Pël maan pit, “Akun taltak ma ke tolëel yaëen Kristo pi pël ëëpën?” pël maimeë kangkkangk ëeim wakaima.

12 Anutuuk pitën, “Arim ya yamëngk epot kaamök naalniipan, omên ënëmak orööpnaarö kaamök elmëëpnaat,” pël mëëa pöta këët arim naë yaarö. Pitëm ya yamëngkem ngön war wesa pöt, Ngëëngk Pul kutömweriaan wes mëen irëa pöök omên narö kaamök elmëen ngön ompyaut ök niaan kat wiaurö. Ngön ompyaö pöta

songönte enselöröakta ewat sêpênëak kent kön yawiitak pangk pël naên yaë.

Anutuuk ngëengk öpenëak yenia

¹³ Pötaanök könöt wotpil wesak këëkë ngarangk ëeim ön. Pël ëak Yesu Kristoë tek-eri sêpnaatak komre kolap war was nimpnaaten kön kosang wieim ön.

¹⁴ Ar Anutuu ruuröak pim ngönte ngaarëk weë. Ngaan ngönën köpël wë kentre kauratë ënëm ëeiman pöta ök ëënganok.

¹⁵ Anutu, ar pim ru sênëak yas niiaup, pim ngëengk wë pöl arta ngëengk sak wë omnant ëën.

¹⁶ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Ne ngëengk wë. Pötaanök arta ngëengk ön.”

Yesuu iitak utpetetakaan ent ë nuulëa

¹⁷ Anutu, arim Pep pël mëak yaya yemak pöp, pi omën isaare irëaurö, mööngkraar kangk naalmëen yaaup. Pi tiar neenem omnant yaautë ökök ngön ë pet irëpnaap. Pötaanök yangerak önëël piin kasinkasin elmëimeë ompyaö ëeim ön.

¹⁸ Ar ewat wë. Arim ëere peparöa kanöököl wëwë utpet wakaimauröak Anutuuk pötëaan ent ë nuulëepênëak sum elnia. Pöt koolre siluwa lëngë yesa pötök won,

¹⁹ Kristoë i sum kësangringtak sum ëak ent ë nuulëaurö. Pi sêpsêp möön söëere kewil wonöpë ök wakaima.

²⁰ Pi ngaanëer yanger won wiaan pël ëëpênëak yaö mëëaupök peene akun pet irëpênëak yaëën arimëen tekeri orö rëaup.

²¹ Kristo pim pël ëa pötaan Anutuun kön wi kosang weseim wë. Pi Kristo weletakaan wal ë ulmëak ë morangia. Pël ëa pötaan Anutuun kön wi kosang wesak pim niöpnaataan ërëpsawiarung kor eim wë.

Anutuu ngöntak ngolöp wes yanuulë

²² Ar ngön këët ök niaan kat wiak ngaarëk yeö pël yaëën pötak arim lupre könöt kölam yanuwat. Pipët arim karuröen këëkë lup sant elmëënëak oröa. Pötaanök kosang wesak neneren lup sant ëeim ön.

²³ Ar ngolöp wesak wil niulëen wë pipët, kö yesauröa naëaan won, kö nasën yaaö Anutuu ngön wëwëetaring kosang wiaapna pötakëlaan oröaurö.

²⁴ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omnarö pit nönre koinötë ökörö.

Pitëm ë yerangi pöt puutë ökök.

Nönöt umön yarëaut, puut teënt kërë yesaut.

²⁵ Ën Anutuu ngön pöt kosang wiaapnaat.” Anutuu ngön pöt ngön ompyaö pitëm ök niia pipët.

2

Kristo pi tiarim möör wap kosangët

¹ Ar ngolöp wes niulëaurö pötaanök utpet ke nentere nent moolaë. Kaar aöre morök ë, war ëere omnaröen utpet wesak aö pël yaaut sêp weseë.

² Önga ngolöp wilauröa ëlöröa kapaatön kent yaë pöl arta ngönënë kapaaten kent panë ëën. Pël ëënë pöt kosang sak wëen Anutuu utpetetakaan kama yanu pötak kaö sak ompyaö önëët.

³ Ar yaap Aköpë sant yaalni pöten kat men yeë pötaan pël ëëë.

⁴ Aköp Yesu, wëwëeta pepap, piik yal ëëë. Pi omën ka ök yarëauröa wap ompyaut öpênëak utpetat wël ë yemoola pöl omnaröak piin kaaö elmëen Anutuuk kön wiin isën möör wap wesir ulmëaup.

⁵ Ar Anutuuk wëwëet nina pörö piik yal ëak wap pöta ök sak Ngëengk Pulöökë tup sën. Pël ëak kiri yaauröa ök sak arim lupre könöt Anutuun kiri yaalmëen Yesu Kristoë ëautaan arën kön wiin ompyaö ëëpnaat.

⁶ Nem yeniak pöta songönte ngönën pepeweri epël wia.

“Kat wi.

Ne Saion rosiraöök wap nent yewesir.

Wap pöt möör wap sum kaö panëët.

Omën namp piin kön wi kosang wasëpna pöp ëö nasëpan.”

⁷ Ar piin kön wi kosang weseim wë pörö kön wiin ompyaö panë yaë. Ën omën kön wi kosang newasën pöröaan ngönëntak epël ëa.

“Wap omën ka ök yarëauröa wël ë moolëaut Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.”

⁸ Ën nenteta pitëmëen epël ëa.

“Pi kël kotuukë ök sak wëen narö ing wot möak kawiap ëëpnaat.

Ën kël kësangöökë ök sak wëen pötal urak kawu ngentiipnaat.”

Omën pörö Anutuu ngönte wa yoola pötaan pim eëpënëak mēea pöl ing wot möak kawiap eëpnaat.

Tiar Anutuu omën saut

⁹ Ar pöt pitēm ökörö won. Anutuuk pimēen nuwasēn pim omēn sak kutöm Aköpēen kiri yaaurö. Ar pim omēn wot-pilörö. Koutak wēen puuk yas niaan pim ēwa ompyautak ilēak wē. Pim ompyaö yaauta ngönte aim önēak yas niia.

¹⁰ Ar ngaan omēn pas wakaimauröak peeneek Anutuu omēn sak wē. Ar ngaan Anutuu ya ngēstak naön ēauröak peeneek pim ya ngēstak wē.

Tiar Anutuu inēen eëpenaat

¹¹ Nemorö, ne kosang wesak niamaan kat wieē. Ar yangerak yaamre su kak wē pötaan koröpöökē kentre kaur arim lupre könötēen kööre tok yaaö pipot sēp weseē.

¹² Pël ēak ngönēn köpëlöröa tekrak wotpil ön. Pël ēen pit arim songöntēn itenak, “Utpet yaaurö,” pël yenia pöt sēp wesak Anutuu waisēpnaatak arim ompyaö yaautaan piin yaya mapnaat.

¹³ Ar Aköpön kön wieē omnaröa ngön kosangöt ngaarēk ön. Yang omp ak wotöök wēaupre

¹⁴ pim yang ngarangk utpet yaauröen nga maöre ompyaö yaauröen ping wesak maö pël eëpënëak wes yamēa pöröa ngön ngaarēk ön.

¹⁵ Anutuu kentöök arim ompyaö yaautak omēn köpël wē ngön kaar ya pipöröa kēmöt ur mowariipnaaten kent yaē.

¹⁶ Ar utpetetakaan wil nuulēen ompyaö wē. Pël eēē omnaröen, “Utpetetakaan wil nuulēen wē,” pël morök mēak ēlēep utpetat eēnganok, Anutuu inēen sak wē ompyaö ēeim ön.

¹⁷ Ar omēn pouröen ping wesak an. Ngönēn omēn arim karuröen lup sant elmēen. Anutuun kasinkasin elmēen. Yang omp aköpön ping wesak an.

Kristo tiarimēen kēlangön kat wiak pim ingtak sēpenēak kanö pet elnia

¹⁸ Inēenörö ar, arim kaöaröen kasinkasin elmēak pitēm ngön ngaarēk ön. Pöt omēn ēpre wiap yaalniauröaan pēen won, yaar ser yaauröaanta tapël elmēen.

¹⁹ Pöt eptaanök. Pit ar saun wonrek kēpök kēlangön kat yaniwiin Anutuun kön wieē ya sangēn naēn wēen pi arēn kön wiin ompyaö eëpnaat.

²⁰ Ēn ar utpet nent ēen kaöaröak pēs yanimöön ya sangēn naēn ēenē pöt Anutuuk kön wiin ompyaö eëpēn ma? Pël naēpan. Wotpil wēen kēlangön kat yaniwiin ya sangēn naēn ēenē pötakēer Anutuuk kön wiin ompyaö eëpnaat.

²¹ Anutuuk ar Kristoē ēaul wotpil wē kēlangön kat wiinēak niulēa. Pi arimēen kēlangön kat wiak pim ingtak sēnēak kanö pet elnia.

²² Pi utpet nent naēnēp, pim kēmatakaan kaarre morök nent naaröönöp.

²³ Ommaröak utpet wesak yemaan kangiir nemaan ēa. Kēlangön kat yemowiin kangut mampēnēak nemaan, Anutu wotpil wesak ngön ē pet yairaup pimēen yaö mowesa.

²⁴ Tiarim utpetatök pim rangk isēn kēra yetaprak möön wel wia. Pöt tiar utpetat sēp wesak wotpil öpenēak pël ēa. Pim koröpö utpet wesa pötaan tiar ompyaö san.

²⁵ Ar ngaanēer pol sēpsēpöröa yaē pöl kanö wiaan irikor ēeimauro. Peene pöt, arim ngarangkēp Kristo, lupre könötē pepapök, yas niaan pim naē oröak wē.

3

Öngre ompöröa ngönte

¹ Öngörö ar, inēenöröa yaē pöl arim ompöröa ikanöök wē pitēm ngön ngaarēk ön. Pël ēen omp narö Anutuu ngön ngaarēk naön eëpna pörö arēn itaangkēn ngön nemaan yaēen arim ompyaö yaauten itenak pim naē rē olapnaat.

² Yaap, arim ompörö ar Anutuun kasinkasin yaalmēm kölam wē pöten itenak pim naē rē olapnaat.

³ Ar koröpöt pēen ompyaö sēpnaan kepön epötē ē morangiire polere kal eēre ulpēen ompyaö retēngöt mē pël eēngan.

⁴ Om ēpre wiap arim lupötē ēlēep wia pötök arim lupre könöt ē morangiin. Pël ēenē pöt sēpar nasēn kosang wiaan Anutuuk itaangkēn isēpnaat.

⁵ Öng ngaan Anutuun yaö sak wakaima pörö pit tapël Anutuun kön kosang wieē

pitëm ompöröa ikanöök wë ngön ngaarëk weim wakaima.

⁶ Sera pi tapël äak pim ompöp Apramë ngön ngaarëk weimeë piin, “Kaöap,” pël maima. Pötaanök ar pim äa pöl ompyaö yeem arim ompöröa eëpna nenten kas naën eënë pöt pim ök önëët.

⁷ Ompörö, arënta tapël niamaan. Ar öngöröaring wë arim Anutuun kimang ngön ök manëët il wariipanëen pit weëre kosang wonörö pël weseë ompyaö elmëen. Pitta wëwë kosangtaan yaö mëëaurö pötaanök.

Lup kopëtemer sak öpa

⁸ Epët ar pouröaan niamaan. Ar lup kopëtemer sak omnaröen yaköm eën. Arim karuröen Anutuu omnarö pël weseë lup sant elmëak komre kolap elmëimeë arim lupöt wak irëak ön.

⁹ Omnaröak utpet yaalniin kangiir elmëenganok. Utpet wesak yeniaan kangiir manganok. Won, Anutuuk welaköt elniipënëak yas niiaurö. Pötaanök pël yaëen pöt Anutuun pitta welaköt elmëëpnaan kimang man.

¹⁰ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën ërëpsawiarung ompyaö öpënëak kent yaë pöp pim këmtakaan ngön utpetere kaaröt orööpan.

¹¹ Utpetat kasëng menak omën ompyaut eëp.

Pël äak mayaaptak öpnaan ke urak pöta yaat mëmp.

¹² Aköp pi omën wotpil yaauröen itenak pitëm kimang yamëëaut kat yemowiaup, utpet yaaurö kasëng yemengkaup.”

Ompyaö yaautaan këlangön kat wiipenaat

¹³ Karurö, ar ompyaö sënëëtaan kosang yengentiin talëpök utpet niwasëpën?

¹⁴ Ar wotpil wëen këlangön kat yaniwiin pöt ërëpsawi eënëët. Ar pitën ya ngës kön wiak kas eëngan.

¹⁵ Arim könre lupöt Kristoon kasinkasin äak kaö mowasën. Pël eën omnaröak arim omën ompyaut önëak kor yeë pöta songönten pëel yeniaan pöt ompyaö wesak ya wiaptaring ök manëël kopëta wesak ön.

¹⁶ Pël äak arim könöt kengkën eënëen wotpil ön. Pël eënë pöt omnaröak arim Kristook yal äak ompyaö yaautakël utak utpet wesak yeniem pitëm kaar yaauta songönte tekeri sëen öö sëpnaat.

¹⁷ Anutuuk kön wiin wotpil yaautaan këlangön kat wiipena pöt ompyaö eëpnaat. Ën utpet yaautaan pël eëpena pötaar pangk naën eëpnaat.

Kristo pi tiarim saunatëen wel wia

¹⁸ Kristo pi wotpilëpök tiarimëen wel wia. Pi wotpilëpök utpetarö tiar Anutuu naë wa nuulëëpënëak akun kopët nent pël äa. Koröpö wel yawiin könöp wel nawiin äa.

¹⁹ Pël äak pim könöp omën ngaan wel wiauröa kön wii kaatak wëauröa naë së ngönën ök mëëa.

²⁰ Kön pörö omën ngaan Noa pim akunetak Anutuu ngön wa olaimauröa könörö. Noa pi wangaö ket ëeim wëen Anutu pit pim ngön ngaarëk öpënëak pimtë ya wiap yaautak om korkor elmëeima. Pël äautak omën kopët 8 pöaar pëen pim ngönte ngaarëk wak wangaöök ilaan i ngep naën äa.

²¹ I pipët ngönën i yanimë pöta ökre waste. Pöt epël yaë. I yanimë pöt koröpöökë kewilötëen naën, Anutuun kimang yemaan utpetat won yanuwat. I yanimëen Anutuuk Yesu Kristoë weletakaan wal äa pötaan ompyaö yanuwat.

²² Pi weletakaan wal äak kutömweri së Anutuu yaapkëel wëen enselöröere kutömweri yapinringre weëre kosangringörö pim iri wë.

4

Kristoë këlangön kat wia pöl yeem utpetat kasëng mempa

¹ Kristo pi yangerak këlangön kat wia. Pötaanök pim äa pöten kön wieë kosang sën. Namp koröpöök këlangön kat wiipnaapök utpet yaaut sëp wasëpnaat.

² Pötaanök peene ngës rëak koröpöökë kentre kauratë ënëm eënganëp Anutuu këm ngönte pëen ngaarëk weim ön.

³ Ar ngaan ngönën köpël wë köpëlöröa kentöökë yaaut epël eimaurö. Öngre omp nga eëre omën utpetatön kentre kaur ë, i ngaat nak kön irikor eëre këëre imën

keimön neëre i ngaat keimön nak utpet ë, Anutuu urtak omp ak kaaröröaan ngëëngk mowasö, pël yaaö pöt ë waiseimeë pöt kaö wesak wakaimaurö.

⁴ Peene pöt, utpet ke pilöt pitring naën yeë pötaan yaan sak utpet wesak yenia.

⁵ Pël yeniaatak wë ënëmak Anutu omën welere öpöröa ngön ë pet irëpnaap pim naë së tauak pitëm eimautë songönöt ök maan kangut mampnaat.

⁶ Pël ëëpnaat pötaanök Kristo pi omën ngaan wel wiauröa naë së ngön ompyaut ök mëëa. Pit koröpööring wel wiauröak Anutuu öp wë pöl könöpring öpna kanö pitëmëen orööpënëak pël ëa.

Weëre kosang Anutuu yaningk pötring ya mëmpa

⁷ Karurö, omën ël epot poutë won sëpna akunet temanöm yes. Pötaanök ompyaö wesak Anutuun ök manëëtaan arim könre lupöt pëen weseë.

⁸ Pël ëak lup sant yaauten kön wiin kaö sëen kosang wesak lup sant ëeim ön. Pël yeem neneraan utpet yaaut ngep ëënëët.

⁹ Ar karurö arim naë yewaisën omnant keimön elmëënganëp kaaö köpël sant mowasën.

¹⁰ Ar pourö Anutuuk ngönën ya mëmpunëak neenem weëre kosang ke nentere nent nina. Pötaanök arim karurö kaamök elmëëneëak ompyaö wesak weëre kosang pötring epël mëmpun.

¹¹ Namp ngönën apënëak pöt Anutuu ngön pëenöt ap. Namp narö kaamök elmëëpënëak pöt weëre kosang Anutuuk yamangk pööring pël ëëp. Pit pël yaëën omnaröak Yesu Kristoë weëre kosangöök yaë pöten itenak Anutuun yaya mapnaan pël ëëp. Ë rangiere weëre kosang pöt pim naë wieëautök wiakaim wiaap. Yaap.

Kristoë këlangön kat wia pöl ëëpenaat

¹² Kar panëërö, morök kësang nent arim naë orööpnaan yaë. Pöten itenak omën ngolöpët pël wesak yaan sëngan.

¹³ Morök pöt yaaröön Kristoë këlangön kat wia pöl, “Tenta yeë,” pël kön wiak ërëpsawi ëën. Wë ënëmak Kristoë ë rangiet tekeri orö yarëën ërëpsawi kaö ëënëët.

¹⁴ Omnaröak arën Kristoë omnarö pël weseë utpet wesak yeniaan pöt ërëpsawi

ëënëët. Pitëm pël elniipna pötak Anutuu Pul ëwaring pö arring wë pöt pet elniipnaat.

¹⁵ Arim naëaan namp mënautaan ma kain ëautaan ma utpet ëautaan ma omën muntaröa yaat wa ëp ëautaan kangut elmëën këlangön kat wiipan.

¹⁶ Ën omën namp pi Kristoë omnamp pötaan këlangön kat yawiem pöten ëö sëpanëp Kristo pimop pötaan Anutuun yoöre ërëp map.

¹⁷ Anutu pim omnaröa songönte tekeri wasëpna yaat mëmpna akunet oröak wia. Pötaanök pim omnarö tiarim naë ngës rëak ngön ya nimëmpna pötak omën pim ngön ompyaut ngaarëk naön yaaurö tol elmëëpën? Elei, pit këlangön kaö kat mowiipnaat.

¹⁸ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Anutuuk omën wotpilëp utpetetakaan kama wak ompyaö wasëpënëak ya kaö mënak ompyaö yewasën pöt, omën pi kasëng menak utpet yaaup tol ëëpën?”

¹⁹ Pël wia pötaanök omën Anutuu kön wiaul këlangön kat yawi pörö wotpil wë pitëm wëwëet Anutu pim moresi ulmëëp. Pi ket elniaupök pimtë ök yenia pöl ompyaö wesak kaamök yaalniaup.

5

Wotöököröa ngönte

¹ Ngönënë wotöökörö, neenta wotöök arim karipök, kosang wesak niamaan. Nem itöök Kristo këlangön kat wiak wel yawiin itenaupök wë ënëmak pim ë rangiet tekeri sëen piiring pöta pep sumaap. Pötaanök niamaan kat wieë.

² Anutuu sëpsëpörö ngarangk ëënëak niaurö këkre töötak won, ya ngëstak itenak ngarangk elmëën. Pël yeem monere uröm won, ya mëmpunëëtaan ulöp es ngaaring mëmpun.

³ Pël ëak omën omp ak sak arim ngarangk elmëëneëak niulëa pörö il mowasnganëp arim ënëm ëëpnaan ngönënë kanöök wot ran.

⁴ Pël ëën Kristo, sëpsëp ngarangk kaöap, pim tekeri sëpnaatak omën ompyaö weit kangiir ningkën önëët.

Tiarimtën wak irëak ngarangk këëkë ëëpa

⁵ Ulwasörö, arënta tapël niamaan kat wieë. Ar arim kaöaröa iri ön. Pöt ngönëntak epël wia. “Anutu pi omën pitëmtën wak isak yaurö wak yeirëaup. Ën pitëmtën wak irëak wëaurö ompyaö yaalmëaup.” Ngönëntak pël wia pötaanök ar kotre kaö pourö arimtën wak irëak neneraan inëen ëeim ön.

⁶ Tok oriak Anutu weëre kosangringëp pim iri ön. Pël ëen pimtë akun wia pötak ar wak isëpnaat.

⁷ Puuk ngarangk elnieim wë. Pötaanök arim naë könömöt oröön pöt pim moresi mowiin.

⁸ Ar könöt wotpil wesak arimtën ngarangk ëeim ön. Kent toköröa imën mëmpënëak këm nga ëak sak waiseim wë pöl arimëen nga yaaup, Seten, pi arim tekarak wë talëp mëmp ma talëp mëmp wesal yaë.

⁹ “Ingre mor sa tenim kar yang ëlötë wëaurö morök ke tapël elmëeim wë,” pël weseë kön wi kosang yewesautak kosang sak wë pi ke ur momëen.

¹⁰ Pël ëak akun kot nent këlangön kat yawiin Anutu, komre kolap yaaup, Kristook yal menak piiring ë rangi kosang kö nasëpanëetë pep sënëak yas niaaup, puuk ompyaö nuwesak tau nuulëak weëre kosang nimpnaat.

¹¹ Weëre kosang pöt pim naë wiakaim wiaap. Yaap.

Ngön mëët

¹² Ne ngön kot epët Sailasën maan retëng yaë. Pi nem ngönt këëp. Ne arim lupöt kosang niwesak komre kolap arim wak wë pöt Anutuu komre kolap këët pöt ök niamëak yeë. Piptak taë sak ön.

¹³ Papilon kakaan ingre mor sa Anutuu arring yaö wesaurö yoöre ërëp yenia. Ën Maak nem ru sak wëaup puukta tapël yenia.

¹⁴ Neneren lup santak yowe mëak mor meneë.

Kristook yal menak wëaurö arim naë mayaap wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pita.]

2 PITA

Pitaak pep epwer ingre mor saö naröaan retëng ëa. Omën naröak ngönën kaaröt ök maim wëen Pitaak wotpil wasëpënëak kent kön wiakök omën Yesuun itaampööre kat wia pöröa pitëm ngönën ök mëëaut kön ngolöp wes mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-2

Anutuu yaö niwesauta ngönte 1:3-21

Ngönën kaar yaauröa ngönte 2:1-22

Kristoë kaalak waisëpnaata ngönte 3:1-18

¹ O Yesu Kristoon kön wi kosang wesak tenim ök sak wëaurö, Saimon Pita ne ya omën pim ngönte yaaupök arimëen pep epwer retëng ë yaningk. Tiarim Anutu, Yesu Kristo, utpetetakaan kama yanu pöp, pim wotpil yaautak kaamök elniin kön wi kosang wesaurö.

² Ar Anutüre tiarim Aköp Yesuun kön kosang wiak wëen piarpim komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë kaö sak wiaap.

Anutuuk tiar pimtëen yaö niwesaurö

³ Anutu pim ëwa ompyaö yaautak yas niaup tiar piin ëwat wëen omnant pout koröpöökëere lupmeri wëwëeta kaamököt pim weëre kosang kësangöök war wes nin-aut.

⁴ Pël ëak pim ëwa ompyaö tapöök omën kaö ompyaö kup niwiauta kët nina. Pim kup niwia pötaan koröpöökë kentre kauratëen kö yesaö epët kasëng menak Anutuu wë pöl öpenaat.

⁵ Pël ëëpenaak pötaanök ke urak arim kön wi kosang yewesautak wotpil wëaut yal mampun. Wotpil wëautak ngönënë songön ke nentere nent kön tektek yesaut yal mampun.

⁶ Kön tektek yesautak koröpöökë ngarangk yaaut yal mangkën koröpöökë ngarangk yaaö pötak weëre kosang wëaut yal mampun. Weëre kosang pötak Anutuu wëaul öneët yal mampun.

⁷ Anutuu wëaul öneëtak ngöntre kar yaaut yal mangkën ngöntre kar yaaö pötak lup sant yaaut yal mampun.

⁸ Omën pipot arim naë ulöl sak wiaapna pöt tiarim Aköp Yesu Kristoon ëwat yesaut mos naëpan.

⁹ Ën namp pi omën pöt won wëen pöt piin epël apenaat. “Pi it il tëauröa ök sak kön ëngk ma e wesak wë utpetat iir moolëa pöten kat kola,” pël apenaat.

¹⁰ Karurö ar, Anutuuk yas niak pimëen yaö wes nuulëaurö. Pötaanök kosang sak yas niaa pöt kë ëëpnaataan weë panë ngen-tiin. Pël ëënë pötak utpet nasëngan ompyaö öneët.

¹¹ Pël ëaan tiarim Aköp, utpetetakaan kama yanuwaup, Yesu Kristook sant niwesak kan tē niwiin poprak naëngan pim wa ngaöök yanimë pötak ilëak wakaim öneët.

¹² Yaap, ar omën pipot rë nuulön ëwat wëen ngön kë arim wa pötak kosang niwasën wë. Pöt ne ëwat wëak om ngolöp wes nineim ömaap.

¹³ Ne kön wiin öp wë pël eim öma pöt pangk ëëpnaat.

¹⁴ Pöt epël. Ne kön wiin tiarim Aköp Yesu Kristoë neea pöl akun kot nent wë wel wiimaap.

¹⁵ Pötaanök ne wel wiin omën pipotön kön wiaanëek yak ngolöp wesak kosang wes yaningk.

Pita pi Kristoë naë wë pim ëwaöön itena

¹⁶ Tiarim Aköp Yesu Kristoë weëre kosangring kaalak waisëpnaata ngönte tenim ök niaaö pipët ëlar ngönaak omën könöokaan rëak neniaan. Ten piiring wë Aköpë ëwaöön itenaut yak ök niaut.

¹⁷⁻¹⁸ Ten piiring rosir ngëëngköök wëen Anutu Pepapök piin ping wesak mëak ëwaö yemangkën ten kat wiaan Anutuuk kutöm ëwaöokaan epël ya. “Epop nem ru ulöpöököp. Ne pimëen ya kë panë yes.”

¹⁹ Pël yaan ten kat wiak tektek ngön yaaö omnaröa ngön ëa pötön kön wiin yaap pan ëaut. Pötaanök ar pitëm ngön pötön këekë kön wiaan. Pipotök koutak esuwesi ëwa yaë pöl elniaan Kristo waisëpnaat. Pim waisëpna akunet temanöm yesën pi tangewesi yaarö pöl oröak arim könre lupötë ëwa elniipnaat.

²⁰ Omën kaö epëten wet rëak kön wieë. Tektek ngön ngönën pepeweri wia pipotë

songön pipot omnaröa könötëaan pangk naëpanëët.

²¹ Tektek ngön pipot omnaröa könötëaan kön wiak naënöt. Anutuu ngönöt Ngëëngk Pulöök tekeri wes mangkën aima.

2

Ngönën kaar yaauröa ngönte

¹ Ngaan Israel omnaröa naë tektek ngön yaaurö wëen kaar yaauröeta wakaima pöl kaar yaaö narö arim naë orööpnaat. Pit arim naë ëlëep wë ngönën kaar arim kön wi kosang yewesaut utpet wasëpnaat niak Kristo pitëm kaöap këlangön kat wiak pimëen mowa pöpönta pi kaöap pöt ngep ëak wonwon apnaat. Pël yaëen Anutuuk kangut teënt mampnaat.

² Pël ëen ngönën omën selap pitëm yaaul öngre omp nga ëëpnaat. Pël yaëen omën muntarö pitën itenak ngönënë kanöön utpet wesak apnaat.

³ Kaar omën pörö pit monere urömatön war ëen arim naëaan öpënëak morök elniak ngön kaaröt niapnaat. Omën ke pëlöröaan Anutuuk ngaanëer ngön kosang wiaut wiap nasën kosang wiakaimaut peene pet irën kö sëpënëak yaë.

⁴ Ensel narö nganëer utpet yaëen Anutuuk mait naalmëen wii tëak es parëaöök moolëa. Pël ëen koutak së ngan i akuneten kor eim wë.

⁵ Omën ngaan pan wakaimauröeta pi mait naalmëen i ngep ëëpënëak maan Anutuu ngön wa olëaurö pourö kö sa. Pël ëen Noa wotpil wëauta ngönte yaaupring omën kopët 7 ëak öp sa.

⁶ Kaalak Sotomre Komora ka pöörarta tapël kö sëpënëak maan es kot won sa. Pël ëa pötak omën ënëm utpet ëëpnaaröaan pepanöm ëa.

⁷ Lot pi wotpil wë omën utpetaröa öngre omp nga yaautëen ya utpetaring wëen Anutuuk mait elmëak kama wa.

⁸ Omën wotpil pöp pitëm tektrak wë ket ël epotë pitëm utpet yaautön itaampöore kat wi pël eimeë kön utpetaring wakaima. Pötaanök kö nasën ëa.

⁹ Aköp pi ompyaö ëaurö mait elmëa pötaan pim ngön kat yawiaurö morökötëaan pangk kama öpnaap. Ën utpet yaaurö ngan i akunetak këlangön kat mowiipnaap.

¹⁰ Omën narö pitëm koröpöökë kentre kaur utpetatë ënëm yeem Aköp ngep yaalmë pörö këlangön kaö kat mowiipnaap.

Ngönën omën kaar pörö pitëmtën wak isak aimeë pitëmtë könöök omnant yeem kutömweri ëwaatak wëauröen kas naën utpet wesak yamëëaurö.

¹¹ Pël yaauröak ensel kaö weëre kosangring pit il yemowas pöröak Aköpë ëöetak kangiir utpet wesak nemaan yaaurö.

¹² Omën piporö kön won, animaö omnant köntak yaë pöröa ökörö. Animaö pörö omnaröak mööpenëak pitëm ëlöröak yawilaurö. Pit omnantë songönötön kön nawiin utpet wesak aimeë animauröa yaë pöl kö sëpnaarö.

¹³ Pël ëak pitëm utpet yaautë kangiir këlangön kat wiipnaarö. Pit ketëkötë ëö köpël koröpöökë kentre kauratë ënëm yeem utpet ke nentere nent yaautön kön wiin ompyaö ëëpnaat. Pit ëöa pipot yaauröak arim kaatë wais kaömp ngawi yenem utpet niwesak pitëm pël yaaö pötaan ërëpsawi yaaurö.

¹⁴ Pitëm itöt öngöröen kentre kauraring iteneimeë utpetat kep köpël yaaurö. Pël ëak omën lup wiap yaauröen wiap sësë mëak utpet yemowesaurö. Pit monere urömat keimön panë yaaurö. Elei, omën ke pilörö pit es parëaöök së kö sëpnaarö.

¹⁵ Pit wotpil wëauta kanö kasëng menak irikor yeem tektek ngön yaaö omën kaar Pelam, Pioë ruupë kanöök yesaurö. Pi utpetatëen sumat öpënëak kent yaëen

¹⁶ pimtë pol tongki ngön wonöpök omën ngönring irikor yeem utpet ëëpanëak kan mowaria.

¹⁷ Kaar omën piporö i leep yarëautë ökörö. Kepilöt kentöök wak së waisö yaëen kopi nepelën yaë pöta ökörö. Omën ke pilörö Anutuuk koö panëëtak öpënëak yaö mëëa.

¹⁸ Pit pitëmtën ping wesak ëak ngön mosut yamëem köpël omnaröen koröpöökë kentre kauratë ënëm yeem öngre omp nga ëëpënëak wiap sësë yamëëaurö. Köpël omën pörö utpetat sëp wesak kan ngolöpöök sëpënëak yaëen pël yaalmëaurö.

¹⁹ Pël yeem epël yema. “Omën eptak wii ket ëak nanitëen ëëpnaat,” pël yemaatak

pitëmtë omnant yaautök utpet mowesak wii motëën wëaurö. Omën nent tiarök kaö wesak inëën elmëëpena pöt pötak wii ket ëäk nitëëpnaat.

²⁰ Omën namp pi tiarim Aköp Yesu Kristo, utpetetakaan kama yaniwaup, piin kön wi kosang wesa pötak yangerakë utpet yaaut sëp wesak wë ënëmak kaalak pötë së rë olaan wii motëëpna pöt ngaan utpet wakaima pöt kotte, ënëm pöt kaö panë sëpnaat.

²¹ Omën ke pilëp pi wotpil wëauta kanöök nasënëpök yaë talte pangk ëëpën. Anutuu ngön kosang ngëëngköt rë moulaupök kan pö kasëng yemangkën pangk naën pan yaë.

²² Omën pël yaë pöp piik ngön nokoliil epël ëa pöt kosang yes. “Kentëp pi köl ngës olëak kaalak yen.” Ën nent. “Polöp pi iir moulmëën kaalak kepi yeila.”

3

Aköpë waisëpnaata ngönte

¹ Nem kar panëërö, ne ngaan pep newer retëng ë ninaut. Peene epwer kaalak ningkën neweriar yes. Pouweriarë wot-pil wesak kön wiinëëtaan ngön epët ngolöp wes nimpëak retëng yeë.

² Tektëk ngön yaaö omën ngëëngköröa ngaanëër ngön ëa pötire tiarim Aköp utpetetakaan kama yaniwaupë ngön kosang ngön yaaö omnarö tenim arën ök niia pötönta kön wiinëak ëaut.

³ Ar wet rëak epël kön kosang wiin. Yangera pet irëpna akunet temanöm yesën omën pitëmtë koröpöökë kentre kauratë ënëm yaaurö oröak ökre was ngön epël niapnaat.

⁴ “Yesu kaalak waisëpënëak ëa pöt yaap ma? Pi tarëk wë? Tiarim ëarö wel wieimaurö. Ën omën epot pout yanger yaaröön oröautta tapël om wiaap.”

⁵ Pël yeem Anutuu ngaanëër ëa pöten kön wiipnaaten kaaö yaaurö. Ngaanëër Anutuuk maan kutömre yang oröa. Yangër i kaöökaan oröak i kaö tapöökë rangk wiakaima.

⁶ Pël ëën ënëmak Anutuuk maan i kaöök yang ngaan wiakaimaur ngep ëäk utpet wesa.

⁷ Ën kutömre yang peene e wia epot Anutuuk tapël maan es kot won sëpënëak yaö

ëa. Epot om wiaan ënëmak Anutuu ngönën wonöröaan ngön ë pet irëpnaatak pitring kö sëpnaat.

⁸ Kar panëërö, ar omën epëten ëngk ma e wasngan. Aköp pi tiar omnaröa kön yawi pöl naën. Pi kët kopët nenten kön wiin krismaki 1000 pöta ök yaaup. Ën krismaki 1000 pöten kön wiin kët kopëtet pël yaaup.

⁹ Aköp pi pim ngön ëa pöta këët tekeri wasëpnaaten ëngk ma e ëäk akun wali naön. Omën naröak kön wiin pël koröp yaë. Won, pi omnarö kö sënganëak arimëënök kor wë. Pi omën pourö lup kaip tiinëak korkor yaë.

Kutömre yang epot won sëpnaat

¹⁰ Aköp pi korkor yaëëtak pim akun kaöet këkain yaauröa yaë pöl ëlëëp tapët pöt orööpnaat. Pël yaëën kutömwer rirre por kësang ëäk won yesën omën pörek wieëa pöt pout es kotak won sëpnaat. Pël ëën yangere yangera rangk omën epot pout es kot won sëpnaat.

¹¹ Pël ëëpnaat pötaanök ar wotpil wë Anutuu ngönte taintaë wak ön.

¹² Pël yeem Anutuu kaalak waisëpna akuneten kor wë akun pöt teënt orööpnaan kosang wesak ya ompyaö mëmpun. Akun pötak kutömwer es kotak kö yesën omën pörek wieëa pöt pout tapël es kot won sëpnaat.

¹³ Tiar pöt, kutömre yang ngolöpötön Anutuuk kup niwiin kor wë. Pörek wotpil öpen sa.

Aköpön kor wë ngarangk këëkë ëëpa

¹⁴ Nem kar panëërö, ar omën pötëën kor wë pötaan arim lupötë kölam pëën utpetat won wiaan Anuturing lup kopëtemer sak önëën kosang sak ön. Pël ëën pi arën itaangkën pangk ëëpnaat.

¹⁵ Aköpök pim akunet wali yewas pöten kön wiin tiar pourö utpetetakaan kama niöpënëak yaë pël wasën. Ngön pöt tiarim kar panëëp Pool Anutuuk könö kaö wes mangkën puuk nant retëng ë ninaut.

¹⁶ Yaap, omën pipötön pim pep poutë tapël retëng ëa. Ngön pim pepatë wia pöt, nant könömöt, pötë songönöt koirëpenaataan ya kaö mën yeë. Ngön pöt omën kön wonre lup wiapre kor yaaö narö

pitök ngönën pep muntatë yaë pöl wa irikor
ëak ë yaë. Pël yeem kö sêpënëak yaë.

¹⁷ Nem kar panëërö, ar ngaan wa korkor
ngön pöt ök niaan kat wiaurö. Pötaanök
omën ngön wa yoola piporöa utpet yaautök
wer niön arim lupöt këlok sak wiap
sëpanëën ngarangk këëkë ëën.

¹⁸ Pël ëak tiarim Aköp Yesu Kristo utpete-
takaan kama yaniwaup pim komre ko-
lapta songönte êwat sak kosang sën. Tiarim
piin ping wesak yaaut kosang wiakaim
wiaap. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pita.]

1 Son

Yesu wel wiin wë krismaki 60 pöta ök won sëen Sonök pep epwer ingre mor saö naröaan retëng ëa. Son pöp Yesuu ru 12 pöröakaanëp. Pi omnarö Anutuun lup sant yaalmëem karuröenta elmëepënëak mëëa. Pël mëak omën naröak, “Yang omnarö utpetarö. Pötaan Yesu yang koröpööring newaisën ëa,” pël ya pörö kaar ya pöt retëng ë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-4

Ëwaare kaö pöteparë ngönte 1:5-2:29

Anutuu ruuröere Setenë ruurö 3:1-24

Ngön yaapötre kaaröt 4:1-6

Lup sant yaauta ngönte 4:7-21

Kön wi kosang yewesauta ngönte 5:1-21

Wëwëeta ngönte

1 Ne omën kaö nenten kön tektek niamaan. Omën kaö pöt wëwëeta ngön këëta pep pöp ngaanëër kutömre yang won wiaan wakaimaup. Ten piin kat wiak tenim itöök itenak moresring moröak pël ëaut yak tekeri wesak arën ök niaim.

2 Wëwë këëta pepap tekeri orö rëen itenaut. Yakök wëwë kosangta pepapön war wesak ök niaim. Wëwë kosangta pep pöp Pepapring wakaimaupök tenim naë tekeri oröön itenaut.

3 Ten itenak kat wiak pël ëäkök arënta ök yeniak. Ar kat wiin tiar lup kopëtemer sak Pepere pim Ruup Yesu Kristooring lup kopëtemer sak öpenëak ök yeniak.

4 Pël ëën tiarim naë ërëpre sawi kësang pan oröak wiaapna yak ngön epët retëng ë yaningk.

Tiar ëwaatak öpa

5 Yesuu naëaan ten epël kat wiak ök yeniak. Anutu pi ëwa pepap yak pim naë ëwa pëënë wia. Koö nent pim naë wi naön. Won pan.

6 Tiar koutak wë Anuturing lup yal menak wë pël apena pöt kaar apenaat. Pël ëak ngön këëteta yok pangk wak naön ëëpenaat.

7 Anutu pi ëwaatak wë. Pötaanök tiarta ëwaatak wë pöt lup kopëtemer sak wëen pim

Ruup, Yesu Kristo, pim iitak tiarim utpetat këërë nuulaan kölam tëak wë.

8 Tiar tiarimtën saun wonörö pël yak pöt tiarimtë lupöt morök yaalmë. Pël ëën ngön këët tiarim lupötë wi naön yaë.

9 Anutu pim ngön ëa pöt kë rëak wotpil yaniwesaup. Pötaanök tiar tiarim saunat war wesak yemoolak pötak pimtök tiarim utpetatë songönte ent ë nuulëak kölam yaniwas.

10 Tiar tiarimtën utpet nent naën yaaurö pël yamëem pöt Anutuu ngön niia pöt wa kaar weseim wë piin kaar yaaup pël yemak. Pël ëën pim ngönte tiarim lupötë wi naön yaë.

2

Anutuu ngönte ngaarëk yeweem pim naë öpa

1 O nem ruurö, ar saunaring önganëak ngön epët retëng ë yaningk. Ën arim naë namp utpetat yaë pöp tiarim kaamököp, Yesu Kristo, wotpilëp, Pepapë naë tiarimëen ke urak kimang më yaë pöp wë.

2 Anutuuk tiarim saunat ent elniipna yak puuk tiarim kangiir wel wiaup. Pöt tiarimënt won, yangerakë omën pourö tiarim saunat waup.

3 Tiar Anutuu ngön kosangta ënëm ëëpena pötak piin ewat wë pël kön këëkë wiaapenaat.

4 Ën omën namp pi, “Ne Anutuun ewatëp,” pël aimeë pim ngönte ngaar naön öpena pöpön, “Pi kaar omnamp, ngön këët pim lupmeri wonöp,” pël apenaat.

5 Namp pi Anutuu ngönta ënëm ëëpna pöp pi Anutuun lup sant kë elmëëpnaap. Tiar Anutuu naë rë olëak wë pël kön këëkë wiipena pöt epël ëëpenaat.

6 Namp pi, “Ne Anutuu naë rë olëak wë,” pël apna pöp pi Yesuu wëaul wëen pangk ëëpnaap.

Ngöntre kar rëak ëwaatak öpa

7 Nemorö, nem ngön retëng ë yaningk epët ngolöpët won, arim ngönën ngës rëak kat wiaurek rë nuulaut. Ngön ngaan kat wieima tapët kaalak ök yeniak.

8 Pël ëak retëng yeë epët ngön kosang ngolöp nent pël yaë. Ngön kosang ngaan wia pipët peene Yesuu naëre arim naë

poutepar kë yaëen ityaangk. Pël yaëen kout won yesën ëwa këet oröak wia. Pötaanök songön pouteparëenök ngön kosang ngaan wiaut peene retëng yeë epët ngön kosang ngolöp nent pël yaë.

⁹ Omën namp pi pimtën, “Ne ëwaatak wë,” pël aimeë pim karipön kööre tok yaalmë pipop pi om koutak wë.

¹⁰ Ën namp pim karip lup sant yaalmë pipop pi ëwaatak wë. Pötaanök omën nentak elmëen nengentiipan.

¹¹ Pël ëaap omën pim karipön kön utpet yemowi pipop pi koutak wë. Pötaanök koö pötak pim itöörar ngep elmëen pim sëpnaalën itnaangkën yaë.

¹² Nem ruurö, Kristoën yak Anutuuk arim saunat ent ë nuulëaurö. Pötaanök ngön epët retëng ë yaningk.

¹³ Peparö, ar Omën ngaan kutö mre yang won wiaan wakaima pöp, Anutuu Ruup piin ëwat wë. Pötaanök ne ngön epët retëng ë yaningk. Ën ulwasörö, ar Seten il mowesaurö. Pötaanök ngön epët retëng ë yaningk.

¹⁴ Ruurö, ar Pepen ëwat wë. Pötaanök ne pep epwer retëng ë yaningk. Peparö, ar Omën ngaan wakaima pöpön ëwat wë. Pötaanök epwer retëng ë yaningk. Ën ulwasörö, ar Anutuu ngönte arim lupötë wiaan weëre kosang ëak Seten il wesaurö. Pötaanök retëng ë yaningk.

Tiar yangaakë omnantëël lupre könöt wiak öngan

¹⁵ Ar yangaakë omnantëël arim lupre könöt wiak önganok. Namp pi pim lupmer yangaakë omnantëël rë olëak wë pipop pi tiarim Pepapön lup sant naalmëen yaë.

¹⁶ Yang omnaröa yaautön tiar ëwat wë. Yangaakëlaan omnant koröpöökë kentre kaur yaautre itöök itenak kent yaautre pitëm omnant wieëautëen wak isak yaaö pipot Anutuu naëaan wonöt. Pipot yangaakëlaanöt.

¹⁷ Yang epërere omnaröa omën kentre kaur yaaö pöt seim së won sëpnaat. Ën Anutuu ngönte kat wiak ngaarëk öpna pöp pi om wakaim öpnaap.

Kristoën kööre tokörö oröak wë

¹⁸ Nem ruurö, akun kaöet temanöm yes. Ar ngaan Kristoën Ngaap orööpnaat pël aan kat wiaurö. Peene pim ngaarö selap oröak wë. Pötaanök tiar, “Akun kaöet temanöm yes,” pël yewas.

¹⁹ Nga pörö tiar sëp niwesaut. Pël ëaap pit pörö tiarimörö won. Tiarimöröak ëanëen tiarring wëan tapön. Pit tiar sëp niwesa. Pötaanök, “Pit maimarö yak tiar sëp niwesaut,” pël yewas.

²⁰ Ar pöt Ngëengk Pulö waurö. Pötaanök ëwattaring wëaurö.

²¹ Ar ngön këet köpël wë pël weseë ne pep epwer retëng ë naningkën. Won. Ar ngön këet kat wiak kaar epot ngön këëta naëaan wonöt pël yewesaurö. Pötaanök retëng ë yaningk.

²² Talëp kaar omnamp? Omën namp pi Yesuun pi Kristo, Anutuu Yaö Mëëaup won pël yema pöp pi kaar omnamp. Omën pöp pi Pepapre Ruup kasëng menak Kristoon kööre tok yaalmë pöp Kristoën Ngaap.

²³ Omën namp pi Yesu kasëng yemangk pöp Anututa kasëng yemangk. Ën namp Ruupön ping wesak yema pipop Pepapta yeö.

²⁴ Ngaanëer ngönën ngön ök niaim pöt olanganok. Wak ön. Pël ëenë pötak Pepapre Ruup arring wëen önëet.

²⁵ Pël ëen Kristoë wëwë kosang tiar nimpënëak niia pötak önëet.

Ngëengk Pulöök ngön këëten ök niaim wë

²⁶ Lup wa irikor elniipënëak yaë pöröaan kasiinök ngön epët retëng ë yaningk.

²⁷ Ar pöt, Kristoë naëaan Ngëengk Pulö waurö. Pël ëen pi arring wëen ar omën nampök omnant pet elniipënëak nemaan yaurö. Pulöök omën pout pet yaalni. Pipot kaar won, yaapöt. Pötaanök pulöökë ök yenia pipël Yesu taintaë wak ön.

²⁸ Nem ruurö, ar Kristooring ön. Pël ëen ënëmak pim tekeri sa rëepna akun pötak tiar ëö nasëngan. Pim ëöetak kosang sak tauaapenaat.

²⁹ Ar piin wotpil wë pël weseë itaangkën omën namp wotpil tapël wëen pöt Anutuu ruup pël wasën.

3

Tiar Anutuu ru sak wë

1 Kat wieë. Pep pi lup sant maim nal elniak pim ru niwesa. Yaap, tiar Anutuu ruurö. Omën ngönën wonörö pit Anutuun köpël wë yak tiarënta köpël yaë.

2 O nem ngöntörö, tiar yaap peene Anutuu ru sak wë eporö. Tiarim ënëm öpena pöten köpël, om epël kön yawi. Wë ënëmak Kristo orö rëëpna pötakök piin itenak pim ök sëpenaat.

3 Pötaanök omën piin kor wëaurö tiar Kristoë kölam wë pöl lup koore katëp ëak kölam wakaim öpenaat.

4 Namp pi utpetat yaë pipop Anutuu ngön kosangët wa yoola. Ngön wa yoolëa pötak saun këët.

5 Ar ewat wë. Kristo pöp saun wonöpök tiarim saunat won nuwasëpënëak oröaup.

6 Omën Kristooring wë pöp utpetat naën yaë pipop. Ën utpetat yaaö pipop pi Yesuun itenak ewat nasën wë.

7 O nem ruurö, omën narök lup irikor elniipënëak yaan kat mowiinganok. Omën wotpil yaaup pi Yesuu wëaul wotpil wëaup.

8 Ngaanëer Setenök utpetat ngës rëa. Pël ëaupök utpetat ë om seim wë. Pötaanök omën namp utpetat yaë pipop Setenë om-namp. Anutuu Ruup pi pöt, Setenë utpetat yaë pöt wa moolapënëak oröaup.

9 Pötaanök namp pi Anutuu ru sak wë pöp pi utpet naën yaaup. Pöt pi Anutuu naëaan wëwëeta weëre kosang wak wë pötaanök. Pi Anutuu ru sak wë yak utpetat naën yaë.

10 Anutuu ru sak wëautere Setenë ru sak wëauta këët epël tekeri sëën itaampenaat. Omën wotpil naön yaë pöp pi Anutuu ruup won. Ën namp pim karurö sant nemowasën yaë pöpta Anutuu ruup won.

Tiar neneraan lup sant ëëpa

11 Ar ngaanëer neneraan lup sant elmëëpena ngön epët kat wieimaurö.

12 Tiar Keen pim kanöök sëngan. Pi Setenë ru sak pim nangap mënaup. Pöt tol ëënak wasnganok. Pim yaaut utpet, ën nangapë yaaut wotpil ëa. Pötaanök mëna.

13 Karurö, ar ngönën wonöröak kööre tok yaalniin yaan sënganok.

14 Tiar tiarim karurö lup sant yaalmë pötak weleta kanö kasëng menak wëwë kosangtakël el menan pöt ewat wë. Ën omën namp pi pim karipön lup sant

naalmëen yaë pipop weleta kanöökël om wë.

15 Namp pi pim karip këëpöt mowasën pöt omën yamëngkaupë ököp. Omën ke pilëpë naë wëwë kosangët wi naönöp pël yewas.

16 Tiar lup sant pöta këët epël tekeri wasën ewat saut. Kristo pi pim wëwëet këëpöt wesak tiarimëen wel wia. Pötaanök tiarta tapël tiarim karuröaan wëwëat këëpöt wasëpa.

17 Omën namp pim urömat selap wiaanak kom ëak pim kar ngöntök yaaup nemangkën yaë pipop pi Anutuun lup sant naalmëen yaë.

18 O nem ruurö, tiar lup sant yaaö pöt këm pëentak anganëp, lup sant elmëëpenëak pöt könöökre moresiarökta mëmpa.

Tiar Anutuu ëöetak kosang tauaapenaat

19-20 Pël yeemak ngön këëta ënëm yeë pël wasëpenaat. Ën tiarim lupötök tiarimtën utpet yeë pël wasën pöt Anutuuk elniin pim ëöetak mayaap öpenaan. Pöt Anutu pi tiarim ök won. Pi tiarim könre lupötë kön yawia pöt il niwesaup yak omnant poutön ewat wë.

21 O ngöntörö, tiarim lupötök tiarimtën utpet naënëp pël wesak pöt Anutuu ëöetak kosang taupenaat.

22 Pël ëak omën ke nentere nentaan Anutuun kimang maan nimpnaat. Pöt pim ngön kosangët ngaarëk wak pim kentöökë ënëm yeëan. Pötaanök pël elniipnaat.

23 Pim ngön kosangët epël wia. Tiar pim Ruup Yesu Kristoon kön wi kosang weseimeë pim ök niia pöl tiarim lupötök neneraan lup sant elmëëpa.

24 Omën namp Anutuu ngön kosangta ënëm yaë pöp pi Anuturing wëen Anutu piiring wë. Anutuuk Pulö ningkën wë. Pël ëen Pul pöök Anutu tiarring wë pöt pet elniin ewat yes.

4

Ngëëngk Pulööre pul kaarö

1 Nemorö, omën selap, “Ne Anutu ngön yaaö omnamp,” pël kaar yaurö yang

poutë wë. Pötaanök, “Anutuu, Pulö neering wë,” pël yauröa ngönöt wa yaap wasnganok. Pit pul pitëm lupötë wë pö ökre was ëak Anutuu naëaanörö ma won pöten itaampun.

² Ar Anutuu Pulö epël tekeri wasën ewat sënëët. Omën namp pi, “Yesu Kristo pi omën sak yangerak oröaup,” pël aan pöt ar piin, “Pulö Anutuu naëaan waup,” pël wasënëët.

³ Ën namp, “Yesu omën sak yangerak oröaup,” pël naën ëën pöt piin, “Pulö Anutuu naëaan naönöp,” pël wasënëët. Pipop Kristoën Ngaapë pul wa tapö waup. Ngaan, “Kristoën Ngaap orööpnaat,” pël niak pöpök oröak wë.

⁴ O nem ruurö, ar Anutuu ru sak wë. Pötaanök pim Pul arring wë epöök Seten omën ngönën wonöröaring wë pipop il yemowasën yak arökta kaar omnarö il yemowas.

⁵ Kaar omnarö pit yangerakaanörö. Pötaanök yangerakë omnantëël ya. Pël ëën yangerakaan omën ngönën wonörö pit kat yawi.

⁶ Tiar pöt, Anutu ruu sak wë. Omën Anutuun ewat wë pöp tiarim ngönöt kat yawi. Ën Anutuu ru sak naön yaaö pöp pi tiarim ngönöt wa yoola pipop. Ke pil piptak Pul ngön këët tekeri yewesa pööre pul kaarkaaro piarpim këët tekeri yesën ityaangk.

Anutu pi lup sant yaauta pepap

⁷ Nemorö, tiar neneraan lup sant ëeim öpa. Lup sant yaaö pöt Anutuu naëaante. Pötaanök omën namp lup sant yaautaring wë pöp pi Anutuu ru sak piin ewat wë.

⁸ Anutu pi lup sant pepap. Pötaanök omën namp pim karuröen lup sant naalmëen yaë pipop pi Anutuun köpël wë.

⁹ Anutu pim Ru kopëtapök tiar wëwë koir nimpënëak wes mëen yangaak oröa. Pötak pim lup sant elnieim wë pöt pet yaalni.

¹⁰ Anutu pim tiarën lup sant elnieim wë pöt epël pet yaalni. Tiar Anutuun lup sant naalmëen ëaut. Puukëer tiarën lup sant elniak pim Ruup wes mëen yangerak oröak tiarim saunat ent elniipënëak wel wia.

¹¹ O nem ngöntörö, Anutuuk tiarën lup sant kësang ke pipël yaalni. Pötaanök tiarta neneraan lup sant tapël ëëpa.

¹² Omën nampök Anutuun itnaangkën ëaut. Tiar neneraan lup sant yaalmë pötak Anutu pi tiarring wë. Pël ëën tiarim Anutuun lup sant yaalmë pöt kaö sëpnaat.

¹³ Pi pimtë Pulö tiar ninaup. Pötaanök, “Tiar piiring wëen pi tiarring wë,” pël këëkë kön yawi.

¹⁴ Pep pi pim Ruup tiar yangerakë omën pourö utpetetakaan kama niöpënëak wes mëa. Pël ëaup ya pöt yamëngkën ten itenaut yakök war wesak ök yeniak.

¹⁵ Pötaanök omën namp Yesuun, “Pi Anutuu Ruup,” pël ya pipop pi Anuturing wëen Anutu piiring wë.

¹⁶ Anutu pim lup sant kësangët tiarimëen elnia pöten kön wiak kön wi kosang yewas.

Anutu pi lup sant yaauta pepap. Pötaanök omën namp lup santtaring wë pipop pi Anuturing wëen Anutu piiring wë.

¹⁷ Tiarim Anutuun lup sant yaalmëaut epël ëëpenëak kaö yes. Pi tiar omën pourö akun kaöaöök ngön yaatak niulëen kas naën ëëpenëak kent yaë. Tiar Kristo pim wë pöl yangaak eprek wë. Pötaanök Anutuu ëöetak kosang sak taupenaat.

¹⁸ Tiar nampön lup sant yaalmëem pöt piin kas naalmëen yeë. Pötaanök lup sant yaaö pöt kaö sak kas yaaut rokot ë yoola. Kas yaaö pöta songönte epët. Omën namp pi utpetatë kangut öpënëak ewat wë pöl kas yaaup. Pötaanök omën pim utpetatë kangutön kas yaaö pipop pim Anutuun lup sant yaaut oröak kaö nasën wieëa pël ape-naat.

¹⁹ Anutuuk wet rëak tiar lup sant elnieëa. Pötaanök tiar lup sant pötaring wë.

²⁰ Ën omën namp pi, “Ne Anutuun lup sant yaalmëaup,” pël yeemak pim karipön kaaö yaalmë pipop kaar omnamp. Pim karipön itneëak lup sant naalmëen yaë pipop pi Anutu ëlëöpöpön lup sant naalmëen yaë.

²¹ Yesu pim ngön kosangët epël wia. Omën Anutuun lup sant yaalmëa pöp pim karipönta lup sant elmëep.

5

Yangerakë omnant il yemowas pöta songönte Anutuun kön wi kosang yewas epët

¹ Omën Yesuun pi Kristo Anutuu Yaö Mëëaup pöt yaap wesak wë piporö pit Anutuu ru sak wë. Pël ëak pit Pepapön lup sant yaalmëem pim ruuröenta yaalmë.

² Tiar Anutuun lup sant elmëak pim ngön kosangta ënëm yeemakëer Anutuu ruuröen lup sant yaalmë pël kön wiipenaat.

³ Pöt tiar Anutuu ngön kosangta ënëm yaalmë pöt piin lup sant yaalmë. Pim ngön kosangta ënëm yaaö pöt könöm wonte.

⁴ Anutuu ru sak wëaurö pit kosang sak yangerakë omnant ent ë yemoola. Tiarim pël yeë pöta songönte Anutuun kön wi kosang yewas epët.

⁵ Talëpök yangerakë omnant ent ë moolapën? Omën namp Yesuun Anutuu Ruup pël kön wi kosang yewas pipopök ent ë yemoola.

Anutuuk Yesuu ngönte war wesak niiaut

⁶ Yesu Kristo pi omën nampök i yaap-taring momëen këra yetaparak pim omën iit il olapënëak oröa. I yaaptaring pëen momëepënëak won, omën iiteta il olapënëak oröa. Pulö pi ngön këeta pepap. Pötaanök pi Yesu Kristoë ngönte war wesak ök niaim wë.

⁷ Omën nentepar nent epteparök Yesuu ngönte war wesak ya.

⁸ Pulöore i yaapëtere omën iitere pël ëak pit omën nentepar nent pipotök pitëm ngönte kopëtet.

⁹ Tiar omnarök ngön ök aan kat wi yeëp. Anutu pim ngön ya epotök omnaröaat il yemowas. Anutuu ngön pötök pim Ruupön ök niaim wë.

¹⁰ Namp Anutuu Ruupön kön wi kosang yewas pipop Anutuuk pim lupmerën ök yema pötenta kat wiak kosang yewas. Ën namp Anutuun kön wi kosang newasën yaë pipop pi Anutu pim Ruupëen ngön këet ök niia pötenta kön wi kosang newasën yaë. Omën namp ke pipëlöpök Anutuun kaar omnamp pël ya.

¹¹ Wëwë kosangta ngön këet Anutu pim ök yenia epët. Pi wëwë kosangët ninaut. Ën wëwë kosangta pepöp pim Ruup.

¹² Omën Ruupë naë rë olëak wë pipop pi wëwëetak wë. Ën namp Anutuu Ruupë naë rë olëak naön yaë pipop pi wëwëetak naön yaë.

Tiar wëwë kosangtak wë pöten kön wiipa

¹³ Ar Anutuu Ruupön kön wi kosang yewas pöröak wëwë kosangtak wë pöten ewat sënëak ngön epët retëng ë yaningk.

¹⁴ Tiar epët ewat wë pötaan Anutuu eöetak kas naëngan. Tiar pim kentöökë ënëm yeemak omën nentaan kimang mepena pöt pi tiarim kimangöt kat wiipnaat.

¹⁵ Pi tiarim kimangöt kat yawiaup pöt ewat wë. Pötaanök omën nentaan kimang mëëaut yaningk pötenta ewat wë.

¹⁶ Omën namp pi itaangkën pim karip utpet kot Anutuu es parëaöök wes namëëpanë sal nent yaëen pöt pi Anutuun pim karipëen kimang maan wëwë kosangta kanöök wa moulmëëpnaat. Omën utpet kot Anutuu es parëaöök wes namëëpanë salte yaë pipopön yeniak. Utpet ke nentere nent omnarö es parëaöökël wes yamëaut wia pötëel kimang manëak neniaan.

¹⁷ Omnant utpet yeë epot saunaring pëenëet. Pël ëaap saun nant es parëaöökël nasënganëet.

¹⁸ Tiar epël ewat wë. Anutuu ru sak wëaup pi utpetat naën yaaup. Anutuu Ruupök ngarangk yaalmëen Setenök pi namööpan.

¹⁹ Tiar epël ewat wë. Tiar Anutuu ru sak wëen ngönën wonörö pit Setenë iri wë.

²⁰ Tiar epël ewat wë. Anutuu Ruup puuk irëak tiar Anutu këëpön ewat sëpenëak kön nina. Pël ëen tiar Anutu këëpre Ruup Yesu Kristo piaripring wë. Pi Anutu këëp, wëwë kosangta pepap.

²¹ O nem ruurö, ar omp ak kaarkaarörö kasëng meneë.

[Yok pi tapët.

Ne arim pepap, Son.]

2 Son

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-
maki 60 pōta ök won sēen Sonök pep epwer
kak nerek ingre mor saurōaan retēng ēa.
Narōak kön wiin pi öng nampēēn retēng ēa.
Ēn narō selap kön wiin ingre mor saurōaan
pēl ēa. Sonök pit neneren lup sant elmēere
kaar omnarōa ngönötēēn ngarangk ē pēl
ēēpēnēak mēēa.

Pōt epēl wia.

Ngön ngēs rēaut 1-3

Lup sant yaauta ngōnte 4-6

Ngönēn kaarötēēn pepanöm ngōnte 7-11

Ngön mēēt 12-13

¹ O ingre mor sa, Anutu pimtēēn
wesaurō, ne ngönēnē wotōök nampök
arimēēn pep epwer retēng ē yaningk. Ne
yaap pan arēn lup sant yaalni. Pōt nemēt
won. Ngön kēēt kat yawiaurō pitta ten
pourō lup sant yaalni.

² Ngön kē tiarim naē wia epēt om
wiakaim wiaapnaat. Pōtaanök arēn lup
sant yaalni.

³ Tiar ngön kēētere lup santtaring wēēn
Anutu Pepere Ruup, Yesu Kristo, piarpim
komre kolapre yakōmre mayaap pōt tiarim
naē wiaap.

Tiar lup sant yaautaring öpa

⁴ Arim naēaan narō Pepa ngön kēēt tiarēn
ök niiaō pōt kat wiak ēnēm yaē pēl aan kat
wiak ya kē saut.

⁵ Ingre mor saurō, kaalak ök yeniak. Tiar
neneraan lup sant ēēpa. Ngön kosang epēt
ngolöpēt won, ngaanēēr kat wieimaut.

⁶ Lup sant yeē pōtak Anutuu ngön
kosangta ēnēm yeē. Tiar ngaanēēr ngön
kosangtak lup sant ēēpena epēt kat wiaut.

⁷ Kaar omnarō selap pan orōak yang
poutē wē. Pit Yesu Kristoon, “Pi omēn sak
naarōönöp,” pēl yaaurō. Pōtaanök nampök
ngön ke pēlte yaan pōt pi kaar omnamp,
Kristoēn Ngaap, pēl wasēpenaat.

⁸ Ngarangk kēēkē ēēn. Pēl yaēēn arim ya
yamēngk pōta kēēt, nent kö nasēpan, pout
önēēt.

⁹ Omēn namp pi Kristoē ngōnte tain-
taē wak naön ilap riak ngön maimetaring
irikor yaē pipop Anutu piiring naön yaē.

Ēn namp Kristoē ngōnte taintaē wak wē
pipop Pepapre Ruup pouwaar piiring wē.

¹⁰ Pōtaanök namp pi arim naē wais orōak
Yesuu ngōnte won, maim nent ök yeniaan
pōt omēn pōp koirak arim kaatē sē ulmēak
yoöre ērēp manganok.

¹¹ Omēn namp kaar omēn pōpōn yoöre
ērēp mēak ompyaō yaalmē pipop pi omēn
pōpē ya utpet pōt kaamök yaaup.

Ngön mēēt

¹² Ne arēn ngön kēsang ök niamaatak
pepatē retēng ēēmaaten kaaō. Nem kentōök
naē wais arring ngönngön ēak ērēpsawi kaō
ēēpenaaten kent yaē.

¹³ Ingre mor sak nem naē wēēn Anutuuk
pimēēn yaō wesaō eporō, pit niin yowe
yenia.

[Yok pi tapēt.

Ne arim pepap, Son.]

3 Son

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-maki 60 pōta ök won sēen Sonök pep kot epwer omēn namp yapinte Kaias pimēen retēng ē mena. Pep epwer pōt Kaiasēn yaya mēak Taiotrepisē utpet ēautaan pepanōm mēea.

Pōt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1-4

Kaiasē ngōnte 5-8

Taiotrepisre Temitrias pōaarē ngōnte 9-12

Ngōn mēēt 13-15

¹ O Kaias nemop, ne ngōnēnē wotōök nampök pep epwer nimēen retēng ē yan-ink. Ne niin lup sant yaalni.

² Nemop, ne nimēen Anutuun kimang yemak. Ni könre lup ompyaō wēen pi tapēl omnant nim yaēn pipot ompyaō sēere nimēntta kēlangōnre yauman won omēeten kent yaalnē.

³ Kar narōak nim naēaan wais ni ngōn kēeta ēnēm yaēn pēl neeaut. Pēl ēēn ne kat wiak ērēpērēp kēsang ēaut. Yaap, nim ngōn kēeta ēnēm yaēn pōten ne ēwat wē.

⁴ Nem ruurō pit ngōn kēeta ēnēm yaēen pōt ne ya kē yes. Omēn muntatēen ya kē yesa pōtak il newaspan.

Kaias pi ya ompyaō mēneima

⁵ Nemop, ni ingre mor saurō ompyaō yaalmēan pōt, nimtē naēaanōrō pēen won, kamaatēaanōrōeta yaalmēan pōt ompyaō.

⁶ Omēn pōrōak nim pitēmēen lup sant elmēauten ten ingre morōrōen ök niaan kat wiaut. Pōtaanök ni Anutuun kön wieē karurō kan kourakēen kaamök elmēak wes mēēmē pōt ompyaō.

⁷ Pit Yesu pim yaat mēmpō yesem ngōnēn kōpēlōrōa naēaan sum naōn yaaurō.

⁸ Omēn ke pilōrō pitring top ēak ya mēmpnaan kaamök elmēēpa. Pēl ēēn ngōn kēēt ulōl sēpnaan.

Taiotrepis pi utpet yaaup ēn Temitrias pi ompyaō yaaup

⁹ Ne ar ingre morōrōaan ngōn nent retēng ēaut. Pēl ēautak Taiotrepis pi arim wotōök öpēnēak yaaupök nem ngōnte kat nawiin yaē.

¹⁰ Pōtaanök ne arim naē wais orōak pim wēwēeta ngōnte amaat. Pi nemēen ngōn ke nampōt paspas yaaup. Pēl ēak pōt pēen won. Pimēntta ingre mor sa narō ka nantēaan waisēn pim kaatak wa naulmēen yaaup. Pēl ēēn omnarōak pitēm kaatē wa ulmēen pōt nga mēak omēn pēl ēa pōrō ingre morōrōa naēaan waō ē yamēaup.

¹¹ O nemop, ni omnarō utpetat yaēen ēnēm elmēengan. Ni omēn ompyaut wēl ēak ēēm. Omēn ompyaō yaē pipop Anutuun omnamp. Utpetat yaē pipop Anutuun kön nawiin yaē.

¹² Omnarōak Temitrias piin ping wesak ya. Pi ngōn kēeta ēnēm yaēen wēwē ompyaō pōt tekeri yes. Pēl ēēn nookta piin ping wesak yak. Ar neen ēwat wē. Nem ngōn epēt yaapēt.

Ngōn mēēt

¹³ Ne niin ngōn kēsang ök niamaatak pepatē retēng ēēmaaten kaaō.

¹⁴ Nem kentōök teēntom pan naē wais niiring ngōnngōn apēaaten kent yaē.

¹⁵ Ni mayaaptaring om. Omēn ngōntre kar eporōak yowe yenia. Ēn nuuk nem yoōre ērēp epēt ngōntre karurōen mam.

[Yok pi tapēt.

Ne nim pepap, Son.]

Yut

Yesu wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 50 pöta ök won sêen Yut, Yesure Sems piarpim nangapök ingre mor saurö kosang sak ngönên omên kaaröröa ngönötêen ngarangk eëpênêak pep epwer retêng ë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngês rëaut 1-2

Ngönên kaar yaauröa ngönte 3-16

Kön wi kosang yewesauta ngönte 17-23

Yaya mepena ngönte 24-25

¹ O Anutuu ru sênêak yaö niaaurö, ne Yut, Yesu Kristoë inêen ruup, Sems pim nangap, nook pep epwer retêng ë yaningk. Tiarim Pepap Anutuuk lup sant elnieim wêen Yesu Kristook ngarangk yaalniin ompyaö wê.

² Anutu pim ya ngêsre mayaapre lup sant pöt ningkên arim naë ulöl sak wiaap.

Omên ngönênêen kööre tok yaauröa ngönte

³ Kar panêerö, Anutuuk tiar utpetetakaan kama nuweim öpna pöta ngönte wet rëak arimêen retêng eëmêak kön wiaut. Pël ëaupök peene pöt ar kosang wesak ngönên arim wak wê pöt ngarangk ëak omên ngön pöt kööre tok yaalmëauröa ngön kaaröt ke ur olanë yak retêng eëmêak kön yawi. Ngönên pöt Anutuuk ngaan pim omnarö mangkên arim naë oröön wak wê pipët.

⁴ Nem peene ngön epët retêng yeë pöta songönte epël. Omên Anutuu ngön wa yoolëa pörö pitêm utpet yaaut ëlëëp wiak ingre morörö arim öngpök ilëak arim könöt irikor elnieim wê. Anutuuk tiar komre kolap elniak utpetat kërë yoola ngön yaap pöt irikor ëak epël yeniaaurö. “Anutuu pël yaalniaö pötaan ar yok pangk öngre omp nga êênêët. Pël yaëen kaalak ompyaö niwasëpnaat,” pël yenia. Pit ngön kaar pöt yeniem Aköp Yesu Kristo tiarim Kaöap kasëng yemengkaurö. Omên pörö Anutuuk ngaanêer utpetatë kangut kësang pan mampênêak mëea.

⁵ Nem peene niama epët ar ëwat sak kat wi pet irauröen kaalak ngolöp wes niamaan yeë. Ngaanêer Israel omnarö Isëp yangerak këlängön kat wieim wêen

Anutuuk ent ë moulmëak yang munterekë mësak sa. Pël êen ênëmak narö piin kön wi kosang newasën yaëen pörö mên wel mowia.

⁶ Ên enselöröenta kön wieë. Pit narö Anutu pim ya mëmpênêak yaö elmëa pöt mëneim naön pitêm wëaurek sëp wesaurö. Pël êen Anutuuk pit sasa wii par ëak koutak moulmëen akun kaöaöök ngön yaatak moulmëak kangut mampnaataan kor wê.

⁷ Sotomre Komora ka kepön kësang pöörarre munt kot naë wieëa pötë ëa pötenta kön wieë. Omên pörek wëaö pöröeta enselöröa utpet ëa pöl eima. Pörö pit öngre omp nga yeem ompöröak omp karuröaring utpet ke tapöpöt ëeima. Pël êenak Anutuuk es kosangwesi wes mëen sasa kotak won sa. Pöten tiar itenak, “Utpet eëpena pöt, Anutuuk kangiiir tapël elniipnaat,” pël wasëët.

⁸ Pël eëpenaatak omên arim naë ëlëëp ilëak wê piporö utpet ke tapël yaaurö. Pitêm wangar nentere nent mena pötëël utak mëak omnaröaring utpet yeem pitëmtë wëwëat utpet wesak omên wa ngangaëët yaaurö. Pël yeem Aköp ngëp elmëak kutömweri ëwaatak wëauröen utpet wesak yamëëaurö.

⁹ Enselöröa wotöököp, Maikel, ngaan Setenring Mosesë sokuraan nampnampön ngön kosang yamëem Setenên utpet wesak nemaan om epël mëea. “Aköpök kangiiir nga niapnaat,” pël mëea.

¹⁰ Pël ëautak omên arim öngpök ilëak wê piporö omnantë songönöt köpël wëak köntak utpet wesak yamëëaurö. Pël yeem pitêm omnant yaaut pol rerauröa köntak yaë pöl yaëen pitëmtë yaautök utpet yemowas.

¹¹ Yakömpe. Pit tol eëpën? Pit omên ngaan wakaima eporöa ökörö. Keen pim utpet ëa kan tapöök yes. Pelam pi monat öpênêak omnaröen utpetat eëpênêak mëea pöl yaë. Ên Kora pimtën wak isak ëak Mosesë ngönte wa olaan Anutuuk mên wel wia pöl elmëëpnaarö.

¹² Omên piporö wais oröak kaömpre animautön kent êen ëö köpël arim lup kopëtemer sênêak wa rongan yaaut utpet yewesaurö. Pitêm omnant yaaut mos ëak omnarö kaamök naalmëen yaë. Pötaanök

kepilöt kentöök ilak yamëen kopi nepelën yaë pöta ökörö. Ën nent, këra nant ulöp akunatë nautön yaëen omnaröak songönöt kama ti olaan umön rë yes pötë ökörö.

¹³ Imaatë möön këkoot yaarö pöl pit utpet yaëen pitëkaan ëö yaaut yaaröön ityaangk. Ën nent, pit ari nantë mop teköök wa wasëpënëak moulmëautök uröt sëp wesak köntak unak wireim wë pötë ökörö. Ke pil yaaurö Anutuuk kaare yang koö utpet panë olëauren yaö elmëen pörek wakaim öpnaarö.

Utpet yaaurö kangut öpnaat

¹⁴ Omën utpet ke pëlörö Atam pim kurmentëkaan orö yewaisem wais Inok pi 7 pöpök tektek ngönöt pitëmëen epël ëa. “Kat wieë. Aköpring pim ensel ngëëngkörö kësang pan waisëpnaan yaë.

¹⁵ Pël ëak omën pourö ngön yaatak nilëak kom elniak omën pi kasëng menaurö pitëm ya utpet mëneimautre piin utpet wesak maimautaan kangut mampnaat.”

¹⁶ Omën arring irikor ëak wë puorö pit kaaö ngön aöre omën nant pitëm naë yaaröön lup mëmpö pël yeem pitëmtë kentre kauratë ënëm yaaöre pitëmtën wak isak ëak omën karuröa omnant öpnaataan wiap sësë mëak wa ëpre wer yaaurö.

Wa korkor ngönte

¹⁷ Nem kar panëerö, ar tiarim Aköp Yesu Kristoë ngön yaaö omnaröa omnant orööpnaatë ngön ök niama pötön kön wieim ön.

¹⁸ Pöt pit epël ök niaimaut. “Ënëmak, akun kaöaö temanöm yesën omën narö oröak Anutuu ngönten ökre was ëak piin kön nawiin pitëmtë kentre kauratë ënëm ëëpnaat.”

¹⁹ Omën ke pilörö pitök ingre morörö ar komkap yaalni. Pit yangerakë omnantëen kön wieimeë Anutuu Pulö naön, won wë.

²⁰ Nemorö, ar pöt epël ëen. Anutuu ngön arim kön wi kosang yewesa pöt kön wieë arim lupöt kosang wesak Ngëëngk Pulöökë weëre kosangtak piin ök maim ön.

²¹ Anutuuk ar lup sant yaalni pötaan lup sant pöt önëëtaan pim naë ön. Pël ëëë tiarim Aköp Yesu Kristoë yaköm elniak wëwë kosangët nimpna pöten kor eim ön.

²² Omën Kristoë ngönta songönten ëngk ma e yewesauröen yaköm elmëen.

²³ Ën omën narö es parëaöökë kanöök yesën pöt es kotpanëen kaamök elmëak kama moön. Ën narö pitëm koröpöökë kentre kauratë ënëm ëak utpet yaëen yaköm elmëak tapël kaamök elmëen. Pël yeem pitëm utpet yaautök utpet niwasën arta tapël ëënganëen ngarangk ëak utpet pötön kas ëen.

Anutuun yaya mepenaata ngönte

²⁴ Anutu pi weëre kosangringöpök ngarangk elniaan wiap sak utpet naëngan. Ëwa pepap pimtok kaamök elniaan pim ëöetak saun won, ërëpsawiaring önëët.

²⁵ Anutu pöp pimënt wëaö tapöpök tiarim Aköp Yesu Kristoë ompyautaan utpetetakaan kama yanuwaup. Pötaanök pim yapinte wak isak mepa. Pimtokëer tiarim kësang mowasën wotöök sak wë, pim weëre kosangö om wiaap. Pimënt tapöpök ngaanëer wakaimaupök, peene wë, om wakaim öpnaap. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Yut.]

Ënëma Ngönte

Yesu wel wiak kutömweri sëen wë kris-maki 60 ma 65 pöta ök won sëen Sonök ingre mor sauröaan retëng ëa. Ingre mor saö poröa Yesu Kristo pi Aköp pël wesa pötaan këlangön kat yawiem Sonök kosang sak öpënëak kent ëa. Son pi kus nent yap-inte Patmos pötak wii kaatak wëen Anutuuk wangerötë yemangk pöl elmëak omën ënëm orööpnaatön pet elmëa. Wangar pötë këlangön kësang yaaröön Yesuuk Setenre kööre tok muntarö il mowesak piin kon wi kosang yewesaurö kutömre yang ngolöpötë öpenëak pet elmëen ök niia.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-20

Ingre mor saö ka 7 pötëeröaan retëng ëa 2:1-3:22

Pepewer pesöm ëak wii 7 tëauta ngönte 4:1-8:1

Kuup 7 pötë ngönte 8:2-11:19

Kamal kësangëpre animaö nga ngaawaarë ngönte 12:1-13:18

Wangar ke nentere nent mena 14:1-15:8
Anutuu omnaröaan ya sangën 7 pötön itena 16:1-21

Papilon kaö utpet wasën Seten këlangön kat wia 17:1-20:10

Ngön ya kësangët orööpnaat 20:11-15

Kutömre yang ngolöpötë Yerusalem ngolöpö 21:1-22:5

Ngön mëet 22:6-21

¹ Ngön epët ngaanëer elëep wiakaimau-tak Yesu Kristook tekeri wes wia. Ngön epët Anutuuk Yesuun pim inëen ruuröen omnant akun wali nasën wiaan orööpna pötön tekeri wasëpënëak pet elmëa. Pël ëen pim ensel namp wes mëen ne Son pim inëen ruupön ök neeaut.

² Ne Sonök omën pötön itenak Anutuu ngön ök neeaöre Yesu Kristoë omnant tekeri wes nenaö pötenta poutön ök yeniak.

³ Omën namp ngön kë orööpna epët ngönënë wa toptak sangk kelëpna pöp ërëpërëp ëëpnaap. Ën namp ngön pep ep-weri retëng yeë epët sangk yekelën kat wiak ngaarëk öpna pöpta ërëpërëp ëëpnaap.

Ngön pöta këet orööpna akunet temanöm yes pötaanök.

Sonök ingre mor saö ka 7 pötë wëauröaan pep retëng ëa

⁴ Ne Son nook ngön epët ingre mor saö Esia yangerak ka 7 pötë wëaurö arimëen retëng ë yaningk. Anutu ngaan panëer wakaimaup peeneeta wë wakaim öpnaap piire Ngëëngk Pul Anutuu itöök ur pim wel aisëak ngarangk yaalni pöta naë wëaö pöök komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

⁵ Ën Yesu Kristo puukta komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap. Pi wotpil wesak Anutuu ngönte tekeri wes yaningkaupök wet rëak weletakaan wal ëak yang omp aköröa kaö sak wë.

Pi tapöpök tiarimëen lup sant elniak tiarim kangüir wel wia pötak utpetatë öngpökaan ent ë nuulëa.

⁶ Pël ëak puuk niaan piiring kaö sak ngarangk eim kiri ar yaauröa ök Anutu pim Pepapë inëen sak omnaröaan kimang yamëëaurö. Tiar pourö Yesu Kristo pim yapinte wak ngaarëk isak yemaan ngarangk elnieim öp. Yaap.

⁷ Kat wieë. Yesu pi kutöm kepilötring wais oröön omën pourö itaampenaat, omën pim wel wiipënëak elmëa pöröaring. Pël ëak yangerakë omën pourö piin itenak pitëm utpet elmëautaan kangut mampnaaten ya ngës ëen ing kaö apnaat. Yaap pan.

⁸ Aköp Anutu weëre kosang pepap, ngaan wakaimaup peeneeta wë wakaim öpnaap, pi epël ya. “Ne tapöp wot rëaupök kaalak ënëm remaap.”

Son pi Kristoon itena

⁹ Ne Son, arim karip, tiar Yesuring yal menak wëen Anutuuk wa ngaöök nimëen këlangön kat wieimeë kosang sak wë. Nem Anutuu ngönte ök neeaöre Yesu Kristoë omnant tekeri wes nenaütön ök yaautaan kööre toköröak Patmos kustak neulëaut.

¹⁰ Pël ëen Sante, Aköpë akun pötak Anutuu Ngëëngk Pulö pim weëre kosangöök nem naë oröön ne kat wiin nem kas-ngaëlaan kuup nga ngön naöökë ya pöl ngön ëak

¹¹ epël ya. “Omnant nim itaampë epot pout pepeweri retëng ëak ka 7, Epesasre

Simenaare Pekamamre Tiatiraare Satisre Pilatepiaare ěn Leotisia ka potē ingre mor saurōaan wes momēem.”

12 Pēl yaan ne talēpōk nem kasngaēlaan ngōnaak yenēa pōten itaampa yak kaip ti itaangkēn es rampe koolōtōk ket ēa 7 ēak wieēa.

13 Pēl ēēn ne itaangkēn namp es rampe pōtē tekarak wēa. Pōp omnampē ōk sak ulpēen wali el wesak sē ingesiarē il menaō namp mēak yepat koolōtōk ket ēa naō pim riperek rēēwarōk ēak wēa.

14 Pim kepōn ēpōt kōlam panēep, int awang ēpre urōam lup kōlamōtē ōk. Ēn itōōrar pōt es wēlēngōōkē ōk panēōōrar, omnant omnarōa lupōtē wieēautōn ityaangkaup.

15 Ēn pim ing pōwesiarta aini ke nal nent yapinte paras pēl yema pōt es kēsangwesi ar ēak ompyaō wasēn simpelang yera pōta ōk yeēa. Ēn pim kēm ngōn pōmpel iitē nga yaurem kuk ya pōl yeēa.

16 Pim mor yaapkēewesi ari 7 ēak wali weēa. Ōp newerta nalaan nal nga panēewer pim kēmtakaan orōak irēēēa. Ēn pim kēere wot kante kētēpē nga panē yema pōl ēēēa.

17 Ne piin itenak yaan sak imēn kōn sak kawī ngentiak sē pim ingesiarē naē ilēaut. Pēl ēēnak pim mor yaapkēewes nem rangk nowiak epēl yenēa. “Ni kas ēēngan. Ne wot rēaupōk kaalak ēnēm remaap.

18 Kat wi. Ne wēwē pepapōk wel wiak wal ēaup, peene om ōp wē wakaim ōmaap. Pēl ēēē welere wel kakē kaō sak wē. Pōtaanōk nook kan pōwer tēak omnarō wal ē moulmēēmēak pōt pangk pēl ēēmaap.

19 Pōtaanōk nim omēn ityaangkēn epot retēng ēēm. Omnant peene epotre ēnēmak orōōpna pout pēl ēēm.

20 Nim itaangkēn ari 7 ēak nem mor yaapkēewesi wak wēan pōtre ěn es rampe 7 ēak wieēa pōt ngōn kepōn nent. Pōta songōnte epēt. Ari 7 pipot ingre mor saō ka 7 pōtē wē pōrōa ngarangkōrōen ya. Ēn es rampe koolōtōk ket ēa 7 pōt ingre mor saō ka 7 pōtē wēaurōen ya.”

2

Epesas kakē ingre mor saurōa ngōnte

1 Akōp es rampeetē tekarak wēaō pōpōk epēl yenēa. “Ni Epesas kakaan ingre mor saurōaan epēl retēng ē.

“Ngōn epēt omēn mor yaapkēewesi ari 7 ēak wali wak es rampe koolōtōk ket ēa 7 pōtē tekarak kan ing yaaup nem ngōnte.

2 Ne arim omnant yaautōn ēwat wē. Ar ya kosang mēmpōōre kēlangōn kat yawiem kosang sak wē pēl yaaō pōten ēwat wē. Ēn pēl yeem ar utpet omnarōa yaautōn kaaō ēēn omēn pitēmtēn, ‘Ten Kristoē ngōn yaaō omnarō,’ pēl kaar yaaurōen wēl ēak itenak pit kaar yaaurō pēl kōn wian pōtenta ēwat wē.

3 Ēn omēn narō pit itaangkēn ar nemorō pēl sēen utpet yaniwasēnak kaaō ēēn sēp nēnewasēn kēlangōn kat yawiem kosang sak wēaō pōtenta ne ēwat wē.

4 Pēl yaautak omēn eptaan arēn kōn wiin pangk naēn yaē. Ngaantak ngēs rēak kōn wi kosang wesān pōtak arim lup sant ēan pōt won sē yes.

5 Ngaan ar wēwē ompyaut wakaimaurōak wiap sak sēp wesān. Pōtaanōk arim wēwē ngaan pōten kaalak kōn wiak ōn. Pēl ēak lup kaip tiak wēwē wet rēak wakaiman pōl ōn. Ēn lup kaip natiin ēēnē pōt ne arim naē orōak arim es rampewes kama wēen ingre mor saurō won sēnēēt.

6 Arim wēwē ompyaut wakaiman pōt sēp wesautak omēn eptaan kōn wiin ompyaō yaē. Nem Nikolasre pim ingre morōrōa wēwē utpetatēen kaaō yaalmē pōl arta yaalmē.

7 “Katrīngōrōak Ngēēngk Pulōōk ingre mor saurōen ngōn ōk yenīa pipēt kēēkē kat wiin. Omēn namp pim wēwē ompyautak utpetat il wesak kosang sak ōpna pōpōn nook, ‘Ni wēwē kosangta kēraamentēkaan ulōpōrō neim ōmēep,’ pēl ōk memaap. Kēra pōment Anutuu ya lupōōk wē.”

Simena kakē ingre mor saurōa ngōnte

8 Akōpōk kaalak neen epēl ōk yenēa. “Ni Simena kakaan ingre mor saurōaan epēl retēng ē.

“Ngōn epēt omēn wot rēaupōk ēnēm remaap, wel wiak kaalak wal ēak ōp wēaup nem ngōnte.

9 Arim kēlangōn kat yawī pōten ne ēwat wē. Ēn omnantēen elek panē yeē pōtenta.

Pël yeëetak kutömweri arimëen omnant kësang wia. Ën omën narö pitëmtën, ‘Ten Yuta omnarö,’ pël ya pöröak utpet wesak yenia pötenta ne ewat wë. Pit, ‘Ten Yuta omnarö,’ pël yaatak Yuta omën yaapörö won, Setenë ingre mor panë saurö.

¹⁰ Arim omën këlangön kat wiinëak yeë epten kas ëenganok kat wieë. Seten pi ar narö morök elniipënëak omën naröen maan wii kaatak nuulëëpnaat. Pipët ar këlangön wak imeë kët moresiar pël sënëët. Pël ëënëetak Anutuun kön wi kosang we-seim wë wel wiinë pöt nook wëwë kosangët ningkën neering wakaim öpenaat.

¹¹ “Katringöröak Ngëengk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin. Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöp es parëaöök së këlangön kat nawiipan.”

Pekamam kakë ingre mor sauröa ngönte

¹² Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Pekamam kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Ngön epët omën öp nalaan nal nga panëëwer weëaup nem ngönte.

¹³ Ne arim kakën ewat wë. Seten pi ka pipöökë kaö sak wëen omnarö utpet kaö panë yaaurö. Pël yaauröak kön wi kosang yewesaut taë wak wë. Ën ngaan arim karip Antipas wotpil wesak nem ngönte omnaröen ök maö ima pöp omën utpet naröak arim kak Setenë ngarangk yaalmëa pörek pi mën wel wia akun pötak kasëng nene-mangkën kön wi kosang neweseimaaurö.

¹⁴ Pël ëauröak arim wëwë utpet epël yeë epötön ne kön wiin pangk naën yaë. Ar Pekamam kakaan ingre mor sauröa naëaan narö Pelam pim ngön kaarta ënëm yaaurö. Pelam pöp ngaan Pelakën wetete ök maan puuk Israel omnaröen morök maan animaö kön Anutuu ökre was kaaröröaan kiri ar ëaut yenem öngre omp nga ëaurö.

¹⁵ Ën arim naëaan naröeta tapël Nikolasre pim ingre moröröa ngön utpetatë ënëm yaaurö.

¹⁶ Pötaanök ar lup kaip tiin. Ën won ëënë pöt akun kot panë nentak arim naë wais oröomaat. Pël ëak öp nga nem këmtak wia epwerring omën piporöaring nimëmpaat.

¹⁷ “Katringöröak Ngëengk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin. Omën pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöp kutömweri kaömp yapin mana pël ya pöt nem naë ëlëëp wia epot mempaat. Pël ëak kël kölam naöota mempaat. Kël pöök yapin ngölöp nent retëng ëulmëëmaat. Yapin pöt omën muntarö köpël wëen omën kël pö waapna pöpökëer ewat öpnaat.”

Tiatira kakë ingre mor sauröa ngönte

¹⁸ Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Tiatira kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Anutuu Ruup pim itöörar es wëlëngöökë ök panëöörar, omnant omnaröa lupötë wieëa pötön ityaangkaup. Ën pim ing pöwesiar aini ke nal nent yapinte paras pël yema pöta simpelang yera pöl yeëa. Ngön epët Anutuu Ru ulöpöököp nem ngönte.

¹⁹ Ne arim omnant yaautön ewat wë. Arim lup sant yaaöre kön wi kosang wesak ya wotpil mëmpö, nemëen yak ya ompyaö mëmpööre këlangön kat yawiem kosang sak wë pël yaaö pötön ne ewat wë. Arim wet rëak omnant eiman pöt peene il wesak ompyaö panë yaaurö.

²⁰ Pël yaauröak arim utpet epël yeë pöten ne kön wiin pangk naën yaë. Öng utpet yaaö namp ngaan wakaima yapinte Seseipel pöpë ök yaë pöpönta arring öpënëak mëëaurö. Öng pöpök pimtën, ‘Ne Anutuu tektek ngön yaaö omën namp,’ pël kaar mëak ngönën kaaröt nem ënëm yaalnëauröen öngre omp nga ëëre animaö kön Anutuu ökre was kaaröröaan kiri ar yaaö pöt në pël ëëpënëak morök yaalmëaup.

²¹ Nook pim omp nga yaaö pöt sëp wasëpënëak akun mangkën pi lup kaip natiin kaaö ëaup.

²² Kat wi. Ne öng pöpön maan yauman ëëpnaat. Ën omp öng pöpring utpet yaaö pöröeta lup kaip natiin yaëen pöt nook maan këlangön munt nant pitëm naë orö morëëpnaat.

²³ Pël ëak öng pöpë wëwëeta ënëm yaaurö mën wel mowiimaat. Pël ëën ka nantë ingre mor saurö pöten itenak ne omën pouröa könre lup wël yaaup pöten ewat

sëpnaat. Ne tapöpök ar omnarö neenem omnant yaautë kangut nimpaap.

²⁴ Omën munt Tiatira kak wëaurö ar ngön utpet pöta ënëm naën yaaurö. Pël yeem ngön utpet pöten omën naröak, ‘Setenë ngön öngpököt,’ pël ya pöt ar ëwat nasën yaaurö. Pël yaaö pöröen epël ök yeniak. Ne këlangön munt nant naningkan, om epët pëen nimpaan.

²⁵ Arim wëwë ompyaö yaaö pöt kosang panë wesak ön. Pël ëen nemënt kaalak akun nentak wais oröömaap.

²⁶ Namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak wë nem ngönte ngaarëk weimeë wel wiipna pöp nook weëre kosang menak köpël omnaröa kaö wes moulmëemaap.

²⁷ Pël ëen pi ngarangk ëë aini sungkör naö wak wë omnarö yang kaput mööna kelak unön yaë pöl köpël omën pörö elmëepnaap. Weëre kosang nem mampa pöt nem Pepapök nenaut.

²⁸ Ne omën pöt menak tangewesta mempaat.

²⁹ “Katringöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin.”

3

Satis kakë ingre mor sauröa ngönte

¹ Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Satis kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Ngön epët omën Anutuu Ngëëngk Pulö wak ari 7 ëak wali wak wëaup nem ngönte. Ne arim omnant yaautön ëwat wë. Omnant yaaö pöt omnaröak arimëën, ‘Pit wëwëetaring wëak yaë,’ pël yenia. Ën nook arim lupötön itaangkën wel wiauröa ök wë.

² Pötaanök wal ëak it nganga seë. Arim kön wi kosang yewesaö kot wieëaut sasa won sëpanok taë weseë. Arim omnant yaautön itaangkën Anutuu ëöetak wotpil naënörö.

³ Pötaanök ngön rë nuulön kat wiak wan pöten kön wiin. Pël ëak ngön pöt ngaarëk wak lup kaip tiin. Ar wal ëak it nganga nasën ëënë pöt nga omën nampë yaë pöl nem akuneten köpël wëen tapët pöt oröak kangut nimpaat.

⁴ Pël ëëmaatak ar Satis kakaan omën narö utpetat naën yaaurö. Omën naröa ulpëen kölamöt pëen ë yerangia pöl ar wëwë kölam wë. Ne arën kön wiin wotpilörö. Pötaanök arim ulpëen kölamöt ë yerangian pöl wëwë kölamtaring neering wakaim önëët.

⁵ Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöpökëer ulpëen kölamöp më moulmëemaap. Pël ëak pim yapinte wëwë kosangta pepeweriaan këre nemoolanganëep. Anutu nem Pepapre pim enselöröa ëöetak pi nemop pöt tekëri wesak amaät.

⁶ “Katringöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin.”

Pilatepia kakë ingre mor sauröa ngönte

⁷ Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Pilatepia kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Aköp ne omën ngëëngkëp. Ne tapöp omën kë panëep. Ngaanëer Tewit pim yang omp ak sak weëre kosangring omnarö ngarangk elmëeima pöl nook kutömweri omp ak sak weëre kosangring ngarangk ëë kanwer të wiin omën nampök newariipan. Ën kanwer wariin nampök pangk natëëpan, won pan. Ngön epët ne tapöpë ngönte.

⁸ Ne arim omnant yaautön ëwat wë. Ar weëre kosang kësang won wë nem ngönte ngaarëk weiman. Pël yeem nem yapinte ëlëep nenowasën tekeri wesak aiman pöten ne ëwat wë. Pötaanök nook kanwer të nuwiin wiaan omën nampök yok pangk newariipan.

⁹ Kat wieë. Setenë ingre mor arim naë wëaurö pit pitëmtën, ‘Ten Yuta omnarö,’ pël kaar yenilaurö. Pit Setenë utpetatë ënëm yaaurö, Yuta omën yaapörö won. Omën pöröen nook maan arim ikanöök rar rë nuwesirak nemtok arimëën lup sant yaalnian pöten ëwat sëpnaarö.

¹⁰ Ar këlangön kat yawiem kosang sak önëak nem arën ök yeniak pöt ngaarëk weiman. Pötaanök omën utpet nant yangerak wëauröaan morök elmëëmëak yangerakë wes mëëma pöt nook ar ngarangk yaalniin arim naë naarööpan.

¹¹ Ne akun kot nent won sëen arim ngësë waisumaap. Pötaanök omën nampök

irikor elniin arim ompyaö yaauta kangut naön ëënganëën ompyaut arim naë wia pöt kosang wes wak ön.

¹² Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöp nook Anutuu ngönën tupta möör wapta ök wesak wesir moulmëëmaap. Pël ëën pi Anutuu naë kosang sak öpnaap. Pël ëën nem yapin ngolöpëtere Anutuu yapintere pim ka kaöaöökëët piik retëng ë ulmëëmaap. Ka pöökë yapinte Yerusalem ngolöpö, kutömweri nem Pepapë naëaan irapnaö.

¹³ “Katrिंगöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin.”

Leotisia kakë ingre mor sauröa ngönte

¹⁴ Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Leotisia kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Aköp nemënt ngön yaapta pepapök wot-pil wesak Anutuu ngönte tekeri wesak yaaup. Ne Anutuu omnant pout ket ëa pötë pepap. Ngön epët Aköp nemtë ngönte.

¹⁵ Ne arim yaauta songönte ëwat wë. Ar nemëën kaaö panë elnëere lup sant panë elnë pël naën yaauro. Poutepar arim naë irikor ëak wia. Pötaanök arimtok kaaö panë elnëenëak kön wiak pöt pël elnëenëët. Ën lup sant panë elnëenëak kön wiak pöt pël elnëenëët. Pël ëënëëtak poutepar irikor ëak wi naöpan.

¹⁶ Ar pöt nemëën kaaö panë elnëere lup sant panë elnë pël naën yaaö poutepar irikor ëak yeëan. Pötaanök ne arimëën kaaö elniak wa niolamaat.

¹⁷ Ar arimtën epël yaauro. ‘Ten monere uröm omën nant kësang wieëaurö. Omën kësang panë pöt tenimtokëër wak ompyaö wë omën nentaan ngöntök naën yaauroep,’ pël yak. Pël yaketak arim lupre könöt utpetatring wëen omnaröak yaköm elnipna salöröak yak. Arim lupötë omën nantëen ngöntök yeem it il tëak yool wë pöten arimënt itnaangkën wëan.

¹⁸ Pötaanök ne arën ök niamaan kat wieë. Ar nem naëaan songre sar ngolöp weë panëët wak ön. Pël ëak arim koröp yool wë pipot ngep ëënëën ulpëen kölam ompyautta nem naëaan ön. Pöt arim koröp yool wë

pipot omnaröak it ningankën ëö sënganëën. Pël ëak i kolap nenteta arim itötë wa mëen omën nantön itaampunëën nem naëaan ön.

¹⁹ Ne omën nem lup sant yaalmëa pörö pit utpet yaëën pöt ngön kosang mëak wot-pil yemowesaup. Pötaanök ar kosang ngen-tiak lup kaip tiin.

²⁰ Kat wieë. Ne ka kanrak taueë kontkont yaaup. Omën namp ne kontkont yemaan kat wiak kan të newiin pöt kakaati së piir-ing kaömp ngawi nak tenip önaat.

²¹ Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöpön nook, ‘Ni nem naë wais nem omp ak urtak wel aisëak neering omnarö ngarangk ëëpa,’ pël ök memaap. Pöt ne utpetat kasëng menak nem Pepapë naë pim omp ak urtak wel aisëak omnarö ngarangk eim wë pöl arta ëënëët.

²² “Katrिंगöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin.”

4

Kutömweri omnarö Anutuun yaya maim wë

¹ Aköp ngön ök neë pet irën ne wanger yemangk wesak itaangkën kutömweri kan newer të wieëa. Pël ëën omën këm ngön naö yaan kat wiin nem wet rëak kuup ngönöökë ök ngönaak neea tapöpök kaalak epël yenëa. “Ni eprek apër. Pël ëën omën ënëm orööpnaatön pet elniimaan,” pël yenëa.

² Pël yenëaan taptakëër Anutuu Ngëëngk Pulö pim weëre kosangöök nem naë oröön itaangkën kutömweri Aköpë ur nent wiaan Anutu pötak wel aisëëa.

³ Pim këëre wot kante kël köp möaö naöörarën yapintepar saspaae konilian pël yema pöörarë ök pengpeng yeëa. Pël ëën iere kasir naö pim urtak wirö kaörok elmëëa. Iere kasir pö kël këra ëp koröp oröa naöön yapin emeral pël yema pöökë ök yeëa.

⁴ Pël ëaan ur nant 24 ëak omp ak urtak wa taap elmëak wieëa. Pël ëaan ngarangk naröeta 24 tapël ëak ur pötë wel aisëëa. Pit ulpëen wali kölamörö mëak ul koolötök ket ëaut omp aköröa yewaëa pötë ököt pitëm kepönötë waëak wëa.

5 Pël ēēn Anutu pim ur wel aisēēa pōtakaan kent tangar mēnak tangre kaō kēsang yera. Pël yaēēn pim urta itēkēēl es wēlēng 7 ēak yokota. Es wēlēng pōt Anutuu Ngēēngk Pulō.

6 Ēn ur pōta itēkēēl omēn nent i kaōre kōnitōtē ōk pan nent wieēa.

Pël ēaan kutōm omēn mor kong nent wēwēetaring narō tekrak wēa. Pōrō omp ak urtak wirō kaōrok ēak taueēa. Pitēm it ulōpōt kēsang pan, koēlaan kasngaēl pangk ēak orōēa.

7 Kutōm omēn wēwēetaring pōrō, namp kent nga laionōrōa ōkōp, namp pol purmakaō ompōrōa ōkōp, namp pi it omēn kēere wot kan waup, ēn namp int tuparōa ōkōp.

8 Kutōm omēn mor kong nent wēwēetaring pōrō pit wer 6 ēak uteēa. Ēn pitēm it ulōpōt kēsang panē orōēa. Pōt weratē tomōkōlaan ikanōōkōl poutē pangk ēēa. Pit pël ēak wē Anutuun yaya yaaut leng naēn, rōōkre kēt poutē epël maim wē.

“Akōp Anutu ni weēre kosang pout weēaup. Ni wakaimaupōk wēēn om wakaim ōmēēp. Ni ngēēngkēp, ni ngēēngkēp, ngēēngk panēēp.”

9 Kutōm omēn mor kong nent wēwēetaring pōrō pit Anutu omp ak urtak wel aisēēaup wē wakaim om ōpnaap piin yaya maimēē ping wesak mēak yoōre ērēp maim wēaurō. Pit pël yaēēn

10 ngarangk 24 pōrō pit Anutu omp ak urtak wel aisēēa pōpē naē rar rē mowesirak yangerakēl tok oriak wē omēn wakaim ōpna pōpōn, “Puukēēr weēre kosang pepap,” pël weseē pitēm omp ak ul koolōtōk ket ēa pōt perak urta ikanōōk wiak yaya ngōn epël maim wēauro.

11 “O Akōp, ni tenim Anutu.

Nuukēēr kaō panēēp.

Ten pourō yaya niaimeē ping wesak niak nimtē naē weēre kosang wia pël yeniaan kē yes.

Nimtok omnant ēl epot pout ket ēaup.

Nuuk wiaapēnēak kōn wiak ket ēēn om wia.

Pōtaanōk yaya yeniaan kē yes.”

5

Sonōk pep newer pesōm ēak wii tēak wiaan itena

1 Ne kaalak itaangkēn Anutu pi omp ak urtak wel aisēē pim mor yaapkēēwesi pep newer weēa. Pep pōweri retēng nant koēlaan kasngaēl ēēē. Pël ēaan omnarōak wilak sangk kelpanēak pep pōwer tep mōak wii 7 ēak tē ulmēēa.

2 Pël ēaan ne itaangkēn ensel weēre kosangring nemorōk ngōn ē olēak epël ya. “Omēn wotpil talēpōk pep epweri wii 7 ēak tēa epot pangk ilak pepewer wilēpēn?”

3 Pël yaan omēn nampōk o kutōmweriaan ma e yangerakaan ma yang epra ikanōōkēlaan wotpil nampōk pep pōwer wilak itaampnaataan kengkēn nasēn ēaut.

4 Pël ēēn ne itaangkēn wotpil nampōk pep pōwer wilak itnaangkēn ēēn ing kēsang panē ēaut.

5 Pël ēēn omēn ngarangk nampōk epël yenēa. “Ni ing anganēp kat wi. Yutaē kurmentēkaan kent laionōpē ōk weēre kosang panē namp orōak wē, Tewitē ru ēap. Pim wēwē ompyautak utpetat il wesaupōk yok pangk wii 7 pōt pout ilak pep pōwer wilēpnaap.”

Son pi Sēpsēp Ruupōn itena

6 Pël neaan ne itaangkēn Sēpsēp Ru namp taueēa. Pōp omēn mēnaurōa ōk pim korōpōōk ēmpōl ēēēa. Pi Anutuu omp ak urōtere kutōm omēn mor kong nent wēwēetaring pōrōere ngarangkōrōa tekrak taueēa. Pim kepōnōōk watōt 7 ēak orōēa. Ēn itōtta 7 tapēl ēak wēa. It 7 pōt Anutu pim Ngēēngk Pulō, kaare yang poutē wes mēēn pangk ēak wē pō.

7 Pël ēēn ne itaangkēn Sēpsēp Ru pōpōk sē Anutu pi pim omp ak urtak wel aisēak wē pep pōwer pim mor yaapkēēwesiil wali wak wēēn kama yeōn itenaut.

8 Pël yaēēn kutōm omēn mor kong nent wēwēetaring pōrōere ngarangk 24 pōrō Sēpsēp Ru pōpē naē sē rar rē mowesirak yangerakēl tok oria. Pit omēn intōatē ōk nant neenemot wak, ēn sōwar koolōtōk ket ēa nantta neenemot wak wēa. Sōwar pōtē ōngpōk omēn nant Anutuun kiri ar ēēn es koulōp kōp nga kampōt ngaarēk yawisa pōt

wieēa. Ēs koulöp kamp ompyaö omnaröa Anutuun yayaare kimang yamēēaut.

⁹ Pit pël äak tan ngolöp nent epël yema. “Ni omēn wotpil kaö panēēp, pepeweri wii tēa pöt yok pangk wa ilumēēp. Omēn naröak ni nimēngkēn wel wian. Pël ēēn wel wian pötak omnarö kaalak Anutu pimēēn kama waup.

Yaap, ni omēn möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutēērö waup.

¹⁰ Nuuk maan pit niiring kaö sak wē kiri ar yauröa ök sak tenim Anutu pim inēēn sak omnaröaan kimang yamēem wēaurö.

Pël äak pit yangerakē omnaröaan ngarangk elmēēpnaarö.”

Omēn pourö Sēpsēp Ruupön yaya maim Öpenaat

¹¹ Pël yemaan ne kaalak itaangkēn en-sel selap pan kēm top äak yaan kat wiaut. Ensel pöröen sangk kelēn pöt selap pan tausenre milion pöta ök yes. Pit omp ak urötere kutöm omēn mor kong nent wēwēetaring pöröere ngarangkörö wa taap äak taueē

¹² ngön äak epël ya. “Sēpsēp Ru omnaröa mēn wel wia pöp pi omnant poutē kaö saup, poutē pepap, ēwaare weēre kosangre ēwat wieēaup pël yamēem yaya maimēē ping wesak yemaan kē yes.”

¹³ Pël yaan ne kat wiin omnant pout Anutu pim mor ket äa, kutömweriaan yangerakē, i kaöökaan yangra ikanöökē, pötök ngönaak aö yesēn ne kat wiin epël ya.

“Anutu pim omp ak urtak wel aisēeaupre Sēpsēp Ruup piaripön yöore ērēpre yaya maimēē ping wesak mēak weēre kosangöt piarpim naē wia kēt elötē pël maim öpa.”

¹⁴ Pël yaan kutöm omēn mor kong nent wēwēetaring pöröak, “Yaap,” pël yemaan omēn ngarangk pörök wēa pörö piarpim ikanöök rar rē mowesirak yangerakēl tok oriak yaya yema.

6

Sēpsēp Ruupök wii 6 äak tēa pöt pepewerian il olēa

¹ Ne kaalak itaangkēn Sēpsēp Ru pöpök pepeweri wii 7 äak tēēa pötēaan wan pö il yoola. Pël ēēn ne kat wiin kutöm omēn mor kong nent wēwēetaring pöröakaan nampök ngön äak yaan kat wiin pim kēm ngön pömpel tangre kaö ket äak yarēem epël yema. “Ni wais.”

² Pël yemaan ne kaalak itaangkēn pol os kölam namp wēa. Pöpē rangk omēn namp raēēp wak wel aisēak wēa. Pël ēēn omēn pörök wēauröak pi ul nent waē yemoulmē. Pöt omēn nga wotöök yesauröa ulötē ököt. Pël ēēn pi omēn nga äak il yewesauröa ök nga äak il mowasēpēnēak sa.

³ Sēpsēp Ru pöpök kaalak pepeweri wii tēēa munt 2 pö il yoolaan ne kat wiin kutöm omēn wēwēetaring pöröakaan munt nampök, “Ni wais,” pël yema.

⁴ Pël yemaan pol os munt köp möaö namp yaarö. Pöpē rangk omēn namp wel aisēēa pöp pitök weēre kosang yemangk. Pöt puuk maan yangerak mayaap won sēēn omnarö nener mēmpēnēak weēre kosang yemangk. Pötaanök omēn pöp pi ya pöt mēmpēna yak öp nga panē newer yemangk.

⁵ Sēpsēp Ruupök kaalak pepeweri wii tēēa munt 3 pö il yoolaan ne kat wiaan kutöm omēn wēwēetaring pöröakaan munt nampök, “Ni wais,” pël yema. Pël yemaan ne itaangkēn pol os köö namp wēa. Pöpē rangk omēn namp wel aisēēa pöp pi omēn könömöt wēl yaaö nent sikel pël yema pöt wali wak wēa.

⁶ Pël ēēn ne kat wiin kutöm omēn mor kong nent wēwēetaring pöröa tekraakaan nampök epël yema. “Omnaröa ya lupötē kaömp nant utpet mowasēn umön rē sēēn ngöntök ēēp. Pël yeem kaömp öpēnēak yaēēn kaömp ompyaut kap kot nentak we-sirak mon kēsang 3 kina pöta ngönt wesak mangkēn sum ēēpnaat. Ēn tapël kaömp utpetat kap kot nentepar nent pötē wesirēn mon 3 kina tapël sum ēēpnaat. Pël ēēpnaatak ni kaömp utpet yewasēn pit olip kolapring nant ar ēēre wain i nē pël ēēpnaat ngöntök ēēpanēēn olipre wain yaat utpet mowasngan.”

⁷ Pol Sēpsēp Ruupök kaalak pepeweri wii tēēa munt 4 pö il yoolaan ne kat wiaan kutöm omēn mor kong nent wēwēetaring

pöröakaan munt ënëm nampök, “Ni wais,” pël yema.

⁸ Pël ëën ne itaangkën pol os koröpöök kaplak ilëa namp wëa. Pöpë rangk omën namp wel aisëëa pöp pim yapinte Wel pël yema pöp wëa. Pël ëën omën pim ënëm waisa namp pim yapinte Wel Kak pël yema pöpta oröak wëa. Pël ëën omën kutömweri wëa pöröak yanger kom ëak lup 4 wesak piarip yang lup ner menak omën yang pörek wëaurö mën wel wiipënëak weëre kosang yemangk. Pit epël ëëpnaarö. Pitëmënt nener mën wel wiire ën narö këënëën ya sak ilak wel wi, narö yauman ke nentere nent wak wel wiire narö animaö ngaaröak mën wel wi pël ëëpnaarö.

⁹ Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii téeëa munt 5 pö il yoolaan ne itaangkën omën wel wia naröa könörö Anutuun kiri ar yaaurekë ikanöök wëa. Pörö pit ngaantak Anutuu ngönte taë wes wak wë tekeri weseima pötaanök kööre toköröak mëngkën pitëm könörö Anutuu naë wëa.

¹⁰ Omën kön pöröak ngön ë olëak maap epël yema. “O Aköp weëre kosang pepap, ni këëkë wesak wotpil yewesaup. Ni akun tal-tak yangerakë omnaröaan ngön ya mënak pitëm ten nimëna pöta kangut mamp?”

¹¹ Pël yemaan Aköpök omën kön pörö ulpëën kölam waliit neenemot menak epël ök yema. “Ar kaalak akun kot nent kë seim wëën arim kar arring ya ngawi yamëngka narö mën wel wiipënëak yaö mëëa pörö pitta mën wel wiinak ne kangut arim kööre tokörö mempaat.”

¹² Pël yemaan ne itaangkën Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii téeëa munt 6 pö il yoolaan moup kësang panë nempel yamö. Pël ëën këtëp kaip tiak maan ne itaangkën poë koröp kouukë ök sak koö olaan ngoonöpta tapël kaip tiak maan omën iitë ök köp möak wëa.

¹³ Ën ariatta kutömweriaan ti yangerak ngentiin itaangkën këra nantë ulöpörö köp namöön wiaan kent möak tö olaan wia pötë ök yaë.

¹⁴ Ën kutömwerta këra ëpötë pesöm mö yawi pöl ëën won yesën kaö kusre rosiratta tiak nerekaan nereké yaë.

¹⁵ Pël yaëën yang omp aköröere

ngarangkörö, nga omnaröa wotöököröere monere uröm omnarö, omën weëre kosangringöröere omën pourö, inëën ya yamëngk pöröere omën yaap wëa pörö pit pourö yang öngöpre rosiratë kël öngöp kësangötë ëlëëp ilëak wëa.

¹⁶ Pël ëak pit ngön ë olëak epël ya. “Këlre rosirat pelak ngep elniip, Anutu pim omp ak urtak wel aisëëë itningampanëën ëlëëp ilepanaan, Sëpsëp Ruupökta ya sangën elniipañëën.

¹⁷ Akun kaöaö yaaröön kangut nimpa pöt peene yok oröak wia. Pël ëën Anutüre Sëpsëp Ruup piarip ya sangën elniipnaan yaë. Pötaanök omën talëpökëër nga pöt il wasëpën?”

7

Israel omën 144,000 pörö Anutuun yaö elmëa

¹ Ngön pöt pet irën ne itaangkën ensel 4 ëak yang kaö 4 pötë taueëa. Yang kaö 4 pötëaan kent 4 tapël ëak wais i kaöre yang, wiire këra pöt möak utpet waspanëak ensel pöröak il warieëa.

² Pël ëën ne itaangkën ensel munt namp këtëpë yengampiaulaan oröak yawisën itenaut. Pi Anutu, wëwë pepapë, omën nent omnarö pimëën yaö wesak yapin mowipna pöt wali wak is ensel 4 ëak Anutuuk yangerere i kaö utpet wasëpënëak weëre kosang mena pöröen ngön ë olëak ngön kosang yamëem

³ epël yema. “Ar peenëër teëntom i kaöre yang, wiire këra pöt utpet wasnganok. Kot nent kor wëën wet rëak omën tiarim Anutu pim inëën yaaurö pimëën yaö wesak yapinte pitëm ë kosatë mowiinak ënëmak yok pangk utpet wasënëët.”

⁴ Pël yemaan ne kat wiin öngre omp Anutuuk pimëën wesak yapin mowia pörö sangk kelën 144,000 pipël Israel omnaröa kurötë saulaan yaarö.

⁵ Pit epël ëa.

Yuta pim kurmentëkaan 12,000,
Rupen pim kurmentëkaan 12,000,
Kat pim kurmentëkaan 12,000,

⁶ Asa pim kurmentëkaan 12,000,
Naptalai pim kurmentëkaan 12,000,
Manasa pim kurmentëkaan 12,000,

⁷ Simion pim kurmentëkaan 12,000,

Liwai pim kurmentëkaan 12,000,
 Isaka pim kurmentëkaan 12,000,
 8 Sepulan pim kurmentëkaan 12,000,
 Yosep pim kurmentëkaan 12,000,
 ën Pensamin pim kurmentëkaan 12,000.
 Omën piporö Anutuuk pimëën wesak
 pitëm ë kosatë yapin mowia.

Omën kësang panë Anutuun yaya mëëa

9 Ne omën pöt itenak kaalak itaangkën
 omën kësang panë wa top ëak wëa. Pöröen
 omën nampök yok pangk sangk naalpan.
 Omën pörö möönre koröp naöre naö, ngön
 nerere ner, yang poutëerö wais erën ëa. Pit
 Anutu, pim omp ak urtak wel aisëëaupre
 Sëpsëp Ruup piarpim itëkëël taueëa. Pitëm
 wëwë ompyautak utpetat il wesautaan
 ulpëen kölam waliirö mëak kewis komöt
 wali wak wëa.

10 Pël ëëë ngön ëak epël ya. “Tiarim
 Anutu, pim omp ak urtak wel aisëëaupre
 Sëpsëp Ruup piaripök tiar utpetetakaan
 kama nuun ompyaö wë.”

11 Pël yaan ensel pouröak Anutu, pim
 omp ak urtak wel aisëëaupre ngarangk
 24 pöröere kutöm omën mor kong nent
 wëwëetaring pörö wirö wa taap elmëak
 taueëa. Pël ëak pit omp ak urta itëkëël rar
 rë wesirak tok oriak Anutuun yaya mëak

12 epël yema.
 “Yaap, tenim Anutu,
 ten nimëën ërëpërëp ëak ping wesak
 yeniak.
 Èwat pout nimtë naë wiaan yayaare yoöre
 ërëp yeniak.
 Nuukëer weëre kosangring wëaupök
 omnant pout pangk ngarangk yeëaup.
 Omën pipot pout nim naë wiakaim wiaap-
 naat.
 Yaap.”

*Omën eporöa këlangön kat yawia pöt pet
 ira*

13 Pël yemaan ngarangk 24 pöröa naëaan
 nampök neen epël pëël yenëa. “Omën
 ulpëen kölam waliit mëa eporö talörö?
 Tarëkaan waisa?”

14 Pël neaan ngön kangit epël yemak. “O
 kaöap, ne köpël. Nimtokëer èwat wëen.” Pël
 maan puuk epël ök yenëa. “Omën eporö
 pitëm kööre toköröa këlangönë öngpökaan

waurö. Pitëm ulpëenöt Sëpsëp Ruupë iitak
 iirak kölam wesaurö.

15 Pötaanök pit Anutu pim omp ak urta
 itëkëël taueë këtre rök poutë pim ngëeng
 tuptak pimëën inëën yaalmëem yaya maim
 wëaurö. Pël ëën Anutu pimënt pim omp ak
 urtak wel aisëëë ngarangk yaalmëaup.

16 Pit kaalak këenëën ëëre iiten ë pël
 naëpan. Èn këtëpökta nga elmëëre omën
 nantë es nga naöök pitëk isö pël naëpan.

17 Sëpsëp Ruup omp ak urta luptak wëa
 pöpök pit ngarangk elmëak mës wak së
 i kölokta yoolëaurek së wëwë kosangta iit
 kol mangkën nëmpnaat. Pël ëën Anu-
 tuuk pitëm ing telapöt tum mokorak won
 mowasëpnaat.”

8

*Sëpsëp Ruupök pepeweri wii téeëa 7 pö il
 olëa*

1 Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii
 téeëa munt 7 pö il yoola. Pël ëën
 kutömweriaan ngön nent naën wieë akun
 kot nent ap aöa pöta ök won yes.

2 Pël ëën ne itaangkën ensel 7 ëak Anutuu
 ëöetak taueë kuup 7 tapël ëak yeön itenaut.

3 Pël ëën ensel munt namp wais Anu-
 tuun ur kiri yaalmëauta naë taö yeö. Pöp
 pi söwar koolötök ket ëa neweri omën
 nant köp nga kamp ompyaut wiipënëak
 wak wais taö yeö. Pël ëën pi omën es
 koulöp köp nga kamp ëëpna pöt kësang panë
 mangkën yeö. Omën köp nga kamp pöt
 Anutuun kiri yaalmëaurek ur koolötök ket
 ëa pötak kiri ar ëën es koulöp köp nga
 kamp ompyaut ngaarëk yawisem Anutuu
 omnaröa pimëën yayaare kimang yamëëa
 pötring erën ëëpënëak mangkën yeö.

4 Pël ëën ensel Anutuu ëöetak taueëa pöp
 pi omën köp nga kamp pöt moresi wak
 wë ar ëën es koulöpö ngaarëk yawisem
 Anutuu omnaröa pimëën yayaare kimang
 yamëëa pötring erën ëak yawis.

5 Pël yaëën enselëp pi söwar pöwer omën
 köp nga kampöt wiaan wak Anutuun
 ur kiri yaalmëautakaan es newes korak
 söwarweri wiak yangerak yoola. Pël ëën
 kent tangar mënak tangre kaö kësang
 yeraan moup yamö.

Ensel 4 ëak kuup mëna

6 Ne pöt itenak kaalak itaangkën ensel
7 pörö pitëm kuup 7 äak wak wëa pöt
mëmpënëak yaë.

7 Ensel wet kaal rëa nampök pim ku-
upö wet rëak mëngkën kopi kësangpel ëp
ulöpötring yepelën esre omën iitring ngen-
tiak yang lup ner pour es kot won yes. Ën
yang lup neraar om wia. Lup es kota pörek
omnant wieëa pöt wiire këraare nön pout es
kot won panë yes.

8 Ën ensel 2 pöpök pim kuupö yamëngk.
Pël ëën tomönötë ök nempel es yokotön
olaan i kaöök yengenti. Pël ëën i kaö ë naö
kaip tiin omën i sëën naöörar om wieëa.

9 I kaö ë omën i sa pöök animaö wëa pörö
pourö wel wiin wangat pout utpet yaë.

10 Ën ensel 3 pöpök pim kuupö yamëngk.
Pël ëën ari naö es kalaö newesi yokot pipël
pan kotak kutömweriaan ti yangerak yen-
genti. Pël yaëën iitre i rëepöt pout kom äak
3 yes. Pël ëën ari pöök ngentiak yang nera
iit ngep ëën munteraarëët om wieëa.

11 Ari ti ngentia pöökë yapinte welakre
kakam pël ya. Pötaanök i we naöökël
wieëa pöt welakre kakam sëën we naöörarë
wieëaut om ompyaö wieëa. Pël ëën omën
narö kësang i welak yaaö pöt nak wel yawi.

12 Pël yaëën ensel 4 pöpök pim ku-
upö yamëngkën këtëp kom äak rongan 3
yesën ngoonöpre ariatta tapël yaë. Pël ëën
këtre ngoonre ari rongan 3 pötëaan nent
mëngkën lup nent ëwa naën nenteparökëër
ëwa yaë. Pël ëën këtëkre rö kanötë lup
nentak ëwa naën wiaan lup nenteparökëër
ëwa yaë.

13 Pël ëën ne itaangkën int tup kësang
panë nemor wal äak mopöök yesën kat
wiaan int pöpök ngön äak epël ya. “O
yaköm, yaköm, yaköm pan. Ensel munt 3
pöröak pitëm kuupöt mëmpna pötak yanger-
akë omnaröa naë utpet kësang panë nem-
pelëar nempel äak orööpnaan yaë. Yang
omnarö tol ëëpën?”

9

Ensel 5 pöpök kuup mëna

1 Ensel 5 pöpök kuup mëngkën ne
itaangkën ari naö kutömweriaan tiak wais
yangerak ngentiak wieëa. Ari pö ensel
nampönök ya. Ën ne itaangkën yang öngöp

wali panë naö wieëa. Pöökë leng ëa pörekën
ne köpël. Yang öngöp pöökë kiet ensel pöp
mangkën yeö.

2 Pël äak puuk öngöp pöökë kanwer
të wiin es koulöp naö öngöpöokaan
oröak yawis. Es koulöp pö es kësangöte
koulöpöökë ökö. Pël ëën es koulöp pöök
këtëpre mop epö ka wariin koö yoola.

3 Pël ëën es koulöpöokaan mop narö oröak
yangerak yeira. Pöröa kant yamëngka nga
pöt körngapöröa yaë pöl yaaurö.

4 Pël ëën kutömweri wëauröak pitën epël
ök yema. “Ar nönre këra, wiire om-
nant ke nampre nampöt e yangerak oröak
wë epot pout utpet wasnganok om mait
elmëën. Ën omën Anutuun yaö äak pitëm
ë kosatë pim yapinte nawiin piporöakëër
utpet mowasën.

5 Ar ngoon 5 pöröa öngpök omën piporö
utpet moweseim ön. Pël ëënëetak mën
wel mowiinganok.” Pël yemaan mop pörö
omën narö kant mënak këlangön yemon-
gawis. Pöt körngap nampë omën namp
kant momkëna këëm kat yawi pita ök yeëa.

6 Ne omën pipot poutön itenaup. Pipot
ngoon 5 pöröa öngpök orööpna pötak wel
wiipna kanten ap kësang panë wasëpnaatak
pangk kangk nokoirpan. Pit wel wiipën
kön wiak pël ëëpnaatak pangk pël naëpan.

7 Ne itaangkën mop pörö pol osöröa
ngaöök sëpënëak kopëta wes ulmëën wë pöl
äak wë. Mop pöröa kepönötë omp ak ul
koolötök ket äautë ökö waëak wëa. Këere
wot kan pöt omnaröa ököro.

8 Ën pitëm kepön epöt, öngöröaatë ök
wali panëët oröëëa. Kë pöt kent nga
laionöröaatë ök panëët oröak wëa.

9 Pitëm ripatë aini ngilöatë ökönt ngep
ëëëa. Ën wer pöt pol osöröa teënt ngaöök
sëpënëak kaaratë nga ë raare wisangöt wa
wiin wak weruak yesën u kësang ya pöl ya.

10 Pitëm suut körngap pöröaatë ökönt. Wap
nantta omnarö wesirën këëm kat wiipnaat
suutë oröëëa. Pitëm nga ëëpna pöt suutë
wëa pötök omnarö ngoon 5 pöröa öngpök
utpet yemowas.

11 Pit pouröa kepönöök omën omp ak
namp wëa. Omp ak pöp ensel yang öngöp
wali panëöökë ngarangk wëa pöp. Pim
yapinte Yuta ngöntak Apaton, Krik ngöntak

Apolion, en tiarim ngöntak, “Omën omnant pout utpet yewesaup,” pël apenaap.

¹² Këlangön kësang wet kaalte, kuup 5 pöökë mëngkën oröa pöt peene pet yair. Këlangön munt nentepar om wia, enëmak orööpnaatepar.

Ensel 6 pöpök kuup mëna

¹³ Ensel 6 pöpök kuup mëngkën ne kat wiin ngön nent yeem ya. Ngön pöt ur Anutuun kiri yaalmëaö koolötök ket ëa pim itëkéël wieëa pöta tepön 4 pötëëlaan oröak

¹⁴ ensel 6 kuupö wak wëa pöpön epël ök yema. “Ensel utpet 4 ëak i kësang Yupretis pël yema pömeri pouuk wii kaatak wë pi-porö kan wes mëen sëp,” pël yema.

¹⁵ Pël yemaan ensel 4 pörö kama wël ë yemoulmë. Ensel utpet pörö, yangerakë omën pourö kom ëak rongan 3 wesak nentakörö mën wel mowiin nenteparëerö om öpnaat pël maan pitök ya pöt mëmpënëak kor wakaima. Pitëm pël ëëpna pöt ngaantakëer krismakiire ngoon, këtire aöa akun pöt mowia.

¹⁶ Pit pël ëëpënëak kan yesën pitëm nga omën pol osöröa rangk wel aisëak wëa pörö pitring yes. Pitëm sareet pöt kësang pan, 200 milion pël aan kat yawi.

¹⁷ En pol osöröere pitëm rangk omën wëa pöröen wangartak epël itenaut. Omnaröa ripatë aini ngilöat ngep ëëëa. En pötë retëngretëng ëëëëa pöt epot. Köp möaare kunöm ka uraare kop retëng ka ura pöt pitëk pangk ëëëa. Pol osöröa kepönöt kent laionöröa kepönötë ök seëa. Pël ëën pitëm këmötëaan kël kop retëng ka ura es yokota nantring koulöpre wëlëngöt jaaröa.

¹⁸ Pël ëën pitëm këmötëaan kël kop retëng ka ura es yokota pöttring koulöpre wëlëngöt jaaröa 3 pötök yang omnaröa naëaan rongan nentak wëa pörö pourö mën wel yawiin nenteparë wëaurö om wë.

¹⁹ Pol os pöröa weëre kosang pöt këm kanre suutë wieëa. Pitëm suut pöt kamalöröa ökö, kepönötta wëa. Su pötökta omnarö möak utpet wasëpnaat.

²⁰ Pol osöröa këmötëaan omën utpet 3 ëak oröa pötök yangerak omën rongan nentak wëa pörö mën wel wiipënëak nentepar pël naalmëen yaë. Pël yaëen omën wel nawiin pörö lup kaip tiak utpet yaaut sëp newasën

yaë. Pël ëak pitëm omp ak kaar aini koolre siluwaare parasötök ket ëëre këraare këlötök omën kön ket ëaut sëp newasën yaë. Omën kön pöt itaampööre kat wiire kan ing ë pël naën yaëëtak pötëen yaya yamëëa pöt sëp newasën yaë.

²¹ Pël yeem nga ëëre kemp ë, wëwë utpet öngre omp nga ëëre omën köntak këkain ë pël yaaö pötta sëp newasën yaë.

10

Enselöpök Son pep newer mangkën na

¹ Ne omën pöt jaaröön itenak kaalak itaangkën kutömweriaan ensel weëre kosangring munt namp yeira. Pöp pim koröpöök kepilöt pe ëën kepönöök iere kasirö we-sirak wëa. Këëre wot kante pöt kët ket ëak mëak ëwa ëëëa. En ingesiar pöt es wëlëngöökë ököp.

² Pi pep kot newer wilak wali weëa. Pim ing yaapkëëwes i kaöökë rangk mësäak kat-nëëwes yangerak mësäak wëa.

³ Pël ëëëaupök kent laionöpë ya pöl maap ngön ë olëak aan tangre kaö akun 7 ëak yera.

⁴ Pël yaëën ne ngön pöt retëng ëëmëak yeem kat wiin kutömweriaan ngön nent epël yenëa. “Tangre kaö akun 7 ëak yeraan ngön aan kat wian pöt ni retëng ëënganëp könöök wa wi,” pël yenëa.

⁵ Pël yeneaan ensel nem wet rëak itaangkën pim ingesiar nas i kaöökre nas yangerak pël ëak wëën nem itena pöpök kaalak o kutömweriil pim mor yaapkëëwes ngaarëk wesak wë

⁶ Anutu wakaim öpnaapök, kutömre yang, i kaöre omnant pötë wieëa pöt pout ket ëa pöpë yapintak ngön kosang wesak epël ya. “Anutu pi omnaröaan kor wakaimaup, kaalak naöpanëëp.

⁷ Ensel 7 pöpök pim kuupö mëngkën Anutuu ngön ëlëëp ngaanëer pim inëen ru tektek ngön yaauröen ök mëëa pöt kë orööpnaat.”

⁸ Pël yaan ngön nem wet rëak kutömweriaan ök neaan kat wian taptak kaalak epël yenëa. “Ni së ensel i kaöökre yangera rangk taueëa pöpë pep wilak wali wak öpna pöwer kama öm.”

⁹ Pël neaan ne enselëpë naë së pep kot pöwer nampënëak maan pi epël yenëa. “Ni pöt num. Nim këmtak kapulak kant mënak numë pöt ngëntötë ök misëng pan ëëpnaat. Pël ëëpnaatak yaatak së wieë welakre kakam ëak nga ëëpnaat.”

¹⁰ Pël neaan ne pep kot pöwer pim more-siaan wak naut. Pël ëën nem këmtak kapulak nëën ngëntötë yaë pöl misëng pan ëaut. Ën yaatak së wieëak kaalak welakre kakam ëak nga ëaut.

¹¹ Pël ëën ne epël kat yawi. “Ni kaalak omën yang kaö nantë neenem ngönöt yaaöre pitëm omën omp aköröa naë orööpna pöt tekeri wesak maim öm.”

11

Omën naarök Anutuu ngönte ök apnaat

¹ Ne ngön pöt kat wiaan nampök sungkör ök naö nenak epël ök yenëa. “Ni wal ëak ök epö wak së Anutuu ngönën tup kaöetere ur pimëën kiri yaalmëautak epööring ök wiak omën pörek piin yaya yamëëa pöröen sangk kelum.

² Pël ëëmëetak tup ka ngëengka ëm pipö ök wiinganëp, mosëp. Pipöökë öngpök Anutuuk omën ngönën köpëlöröaan yaö maan pit Yerusalem ka ngëengk pipö krismaki nentepar nent ngoon 6 pöröa öngpök ka pö utpet wasëpnaat. Pötaanök ök wiingan.

³ Pël ëën omën naar nem songönte tekeri wasëpnaan wes mëëmaat. Ne piarip wes mëën nem ngönte tekeri wesak apnaataan kaplak ilaim wëën krismaki nentepar nent ngoon 6 pörö pet irëpnaat.”

⁴ Omën pöaar këra olip rikötre rampeetë rangina yaë pöl yangera pepap, Aköp, pim ëöetak ëwa yaaawaar.

⁵ Omën namp piarip utpet mowasëpën wesak elmëëpna pöt es wëlëngöörar piarpim këmtaparëaan oröak mokotöpnaat. Yaap, omën piarip utpet mowasëpna pörö akun tapëtakëër wel wiipnaarö.

⁶ Piarip kutömweriaan weëre kosang wak akun piarpim Anutuu ngönte aö sëpna pötë piaripök kopi nepelën ëëpënëak maan nepelën ëëpnaat. Weëre kosang tapööring i epot pout kaip tiak omën i sëëre yangerak omnant këëre ngaat orö pël ëëpënëak maan

pël ëëpnaat. Piaripök ya pöt mëmpënëak kön wiipna pöt pangk ëëpnaat.

⁷ Piaripim Anutuu ngönte ök aö seimeë së pet irëpna pötak animaö utpet nga namp yang öngöp wali panë pöökaan oröak piaripring nga elak puuk piarip mën wel mowiipnaawaar.

⁸ Pël ëën omën pöaarë sokuraar ka kësang piarpim Aköp këra yetaprak möön wel wia pöökë kamtaöök mowiin wiaapnaat. Ngön nokoliitak ka pöön Sotomre Isëp pël ya.

⁹ Pël ëën omën möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëaan narö wais erën ëak piarpim sokuraarön iteneimeë së kët 3re ën kët kaö nent pël sëpnaat. Pël ëëpnaatak omën nampökta itenak wak së welaaröa yangaöök moweerëpnaaten kure mak nemaan ëëpnaat.

¹⁰ Pël ëak yangerakë omën pourö piarpim wel wia pötaan yak ërëpërëp ëak këëre kaömp ngawi nak nener omnant yowe mampnaat. Pöt yangerakë omën pörö utpet yaëën Anutuu tektek ngön yaaö omën pöaarök pit këëmre këlangön menak utpet moweseima pötaanök.

¹¹ Ën kët 3re kaö nent won sëën Anutuuk pim omën wel wia pöaar wëwëeta ëmö mangkën kaalak öp sak tauaan omën pourö piaripön itenak kas kësang pan yaë.

¹² Pël ëën piarip kat wiaan kutömweriaan ngön naö ngön ëak epël yema. “Arip e ngaarëkël apreë.” Pël maan piarip kan aprö is kutöm kepilötë öngpök ilëak yesën kööre tokörö itenaut.

¹³ Pël ëën akun tapëtakëër moup nem-pel möak ka kaöaöökë lup ner utpet wes yoolaan lup 9 ëak om wia. Moup yamöön omën 7,000 ka kaöaöökë lup nerak wëaurö wel wiin, lup 9 pötë wëaurö om wë omën pörek oröa pöten itenak kas kësang panë yeem Anutu kutöm pepapë yapinte wak isak yema.

¹⁴ Këlangön kësang 2 kuup 6 pöökë mëngkën oröa pöt peene pet yair. Këlangön 3 ënëm panë pöt, peene tapët orööpnaan yaë.

Ensel 7 pöpök pim kuupö mëna

¹⁵ Ensel 7 pöpök pim kuupö mëngkën kutömweriaan omën naröak ngön ë olëak epël ya. “Tiarim Aköp Anutu pi Kristo pim

Yaö Mëëaupring omnaröa kaö sak wë om wakaim öpnaap.”

16 Pël yaan ngarangk 24 Anutuu ëöetak pitëm omp ak urötë wel aisëëa pörö pit rar rë mowesirak tok oriak Anutuun yaya yamëem

17 epël yema.

“O Aköp Anutu, weëre kosang pout wieëaup, ni ngaanëer wakaimaupök peeneeta wëen. Ni nimtë weëre kosang kësangö wak omp ak sak ngarangk yaalniin.

Pötaanök ten niin yoöre ërëp yeniak.

18 Yangerakë omën niin köpëlörö ya sangën elnieim wë, ën nim pitëmëen ya sangën elmëëmë pöt yok peene yaarö.

Nim omën wel wiauröa wël ëak kangut mampë pöteta yok yaarö.

Peene nim inëen ru tektek ngön yaaö omën pöröere ën nim omën pourö, kotre kaö,

niin kasinkasin yaalnia pörö pit ompyaö kangut mampëep.

Pël ëak omën yang omnarö utpet yewe-sauröeta utpet mowasumëep.”

19 Pit ngön pöt ök më pet yairën Anutuu tup ngëengka kaöet kutömweri wia pöt kan tëen ne itaangkën Anutu pim umkek Mosesë ngön kosangöt wieëa pöt tup pöta kakaati wia. Pël ëen ne itenaan kent tangar mënak tangre kaö rëak moup möak kopi kësangpel ëp ulöpötring yepel.

12

Öng nampre kamal kësangëpë ngönte

1 Ne itaangkën kutömweri retëng kësang nent yaarö. Pöt öng nampök pim koröpöök këtëpök ulpëen ket ëak mëak wëa. Ngoonöp pöt pim ingesiarë iri wëa. Ën kepönöök pöt ari 12 pötök ul ket ëak waëak wëa.

2 Pöp ru yak wë wilëpënëak lel yailën këlangön kësang kat yawiem merek ya.

3 Ën omën munt nantta kutömweri taprek yaarö. Omën pöt kamal kësang panë nemorë ök sak wëa. Pömor köp möaamorök pim kepönöt 7 ëak wëen watöt 10 ëak pötëaan oröëa. Ën omën omp aköpë ulöt 7 ëak pim kepön 7 pötë waëëa.

4 Pim su pömentök kutömweri möak ari tit nent ti olaan tit nentepar pëen om wë. Pël ëaan kamal pöp öng ru wilëpënëak yaaö pöpë itëkëel së nga kor taö yeö. Öng pöp rungaap wilën pi wa nëmpënëak pël yaë.

5 Pël ëen öng pöpë yokot ënëmak yangerakë omën pourö weëre kosangring ngarangk elmëepna pöp yawil. Pël ëen akun tapëtakëer pit rungaap teëntom panë wak yes, Anutu pim omp ak urtak wel aisëëa pöpë ngësë.

6 Pël ëen öng pöp kan kas së yang lup omën won ner, Anutuuk mangkën krismaki nentepar nent ngoon 6 ëak wëen ngarangk ëak kaömpre omnant mampënëak yema.

7 Ne kaalak itaangkën kutömweri nga kësang panë nempel yaarö. Nga pöt Maikelre pim enselöröak kamal kësang pömorre enselöröaan nga yaalmë. Pël yaëen pit kangiir yaalmë.

8 Pël yaëen Maikelre pim enselöröak pit il mowesak, “Ar e kutömweri yok pangk naöngan,” pël yema.

9 Pël mëak kamal pömor wa yangerak yemoola. Pöp kamal wet ngaanëer pan wakaimaupök yangerakë omën pourö morök yaalmëaup, Seten pöp. Piire pim enselörö wa yemoola.

10 Ën ne kat wiin kutömweriaan ngön naö ngön ë olëak epël ya.

“Peene Anutuuk tiar utpetetakaan kama yanu.

Peene pim weëre kosangöök omnant pout il mowesak pi Aköp pël sak wë pöt pet yaalni.

Ën pim Ruup Kristo puukta pi kaö sak wë pöt pet yaalni. Pöta songönte epët.

Seten pi tiarim Anutu pim ëöetak tiarim karuröaan röökre kët poutë ngön utpet wesak yamëëa pöp piaripök kutömweriaan wa yemoola.

11 Tiarim karurö Yesu Kristo, Sëpsëp Ruupë i il olëa pötak weëre kosang wak pim ngönte ök aimeë Seten il mowesa.

Pit pitëm wëwëat keimön naën Anutuu ngönte taë wes wak wëen pitëm kööre toköröak mënaurö.

12 Pötaanök kutömweri wëaurö ar ërëpërepëë.

En yangerakre i kaöök wëauröaan yaköm pan.

Seten pi pim akunet ewat wë yak ya sangën eën arim naë oröak nga kaö elniipnaan yaë.”

¹³ Kamal kësang pöp pi yangerak wa moolëa pöten kön wieë öng yokotup wila pöp utpet mowasëpënëak nga yes.

¹⁴ Pël yaëen Anutuuk öng pöp int tup wereweriarë ök neweriar yemangk. Pöt pi kamalöpë naëaan kas wal ëak yang lup omën won panë nerek së wëen Anutu ngarangk elmëak këere kaömp meneim wëen krismaki 3 ën ngoon 6 pël sëpënëak yemangk.

¹⁵ Pël eën kamal pöpök öng pöp i wak sëpën pël kön wiak köm ngës olaan i kësang nemer nga urak ënëm yes.

¹⁶ Pël eën yangerak öng pöp kaamök elmëak këm nga eën i kamalöpë köm ngës olëa pömer ngemë ilëak won yes.

¹⁷ Pël eën kamal kësangëp pi öngöpön ya sangën eën pim ru wet réak wilaö muntarö Anutuu ngön kosangöt ngaarëk wëere Yesu pim omnant tekeri wes mena pöt taë wes wak wëaurö nga elmëëpënëak yes.

¹⁸ Pël ëak kamal kësang pöp i kaöökë pisöök tauak kor wë.

13

Animaö nga naar oröa

¹ Ne omën pötön itenaan animaö nga namp i kaöökaan yaarö. Pöp pim kepönöt 7 ëak wëen watöt 10 ëak pötëaan oröeëa. Omën omp ak ulöt 10 tapël ëak wat 10 pötë waëak wëa. Pim kepönötë yapin Anutuun utpet wesak yaaö nant wieëa.

² Animaö nga nem itena pöp pi pusi kësang nga namp lepat pël ya pöpë ököp. Ingesiar pöt imën nga namp pea pël ya pöpë ök. En këm pöt kent nga laionöpë ök. Animaö nga pöp kamal kësangëpök pim weëre kosangö menak pim omp ak urtak wel aisëë yangerakë omnarö ngarangk eëpënëak yema.

³ Pël yaëen ne itaangkën animaö nga pöpë kepön naö omnaröak wisang ëak mënaupë kepönöökë ök seëa. Pël ëautak ëmpölö yok pu wariin yaap sak wëen omën

pourö pöten itenak yaan sak ëak pim ënëm yes.

⁴ Pël ëak omnarö kamal kësang pöpök pim weëre kosangö animaö ngaap mena pötaan kamalöpön yaya mëak animaö ngaapönta yaya mëak epël ya. “Talëp animaö ngaapë ök weëre kosangring wë? Ma talëpök pi il mowasëpën? Won pan.”

⁵ Kamal kësangëpök animaö nga pöpön, “Ni Anutuu yapinte wa ngep elmëak utpet wesak mam,” pël ök maan Anutu kuure mak yema. Pël ëak pi krismaki 3 ën ngoon 6 pöröa öngpök yang omnarö ngarangk elmëëpënëak animaö ngaapön tapël yema.

⁶ Pël maan pi Anutuun utpet wesak mëak yapinte wa ngep elmëak pim wëautere kutömweri wëauröenta utpet wesak yema.

⁷ Pël ëak animaö nga pöpön Anutuuk pim omnaröen kööre tok elmëak puuk il mowesak omën möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëerö ngarangk elmëëpënëak kuure mak yema.

⁸ Pël maan yangerakë omën pitëm yapinöt wëwë kosangta pepeweri retëng naën ëa pöröak animaö nga pöpön yaya yema. Peppöwer yang epër naaröön wiaan Sëpsëp Ru ënëmak mën wel wia pöpök omën wëwë kosangtak öpnaaröa yapinöt retëng ëauwer.

⁹ Katringöröak ngön epët këëkë kat wiin.

¹⁰ Anutuuk omën namp wii kaatakën yaö eëpna pöp yok sëpnaap. En nampön kööre toköröak mëmpënëak yaö eëpna pöp mëmpnaap. Ngön pöt ngönëntak wia. Pötaanök omën ke pilöt Anutuu omnaröa naë yaaröön pöt kosang sak wë piin kön wi kosang yewesaut taë wes wak öp.

¹¹ Ne kaalak itaangkën animaö nga munt namp yangera öngpökaan yaarö. Pöp wat naöörar wëa pöörar sëpsëp ruuröaatë ök. En pim ngönaak yaaö pöt kamal kësangöröa ngönötë ök kaö yaaup.

¹² Animaö nga 2 pöpök munt wet kaal pöpë weëre kosang pout wak wëa. Pël ëak pi wet kaal pöp kaamök ëak yangerakë omën pourö animaö wet kaal pim kepön naö mëngkën wel wiin ëmpölö pu wariaö pöpön yaya mapënëak yamëëaup.

¹³ Animaö nga 2 pöpök ya it ngölöp ke nentere nent mëneim wë. Pël yeem

kutömweriaan esuwes wes mēen yanger-akël yeiraaan omnarö iteneim wë.

¹⁴ Pël èen Anutuu kuure mak mēëaul animaö nga wet kaalëpë itöök ya it ngolöpöt yamëngka pötök yang omnaröen morök epël maim wë. “Ar animaö nga ngantak öp wesirën wel wiak kaalak öp wëaupë könöp ket ëak kön pöpön yaya maim ön.”

¹⁵ Pël yaëen Anutuuk kat mowiin puuk animaö kön ket ëa pöp wak këm muntön momöön ngönaak yaan omën animaö kön pöpön yaya nemaan yaë pörö mēneim wë.

¹⁶ Pël ëak animaö nga 2 pöpök omën pourö kotre kaö, monere urömaringre il ngentingenti yaaö, omën yaap wëaöre ën inëen yaaö pouröen maan animaö wet kaalëpë yapinte pitëm mor yaapkëetëere ë kosatë wi pet yair.

¹⁷ Namp animaö pöpë yapintere saareet piik nawiin èen pöt animaö pöpök omën pöp omnant sum ëere omnaröakta pim naëaan sum ë pël naëpan pël yema.

¹⁸ Animaö nga pöpë yapinta songön pöt epël këekë kön wiipa. Yapin pöt saareet 666 pël wia. Pötaanök omën namp kön wetete wë pöt saare epët sangk kelak pöta songönte ëwat sëp.

14

Omën 144,000 pörö tan ngolöp nent ëa

¹ Ne kaalak itaangkën Sëpsëp Ruup Yerusalem kak Saion rosiraöök taueëa. Pël èen omën 144,000 Sëpsëp Ruupre Pepap Anutu piarpim yapintepar pitëm ë kosatë wieëa pöröeta piiring wëa.

² Pël èen ne kat wiin këm ngön nempel i kësang nant nga yaurem kuk aöre tangre kaö kësang rë pël yaë pöta ök kutömweriaan yaarö. Ngön nem kat wian pöt omën selap intö tang yamööna ya pöl ëaut.

³ Omën 144,000 pörö Anutu pim omp ak urtak wel aiseëa pöpre kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröere ngarangk 24 pöröa ëöetak taueë tan ngolöp nent aim wë. Tan ngolöp pöt omën muntarök ëwat nasëpan. Omën 144,000 Anutuuk yang omnaröa naëaan pimëen kama wa pöröakëer pangk ëwat sëpnaat.

⁴ Omën pörö pit öngörö mësël naën wonörö. Pit yaap wëwë wotpil wakaima.

Pël ëëë Sëpsëp Ruupë ngönte ngaarëk wak kaatë ya mēmpö seima. Omën pörö Anutuuk pöta kangiir pit yang omnaröa teköökään kama waurö. Pël èen Anutüre Sëpsëp Ruupë ingre moröröa wotöökörö pël sak wëa.

⁵ Pit ngön kaar aöre utpet nent ë pël naën, won.

Ensel 3 pöröak ngön nant ök mëëa

⁶ Ne kaalak itaangkën ensel munt namp mopöök wal ëak yesën itenaut. Pöp möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëeröen Anutuu ngön ompyaö wiakaim wiaapna pöt ök mapënëak yes.

⁷ Pël ëak pi ngön ë olëak epël ya. “Anutu pim omën pourö kom ëak ngön yaatak nilülëepna akunet yok yaarö. Pötaanök piin kas yeem ping wesak maë. Pi kutömre yangre i kaöre kölok pout ket ëa pöpön yaya maë.”

⁸ Pël aö yesën ensel munt namp pim ënëm yesem epël ya. “Kat wieë. Papilon ka kaöaö omën narök yok utpet yewas. Yaap, pit utpet panë wesak tööl yoola. Omën ka pöök wëa pörö öng omp nga yaaö nampë wain iit omnarö mangkën nak piiring utpet yaë pol pitëm utpet yaaö pöt yang omën pouröen rë moulön ulöl sa. Pötaanök pitëm ka kaöaö töölön pitta kö yes.”

⁹ Pël aö yesën ensel munt 3 pöp wet kaal pöaarë ënëm yesem ngön ëak epël ya. “Omën narö animaö nga pöpre pim omën kön ket ëaupön yaya mëak pim yapinte pitëm moresiire ë kosaöök wiaapëna pörö

¹⁰ omën nampë wain iit mangkën nak kön irikor yaë pöl Anutuuk pitën ya sangën elmëen këlangön kat wiipnaarö. Kot nent wiap naalmëëpan, ya sangën kaö elmëak kël kop retëng ka urauuk es yokota pörek wes mēen ensel ngëëngköröere Sëpsëp Ruupë ëöetak këlangön kaö pan kat wiipnaarö.

¹¹ Es pitëm këlangön kat mowiipna pöwes nariin om yokotön koulöpö kët ëlotë o ngaarëk aprö seim öpnaat. Omën animaö ngaapre pim omën kön ket ëaupönta yaya yamëem pim yapinte pitëk wiaapna pörö rökre kët poutë këlangön kat wieim öpnaarö.”

¹² Pël ëëpnaat pötaanök utpet ke nentere nent Anutuu omën pim ngön kosangöt ngaarëk wëere Yesuun kön wi kosang wasö

pël eim wëaurö arim naë yaaröön pöt kosang sak ön.

13 Ne kaalak kat wiin ngön nent kutömweriaan epël yenëa. “Ni ngön epël retëng ë. Omën Aköpë naë rë olëak wë akun eptak ngës rëak wel wiipna pörö ërëpërëp ëëpnaarö.” Pël yaan Ngëëngk Pulöök epël yenëa. “Yaap pan. Pit wel wiin pitëm ya mëmpnaatë kangut Anutuuk mampnaarö. Pötaanök yok pangk pitëm ya kaö mëmpna pöt pet irak kë yesem ërëpërëp eim öpnaarö.”

Enselöröa omnarö koirëpnaata ngönte

14 Ne ngön pöt kat wiak kutömweriil itaangkën kutöm kepil kölam kësang ner wiaan itenaut. Pël ëën kepil pöra rangk namp wel aisëëëa. Pöp omnaröa ököp, pim kepönöök omp ak ul koolötök ket ëa nent waëak moresi öp nga panë newer wak wëa.

15 Pël ëën ensel munt nampök Anutuu ngëëngk tup kaöeta kakaatiaan oröak ensel kutöm kepilta rangk wel aisëëëa pöpön maap ngön ëak epël yema. “Yangerakë kaömpöt köp sëën tiak kama ömë akunet yok yaarö. Pötaanök ni së öpwerring ti.”

16 Pël maan ensel kutöm kepilta rangk wel aisëëëa pöp së pim öpwer yangerak wesirak kaömp köp saut yati.

17 Pël yaëën ne itaangkën ensel munt namp kutömweri ngëëngk tup kaöeta kakaatiaan öp nga panë newer wali wak yaarö.

18 Pël ëën ensel munt Anutuun kiri ar yaaö urtak esuwesi ngarangk yaaupök pötakaan oröak ensel öp nga panëëwer wali wak wëa pöpön maap ngön ë olëak epël yema. “Yangerak wii wain ulöpörö köp sak wë. Pötaanök së öpwerring tö.”

19 Pël maan ensel pöp së pim öpwerring yangerakaan wain ulöprö töak rongan yaë. Pël ëak wain ulöp pörö ing mësaan iit oröak sëpënëak wa kap kësang këlötök ket ëa nenta öngpök yewesir. Wain ulöpöröa ing mësaan iit oröak sëpna pöt Anutu pim omnaröen ya sangën elmëëpnaata ök ëëpnaat.

20 Pit Yerusalem kaöökë ka tomök wii wain ulöp pörö kap kësang pötak wesirak ing mësaan pötakaan omën iit oröak i yaapötë ök yaë. I pöt oröak kaö wetak omnaröa kepönöt il yewas. Rëëptakaan opetakë waliit 300 kilomita pöta ök.

15

Ensel 7 pöröak omën utpet panë nant 7 tapël ëak wali wak wëa

1 Ne itaangkën kutömweri retëng kësang munt nent oröak wëën itenak yaan saut. Ne itaangkën ensel 7 pörö omën utpet panë nant 7 tapël ëak omnarö utpet mowasëpnaat wak wëa. Omën utpet pöt oröön ënëmak kaalak munt nant naaröön ëëpnaat. Anutu pim ya sangënte pörökök pet panë irëpnaat.

2 Pël ëën ne omën kësang i kaöökë ök nenten itenaut. Omën pöt könitweri öktak esuwesi köp möak wë pöl ëëëa. Ën omën animaö nga pöpring nga elak piire pim omën kön ket ëaupre pim yapinta saareet il wesa pörö Anutuuk pim intöat mangkën wali wak i kaö könitweri ök pöökë ëöök taueëa.

3 Pël ëëë Sëpsëp Ruupëen tan nent Moses Anutuu inëën ruupë tan pöta ök epël aim wë.

“O Aköp Anutu, ni weëre kosang pout wieëaup.

Nim ya pout kosang kaö panëët, pölöpringöt.

O omën pouröa Omp Aköp, nim wëwë pötakëer wotpil ompyaö panëët.

4 Aköp, nimënt tapöpökëer ngëëngk panëëp. Pötaanök ten omën pourö niin kasinkasin elniak nim yapinte wak isak ni-anaat.

Nim wotpil yewesa yaat tekeri panë oröak wia.

Pötaanök yang kaö poutëaan narö nim naë wais yaya niapnaat.”

5 Tan pöt pet irën ne kaalak itaangkën kutömweri ngëëngk tup kaöet poë koröpötök ök rëa pöta kakaati ngëëngk tup panë pöt kan të wieëa.

6 Pël ëën ensel 7 pörö omën nant omnarö utpet mowasëpnaat 7 tapël ëak wak tup ngëëngk panë pöta kakaatiaan yaarö. Pit ulpëen wali ompyaö kewil won, ëwaëwa yaaö nant mëak wëa. Pël ëak yepat koolötök ket ëa nant pitëm ripatë wirö rëwarök rëak wëa.

7 Pël ëën kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröak söwar koolötök ket ëa 7 ëak ensel 7 pörö yemangk. Söwar pötë Anutu wëwë kosangtaringëp pim ya sangënot peö ëëëa.

⁸ En Anutuu ëwaare weëre kosang pö es koulöpöökë ök sak tup ngëëngk panëetak wiaan es koulöp pö kakaati peö ëaan omnarö pörek ilapnaat pangk naën. Enëmak utpet 7 enselöröak wak yewais pöt pet irëpna pötakëer ilapnaat.

16

Anutu pim omnaröaan ya sangënöt söwar 7 pötë wieëa

¹ Ne kat wiaan tup ngëëngk panëeta kakaatiaan ngön nent ensel 7 poröen epël ök yamëem ya. “Ar söwar 7 pötë öngpök Anutuu ya sangënöt wia pipot kömen yangerak olaë,” pël yema.

² Pël maan ensel kopët pöpök pim söwarweri wieëaut wak së kömen yangerak yoola. Pël ëen omën animaö ngaapë yapinte pitëk wiak pim omën kön ket ëaupön yaya maima pöröa naë ëmpöl utpet kësang panë nant orö morëen këlangön kaö kat yawi.

³ En ensel 2 pöpök pim söwarweri wieëaut i kaöök kömen yoola. Pël ëen i kaö pö kaip tiin omën wel wiauröa iitë ök koröp oröön omën i kaöök wëa pörö wel wi won yes.

⁴ Pël yaëen ensel 3 pöpök pim söwarweri wieëaut i kësangötëere kölokötë kömen yoola. Pël ëen pötta kaip tiin omën i koröp yaarö.

⁵ Pël ëen ne kat wiaan ensel i pout ngarangk yaaö pöpök Anutuun epël yema. “O Ngëëngkëp, ni wakaimaupök wëen. Nim kangut yemengka yaat wotpil yamëngkaup.

⁶ Omnaröak tektek ngön yaaö omënere nim omën muntarö mën wel wiin pitëm iit oröak ngentieimaut.

Pötaanök omën utpet pöt eima pörö nuuk omën i epot mangkën yen.

Nim wotpil yewesa yaat yamëngkën pitëm utpetatë kangut yeö.”

⁷ Pël yemaan ne kat wiaan kaalak ur Anutuun kiri yaalmëautakaan ngön nent ngön ëak epël ya.

“Yaap, Aköp Anutu weëre kosang pepap, nim ya yamëngkaut wotpilre ompyaö yamëngkaup.”

⁸ En ensel 4 pöpök pim söwarweri wieëaut këtëpë rangk kömen yoola. Pël ëen Anutuuk

këtëp nga panë wesak maan omnarö es kotöpënëak yema.

⁹ Pël ëen këtëp nga panë wesak maan omnaröa koröpötë es mokotön Anutu utpet pöten maan pit utpet mowasëpënëak oröa pöpön utpet wesak yema. Pit lup kaip tiak piin ping wesak nemaan yaë.

¹⁰ En ensel 5 pöpök pim söwarweri wieëaut animaö ngaapë omp ak urtak kömen yoola. Pël ëen animaö pöpë ikanöök omën wëen ngarangk elmëeima pöröa naë koö yoola. Pël ëen omën pörö këemre këlangön kat yawiem kë kant mënak wë.

¹¹ Pël ëak pitëm ëmpölre këemre këlangön yaaö pötëen Anutu kutömweri wëaupön utpet wesak yema. Pitëm utpet yaaut kasëng menak lup kaip natiin yaë.

¹² En ensel 6 pöpök pim söwarweri wieëaut i kësang nemerën Yupretis pël yema pömeri kömen yoola. Pël ëen i pömer leep raan omën omp ak këtëpë yengampiaul wëauröa wais nga elëpna kanö yaarö.

¹³ Pël yaëen itenaan urmer ömöröa ök narö 3 ëak yaarö. Namp kamal kësangëpë këmtakaan, namp animaö ngaapë këmtakaan, namp animaö nga munt 2 pöpön tektek ngön yaaö kaar omnamp pël yema pöpë këmtakaan pël ëak yaarö.

¹⁴ Urmer pörö Setenëeröak omën it ngolöp ke nentere nent yaaurö. Pit yang ël epotë omp aköröa ngësë yes. Pitök omën omp ak pörö Anutu weëre kosang pepapë akun kaöaöök nga elëpnaan wa rongan elmëëpënëak yes.

¹⁵⁻¹⁶ Pël ëak së koirak yang lup nentak wa rongan yaalmë. Yang lup pöta yapinte Yuta ngöntak Amaketon pël ya.

Pël yaëetak Kristook epël ya. “Kat wieë. Ne këkain omnaröa yaë pöl ëlëep waisumaap. Pötaanök namp pi ka uraan këkainëpök wais pim poë koröpö wilak sëen yool wë omnaröa ëöetak ëö ëëpanëen itit ngarangk ëëpna pöp ërëpërëp ëëpnaap.”

¹⁷ En ensel 7 pöpök pim söwarweri wieëaut mopöök kömen yoola. Pël yaëen tup ngëëngk panëetak omp ak urtakaan ngön kosang nent epël ya. “Nem omën utpet pipotring omnarö yamëngk pöt peene pet yair.”

18 Pël yaan kent tangar mēnak tangre kaō yeraan moup yamō. Moup pōmpel kēsang panēēmpel ngaan ke pël nent mōön itnaangkēn ēautak peenōk yamō.

19 Pël ēēn Papilon ka kēsang pō lup-tak weerak 3 wasēn omnarōa kaat tōöl ngentiak utpet yes. Pöt Anutuuk Papilon omnarōa utpet yaautōn kōn wiak omēn nampē muntap wain i ngaat mangkēn nak kēlangōn kat yawi pōl pitēn ya sangēn kaō elmēēn utpet yes.

20 Yanger moup kēsang yamōön i kaō kusōt mop wiak sēēn rosiratta won yes.

21 Pël ēēn kutōmwēriaan kopi kēsang yepelēn ēp ulōp kēsangōt omnarōa rangk ngentiin kēlangōn kaō kat yawi. Ēp ulōp kopēt nemesi kōnōmēt omnarōa kōnōmta ōk. Pël ēēn pōtōk utpet panē mowesa pōtaanōk omnarōak Anutuun utpet wesak yema.

17

Ōng omp nga yaaup pi sum utpet wa

1 Ne omēn pōten itenaan ensel 7 ēak sōwar nant 7 tapēl ēak wali wak wēa pōrōakaan nampōk wais neen epēl ōk yenēa. “Ni wais. Pël ēēn ōng omp nga ē yaē pōp pim utpetatē kangut Anutuuk mangkēn ōpnaatōn pet elniimaan. Ōng pōp pi ka kaō i kēsangōtē ēōōk wieēa pō.

2 Yang omp akōrō pit ōng pōpring utpet yaurō. Ēn omēn yaapōrōeta sēēn ōng pōpōk wain iit mangkēn nak kōn irikor ēak piiring utpet tapēl yaurō. Pōtaanōk Anutuuk utpet kangut mampnaat.”

3 Pël neaan Ngēēngk Pulō pim weēre kosangōoring nem naē orōön ensel pōpōk ne mēsak sē yang lup omēn won nentak yeneulē. Pël ēēn ne pōrek wē itaangkēn ōng namp animaō nga kōp mōaō nampē rangk wel aisēēa. Animaō pōpē korōpōōk yapin Anutuun utpet wesak yaaō nant kēsang retēng ēēēa. Ēn pim kepōnōt 7 ēak wēēn pōtē watōt 10 ēak orōrēēa.

4 Ōng pōp ulpēēn kōp nentepar mōa namp mēak polre kal ēak ē rangi ompyaut pim korōpōōk pangk ēak wēa. Pël ēak kelōn koolōtōk ket ēa nent wali weēa. Pōta ōngpōk pimtē omp nga yaauta utpet kamp yaaō kōmkēēnringōt peō ēēēa.

5 Pël ēak pim yapin ēlēēpēt ē kosaōōk retēng ēēēa. Pöt epēt. “Papilon ka kaōaō, ōngre omp nga yaaōre utpet kōmkēēnringōt yaaō pōtē ēl panēēp.”

6 Ne itaangkēn ōng pōpōk Anutuun omnarō mēnak pitēm iit nak kōn irikor ēak wē. Omēn pōrō Yesuu yapinte wak kaō wesak aima. Pōtaanōk pit mēnak pitēm iit nak wē.

Ne ōng pōpōn itenak yaan panē saut.

7 Pël yaēēn enselēpōk epēl yenēa. “Ni orōpmorēēn yaan panē yesēn? Nook niin ōng pipopre animaō kepōnōt 7 ēak wēēn pōtē watōt 10 ēak orōaupōk ōngōp kōka ēak wēa pōp piarpim songōntepar ōk niimaan kat wi.

8 Animaō nim itenaō pōp ngaantak wēaupōk peene won wia epop ēnēmak kaalak yang ōngōp wali panē pōōkaan orōak apēr sasa kō sēpnaap. Pël ēēn omēn yangerak ōpna pōrōa yapinōt wēwē kosangta pepeweri yang epēr naarōön wiaan retēng naēn ēa pōrōak animaō pōpōn itenak yaan sēpnaat. Animaō pōp ngaantak wakaimaupōk peene won wia ēnēmak orōōpnaap.

9 “Pōta songōnte kēēkē ēwat sēpa. Pöt epēt. Kepōn 7 ēak wēa pël ya pipot rosir 7 pōtōnōk ya. Ōng pōp rosir 7 pōtē rangk wel aisēēaup.

10 Ēn kepōn 7 ēak wēa pël ya tapōtōk omēn omp ak 7 pōrō pël ya. Pitēm naēaan 5 pōrō wel wiin kopēt nampōkēer peene yangerakē omp ak sak om wē. Ēn munt namp pi omp ak nasēn won wē. Ēnēmak pōp orōak akun kot panē nent ōpnaap.

11 Animaō nga pōp ngaanēer wakaimaupōk peene won wia, pōp piita omp ak namp munt 7 pōrōak erēn ēēn 8 ēak wē kō sēpnaap.

12 “Ēn watōt 10 ēak nim itenaō pōt omēn omp ak 10 pōrōenōk ya. Pōrō pit peene omp ak nasēn wē. Akun kot panē 1 aōa ke pil pōtak weēre kosang wak animaō nga pōpring omēn omp sak ōpēnaarō.

13 Pël ēak omēn omp ak 10 pōrō pit kōn kopēt nent wieē pitēm weēre kosangre omnarōen ngarangk elmēēpna pōt animaō nga pōp kōn wes mampnaat.

14 Pël ēak pit Sēpsēp Ruupring nga elak pōpōk pit il mowasēpnaarō. Pi omēn isaō pourōa Kaōap, omēn omp ak pourōa Omp

Aköp. Pötaanök omën piiring öpna pörö, pim yas mäak pimtëen yaö eën pim ngönte këëké wesak öpna pörö pourö, piiring erën äak yang omp ak pöröaring nga elak il mowasëpnaarö.”

15 Pël neak kaalak epël ök yenäa. “I kësangöt öng omp nga yaaupë eöök wel aisëëä pöt omën möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëeröenök ya.

16 Ën watöt 10 äak oröaan nim itenan pipot yang omp ak 10 äak nem ök ni-iaö pöröere animaö nga pöpre äak pitök öng omp nga yaaö pöpëen kööre tok elmëepnaarö. Pël äak pitök pi utpet mowesak ulpëenre poë koröp pim ë rangieëa pöt wa ilak keli moolëak yool moulmëepnaat. Pël äak pim koröpre mësëp kaö nant nak nant es momarëpnaat.

17 Yaap, Anutuuk pimtë ngaantakëer kön wia pöl pitëm lupötë kön pout mangkën pit ya pöt mëmpnaat. Ya pöt pit kön kopët naö wieë omën omp ak sak öpëna weëre kosang pitëm pöt animaö pöp mampnaat. Pël ë seim Anutuu akun menautak pet irëpnaat.

18 Ën öng nim itenan pipop ka kësang yang omp akörö ngarangk elmëepna pö.”

18

Papilon ka kësang pö utpet äa

1 Omën pöt pet irën ne kaalak itaangkën ensel munt namp kutömweriaan yangerakël yeiraan itenaut. Pöp Anutuuk weëre kosang kësang mangkën pim ëwaöök yangerak ëwa ë pet yair.

2 Pël eën pi ngön ë olëak epël ya. “Papilon yok utpet yaë.

Papilon ka kësangö utpet äak kö yes. Pël eën peene urmer ke nampre nampre int utpetarö pitëmënt pëen wë.

3 Ka kësang pö utpet yes pöta songönte epël. Öng pöpök omën nampë muntap wain iit mangkën nak kön irikor yaë pöta ök omp nga eëre utpetat kësang ë pël yaaö pöt pet elmëen yang omën pourö tapël ëeim wëaurö.

Pël äak yang omp akörö pit öng pöpring utpetat ëeimaurö.

Pël yaëen öng pöpë omën nant kësang öpnaataan kentre kaur yaaö pötaan

yangerakë omën monere urömatëen ya yamëngkaurök omnant menak pim naëaan sum kësang weima.

Pötaanök kö yes.”

4 Pël yaan ne kat wiaan ngön munt nent kutömweriaan epël ya.

“Nem omnarö, ar öng utpet pipop sëp wesak kas seë, öng pipopring wë saun koirak pötë kangut önganëen.

5 Öng pöpë utpet yaaö pöt kësang panë sëen Anutu kutömweri wë pöp itenak utpet kangut mampëneak kön wieim wë

6 Ar omën utpet kangut pi mampunë pörö pim këlangön omën muntarö yemengka pötön kön wiak kangut mampun.

Ar pël eëneak pöt pi omnarö utpet mena eën pöt kangiir il wesak mampun.

Omën nampë muntap i ngaat mangkën nak utpet yes pöl öng pöpök omnarö utpet wesak këlangön kat mowieima.

Pötaanök i nga kosang panëet yemangk pöl il wesak këlangön kësang kat mowiin.

7 Pi pimtën wak isak yeem pim utpet yaautëen ërëpsawi eima pöta ök arök kangiir këlangön kat mowiin ing ap.

Pim lupmeri kön korar epël wieëaup. ‘Ne öng ak kësangëp yak omp ak urtak wel aisëëë omnarö ngarangk yaalmëaup.

Ne öng kapidöa ök omnantëen il ngentingenti naënëp.

Könöm nant nem naë oröön ingre ya ilak naënganëëp.’

8 Pimtok kön korar pöt wieëa pötaanök kët kopët nentak utpet epot pim naë orööpnaat.

Anutuuk maan yaumanre ngöntök yaaöre ën ingre ya ilak yaaö pöt orööpnaat.

Aköp Anutu utpet kangut yemengka pöp weëre kosang kësang yaaup yak puuk maan es kotöpnaat.”

Pël yaan kat wiaut.

9 Yangerakë omp ak piiring ya utpet yamëngkem pötëen ërëpsawi eimaurö öng pöp, ka kaö pö, es yokotön koulöpö ngaarëk yawisën itenak pimëen ingre ya ilak apnaarö.

10 Pit Papilon ka kaö pöökë omnaröa këlangön kat yawia pöten itenak pitta tapël

ëëpanëak kas ëën om kamaarek taueë epël apnaat.

“O yakom, ka kaöaöön yaköm pan.

Papilon ka kaöaö, 1 aöa akun kot pita öngpök

nim saunatë kangiir utpet yaën.”

Pël yaan kat wiaut.

¹¹ Ën yangerakë omën monere urömatëën ya yamëngkauröeta omnaröak pitëm naëaan urömat kaalak sum naëpan pël wesak pimëen ingre ya ilak apnaarö.

¹² Pitëm uröm pöt epot. Koolre siluwa, kël ompyaut, polere kal, songre sar, poë koröp ke naöre naö ompyaö retëngretëng äaut, këra köp nga kamp ke nampre namp yaautre omën nant këra sum kësangötök ket äaut, aini parasre yaap, kël retëngretëng äautök ket äaut,

¹³ omën kamp ompyaö këra koröp neweriaan yewaut yapinte sinamon pël yema pötre ëwamöt, këra ëpre kömau nga kamp ompyaut, wainre i kolap kaömp ar ëëpnaat, korupaë lölöpöt, pol purmakaöre sëpsëpörö, pol osöröere ën kaar pitëm wii ngan äak wak weruak yaautre, ën omën inëën yaauröere, pitëm sum yaaö pöt pipot.

¹⁴ Omën monere urömatëën ya yamëngkauröak öng pöpön epël ya.

“Omën nant nim ömëak kent kön yawian pöt sasa won yes.

Monere këere kaömpre omën ompyaö ë rangi pötta won yes.

Pötaan omën pipot pout kaalak naöngan, won pan.”

¹⁵ Pël äak omën monere urömatëën ya yamëngka pörö omën ke pilöt pim naë sum yeëa pörö Papilon ka kaö pöökë omnaröa këlangön kat yawia pöten itenak pitta tapël ëëpanëak kas ëën om kamaarek taueë ingre ya ilak äak epël apnaat.

¹⁶ “O yaköm, ka kësangöön yaköm pan.

Ka kësang epö öng nampë ök.

Pi ulpëen ompyaö retëngretëng köp nentepar möa namp mëak

pim koröpöök koolre songre sar ë rangiak wëaup.

¹⁷ Akun kot 1 aöa pöta öngpök pim monere uröm pout kö yes.”

Ën i kaö wangatë ngarangk pöröere omën narö wangat wak ka muntatë yes piporö,

wangatë inëën yaauröere omën i kaö pöök mon ya yamëngka pörö pourö pit Papilon kak pëlëer wiaan kamaarek taueë

¹⁸ itaangkën ka pö es yokotem koulöpöt oröak yesën itenak ngön äak epël yema. “Elei, ka kësang epöökë ök naö e nerek wi naön, won pan.”

¹⁹ Pit pël mëak kaplak ilaimeë ingre ya ilak äak epël aim wë.

“O yaköm, ka kësang epöön yaköm pan.

Wangatë ngarangk yaaurö tiar ka kësang epöökë urömat wak yesem monere uröm kësang weimaurö.

Akun kot 1 aöa pöta öngpök ka epö kö yes.

²⁰ Kutömweri ngëëngköröere Anutuu ngön yaaöre tektek ngön yaaö omënere pim omën muntarö ar ka pö won yes pötaan ërëpërëp ëën.

Ka pöök utpet elnieima pötaan Anutuuk kangut yamangk.”

Pël yaan kat wiaut.

²¹ Ën ne kaalak itenaan ensel weëre kosangring nampök kël kësang panë naö wak wal äak i kaöök yoolëem epël ya.

“Nem këlö i kaöök yoolak epël Anutuuk ka kësang Papilon pö utpet wasën sasa kö sëen kaalak itnaangkan.

²² Pël ëën intöere iraö ngön aöre pëëp mëmpö,

polere kuup ngön aö pöt ka pöökaan kaalak yaan kat nawiingan.

Ën omnaröakta ka pöök ya ke nentere nent yamëngkën itnaangkan.

Korupaëta kas yamöem yaan kat nawiingan.

²³ Ka pöökaan es rampe newes kaalak ëwa naën ëëpnaat.

Öngre omp yaëën ipre kër yemangka pötenta itnaangkan.

Ngaantak ka pöökë omën monere urömatëën ya yamëngkaurö yangerakë kaö sak wakaimaurö.

Ën ka pöökaan naröak kempre tëptëp wak yeem omën muntaröen morök elmëeimaurö.

²⁴ Papilon ka kësang pöökë omnaröak Anutuu tektek ngön yaaö omënere pim omën muntarö mëneima.

Ën yang omën naröeta kööre toköröak mëneima pël äautë saunat Papilon ka kësang tapöök wieëa.

Pötaanök Anutuuk kangut yaalmë.”

19

Omnarö Papilon kaö utpet yesën ërëpërëp ëa

¹ Ne omën pötön itenak kat wiaan kutömweriaan omën kësang pan ngön ë olëak epël ya.

“Tiar Anutuun yaya mepa.

Tiarim Anutu tapöpök tiar utpetetakaan kama nuwa.

Ë rangiere weëre kosang pipot pim naë wia.

² Pi tapöpök pim ngön yaatak omnaröa wëwëat wotpil wesak wël yaaup.

Öng omp nga yaaö pöpë utpet pömpelök yangerkë omnarö utpet moweseima.

Pël ëën Anutuuk pi utpet kangut mena.

Öng pöpök Anutuu inëën ru narö mëneimaup. Pötaanök kangiir elmëa.”

³ Pël ëak pit kaalak ngön ë olëak epël ya.

“Anutuun yaya mepa.

Ka kësang pö es yokotem koulöpö kët ël epotë aprö seim wë.”

⁴ Pël yaan ngarangk 24 pöröere kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pörö pit rar rë mowesirak tok oriak Anutu pim omp ak urtak wel aisëëa pöpön yaya mëak epël ya. “Yaap, Anutuun yaya mepa.”

⁵ Pël yaan kat wiaan Anutuu omp ak urta naëaan ngön ëak epël yeem ya.

“Anutuu inëën ruurö, ar pourö tiarim Anutuun yaya maë.

Piin kasinkasin yaaö kotre kaö pourö pël ëëë.”

Sëpsëp Ruup öng koirën pim ipre kër mampna akun kësangët oröa

⁶ Ngön pöt ë pet yairën ne kaalak kat wiaan ngön munt nempelök omën kësang pan rongan ëak wë ngön kaëp aöre i kësang nant nga yaurem kuk aö, tangre kaö kësang yeraan nga ngön aö pël yaë pöl ngön ë olëak epël yeem ya.

“Anutu tiarim Aköp weëre kosang pout wieëaupök peene kësang panë sak wë omnant pout ngarangk yaalni.

Pötaanök piin yaya mepa.

⁷ Sëpsëp Ruupë öng koirëpna akunet yok yaaröön öngöp piin korkor yaë.

Pötaanök tiar kön ompyaö wieë ërëpërëp kësang panë yeem,

pim yapin pingetakëer wak isak aim öpa.

⁸ Anutuuk öng pöp ulpëën ompyaö ëwaëwa yaaö kewil won panë namp mëepënëak mena.”

Ulpëën ompyaö pöp Anutuu omnaröa wëwë ompyaö wotpilten ya.

⁹ Enselëpök neen epël ök yenëa. “Ni ngön epël retëng ë. Omën Anutuuk Sëpsëp Ruupë öng koirëpna akunetak kaömp ngawi nëmpënëak yas mëaö pörö ërëpërëp ëëpnaarö.” Pël neak kaalak epël yenëa. “Ngön epët Anutuu ngön kë panëët,” pël neeaut.

¹⁰ Pël neaan ne piin yaya mamëak pim ingesiarë ikanöök rar rë mowesirak tok yariin epël yenëa. “Nëen pil elnëëngan. Anutu pimtënkëer yaya mam. Niire nim kar Yesuu ngönte ök yak pörö tiar ya kopët nent ngawi yamëngkaurö.” Yesuu ngönte ten kaamök elmëen tektek ngöntak aöre songönte tekeri wesak aö pël yeë pöt Pulöökë yaat.

Omën pol os kölamöpë rangk wel aisëëa pöpë ngönte

¹¹ Ngön pöt ök neë pet irën ne itenaan kutömwer kan tëën pol os kölam namp wëën itenaut. Omën namp pöpë rangk wel aisëëa pöpë yapintepar nent, “Yaap wotpil yamëngkaup,” ën nent “Ngön yaap yaaup,” pël ya. Omën pöp pi omnarö ngön yaatak ulmëak kangut mampöore nga elö pël yeem wotpil yaaup.

¹² Pöpë itöörar pöt, es wëlëngöökë ököörar. Ën kepönöök pöt, omp ak ul nant selap waëëa. Pim koröpöök pimtë yapinte wieëa. Pöt pimtökëer ëwat, omën muntarö köpël wë.

¹³ Pim ulpëënëpök omën iitök petak urak wëa. Ën pim yapinte pöt, omnaröak piin, “Anutuu ngönte,” pël yamëëaup.

¹⁴ Pël ëën kutömweri nga omnarö ulpëën ompyaö kölam panë kewil won narö mëak pol os kölam naröa rangk wel aisëak omën pöpë ënëm yes.

¹⁵ Omën pöpë këmtakaan öp nga panë newer oröak irëëa. Öp pöwerring yang omën pim kööre tokörö mënak weëre kosangring ngarangk elmëëpnaap. Puuk wii

wain ulöpörö kël kap kësang nentakaan ing mësaaan iit yaarö pöl omnaröen Anutuuk ya sangën elmëak mëngkën pitëm iit orööpnaat.

¹⁶ Pöpë ulpëenëpökre kopirak pim yapinte epël retëng ëëëa. “Omën omp aköröa Omp Aköp, isauröa Kaöap.”

¹⁷ Ne kaalak itaangkën ensel namp këtëpök taueëa. Pël ëëë ngön ë olëak int ngaarëk wal ëak yaauröen epël yema. “Ar pourö Anutuu këere imën nënëen wais rongan ëëë.

¹⁸ Ar omën omp aköröere nga omnaröere pitëm wotöököröere pol osöröere pitëm rangk wel aisëak wë pörö pourö, inëen yaauröere yaap wëaurö, kotre kaö, pit pouröa mësëpöt nënëen wais rongan ëëë.”

¹⁹ Pël yemaan ne itaangkën animaö nga pöpë ën yangerakë omp aköröere pitëm nga omnarö pit Yesu pol osöpë rangk wel aisëëëaupre pim nga omnaröaring nga elëpënëak rongan ëak wëa.

²⁰ Pël ëën puuk animaö pöpë ën tektek ngön yaaö kaar omën pöp wali yeö. Tektek ngön yaaö omën pöp pi wet rëak ya it ngolöpöt animaö pöpë ëöetak mëneimautak omën animaö pöpë yapinte pitëk mowiak animaö kön pimtë ket ëa pöpönta yaya maima pörö morök elmëeima. Pël ëën omën utpet pöaar wak öngöp kësang i kaöökë ököök kël kop retëng ka urauuk es yokota pöwesi yemoola.

²¹ Pël ëak omën pol osöpë rangk wel aisëëëa pöpök nga omën utpet pöaarë naë wëaö pörö pim öp nga panë këmtakaan oröëëa pöwerring mën wel yemowi. Pël ëën intöröak wais omën mëna pöröa mësëpöt wa neim olëak kep panë yaë.

20

Seten pi wii kaatak moulmëëpnaap

¹ Ne kaalak itaangkën ensel namp yang öngöp waliöökë kietaring wii seen naö wali wak kutömweriaan yeirëa.

² Pël ëak ensel pöpök kamal kësang ngaan panëer wë Anutuu ëöetak omnaröaan utpet wesak aim wëaup, Seten, pöp enselëpök wak krismaki 1000 pötë öngpök öpënëak wii seen pööring të yemowi.

³ Pël ëak enselëpök wa yang öngöp wali pöökë öngpök moolëak kaalak kan wariak

taë panë wes yemoulmë. Krismaki 1000 pöt won nasën wiaan yang omnarö kaalak morök elmëëpanëak pël yaalmë. Ënëmak krismaki 1000 pël won sëënak orö moulmëen akun kot panë nent öpnaap.

⁴ Ne kaalak itaangkën omp ak ur nant wiaan pötë omën narö wel aisëëëa. Anutuuk pit omën muntarö ngön yaatak moulmëak kangut mampna ya pöt mangkën wak wëa. Pël ëën ne itaangkën omën naröa könörö Yesuun kön wi kosang wesak pim yapinte tekeri wes ök aö yeem Anutuu ngönte kosang wes moröak wëa. Pitëm pël yaaö pötaan kööre toköröak ngernger il moolaan wel wia. Omën pörö animaö nga pöpë pim kön ket ëa pöpëen yaya maöre pim yapinte pitëm ë kosatëëre morötë mowi pël naën ëa. Pitökëer Anutuuk weletakaan wal ë moulmëen wë Kristooring omp ak sak ngarangk wakaimëë së krismaki 1000 ke pipël won yes.

⁵ Pitëm weletakaan wal ë moulmëa pöt wet rëaut. Ën omën munt wel wia pörö wal naën wia. Pit krismaki 1000 pöt won sëënak wal ëëpënëak kor wë.

⁶ Omën Anutuuk wet rëak weletakaan wal ë moulmëa pörö ngëëngk mowasën ërëpërëp eim öpnaarö. Omën pörö kaalak wel wiak es parëaöök nasën ëëpnaarö. Pit kiri ar yaauröa ök sak Anutüre Kristoon yaya yamëem Kristooring omp ak sak ngarangk yaat mëneim wëen krismaki 1000 ke pël won sëpnaat.

Seten pim këlangön kaö panë kat wiipnaata ngönte

⁷ Krismaki 1000 pöt won sëënak Seten wii kaataakaan kan të mowiin orööpnaap.

⁸ Pël ëak yang kaö nantëaan nantë wëa pörö pouröa naë së morök elmëën rongan nentepar ëën Kokre Mekok pël sëen nga wa top ëëpnaat. Pël ëëpna pörö pangk sangk nekelngan, i pisötë ök kësang panë ëëpnaat.

⁹ Omën pörö yang kaö poutëaan wais Anutuu omnaröere Yerusalem ka kësang pim kent kön wia pö wa taap ëak mëmpënëak yaëen Anutuuk es newes kutömweriaan wes mëen irë omën pörö es kot won wasëpnaat.

10 Pël èen Seten pit morök elmëa pöp puuk wak öngöp kësang i kaöökë ököök kël kop retëng ka urauuk es yokota pörek an-imaö ngaapre tektek ngön yaaö kaar om-namp wet rëak wa moolaan wëa pöwesi moolapnaat. Pël èen pit omën naar namp pörö röökre kët poutë es yokotön këlängön kësang kat wieim öpnaarö.

Ngön ya kësang mëmpnaata ngönte

11 Ne kaalak itaangkën omp ak ur kölam kësangëtere pötak wel aisëëä pöpön itenaut. Pël èen kutömre yanger pim naë mop wiak won yes.

12 Pël yaëen itaangkën omën wel wiaurö kotre kaö omp ak urtak wel aisëëä pöpë ëöetak taueëa. Pël èen pep nant yawil. Pël ëak newer yawil. Pöwer wëwë kosangta pepewer. Pël ëak puuk omën wel wiaurö pitëm wëwëatë songönöt pep pötë iteneë wël yaalmë.

13 Pël ëëpënëak omën i kaöök wel wiaurö i kaöökaan wal yaë. Yaap, omën wel wia pourö weletekaan wal èen neenem wëwëatë kangut yemangk.

14 Pël ëak welere wel kaö wak öngöp kësang i kaöökë ököök es yokota pöwesi moolaan kö yes. Omën pörek sëpna pörö wel 2 kosang pöt wiak sasa kö sëpnaarö.

15 Anutuuk itaangkën omën namp pim yapinte wëwë kosangta pepeweri won èen pöt wak öngöp kësang i kaöökë ököök es yokota pöwesi yemoola.

21

Kutömre yang ngolöpöt yaarö

1 Ne omën pötön itenak kaalak kutöm ngolöpwerre yang ngolöpren itenaut. Kutömre yang wet rëak oröak wiakaima pöt kö sak sëen i kaööta won wieëa.

2 Pël èen ka kësang ngëëngk Yerusalem ngolöpöön itenaut. Ka ngolöp pö Anutuu naë kutömweriaan yeiraan itenaut. Pö ë rangi ompyaö panë nant ëak wëa. Pöt öng namp pim omp yaö ëak wëaup öpënëak ë rangiak wë pöl ëak yeira.

3 Pël èen ne kat wiaan omp ak urta naëaan ngön ëak epël ya. “Kat wieë. Anutu pi pim omnaröa tektrak wë. Pi pitring wëen pit pim omën sak öpnaarö. Ën Anutu pimtök

pitëm naë wë pitëm Aköp pël sak wakaim öpnaat.

4 Pël ëak puuk pitëm ing telapöt tum mokorön ërëpërëp ëëpnaat. Pöt pit kaalak wel wiire ën kön utpetaring wë, ingre ya ilak aöre këlängön kat wi pël naën ëëpnaat. Omnant ngaan wiakaima pöt pout won sa pötaanök.”

5 Pël yaan omën omp ak urtak wel aisëëä pöpök epël ya. “Kat wieë. Ne peene omnant pout ngolöp wesak orö yaulmë.” Pël ök ëak neen epël yenëa. “Ngön epot yaap panëët, omnaröa kön wi kosang wasëpnaat. Pötaanök retëng ë.”

6 Pël neak kaalak epël ök yenëa. “Omën epot pout yok oröak wë. Ne tapöp wot rëaupök kaalak ënëm remaap. Omnant ngës rë ulmëaupök kaalak pet irumaap. Omën namp iiten yaëen pöt nook i omnaröa kol mangkën nak wëwë kosangta yaö sëpnaat sum won mangkën nëmpnaap.

7 Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wasëpna pöp omnant ompyaö epot poutë pep sëpnaap. Pël èen ne pim Anutu pël sak wëen pi kangüir nem ruup pël sak öpnaap.

8 Pël ëëpnaatak omën toköröen kas ëak neen kasëng nampöore kön wi kosang nenewasën ë, ya utpet ke nentere nent mëmpöore omën muntarö mën wel wi, öngre omp nga ëëre kipre këar nga ë, Anutuu urtak omp ak kaaröröere kön ket ëauröaan ngëëngk wesak yaya aöre ngön kaar aö, omën ke pil yaaö piporö pourö öngöp kësang i kaöökë ököök kël kop retëng ka urauuk es yokota pöwesi së es koteim öpnaarö. Pël yeem wel akun 2 kosang pöt wiak sasa kö sëpnaarö.”

Yerusalem ka ngolöpö

9 Pël neaan ensel 7 pöröakaan namp nem ngësë waisa. Ensel 7 pörö pit söwar 7 ëak omën utpetatta 7 tapël ëak wiak wak wëa. Pöt ënëmak akun pet irëpënëak yaëen omnarö utpet mowasëpnaat. Pöröakaan namp nem naë wais epël yenëa. “Ni wais. Pël èen Sëpsëp Ruupë öng koirëpnaapön pet elniimaan,” pël yenëa.

10 Pël neaan Pulöökë weëre kosangö nem naë oröön ensel pöpök ne wa newak së tomön wali panë naöök neulëak Yerusalem

ka ngëengkö Anutuu naë kutömweriaan yeiraan pet elnëen itenaut.

11 Ka kësang pöök Anutuu ëwaö elën ëwa ke maim nal panë tëak wieëa. Pöt yaap kël ompyaö saspaare ën könitweri yaë pöl pan ëwaëwa yeem wëa.

12 Yerusalem ka pöök ëm kësang wali panë naö ök rëëëa. Ëm pöök kan 12 ëak rë wieëa. Pël ëën ensel narö 12 tapël ëak kan ëëtë ngarangk taueëa. Kan pötë Israel omën kur 12 piporöa yapinöt retëng ëëëa.

13 Ëm këtëpë yengampiaul pöök kan ner-aar ner ëak rë wieëa. Këtëpë yeilëaul we pöökël kan neraar ner tapël ëak rë wieëa. Ën we naöökaan naöökta om tapël ëëëa.

14 Ëm pöökë ingöök kël 12 ëak kosang wesak wieëa. Kël pötë Sëpsëp Ruupë ngön yaaö omën 12 pöröa yapinöt retëng ëëëa.

15 Ensel neen ngönaak neea pöp pi këkalëp ök yawia koolötök ket ëa naö wali wak wëa. Pö ka kësang pööre ëmööre ëm kanöt ök wiipnaö.

16 Ka pöökë ë mor kong nent pötë waliit ke kopëtal pan. Ën ensel pöpök ka pö pim këkalëpööring ök wiin waliire mëntere tingk pöt ke kopëtal yaë. 2400 kilomita pël yaë.

17 Pël ëën enselëpök ökööring ëmööké tingkët ök wiin 70 mita pël yaë.

18 Ka kësang pöökë ëm pö, kël ompyaö saspa pööring ök rëëëa. Ën ka pö kool pëënëëtök ök raan könitweri ök pengpeng yeëa.

19 Ën ëm pöökë ingöök kël sum kësang yaaö ke naöre naöring ë rangi ulmëëëa. Kël ompyaö wet kaal panë rëak wia 1 pöökë yapinte saspa, ën munt kunöm ka ura 2 pöökë yapinte sapaia, ën munt kölam 3 pöökë yapinte aket, ën munt këra ëp koröp oröa 4 pöökë yapinte emeral,

20 ën munt köp möaare kölam koröp oröa 5 pöökë yapinte satonikis, ën munt köp möaö 6 pöökë yapinte konilian, ën munt kop retëng ka ura 7 pöökë yapinte krisolait, ën munt këra ëp koröp oröömaap kangk ëa 8 pöökë yapinte peril, ën munt kop retëng ka urömaap kangk ëa 9 pöökë yapinte topas, ën munt kop retëngre këra ëp koröp ka urömaap kangk ëa 10 pöökë yapinte krisopres, ën munt kunöm ka urömaap kangk

ëa 11 pöökë yapinte aiasin, ën munt köp karkar möa panë 12 pöökë yapinte ametis. Kël ompyaö 12 epotring ëm ingöök wiak ë rangi ulmëëëa.

21 Ën ka kan 12 pöt kal kölam sum kësangring nant 12 pööring ket ëëëa. Kal naöök kan newer naöök newer pël ëëëa. Ka kësangöökë kamënt pötta koolötök lë mëen könitweri ök pengpeng yeëa.

22 Ne ka kësang pöök ngëengk tup nent ök rëan itnaangkën, won. Aköp Anutu weëre kosang pout wieëaupre Sëpsëp Ruup piarpimtok ngëengk tup ket ëak wëa.

23 Ka pöök këtëre ngoon ëwa naö naëpan, won. Anutuu ëwaöök së elën Sëpsëp Ruup es rampewesi ök ket ëak ëwa ëën ka pöök ëwa tëak wia.

24 Yangerakë omën pourö ka pöökë ëwaöök kan ing yaauro. Ën yangerakë omp akörö pitëm ë rangiat ka pöökë wak sëpnaarö.

25 Ka pöök köo noolapan. Pötaanök kët poutë ka pöökë ëm kanöt të wiakaim öpnaat.

26 Pël ëën omën pourö pitëm monere urömere ë rangiat pout ka pöökël wak sëpnaat.

27 Pël ëëpnaatak omën wëwë utpet ke nentere nent yaautre kömkëënringöt yaautre kaar yaaut pangk wak ka pöökë öngpök nasëpan, won. Om Sëpsëp Ruupë yapinöt wëwë kosangta pepeweri retëng ëa pöröakëër ka kësang pöökë öngpök sëpnaarö.

22

Wëwë kosangta iitere këraament

1 Ensel pöpök kaalak ka pöök i omnaröa kol mangkën nak wëwë kosangta yaö yesa pömerën pet elnëen itenaut. I pömer könit ket ëak ëwaëwa yaaumer Anuture Sëpsëp Ruupë omp ak urtakaan oröak yesaumer.

2 I pömer ka pöökë kamtaöökë luptak yesaumer. Ën i pömeri poö naöökaan naöök këra nant wëwë kosangët yemengka pöt tau seëa. Pöt krismaki kopët nenta öngpök akun 12 ëak ulöpörö ngoon nampnampë öngpök utö aprö yesa. Këra pötë ëpötök omnaröa këlangönre yaumanöt ompyaö yemowesa.

³ Omnant pout Anutuuk won wiaapënëak kön wiaut ka pöök wi naöpan. Om Anutüre Sëpsëp Ruupë omp ak uröt ka kësang pöök wiaan Anutuu inëen ruurö piin yaya maim öpnaat.

⁴ Omën pörö pim kēere wot kanten itaampnaat. Pël yaēen pim yapinte pitēm ē kosatē wiaapnaat.

⁵ Ka pöök koö olaan es rampeere ketëpök ëwa naëpan, won. Aköp Anutu pimtē ëwa kësang pömpelök ëwa elmëaan pit omp ak sak akun ëlötē om omnant poutē ngarangk wakaim öpnaarö.

Yesu pi teënt kaalak waisëpnaap

⁶ Ne pötön itenaan enselëpök epël ök yenëa. “Ngön epot pout yaap panëët, omnaröa pangk kön wi kosang wasëpnaat. Aköp Anutu pim Pulö tektek ngön yaaö omnarö kaamök yaalmë pöpök pim inëen ruurö omën peene orööpnaatön ëwat sëpënëak pim ensel namp pitēm naë wes mëa.”

⁷ Pël yenëaan Yesuuk epël ök ya. “Kat wieë. Ne teëntom waisumaap. Omën namp nem tektek ngön pep epweri wia epot ngaarëk weim öpna pöp pi ërëpërëp ëëpnaap.”

⁸ Ne Sonok ngön epot kat wiak omën epotön itenaut. Ne epotön kat wiire itaampö pël ëak ensel ök neeaöre pet elnë pël ëaö pöpë ingesiarë ikanöök rar rë mowesirak tok oriak piin yaya mamëak yaëen

⁹ epël yenëa. “Ni neen pil elnëengan. Anutu pimëntenökëer yaya mam. Niire nim kar tektek ngön yaaöre omën pourö ngön pep epweri wia pöt ngaarëk yeö pörö tiar ya kopët nent ngawi yamëngkaurö pötaanök.”

¹⁰ Pël neak pi kaalak epël ök yenëa. “Anutuu ngön pep epweri wia epot ngep ëak önganak. Ngön pötë kēet orööpna akunet temanöm yes.

¹¹ Omën wëwë utpet wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp. Kewilring wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp. Wotpil wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp. Ën lup kölam wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp.”

¹² Pël yenëaan Yesuuk kaalak epël ök ya. “Kat wi. Ne teëntom pan waisumaap. Ne

omën pouröa sumat wak wais pitēm omnant yaautë kangut neenemot mempaap.

¹³ Ne tapöp wot rëaupök kaalak ënëm remaap. Ne omnant ngës rë ulmëaupök kaalak pet irumaap.

¹⁴ “Omën pitēm ulpëenöt iirak lup kölam wë pörö pit ërëpërëp ëëpnaarö. Pël ëak këra wëwë kosangët yemengka pömentëkaan yok pangk ulöp tö nak ka kësangöökë ëm kanöt tē wiaan öngpök ilapnaarö.

¹⁵ Pël ëëpnaatak omën ke epëlörö ka pöökë öngpök neilapan, om ka tomök öpnaarö. Kentre pol ket ëak wëwë kewilring wëere kipre këar nga ë, öngre omp nga ëere mën wel wi, Anutuu urtak omp ak kaaröröere kön ket ëauröaan ngëengk wesak yaya maö, ngön kaar aöre pötë ënëm ë, omën ke pil yaaö pörö ka tomök öpnaarö.

¹⁶ “Ne Yesu nook nem ensel namp wes mëen wais ar ingre mor sauröen ngön ök niia. Ne Tewit pim kurmentëkaan oröaup. Ne tapöpök tangewesi ök ëwaaringëp.”

¹⁷ Pulööre Sëpsëp Ruupë öng yaup piaripök, “Ni wais,” pël ya. Pël ëen omën namp ngön pipët kat wiak pöt puukta, “Ni wais,” pël ap. Yaap omën namp iiten yaëen pöt waisëp. Pi i omnarö kol mangkën nak wëwë kosangta yaö yesa pöt nëmpënëak kent yaëen pöt nëmp. I pöt sum won, yaap nëmpnaat.

¹⁸ Ar Anutuu tektek ngön pep epweri wia epot sangk kelak kat wiinëeröaan pepanöm ngön epët ök yeniak. Omën namp Anutuu ngönte wak pim könöokaan ngön munt nantring yal menak irikor ëëpna pöp Anutuuk maan omën utpet nant omnarö utpet mowasëpna pep epweri retëng ëa pöt pim naë orööpnaat.

¹⁹ Ën omën nampök pep epweriaan Anutuu ngön nent kërë olëak irikor ëëpna pöp Anutuuk kangiir piin epël mapnaap. “Këra wëwë kosangët yemengka pömentëkaan ulöp tö nëere ka kësang ngëengk epöök wë nem omnaröa ëëpënëak pep epweri ngön ëa pöl naëngan.”

²⁰ Ngön epot tekeri wesa pöpök epël ya. “Yaap, ne teënt waisumaap.” Yaap. Aköp Yesu, ni wais.

²¹ Aköp Yesu pim komre kolap pöt Anutuu omnarö arim naë wiaap. Yaap.

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matiu 1:1-2:12
2	Matiu 2:13-3:6
3	Matiu 3:7-4:11
4	Matiu 4:12-25
5	Matiu 5:1-26
6	Matiu 5:27-48
7	Matiu 6:1-24
8	Matiu 6:25-7:14
9	Matiu 7:15-29
10	Matiu 8:1-17
11	Matiu 8:18-34
12	Matiu 9:1-17
13	Matiu 9:18-38
14	Matiu 10:1-23
15	Matiu 10:24-11:6
16	Matiu 11:7-30
17	Matiu 12:1-21
18	Matiu 12:22-45
19	Matiu 12:46-13:23
20	Matiu 13:24-46
21	Matiu 13:47-14:12
22	Matiu 14:13-36
23	Matiu 15:1-28
24	Matiu 15:29-16:12
25	Matiu 16:13-17:9
26	Matiu 17:10-27
27	Matiu 18:1-22
28	Matiu 18:23-19:12
29	Matiu 19:13-30
30	Matiu 20:1-28
31	Matiu 20:29-21:22

date	Scripture
1	Matiu 21:23-46
2	Matiu 22:1-33
3	Matiu 22:34-23:12
4	Matiu 23:13-39
5	Matiu 24:1-28
6	Matiu 24:29-51
7	Matiu 25:1-30
8	Matiu 25:31-26:13
9	Matiu 26:14-46
10	Matiu 26:47-68
11	Matiu 26:69-27:14
12	Matiu 27:15-31
13	Matiu 27:32-66
14	Matiu 28:1-20
15	Maak 1:1-28
16	Maak 1:29-2:12
17	Maak 2:13-3:6
18	Maak 3:7-30
19	Maak 3:31-4:25
20	Maak 4:26-5:20
21	Maak 5:21-43
22	Maak 6:1-29
23	Maak 6:30-56
24	Maak 7:1-23
25	Maak 7:24-8:10
26	Maak 8:11-9:1
27	Maak 9:2-29
28	Maak 9:30-10:12

date	Scripture
1	Maak 10:13-31
2	Maak 10:32-52
3	Maak 11:1-26
4	Maak 11:27-12:17
5	Maak 12:18-37
6	Maak 12:38-13:13
7	Maak 13:14-37
8	Maak 14:1-21
9	Maak 14:22-52
10	Maak 14:53-72
11	Maak 15:1-47
12	Maak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Son 1:1-28

date	Scripture
1	Son 1:29-51
2	Son 2:1-25
3	Son 3:1-21
4	Son 3:22-4:3
5	Son 4:4-42
6	Son 4:43-54
7	Son 5:1-23
8	Son 5:24-47
9	Son 6:1-21
10	Son 6:22-40
11	Son 6:41-71
12	Son 7:1-29
13	Son 7:30-52
14	Son 7:53-8:20
15	Son 8:21-30
16	Son 8:31-59
17	Son 9:1-41
18	Son 10:1-21
19	Son 10:22-42
20	Son 11:1-53
21	Son 11:54-12:19
22	Son 12:20-50
23	Son 13:1-30
24	Son 13:31-14:14
25	Son 14:15-31
26	Son 15:1-27
27	Son 16:1-33
28	Son 17:1-26
29	Son 18:1-24
30	Son 18:25-19:22
31	Son 19:23-42

date	Scripture
1	Son 20:1-31
2	Son 21:1-25
3	Ngön 1:1-26
4	Ngön 2:1-47
5	Ngön 3:1-26
6	Ngön 4:1-37
7	Ngön 5:1-42
8	Ngön 6:1-15
9	Ngön 7:1-29
10	Ngön 7:30-50
11	Ngön 7:51-8:13
12	Ngön 8:14-40
13	Ngön 9:1-25
14	Ngön 9:26-43
15	Ngön 10:1-33
16	Ngön 10:34-48
17	Ngön 11:1-30
18	Ngön 12:1-23
19	Ngön 12:24-13:12
20	Ngön 13:13-41
21	Ngön 13:42-14:7
22	Ngön 14:8-28
23	Ngön 15:1-35
24	Ngön 15:36-16:15
25	Ngön 16:16-40
26	Ngön 17:1-34
27	Ngön 18:1-21
28	Ngön 18:22-19:12
29	Ngön 19:13-41
30	Ngön 20:1-38

date	Scripture
1	Ngön 21:1-16
2	Ngön 21:17-36
3	Ngön 21:37-22:16
4	Ngön 22:17-23:10
5	Ngön 23:11-35
6	Ngön 24:1-27
7	Ngön 25:1-27
8	Ngön 26:1-32
9	Ngön 27:1-20
10	Ngön 27:21-44
11	Ngön 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18-2:5
6	1 Korin 2:6-3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19-10:13
16	1 Korin 10:14-11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27-13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12-2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14-7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Kalesia 1:1-24
15	Kalesia 2:1-16
16	Kalesia 2:17-3:9
17	Kalesia 3:10-22
18	Kalesia 3:23-4:20
19	Kalesia 4:21-5:12
20	Kalesia 5:13-26
21	Kalesia 6:1-18
22	Epesas 1:1-23
23	Epesas 2:1-22
24	Epesas 3:1-21
25	Epesas 4:1-16
26	Epesas 4:17-5:2
27	Epesas 5:3-33
28	Epesas 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Tesalonaika 1:1-2:9
10	1 Tesalonaika 2:10-3:13
11	1 Tesalonaika 4:1-5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22-3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15-3:15
29	Pailimon 1:1-25
30	Ipru 1:1-14
31	Ipru 2:1-18

date	Scripture
1	Ipru 3:1-19
2	Ipru 4:1-13
3	Ipru 4:14-5:14
4	Ipru 6:1-20
5	Ipru 7:1-19
6	Ipru 7:20-28
7	Ipru 8:1-13
8	Ipru 9:1-10
9	Ipru 9:11-28
10	Ipru 10:1-18
11	Ipru 10:19-39
12	Ipru 11:1-16
13	Ipru 11:17-31
14	Ipru 11:32-12:13
15	Ipru 12:14-29
16	Ipru 13:1-25
17	Sems 1:1-18
18	Sems 1:19-2:17
19	Sems 2:18-3:18
20	Sems 4:1-17
21	Sems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13-2:10
24	1 Pita 2:11-3:7
25	1 Pita 3:8-4:6
26	1 Pita 4:7-5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Son 1:1-10

date	Scripture
1	1 Son 2:1-17
2	1 Son 2:18-3:2
3	1 Son 3:3-24
4	1 Son 4:1-21
5	1 Son 5:1-21
6	2 Son 1:1-13
7	3 Son 1:1-14
8	Yut 1:1-25
9	Ēnēma Ngönte 1:1-20
10	Ēnēma Ngönte 2:1-17
11	Ēnēma Ngönte 2:18-3:6
12	Ēnēma Ngönte 3:7-22
13	Ēnēma Ngönte 4:1-11
14	Ēnēma Ngönte 5:1-14
15	Ēnēma Ngönte 6:1-17
16	Ēnēma Ngönte 7:1-17
17	Ēnēma Ngönte 8:1-13
18	Ēnēma Ngönte 9:1-21
19	Ēnēma Ngönte 10:1-11
20	Ēnēma Ngönte 11:1-19
21	Ēnēma Ngönte 12:1-18
22	Ēnēma Ngönte 13:1-18
23	Ēnēma Ngönte 14:1-20
24	Ēnēma Ngönte 15:1-8
25	Ēnēma Ngönte 16:1-21
26	Ēnēma Ngönte 17:1-18
27	Ēnēma Ngönte 18:1-24
28	Ēnēma Ngönte 19:1-21
29	Ēnēma Ngönte 20:1-15
30	Ēnēma Ngönte 21:1-27
31	Ēnēma Ngönte 22:1-21

December